THÉOPHILE GAUTIER

CĂPITANUL FRACASSE

EDITURA TINERETULUI

théophile gautier

căpitanul fracasse

ROMAN

TRADUCERE DE C. POPESCU-ULMU

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE HENRI ZALIS

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1974

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

PREFAȚĂ

Romanul *Căpitanul Fracasse* are atîta substanță cîtă pretinde genul. Lovituri de teatru, paranteze ironice, scene zglobii și — culmea îndrăznelii — explicații cărturărești strecurate în gura unei subrete. Nici un resentiment personal nu-și ciopleşte partea leului cînd prozatorul precizează țelurile sale. Gautier nu este un constructor de edificii înălțate pe atitudini. Din capitale convingeri lucra pe atunci doar Victor Hugo, iar ceva mai încolo Flaubert. Captivul propriei bonomii, Théophile Gautier nu se apropie întru nimic de intransigența marilor romantici. Cu exorcismele flaubertiene nu se va întîlni niciodată.

Scriitor de impresii fugitive, are totuși grijă să-și pieptene stilul pentru că îi plac ordinea, fastul, coerența. O prozodie solemnă clasează imaginile după conținutul universului. Îi repugnă însă emoțiile sculptate în piatră dură, ca și incrustațiile sacre. S-a spus că își lăsa verbul îmbătat de expediții nostime. Era mai degrabă un truditor grijuliu și priceput, capabil să dis-

îndulcește tonul ori de cîte ori demonul lui galic îi predispune la violență și aciditate.

Că nu dăm de aluzii cețoase nu e un păcat. N-avem să-l absolvim nici de încîntătoarea magie a unor imagini rustice. Un povestitor de clasă țese mai greu conflicte adînci, în schimb îl ispitesc, cînd mai este și romantic, episoadele. Atîrnă greu, în reușita lor, umorul picurat printre rînduri, altoiul de fantezie pe arborele evocării, savanta mînuire a tușelor încrustate în concretul antitezelor.

Umbra individualității unui artist generos și visător se prelungește în cărțile lui. Gautier stă mărturie. Și nu-l vom acuza niciodată că și-a trăit generozitatea compunînd figuri care l-au absorbit cea mai de seamă însușire de povestitor înnăscut : aceea de a se fi proiectat în personaje naive, dispuse să se războiască pentru cauza altora.

Într-un fel, calvarul feeric al existenței lui Gautier este și cel al căpitanului Fracasse. Și-a deghizat îngrijorarea într-o voioșie truculentă, plin de speranțe pentru cariera sa de scriitor, întocmai cum tînărul baron de Sigognac devine actor și, sub un nume de împrumut, înfruntă destinul, încrezător în noua lui stea. Mai înelat în acțiuni spectaculoase, mai topit în peripețiile ce-i susțin frenezia afirmărilor bărbătești, Fracasse este la fel de amuzant pe cît e creatorul lui în voința de a răzbi.

Profeția lui Émile Faguet relativă la roman ne face azi să zîmbim : „...în cincizeci de ani nu va mai fi citit în mod obișnuit, dar se va mai găsi, ici și colo, un anticar, un colecționar avizat și de foarte bun gust, care să

treze, decît un colecționar de cuvinte și un vizionar în extaz.

S-ar înțelege de aici că nu merită să-i cercetăm activitatea? Sper că nu, dat fiind că Théophile Gautier a onorat literele franceze printr-o sumedenie de însușiri. Dacă nu sînt toate de primă mărime, ele nu se găsesc în nici un caz pe toate drumurile. Istoricul literar e dispus cîteodată să tragă concluzii drastice sau să laude pe nedrept. În ce-l privește pe Gautier, l-am răstălmăci trecînd cu vederea că a prețuit euritmia frazei, că a iubit gluma, că a reabilitat gloria incomodă a scriitorului popular. *Căpitanul Fracasse* e o asemenea carte, sortită să provoace admirația unui cerc extrem de larg, cu revărsările de talent comic, cu persiflările adresate snobismului și trufiei, cu reflecțiile despre teatru, istorie, glorie etc. Ar însemna să-l respectăm mai puțin pe Gautier dacă n-am aminti că el deține secretul multiplicării unei dimensiuni omenești: dărnicia, pînă la risipă, pînă la hiperbolă. Primatul de la care pornește orice valoare modestă elimină riscul nesocotirii ei cînd artistul știe s-o învăluie în intuiții juste, observații glumețe, născociri pline de tîlc.

Forma romanului concide cu fondul, e la fel de facilă și răscumpără prin conturul luminos imbolduri pasionale lesne de valorificat în latura lor decorativă și patetică. Primejdia dulcegăriei este astfel îndepărtată cu tenta de haz pe care o imprimă scriitorul paginilor sale de sensibilitate. Numai așa se explică de ce căldura emoției emană mai mult din montare și mai puțin din text, cenzurat de șarje amicale. Talentul lui Gautier

posede un Gautier cu o frumoasă legătură «de epocă», ceva între emailul rar și un Wouwermans autentic, pe care să-l deschidă ocazional, din complezență. A fost un prețuitor de artă bine informat, va deveni el însuși o curiozitate demnă de interes." [1]

Scepticismul lui Fauget a dat naștere la multe ironii. Poate și pentru că istoricul literar s-a lăsat prea deseori în voia aparențelor. Volumul în discuție depășește bariera neîncrederii în viitorul său, respectuos cu legile genului, dar nepăsător față de prestigiul prevestirilor sumbre. Despre *Căpitanul Fracasse* Gautier obișnuia să spună : „E o poliță din anii tinereții mele, pe care am achitat-o la maturitate [2]". Aceasta în ce privește răgazul de redactare, ieșit din comun la un artist reputat pentru hărnicia și productivitatea lui.

Romanul a fost așteptat 25 de ani. Editorul Renduel l-a anunțat în 1836. Peste nouă ani, *Revue des Deux Mondes* îl trece în sumarul proxim și avansează lui Gautier 2 000 de franci în contul dreptului de autor. Redacția așteaptă manuscrisul vreme de cinci ani, după care îl dă în judecată pe scriitorul leneș. Între 1853—1858 *Revue de Paris* promite de cîteva ori cititorilor romanul, care din păcate va fi, în tot acest timp, „pe șantier". În sfîrșit, o altă redacție, cea de la *Revue nationale et étrangère* intră în posesia lui și din numărul

---

[1] Émile Faguet, *Dix-neuvième siècle. Études littéraires*, Paris, S.F.I.L., 1887, p. 324.

[2] Cf. Jean Tild, *Théophile Gautier et ses amis*, Paris, Albin Michel, 1951, p. 192.

bănesc, el se înclină, mai ales că se temea să-și contrarieze editorul extrem de binevoitor în atîtea ocazii.

Poate părea curios cum acest roman de constantă popularitate, nu numai în Franța, a fost judecat după criterii comode și false. Zola nu s-a ferit, cu un zel partizan explicabil, dar greu de acceptat, să-i reproșeze romantismul. Ca naturalist îi imputa că nu are simțul actualității și că se pierde în trecut. Ctitorul realismului dur notase: „...romanticii detestau spiritul secolului. Larga mișcare științifică și industrială era calul lor de bătaie. Pentru ei, calea ferată, telegraful, electricitatea stricau peisajul. Acestea erau rațiunile pentru care am susținut că romantismul este o piedică, chiar o dare înapoi în mersul fatal al literaturii noastre." [1]

N-ar fi zadarnic să adăugăm că, în căutarea unor noi obiecții, Zola exagera vădit, decis să-i pună în seamă lui Gautier orice carență posibilă. „Nici o idee nouă, nici un adevăr uman de oarecare adîncime, nici o presimțire a evoluției", exclama autorul lui *Germinal*. Dar tot Zola era acela care, aducîndu-i lui Gautier severe reproșuri, îi adresa prin intermediul lor un veritabil elogiu: „Era un simplu virtuoz (...) aidoma acelor instrumente alese și bine strunite care vibrează la cel mai modest contact cu exteriorul" [2].

[1] Émile Zola, *Documents littéraires*, Paris, Charpentier, 1912, p. 158—159.

[2] *Op. cit.*, p. 137

din 25 decembrie 1861 începe să-l publice. Va apare pînă la 10 iunie 1863 şi va fi un mare succes.

Nici nu e de mirare. În linia eschivării realităţii banale, cu burghezi placizi şi mărunte osteneli achizitive, *Căpitanul Fracasse* ascultă de cultul altor valori decît cele ale înavuţirii. S-a produs cu această carte o cotitură Prin Eugène Sue şi Xavier de Montépin literatura de aventuri mizase mult pe dandismul sardonic şi pe capriciul frivol. Théophile Gautier reconsideră specia. Avînd asigurată complicitatea umorului şi a stilului colorat (poate chiar prea punctat cu poznaşe şi focoase clişee romantice), Gautier intervine convingător acolo unde stăpînesc simţurile şi la fiecare pas necalculat, eroul se lasă strivit nebuneşte. Mai mult poem decît înlănţuire de pedepse, romanul merge spre boemia spiritului. Sigognac, Isabella şi compania dispreţuiesc prejudecăţile, se retrag din jocul social într-o inocenţă seducătoare. Societatea, şi mai presus de ea autorul, se însărcinează să-i trezească la realitate. Cînd obstacole neprevăzute le nesocotesc visele, arma lor nu va fi dezamăgirea, stăpîna plicticoasă a fiinţelor dezarmate. Nimic nu contează acum mai mult ca lumina pe care o declanşează o disperare frumoasă şi înşelătoare. Sigognac e sărac, fuge de lume. Dar fugind de propria-i teamă spre nişte porţi nevăzute, Sigognac şi Isabella se salvează, înlocuind avantajos neşansa cu fortuna, hazardul cu certitudinea.

Trebuie oare să ducem atît de departe lucrurile, încît să le dezvăluim micul lor secret ? Nu vom povesti nimic.

Vom spune doar atît: de nenumărate ori am rîs cu poftă și ne-am simțit îngrijorați de amenințările care pîndesc din umbră. Semn că din spațiul ei interior cartea ne-a captivat, că ne-a binedispus. Trupa de actori a domnului Irod căzută peste noapte la conacul dărăpănat al baronului gascon strecoară în ființa lui Sigognac un ferment hotărîtor. Din clipa în care Isabella — actriță în trupa ambulantă — îi dă tînărului nobil motive serioase să nu se mai lase pradă pasivității, romanul vieții sale leapădă crusta disperării în demnitate și îmbracă insistent îndărătnicia proaspătă a cutezanței. Sigognac urmează trupa în turneele ei sinuoase, privind la Isabella ca la o făptură mîntuitoare.

Sigur, nu toate aventurile se încheie cu bine. Gautier intenționase chiar ca în final romanul să dea satisfacție puterilor nefaste din plasa cărora dorim mereu să ne smulgem. Judith Gautier, fiica scriitorului, povestește greutățile întîmpinate de părintele ei ca să încheie romanul. Prozatorul dorea un final romantic — depresiv, cu prețul decepționării multor admiratori. Editorul Charpentier, bun cunoscător al pieții literare, s-a împotrivit energic. O încheiere lugubră ar fi prejudiciat tirajul și n-ar fi recompensat virtutea. El voia ca Isabella și Sigognac să fie răsplătiți pentru dragostea lor triumfătoare. Doamna Gautier îl încuraja cerînd celor din casă, împărțiți între promisiunea izbîndirii lui Sigognac și tristețea respingerii din casta celor bogați și fericiți, să favorizeze un deznodămînt reconfortant. În cele din urmă Gautier cedează. Tentat de argumentul

Cum se vede, Zola însuşi nu se prea sinchisea de aprecierile eronate ce îi aparţineau şi pe care le rostise anterior. Mai grav pare faptul că un istoric literar de meserie şi de recunoscută autoritate, l-am numit pe Faguet, socotea literatura lui Gautier refractară la... civilizaţie. Prin civilizaţie (modernă) Faguet avea în vedere o ordine determinată de aderenţa la valori care nu pot acţiona decît pozitiv. Or, în *Căpitanul Fracasse*, ducele de Vallombreuse suscită justificate ostilităţi, pentru că prin comportarea sa concentrează strădanii vrăjmaşe oricăror abateri de la spiritul de castă.

Există anumite similitudini în atari susţineri cu cele vehiculate de Oswald Spengler în *Der Untergang des Abendlandes*. Pentru Spengler cultura e fructul deşteptării din vechi zăcăminte biologice a umanităţii copilăreşti. Cu cît degradăm această copilărie, pretindea Spengler, ne întîlnim mai repede cu civilizaţia. Am amintit ca o chestiune absolut marginală aplecarea spre tradiţia cavalerească, pentru că Faguet observase despre Gautier că nu ştie să creeze, ci doar să imagineze. Să fi crezut Faguet că invenţia este o imaginaţie degradată ? În aliajul dintre ele, superba constelaţie a înclinaţiilor romantice le favorizează deopotrivă. Va fi de mirare să aflăm că romancierul se depărtase de postamentul originar tocmai fiindcă urca la o cotă patetică glumind.

Pentru că Théophile Gautier se manifesta ca un fantezist, el s-a văzut decretat inapt... să prefigureze viaţa. Paseismul lui n-ar fi exprimat decît fuga într-un spaţiu care predispune la vagabondaj, la „reconstituiri capri-

cioase"[1]. Cu alte cuvinte dacă ar fi fost mai imitativ i-ar fi plăcut lui Zola, dacă ar fi fost mai misterios l-ar fi impresionat pe Faguet. Cum însă fantezia lui Gautier „obosește repede", nu-i mai rămîn acestuia decît transpozițiile de artă. Acestea îi reușesc. Dar Faguet nu strălucește de prea multă consecvență cînd îl compară pe Gautier cu Chateaubriand. Declară că la amîndoi îi impresionează plăcut mobilitatea, și unul și altul exprimîndu-se optim prin note de drum. La Gautier, subliniàză același, „*Le Voyage en Espagne* et *Le voyage en Russie sont des chejs-d;œuvre...*" Dacă acesta ar fi punctul sensibil nu văd de ce Gautier n-ar fi izbutit să realizeze cu *Căpitanul Fracasse* un roman atrăgător, căci în cuprinsul său personajele peregrinează îndelung. Totuși, după Faguet, *Le Capitaine Fracasse* e doar „o nuvelă arheologică compusă din două castele, o cîrciumă-ambuscadă, o căruță cu saltimbanci, o viforniță, niște funeralii pentru un pungaș — negreșit file dintr-un album îngrijit cu destule crochiuri viguroase și expresive"[1].

Încă din succintele extrase critice pe care le-am reținut se vede că Gautier a fost, la vremea lui și mai încolo, un scriitor controversat. Ceea ce vrea să spună un scriitor *incitant*, posedînd darul să intrige, să intereseze, să captiveze și excelînd, oricum, printr-un soi de seducție a comicului armonios, împletit cu melancolia surîzătoare.

---

[1] É.Faguet, *op. cit.*, p. 298—299

[1] É. Faguet, *op. cit.*, p. 312.

*

Romanul de aventuri, dincolo de simplismul oricînd păgubitor al interpretărilor dispuse să-l reducă la o suită de isprăvi, are o complexitate potrivnică etichetării ca gen inferior. Cu eroi și pseudoeroi, cu personaje pilduitoare și altele esențialmente opuse lor el își descoperă principiul interior, care este unul estetic. A-l sili să intre în patul lui Procust spre a se conforma unor sentințe realmente uzate (ca să nu spun discreditate), revine la a nu lega dezvoltarea morală de conflictul cu care se contopește destinul celor implicați. După Faguet această relație n-ar atinge o complexitate sporită, iar cîtă este stă într-un contrast izbitor cu preferințele invenției epice.

În fond, ce place mai mult în *Căpitanul Fracasse*, ca în orice roman de capă și spadă, nu e nici debitul filozofic și nici apelul la o problematică densă. Un roman de acest tip reține atenția prin arta povestirii unor întîmplării pline de neprevăzut. Ca atare, vom avea un context cosmocentric, cu o diversitate de circumstanțe. Nu va fi un *Bildungsroman*, se înțelege, deși un bun roman de aventuri nu exclude un personaj care urcă spre cititor înconjurat de nimbul faptelor exemplare. Retușurile continue ce i le aduce creatorul său îl întrețin incandescența și îl sustrag capcanelor pe care adversarii i le întind.

Umorul burlesc este, ajuns la acest punct al prezentării, unul din mijloacele cu care Gautier dirijează asupra eroilor pecetea luminii, modul său de a dispune

de ei. Montajul prevede o succesiune circulară, astfel ca un episod să se sprijine pe celelalte, să le confirme. Din punct de vedere compoziţional *Căpitanul Fracasse* reface povestea tînărului brav care se eliberează de neşansă prin iubire. Subiectul e cu totul sleit de noutate. Nouă nu este nici armura pe care o îmbracă Sigognac spre a duce lupta. Ispita dragostei, teribila ei forţă nu sînt nici ele noi. Un lucru este însă nou : repulsia faţă de josnicie ca unică exigenţă de dăruire şi purificare. Deprecierea (pînă la un punct) a lui Vallombreuse îşi are izvorul în neînţelegerea cu care el tratează obiectul dorinţei sale imperative : femeia. Tînărul chipeş, obişnuit cu prăzi uşoare, nu rezistă Isabellei şi veninul în care îneacă refuzul ei de a-l iubi îl constrînge să abdice de la cavalerism. Din acest moment s-a stigmatizat singur. Pecetluit să dezamăgească, Vallombreuse îi uşurează lui Sigognac cariera de amorez victoros. Căci acesta creşte în ochii Isabellei tocmai acolo unde celălalt se prăbuşeşte. Îi desparte grija şi, respectiv, nepăsarea faţă de fragilitatea feminină, respectul, nealterat de pasiune, al reciprocităţii. Întreaga experienţă Sigognac — Isabella ancorează în constanţă. O constanţă care nu uită să găsească propria-i cale spre viitor, fără să se contrazică şi fără să-şi nege apetitul de viaţă.

De bună seamă nu lipsesc în ciclul de la rău la bine nici locurile comune. Sosirea bătrînului Vallombreuse în plină ciocnire, clasica lovitură de teatru încheiată cu identificarea Isabellei drept fiica lui naturală etc. etc. sînt reverenţele făcute reţetei. Se vede că Gautier nu

era destul de tare să le nesocotească, justiţia imanentă fiind un aliat de neocolit.

Dar, desigur, nu atît motivările de tip inedit sînt latura forte a romanului, cît dispozitivul care nu se poticneşte al faptelor, totdeauna de partea binelui. Atunci adevărurile caustice, îndoielile fac pace ; răul îşi suspendă lucrarea, iar cititorul leagă simpatia sa de tot ce este graţios şi pur.

Această dorinţă de neîntinare şi-a lăsat amprenta peste scrisul atît de variat al lui Gautier, dovedind, de mai era nevoie, că, în persoana lui, copilul încercat de singurătate s-a vindecat prin credinţele romanticului.

Ca martor, ca ostaş activ în bătălia pentru *Hernani* în 1830, ca membru fondator al unuia din cenaclurile zgomotoase din perioada 1832—1848, Théophile Gautier se slujeşte de romantism pentru a fi el insuşi.

Ucigînd tragedia clasică, *Hernani* trasa un drum, cucerea pentru artă o şansă, schimba sensul căutărilor ei. Alăturîndu-se lui Hugo, nu ca un egal, pentru că geniul acestuia avea nevoie doar de emuli, Gautier primea un atestat de receptivitate la întrebarea fundamentală a timpului şi anume : „Ce limbaj va pătrunde mai profund conţinutul de sensibilitate al realităţii istorice şi sociale post-napoleoniene ?"

Concluzia pe care Gautier avea s-o tragă de timpuriu îl îndeamnă să respingă scrierile descărnate, îmbălsămate, îndreptate spre măgulirea epavelor Restauraţiei. Sub ochii celor mai tineri se făurea un erou dispreţuit de clasici, însă punîndu-şi talentul în slujba devalorizării titlurilor, unicul titlu de merit fiind acum legitimarea

. Va trebui, cîndva, să se consacre o dizertație vieții cenaculare în romantism. Cel puțin la Paris, grupările literare, înfloritoare dinainte de Revoluție, deveniră acum niște instituții. Caracterul de „atelier“ în care se cîștiga mai mult renume decît pe lîngă cancelarii, lămurea îndeajuns asupra rostului lor monden și practic. O întreagă istorie culturală se zidise în saloanele aristocratice. Cenaclurile sînt replica burgheză a acestora, de care nu se mai pot lipsi noii cavaleri ai spiritului. Din fidelitate față de gustul pe care îl proclamă, din recunoștință față de mentorii ce îi îndrumă, din tinerești impulsuri spre înnoire, animatorii reuniunilor literare încep prin a sfida tradițiile constituite și prin a întemeia platforme de creație. Multe dispar peste noapte, altele se degradează, sterile înfruntări de cafenea minînd inițiativele participanților. Cel întemeiat în 1833 cu concursul lui Gautier, Gérard de Nerval și al prietenilor lor va avea aceeași soartă. Va fi util în măsura în care permite lui Arsène Houssaye și lui Gautier să pătrundă — cu concursul lui Nerval — în lumea presei. Astfel Gautier este angajat din 1836 la cotidianul *La Presse*. Nu mai este un necunoscut. Își făcuse debutul în 1830 cu o plachetă intitulată modest *Poésies*. Editorul a rămas cu ea în raft. Gautier a socotit ultrajul ca neavenit și a recidivat doi ani mai tîrziu cu un alt florilegiu de versuri, căruia i se adăuga și un lung poem *Albertus*, de unde și titlul *Albertus ou l'Âme et le Péché, légende théologique (Albertus sau Sufletul și păcatul, legendă teologică)*. Din teologie Gautier reținuse ideea că e păcat să nu păcătuiești. În rest, nenumărate glume, crime și bles-

sul, cu ritmurile lui înalte și cu aglomerația obositoare, îl avea doar ca oaspete. Gautier i s-a acomodat cu greu. Drept care, cînd i s-a propus să-i părăsească și să se mute la Neuilly într-o mică vilă, cochetă, dar neîncăpătoare, a acceptat imediat. Deși, cum relatează un biograf al său, Léo Larguier [1], nu fără a obiecta că locuința din afara Parisului îl lăsa la cheremul omnibusului, al ploilor și lungilor așteptări în stații. Redactorului șef [2] de la *Le Moniteur* îi invidia deopotrivă trăsura și mijloacele materiale care asigurau vizitiului o ținută marțială...

Pînă să se mute din Paris, Gautier a avut parte numai de locuințe mansardate. După ce pleacă din casa părintească, Place Royale, numéro 8, unde fusese vecin cu Victor Hugo, închiriază o cameră în fundătura Doyenné. Era o aglomerație de construcții vechi, prevăzute a fi demolate. Aici se strîng în ceasurile lor de taifas Gérard de Nerval și Camille Rogier, Célestin Nanteuil, Arsène Houssaye și Auguste Macquet. Împreună alcătuiesc cenaclul Boemei galante. Fac epigrame, schimbă impresii, primesc omagiile unor vizitatoare languroase. Uneori, cînd și-au încasat onorariile de la *Figaro*, *Ariel*, *Journal du monde élégant* sau *Chronique de Paris* dau de băut, ceea ce vrea să spună că prefac localul de la Passy într-un haos. Saloanele acestuia răsună de chiolhanul lor nedomolit.

---

[1] Léo Larguier, *Théophile Gautier*, Paris, Société des éditions Louis-Michaud, f.a., p. 104—105.

[2] De fapt erau doi : Paul Dalloz și Jules Turgan.

subiectivităţii, potrivit opticii că literatura nu transcrie stări de refuz. Nici o experienţă sufletească, nici o trăire personală nu sînt excluse din cîmpul literar. Puterea romantismului este de a le fi scăpat de interdicţii şi scutit de carantină.

În casa lui Jean-Pierre Gautier, funcţionar la cadastru, micul Théophile n-a apucat să-şi formeze gustul artistic, deşi avea la dispoziţie o bibliotecă părintească înzestrată cu dicţionare, almanahuri şi altele. Dar s-a lăsat călăuzit de instinct şi încă din liceu s-a simţit atras de sugestia picturii, de vocile frumosului. În volumul pe care l-a consacrat lui Gautier, Maxime du Camp menţiona referitor la anii adolescenţei : „Nutrea repulsie faţă de disciplina jocurilor copilăreşti ca şi faţă de regularitatea plicticoasă — fiindcă era monotonă — a şcolii..."[1]

Intern la colegiul Louis-le-Grand, suferise de izolarea ce-şi impusese. Nu era dispus să se alăture colegilor. Slăbise îngrozitor şi parcă se sălbăticise. Izbucnea în plîns, cînd se ştia singur, îngrozit să suporte claustrarea la care tot el se osîndise. Tatăl intuise situaţia ; din 1824 îl retrage de aici şi îl înscrie ca extern la colegiul Charlemagne. Dar Théophile rămîne cu sentimentul că a fost frustrat de căldura căminului. A tînjit veşnic după tandreţe, probabil sub impresia anilor de şcoală, trişti, apăsător de reci. Nu puţin a contat şi faptul că, fiind născut în sud, la Tarbes, la poalele Pirineilor, leagăn al primilor ani, cu temperatura blîndă a aerului şi siluetele munţilor albaştri, se simţea un meridional. Pari-

[1] Maxime du Camp, *Théophile Gautier*, 4e édition, Paris, Librairie Hachette, 1919, p. 14.

teme, iar în final, aceste hazlii reflecții, de un prozaism căutat și pitoresc :

„Ce poème homérique et sans égal au monde
Offre une allégorie admirabile et profonde ;
Mais — pour sucer la moelle il faut qu'on brise
l'os,

Pour savourer l'odeur il faut ouvrir le vase
Du tableau que l'on cache il faut tirer la
gaze,
Lever, le bal fini, le masque aux dominos.

J'aurais pu clarement expliquer chaque chose,
Clouer à chaque mot une savante glose.

Je vous crois, cher lecteur, assez spirituel
Pour me comprendre. Ainsi, bonsoir. Fermez
la porte,
Donnez-moi la pincette, et dites qu'on
m'apporte
Un tome de Pantagruel[1].

Viața lui va fi de-acum încolo un lung șir de obligații istovitoare. În 1983 publica les *Jeunes Frances*, „romane

[1] Acest poem homeric și fără de egal în lume / Oferă o alegorie admirabilă și adîncă ; / Dar ca să sugi măduva trebuie să sfărîmi osul, / ca să savurezi aroma trebuie să ridici capacul, / iar ca să guști tabloul să dai deoparte pînza ; / Scoate, balul odată sfîrșit, masca de pe chipul costumaților. / — Aș fi putut să explic limpede fiecare lucru, / Să agăț de fiece cuvînt o prea savantă

glumețe". Cîteva luni despart această carte de următoarea apariție, *Mademoiselle de Maupin (Domnișoara de Maupin)*. Catalogul editorului Renduel mai anunță volumul *Les grotesques*. În paginile lui va aduna foiletoanele din *La France littéraire*, pe care le va tipări în 1834 și 1835.

Unul dintre exegeții săi, Adolphe Boschot, pune în seama foiletonismului, varietate publicistică de tip acaparator, extrema epuizare nervoasă a lui Gautier din unele momente ale existenței sale. Într-adevăr, dacă este să ne luăm după cifrele pe care tot el le comunică, rezultă că suplicíul lui Gautier merge crescînd : în 1836 75 de articole, în 1837 76 iar în 1838 — 102. Părea, va zice Boschot, legat de ziar „ca sclavul antic de piatra de moară" [1].

Ca să renunțe la acest mod de trai (un articol la fiecare două-trei zile și seară de seară la spectacole) s-ar fi cerut una din două : ori Émile de Girardin, directorul ziarului *La Presse* să-l plătească mai bine, ori Théophile Gautier să-și negocieze sentințele critice. Onest, mișcat sincer de fiecare demers creator, Gautier n-ar fi trădat niciodată strădaniile artiștilor. Cum nici Girardin nu-i modifică onorariul, decorul vieții sale nu

---

glosă, / Dar te socot, dragă cititorule, destul de spiritual / Ca să mă înțelegi. Așa că bună seara. Încuie ușa, / Dă-mi vătraiul și poruncește să mi se aducă un volum de Rabelais (fr.).

[1] Th. Gautier, *Emaux et Camées. Avec une esquisse biographique et des notes par Adolphe Boschot*, Paris, Librairie Garnier, 1929, p. XXX.

se schimbă. În 1848, în zilele revoluţiei ei, îi moare mama şi, ca s-o înmormînteze. Gautier trebuie să scrie un articol, ca să dispună de banii trebuincioşi ceremoniei funerare, în chiar ziua în care aceasta are loc. Fără nici un fel de economii, asaltat de creditori, Gautier are statutul unui permanent începător. Împotriva grijilor felurite, dezamăgirilor necurmate şi presiunilor profesiunii, Gautier — admirabil în echilibru sufletesc — opune un apetit colosal şi o indefectibilă prezenţă gazetărească. Va fi el însuşi un personaj al epocii, luptînd zilnic cu grijile. În numele cui ar fi putut să se plîngă, de vreme ce pofta de viaţă şi speranţa nu-l părăseau ? S-ar putea zice că a fost de nenumărate ori în situaţii grele şi că a trecut prin încercări aspre. La fel ca majoritatea poeţilor, n-avea cu ce să-şi achite chiria.

Doamna Gautier îşi amaneta puţinele ei bijuterii ca să aibă credit la băcan. După 1848 scrie paralel la *L'Evénement* şi *Le Journal*, menţinîndu-şi foiletonul din *La Presse*. Iar cînd în 1855, e invitat să treacă la *Le Moniteur*, deşi starea materială i se îmbunătăţeşte, şocurile morale nu-l ocolesc totuşi.

Astfel candidatura lui la Academie, în trei rînduri nenorocoasă, îi zdruncină încrederea în oficialităţi, chiar în el însuşi. Fraţii Goncourt fixează în *Jurnalul* [1] lor o confidenţă pe care Gautier le-o făcuse în 1860, confidenţă pornită de la întrebarea : „Ce mi-a lipsit să fiu

[1] *Journal des Goncourt*, tome III, Paris, S. Fasquelle éditeur, 1860, p. 220—221.

unul dintre cele patru mari nume ale secolului. De ce nu l-am ajuns pe Hugo ?" La care Gautier şi-ar fi răspuns, mai exact s-a iluzionat că-şi răspunde : „Ei bine, sînt zile cînd treaba asta mă umple de melancolie (...) Sînt iubit, simpatizat. Plac tuturor. N-am duşmani. Talentul mi-e recunoscut. Atunci de ce alţii obţin ce eu nu pot obţine ?" Întrebarea persistă şi azi, aşa cum probabil a stăruit în mintea lui Gautier pînă în ceasul tristei lui agonii.

Academia Franceza nu l-a primit între cei 40 de nemuritori. Imperiul nu i-a răsplătit sutele de cronici dramatice numindu-l „Inspecteur des Beaux-Arts" şi nici măcar custode. Încît, după 1870, cînd, bolnav şi sărac, Gautier avea nevoie de o pensie, el trebuie să depună la ziar manuscrisul ca să fie retribuit. Şi aceasta în condiţii în care avea grijă şi de cele două surori ale sale...

Consolarea lui venea din reuniunile prieteneşti, reuniuni la care, ca şi la dineurile de la Magny, întîlnea vechi prieteni : Flaubert, Saint-Victor, Banville, Emile Augier, Mademoiselle Favart, Madeleine Brohan sau tineri admiratori ca François Coppée, Jules Claretie, Garnier-Pagès. Luxul conversaţiei i-a plăcut lui Gautier să şi-l plătească pînă în ultima clipă. Îl tonifica schimbul de replici, ca pe vremea cînd se amuza să dueleze verbal cu Dumas-tatăl, cu Renan, cu Balzac chiar. Théodore de Banville, istoriseşte în *Amintiri*[1]

[1] Th. de Banville, *Mes souvenirs*, Paris, Fasquelle, 1882, p. 302.

cum, o dată, la un supeu oferit de Delphine de Girardin, Gautier soseşte în plină seducţie balzaciană. Se vorbea despre ştiinţele naturale cînd Balzac, căruia îi plăcea să-şi stupefieze auditoriul, pomeneşte de un animal care nu exista decît în imaginaţia lui. Spre marea lui bucurie, o mare uimire se întipărise pe toate chipurile, Gautier fiind de-a dreptul încîntat că nu e singurul luat prin surprindere. În asistenţă era şi poetul Joseph Méry, un umorist impenitent. Ca să-l uluiască pe Balzac, începu să se dedea la o abundentă descriere a bizarului animal, spunînd cît este de carnivor, cum îşi dispută cu paznicii convenabile demonstraţii de forţă ş.a.m.d. Gautier se afla în al noulea cer. Ia te uită, domnule, cîte mai află omul. Improvizaţia lui Méry fu atît de convingătoare că, la încheierea mesei, acesta se simţi apucat de cot şi chestionat în şoaptă de către Balzac însuşi :

„— Ah ! drace, prin urmare există ?

— De ce nu ? — zîmbi hîtru celălalt — ca Rastignac şi Marsay."

Balzac căzînd pradă uriaşei lui forţe de iluzionare, iată o temă de reflecţie despre elocvenţă. Iar pentru Gautier despre farmecul improvizaţiei, domeniu în care, ca bun romantic, simţea veşnic tentaţia să se refugieze.

Atestată sau nu (pentru a gusta întreaga savoare a scenei), anecdota de mai sus incrustează în aparenţele ei nostime un adevăr. Şi anume unul legat de entuziasmul cu care Gautier primea orice curiozitate. Sîntem oare prea exigenţi dacă cerem ca formaţia lui să fie mai prevenită, sau ne încurcăm în hăţişul unor subtilităţi dacă suspectăm un scriitor de absolută bunăcredinţă

pentru interesul arătat față de orice teritoriu necunoscut ? Resimțea cu intensitate o vie sete de a ști. Încît ea n-a fost pentru el niciodată o pricină de tristețe. Fervoarea cu care credea în cunoaștere se sprijină pe efervescența vieții interioare, pe sentimentul că nimic nu trebuie ferit de întîlnirea cu condeiul și caietul de notițe. Prea multă detașare în chestiuni de genul acesta strică. În ce-l privește, Gautier făcea parte dintr-o generație ahtiată de istorie, fiziologie, arheologie, științe naturale. Parcurgînd lunga listă de enunțuri ale științei, Balzac descoperise izvoarele cîtorva romane. Gautier, mai modest, mai degrabă mîngîiat de ideea unității de ansamblu a sugestiilor științei cu cele ale închipuirii decît de rostul lor dinamic, le adăpostea înlăuntrul său sufletesc ca să-și întrețină memoria, discernămîntul spiritual și mai deloc asiduitățile literare.

Dar că încă de tînăr făurise într-însul planul unei largi inițieri, o știm azi din chiar faptul că a frecventat atelierul de pictură al lui Rioult, unde, vreme de aproape zece luni, desenase după planșe anatomice, pentru ca apoi să treacă la lucrul după modele.[1]

N-am putea spune că „se afla în treabă". Ar fi vrut să fie pictor, Faguet îl și vede născut pentru pictură, culoarea exercita asupra lui o tiranică atracție. Pentru a deprinde meșteșugul umbla prin muzee și făcea copii. A scos-o totuși mai bine la capăt cu încercările poetice. Atunci s-a decis pentru literatură. Și cum din pictură venea adaptat unei discipline de muncă nemulțumite

[1] Leo Larguier, *op. cit.*, p. 120.

zată de promisiuni materiale ale protectorilor săi, învăluite apoi în uitare.

Stors de vlagă, n-a putut cristaliza ușor opere fundamentale. Gautier deplînge imposibilitatea de a fi numai poet. A spus-o în 1841, într-un album intim :

„O, poëtes divins ! je ne suis plus des Vôtres.
On m'a fait une niche où je vieillis, tapi
Dans le bas d'un journal, comme un dogue accroupi."[1]

Corvoada foiletonului inspiră și catrenul de mai jos, din *Émaux et camées* :

„Mes colonnes sont alignées
Au portique du feuilleton ;
Elles supportent, résignées,
Du journal le pésant fronton."[2]

Trăind veșnic prins în angrenajul obligațiilor redacționale, de la care nu s-a putut sustrage, Gautier elabora fără ciorne și fără aparat documentar. Excelentul și relaxantul *Căpitan Fracasse* nu este totuși lipsit de o solidă osatură. Siluetele personajelor, înainte de a fi intrat în roman, sînt de găsit în colecțiile de stampe din epoca lui Ludovic al XIII-lea, pe care le-a consultat la Biblioteca Națională și după care a făcut copii. Tot cu desene s-a întors și din vizita făcută în Spania

---

[1] Vai, divini poeți, nu mai sînt dintre ai voștri / Mi s-a făcut un culcuș, unde îmbătrînesc aplecat / În josul unui ziar ca un cîine încovrigat (fr.).

[2] Coloanele mai sînt aliniate / sub grinda foiletonului ; / Ele suportă resemnate / frontonul greoi al ziarului (fr.).

de sine, respiră satisfăcut vîntul revoltei care tulbura pe discipolii tradiției.

Cu un temperament mai bătăios, desigur că ar fi cucerit degrabă un cerc de adepți și ar fi devenit conducător. Maxime du Camp a surprins judicios alcătuirea lui sentimentală, cea care i-a interzis accesul la marile cote: „Imaginația lui neîngrădită (a lui Gautier — n.n.) se vedea neutralizată de o extremă timiditate și de oroarea de a fi activ; era un contemplativ care se mulțumea să asiste la debordările spiritului său: poate că era pur și simplu un înțelept încredințat că ficțiunea este superioară realității."

Cele trei laturi mai însemnate ale personalității artistului își datorează identitatea libertăților sale de imaginație. O imaginație care potrivit tezei lui Henri Bergson nu reproduce datele memoriei, din contră, lucrează pentru a le preface, distila, decanta creator. Poetul, publicistul și călătorul se îmbrățișează favorizați de fluența mișcării imaginative. Prodigalitatea celui de-al doilea datorează mult travaliului celui dintîi și emoțiilor înalte ale celui din urmă. Poezia cucerește valorile mișcării tot astfel cum drumețul își ascute simțul de observație. Am remarca infiltrarea, în versuri, prin contaminare profesională, de exclamații traducînd tensiune psihică. Uneori o adevărată panică răzbate din scrisori, provocată de termene de predare ajunse la soroc. Nu rare sînt situațiile cînd renunță la adevăratele lui preferințe spre a le onora pe cele aducătoare de venit. Multe din propozițiile-cheie ale lui Gautier încep cu relații despre piedicile bănești sau despre decepția cau-

Excentricul care scria pe un colț de masă la cafenea, semănînd metafore cu scrisul lui citeț și caligrafic, muncea tenace. Dacă a fost ceea ce se cheamă un poligraf, vina nu este a lui. Pentru scriitorii ieșiți din familii fără avere literatura însemna sacrificiu, renunțarea la un rang social sigur, venituri incerte, obligația de a face de toate. Maxime du Camp relevă undeva: „Pentru el cîmpul, vastul cîmp al literaturii nu avea parcele neștiute. Mai mult decît Pic de la Mirandola, el ar fi putut să-și confrunte puterile cu oricine ca să discute de *omni re scibili et quibusdam aliis*[1], căci în decursul existenței sale a dizertat neîntrerupt cu pana în mînă."[2]

Devenită normă curentă, lucrarea fără răgaz seamănă cu o poliță scadentă. Oricînd ea poate fi protestată. Așa se și explică puținătatea operelor în proză ale lui Gautier. Abstracție făcînd de *Mademoiselle de Maupin* (1835), de *Fortunio* (1837) și de cîteva nuvele (1845), nu i se cunosc decît încă două titluri: *Oeuvres humoristiques* (1851) și *Le Capitaine Fracasse* (1861).

Or, cum se vede lesne, avea chemare pentru proza nervoasă, cea care nu reclama mult timp de redactare. Cine i-a citit *Le petit chien de la marquise* a sesizat meșteșugul, amestec de scris alert, haz, reflecții penetrante, viziune exactă, absorbită de obiectul ei. Turnura romantică, prin haloul misterios pe care îl produce, confirmă arta unei ambițioase poetici; grație cuvîntului

[1] Despre toate lucrurile știute și oricare altele (lat.).
[2] M. du Camp, *op. cit.*

plastic descripțiile au carnalitate, descarcă o undă de neastîmpăr, emană electricitate. Două exemple: 1. „Trăsura se opri în fața unei case cu aspect mediocru, pe o strada mărginașă și neumblată.

Pesemne că știți aceste case din veacul trecut, care n-au fost niciodată reparate și pe care zgîrcenia proprietarilor le lasă să se ruineze. Zidurile cenușii, spălate de ploi, arată acum, cu petele de mușchi crescute printre crăpături, ca trunchiul frasinilor bătrîni: jos verzi ca primăvara o mlaștină în smîrcul căreia se dezvoltă o floră specială de ierburi lunecoase".[1] (*Fortunio*, Paris, C. Marpon et. E. Flammarion, f. a., cap. VII, p. 143-144).

Și 2. „Mérindol porni așadar în căutarea acestui spadasin care locuia în piața Marché-Neuf, aproape de Petit-Pont, loc populat mai cu seamă de duelgii, trișori, tîlhari și alți netrebnici.

Vizuina aceasta merită o descriere deosebită, întrucît este îndoielnic faptul că prea cinstitul cititor să fi pus vreodată piciorul într-o asemenea cocioabă, și n-ar putea să-și facă nicidecum o idee despre o sărăcie atît de lucie.

Maghernița era mobilată mai cu seamă de patru pereți de-a lungul cărora scurgerile de apă din acoperiș desenaseră insule necunoscute și fluvii pe care nu le întîlnești în nici o hartă geografică. În locurile ce se aflau mai la îndemînă, chiriașii succesivi ai chițomîrliei se amuzaseră să-și graveze cu cuțitul numele lor necuviin-

[1] Traducerea acestui citat, ca și a celor precedente, aparține prefațatorului.

cioase, baroce sau hidoase, rezultat al acelei înclinații care îi împinge pe oamenii cei mai obscuri să lase o urmă a trecerii lor prin această lume. Adesecori la aceste nume era împerecheat și un nume de femeie, Iris de răspîntie, deasupra cărora trona o inimă străpunsă de o săgeată asemănătoare cu un os lung de pește. Alții, mai artiști, cu un boț de cărbune scos din cenușă, încercaseră să schițeze niște profiluri grotești, cu o lulea în dinți sau vreun spînzurat ce-și scoate limba de un cot și se bălăbănește la capătul unei spînzurători.

Pe marginea căminului, unde fumegau mustind ramurile dintr-o legătură de nuiele furate, se îngrămădea, în praf, o lume de obiecte bizare : o sticlă ce avea înfiptă în gît o lumînare pe jumătate arsă, cu seul revărsat în vaste cascade peste sticlă, adevărată torță de fiu risipitor și de bețivan ; un cornet pentru zaruri, cu trei zaruri plumbuite, *Orele* lui Robert Besmères scrise pentru jocul de cărți, o grămadă de capete de pipe vechi, o oală de gresie pentru tabac, un pantof ce avea înăuntru un pieptene fără dinți, un felinar orb ce-și rotunjea lentila asemenea pupilei unei păsări de noapte, legături de chei, fără îndoială false, întrucît în încăpere nu exista nici o mobilă ce-ar fi putut fi descuiată, un fier pentru frizat mustățile, un ciob de oglindă cu luciul vărgat parcă de ghearele unui diavol, în care cineva nu s-ar fi putut privi decît cu cîte un ochi odată și, în plus, nu trebuia ca el să semene cu ochii Junonei, pe care Homer îi numea βῶπις[1] precum și o sume-

[1] Bovini (grec.).

denie de alte fleacuri tare plictisitoare de descris." (*Căpitanul Fracasse*)

Citatele denotă remarcabilele resurse stilistice ale scriitorului. Prețuite de cititori, imediat accesibile, ele sînt de natură să explice de ce pe de o parte editorii îl solicitau, îl presau cu stăruințele lor, de ce pe de altă parte acceptînd amintitele solicitări Gautier n-avea răgaz să conceapă destins temele sale. Charles Malo, directorul revistei *La France Littéraire*, ca să-l oblige a-i da lui articolele ce urma să le scrie, îi remite lui Gautier un avans însemnat. Iar Gautier se angaja să redacteze 12 articole sub titlul generic *Dezgropări literare*, remunerate cu 50 franci bucata.

Adunate în volum, în 1844, sub titlul *Les Grotesques* (după caracterul de literă cu care au fost culese), propun atenției portrete fie tandre, fie corozive, cu judecăți critice și portretizări acute. Se vede că artistul avea o justă percepție a valorilor. Îi displac Chapelain (greoi), Saint-Amant (comic în exces), dar îi admiră pe Fr. Villon, pe Malherbe, pe Bouilhet și pe Baudelaire. Este de importanță secundară dacă toate vederile lui Gautier sînt ingenioase. Ne apropiem de ele curioși să-l descoperim pe scriitor, nu pe critic. În centrul interesului nostru nu stau observațiile discutabile despre clasici. Nu le avem în vedere decît atunci cînd reinvie chipuri, caracterizează modele de existență literară. Merită astfel reținută paralela dintre Villon și Byron. „... Elementul prin care cei doi poeți, unul zvîrlit în josul ierarhiei sociale, celălalt propulsat în vîrf, se aseamănă cel mai mult, rezidă în decepționismul amar, în privirea întune-

cată și adîncă cu care învăluie deopotrivă mecanica lumii."[1]

Acest talent disociativ și-l încearcă și în teatru. Socotea pe drept că avînd replică promptă, debit verbal, simț al scenei putea să zămislească texte de spus de pe scenă. Drept care încredințează în 1855 o cărțulie cu patru piese, și anume *Une larme du diable (O lacrimă a diavolului)*; *Une fausse conversion (O falsă convertire)*; *Pierrot posthume* și *Le Tricorne enchanté (Tricornul fermecat)* tipografilor de la „Librairie nouvelle". Li se mai alăturau *Prologue de Falstaff* și *Prologue de réouverture de l'Odéon*. Se povestește că la o reuniune organizată de familia Gautier la vila lor de la Neuilly, la 31 august 1868, Gautier a prezentat în fața celor 200 de invitați ai săi *Pierrot posthume* și le *Tricorne enchanté*, el asumîndu-și rolul titular, Judith pe cel al Colombinei, Estella pe al Arlechinului. Regia era asigurată de doamna Favart de la „Comedia Franceză". În asistență: Sainte-Beuve, Gustave Flaubert, Baudelaire, pictorul Gustave Doré, frații Goncourt, Alexandre Dumas—fiul, Paul Meurice. Théodore de Banville a evocat seara într-un catren:

„Malgré le «chacun son métier»
La critique ici ne peut mordre
Puisque Théophile Gautier
Est-un acteur de premier ordre."[2]

---

[1] *Les Grotesques*, Paris, Lévy-frères, 1856, p. 14.

[2] „În ciuda zicalei «fiecare cu meseria lui» / Critica aici nu poate mușca / Fiindcă Théophile Gautier / Este un actor de prim ordin" (fr.).

Nu la fel gîndea Sainte-Beuve despre criticul Gautier. Deşi plăcut surprins de cursivitatea frazelor, de unele idei, de arderea „rece", puţin dispusă să venereze orbeşte Sainte-Beuve îi descoperă lacune de informaţie, citări incomplete, interpretări defectuoase. Lăsînd să se înţeleagă că îl ia în serios, îl „execută" pe îndelete într-un text sever.[1] Deloc supărat, Gautier ar fi răspuns unui confrate uimit că Sainte-Beuve nu l-a menajat cît de cît : „Mă respectă, altfel nu şi-ar pierde timpul cu mine".

Este în aceste vorbe o minunată modestie, dar şi o imensă fidelitate. Admiraţia care l-a legat de Victor Hugo n-a pălit cu trecerea anilor. Emile Bergerat, ginerele său, în al său *Théophile Gautier. Entretiens, souvenirs et correspondance* povesteşte o întîmplare probantă pentru statornicia sentimentelor lui Gautier. „În 1867 se reia *Hernani*. Victor Hugo, duşman politic al lui Napoleon al III-lea, trăieşte în exil. La oficiosul Le «Moniteur», cronicar teatral este Gautier. Prezent în loja sa la reprezentaţie e primul la aplauze. Toată lumea aşteaptă curioasă foiletonul de-a doua zi. La ziar Gautier aduce un articol eminamente elogios. E rugat să-l tempereze. Drept răspuns, Gautier cere o coală albă şi îşi scrie demisia. După care se prezintă la ministrul de interne Lavalette, cu articolul într-o mînă, cu demisia într-alta. «Alegeţi !» Ministrul dispune tipărirea articolului fără nici o intervenţie."[2]

---

[1] Sainte-Beuve, *Portraits contemporains*, vol. V, Paris, Calman-Lévy, 1882, p. 119—143.

[2] Paris, Fasquelle, 1911, p. 45.

Fidelitatea mai este la Gautier și o chestiune de afecțiune, înainte de a fi una de onestitate. Nici o privire de ansamblu asupra scriitorului n-ar trebui să omită o semnificativă operație aritmetică rezolvată de Gautier împreună cu Balzac. Bucurîndu-se de simpatia acestuia, Gautier este invitat prin Jules Sandeau să colaboreze la *Cronique de Paris*, periodic fodat de ilustrul romancier. Cînd Henri-Léon Curmer fondează revista *Les Français peints par eux-mêmes* (1845), el face apel la Balzac, aflat în plină glorie. Condiția acestuia este ca să apară mai întîi un studiu despre literatura sa, sub semnătura lui Théophile Gautier. Admisă condiția, Balzac îi transmite acestuia comanda, precum și asigurarea că onorariul va fi de 500 de franci. Gautier, ca de obicei în pană de bani, se grăbește să execute studiul. Dar odată apărut, onorariul întîrzie să-i parvină. Într-o dimineață apare Balzac în persoană, venit să-i mulțumească. După care îl anunță pe Gautier că i-a adus și drepturile bănești : 250 de franci. Delicat, Gautier riscă o întrebare : — N-ar fi trebuit să fie 500 ? — Desigur, replică imperturbabil celălalt, dar jumătate îmi revin, căci, de n-aș fi existat, nu văd cum ai fi cîștigat cealaltă jumătate.

Bergerat, care istorisește întîmplarea, mai adaugă că Gautier îl iubea prea mult pe Balzac ca să nu-i dea dreptate. Odată trecut momentul de nedumerire, Gautier avea să exclame : „Pentru un om ca acesta, orice socoteală este deajuns de dreaptă".

Departe de a pretinde că asemenea comprehensiune este unică, deoarece se cunosc relațiile de sprijin mutual dintre Bouilhet și Flaubert, de promovare dintre acesta

și Maupassant, etc. — rețin totuși pentru Gautier repetatele mărturii de vibrantă amiciție față de confrați. Prieteniei lui Baudelaire îi va răspunde cu un sentiment la fel de delicat.

Ediția din *Les fleurs du mal (Florile răului)* pe care am consultat-o a ieșit la Calman-Lévy în 1882. Pe foaia de titlu scrie: *„Les fleurs du mal* par Charles Baudelaire. Précédées d'une notice par Théophile Gautier."

Notița în cauză numără 75 de pagini culese cu petit și e un veritabil studiu. Încheiat la 20 februarie 1868, el justifică dedicația lui Baudelaire: *„Au poète impeccable, au parfait magicien ès lettres françaises. À mon très cher et très vénéré maître et ami Théophile Gautier, avec les sentiments de la plus profonde humilité, je dédie ces fleurs maladives."* [1]

Portretul pe care Gautier îl face marelui poet romantic reține politețea și grija lui Baudelaire față de punctarea ideilor sale: *„Il avait dans la voix des italiques et des majuscules initiales"* [2]. Pentru un obsedat al artei, ritualul rostirii, cu mare grijă pentru pronunție, n-are cum surprinde. Grija lui este să-l arate într-o lumină de la care să nu ne întoarcem ochii. Și, în adevăr, omul Baudelaire nu apare de fel satanic. Din cuprinsul evocării vine spre noi o conștiință a fervorii și mansuetudinii. Ea oglindește un elan inovator, înclinat să ratifice

---

[1] Poetului impecabil, desăvîrșitului magician în litere franceze. Foarte dragului și foarte veneratului maestru și prieten Théophile Gautier, cu sentimentele celei mai adînci umilințe, dedic aceste flori maladive (fr.).

[2] Avea în voce italice și majuscule inițiale (fr.).

frumosul într-o natură imperfectă. În clipa cînd miracolul pare cu neputință, poetul, printr-un tur de forță, îl replantează pe terenul urîtului. Ca să-și păstreze intactă voința de plenitudine, poetul cultivă extremele. Să reținem ideea. Reputația lui Baudelaire că s-ar fi complăcut în depravare este calificată de Gautier drept rezultatul ignorării facturii complicate și paradoxale a poetului. Dezgustul de urît îl îndrumă spre flagelarea visului. Imaginația barocă extrage din perversiuni și mizerie fiziologică imagini cerești, acel ideal spectral în stare să pulverizeze demonii.

Analiza lui Gautier — autentic act de omagiere[1] — semnalează în versul baudelairean un sunet descătușat și o fosforescență căreia timpul nu i-a adus nici o atingere.

Practic, acest studiu și alte cîteva merită literalmente mai multă răbdare. Însă e imposibil să rezumăm aici, fie și fugitiv, tot ce este interesant în manifestările publicistului. Poate că Émile Bergerat a exagerat cînd afirma

---

[1] În anul 1919 vedea lumina tiparului la Fasquelle o ediție din *Les Fleurs du mal*, prefațată de Théodore de Banville și îngrijită de Jacques Madeleine, care are meritul, între altele, de a fi deshumat și cîteva proiecte de dedicații, printre care și cea din 1857, adresată lui Gautier, în care Baudelaire, mai înflorat și mai temător, smulge timidității sale de debutant un strigăt de iubire pentru autorul lui *Albertus* și al *Españei*. Dedicația se încheie astfel: „...poetului impecabil, magicianului limbii franceze, căruia mă declar cu tot atîta orgoliu cîtă umilință, cel mai devotat, respectuos și invidios dintre discipoli."

că un editor complet al lui Gautier nu i-ar cuprinde opera în 300 de volume. Dar e perfect adevărat că în fiecare direcție a scrisului său există nestemate, pe lîngă legiuitul depozit de steril.

Nestematele curg ca un pîrîu sclipitor printre gurile lacome să-l înghită. Aparțin aceste pietre prețioase ceasurilor furate foiletoanelor, sedentarismului silit de editorii neîndurători. Citez din *Thébaide* :

„J'ai mis sur un plateau de toile d'arraignée
L'amour qu'en mon chemin j'ai reçue et donnée.
Puis sur l'autre plateau deux grains de vermillon
Impalpable, qui teint l'aile du papillon,
Et j'ai trouvé l'amour léger dans la balance." [1]

Dacă străbate din acordurile erotice un sunet mirific, el nu-l întrece pe acela generat de plăcerea schimbărilor de peisaj. Pesemne că la mijloc e dialectica existenței lui descurajant de imobile. Gautier scăpat din uzura redacțională [2] exulta ca un veritabil îndrăgostit de decoruri necunoscute. Într-o scrisoare exclamă fericit ca un copil : „Paturile la han n-au moliciunea de-acasă, poștalionul te zdruncină (...), însă ești liber, mai mult decît

[1] Am pus pe un taler din pînză de păianjen / Iubirea ce-am primit și dăruit / Apoi pe celălalt taler două boabe de rumeneală / Impalpabilă, care colorează aripa fluturelui / Și am găsit iubirea cam ușurică la cîntar (fr.).

[2] Monselet l-a poreclit „martirul manuscriselor." I se pun în seamă ceva mai mult de 2 000 de foiletoane, cifră care întrece bilanțul celor mai laborioși cronicari moderni.

1811 Se naște în localitatea Tarbes, din sudul Franței, la 30 august, Théophile Gautier. Părinții, Jean-Pierre Gautier, de profesiune funcționar la Administrația financiară și mama, Adelaïde-Antoinette Cocard, casnică. Îl înscriu sub numele Pierre-Jules-Theophile.

1814 Părinții împreună cu micul Théophile pleacă din Tarbes, la Paris. Întreaga familie va rămîne cu nostalgia sudului. După ce se instalează într-o casă din rue du Parc-Royal, Jean-Pierre exclamă . „Oare aici cerul e totdeauna mohorît ?"

1819 Micul Théophile e înscris ca elev intern la colegiul Louis-le-Grand. Încearcă un sentiment de inadaptare.

1820 Se transferă la colegiul „Charlemagne" ca elev extern.

liber și gata să strigi împreună cu Goethe. «Ohé, ohé toată fericirea mea e în călătorii și în împlinirile migrației».“

Din fondul acestei slăbiciuni se trage plăcerea cu care a redat, supralicitînd de fapt, viața actorilor. Lasă o impresie excelentă paginile consacrate lor în *Căpitanul Fracasse*. În materie de confesiuni Gautier a transferat teatrului considerația pentru acrobație. Nuvelele și romanele, în schimb, comunică în scene vii condiția unor oameni deplin asimilați, acum trei veacuri, cu saltimbancii. Or, în linia existenței nomade, satisfăcută cu expediente, Gautier a închipuit plin de vervă situații de un comic imens și de o ingenioasă poezie rabelaisiană. Și nu pentru a tăgădui realitatea i-a plăcut să viseze. Trupa domnului Irod din *Căpitanul Fracasse* încîntă spectatorii cu uimitoarea ei încredere în limbajul artei. Théophile Gautier o împărtășește, prin frumos el recreează lumea :

Sans prendre garde à l'ouragan
Qui fouettait mes vitres fermées
Moi j'ai fait Émaux et Camées“ [1]

HENRI ZALIS

[1] În traducerea lui Leonid Dimov: „Netulburat de uraganul / Ce-mi bate-n geamul ferecat / Eu *Smalțuri* și *Camee*-am dat“. Cf. P. Daix, *Șapte secole de roman*, București, E.L.U., 1966, p. 191.

Victor Hugo publică în 1823 romanul istoric *Han d'Islande.*

1828 Théophile Gautier începe să frecventeze atelierul de pictor al lui Armand Rioult.

Apare romanul de evocare istorică *Cinq-Mars* de Alfred de Vigny.
In *1828* Gérard de Nerval termină de tradus *Faust.* Goethe îi mulțumește într-o scrisoare extrem de călduroasă, din care spicuim: „Nu m-am înțeles niciodată mai bine decît citindu-vă".

1829 După ce se instalase mai înainte în fundătura Decanatului, participă la activitatea cenaclului, „Boema galantă", din care fac parte Gérard de Nerval, Pétrus Borél, Camille Rogier, Celestin Nanteuil (ilustrator al cărților lui Victor Hugo), arhitectul Jules Vabre și Joseph Bouchardy. Mai vin Arsène Houssaye și August Macquet.

1830 La 23 februarie Gérard de Nerval îi face cunoștință cu Victor Hugo. E invitatul acestuia, de la care primește bilete și pentru ceilalți cenacliști la premiera dramei *Hernani.* Ocazie pentru Gautier să apară îmbrăcat într-o jiletcă roșie și să aplaude frenetic.

Hernani repurtează un mare succes. Va fi jucată numai în 1830 de 39 de ori.

Lui Théophile Gautier îi apare o plachetă intitulată *Poésies* a cărei desfacere e stingherită de izbucnirea revoluției din iulie. Debutează — publicistic — cu articolul nesemnat *Un Répas au désert d' Egypte* în *Le Gastronome*.

1831 Stendhal editează *Le Rouge et le Noir (Roșu și Negru)*.

1832 Apare poemul *Albértus*.

La Paris izbucnește o epidemie de holera.
Vede lumina tiparului *Stello* de Alfred de Vigny și *Feuilles d'automne (Frunze de toamnă)* de Victor Hugo.

1833 Publică o serie de povestiri sub titlul *Les Jeunes France*, comparabile cu nuvelele lui E. Th. A. Hoffmann.

1835 Semnează romanul *Mademoiselle de Maupin*, violent atac la adresa ipocriziei burgheze.

Apare *Jocelyn*, poem de Lamartine.

1836 Se împrietenește cu Eugénie Fort, care îi naște un fiu. Peste ani Toto va iscăli Théophile Gautier-fils. Intră în redacția ziarului *La Presse*.[1]

[1] Într-o discuție purtată cu Emile de Girardin prin 1862 sau 1863, Maxime du Camp află de la directorul

Apar *Les Confessions d'un enfant du siècle* de Alfred de Musset.

1837 Îi apare *Fortunio*, al cărui titlu inițial fusese *L'Eldorado*.

1838 Întrerupe pentru a doua oară *Căpitanul Fracasse*, roman pe care îl începuse în 1836. Publică poemul *La Comédie de la mort (Comedia morții)* însoțit de aproximativ 50 de scurte poezii lucrate în ultimii ani.

1839 După o lectură din Shakespeare, regăsește plăcerea teatrului. Scrie o „fantezie dialogată", *Une larme du Diable (O lacrimă a diavolului)*.

Apare *La Chartreuse de Parme (Mînăstirea din Parma)* de Stendhal.

1840 Face o călătorie în Spania.

Apare *Les Rayons et les Ombres* de Victor Hugo.

Cunoaște la Paris pe balerina Carlotta Grisi, de care se îndrăgostește. Dar Carlotta se căsătorește cu maestrul de balet Julien Perrot, care o și lansează.

---

acestui ziar că Gautier nu fusese deloc „dibaci", altminteri foiletonul pe care l-a deținut aici mulți ani i-ar fi adus un venit suplimentar de 30—40.000 de franci.

1841 Prin Carlotta face cunoștință cu sora acesteia, cîntăreața Ernesta Grisi, care devine tovarășa lui de viață.
Scrie libretul la baletul *Giselle*.

1842 Moare Stendhal.

1844 Adună foiletoanele și studiile tipărite în revista *La France littéraire* într-un volum, *Les Grotesques*, consacrat poeților francezi din secolele al XV-lea—XVII-lea: Villon, *Saint-Amant, Cyrano, Tabourt, d'Aubigny*, Du Bartos, Scudèry, Scarron.

1845 Se naște fiica sa, Judith, la 24 august.
Publică memorialul de drum *España*, și un volum de miniaturi *Zig-zags*.

Balzac anunță planul *Comediei umane*.

1846 Tipărește *Regardez mais n'y touchez pas (Priviți, dar nu atingeți)*.

După ce dăduse un roman, *Volupté (1834)*, Sainte-Beuve publică *Portraits contemporains*.

1847 Apare *Militona* și *Les Roués innocents (Încarcerații nevinovați)*.

1848 Se naște fiica sa Estelle, la 27 noiembrie.

1850 Însoțit de Louis de Cormenin pleacă în Italia, pe care o vizitează de la Domo d'Ossola pînă la sud de Napoli.

Sainte-Beuve începe în coloanele ziarului *Le Constitutionnel* ciclul *Causeries du lundi.*

Se ceartă cu cei de la *Revue des Deux Mondes* și depune stăruințe pentru a pune pe picioare *Revue de Paris.*

1851 Lovitura de stat a lui Napoleon Bonaparte împotriva Republicii.

1852 Face un voiaj la Constantinopol. Se întoarce prin Grecia plin de admirație pentru arta antică.
Reunește nuvelele și schițele sale în volumul *Peau de tigre (Pielea de tigru).*
Dă la tipar *Émaux et Camées (Smalțuri și camee),* selecție din versurile sale reprezentative.

1853 Cu venituri modice din tipăriturile sale, Gautier se vede silit să se întrețină pe sine și familia din foiletoane. La cotidianul *La Presse,* unde deține o rubrică fixă, este plătit mai mult decît modest. De n-ar fi prețuirea față de doamna de Girardin, Gautier ar pleca de la ziar.

1865 Apar într-un elegant format *Poésies nouvelles.*

Sainte-Beuve e numit senator. La 30 aprilie Gautier îi telegrafiază :

„Quel bonheur
Quel honneur
Monsieur le Sénateur !"

Au loc celebrele dinee de la Magny, la care iau parte Flaubert, frații Goncourt, Sainte-Beuve, George Sand.

Taine se afirmă și ca prozator cu *Vie et opinions de Thomas Graindorge.*

1867 După ce în 1859 călătorise pînă la Petersburg, dă acum la iveală reportajul *Voyage en Russie.*

1869 Crochiuri psihologice intitulate *Ménagerie intime (Menagerie intimă).*

Apare *L'Education sentimentale* de G. Flaubert. Moare Sainte-Beuve.

1870. Izbucnește războiul franco-prusac. Înfrîngerea de la Sédan.

1871 Gautier editează *Tableaux de siège (Scene de asediu).*

---

cu mine știm limba). Tot în 1863, dar incitat de a patra reeditare a *Smalțurilor și cameelor*, Sainte-Beuve îi dedică lui Gautier trei foiletoane în ale sale *Nouveaux Lundis.*

1872 Constată că e grav bolnav de cord.
Publică în *Le Bien public*, *Amintiri romantice*.
Maladia evoluează repede.

H. Taine editează celebrele sale *Notes sur l'Angleterre*.

Îi apare *Théâtre complet*.

1873 Moare la 23 octombrie.
La 25 octombrie i se fac funeralii naționale.
E înmormîntat în cimitirul Montmartre.

1874 Apare postum *Historie du romantisme*.

1877 I se tipăresc *Portraits Littéraires*, *L'Orient* și *Poésies complètes*. O ediție de *Opere* cu un total de 60 de volume va fi perfectată pînă la finele deceniului.

I

CASTELUL MIZERIEI

Pe povîrnişul uneia dintre colinele dezgolite care se înalţă ca nişte cocoaşe peste lande, între Dax şi Mont-de-Marsan, în vremea domniei lui Ludovic al XIII-lea se afla locuinţa unui nobil de ţară, de un gen atît de obişnuit în Gasconia, şi căruia sătenii îi dau numele pompos de castel.

Două turnuri rotunde, cu acoperişuri ţuguiate ca nişte stingătoare de luminări, se ridicau de o parte şi de alta a unei clădiri, în a cărei faţadă, două scobituri săpate adînc, trădau existenţa străveche a unei podişti de castel medieval, devenită acum inutilă prin acoperirea cu pămînt a şanţului, altădată plin cu apă ; şi aceste turnuri dădeau clădirii un aspect destul de feudal, cu posturile lor de pază zidite în piatră la colţurile bastioanelor şi cu giruetele în chip de coadă de rîndunică, ce se înălţau peste acoperişuri. Iedera, care se întinsese învăluind pe jumătate unul din turnuri, con-

1855 Apare *Voyage aux Pyrénées* de Hippolyte Taine.

1857 Scoate de sub teascuri romanul *Avatar*. Se mută din Paris la Neuilly, unde va locui o vilă pe malul Senei, rue de Longchamp 32. În vecinătate, domiciliază Alexandre Dumas-fiul, Édmond About, Baudelaire și arhitectul André Robelin.

Debutează strălucit Gustave Flaubert cu *Madame Bovary* și peste puțină vreme Charles Baudelaire cu *Les fleurs du Mal (Florile răului)*.

1858 Apare *Le roman de la Momie (Romanul mumiei)*. *Emaux et Camées* iese într-o ediție adăugită.

1862 De la Londra Gautier cere vești lui Flaubert despre *Salâmmbo*. După ce cartea apare, o recenzează entuziasmat. Flaubert, citindu-i aprecierile, răspunde : „Dacă mi s-ar fi spus acum 20 de ani că acel Théophile Gautier cu care îmi hrăneam închipuirile va scrie despre mine lucruri atît de frumoase, înnebuneam de mîndrie".

1863 Apare *Le Capitain Fracasse*.[1]

[1] De o mare bogăție lexicală, romanul confirmă elogiul lui Balzac din 1844 : *„Il n'y a que Gautier, Hugo et moi qui sachions la langue"* (Doar Gautier, Hugo și

Cuiburi de rîndunele astupau vîrfurile hornurilor și acopereau colțurile ferestrelor, și, fără un firicel de fum ce ieșea dintr-un coș zidit din cărămizi, firicel ce se răsucea ca un burghiu, întocmai ca în desenele pe care le mîngălesc școlarii pe marginea cărților și abecedarelor lor cînd vor să înfățișeze o casă, ai fi putut crede că nimeni nu locuia acolo ; de post afurisit trebuie să fi fost bucatele ce se găteau la această vatră, fiindcă pînă și luleaua unui ostaș bătrîn ar fi stîrnit niște nori de fum mai groși. Acesta era de altminteri singurul semn de viață pe care îl mai dădea casa, asemenea muribunzilor a căror viață nu se mai trădează decît prin aburul răsuflării.

Împingînd canatul ce se putea mișca, dar care nu se lăsa urnit fără să protesteze, învîrtindu-se cu o vădită proastă dispoziție în țîțînile ruginite și gălăgioase, te găseai sub un fel de boltă ogivală, mai veche decît restul locuinței și despărțită de patru contraforturi din granit albăstrui. La punctul de intersecție al acestora se ivea o lespede ieșită în afară, unde puteau fi revăzute, ceva mai puțin degradate, armoriile sculptate afară, pe poartă : trei berze de aur pe un cîmp azuriu, sau ceva asemănător, deoarece umbra bolții nu îngăduia să le deslușești bine. În zid erau fixate lăcașuri pentru stingătoare din tablă, înnegrite de torțe, și mai erau prinse inele de fier de unde, odinioară, erau legați caii oaspeților, eveniment

Grămezi de pietriş umpleau barbacanele din zidurile turnurilor, pe unde se trăgea altădată cu puşcoacele; din cele douăsprezece ferestre ale faţadei, opt erau acoperite cu scînduri; celelalte aveau nişte geamuri plesnite ce tremurau în reţeaua lor de plumb la orice adiere a vîntului. Printre ferestre, tencuiala desprinsă ca nişte solzi, asemenea scuamelor de pe o piele bolnavă, lăsa dezgolite cărămizi dizlocate şi bucăţele de piatră crăpată sub influenţa vătămătoare a lunii; poarta era încadrată într-un pervaz de piatră, ale cărui zgirieturi şi rosături regulate trădau o veche ornamentaţie, tocită de scurgerea vremii şi de lipsa de îngrijire; deasupra acestui fronton se găsea un blazon şters, pe care nici cel mai dibaci specialist în heraldică n-ar fi fost capabil să-l mai descifreze şi ale cărui ornamente, cu numeroase lipsuri, imaginau zvîrcoliri fantastice. Canaturile porţii mai păstrau încă, în partea de sus, cîteva urme de pictură, de culoarea sîngelui de bou, încît ţi se părea că roşesc din cauza stării lor de decădere; numeroase cuie erau bătute în scîndurile pline de crăpături şi alcătuiau simetrii întrerupte ici şi colo. Numai un singur canat se deschidea, ceea ce era îndeajuns pentru circulaţia oaspeţilor castelului, vădit puţin numeroşi, iar de tocul uşii stătea rezemată o roată sfărîmată, mai degrabă o grămadă de lemne, ultima rămăşiţă a unei trăsuri decedată în timpul regelui precedent.

foarte rar întîlnit astăzi, judecînd după praful care se așternuse peste ele.

Din acest portic, sub care se deschideau două uși, una ce ducea la apartamentele de la parter, iar cealaltă ce da într-o sală care odinioară putuse să slujească pentru corpul de gardă, se ajungea într-o curte tristă, goală și rece, înconjurată de ziduri înalte, vărgate cu lungi dîre negre, urmare a ploilor de peste ierni. În ungherele curții, printre molozurile căzute din cornișele știrbite, năpădiseră urzicile, ovăzul sălbatic și cucuta, iar iarba verde se răsfăța printre dalele de piatră.

În fund, o scară, mărginită de parmalicuri din piatră, împodobite cu sfere, terminate cu vîrfuri ascuțite, ducea la o grădină aflată mai jos de nivelul curții. Treptele rupte și desprinse se mișcau sub pașii trecătorului, nemaifiind legate între ele decît de straturile de mușchi și de sumedenia de plante care cresc pe lîngă ziduri ; pe fundalul terasei crescuseră barba țapului, ridichi sălbatice, anghinare și cîte altele.

În ceea ce privește grădina, ea se reîntorcea încetul cu încetul la starea de hățiș sau de pădure virgină. Cu excepția unui loc pătrat, bălțat de niște verze cu foi străbătute de sumedenie de vinișoare, de culoarea cocleii, și de constelații de floarea-soarelui cu miez negru, a căror prezență dovedea existența unui fel de cultură a pămîntului, natura își relua drepturile sale asupra acestui loc părăsit

trasta plăcut prin verdele său închis cu fondul cenuşiu al pietrei, deja foarte veche la acea epocă.

Călătorul ce ar fi zărit din depărtare castelul, proiectîndu-şi acoperişurile ascuţite pe cer, deasupra grozamelor şi bălăriilor, l-ar fi socotit drept o locuinţă cuviincioasă pentru un boiernaş de provincie; dar, apropiindu-se, s-ar fi văzut nevoit să-şi schimbe părerea. Drumul care ducea de la şosea la locuinţă se îngustase de tot, într-atît îl năpădiseră muşchiul şi tot felul de buruieni, şi fusese redus la o cărăruie albă, asemănătoare unui şiret spălăcit de pe o manta jerpelită. Două urme adînci de roţi, pline cu apă de ploaie şi în care îşi făcuseră sălaşul o sumedenie de broaşte, stăteau mărturie că odinioară trecuseră pe acolo trăsuri; însă siguranţa şi calmul broscărimii lăsau să se întrevadă o îndelungată posesiune a locurilor şi certitudinea că ea nu va fi nicicînd tulburată. Pe fîşia croită printre buruieni şi desfundată de ploaia căzută de curînd, nu se vedea nici o urmă de paşi omeneşti, iar rămurelele mărăcinişurilor, pline de picături strălucitoare, păreau că nu au mai fost date în lături de tare multă vreme.

Pete mari, galbene şi urîte, brăzdau ţiglele înnegrite şi fără de rînduială de pe acoperişuri, iar căpriorii putreziţi, pe alocuri, se rupseseră; rugina împiedica să se mai învîrtească giruetele, care arătau alandala direcţia vîntului; lucarnele erau astupate cu obloane din lemne strîmbe şi crăpate.

și ștergea urmele muncii omenești, pe care căuta să o înlăture.

Arborii netăiați își înălțau ramurile crescute liber în toate direcțiile. Tufele de merișor, menite să indice lizierele și aleele, deveniseră adevărați arbuști, într-atît, de ani și ani de zile, nu mai avuseseră de-a face cu foarfeca grădinarului. Semințe purtate de vînt încolțiseră la întîmplare și creșteau cu vigoarea rapidă caracteristică buruienilor, în locurile pe care altădată le ocupaseră florile delicate și plantele rare. Mărăcinii cu spini ascuțiți se încrucișau de la o margine la alta a potecilor și se agățau de tine dacă voiai să treci, parcă pentru a te împiedica să pășești mai departe și pentru a-ți ascunde taina aceasta plină de tristețe și de dezolare. Singurătății nu-i place să fie surprinsă în goliciunea ei și de aceea seamănă în jur tot felul de piedici.

Dacă totuși, fără să te temi de zgîrieturile mărăcinișurilor și de palmele ramurilor, ai fi stăruit să urmezi pînă la capăt antica alee ce ajunsese mai stufoasă și mai greu de străbătut decît cea mai neumblată potecă dintr-un codru, ai fi ajuns la un fel de nișă construită din scoici, închipuind o peșteră rustică. Alături de plantele semănate odinioară printre bucățile de stîncă, stînjenei, gladiole, iederă neagră, crescuseră și altele — iarbă roșie, limba cerbului, viță sălbatică — ce atîrnau ca niște bărbi și ascundeau pe jumătate o statuie

din marmoră, care înfățișa o divinitate mitologică, Flora sau Pomona, ce fusese de bună seamă foarte delicată la vremea sa și făcuse cinste făuritorului ei, dar care, acum, cu nasul spart, era cîrnă ca Moartea. Sărmana zeiță purta în coșulețul ei, în loc de flori, ciuperci mucegăite și, după înfățișare, veninoase; ea însăși părea să fi fost otrăvită, deoarece pete de mușchi întunecate îi zebrau corpul atît de alb odinioară. La picioarele sale, într-o scoică mare de piatră, sub un strat verde de lintiță, zăcea o mocirlă de apă stătută, neagră, rămășiță a ploilor, deoarece din botul leului, care la nevoie mai putea fi deosebit, nu se mai revărsa apa, întrucît țevile astupate sau distruse îi opreau calea.

Acest cabinet grotesc, cum i se spunea pe atunci, așa ruinat cum era, stătea drept mărturie a unei oarecari îndestulări apuse și a gustului pentru arte al vechilor proprietari ai castelului. Curățită bine de murdărie și frumos restaurată, statuia ar fi trădat stilul florentin al Renașterii, în maniera sculptorilor italieni veniți în Franța odată cu maestrul Roux sau cu Primatice [1], epoca probabilă de splendoare a familiei astăzi decăzută.

Grota se sprijinea pe un zid de culoare verzuie, acoperit cu silitră; pe el se mai încrucișau încă resturi de rețele din lemn, destinate fără îndoială

[1] *Francesco Primatice* — 1504—1570) — pictor și arhitect italian.

să acopere laturile zidului, cînd fusese construit, cu o perdea de plante agățătoare, cu frunze bogate. Zidul, care de-abia se zărea prin frunzișul stufos și dezordonat al arborilor crescuți în chip nemăsurat, mărginea grădina pe această latură. Dincolo se întindeau landele, cu orizontul lor trist și coborît, pătat doar de bălării.

Reîntorcîndu-te spre castel, se putea observa fațada opusă, mai devastată și mai degradată decît aceea pe care am descris-o ; ultimii stăpîni, încercînd să salveze cel puțin aparențele, își concentraseră slabele lor resurse asupra fațadei principale.

În grajd, unde douăzeci de cai ar fi putut sta tihniți, un căluț slăbănog de i se vedeau toate oasele căuta să apuce cu vîrful dinților galbeni și dezlipiți de gingii cîteva fire de paie, dintr-o iesle goală, și din vreme în vreme își întorcea către poartă niște ochi vîrîți în fundul unor orbite unde șobolanii din Montfaucon [1] n-ar fi găsit nici cea mai ușoară urmă de grăsime. În pragul cuștilor pentru cîinii de vînătoare, un singur cîine, ce înota în pielea devenită prea largă, în care mușchii slăbiți se conturau în linii fleșcăite, moțăia cu botul sprijinit pe perna așa de puțin moale și plină a labelor ; părea atît de obișnuit cu singurătatea locului, încît renunțase la orice veghe

[1] *Montfaucon*, la nord-est de Paris. Aci erau instalate spînzurătorile Parisului.

și nu mai tresărea deloc, așa cum fac toți cîinii, chiar ațipiți fiind, cînd aud cel mai mic zgomot.

Dacă voiai să pătrunzi în casă, te întîmpina o scară enormă, cu o rampă alcătuită din mici balustri de lemn. Scara nu avea decît două paliere, corespunzînd celor două etaje ale clădirii. Pînă la primul etaj scara era din piatră, iar de aici încolo din cărămizi și din lemn. Pe pereți, zugrăveli în culori cenușii, devorate de umezeală, păreau că ar fi vrut să simuleze relieful unei arhitecturi bogat ornate, cu efectele clar-obscurului și ale perspectivei. Puteai să mai ghicești aici o serie de Herculi terminați în chip de suporturi, care susțineau o cornișă cu mici console, de unde pornea, rotunjindu-se, un umbrar împodobit cu frunze de viță de vie și ciorchini de struguri, iar pe bolta umbrarului se putea zări un cer cu culori șterse și geografiat cu insule necunoscute, datorită infiltrării apelor de ploaie. Între Herculi, în nișe pictate, se împăunau busturi de împărați romani și alte personalități ilustre ale istoriei; dar toate acestea atît de vag, atît de veștejit, de distrus, de apus, încît era mai degrabă spectrul unei picturi decît o pictură reală și despre care ar fi fost poate mai potrivit să se fi folosit umbre de cuvinte, vorbele obișnuite fiind prea pline de substanță pentru a descrie așa ceva. Ecourile iscate în această cușcă goală păreau să fie foarte mirate că repetă zgomotul unor pași.

purtau într-un colț blazonul familiei și vîrsta personajului reprezentat ; dar, fie că numărul anilor personajelor era mai mare sau mai mic, nu exista o diferență apreciabilă între aceste capete cu lumini și nuanțe galbene, cu umbre carbonizate, afumate de-a lungul anilor și pudrate cu colb ; două sau trei din aceste pînze jilave și acoperite de mucegai aveau tonuri și nuanțe de cadavru în descompunere și dovedeau, din partea ultimului descendent al acestor oameni de neam și cu tradiții militare, o totală indiferență cu privire la efigiile nobililor săi strămoși. De bună seamă că seara această galerie mută și nemișcată se transforma, la răsfrîngerile pîlpîinde ale luminărilor, într-un șir de fantome înspăimîntătoare și totodată ridicule. Nu-i nimic mai trist decît aceste portrete uitate în asemenea încăperi pustii ; sînt ele însele reproduceri pe jumătate șterse ale unor forme descompuse de multă vreme și reduse la neființă sub pămînt.

Așa cum erau, aceste fantome pictate însemnau musafiri foarte potriviți cu singurătatea jalnică a locuinței. Niște locuitori reali ar fi părut prea vii pentru această casă moartă.

În mijlocul sălii se afla o masă din lemn de păr, înnegrită, cu picioarele răsucite în formă de spirale asemenea coloanelor solomonice, împunse de carii cu mii de găurele, fără să-i fi tulburat cineva în munca lor. Un strat fin, cenușiu, peste

care degetul ar fi putut trasa felurite semne, acoperea suprafața mesei și arăta că aici nu se așternea prea des fața de masă.

Două policioare sau console pentru veselă, făcute din același lemn și împodobite cu cîteva sculpturi, cumpărate probabil în același timp cu masa, într-o epocă mai fericită, erau așezate simetric, în două colțuri ale sălii; faianțe sparte, pahare și sticlărie desperecheată și două sau trei figurine rustice de Bernard Palissy [1], reprezentînd țipari și alți pești, crabi și scoici, smălțuite pe un fond de culoare verde, umpleau într-un chip tare sărăcăcios goliciunea dușumelelor.

Din cinci sau șase scaune acoperite cu catifea, care ar fi putut odinioară să fie de un carmin aprins, dar pe care anii și întrebuințarea îl aduseseră la o nuanță de roșcat spălăcit, curgeau toți cîlții prin găurile stofei și, lipsindu-le cîte un picior, șchiopătau ca niște versuri iambice cazone sau ca niște ostași schilodiți ce se întorc acasă după o bătălie crîncenă. N-ar fi fost deloc prudent pentru cineva să se așeze pe vreun scaun, afară, bineînțeles, dacă n-ar fi fost spirit și, fără îndoială, aceste jilțuri nu slujeau decît atunci cînd soborul strămoșilor coborîți din ramele lor venea să ia loc la masa ce nu mai era folosită și cînd, înaintea unei cine imaginare, discutau între ei, în

---

[1] Artist în ceramică, scriitor și savant francez (1510—1589).

timpul lungilor nopți de iarnă atît de prielnice agapelor strigoilor, despre decadența familiei.

Din această sală pătrundeai într-o altă sală, ceva mai puțin spațioasă. O tapițerie de Flandra denumită „verdură“[1] îi împodobea pereții. Dar acest cuvînt — tapițerie — să nu trezească în imaginația dumneavoastră nici o idee de lux inoportun. Aceasta era uzată, grozav de subțiată, iar culorile șterse de tot; rupturile formau sute de găuri și tapițeria nu se mai ținea decît prin cîteva fire și prin forța obișnuinței. Arborii decolorați erau galbeni de o parte și albaștri de cealaltă parte. Cocostîrcul, ce se ținea într-un picior în mijlocul trestiilor, suferise grozav de mult de pe urma moliilor. Ferma flamandă, cu fîntîna împodobită cu fire de hamei, nu se mai distingea aproape deloc și, din figura gălbejită a vînătorului ce urmărește un boboc de rață sălbatică, numai gura roșie și ochii negri, pentru care se folosiseră, după cît se părea, o vopsea mai bună decît celelalte nuanțe, își păstraseră coloritul primitiv, făcînd să semene cu un cadavru de o paloare de ceară, căruia i s-a dat cu roșu pe buze și i s-au înnegrit sprîncenele. Aerul se juca printre pereți și țesătura slăbită, căreia îi imprima ondulări suspecte. Hamlet, prinț al Danemarcii, dacă ar fi stat de vorbă în această încăpere, și-ar fi tras spada și l-ar fi țintuit pe Polonius aflat înapoia

[1] Tapițerie cu peisaje verzi.

O ușă cu căptușeala verde, ce se îngălbenise de-a binelea, și prinsă doar cu cîteva cuie ce își pierduseră poleiala, dădea într-o încăpere care ar fi putut să servească drept sufragerie în timpurile fabuloase în care se mînca în această locuință pustie. O bîrnă groasă împărțea tavanul în două compartimente tărcate de grinzi aparente. Spațiile dintre ele fuseseră acoperite altădată de un strat de culoare albastră, șters de colb și de pînzele de păianjen pe care nici un fel de mătură nu le mai deranjase la această înălțime. Deasupra căminului de formă antică, un cap de cerb de șapte ani, împăiat, își deschidea ramurile bogate, și, de-a lungul pereților, se sclifoseau, pe pînzele întunecate, portrete afumate ce reprezentau căpitani cuirasați, cu casca alături de ei sau ținută de vreun paj, pironindu-și asupra ta ochii de un negru adînc, singurii vii în moartele lor figuri; seniori în sutane de catifea, cu capul prins în largile gulere rotunde și înțepenite de scrobeală, ca niște capete de Ioan Botezătorul zăcînd pe tipsii de argint; bătrîne nobile îmbrăcate după moda veche, înfricoșător de livide, din pricina descompunerii culorilor căpătaseră aspectul de strigoaice, de monștri și de vampiri. Toate aceste picturi, ale unor zugravi de provincie, căpătau, prin însuși modul simplist în care fuseseră lucrate, un aspect eteroclit și îngrozitor. Cîteva erau fără cadre, altele aveau auriul ramelor pătat și înroșit. Toate

tapițeriei, strigînd „Un șobolan !". Mii de zgomote ușoare, de șoapte imperceptibile ale singurătății, care fac să simți și mai mult tăcerea, ar fi neliniștit urechea și spiritul vizitatorului destul de îndrăzneț pentru a pătrunde pînă aici. Șoarecii ronțăiau, leșinați de foame, cîteva capete de lînă ce ieșeau din urzeală. Carii rodeau lemnul bîrnelor cu un zgomot înăbușit de pildă, iar orologiul morții bătea ora pe lambriurile de lemn ale pereților.

Din timp în timp trosnea pe neașteptate cîte o tablie de la vreo mobilă, ca și cum singurătatea pătrunsă de plictiseală își întindea încheieturile, ceea ce fără să vrei îți provoca o tresărire nervoasă. Un pat cu baldachin și cu coloane în formă de fus, acoperit cu perdele din imitație de brocart, tăiate și deșirate mai la toate cutele, ale căror felurite desene înflorate, verzi și albe, se confundau într-o aceeași nuanță galbenă, ocupa un colț al încăperii, și n-ai fi îndrăznit nicidecum să dai la o parte poalele pologului de groaza să nu găsești în obscuritate, ghemuită, cine știe ce stafie, sau vreo formă țeapănă, scoțînd la iveală, sub albeața cearșafului, un nas ascuțit, niscaiva pomeți osoși, mîini împreunate și picioare alungite ca ale statuilor culcate deasupra mormintelor ; cît de repede lucrurile destinate omului și dintre care el este absent capătă o aparență supranaturală ! Ai fi putut să-ți închipui de asemenea că vreo tînără prințesă fermecată se odih-

rea acolo într-un somn de veacuri, ca Frumoasa din pădurea adormită, însă cutele aveau o rigiditate prea sinistră și prea misterioasă pentru așa ceva și se împotriveau oricărei idei plăcute și senine.

O masă din lemn negru, acoperită cu incrustații de aramă ce se desprindeau mai peste tot, o oglindă tulbure și întunecată, al cărei amalgam fugise aproape cu totul, dezgustat că nu mai reflecta chipuri omenești, un fotoliu a cărui tapițerie era lucrată cu acul, rod al răbdării și al răgazului, operă terminată de cine știe ce străbunică, dar care astăzi nu mai îngăduia să se deosebească decît cîteva fire de argint printre bucățile de mătase și linurile decolorate, completau mobilierul acestei camere, în cazul cel mai rău locuibilă de un om care nu s-ar fi temut nici de spirite și nici de strigoi.

Aceste două camere răspundeau în dreptul celor două ferestre necondamnate ale fațadei. O lumină palidă și verzuie pătrundea prin geamurile fără pic de lustru, care nu mai fuseseră spălate de un secol și care păreau cositorite pe dinafară. Perdele mari, mototolite și găurite, care s-ar fi sfîșiat dacă ai fi vrut să le faci să alunece pe vergelele roase de rugină, făceau încă și mai slabă lumina crepusculară și sporeau melancolia locului.

Deschizînd ușa care se găsea în fundul acestei ultime camere, cădeai în tenebre adînci, dădeai de

vid, de obscur și de necunoscut. Încetul cu încetul, totuși, ochii se obișnuiau cu această obscuritate străbătută de cîteva raze livide ce se strecurau prin crăpăturile dintre scîndurile care astupau ferestrele și descopereau, confuz, un șir lung de camere dărăpănate, cu pardoseala desprinsă, presărată de geamuri sparte, cu pereți goi sau pe jumătate acoperiți de cîteva zdrențe de tapițerie destrămată, cu tavanele surpate de se vedeau grinzile și lăsau să treacă apa ploilor, admirabil aranjate pentru sanhedrinele[1] de șobolani și statele generale[2] ale liliecilor. În cîteva locuri n-ai fi fost în siguranță de voiai să înaintezi, deoarece podeaua se unduia și se încovoia sub greutatea pașilor, însă nimeni nu se aventura vreodată în această Tebaidă de umbră, de colb și de pînze de păianjen. Încă din prag, un miros greu, de stătut, o duhoare de mucegai și de loc părăsit, frigul umed și negru caracteristic locurilor sumbre, îți izbeau violent nările, ca și cînd ai fi ridicat piatra grea a unui cavou și ai fi pătruns în bezna lui glacială. Într-adevăr, cadavrul trecutului se prefăcea încetul cu încetul în pulbere în aceste săli unde nimic din ceea ce însemna prezent nu punea piciorul, iar anii adormiți se legănau ca niște hamacuri în pînzele cenușii de prin unghere. Deasupra, prin

---

[1] Consilii, adunări.

[2] Adunările reprezentanților poporului francez (1302—1789).

joburi, își aveau sălașul, peste zi, bufnițele, cucuvelele și stăncuțele cu urechile de pene, cu capetele de pisică și pupilele rotunde și fosforescente. Acoperișul, surpat în douăzeci de locuri, le îngăduia acestor păsări „nostime“ să intre și să iasă în voie; erau în largul lor, ca în ruinele din Montlhéry sau în dărîmăturile castelului Gaillard. În fiecare seară, stolul prăfuit își lua zborul țipînd îndelung și scoțînd vaiete jalnice — ce ar fi băgat în sperieți pe superstițioși — spre a porni departe să-și caute bruma de hrană pe care nu și-o putea găsi în acest turn al foametei.

În încăperile de la parter se găseau doar cîteva maldăre de paie, niște știuleți de porumb și cîteva mici unelte de grădinărie. Într-una din încăperi se afla o saltea umplută cu frunze uscate de porumb și o pătură de lînă cenușie, care părea să fie patul unicului argat al conacului.

De bună seamă că cititorul trebuie să fie plictisit de această plimbare prin singurătate, mizerie și părăsire; de aceea să-l conducem în singura cameră nițel mai vie din castelul pustiu, anume la bucătărie, al cărei coș înălța către cer acel ușor norișor alburiu pomenit cu prilejul descrierii exterioare a castelului.

Un foc sărăcăcios se prelingea, cu limbile sale galbene, pe tăblia vetrei și, din vreme în vreme, atingea fundul unui ceaun de fontă atîrnat de

din ochi oala de pe vatră, din al cărei conținut spera să-și aibă partea, ceea ce îl făcea să-și lingă botul cu anticipație.

Pierre, așa se numea bătrînul servitor, luă un pumn de vreascuri și le aruncă peste focul pe jumătate stins; ramurile începură să trosnească și să se răsucească, și îndată flacăra, scoțînd un val de fum, se înălță vie și luminoasă în mijlocul unei ploi vesele de scîntei. Ai fi spus că salamandrele erau în toiul petrecerii și dansau sarabande printre flăcări. Un sărman greier ofticos, tare bucuros de atîta căldură și lumină, încercă chiar să bată măsura cu tobița sa, dar nu izbuti și reuși să scoată doar niște sunete răgușite.

Pierre se opri apoi sub acoperișul vetrei, împodobit cu niște franjuri vechi de mătase verde, decupat în formă de dinți de lup, îngălbenit de fum, și se așeză pe un scăunel fără spetează, cu Belzebut alături.

Răsfrîngerile focului îi luminau fața, pe care anii, soarele, viața în aer liber și intemperiile de peste ani o afumaseră și uscaseră, ca să spunem astfel, și îi dăduseră o culoare mai închisă chiar decît aceea a unui indian din Insulele Caraibe; cîteva șuvițe de păr alb, ce îi scăpau de sub bereta albastră, i se lipeau de tîmple și făceau să iasă și mai mult în evidență nuanțele arămii ale feței; sprîncenele negre contrastau puternic cu părul alb ca zăpada. Ca toți oamenii din neamul bascilor, avea figura prelungă și nasul ca un cioc de pasăre

unul din cîrligele cremalierei [1] și slaba sa pîlpîire proiecta, în umbră, fluturări roșietice, pe marginile celor două sau trei cratițe atîrnate de perete. Lumina zilei, care își făcea loc prin hogeacul larg ce se urca pînă la acoperiș, fără de nici un cot, se risipea domol peste cenușă, în nuanțe albăstrii, făcînd să pară și mai palid focul, încît, în această vatră rece, însăși flacăra părea înghețată. De nu s-ar fi luat măsuri de prevedere, acoperind oala cu un capac, desigur că în caz de furtună ar fi plouat în ea și ar mai fi subțiat fiertura.

Încălzită încetul cu încetul, apa începuse într-un sfîrșit să bombăne și ceaunul horcăia în liniștea din jur ca un astmatic; cîteva foi de varză, ce dădeau în fiert cu spumă multă, arătau că bucata cultivată din grădină fusese pusă la contribuție pentru acest terci mai mult decît spartan.

Un bătrîn motan negru, slab, năpîrlit și jupuit ca un manșon care nu mai e bun de nimic, cu părul căzut de i se vedea ici-colo pielea albăstruie, stătea așezat pe labele dinapoi, atît de aproape de foc, că ți-era teamă să nu i se pîrlească mustățile, iar ochii lui verzi, străbătuți de pupilele în formă de I, și-i îndrepta neîncetat, cu un aer de supraveghere interesată, către oala de pe foc. Urechile îi fuseseră retezate la nivelul capului, iar coada de la șira spinării, ceea ce îi dădea în-

---

[1] Un fel de cuier de fier plasat deasupra vetrei, pentru atîrnat vase de bucătărie.

înfăţişarea himerelor japoneze expuse în cabinetele colecţionarilor, printre alte curiozităţi, sau a animalelor fantastice, cărora vrăjitoarele, ce trebuie să meargă la adunările nocturne, le dau în grijă să ia spuma din oalele unde îşi fierb filtrele.

Acest motan, singur cuc în întreaga bucătărie, părea că îşi pregăteşte fiertura pentru el însuşi, şi fără îndoială că tot el aşezase pe masa de stejar o farfurie împodobită cu flori verzi şi roşii, o cupă din cositor, lustruită desigur cu ghearele sale într-atît era de zgiriată, şi o oală mare de gresie pe care erau zugrăvite, în mod cam grosolan, în trăsături albastre, armoriile portalului de pe cheia de boltă şi de pe portrete.

Cine urma oare să se aşeze la această modestă masă pusă aici, în conacul nelocuit? Poate spiritul familial al casei, *genius loci*, duhul Kobold[1], credincios căminului pe care îl adoptase, iar motanul negru, cu ochii atît de pătrunşi de mister, îi aştepta sosirea spre a-l servi la masă cu şervetul ţinut frumos pe labă.

Oala fierbea într-una, iar motanul rămînea nemişcat la postul său, ca o sentinelă pe care au uitat s-o schimbe. În sfîrşit, se auziră nişte paşi, apăsaţi şi greoi, ca de om în vîrstă; persoana era precedată de un zgomot de tuse seacă, apoi scîrţîi

[1] Nume dat în vechea Germanie spiritului care patrona familia.

ivărul de la ușă și un unchеș, jumătate țăran, jumătate servitor, păși în bucătărie.

La apariția noului venit, motanul negru, care părea să fie un vechi prieten de-al său, își părăsi culcușul de pe cenușa vetrii și porni să se frece amical de picioarele bătrînului, arcuindu-și spinarea, scoțîndu-și și vîrîndu-și din nou ghearele în tecile labei, în timp ce emitea din gîtlej acel tors răgușit care reprezintă cel mai înalt semn de satisfacție la rasa felinelor.

— Bine, bine, Belzebut, spuse bătrînul aplecîndu-se pentru a-și trece de două-trei ori mîna bătătorită peste spinarea pleșuvă a motanului, spre a nu rămîne dator în materie de politețe față de un motan ; știu că mă iubești și sîntem destul de singuri aici, bietul meu stăpîn și cu mine, ca să nu ne bucure mîngîierile unei ființe lipsite de minte, dar care totuși pare să te înțeleagă.

Aceste schimburi de politețe odată terminate, motanul începu să meargă înaintea bătrînului, călăuzindu-l spre vatră, ca pentru a-i arăta direcția oalei de pe foc, pe care o privea cu o poftă de ființă leșinată de foame, cu un aer înduioșător, cum rar ai mai fi putut întîlni, deoarece Belzebut începea să îmbătrînească ; auzul îi era mai puțin ascuțit, ochii mai puțin pătrunzători, laba mai puțin sprintenă și îndemînatecă decît altădată, iar resursele pe care i le oferea odinioară prinsul păsărelelor sau vînătoarea de șoareci scădeau în mod sensibil : din această pricină nu mai părăsea

de pradă. Zbîrcituri mari, perpendiculare și asemănătoare cu niște tăieturi de sabie îi brăzdau obrajii de sus în jos.

Un fel de livrea cu galoane, cărora li se dusese urma de vopsea, de o culoare pe care și un pictor de profesie cu greu ar fi definit-o, îi acoperea pe jumătate pieptarul din piele de căprioară, devenită lucie și înnegrită pe alocuri din pricina rosăturilor platoșei, formînd pe fondul galben al pielii umbre amintind apele verzi ce apar pe pîntecul potîrnichilor fezandate: fiindcă Pierre fusese ostaș, iar cîteva rămășițe din uniforma sa militară mai erau folosite și în îmbrăcămintea civilă. Purta niște pantaloni nu tocmai largi, cărora li se vedea urzeala și bătaia unei stofe tot așa de rară ca o canava de broderie; și ar fi fost cu neputință de știut dacă fuseseră croiți din postav, din stofă de lînă încrețită sau din serj. Orice urmă de păr dispăruse de tare multă vreme de pe nădragii săi pleșuvi; nicicînd vreo bărbie de eunuc nu a fost mai spînă. Cîrpeli destul de vizibile și făcute de o mînă mai obișnuită să țină spada decît acul, întăreau locurile slabe și aduceau mărturie despre grija pe care o avea posesorul acestui veșmînt de a-i prelungi longevitatea pînă la ultimele limite. Asemenea lui Nestor [1], pantalonii aceștia seculari trăiseră cît viețuiseră trei oameni. Serioase proba-

[1] *Nestor*, personaj mitologic, a luat parte la războiul troian, simbol al înțelepciunii.

bilitați ne îndeamnă să credem că nădragii fuseseră roșii, dar punctul acesta important nu este absolut dovedit.

Niște tălpice din fire de cînepă prinse cu șireturi albastre de un fel de ciorapi de lînă fără talpă îi slujeau lui moș Pierre de încălțăminte și aminteau alpargatele spaniole. Acești coturni grosolani fuseseră aleși fără îndoială ca fiind mai economici decît pantofii cu ciucuri sau decît cizmele cu carîmbi : întrucît o neînduplecată, rece și lucie sărăcie se desprindea de la cele mai mici detalii ale îmbrăcăminții unchiașului și pînă la atitudinea sa, ce trăda o resemnare posacă.

Stătea rezemat cu spatele de peretele interior al căminului și își ținea încrucișate, deasupra genunchilor, miinile mari, înroșite, cu nuanțe violacee, ca frunzele viței de vie la sfîrșit de toamnă, alcătuind un fel de pereche nemișcată a motanului.

Belzebut, în fața sa, în cenușă, așezat pe labele dinapoi, lihnit de foame și cu un aer ce-ți stîrnea mila, urmărea cu o adîncă atenție clocotul astmatic din ceaun.

„Tînărul nostru stăpîn zăbovește tare mult astăzi, murmură Pierre, văzînd prin geamurile afumate și galbene ale singurei ferestre care lumina bucătăria, cum se micșora și dispărea ultima dîră luminoasă a soarelui ce apunea la fruntariile unui cer brăzdat de nori grei și aducători de ploaie. Ce plăcere o fi putînd găsi el oare să se plimbe așa singur prin lande ? Nu-i mai puțin adevărat că este

atît de trist castelul ăsta, încît nu e cu putință să te plictisești mai mult în altă parte."

Deodată răsună voios un lătrat răgușit ; calul din grajd izbi din picior, făcînd să zornăie de marginea ieslei lanțul cu care era legat ; motanul negru își întrerupse bruma de toaletă pe care și-o făcea trecîndu-și laba umezită în prealabil cu salivă, peste fălcile-i mititele și pe deasupra urechilor retezate, și făcu cîțiva pași spre ușă ca un animal afectuos și politicos, care își cunoaște îndatoririle și le respectă.

Canatul ușii se deschise : Pierre se ridică, își scoase respectuos bereta, iar noul venit își făcu apariția în încăpere, precedat de cîinele cel bătrîn, despre care am mai vorbit, și care la încercarea de a țopăi a mare bucurie nu-l mai ținură picioarele și căzu greoi, încărcat de anii săi mulți. Belzebut nu nutrea față de Miraut antipatia pe care semenii săi o arată de obicei neamului cîinesc. Belzebut îl privea, dimpotrivă, foarte amical, rotindu-și ochii verzi în toate direcțiile și încovoindu-și spinarea a răsfăț. Se vedea bine că se cunoșteau de vreme îndelungată și că își țineau de urît adesea ori în singurătatea castelului.

Baronul de Sigognac, deoarece chiar seniorul acestui castel ruinat era cel ce intrase în bucătărie, era un tînăr de douăzeci și cinci sau douăzeci și șase de ani, deși la prima vedere i s-ar fi dat poate mai mult, într-atît părea de grav și de serios. Sentimentul neputinței, care întovără-

şește sărăcia, izgonise veselia de pe trăsăturile sale și ofilise acea floare primăvăratică ce catifelează chipurile tinere. Cearcăne negricioase îi încercuiau deja ochii vineți și obosiți, iar obrajii scofilciți scoteau destul de mult în evidență pometii . mustățile, în loc să se înalțe semețe și răsucite în sus, cădeau pleoștite și păreau să jelească alături de gura sa tristă ; părul, neglijent pieptănat, atîrna în șuvițe negre de-a lungul feței palide, cu o absență de cochetărie rară la un tînăr care ar fi putut trece drept frumos, și trăda o renunțare absolută la orice gînd de a place. Obișnuința unei tristeți secrete săpase cute dureroase într-o fizionomie pe care un pic de fericire ar fi făcut-o încîntătoare, iar înfățișarea de om hotărît, firească la această vîrstă, părea să se încline aici în fața unei soarte nenorocite, împotriva căreia socotea zadarnic să lupte.

Deși sprinten și de o constituție mai degrabă robustă decît slabă, tînărul baron se mișca cu o încetineală apatică, asemenea unuia care și-a dat demisia din viață. Mișcările îi erau adormite și moarte, atitudinea inertă, și se vedea că îi era perfect egal dacă este aici sau acolo, dacă a plecat sau s-a reîntors.

Capul îi era acoperit cu o pălărie veche de pîslă cenușie, gheboasă și ruptă toată, mult prea largă, care îi cobora pînă la sprîncene, ceea ce îl silea, pentru a putea vedea, să-și ridice mereu nasul. O pană, ce se potrivea bine cu pălăria, cu fire atît

de rare încît semăna cu şira spinării unui peşte, avea intenţia vădită de a reprezenta un panaş, dar cădea fără vlagă pe spate, ca şi cum i-ar fi fost ruşine de înfăţişarea ei. Gulerul, dintr-o dantelă antică, ale cărui găurele nu se datorau toate îndeminării meşteşugarului, şi căruia vechimea îi adăugase şi ea numeroase tăieturi, se răsfrîngea peste surtucul său, ale cărui pliuri largi trădau că fusese croit pentru un bărbat mai mare şi mai plin decît subţirelul baron. Mînecile surtucului îi ascundeau mîinile la fel ca mînecile unei rase de călugăr, şi intra pînă la brîu în nişte cizme largi ca un cazan, împodobite cu pinteni de fier. Aceste vechituri heteroclite aparţinuseră răposatului său tată, mort cu cîţiva ani în urmă, şi ale cărui haine el le uza acum de tot, deşi încă de pe vremea morţii primului lor posesor erau destul de obosite pentru a fi vîndute la haine vechi. Împopoţonat cu asemenea haine, poate foarte la modă la începutul celeilalte domnii, tînărul baron avea un aer în acelaşi timp ridicol şi înduioşător ; ar fi putut fi luat drept propriul său strămoş. Cu toate că nutrea pentru memoria tatălui său o veneraţie cu adevărat filială, iar adeseori îl podideau lacrimile pe cînd se îmbrăca cu aceste scumpe relicve, care păreau să păstreze în cutele lor gesturile şi atitudinile bătrînului gentilom defunct, nu se putea spune că tînărului Sigognac îi era tocmai pe plac cînd se înzorzona cu garderoba paternă. El nu avea

alte veşminte şi fusese foarte fericit să dezgroape din fundul unui cufăr această parte din moştenirea ce i se cuvenea. Hainele sale de adolescent îi rămăseseră prea mici şi prea strîmte. Cel puţin se simţea în largul său în hainele răposatului tată. Ţăranii, obişnuiţi să le venereze pe cînd le purta bătrînul baron, nu le găseau ridicole nici cînd erau purtate de baronul cel tînăr şi ei le salutau cu aceeaşi deferenţă ; nu băgau în seamă rupturile surtucului la fel cum nu dădeau vreo atenţie deosebită crăpăturilor din zidurile castelului. Oricît de sărac ar fi fost Sigognac, în ochii lor reprezenta totdeauna seniorul, şi pentru ei decadenţa acestei familii nu era izbitoare, aşa cum ar fi apărut unor străini ; era totuşi un spectacol destul de grotesc şi melancolic să-l vezi pe tînărul baron în hainele-i vechi, călare pe bătrînul său cal, întovărăşit de bătrînul cîine, asemenea cavalerului Morţii din gravura lui Albrecht Dürer [1].

Baronul se aşeză, tăcut, în faţa măsuţei, după ce răspunsese, cu un gest binevoitor, la salutul respectuos al lui Pierre.

Acesta desprinse ceaunul din cîrligul de deasupra focului şi vărsă fiertura peste pîinea tăiată mai dinainte, într-un blid de lut, pe care îl puse în faţa baronului ; era o ciorbă foarte obişnuită de varză, cu puţină slănină, care se mai găteşte încă

---

[1] Pictor, gravor, sculptor şi arhitect german (1471—1528).

în Gasconia, numită „garbură" ; apoi scoase din dulap o bucată de mămăligă numită „*miesson*", tremurîndă, într-un șervet presărat cu mălai, și o întinse pe masă împreună cu tava de lemn pe care era așezată.

Acest soi de mîncare local, împreună cu garbura căreia i se adăugase o bucățică de slănină, șterpelită, fără îndoială, din momeala unei curse de prins șoareci, ținînd seama de proporțiile ei minuscule, alcătuiau prînzul frugal al baronului, care mînca cu gîndul aiurea, între Miraut și Belzebut, amîndoi căzuți în extaz și cu botul adulmecînd în aer, de fiecare parte a scaunului său, așteptînd să le cadă și lor cîteva fărîmituri de la festin. Din timp în timp, baronul îi arunca lui Miraut cîte o îmbucătură de pîine pe care acesta o prindea din zbor, avînd grijă ca în prealabil s-o atingă de felia de slănină, spre a-i da cel puțin aroma de carne. Bucata de șorici reveni motanului, a cărui satisfacție se exterioriză prin mîrîituri surde și prin întinderea rapidă a unei labe, cu toate ghearele scoase în afară, parcă gata să-și apere prada.

Acest sărăcăcios ospăț odată terminat, baronul păru să se cufunde în niște reflecții dureroase, sau cel puțin într-o stare de visare al cărei subiect nu avea nimic agreabil. Miraut își culcase capul pe genunchiul stăpînului și îl privea țintă cu ochii voalați — din pricina vîrstei — de o ceață albăstrie, dar pe care voia parcă să o străbată o scînteie de inteligență aproape omenească. S-ar fi zis că

înțelegea gîndurile baronului și căuta să-i mărturisească simpatia sa. Belzebut torcea și sforăia din vîrtelnița sa, tot atît de zgomotos ca și Berta țesătoarea [1], și scotea din cînd în cînd schieunături tînguitoare, căutînd să atragă atenția fugară a baronului. Pierre stătea în picioare, la o oarecare distanță, nemișcat ca acele lungi și țepene statui de piatră ce străjuiesc la porticele catedralelor, respectînd reveria stăpînului și așteptînd să i se dea vreo poruncă.

Între timp noaptea se coborîse de-a binelea, și umbre mari se îngrămădeau în ungherele bucătăriei, ca niște lilieci ce se agață prin colțurile încăperilor cu degetele aripilor membranoase, formînd niște ciorchini vii. O rămășiță de foc, pe care îl mai însuflețeau rafalele de vînt prăvălite cu furie în cămin, colora cu răsfrîngeri bizare grupul strîns în jurul mesei, pătruns de o timiditate tristă, care accentua și mai mult melancolica singurătate a castelului. Dintr-o familie odinioară puternică și bogată, nu mai rămăsese decît un vlăstar răzleț, rătăcind ca o umbră prin castelul populat de strămoșii săi ; dintr-o mulțime de valeți și servitori nu mai exista decît unul singur, slugă din devotament, care era de neînlocuit ; dintr-o haită de treizeci de copoi nu mai supraviețuia decît unul, aproape

[1] *Berta*, regină de Bourgogne, Italia și Arles (937—966), care, spre deosebire de toate reginele din acea epocă, se îndeletnicea cu lucrul manual și torcea lînă din fuior în plimbările sale de la un castel la altul.

remarcau şi mai straniu pe faţa-i palidă. Ai fi spus că este o gură de vampir împurpurată de sînge.

Din pricina atmosferei umede, lampa pîriia şi arunca luciri intermitente; vîntul scotea suspine de orgă trecînd prin coridoare, iar zgomote înfricoşătoare şi ciudate se auzeau în încăperile pustii.

Vremea se stricase, iar picături grele de ploaie, împinse de rafale de vînt, băteau în geamurile ce se zguduiau în cercevelele de plumb. Cîteodată ferestrele păreau gata să cedeze şi să se deschidă, ca şi cum s-ar fi opintit în ele cineva din afară. Era genunchiul furtunii, care se sprijinea pe plăpîndul obstacol. Uneori, pentru a se adăuga o notă în plus armoniei, vreuna din bufniţele cuibărite sub acoperiş scotea un sunet sinistru, asemănător strigătul unui copil gîtuit, sau, speriată de lumină, se izbea de ferestre cu un zgomot puternic de aripi.

Castelanul acestui trist lăcaş, obişnuit cu asemenea simfonii lugubre, nu le mai dădea nici o atenţie. Doar Belzebut, cu neliniştea naturală animalelor din neamul său, îşi agita la fiecare zgomot cioturile urechilor tăiate şi privea fix spre unghierele obscure, ca şi cum, cu pupilele sale, obişnuite să străbată întunericul, ar fi zărit acolo ceva invizibil pentru ochii omeneşti.

Acest motan vizionar, cu nume şi înfăţişare diabolice, ar fi înspăimîntat pe un om mai puţin brav decît baronul; deoarece avea aerul că ştie multe lucruri aflate în timpul curselor sale nocturne prin podurile şi camerele nelocuite ale castelului; de

orb și cărunt de bătrînețe, iar un motan negru era sufletul locuinței pustii.

Baronul făcu semn lui Pierre că dorește să se retragă. Pierre, aplecîndu-se către cămin, aprinse o despicătură de lemn de pin îmbibată cu rășină, un fel de mică făclie ieftină, pe care o folosesc țăranii săraci, și porni înaintea tînărului senior; Miraut și Belzebut se alăturară cortegiului : lumina slabă și fumegîndă a făcliei făcea să tremure, pe pereții ce mărgineau scara, frescele palide, și dădea o aparență de viață portretelor afumate din sala de mîncare, iar ochii lor negri și ficși păreau să privească la descendentul lor cu o milă dureroasă.

Ajuns în acea cameră de culcare fantastică pe care am descris-o mai înainte, bătrînul slujitor aprinse o mică lampă de aramă, a cărei feștilă se încolăcea în ulei ca o tenie în spirt, în vitrina unui spițer, după care se retrase urmat de Miraut. Belzebut, bucurîndu-se de drepturi deosebite de acces, se ghemui pe unul din fotolii. Baronul se lăsă pe celălalt, copleșit de singurătate, de lipsă de ocupație și de plictiseală.

Dacă în timpul zilei camera avea aerul unei încăperi vizitate de strigoi, seara, la lumina pîlpîindă a lămpii, era și mai și. Tapițeria căpăta tonuri livide, iar vînătorul, pe un fond de verdeață sumbră, devenea, luminat astfel, o ființă aproape reală. Semăna, cu archebuza sa, gata de tras, cu un asasin ce își pîndește victima ; iar buzele roșii se

bună seamă că nu odată, la răscruci de coridoare, va fi avut felurite intîlniri care ar fi albit părul unui bărbat.

Sigognac luă de pe masă un mic volum, pe a cărui legătură ștearsă era imprimată stema familiei sale, și începu să-i întoarcă foile cu un aer de nepăsare. Dacă ochii parcurgeau cu precizie rîndurile, gîndurile îi zburau aiurea sau nu acordau decît un interes mediocru micilor ode și sonetelor de dragoste ale lui Ronsard, în ciuda frumoaselor lor rime și a savantelor invenții, înnoitoare față de poeții greci. Curînd azvîrli cartea și începu să-și descheie încet nasturii de la surtuc, ca un om care nu are chef să doarmă, dar se culcă, învins de plictiseală, pentru că nu știe ce să facă altceva și încearcă să-și înece urîtul în somn. Atît de trist cad firele de nisip în clepsidră într-o noapte mohorîtă și ploioasă, în fundul unui castel ruinat, înconjurat de un ocean de buruieni, fără măcar o singură ființă vie la zece leghe de jur-împrejur!

Tînărul baron, unicul supraviețuitor al familiei Sigognac, avea, într-adevăr, multe motive să fie melancolic. Strămoșii săi se ruinaseră în diferite chipuri, fie la joc, fie în războaie, fie prin dorința deșartă de a străluci, astfel încît fiecare generație lăsase moștenire alteia un patrimoniu din ce în ce mai micșorat.

Feudele, domeniile arendate, fermele și pămînturile care țineau de castel zburaseră unul cîte unul; și ultimul Sigognac, după strădanii nemai-

nuzite pentru a reface averea şi a da o nouă strălucire familiei, strădanii fără de rezultat, întrucît este prea tîrziu să astupi găurile unei corăbii cînd a început să se scufunde, nu îi lăsase fiului său decît acest castel dărăpănat şi plin de crăpături şi cele cîteva prăjini de pămînt sterp care îl înconjurau ; restul trebuise să fie abandonat în miinile creditorilor şi ale cămătarilor.

Sărăcia îl legănase aşadar de copil, cu miinile ei slabe, iar buzele sale cătaseră spre un sîn secat. Lipsit din fragedă copilărie de mama sa, stinsă de tristeţe în acest castel dărăpănat, gîndind la sărăcia care avea să apese mai tîrziu asupra fiului ei şi să-i închidă drumul spre orice carieră, el nu cunoscuse dulcile mîngîieri şi îngrijirile duioase care ocrotesc şi înseninează copilăria şi tinereţea, chiar şi în familiile cele mai puţin fericite. Grija tatălui său, pe care îl regreta totuşi, nu se exprimase decît prin cîteva lovituri de picior în spate, sau prin porunca de a fi biciuit. În aceste clipe el se plictisea atît de tare, încît ar fi fost fericit să primească una din aceste admonestări paterne, a căror amintire îi înlăcrima ochii : întrucît o lovitură de picior în dos, de la tată la fiu, însemna totuşi o legătură omenească, iar de patru ani încoace, de cînd baronul îşi dormea somnul de veci sub lespedea grea din cavoul familiei Sigognac, el trăia în mijlocul unei profunde singurătăţi. Tinerei sale mîndrii îi repugna să apară la sărbători şi la

vînători fără echipajul potrivit titlului şi calităţii sale.

Într-adevăr, ce s-ar fi putut spune văzîndu-l pe baronul de Sigognac înţolit ca un cerşetor sau ca un biet nevolnic ce-i tocmit cu ziua să culeagă mere ? Aceste motive îl împiedicaseră să se ducă la vreun prinţ, spre a-şi oferi serviciile în suita acestuia. De aceea mulţi credeau că se stinsese neamul Sigognac-ilor, iar uitarea, care creşte peste morţi mai repede chiar decît iarba, arunca în negura trecutului şi ştergea din amintiri această familie, însemnată şi bogată altădată, şi puţini erau aceia care ştiau că mai există încă un vlăstar al acestui neam pe cale de dispariţie.

De cîteva clipe, Belzebut părea agitat, îşi ridica mirat capul ca şi cum ar fi adulmecat semnele unei primejdii ; se duse la fereastră, se ridică sprijinindu-se cu labele de ochiurile acesteia, căută să străpungă întunericul adînc al nopţii, brăzdată de liniile repezi ale ploii ; nările i se dilatau şi se agitau tot mai mult. Un urlet prelung al lui Miraut, dezlănţuit în mijlocul tăcerii, veni să confirme numaidecît pantomima cotoiului ; hotărît lucru, ceva cu totul neobişnuit se petrecea în împrejurimile castelului, de obicei atît de liniştit. Miraut continua să latre cu toată energia pe care i-o îngăduia răguşeala sa cronică. Baronul, pentru a fi pregătit pentru orice eveniment, îşi reîncheie nasturii de

la surtuc, pe care tocmai voia să și-l scoată, și se ridică în picioare.

„Ce l-o fi găsit pe Miraut de face o asemenea gălăgie ? El, care sforăie ca dulăul din povestea cu cei șapte adormiți, de cum se tolănește pe paiele din culcuș, la apusul soarelui. Să fie oare vreun lup care dă tîrcoale în jurul zidurilor ?" rosti Sigognac încingîndu-și spada cu gardă grea din fier, pe care o desprinse din perete. Tînărul își încătărămă centironul la ultima gaură, întrucît cureaua de piele, croită pentru talia bătrînului baron, ar fi putut s-o înfășoare de două ori pe cea a fiului.

Trei lovituri destul de puternice răsunară în poarta castelului, la intervale egale, stîrnind un vaiet de ecouri prin încăperile pustii.

Cine putea să vină oare la acest ceas tîrziu să tulbure singurătatea castelului și liniștea nopții ? Ce călător nechibzuit bătea la această poartă care nu se mai deschisese de atîta amar de vreme pentru un oaspete, nu din lipsă de curtenie din partea stăpînului, ci din lipsa musafirilor ? Cine cerea oare să fie primit în acest han al foamei, în această înaltă curte a postului mare, într-un lăcaș al sărăciei lucii și al caliciei ?

II

CARUL LUI THESPIS

Sigognac cobori scara, protejînd cu mîna flacăra lămpii împotriva curentului de aer ce amenința s-o stingă. Reflexele flăcării îi străbăteau falangele subțiri ale mîinii și le colorau cu'o nuanță roșiatică diafană, astfel încît, deși era plină noapte și mergea urmat de o pisică neagră, în loc să preceadă soarele, i se potrivea epitetul acordat de către bunul Homer degetelor Aurorei.

Tînărul baron dete jos drugul porții, întredeschise canatul mobil și se trezi față în față cu un personaj în nasul căruia pironi lumina lămpii. Luminată de razele de lumină, pe fondul de umbră se desena o figură destul de grotescă : în lumină și sub picaturile de ploaie strălucea un craniu de culoarea untului rînced. Părul cărunt lipit de tîmple, un nas stacojiu de prea multă băutură, garnisit în întregime de o sumedenie de bubulițe, lăfăindu-se ca o ceapă între doi ochi mici și ceacîri, umbriți de sprîncene foarte stufoase și ciudat

de negre, obraji flescăiți, pătați de tonuri roșiatice, brăzdate de firișoare sîngerii, o gură și niște buze groase de bețiv și de satir, o bărbie pe care înflorea un neg de toată frumusețea, pe care creșteau cîteva fire de păr sălbatice și țepene de parcă ar fi fost smulse dintr-o perie, alcătuiau în totul o fizionomie demnă să fie cioplită în piatră, pentru a întruchipa acele figuri grotești de carnaval, sculptate sub cornișa de pe Pont-Neuf. O anumită bonomie spirituală îndulcea efectul puțin atrăgător pe care l-ar fi putut isca aceste trăsături la prima vedere. Coada ochilor era plină de încrețituri, iar colțurile buzelor ridicate înspre urechi trădau de altminteri intenția unui surîs grațios. Această căpățînă de paiață, așezată peste un guler plisat, de un alb echivoc, se înălța deasupra unui trup spînzurat într-o manta păcătoasă de pînză neagră, iar trupul porni să se arcuiască, spre a saluta, afectînd o politețe exagerată.

Plecăciunile odată îndeplinite, burlescul personaj, citind pe buzele baronului întrebarea ce avea să pornească, luă cuvîntul cu un ton ușor emfatic și declamatoriu.

— Să binevoiți a mă scuza, nobile castelan, dacă vin să bat eu însumi la poterna [1] cetății domnieivoastre, fără să fiu precedat de vreun paj sau de vreun pitic care să sune din corn, și aceasta la o oră înaintată din noapte. Nevoia nu ține seamă de

[1] Poartă ascunsă care dădea spre șanțul castelului.

Leandru și Matamore împingeau la roată, iar Regele împungea și imboldea boii cu pumnalul său tragic. Femeile, înfășurate în mantii, erau desperate, gemeau și suspinau într-una. Acest ajutor neașteptat și mai cu seamă priceperea lui Pierre, la un loc, scoaseră din impas căruța greoaie, care, îndreptată pe un pămînt mai bătătorit, ajunse la castel, trecu pe sub bolta ogivală și pătrunse în curte.

Boii dejugați fură duși în grajd alături de călușul sur; comediantele săriră jos din car și, după ce își mai aranjară o leacă fustele mototolite, călăuzite de către Sigognac, se urcară în sufragerie, încăperea cea mai locuibilă a casei. Pierre găsi în fundul magaziei de lemne o legătură de surcele și cîteva brațe de uscături, pe care le aruncă în cămin, stîrnind o flacără mare, voioasă. Deși nu ne aflam încă decît la începutul toamnei, un pic de foc era trebuincios pentru a usca veșmintele ude ale doamnelor ; de altminteri noaptea era răcoroasă și vîntul șuiera prin lemnăriile crăpate și desprinse din încăperea nelocuită.

Comedianții, cu toate că erau obișnuiți prin însăși viața lor rătăcitoare cu cele mai felurite adăposturi și culcușuri, priveau cu mirare această stranie locuință, despre care ai fi zis că oamenii o abandonaseră de tare multă vreme spiritelor, și care, fără să vrei, iți ducea gîndurile la istorii tragice ; totuși actorii, ca niște persoane bine crescute,

legi şi sileşte pe oamenii de lume cei mai politicoşi să se abată de la bunele purtări.

— Ce voiţi ? îl întrerupse scurt baronul, plictisit de vorbăria bătrînului caraghios.

— Ospitalitate pentru mine şi pentru camarazii mei, prinţi şi prinţese, Leandri şi Isabelle, doctori şi căpitani, care se plimbă prin tîrguri şi oraşe, cu carul lui Thespis, iar carul acesta, tras de boi după obiceiul antic, este acum împotmolit în noroi la cîţiva paşi de castelul domniei-voastre.

— Dacă înţeleg bine ceea ce spuneţi, dumneavoastră sînteţi comedianţi de provincie în turneu şi v-aţi abătut de la drumul bun ?

— Nici că s-ar putea tălmăci mai bine cuvintele mele, răspunse actorul, şi vorbiţi atît de minunat. Aş putea spera ca senioria-voastră să accepte rugămintea mea ?

— Cu toate că locuinţa mea este destul de dărăpănată şi nu pot să vă ofer mare lucru, vă veţi simţi totuşi ceva mai bine aici decît afară, pe o aşa ploaie straşnică.

Pedantul, deoarece acest rol părea să îndeplinească în trupă, se înclină în semn de aprobare.

În timpul acestei conferinţe, Pierre, trezit de lătratul lui Miraut, se sculase şi venise după stăpînul său, sub portic. Aducîndu-i-se la cunoştinţă cele ce se petreceau, bătrînul aprinse un felinar, şi apoi toţi trei se îndreptară spre carul împotmolit.

nu lăsară să li se citească pe față nici groaza și nici surpriza.

— Nu vă pot oferi decît tacîmurile, spuse tînărul baron, cît despre dulapurile și cămara mea, în ele nu găsești nici cît să ospătezi un șoricel. Trăiesc singur aici, în acest conac nu primesc niciodată pe cineva și, după cum vedeți, nu mai este nevoie să v-o spun, norocul nu și-a stabilit aici lăcașul.

- Lucrul acesta nu are nici o importanță, replică Pedantul ; dacă pe scenă ni se servesc pui fripți din carton și sticle de vin din lemn strunjit, în schimb, în viața noastră de toate zilele, ne luăm precauțiile necesare și ne procurăm bucate mai substanțiale. Fripturile goale pe dinăuntru și băuturile imaginare ar cădea greu la stomacurile noastre ; de aceea, în calitatea pe care o am de a asigura aprovizionarea trupei, am totdeauna în rezervă cîte o șuncă de Bayonne, cîteva plăcinte din carne de vînat, vreo pulpă de vițel de Rivière, la care să adăugăm și o duzină de sticle de vin de Cahors și de Bordeaux.

— Ai vorbit pe cinste, Pedantule, exclamă Leandru ; du-te de adu proviziile și dacă seniorul de față va îngădui și va binevoi să cineze cu noi, vom organiza chiar aici festinul. Există desigur suficientă veselă prin bufete, iar doamnele vor așeza masa.

După ce baronul făcu un semn de aprobare din cap, cu totul zăpăcit de întorsăturile aventurii, Isabella şi *donna* Sérafina, care stăteau lîngă foc şi se odihneau, se ridicară şi aşezară tacîmurile şi farfuriile pe masă, pe care Pierre o ştersese cu multă grijă mai înainte şi aşternuse o faţă de masă veche şi uzată, dar albă.

Pedantul reapăru numaidecît cu cîte un coş în fiecare mînă şi aşeză triumfal în mijlocul mesei o plăcintă mare în chip de fortăreaţă, cu zidurile blonde şi aurite, care conţinea în pîntecele sale o garnizoană de smochinari şi de potîrnichi. Strategul înconjură acest fort gastronomic cu şase sticle, în chip de lucrări de apărare avansate, ce trebuiau cucerite mai înainte de a fi luată cu asalt cetatea. O limbă de bou afumată şi o bucată de şuncă completau simetria.

Belzebut, care se cocoţase pe un bufet şi urmărea curios aceste preparative extraordinare, încerca să-şi apropie, cel puţin pe calea mirosului, toate aceste lucruri alese, etalate din abundenţă pe masă. Nările motanului, de culoarea trufelor, aspirau profund emanaţiile parfumate ; pupilele verzi jubilau şi scînteiau, iar un rîuşor de bale argintii izvorite din poftă şi lăcomie, i se scurgea pe bărbie. Tare ar mai fi vrut să se apropie de masă şi să-şi ia partea din acest chiolhan ce amintea de ospeţele lui Gargantua, atît de deosebite de mesele cumpătate, de adevăraţi pustnici, ale casei ;

atunci să studieze pe îndelete și după plac fizionomiile oaspeților săi, viu luminate și admirabil reliefate. Examinarea se îndreptă mai întîi asupra femeilor, cărora socotim că nu ar fi deplasat să le facem aici un portret fugar, în timp ce Pedantul execută o breșă în fortificațiile pateului.

Sérafina era o femeie tînără, cam de douăzeci și patru — douăzeci și cinci de ani, iar datorită obișnuinței de a juca roluri de mari cochete căpătase manierele înaltei societăți și tot atîta șiretenie cît întîlnești la o doamnă de la Curte. Figura sa, de un oval puțin alungit, nasul ușor acvilin, ochii mari, cenușii, gura roșie, cu buza de jos brăzdată de o mică dungă, ca aceea a Anei de Austria, și semănînd cu o cireașă coaptă, alcătuiau o fizionomie drăgălașă și nobilă, la care mai contribuiau și două cascade de plete castanii ce cădeau în valuri de-a lungul obrajilor, unde însuflețirea și căldura iscaseră admirabile nuanțe trandafirii. Două șuvițe lungi, numite mustăți, și înnodate fiecare cu cîte trei fundulițe din panglică neagră, se desprindeau capricioase din unduirile părului, scoțîndu-i și mai bine în valoare grația vaporoasă, ca acele ultime trăsături viguroase de penel pe care le așterne un pictor cînd isprăvește un tablou. O pălărie de pîslă cu boruri rotunde, împodobită cu pene, dintre care ultima era arcuită în chip de panaș pe umerii doamnei, iar celelalte erau adunate într-un frumos mănunchi, îi dădeau Sérafinei un aer semeț ; un guler bărbătesc răsfrînt,

sărbătoare, cu excepția a doi sau trei mustăcioși bătrîni care, încăpățînați, se țineau îmbufnați, sub lacul galben, și își păstrau, orice s-ar fi întîmplat, mutrele respingătoare, cu care îi hărăzise pictorul.

Un aer mai călduț și mai viu circula prin vasta sală, unde nu se respira de obicei decît o umezeală mucegăită de mormînt. Grozava deteriorare a mobilelor și a tapițeriilor era mai puțin vizibilă, iar spectrul palid al mizeriei părea să fi abandonat pentru cîteva clipe castelul.

La început, pentru Sigognac această surpriză fusese dezagreabilă, dar acum se lăsă în voia unei senzații de tihnă și de satisfacție necunoscută pînă atunci. Isabella, *donna* Sérafina și chiar Subreta îi tulburau în mod plăcut imaginația și îi lăsau mai degrabă impresia unor divinități coborîte pe pămînt decît a unor simple muritoare. Erau, într-adevăr, femei foarte frumoase, care ar fi stîrnit interesul chiar și unora mai puțin novici decît tînărul nostru baron. Tot ce vedea și i se întîmpla îi dădea impresia unui vis și tînărul se temea, în fiece clipă, să nu se trezească.

Baronul dădu brațul *donnei* Sérafina, pe care o așeză la dreapta sa. Isabella luă loc în stînga sa, subreta se așeză în față, *dueña* [1] se plasă alături de Pedant, iar Leandru și Matamore acolo unde mai găsiră loc. Tînărul stăpîn al castelului putu

---

[1] Actriță care joacă în comediile vechi rolul de femeie bătrînă, doamnă, stăpînă, femeie posacă, acră, ursuză, doamnă de companie.

dar tabloul tuturor acestor figuri noi îl înspăimînta, iar poltroneria sa lupta împotriva lăcomiei.

Găsind că lumina lămpii nu este destul de strălucitoare, Matamore se sculă să aducă din car două candelabre de teatru, făcute din lemn, peste care se lipise de jur-împrejur hîrtie poleită, și prevăzute fiecare cu mai multe luminări, adaos care produse o iluminație am putea spune magnifică. Aceste candelabre, a căror formă amintea de candelabrul cu șapte brațe din *Sfînta Scriptură*, erau așezate de obicei pe altarul la care se celebrau căsătoriile, la deznodămîntul pieselor, cu decoruri mecanice, sau pe masa festinului, în *Mariana* lui Mairet [1] și *Herodiada* lui Tristan [2].

La lumina lor și la văpaia uscăturilor ce ardeau cu flăcări vioaie, camera moartă recăpătase puțină viață. Ușoare nuanțe roșietice colorau obrajii palizi ai portretelor, și dacă bătrînele și virtuoasele nobile, cu gîturile uscate vîrîte în gulere de dantele și țepene sub turnelă, luau un aer înțepat la priveliștea tinerelor comediante ce zburdau în această gravă reședință, în schimb, războinicii și cavalerii de Malta [3] păreau să le surîdă din adîncul ramelor și să fie fericiți că asistă la o asemenea

---

[1] *Juan Mairet* (1604—1686), autor dramatic francez.

[2] *François Tristan L'Hermite* (1601—1655), autor dramatic și scriitor francez.

[3] Ordinul cavalerilor de Malta — ordin religios-militar, creat în 1530. Originea ordinului datează din 1048.

împodobit cu dantelă de Alençon și încheiat cu un ciucure negru, la fel ca și „mustățile", se etala pe o rochie de catifea verde cu mîneci despicate, împodobită cu găitane și brandenburguri, iar prin tăieturile mînecilor răzbătea înspumată cămașa; o eșarfă de mătase albă, așezată în bandulieră, dădea întregii sale ținute un aer galant și hotărît.

Astfel gătită, Sérafina avea aerul unei Pentesilee [1] sau al unei Marfize [2], foarte adecvat pentru aventurile și comediile de capă și spadă. Fără îndoială, toaleta și celelalte podoabe nu se mai găseau la prima lor prospețime; catifeaua fustei devenise pe alocuri cam lucioasă, din pricina purtatului; pînza de Frise era cam mototolită, la lumina zilei dantelele ar fi părut roșcate; broderiile de pe eșarfă, dacă le priveai mai de aproape, apăreau roșcate și trădau imitația; mai multe găitane își pierduseră bumbii de metal, iar ceaprazurile destrămate ale brandenburgurilor pe alocuri erau deșirate de-a binelea; penele istovite loveau molatec peste marginile pălăriei, părul bogat era cam ciufulit și cîteva fire de paie, adunate din căruță, se amestecau destul de jalnic în opulența pletelor.

[1] Regina Amazoanelor.

[2] Una din frumoasele războinice din poemul *Orlando furioso* al lui Ariosto.

[3] Regiune la Marea Nordului, împărțită între Olanda și Germania.

Aceste mici defecte de detaliu nu o împiedicau pe *donna* Sérafina să aibă o ţinută de regină fără de regat. Dacă îmbrăcămintea îi era ofilită, figura îi era fragedă, şi, de altminteri, această toaletă i se părea cea mai strălucitoare găteală din lume tînărului baron de Sigognac, puţin obişnuit cu asemenea măreţii, el care nu văzuse niciodată decît ţărănci îmbrăcate cu fuste de dimie şi cu pelerine cu glugă din lînă aspră. Baronul era, de altminteri, prea ocupat să privească la ochii frumoasei pentru a mai da vreo atenţie la cusururile costumului său.

Isabella era mai tînără decît *donna* Sérafina, aşa cum cereau şi rolurile sale de ingenuă ; nici nu mergea atît de departe ca să poarte un costum mai îndrăzneţ şi se mărginea la o simplitate elegantă şi burgheză, aşa cum îi şade bine fiicei lui Casandru [1]. Avea chipul micuţ, aproape de copil încă, un păr frumos, de o nuanţă castanie mătăsoasă, ochii umbriţi de gene lungi ; o gură mică în chip de inimă, şi un aer de modestie feciorelnică mai degrabă natural decît prefăcut. Un corsaj din tafta cenuşie, împodobit cu catifea neagră şi mărgele de sticlă neagră, se prelungea în formă de săgeată peste o fustă de aceeaşi culoare ; un guler de dantelă plisată, uşor scrobit, se ridica înapoia unei cefe drăguţe, unde se răsfăţau mici zulufi de puf auriu, mătăsos, iar la gît purta un şirag de perle false ; deşi, în primul moment atrăgea mai

[1] Personaj din comedia italiană, tipul credulului.

puțin privirile decît Serafina, ea le reținea mai îndelung. Dacă nu strălucea, în schimb te vrăjea, ceea ce înseamnă, nici vorbă, un succes.

Subreta își merita deplin numele de *morena*, pe care spaniolii îl dau brunetelor. Pielița ei fină bătea în nuanțe aurii și roșcate, ca ale unei gitane. Părul bogat și ondulat era negru, un negru ca de iad, iar din ochii căprui, cu ape galbene, scăpăra o răutate diabolică. Din gura mare, cu buze de un roșu viu, străluceau în fulgere albe niște dinți care ar fi făcut cinste și unui pui de lup. Altfel era slabă și parcă mistuită de pasiune și de neastîmpăr, dar avea o slăbiciune de om tînăr și sănătos, plăcută la vedere.

Fără nici o îndoială, era tot atît de expertă să primească și să înmîneze un bilețel de dragoste în viața de toate zilele ca și la teatru ! însă trebuia să se bizuie serios pe farmecele sale personale acea doamnă care se slujea de o asemenea Dariolettă ![1] Cîte declarații de iubire, trecînd prin mîinile sale, nu mai ajunseseră la destinație, iar amorezul uituc zăbovise peste măsură în anticameră. Era una din acele femei pe care semenele lor le găsesc urîte, dar care sînt irezistibile pentru bărbați și par să fie plămădite din sare, ardei iuți și cantaridă, ceea ce nu le împiedică să fie reci ca niște cămătari

---

[1] Confidenta infantei Eleseria (din poemul *Amadis de Gaule*, roman cavaleresc spaniol de Montalvo, apărut în 1508) și care introducea bilețelele de dragoste destinate stăpînei sale în prăjiturile pe care i le servea.

atunci cînd este vorba de interesele lor. Purta un costum fantezist, albastru și galben, iar pe cap un fel de șal din imitație de dantelă îi completa toaleta.

Doamna Leonarda, mama nobilă a trupei, era îmbrăcată din cap pînă în picioare ca o *dueña* spaniolă. O bonetă din etamină îi încadra fața grasă, cu mai multe rînduri de guși, gălbejită și parcă uzată de cei patruzeci de ani de dresuri și sulimanuri. Nuanțe de ivoriu ingălbenit și de ceară veche dădeau o anumită paloare grăsimii nesănătoase, consecință mai degrabă a vîrstei, decît a sănătății. Ochii, peste care coborau niște pleoape moi, aveau o expresie de viclenie și păreau ca două pete negre peste fața lividă. Cîteva fire de păr începuseră să-i adumbrească colțurile buzelor, deși doamna Leonarda îi smulgea cu multă grijă cu ajutorul pensetelor. Aproape că-i dispăruse caracterul feminin de pe figura în ridurile căreia ai fi putut descoperi multe povești și întîmplări, dacă ți-ai fi dat osteneala să le cercetezi. Comediantă încă din copilărie, doamna Leonarda era foarte pricepută într-o carieră în care îndeplinise rînd pe rînd toate rolurile, pînă la acela de *dueña,* acceptat cu atîta dificultate de cochetăria sa, nefiind niciodată îndeajuns de convinsă de ravagiile timpului. Leonarda avea talent și, așa bătrînă cum era, știa să atragă aplauze, chiar alături de femei tinere și frumoase, foarte surprinse să vadă cum aplau-

rile și bis-urile se îndreaptă către această vrăjitoare.

Cam acestea ar fi de spus despre personalul feminin. Principalele roluri de comedie erau reprezentate în trupă, și, dacă lipsea cumva un personaj, îl recrutau pe drum dintre comedianții ambulanți sau dintre amatorii de teatru, fericiți să primească un rolișor și să se afle astfel în intimitatea Angelicelor și a Isabellelor. Personalul masculin se compunea din Pedant, pe care l-am descris mai înainte, și asupra căruia nu este necesar să mai revenim, din Leandru, Scapin, Tiranul tragic și Fanfaron.

Obligat prin rolul pe care îl interpreta să facă blînde ca oițele tigroaicele cele mai feroce, să înșele Truffaldinii, să îndepărteze Ergastii și să calce totdeauna superb și triumfător de-a lungul acțiunii pieselor, Leandru era un tînăr de treizeci de ani; dar pe care îngrijirile excesive cu privire la persoana sa îl făceau să pară mult mai tînăr. Nu este lucru ușor să întruchipezi, în ochii spectatoarelor, amantul, această ființă misterioasă și perfectă, pe care fiecare și-o modelează în chipul ei, după eroii romanelor *Amadis* sau *Astrée* [1]. De aceea, *messer* Leandru își ungea botul cu spermanțet și se înfăina în fiecare seară cu pudră de talc; sprîncenele, din care smulgea cu penseta firele rebele, semănau cu o linie trasă cu tuș chinezesc și se terminau în coadă de șobolan.

---

[1] Roman pastoral de Honoré d'Urfé (1567—1625).

Dinții, periați cu înverșunare și frecați cu opiat, străluceau ca niște perle din Orient în gingiile roșii pe care le descoperea la tot pasul, necunoscînd de bună seamă proverbul grecesc care spune că nimic nu este mai prostesc decît un rîs prostesc. Camarazii săi susțineau că își punea un vîrf de roșu chiar și în oraș, cînd nu juca, spre a da mai multă strălucire ochilor. Un păr negru, frizat cu mare grijă, cobora de-a lungul obrajilor în bucle strălucitoare, puțin cam fleșcăite din pricina ploii, ceea ce îi dădea prilejul să și le îndrepte și să le rotunjească cu degetele și să-și arate astfel o mînă foarte albă, la care strălucea un solitar mult prea mare pentru a fi veritabil. Gulerul răsfrînt lăsa să i se vadă gîtul rotund și alb, ras așa de grijuliu încît nu i se vedea un fir de barbă. Un val de lenjerie, destul de curată, se revărsa între vestă și pantalonii plisați și vărgați cu o sumedenie de panglici, buna lor stare părînd să-l preocupe în cea mai mare măsură. Chiar și cînd privea spre pereți avea aerul că moare de îndrăgostit ce este, iar cînd cerea de băut ziceai că leșină de dor. Își accentua fiecare frază cu cîte un suspin, și chiar cînd vorbea despre lucrurile cele mai puțin importante, își întorcea ochii peste cap, își lua o mînă suferindă și își dădea niște ifose să plesnești de rîs, nu altceva ; însă femeile găseau că toate acestea sînt pur și simplu încîntătoare.

Scapin avea un cap de vulpe, ascuțit, șiret, în care citeai șmecheria ; sprîncenele i se ridicau pe frunte în chip de accent circumflex, umbrind niște ochi vii, ce cătau mereu încoace și încolo, iar lumina ochilor, galbenă, tremura ca o monedă de aur pe argint viu ; zbîrcituri de răutate, ca niște labe de gîscă, se cutau la fiecare colț al pleoapelor ce trădau minciuni, viclenii și pungășii ; buzele subțiri și flexibile se agitau neîncetat și descopereau, printre surîsurile echivoce, niște canini ascuțiți și feroci la înfățișare ; iar cînd își scotea bereta tărcată cu dungi albe și roșii, datorită părului tuns în chip de peric i se putea vedea și mai bine conturul capului, neobișnuit de cucuiat și de vălurit. Părul, ai fi zis niște cîlți roșcați, semăna cu perii de lup, desăvîrșind caracterul de fiară răufăcătoare, zugrăvit pe fizionomia sa. Ai fi fost ispitit să-i privești mîinile acestui păcătos ca să vezi de-nu are teribilele bătături provocate de mînuirea vîslelor pe galere, deoarece tare mult avea aerul de a-și fi petrecut cîțiva anișori pentru a-și scrie memoriile pe ocean cu o pană lungă de cincisprezece picioare. Vocea îi era falsă și vorbea cînd tare, cînd încet, folosind schimbări bruște de ton și lătrături bizare, care te surprindeau și te făceau să rîzi fără ca să ai poftă de așa ceva ; mișcările și gesturile sale, neașteptate și parcă determinate de declanșarea bruscă a unui resort ascuns, aveau ceva ilogic și neliniștitor, și

păreau mai degrabă să slujească la reținerea atenției interlocutorului, decît la exprimarea vreunui gînd sau a unui sentiment. Îți amintea de pantomima vulpii ce se agită și dă sumedenie de tircoale, făcînd sute de scamatorii și de coțcării sub arborele din vîrful căruia o privește fascinat curcanul înainte de a se prăvăli.

Scapin purta o manta păcătoasă din pînză groasă cenușie, peste costumul său obișnuit de teatru, cu vărgături ce se zăreau prin mantaua rău încheiată ; și aceasta fie din pricină că nu avusese vreme să-l dezbrace după ultima reprezentație, fie deoarece garderoba sa foarte redusă nu-i îngăduia să aibă un țînd complet de haine pentru oraș și un costum pentru teatru.

În ceea ce-l privește pe Tiran, era un om tare cumsecade, pe care natura îl înzestrase, fără îndoială din glumă, cu toate semnele exterioare ale ferocității. Nicicînd un suflet mai blajin nu îmbrăcase o înfățișare exterioară mai rebarbativă. Niște sprîncene groase, parcă trase cu cărbunele, largi de două degete și negre de parc-ar fi fost din piele de cîrtiță, se întîlneau la rădăcina nasului, un păr creț și o barbă deasă și bogată ce-i creștea pînă la ochi și pe care nu și-o tăia niciodată spre a nu fi cazul să-și lipească una falsă cînd trebuia să joace rolul lui Irod sau al lui Polyfont, o față pîrlită de soare, ce aducea cu o piele de Cordoba, îi compuneau o fizionomie violentă și

înfricoşătoare, aşa cum le place pictorilor să-i înfăţişeze în pînzele lor pe călăii şi pe ajutoarele lor care l-au jupuit de viu pe sfîntul Bartolomeu sau l-au decapitat pe Sfîntul Ioan Botezătorul. O voce, mai mult un muget de taur, care făcea să zornăie geamurile şi să se mişte paharele pe masă, contribuia nu în mică măsură la întreţinerea teroarei pe care o inspira această sperietoare, căreia îi mărea şi mai mult efectul o tunică de catifea neagră, croită după moda veche; este explicabil, aşadar, de ce obţinea un succes teribil, urlînd versurile lui Garnier [1] şi Scudery [2]. Altminteri se înfăţişa umplut ca un cîrnat şi în măsură să ocupe din plin un tron.

Cît despre Fanfaron, era slab, jigărit, negru şi uscat ca un spînzurat pe care l-au bătut vînturile şi zăduful. Pielea îi semăna cu un pergament lipit de oase; un nas mare, încovoiat ca un cioc de pasăre de pradă, şi a cărui muchie subţire lucea ca osul, se înălţa în chip de perete între cele două părţi ale figurii ascuţite ca o suveică, alungită şi mai mult de un barbişon subţire. Aceste două profiluri lipite unul de altul puteau constitui cu multă greutate o figură, iar ochii, spre a-şi găsi şi ei un locşor pe aici, se ridicau înspre tîmple ca la chinezi. Sprîncenele pe jumătate rase se curbau

---

[1] *Robert Garnier* (1534—1590), poet dramatic francez.
[2] *Georges de Scudery* (1601—1667), poet, autor dramatic şi romancier francez.

niciodată și al cărei mîner de fier lucrat frumos în găurele cîntărea mai bine de cincizeci de livre, alcătuiau bizara îmbrăcăminte a caraghiosului personaj, iar pentru mai multă bravadă, peste această înzorzonare se drapase cu o pătură săltată la margine de vîrful spadei. Să mai spunem, pentru a nu uita nimic, că două pene de cocoș, bifurcate ca niște coarne de soț încornorat, îi împodobeau în mod grotesc pălăria cenușie, alungită în chip de pîlnie de strecurat.

Meșteșugul scriitorului se află în inferioritate față de acela al pictorului, deoarece nu poate înfățișa lucrurile decît în mod succesiv. O singură aruncătură de ochi ar fi fost suficientă pentru a cuprinde totul într-un tablou, unde pictorul ar fi grupat în jurul mesei diferitele figuri, a căror descriere am făcut-o mai sus ; ar fi putut fi văzute astfel umbrele, luminile, atitudinile contrastante, coloritul propriu al fiecărui lucru, precum și o infinitate de detalii de finețe, care lipsesc din această descriere și așa prea lungă, deși am încercat să o redăm cît mai pe scurt cu putință ; dar trebuia să vă fac cunoștință cu această trupă comică picată atît de neașteptat în singurătatea castelului lui Sigognac.

Începutul mesei s-a desfășurat în tăcere ; marile pofte sînt la fel de mute ca și marile pasiuni ! dar primele furii odată potolite, limbile porniră să se dezlege. Tînărul baron, care poate că nu mai fusese sătul din ziua cînd fusese înțărcat, deși

t-ar fi plăcut teribil să pară îndrăgostit și visător în fața Sérafinei și a Isabellei, mînca sau mai degrabă înfuleca cu o ardoare care nu te-ar fi lăsat să bănuiești că mai cinase odată. Pedantul, pe care această năprasnică foame tinerească îl amuza nespus, îngrămădea în farfuria domnului de Sigognac sumedenie de aripi de potîrnichi și felii de șuncă, care dispăreau tot atît de iute ca și fulgii de zăpadă căzuți pe o lopată încinsă. Belzebut, împins de lăcomie, se hotărîse, cu toate spaimele ce-l stăpîneau, să-și părăsească postul inatacabil pe care îl ocupa pe un ciubuc al dulapului cu vase și, după multă chibzuință, ajunsese la raționamentul triumfal că ar fi fost tare greu să fie tras de urechi, pentru că nu mai poseda așa ceva, și că nu putea constitui obiectul glumei vulgare de a i se atîrna vreo crațiță la spate, întrucît absența cozii interzicea acest gen de poznă, mai demnă desigur de ștrengari și de haimanale decît de persoane din societatea aleasă, așa cum păreau să fie musafirii adunați în jurul acestei mese încărcate de bunătăți de o suculență și de un parfum rar întîlnite.

Profitînd de întuneric, motanul se apropie pe brînci, și atît de turtit și de una cu pămîntul era, încît încheieturile labelor formau niște coate ce se ridicau deasupra trupului, asemenea unei pantere negre ce pîndește o gazelă, fără ca cineva să-l bage în seamă. Ajuns pînă la scaunul baronu-

ca nişte virgule negre deasupra unor ochi neliniştiţi, iar mustăţile, neobişnuit de lungi, unse cu un soi de clei şi susţinute la fiecare capăt de cosmetice, se înălţau în arc de cerc şi străpungeau cerul ; urechile, depărtate de cap, aduceau destul de bine cu toartele unei oale şi dădeau un straşnic prilej pişcăturilor şi bobîrnacelor. Toate aceste trăsături bizare, care ţineau mai degrabă de caricatură decît de natural, păreau să fi fost sculptate de o fantezie cam nebună într-o coadă de violă veche sau copiate după acele vietăţi închipuite şi himere pantagruelice care, pictate, se învîrtesc seara într-o sarabandă nebună pe felinarele plăcintarilor ; strîmbăturile sale de Matamore deveniseră, cu timpul, fizionomia sa obişnuită şi, odată ieşit din culisele teatrului, păşea despicat ca un compas, cu capul dat pe spate, cu pumnul la şold şi cu mîna dreaptă înţepenită pe mînerul spadei. Un surtuc de culoare galbenă şi bombat în chip de cuirasă, împodobit cu garnituri verzi şi crestat cu tăieturi în lungul coastelor, după moda spaniolă, un guler scrobit, susţinut de sîrme şi de cartoane, larg cît masa rotundă în jurul căreia cei doisprezece pairi ar fi putut să prînzească, nişte pantaloni bufanţi pînă la genunchi, prinşi cu şnururi, cizme din piele albă de Rusia, în care picioarele sale de cocoş se bălăbăneau ca nişte fluiere în cutia lor, cînd o poartă lăutarii, o spadă neobişnuit de lungă, pe care n-o lăsa din mînă

lui de Sigognac, Belzebut se ridică și, pentru a-i atrage atenția stăpînului, începu să-i cînte, pe genunchi, o arie la chitară, cu cele zece gheare. Sigognac, indulgent față de umilul său prieten care ținuse atît de lungi posturi în slujba sa, îl făcu părtaș la norocul său strecurîndu-i pe sub masă oase și alte felurite resturi, ce erau primite cu o recunoștință frenetică. Miraut, care găsise mijlocul de a pătrunde în sala festinului pe urmele lui Pierre, își avu și el partea sa de bunătăți.

Părea că viața se înapoiase în această locuință moartă ; acum era lumină, căldură și zgomot. Comedienele, după ce băură două degete de vin, piuiau ca niște papagali așezați pe bețele lor și se complimentau reciproc asupra succeselor repurtate. Pedantul și Tiranul discutau cu aprindere asupra superiorității poemului comic ori a celui tragic ; unul susținea că este mai greu să-i faci să rîdă pe oamenii de treabă decît să-i înspăimînți cu povești de groază, care nu aveau alt merit decît antichitatea lor ; celălalt pretindea că vulgaritatea și bufoneria de care se foloseau autorii de comedii le înjoseau mult demnitatea de scriitor.

Leandru își scoase o oglinjoară din buzunar și se privea cu tot atîta satisfacție ca și răposatul Narcis cînd își admira nasul în unda izvorului. Contrar obiceiului unui Leandru, el nu era îndrăgostit de Isabella ; el țintea mai sus. Spera, prin grațiile și manierele sale de gentilom, să amă-

gească şi să cucerească vreo văduvă nobilă, bogată şi focoasă, a cărei caleaşcă trasă de patru telegari să vină să-l ia la ieşirea din teatru şi apoi să-l conducă la un castel unde să-l aştepte sentimentala şi sensibila frumuseţe, în *negligé*-ul cel mai ispititor, în faţa unei mese încărcate cu cele mai delicate bunătăţi. Această viziune se realizase ea vreodată ? Leandru susţinea că da... Scapin nega cu hotărîre, controversă ce constituia subiectul unor interminabile dispute. Blestematul valet, răutăcios ca un maimuţoi, pretindea că în zadar bietul om îşi dădea ochii peste cap, degeaba arunca priviri asasine prin loji, sau rîdea cu toată gura ca să-şi arate toţi cei treizeci şi doi de dinţi, inutil îşi etala gambele şi îşi cambra talia, zadarnic îşi prindea cochet un pieptănuş în buclele perucii şi îşi schimba cămaşa la fiecare reprezentaţie, chiar de ar fi fost să se lipsească de masă pentru a plăti spălătoreasa, că tot nu reuşise vreodată să trezească cea mai neînsemnată dorinţă pentru persoana sa nici măcar în inima celei mai neînsemnate baroane, fie ea în vîrstă de peste patruzeci şi cinci de ani, cu bube pe faţă şi cu semne de mustaţă.

Scapin, văzîndu-l pe Leandru absorbit în contemplarea sa, adusese cu dibăcie vorba despre vechea lor dispută, iar închipuitul furios declară că e gata să se ducă să caute printre bagajele sale un cufăraş plin cu scrisori de dragoste mirosind

a mosc și a smirnă, scrisori adresate lui de o mulțime de doamne de vază, contese, marchize și baroane, toate nebune de iubire; dar, ca să fim drepți, nu era numai laudă goală în vorbele înfumuratului, această toană pentru comedianți și măscărici întîlnindu-se destul de des în purtările dezmățate ale vremii. Sérafina spunea că, de-ar fi ea una dintre acele doamne, ar pune să-l biciuiască pe Leandru pentru obrăznicia și indiscreția sa; iar Isabella se jura în glumă că, dacă nu va fi mai modest, n-o să-l mai ia de bărbat la sfîrșitul piesei. Sigognac, deși sugrumat de o rușine rar întîlnită, care nu-i îngăduia să scoată decît niște cuvinte fără noimă, o admira foarte mult pe Isabella, iar ochii săi vorbeau în locul gurii. Fata observase ce efecte produsese asupra tînărului baron și îi răspundea prin priviri languroase, spre marea neplăcere a Fanfaronului, îndrăgostit în secret de această frumusețe, deși fără de speranță, dat fiind rolul său grotesc.

Un altul mai îndemînatic și mai îndrăzneț decît Sigognac ar fi trecut la un atac susținut; dar sărmanul nostru baron nu învățase nicidecum, în castelul său dărăpănat, manierele alese de la Curte și, cu toate că nu era lipsit nici de cultură și nici de spirit, în acest moment părea destul de stupid.

Cele zece sticle fuseseră golite cu religiozitate, iar Pedantul întoarse ultima sticlă cu gîtul în jos și o ținu așa pînă se scurse ultima picătură,

atît solide cît și lichide într-un ritm nemaipomenit : obrajii fleșcăiți și gura sbîrcită tremurau de zor la mișcările energice ale unor fălci încă în bună stare. În ceea ce le privește pe Sérafina și Isabella, neavînd evantaie la îndemînă, căscau de zor, care mai de care, înapoia meterezului diafan al degetelor frumoase. Sigognac, deși un pic amețit de dampful vinului, băgă de seamă că erau pe jumătate adormite, și le spuse :

— Domnișoarelor, cu toate că politețea vă face să luptați împotriva somnului, văd bine că picați de oboseală și vreți să vă culcați. Aș fi ținut mult să vă pot oferi fiecăreia o cameră tapetată, spațioasă și cu anticameră, însă bietul meu castel se năruie, ca și neamul meu, al cărui ultim urmaș sînt... Vă cedez camera mea, singura aproape unde nu plouă, o să vă aranjați acolo cît mai bine dumneavoastră două, împreună cu doamna ; patul este larg, și o noapte trece repede. Domnii de față vor rămîne aici și se vor mulțumi cu fotoliile și cu lavițele... Mai cu seamă, să nu vă fie teamă nici de unduirile tapițeriei, nici de gemetele vîntului ce răbufnește prin cămin și nici de sarabandele șoarecilor ; vă garantez că deși camera este destul de lugubră, nu este vizitată cîtuși de puțin de fantome.

— Eu joc pe scenă și rolul Bradamantei [1] și nu sînt fricoasă : am s-o liniștesc pe timida mea Isa-

[1] Eroină războinică în poemul *Orlando furioso*.

atît de mică, încît rămase pe unghie ; Matamore înțelese gestul și porni spre căruță să mai caute alte sticle. Baronul, deși era puțin cam amețit, nu se putu opri să închine și el un pahar cu vin roșu în sănătatea prințeselor, ceea ce îl dădu complet gata.

Pedantul și tiranul trăgeau la măsea ca niște bețivi emeriți, care, dacă nu sînt niciodată complet treji, nu sînt în schimb niciodată beți morți ; Fanfaronul era sobru după moda spaniolă, și ar fi putut să trăiască asemenea acelor hidalgos care prînzesc cu trei măsline terciuite și se mulțumesc drept cină cu o arie la mandolină. Această extremă cumpătare își avea explicația ei : personajul nostru se temea că, de va mînca și va bea prea mult, are să-și piardă slăbiciunea fenomenală, care reprezenta calitatea sa principală de comic. Dacă s-ar fi îngrășat, talentul său s-ar fi micșorat, și el nu continua să viețuiască decît cu condiția să moară de foame : de aceea trăia într-o emoție continuă și adeseori privea la catarama curelei spre a verifica dacă nu cumva, din întîmplare, nu se îngrășase peste noapte. Tantal de bună voie, comediant și dușman înverșunat al vinului, martir al slăbiciunii, anatomie disecată de la sine, el nu se atingea de bucate decît cu vîrful buzelor și, dacă ar fi ținut atîtea posturi cu gînduri pioase, l-ar fi așteptat paradisul ca pe sfinții Antonie și Macarie. *Dueña* nu contenise o clipă și dădea pe gît

bella, spuse Sérafina rizînd ; în ceea ce-o privește pe *dueña* noastră, ea este puțintel vrăjitoare, iar dacă diavolul ar avea chef să vină, o să aibă cu cine schimba o vorbă.

Sigognac luă o torță și conduse doamnele în camera de dormit, care li se păru, într-adevăr, că are un aspect cu totul fantastic, întrucît lumina tremurătoare a lămpii, din pricina aerului ce răbufnea în încăpere, făcea să joace pe grinzile tavanului umbre bizare, iar forme monstruoase păreau să se ghemuiască prin ungherele neluminate.

— Ce decor excelent ar mai fi încăperea asta pentru actul al cincilea al unei tragedii, exclamă Sérafina plimbîndu-și privirile în jurul ei, în timp ce Isabella nu putea să-și stăpînească fiorii, pe jumătate din cauza frigului, iar pe de altă parte din pricina groazei, simțindu-se învăluită de acea atmosferă de întuneric și pătrunsă de aerul jilav.

Cele trei femei, fără să se mai dezbrace, se strecurară sub cuvertură. Isabella se ghemui între Sérafina și *dueña* : dacă avea să iasă de sub pat vreo labă păroasă de fantomă sau de demon mascul, să dea mai întîi peste una din tovarășele ei. Cele două viteze adormiră de îndată, dar tînăra fată, sperioasă, rămase încă mult timp cu ochii deschiși și ațintiți asupra ușii închise, ca și cum ar fi bănuit dincolo existența unor lumi cu fantome și grozave spaime nocturne. Totuși ușa nu se deschise, și nici un spectru nu-și făcu apariția, învăluit în giulgiu

și scuturîndu-și lanțurile, cu toate că uneori răzbăteau din apartamentele goale zgomote ciudate; dar într-un sfîrșit somnul își presără pulberea de aur peste pleoapele sperioasei Isabella, iar răsuflarea ei liniștită se auzi în curînd alături de respirația mai pronunțată a tovarășelor sale.

Pedantul dormea tun, cu nasul pe masă, în fața Tiranului, care sforăia ca un tub de orgă și mormăia, prin vis, niște hemistihuri alexandrine. Matamorul, cu capul sprijinit de marginea unui fotoliu și cu picioarele întinse pe grătarul căminului, se înfășurase în capa sa cenușie și semăna cu o scrumbie învelită în hîrtie. Pentru a nu-și strica frizura, Leandru își ținea capul drept și dormea țeapăn. Sigognac se cuibărise într-un fotoliu rămas liber, dar întîmplările petrecute peste seară îl tulburaseră prea mult pentru ca să poată ațipi.

Două tinere femei nu năvălesc, așa, pe neașteptate, în viața unui tînăr, fără s-o tulbure, mai ales cînd acest tînăr a trăit pînă atunci trist, neprihănit, singuratic, oprit de la toate plăcerile vîrstei sale de către acea aspră mamă vitregă ce se numește sărăcia.

Se va spune că nu este de crezut ca un băiat de douăzeci și cinci de ani să fi trăit fără vreo mică pasiune: dar Sigognac era mîndru și, neputînd să se înfățișeze cu echipajul potrivit rangului și numelui său, prefera să rămînă în castelul său. Părinții lui, la care ar fi putut să apeleze fără

să se rușineze, plecaseră din această lume. El se cufunda zi de zi tot mai mult în singurătate și în uitare. Nu-i mai puțin adevărat că, nu o singură dată, în timpul plimbărilor sale solitare, o întîlnise pe Yolanda de Foix, la o vînătoare de cerbi, în tovărășia tatălui ei și a unor tineri seniori, călărind o splendidă iapă albă. Viziunea aceasta strălucitoare îi apărea deseori în vis ; dar ce legătură s-ar fi putut crea între frumoasa și bogata castelană și el, biet boernaș ruinat și năpăstuit de soartă? Departe de a căuta să se facă remarcat de ea, Sigognac, ori de cîte ori o întîlnea, dispărea cît mai iute, nevoind să stîrnească rîsul cu pălăria-i pleoștită și vrednică de milă, cu penele roase de șobolani, cu hainele tocite și prea largi, cu căluțu-i bătrîn și pașnic, mult mai potrivit să-l încalece un preot de țară decît un gentilom : fiindcă nimic nu este mai trist, pentru o inimă sensibilă, decît să apară ridicol în fața ființei iubite ; iar el, spre a-și înăbuși pasiunea care începea să se înfiripe, își făcuse în repetate rînduri toate raționamentele reci pe care le inspiră sărăcia. Reușise el oare?... Nu putem spune prea multe despre asta. El, cel puțin, o credea și respinsese acest gînd ca pe o himeră ; era destul de nenorocit-și așa, cu necazurile sale, dar să se mai lupte și cu chinurile unei iubiri imposibile !

Noaptea trecu fără alt incident decît o spaimă a Isabellei, provocată de Belzebut, care se ghemuise

la sînul ei, în chip de Smarra, și nu voia să se urnească deloc, găsind pernița foarte dulce.

Cît despre Sigognac, nu putu să închidă ochii toată noaptea, fie din pricină că nu era obișnuit să doarmă decît în patul său, fie că vecinătatea unor femei frumoase îi înflăcărase imaginația. Credem mai de grabă că un proiect vag începuse să mijească în mintea sa, gonindu-i somnul și stîrnindu-i serioase nedumeriri. Sosirea acestor comedianți îi apărea ca o întîmplare fericită și ca o ambasadoare a Fortunei pentru a-l invita să părăsească această dărăpănătură feudală unde anii săi tineri mucegăiau în umbră și se ofileau zadarnic.

Începuse să mijească de ziuă, iar lucirile albăstrii ce se-strecurau prin geamurile prinse în rețele de plumb dădeau luminărilor murinde o nuanță de galben livid și bolnav. Figurile celor ce dormeau erau bizar luminate de acest dublu reflex și parcă erau tăiate în două felii, de culori diferite, asemenea mantalelor scurte din evul mediu. Leandru căpătase nuanțe de făclie de ceară galbenă și semăna cu statuile de ceară din biserici, întruchipind pe Sfîntul Ioan cu perucă pe cap, și de pe fața' cărora s-au desprins vopselele, deși erau așezate în dulapuri de sticlă. Fanfaronul, cu ochii strîns închiși, cu pomeții obrajilor ieșiți mult în afară, cu mușchii fălcilor încordați, cu nasul tare subțire, ca și cum l-ar fi ciupit degetele slabe ale morții, avea aerul propriului său cadavru.

O roșeață puternică și pete apoplectice brăzdau și colorau obrazul buhăit de mîncare al Pedantului : rubinele de pe nas se prefăcuseră în ametiste, iar pe buzele groase îmbobocea floarea vînătă a vinului. Cîteva broboane de sudoare, rostogolindu-se peste rîpele și șanțurile frunții, se opriseră în mărăcinișurile sprîncenelor cărunte ; obrajii moi atîrnau fleșcăiți. Buimăceala provocată de somnul greu făcea hidoasă această figură care, atunci cînd era trează și însuflețită de spirit, părea jovială ; stînd rezemat astfel de marginea mesei, Pedantul îți dădea impresia unui bătrîn satir doborît de desfrîu, la marginea unui șanț, după o bacanală. Tiranul se ținea destul de bine, cu figura palidă și barba ca o coamă, neagră și zbîrlită ; capul său de Hercule naiv și de călău patern nu putea să ia altă înfățișare. Subreta suporta și ea binișor vizita discretă a luminii zilei : nu avea figura prea descompusă. Numai cearcănele ceva mai negre din jurul ochilor și obrajii brăzdați de vinișoare viorii, trădau oboseala unei nopți dormite chinuit. O rază de soare lubrică, strecurîndu-se printre sticlele golite, printre paharele pe jumătate pline și printre resturile de provizii, se duse să mîngîie bărbia și gura tinerei fete, asemenea unui faun care necăjește o nimfă adormită. Castele și nobilele văduve de pe tapiserie, cu figuri vinete ca fierea, se sileau să roșească sub lustrul culorilor, văzînd cum singurătatea lor este pîngărită de această tabără de boemi, care dădu-

feră sălii festinului un aspect în același timp sinistru și grotesc.

Prima trezită de sărutul acesta matinal a fost subreta, care se înălță pe piciorușe, își aranjă fustele asemenea unei păsărici ce-și scutură penele, își trecu mîinile peste cosițe ca să le dea o oarecare strălucire și, văzînd că baronul de Sigognac sta într-un fotoliu cu ochii limpezi și scînteietori ca ai unui bazilic[1], se duse spre el și îl salută cu o drăguță reverență de comedie.

— Regret tare mult, spuse Sigognac răspunzînd la salutul subretei, că starea de dărăpănare a locuinței mele, mai potrivită să găzduiască fantome decît ființe vii, nu mi-a permis să vă primesc așa cum s-ar fi cuvenit ; aș fi vrut să vă puteți odihni între cearșafuri de olandă, sub un baldachin din damasc de India, în loc să vă chinuiți pe acest scaun viermănos.

— Să nu regretați nimic, domnule, răspunse subreta ; fără dumneavoastră am fi petrecut noaptea într-o căruță împotmolită în noroi, am fi tremurat sub o ploaie cu bășici, iar dimineața ne-ar fi găsit pe toți mai mult morți decît vii. De altminteri, acest culcuș pe care dumneavoastră îl disprețuiți, este magnific dacă îl compari cu șurele prin care răzbat neturburate toate vînturile, în care sîntem adeseori nevoiți să dormim pe maldăre de paie, tirani și victime, prinți și prințese, Leandri și

[1] Șopîrlă mare.

subretele, în cursul vieții noastre rătăcitoare de comedianți, colindînd tîrguri și orașe.

În timp ce baronul și subreta făceau acest schimb de politețuri, Pedantul se rostogoli la pămînt cu un vacarm teribil de lemnărie sfărîmată. Scaunul pe care sta, plictisit să-l mai suporte, se rupsese, și mătăhălosul nostru, întins cu picioarele în sus, se zvîrcolea ca o broască țestoasă răsturnată pe spate, scoțînd niște cotcodăceli nearticulate. În cădere, se agățase involuntar de fața de masă și provocase o cascadă de tacîmuri și de farfurii, ale cărei valuri se rostogoleau peste el. Vacarmul trezi brusc întreaga companie, care sări în sus nu altceva. Tiranul, după ce se întinse de-i trosniră brațele și-și frecă ochii dădu o mînă de ajutor bătrînului comic și îl reașeză pe picioare.

— Un asemenea accident n-ar putea să i se întîmple niciodată lui Matamore, spuse Irod cu un fel de mormăit nervos, care îi slujea drept rîs; ar fi în stare să cadă peste o pînză de păianjen fără să o rupă.

— Este adevărat, replică actorul astfel interpelat, desfășurîndu-și membrele lungi, articulate ca niște labe imense de păianjen, nu toată lumea poate să aibă avantajul de a fi un Polifem [1], un Cacus [2], un munte de carne și oase ca tine și nici de a fi un burduf cu vin, un butoi pe două picioare ca Blazius.

[1] Cel mai cunoscut dintre Ciclopi, fiul lui Poseidon.

[2] Brigand mitologic.

Din pricina zgomotului asurzitor își făcură apariția în pragul ușii Isabella, Sérafina și *dueña*. Cele două tinere, deși puțin obosite și palide, arătau încîntător chiar și la lumina zilei. Ele îi apăreau lui Sigognac drept cele mai strălucitoare făpturi din lume, cu toate că un observator meticulos ar fi putut să cîrtească împotriva eleganței lor un pic cam șifonate și învechite ; dar ce însemnătate puteau să aibă acolo cîteva panglici spălăcite, niște peticuțe de stofă destrămate și tocite, cîteva cusururi și neglijențe ale toaletei, cînd cele care le poartă sînt tinere și frumoase ? De altminteri, ochii baronului, obișnuiți cu spectacolul atîtor lucruri învechite, prăfuite, decolorate și prăpădite, nu mai erau în stare să observe asemenea nimicuri. Sérafina și Isabella îi apăreau gătite în chipul cel mai minunat, în mijlocul acestui castel sinistru, unde totul se prăbușea sub povara anilor. Aceste grațioase figuri îi dădeau senzația de vis

În ceea ce o privea pe *dueña*, ea se bucura, grație vîrstei, de privilegiul unei urîțenii imuabile ; nimic nu putea să altereze această fizionomie de lemn sculptat în care străluceau doi ochi de cucuvea. Lumina soarelui sau a luminărilor pentru ea era tot una.

În acest moment intră și Pierre în încăpere, ca să facă ordine, să arunce lemne în cămin, unde o mantie de cenușă albă ca plușul acoperea niște tăciuni mistuiți, și să înlăture rămășițele festinului,

atît de respingătoare, odată foamea și setea potolite.

Flacăra strălucitoare din cămin atingea ușor o placă de fontă cu armele nobililor Sigognac, puțin obișnuită cu asemenea mîngîieri. Și în jurul acestei flăcări prietenoase toată banda comică se reuni luminată de lucirile-i vii. Cît este de plăcut un foc luminos, cu pîlpîiri vioaie, după o noapte, dacă nu albă, cel puțin cenușie; starea de proastă dispoziție care se trăda pe toate fețele prin grimase și cearcăne mai mult sau mai puțin vizibile, se risipi ca prin farmec, grație acestei influențe binefăcătoare. Isabella își întindea spre vatră palmele micuțe, luminate de reflexe trandafirii și, rumenită de acest fard ușor, nu i se mai observa paloarea. *Donna* Sérafina, mai înaltă și mai robustă, rămăsese în picioare înapoia ei, ca o soră mai mare, care, mai puțin obosită, o lasă să stea jos pe suricoara sa. În ceea ce-l privește pe Fanfaron, cocoțat pe unul din picioarele sale de cocostîrc, visa pe jumătate treaz, ca o pasăre de apă la malul bălții, cu ciocul sub aripă și un picior îndoit sub pîntec. Blazius, Pedantul, lingîndu-și într-una buzele, tot sucea și întorcea sticlele, una după alta, să vadă de n-a mai rămas într-însele vreun strop de băutură.

Tînărul baron îl luă deoparte pe Pierre și îl întrebă dacă nu se putea face rost, în sat, de cîteva zeci de ouă pentru dejunul comedianților, sau de cîțiva pui de găină, să-i pună la frigare. Bătrînul

slujnic dispăru numaidecît spre a împlini cît mai repede însărcinarea primită, trupa exprimîndu-şi intenţia de a pleca cît mai devreme, spre a străbate o bună distanţă şi pentru a nu ajunge prea tîrziu la popasul de peste noapte.

— Mi-e tare teamă că o să serviţi un dejun cam prost, spuse Sigognac oaspeţilor săi, şi că va trebui să vă mulţumiţi cu o masă pitagoreică , dar tot mai bine este să dejunezi prost decît să nu dejunezi deloc, şi nu există, dealtminteri, la o distanţă de şase leghe de jur-împrejur, nici cel mai mic han sau cea mai neînsemnată circiumă. Starea acestui castel vă spune că nu sînt bogat, dar, cum sărăcia mea nu are altă cauză decît cheltuielile făcute de strămoşii mei în războaie duse pentru apărarea regilor noştri, eu nu am deloc de ce să roşesc.

— Nu, cu siguranţă că nu, domnule, răspunse Irod cu vocea sa de bas, şi acel ce se făleşte cu averile sale, s-ar găsi foarte încurcat de ar fi să le arate izvorul Cînd perceptorul se îmbracă în ţesături de aur, nobilimea are mantiile găurite, dar prin aceste găuri se poate vedea onoarea.

— Ceea ce mă miră, adăugă Blazius, este faptul că un gentilom desăvîrşit, cum se arată a fi domnul baron, lasă să i se prăpădească astfel tinereţea în văgăuna unei singurătăţi unde Fortuna nu poate veni să-l caute, oricît de multă poftă ar avea , dacă ea ar fi să treacă acum prin faţa acestui castel, a cărui arhitectură putea să facă o impresie foarte bună acum două sute de ani, ea şi-ar vedea

de drum mai departe, crezîndu-l nelocuit. Ar trebui ca domnul baron să meargă la Paris, ochii și buricul lumii, locul de întîlnire al spiritelor alese și al vitejilor, Eldorado „spaniolilor“ francezi și Canaanul „evreilor“ creștini, pămîntul binecuvîntat luminat de razele soarelui de la Curte. Acolo, el nu va întîrzia să fie apreciat după meritele sale și să se ridice fie intrînd în serviciul vreunei mărimi, fie făcîndu-se remarcat printr-o faptă strălucită, al cărei prilej se va ivi negreșit.

Cuvintele rostite de bătrînul actor, cu toate întortocherile neinteligibile și frazele burlești, reminiscențe involuntare ale rolurilor sale de pedant, nu erau lipsite de sens. Sigognac simțea adevărul vorbelor, iar el, în timpul lungilor sale plimbări prin lande, își spusese adeseori, cu glas încet, ceea ce Blazius îi spunea cu voce tare.

Dar îi lipseau banii pentru o călătorie atît de lungă, iar el nu știa cum ar putea să și-i procure. Deși brav, Sigognac era mîndru, și îi era teamă mai mult de un surîs decît de o lovitură de spadă. Fără să fie prea bine la curent cu moda, tînărul baron se simțea ridicol în straiele sale prăpădite, vechi chiar și în timpul domniei trecute. După obișnuința oamenilor pe care sărăcia și lipsurile îi fac timizi, el nu ținea deloc seamă de calitățile proprii și nu vedea decît părțile rele ale situației sale. Poate că i-ar fi venit în ajutor unii dintre vechii prieteni ai tatălui său, dacă i-ar fi cultivat un pic, dar aceasta ar fi însemnat un efort peste firea sa,

Şi mai degrabă s-ar fi lăsat să moară, aşezat pe cufărul său, mestecînd o scobitoare ca un hidalgo spaniol, alături de blazonul lui, decît să ceară un ban avans sau împrumut. Făcea parte dintre aceia care, deşi cu burta goală, aflaţi în faţa unei mese straşnice la care sînt invitaţi, se prefac că au cinat, de teamă să nu fie bănuiţi că le este foame.

— M-am gîndit uneori la toate acestea, dar nu am nici un prieten la Paris, iar descendenţii acelora care au putut să-mi cunoască familia pe vremea cînd era bogată şi deţinea funcţii la Curte, nu se vor sinchisi prea mult de un Sigognac slab şi uscat, venind din înaltul turnului său ruinat, cu pliscul şi ghearele deschise, să-şi ia partea din prada comună. Şi apoi, nu văd de ce mi-ar fi ruşine să mărturisesc cu nu am echipaj, şi n-aş putea să apar într-un chip demn de numele meu : nici nu ştiu chiar de ar fi să adun laolaltă toţi banii mei şi pe cei ai lui Pierre, de-aş putea să ajung pînă la Paris.

— Dar nu vă obligă nimeni, replică Blazius, să intraţi triumfal în marea capitală, ca un Cezar roman urcat într-un car tras de patru armăsari albi. Dacă umilul nostru car cu boi nu revoltă orgoliul senioriei-voastre, veniţi cu noi la Paris, deoarece într-acolo se îndreaptă trupa noastră. Cutare străluceşte acolo astăzi, cu toate că şi-a făcut intrarea în Paris pedestru, cu legăturica în vîrful spadei şi ţinîndu-şi ghetele în mînă de teamă să nu le tocească pingelele.

O uşoară roşeaţă se ivi în obrajii lui Sigognac, pe jumătate de ruşine, pe jumătate de plăcere. Dacă, pe de o parte, orgoliul neamului său se revolta în el la gîndul de a rămîne îndatorat unui biet saltimbanc, pe de altă parte, bunătatea sa sufletească înnăscută se simţea mişcată de propunerea sinceră şi care răspundea atît de bine dorinţelor sale secrete. Apoi, de avea să-l refuze pe Blazius, îi mai era teamă să nu rănească amorul propriu al comediantului şi, poate, să nu piardă un prilej care nu se va mai ivi niciodată. Fără îndoială, imaginea descendentului neamului Sigognac, claie peste grămadă cu nişte histrioni nomazi în carul lui Thespis, avea ceva neplăcut şi necuviincios în sine, de ar fi făcut să necheze licornii şi să ragă leii cu limbile smălţuite de pe armoriile familiei; dar, la urma urmei, tînărul baron se ciorovăise destul cu pîntecele lui, înapoia zidurilor feudale.

Baronul şovăia, indecis între da şi nu, şi cîntărea aceste două monosilabe hotărîtoare în cumpăna chibzuinţei, cînd Isabella, înaintînd cu un aer graţios, veni în faţa baronului şi a lui Blazius şi rosti această frază care puse capăt nehotărîrii tînărului nobil:

— Poetul nostru, căpătînd o moştenire, ne-a părăsit, şi domnul baron ar putea să-l înlocuiască: deoarece cînd am deschis un volum de Ronsard, aflat pe masa de lîngă pat, am găsit, fără să vreau, un sonet plin de ştersături, care de bună seamă că este opera sa: ar putea să revadă textele, să facă

tăieturile şi adăogirile necesare, şi, la nevoie, să ne scrie o piesă după ideile pe care i le vom da. Tocmai mi-a căzut în mînă o schiţă italiană, de unde s-ar putea scoate un rol drăguţ pentru mine, dacă cineva ar voi să-şi dea osteneala s-o prelucreze puţin.

Spunînd acestea, Isabella îşi îndreptă spre baron o privire atît de dulce, de pătrunzătoare, încît Sigognac nu-i putu rezista. Sosirea lui Pierre, care aducea o serioasă omletă cu slănină şi o bucată destul de respectabilă de şuncă întrerupse discuţia. Întreaga trupă luă loc în jurul mesei şi începu să mănînce cu multă poftă. Cît despre Sigognac, de-abia se atinse, doar din politeţe, de mîncărurile puse dinainte ; sobrietatea sa obişnuită nu putea suporta mese atît de dese şi, de altminteri, gîndurile îi zburau în multe alte direcţii.

Masa odată terminată, în timp ce văcarul adusese vitele şi le punea jugul, Isabella şi Sérafina avură fantezia să coboare în grădina ce se zărea din curte.

— Mi-e teamă, spuse Sigognac, oferindu-le braţul pentru a coborî treptele desprinse şi acoperite cu muşchi, să nu lăsaţi cîteva fîşii din rochiile dumneavoastră în ghearele mărăcinilor : deoarece, dacă se spune că nu există trandafiri fără spini, există, în schimb, spini fără trandafiri.

Tînărul baron rostea aceste cuvinte cu tonul de ironie melancolică ce îi era obişnuit cînd făcea aluzie la sărăcia sa ; dar, ca şi cum grădina dispre-

ţuită ar fi fost pusă la ambiţie, doi mici trandafiri sălbatecí, ce îşi deschiseseră de-abia pe jumătate cele cinci petale în jurul pistilelor galbene, străluciră deodată pe o ramură piezişă ce tăia calea tinerelor. Sigognac culese cele două flori, mai degrabă boboci, şi le oferi galant Isabellei şi Sérafinei, rostind :

— Nu-mi închipuiam grădina mea atît de înflorită ; nu cresc pe aici decît buruieni, şi n-ai putea aduna decît buchete de urzici şi de cucută ; dar dumneavoastră aţi săvîrşit minunea să înflorească aceste două floricele, ca un surîs în lumea dezolării, ca o poezie printre ruine.

Isabella îşi puse cu osebită grijă floricica de trandafir în sîn, aruncînd tînărului o lungă privire de mulţumire, care dovedea preţuirea pe care o acorda sărăcăciosului dar.

Sérafina îşi duse floarea la gură şi începu să-i frămînte codiţa. Trandafiriul palid al petalelor parcă se lupta cu roşul aprins al buzelor sale.

Merseră astfel pînă la statuia mitologică a cărei fantomă se desena la capătul aleii. Sigognac avînd grijă să dea la o parte ramurile ce ar fi putut biciui obrajii celor două musafire. Tînăra ingenuă privea cu un fel de interes înduioşat această grădină aflată în paragină, ce se armoniza atît de bine cu castelul ruinat. Ea se gîndea la tristele ceasuri pe care tînărul le va fi numărat, de bună seamă, în acest lăcaş al plictiselii, al mizeriei şi

al singurătății, cu fruntea rezemată de geam, cu ochii ațintiți spre drumul pustiu, ținîndu-i de urît doar un cîine alb și o pisică neagră. Trăsăturile mai aspre ale Sérafinei nu exprimau decît un dispreț rece, mascat de politețe ; hotărît lucru, ea îl considera prea prăpădit pe tînărul gentilom, cu toate că avea un anumit respect față de persoanele cu titluri de noblețe.

— Aici se sfîrșesc domeniile mele, rosti baronul, odată ajuns în fața nișei zidită din scoici și pietriș, unde mucezea Pomona[1]. Odinioară, atît de departe cît puteai cuprinde cu vederea din înaltul acestor foișoare crăpate și dărăpănate, muntele și șesul, cîmpurile mănoase și pîrloagele, toate aparțineau strămoșilor mei ; dar mi-a mai rămas exact atîta cît am nevoie spre a aștepta ceasul în care ultimul din neamul Sigognac se va duce să-și întîlnească strămoșii în cavoul familiei, de aici înainte singura lor posesiune.

— Dar știți că sînteți lugubru, așa dis-de-dimineață ? rosti Isabella, mișcată de aceste gînduri care-i trecuseră prin minte și ei, luînd un aer vesel pentru a risipi norul de tristețe așternut pe fruntea tînărului Sigognac ; Fortuna este femeie, și, deși se spune că este oarbă, din înaltul roții sale ea alege cîteodată din mulțime un cavaler de neam mare și de merit deosebit ; totul este să te găsești în calea ei Haideți, decideți-vă, veniți cu noi și

[1] Divinitate romană a fructelor și grădinilor.

poate că, în cîțiva ani, turnurile castelului Sigognac, acoperite și împodobite cu olane noi, refăcute și albite, vor avea o înfățișare pe atît de mîndră, pe cît de jalnică este starea lor astăzi ; și apoi, ca să spun drept, m-ar mîhni tare mult să vă las în acest lăcaș plin cu bufnițe, adăugă ea cu jumătate glas, destul de încet pentru a nu fi auzită de Sérafina.

Dulcea lucire din ochii Isabellei învinse împotrivirea baronului. Farmecul unei aventuri amoroase îi ascundea, în proprii săi ochi, tot ceea ce putea să aibă umilitor o asemenea călătorie. Nu însemna să-ți calci demnitatea și să te înjosești dacă urmai, din dragoste, o comediană și dacă te înhămai ca adorator la carul comedianților ; nici cei mai fini cavaleri nu și-ar fi făcut vreo mustrare de cuget din această pricină. Zeul înarmat cu tolba cu săgeți îi silește cu plăcere pe ceilalți zei și pe eroi la nenumărate fapte și deghizări bizare : Jupiter ia înfățișarea unui taur pentru a o seduce pe Europa ; Hercule și-a tors fuiorul la picioarele Omfalei ; Aristotel, prea învățatul, mergea în patru labe, ducîndu-și în spate iubita care voia să călărească neapărat un filozof (hazliu soi de echitație !), toate lucruri potrivnice demnității divine și omenești. Era însă Sigognac îndrăgostit de Isabella ? Tînărul nu căută să aprofundeze lucrurile, dar simțea bine că ar încerca, de aici înainte, o groaznică tristețe de ar mai rămîne în

acest castel, însuflețit o clipă de prezența unei ființe tinere și grațioase.

De aceea se hotărî repede; îi rugă pe comedianți să-l aștepte cîteva clipe și, luîndu-l deoparte pe Pierre, îi împărtăși planurile sale. Oricît ar fi suferit din pricina despărțirii de stăpînul său, credinciosul servitor nu-și ascundea neajunsurile unei șederi mai îndelungate a tînărului baron în castelul ruinat. Bătrînul vedea cu durere cum i se stinge tinerețea într-o odihnă posomorită și într-o tristețe trîndavă și, cu toate că o trupă de saltimbanci îi apărea drept un ciudat cortegiu pentru un senior de Sigognac, prefera totuși mijlocul acesta de încercare a norocului, profundei lipse de vlagă care pusese stăpînire pe tînărul baron, mai cu seamă de doi-trei ani încoace. Bătrînul strînse la repezeală într-un cufăr puținele haine și schimburi ale tînărului său stăpîn, adună într-o pungă de piele cei cîțiva pistoli risipiți prin sertarele unui vechi scrin, la care avu grijă să adauge, fără să spună nimic, și umilele sale economii, act de devotament modest, trecut poate neobservat de baron, deoarece Pierre, în afară de diversele funcții pe care le cumula la castel, o îndeplinea și pe aceea de vistiernic, de altminteri o adevărată sinecură.

Căluțul bălan fu înșăuat, deoarece Sigognac nu voia să se suie în carul comedianților decît la două-trei leghe depărtare de castel, pentru a-și ascunde plecarea; lăsa, astfel, impresia că își

conduce oaspeții ; Pierre trebuia să-l urmeze pe jos și să aducă înapoi calul la grajd.

Boii fuseseră înjugați și încercau, cu tot jugul greu ce le apăsa pe grumaz, să-și ridice boturile umede și negre, din care se scurgeau firicele de bale argintii ; soiul de tiară roșie și galbenă împletită din rogoz, cu care le erau acoperite capetele și cioltarele din pînză albă care-i acopereau ca niște cămăși, pentru a-i apăra de înțepăturile muștelor, le dădeau un aer grozav de maiestuos, de animale de cult. În picioare, în fața lor, văcarul, un om zdravăn, pîrlit de soare și sălbatec ca un păstor din străvechea cîmpie romană, se rezema de ciomagul cu care-și împoldea vitele, într-o imagine ce reamintea, desigur fără să știe acest lucru, de imaginea eroilor greci de pe basoreliefurile antice. Isabella și Sérafina se așezaseră în partea din față a carului, pentru a se putea bucura de priveliștea cîmpiei ; *Dueña*, Pedantul și Leandru ocupau partea dinapoi, mai preocupați să-și continue somnul decît să admire perspectiva landelor. Toată lumea era gata ; văcarul își împoldi vitele, care își aplecară capetele, se proptiră pe picioarele strîmbe și se repeziră înainte ; carul se zgudui, scîndurile începură să geamă, osiile roților, neunse, scîrțîiau violent, iar bolta portalului răsună sub copitele grele ale animalelor. Plecaseră.

În timpul acestor pregătiri, Belzebut și Miraut, pricepînd că se întîmpla ceva neobișnuit, nu stăteau

o clipă locului, arătînd tare înspăimîntați și îngrijorați și încercînd, cu mințile lor obscure de animale, să-și explice prezența atîtor oameni într-un loc de obicei așa de pustiu. Ciinele alerga, nehotărît, de la Pierre la stăpînul său, de parcă voia să-i întrebe cu ochii lui albaștri, mîrîind după necunoscuți. Motanul, mai înțelept, mirosea cu nările-i precaute roțile, examină ceva mai de departe boii, a căror mărime îi insufla respect ; datorită unei mișcări neașteptate a coarnelor, ei îl făcură să execute prudent o strașnică săritură înapoi ; după care se duse și se așeză pe labele dindărăt, în fața calului bătrîn ; era legat de el prin vechi înțelegeri tainice și parcă încerca să-i pună niște întrebări ; blajinul animal își aplecă încetișor capul spre motan, care, la rîndul său, și-l înălță pe al său, și, tot mișcînd pielea cenușie a botului cu peri lungi, ca să strivească desigur niște fire de iarbă rămase între dinții bătrîni și lungi, părea cu adevărat că stă de vorbă cu prietenul său felin. Ce-i spunea oare ? Numai Democrit, care pretindea că poate tălmăci limbajul animalelor, l-ar fi putut înțelege ; fapt este că Belzebut, după această conversație tacită, pe care i-o comunică lui Miraut prin cîteva semne din ochi și prin două sau trei mici țipete tînguitoare, păru că este complet lămurit asupra motivelor acestei mari harababuri. Cînd baronul se aruncă în șa și apucă frîiele, Miraut se așeză de-a dreapta calului și Belzebut

de-a stînga, iar seniorul de Sigognac ieși din castelul părinților și strămoșilor săi între cîinele și pisica lui. Pentru ca prudentul cotoi să se fi decis la acest act de îndrăzneală așa de puțin obișnuit neamului său, de bună seamă că va fi ghicit că era vorba de o hotărîre supremă.

În clipa cînd părăsi acest trist lăcaș, Sigognac simți cum i se strînge inima de durere. Îmbrățișă încă o dată cu privirea zidurile, negre de atîta amar de vreme ce trecuse peste ele și verzi din pricina mușchiului, și pe care le cunoștea piatră cu piatră ; turnurile cu giruetele ruginite pe care le contemplase de-a lungul atîtor ceasuri de plictiseală, cu acei ochi ațintiți și distrați care nu văd nimic ; ferestrele camerelor devastate, pe care le străbătuse ca fantoma unui castel blestemat, fiindu-i aproape teamă de zgomotul propriilor săi pași ; grădina neîngrijită și năpădită de buruieni, unde săltau, pe pămîntul jilav, broaștele rîioase iar năpîrcile se strecurau printre rugii de mure ; capela cu acoperișul prăbușit, cu arcele de boltă năruite, peste dalele înverzite, sub care își dormeau somnul de veci, unul lîngă altul, bătrînul său tată și mama sa, icoană grațioasă, nedeslușită și vagă ca amintirea unui vis, de-abia întrevăzută în primele zile ale copilăriei. Gîndurile îl duseră și la portretele din galerie, care îi ținuseră de urît în singurătatea lui și îi zîmbiseră timp de douăzeci de ani cu surîsul lor imobil ; la

vînătorul de rațe sălbatice de pe tapițerie, la patul său cu stîlpi subțiri ca fusul, cu perna de atîtea ori muiată în lacrimi; toate aceste lucruri vechi, sărăcăcioase, plicticoase, posace, prăfuite, somnolente, care îi inspiraseră atîta dezgust și mahmureală, îi apăreau acum pline de un farmec pe care nu știuse să-l prețuiască. Se socotea acum nerecunoscător față de acest sărman și vechi castel dărăpănat ce-l adăpostise totuși cît putuse și el mai bine și care, cu toată șubrezenia sa, se încăpățînase să rămînă drept, spre a nu-l strivi prin prăbușirea sa, ca un servitor octogenar care se mai ține pe picioarele slabe și tremurînde, atîta vreme cît stăpînul său se află acolo; mii de amare clipe dulci, mii de triste plăceri, mii de voioase melancolii îi reveneau în minte; obișnuința, această domoală și palidă tovarășă de viață, stînd în pragul cunoscut, îl privea cu ochii scăldați de o tandrețe mohorîtă, murmurînd cu o voce nespus de domoală un cîntec vechi din copilărie, un cîntec cu care-l adormea doica; și i se păru deodată, străbătînd portalul, că o mînă invizibilă îl trăgea de manta, spre a se întoarce înapoi. Cînd trecu dincolo de poartă, cum se afla în fața carului, o adiere de vînt îi aduse în nări o boare proaspătă de buruieni spălate de apele ploii, dulce și pătrunzătoare aromă a pămînturilor natale; în depărtări se auzea un dangăt de clopot, iar sunetele argintii călătoreau spre el pe

greoiul vehicul în care erau înhămați, iar Sigognac se schimbă de la avangardă la ariergardă, nevoind să arate o asiduitate prea vizibilă față de Isabella, poate și pentru a se lăsa mai liber în voia gîndurilor care îi frămîntau sufletul.

Turnurile țuguiate ale castelului Sigognac erau deja ascunse pe jumătate de buchetele de arbori; baronul se înălță în șa pentru a le mai putea vedea încă și, îndreptîndu-și ochii spre pămînt, îi zări pe Miraut și pe Belzebut, ale căror fizionomii jalnice exprimau întreaga durere pe care o pot resimți ființele necuvîntătoare. Miraut, profitînd de clipele de oprire trebuincioase pentru contemplarea turnurilor castelului, își încordă mușchii bătrîni și slăbiți și încercă să sară pînă la fața stăpînului, spre a-l linge pe obraz pentru ultima dată. Ghicind gîndul bietei ființe, Sigognac se plecă din șa pînă în dreptul cizmei și-l apucă de pielea lăbărțată a gîtului, îl trase pe oblîncul șeii și-l sărută pe Miraut pe botul negru și zbîrcit ca un burete, fără a încerca să se sustragă de la mîngîierea umedă cu care animalul recunoscător îi lustrui mustățile. În tot timpul acestei scene Belzebut, mai sprinten și ajutîndu-se cu ghearele încă ascuțite, acționase de cealaltă parte și escaladase cizma și coapsa lui Sigognac prezentîndu-și, cam la nivelul oblîncului, capul negru și fără urechi. Torcea formidabil și își rostogolea într-una ochii mari și galbeni: implora și el un

aripile aceleiași brize ce îi aduceau miresmele landelor. Era prea mult, şi Sigognac, cuprins de o profundă nostalgie, deşi se găsea de-abia la cîţiva paşi de casă, făcu iute o mişcare din frîie spre a întoarce calul; bătrînul căluț își și îndreptase gîtul în direcţia arătată, cu mult mai multă sprinteneală decît ar fi părut să i-o îngăduie vîrsta; Miraut şi Belzebut îşi ridicară capul în acelaşi timp ca şi cum ar fi fost conştienţi de sentimentele stăpînului lor și, oprindu-se din mers, îşi aţintiră asupra lui ochii întrebători. Dar această mișcare de răzgîndire avu un rezultat cu totul diferit de acela la care ne-am fi putut aştepta, deoarece privirea lui Sigognac se încrucișă cu aceea a Isabellei, iar tînăra fată picură în privirea ei o sfîrşeală atît de mîngîietoare şi o rugăciune mută atît de lesne de înțeles, încît baronul simți cum păleşte şi se înroşeşte; tînărul uită cu totul de zidurile crăpate ale castelului, şi de miresmele buruienilor, și de dangătul clopotelor, care, cu toate acestea, îşi repetau mereu apelurile melancolice; smuci violent hăţurile calului, care, după o apăsare viguroasă a cizmelor o porni iarăşi drept înainte. Lupta era terminată; Isabella învinsese.

Carul o apucă pe drumeagul despre care am mai vorbit în cea dintîi filă a cărţii, punînd pe goană brotăceii de prin făgaşurile pline cu apă. Cînd ajunseră la şosea, boii dădură de un pămînt mai uscat, şi putură să tragă ceva mai repede

semn de adio. Tînărul baron își trecu de două-trei ori mîna peste căpățîna rotundă a motanului, care se tot înălța și se tot împingea spre a se bucura cît mai mult de prietenescul scărpinat. Nădăjduim că nimeni nu va rîde de eroul nostru dacă vom spune că umilele dovezi de afecțiune ale acestor creaturi lipsite de suflete, dar nu și de sentimente, îl făcură să resimtă o emoție ciudată, iar două lacrimi, pornite din inimă și însoțite de un hohot de plîns, picurară pe capul lui Miraut și al lui Belzebut, botezîndu-i prieteni ai stăpînului lor, în sensul omenesc al cuvîntului.

Cele două creaturi își mai urmăriră cîtva timp din ochi stăpînul, care își porni calul la trap spre a ajunge din urmă carul și apoi, pierzîndu-l din privire la o cotitură a drumului, porniră înapoi, frățește, spre castel.

Furtuna de peste noapte nu lăsase pe pămîntul nisipos al landelor urmele care însoțesc ploile abundente din cîmpiile mai puțin aride ; peisajul, răcorit numai, oferea un fel de frumusețe cîmpenească. Apele cerului curățaseră stratul de praf de pe feluritele bălării, ai căror mugurași violeți se înălțau strălucitori, la marginea povîrnișurilor. Măceșii reînverziți își clătinau florile de aur, plantele de apă se lăfăiau în bălțile reîmprospătate, chiar și pinii își scuturau mai puțin funebru frunzișul lor sumbru și răspîndeau parfum de rășină ; dîre mici de fum albăstrui se înălțau voios

din sînul unui mănunchi de castani, trădînd lăcașul vreunui plugar și, de-a lungul ușoarelor ondulații ale cîmpiei ce se desfășura pînă unde cuprindeau cu ochii, se zăreau, ca niște pete, berbeci și mioare risipite ici și colo, sub paza ciobanului ce visa cocoțat pe picioroange. La capătul orizontului. asemenea unor arhipelaguri de nori albi umbriți de azur, se iveau vîrfurile îndepărtate ale Pirineilor, pe jumătate estompați de cețurile ușoare ale unei dimineți de toamnă.

Uneori drumul era săpat printre două povîrnișuri, ale căror coaste surpate dezgoleau doar un nisip alb ca pulberea de gresie.

Pe crestele rîpilor creșteau smocuri de mărăcinișuri, ierburi încîlcite ce biciuiau și zgîriau coviltirul de pînză al carului care își făcea cu greu drum. În unele locuri terenul era atît de nesigur, încît fură nevoiți să-l întărească așezînd trunchiuri de brazi de-a curmezișul drumului, prilej de hurducăieli zdravene, de țipete înspăimîntate din partea comediantelor. Alteori trebuiau să treacă pe podețe ce tremurau, aruncate peste băltoace cu apă stătută, și peste rîulețele ce tăiau drumul. Acolo unde era vreun loc mai primejdios, Sigognac o ajuta să coboare din car pe Isabella, mai sperioasă sau mai puțin leneșă decît Sérafina și *Dueña*.

Cît despre Tiran și Blazius, dormeau nepăsători, aruncați de colo-colo, printre cufere și lăzi, ca niște oameni care trecuseră prin multe în viață. Matamore pășea alături de car, pentru a-și menține

Spania sau pampas din America. Sigognac socoti că este zadarnic să-şi mai obosească bietul său cal bătrîn, sări jos din şa şi aruncă frîiele slujnicului, ale cărui trăsături arse de soare, chiar pe sub două zeci de pojghiţe de piele pîrlită, lăsau să răzbată paloarea unei profunde emoţii. Sosise clipa despărţirii dintre stăpîn şi slujitor, clipă dureroasă, deoarece Sigognac se născuse şi crescuse sub ochii bătrînului Pierre, care îndeplinea, în viaţa baronului, mai degrabă rolul unui umil prieten, decît slujba unui valet.

— Dumnezeu să aibă în paza Lui pe senioria-voastră, spuse Pierre închinîndu-se în faţa mîinii pe care i-o întinse baronul, şi să vă ajute să adunaţi la loc averea neamului Sigognac; îmi pare rău că senioria-voastră nu mi-a îngăduit s-o întovărăşesc.

— Ce-aş fi făcut cu tine, bietul meu Pierre, în această viaţă necunoscută în care am să păşesc? Cu aşa de slabe mijloace, nu pot într-adevăr să las la voia întîmplării grija a două existenţe. La castel, ai să ai cît de cît cu ce trăi; vechii noştri arendaşi nu-l vor lăsa să moară de foame pe credinciosul servitor al stăpînului lor. De altminteri, nu trebuie să dispărem pe furiş din castelul seniorilor de Sigognac şi să-l lăsăm pradă şoimilor şi năpîrcilor ca pe o cocioabă vizitată de moarte şi bîntuită de stafii; sufletul acestui vechi lăcaş îl mai simt încă în mine şi, atîta timp cît vei fi în viaţă, va dăinui lîngă portalul său un paznic spre

prin exerciții fizice, slăbiciunea fenomenală, față de care nutrea cea mai mare grijă și, văzîndu-l de departe, ridicîndu-și picioarele teribil de lungi, l-ai fi luat drept un paianjen de cîmp ce pășește peste ogoare. Atît de mare îi era pasul, încît era nevoit adeseori să se oprească, spre a aștepta restul trupei ; obișnuindu-se de pe scenă să tot calce cu șoldul înainte și să meargă rășchirat ca un compas. Matamore nu se mai putea dezbăra de acest mers nici în oraș, nici la țară, și acum nu făcea decît pași geometrici.

Carele cu boi nu merg repede, mai cu seamă în ținutul landelor, unde roțile se afundă uneori în nisip pînă la butuc, și unde drumurile nu se deosebesc de pămînturile virane decît prin făgașele roților adînci de unul sau două picioare ; și, cu toate că bravele animale, încordîndu-și grumazul nervos, se opinteau și pășeau curajoase la imboldirile văcarului, nu făcuseră decît două leghe, deși soarele se și înălțase multișor la orizont, leghe de drum de țară, este adevărat, tot așa de lungi ca o zi de post, asemenea leghelor care, după o călătorie de cincisprezece zile, aveau să însemne popasurile amoroase ale perechilor cărora Pantagruel le poruncise să așeze borne kilometrice în frumosul său regat din Mirebalais. Țăranii ce pășeau pe drum, purtînd vreun braț de fîn sau vreo legătură de surcele, deveneau tot mai rari, și cîmpia landelor se întindea în goliciunea sa pustie la fel de sălbatică și dezolantă ca și un *despoblado* din

a-i împiedica pe ștrengari să țintească blazonul și să tragă cu praștia în el.

Slujitorul dădu din cap a încuviințare, deoarece, ca toți bătrînii servitori atașați și devotați familiilor nobile, avea cultul castelului seniorial ; și cel al familiei Sigognac, cu toate crăpăturile, stricăciunile și lipsurile sale, i se părea încă, unul dintre cele mai frumoase castele de pe lume.

— Și apoi, adăugă surîzînd baronul, cine ar mai avea grijă de Bayard, de Miraut și de Belzebut ?

— Este adevărat, stăpîne, răspunse Pierre ; și apucă hățurile lui Bayard, în timp ce Sigognac bătea ușurel cu mîna peste gîtul calului, în semn de mîngîiere și de rămas bun.

Despărțindu-se de stăpînul său, blajinul căluț necheză de mai multe ori, și mult timp încă Sigognac mai auzi, din ce în ce mai slab, din depărtare, chemarea afectuoasă a ființei recunoscătoare.

Rămas singur, Sigognac încercă sentimentul oamenilor care se îmbarcă pe o corabie și pe care prietenii îi părăsesc pe cheiul portului ; poate că este clipa cea mai amară a plecării ; lumea în care trăiai se îndepărtează, și te grăbești să-ți regăsești tovarășii de călătorie, într-atît ți-e de tristă inima și simți un gol în suflet, într-atita ochii simt nevoia să întîlnească o față omenească : de aceea tînărul grăbi pasul spre a ajunge din urmă carul care înainta anevoios, făcînd să scîrțîie nisipul, în

dovedeau că îndrăzneața amazoană nu se temea nici de desişuri şi nici de mărăcinișuri ; deşi avîntul superb al nobilului animal n-ar mai fi fost nevoie să fie ațîțat, iar noduri de vine, încordate şi pline de un sînge aprig, se suceau şi se răsuceau pe gîtul albit de spume, amazoana îi mai gîdila crupa cu şfichiul unei cravașe, al cărei capăt era format dintr-un ametist unde era gravat blazonul ei, din care pricină animalul începu să cabreze şi să execute o serie întreagă de salturi, spre marea admirație a trei sau patru tineri gentilomi, bogat învestmîntați şi încălecați pe nişte cai splendizi. Tinerii nu mai conteneau să aplaude grația îndrăzneață a acestei noi Bradamante.

Apoi Yolanda, lăsînd frîu liber calului, încetă toate aceste demonstrații și trecu repede prin fața lui Sigognac, căruia îi aruncă o privire plină de dispreț şi de aristocratică insolență.

— Ia uitați-vă, spuse ea celor trei filfizoni care galopau în urma ei, baronul de Sigognac a devenit cavalerul unei nomade !

Şi grupul dispăru, hohotind de rîs, învăluit într-un nor de praf. Sigognac făcu un gest de mînie și de rușine, și duse iute mîna la garda spadei ; dar el era pe jos, şi ar fi însemnat o nebunie să alergi după nişte călăreți ; și, de altminteri, nici nu putea să o provoace la duel pe Yolanda. O privire languroasă şi supusă a comediantei îl făcu pe tînăr să uite îndată privirea trufașă a castelanei.

care roțile lăsau urme la fel ca brăzdarul plugului pe un ogor.

Zărindu-l pe Sigognac mergînd alături de car. Isabella se plînse că stă rău și că vrea să coboare spre a-și mai desmorți puțin picioarele ; așa spunea ea, dar, în realitate, dintr-un sentiment de bunătate și de milă față de tînărul senior, spre a nu-l lăsa pradă melancoliei și pentru a-l distra cu cîteva glume și vorbe drăguțe.

Valul de tristețe care acoperea fața lui Sigognac se sfîșie ca un nor străbătut de o rază de soare, în clipa în care fata veni să-i ceară sprijinul brațului său pentru a face cîțiva pași împreună pe drumul neted prin care treceau acum.

Pășeau astfel unul lîngă altul, Isabella recitîndu-i lui Sigognac cîteva versuri dintr-unul din rolurile ei, versuri de care nu era mulțumită și pe care ar fi dorit să i le mai îndrepte tînărul, cînd, deodată, în dreapta drumului, în hățișuri, răsună puternic și strident un corn, iar crengile se dădură înlături împinse de pieptural cailor ce călcau în picioare ramurile fragede ale lăstărișurilor ; și tînăra Yolanda de Foix apăru în mijlocul drumului in toată splendoarea sa de Diană vînătoriță. Însuflețirea goanei îi adusese în obraji o rumeneală și mai bogată, nările-i trandafirii palpitau și pieptul bătea mai grăbit sub catifelele și aurăriile corsajului. Fusta lungă ce i se agățase în cîteva locuri și zgîrieturile sîngerînde de pe coapsele calului

Ziua se scurse fără alte întîmplări, şi către orele patru ajunseră la locul de popas, unde aveau să cineze şi să rămînă peste noapte.

Seara a fost tare tristă la castelul Sigognac ; portretele aveau un aer mai posac şi mai aspru decît de obicei, lucru pe care nu l-ai fi crezut cu putinţă ; scara răsuna mai sonoră şi mai pustie, sălile păreau mai mari şi mai goale. Vîntul scîncea şi se tînguia ciudat prin coridoare, păianjenii coborau din tavan la capătul unui fir, neliniştiţi şi curioşi. Crăpăturile zidurilor căscau straşnic, ca nişte fălci larg deschise din pricina plictiselii ; bătrîna casă ruinată părea că ştie de plecarea stăpînului şi de aceea era atît de mîhnită.

Sub acoperămîntul vetrei, Pierre îşi lua cina săracă, împărţind-o cu Miraut şi Belzebut, la lucirea fumegîndă a unui opaiţ de răşină, iar în grajd se auzea cum Bayard îşi smucea lanţul, lovind într-una în iesle.

III

HANUL „LA SOARELE ALBASTRU"

O biată adunătură de colibe păcătoase, pe care în orice alte ținuturi mai puțin sălbatice nu te-ai fi gîndit s-o botezi cu numele de cătun, acesta era locul unde boii obosiți se opriră singuri, scuturindu-și cu un aer de satisfacție firele lungi de bale ce atîrnau din boturile umede.

Cătunul era alcătuit din cinci sau șase colibe risipite pe sub niște arbori destul de impunători, cărora le ajutase să crească viguroși un pic de pămînt vegetal, unde se aruncau bălegarul și tot felul de resturi. Colibele — făcute din lut amestecat cu paie tocate, din pietriș, trunchiuri pe jumătate curățate, bucăți de scînduri, cu învelișuri mari din stuf, acoperit de un mușchi gros și întunecat, ajungînd pînă aproape de pămînt, cu niște șoproane deschise unde zăceau cîteva unelte de arat strîmbe și murdare de noroi — păreau mai nimerite să adăpostească animale murdare, decît creaturi plămădite după chipul și asemănarea lui Dumnezeu ; de aceea cîțiva porci negri își împărțeau

aceste lăcaşuri cu stăpînii lor fără a arăta nici cel mai mic dezgust, ceea ce dovedea nu prea multă delicateţe din partea acestor mistreţi familiari.

În faţa uşilor stăteau cîţiva plozi cu burta umflată, cu mîinile şi picioarele firave, cu feţe încinse de friguri, îmbrăcaţi cu nişte cămăşi zdrenţuite, prea scurte în spate sau în faţă, sau purtînd chiar numai un simplu pieptar, strîns cu o sfoară : goliciunea lor nu părea să le tulbure inocenţa într-un grad mai mare decît dacă ar fi sălăşluit în paradisul pămîntesc. Prin hăţişurile părului, care nu cunoscuse vreodată pieptenele, pupilele copiilor, fosforescente din cauza curiozităţii, străluceau asemenea ochilor păsărilor de noapte printre ramurile copacilor. În mintea lor, teama şi dorinţa îşi disputau întîietatea ; ar fi vrut din toată inima s-o ia la sănătoasa şi să se ascundă înapoia vreunui gard, însă carul şi încărcătura lui îi ţintuiau pe loc printr-un fel de fascinaţie.

Ceva mai înapoi, în pragul unei colibe, o femeie slabă, cu faţa palidă şi ochii negri, legăna în braţe un copil de ţîţă lihnit de foame. Copilul frămînta cu mînuţa-i deja înnegrită, un sîn secat, ceva mai alb decît restul pieptului, care mai amintea de o femeie încă tînără, în această fiinţă devastată de mizerie şi de sărăcie lucie. Femeia privea la comedianţi cu fixitatea întunecată a abrutizării, fără să pară că-şi dă bine seama despre ceea ce vede. Cocoşată alături de fiica ei, bunica, mai încovo-

lată și mai zbîrcită decît Hecuba, soția lui Priam, regele Ilionului, era adîncită în visare, cu bărbia rezemată de genunchi și cu mîinile încrucișate pe oasele picioarelor, asemenea unui idol antic egiptean. Niște falange tocmai bune de jucat arșice cu ele, rețele de vine ieșite mult în afară, nervi încordați ca niște corzi de chitară, toate făceau ca aceste biete mîini bătrîne și tăbăcite să semene cu niște preparate anatomice uitate de multă vreme în dulap de vreun chirurg neglijent. Brațele nu mai erau decît niște bețe peste care se întindea o piele ca pergamentul, cutată la încheieturi cu niște zbîrcituri transversale, asemănătoare unor tăieturi cu satîrul. Lungi smocuri de peri îi acopereau bărbia ; un mușchi încărunțit îi astupa urechile ; sprîncenele, ca niște ierburi ce au crescut la intrarea unei grote, atîrnau deasupra cavernelor orbitelor unde dormitau ochii pe jumătate acoperiți de pielița fleșcăită a pleoapei. Cît despre gură, o înghițiseră gingiile, iar locul ei nu mai era de recunoscut decît printr-o stea de zbîrcituri concentrice.

La vederea acestei sperietori centenare, Pedantul, care mergea pe jos, strigă uluit :

— Oh ! îngrozitoare, nenorocită și afurisită bătrînă ! În comparație cu ea, Parcele sînt niște păpușici ; e atît de zaharisită și de îmbîcsită de bătrînețe, atît de putregăită și de mucegăită, încît nici un izvor al tinereții n-ar mai putea s-o înti-

nerească. Este însăşi mama Eternităţii, iar cînd s-a născut, dacă a venit vreodată pe lume, căci de bună seamă că naşterea ei a precedat facerea lumii. Timpul avea desigur barba albită. De ce oare maestrul Alcofribas Nasier nu a văzut-o mai înainte de a o zugrăvi pe sibila sa din Panzoust sau pe bătrîna pe care un leu o apără de muşte cu o coadă de vulpe ? Ar fi ştiut atunci cîte riduri, crăpături, brazde, şanţuri şi contraşanţuri poate cuprinde o ruină omenească, şi ar fi putut realiza, pe această temă, o magistrală descriere. Fără îndoială că vrăjitoarea asta a fost frumoasă în primăvara vieţii sale, fiindcă cele mai drăguţe fete devin cele mai oribile babe. Să luaţi aminte, domnişoarelor, continuă Blazius adresîndu-se Isabellei şi Sérafinei care se apropiaseră spre a-l asculta ; cînd mă gîndesc că ar fi îndeajuns vreo şaizeci de ierni aruncate peste primăverile voastre spre a face şi din voi nişte babe la fel de spurcate, de abominabile şi de halucinante ca această mumie scăpată din sarcofagul ei, gîndul acesta mă mîhneşte adînc, într-adevăr, şi mă face să ţin tare mult la păcătoasa mea mutră de beţivan, care nu ar putea fi preschimbată nicidecum în strigoi tragic, ci, dimpotrivă, trecerea anilor îi perfecţionează în chip comic urîţenia.

---

[1] Rabelais a publicat opera sa *Pantagruel* sub acest pseudonim, care în realitate era anagrama numelui său.

Femeilor tinere nu le place să le fie înfățișată, nici chiar în viitorul cel mai învăluit în negură, perspectiva că vor ajunge și ele bătrîne și urîte, pentru că faptul rămîne același. De aceea, cele două comediante întoarseră spatele Pedantului cu o ușoară ridicare din umeri, plină de dispreț, ca și cum ar fi fost obișnuite să asculte asemenea prostii, și venind lîngă car, de unde se dădeau jos cuferele, părură foarte preocupate de grija de a nu li se mototoli lucrurile; nu se putea da vreun răspuns vorbelor Pedantului: Blazius, jertfindu-și dinainte urîțenia, suprimase orice posibilitate de replică. Uza adesea de acest subterfugiu pentru a putea înțepa, fără să i se poată răspunde în același chip.

Casa în fața căreia se opriseră boii, mînați de acel instinct al animalelor care nu uită niciodată locul unde au găsit altădată grăunțe și așternut de paie, era una din cele mai arătoase din sat. Se înălța cu o oarecare siguranță la marginea drumului, de unde celelalte colibe se retrăseseră, rușinate de starea de dărăpănare în care se aflau, și acoperindu-și goliciunea cu cîteva brațe de frunziș, ca niște biete fete urîte surprinse pe cînd se îmbăiază. Convins că sălășluiește în cea mai frumoasă casă din partea locului, hanul parcă voia să provoace privirile, iar firma lui își întindea brațele peste drum, ca pentru a opri trecătorii „pe jos și călare".

Acoperişul hanului „La soarele albastru“ era din ţigle, unele înnegrite de vreme, altele de o nuanţă încă roşiatică, ceea ce însemna că se făcuseră reparaţii de curînd şi cel puţin nu ploua în încăperi.

Zidul dinspre drum era lipit şi dat cu var, ceea ce ascundea crăpăturile şi stricăciunile, casa luînd astfel un anumit aer de curăţenie. Grinzile care susţineau peretele în paiantă, dispuse în formă de X-uri şi de romburi, ieşeau şi mai bine în relief, datorită faptului că erau vopsite în roşu, după moda bască. Cît despre celelalte laturi ale casei, se renunţase la acest lux, iar tonurile pămîntii ale vălătucilor te izbeau neplăcut. Mai puţin sălbăticit sau mai puţin sărac decît ceilalţi locuitori ai cătunului, stăpînul casei făcuse cîteva concesii fineţilor vieţii civilizate. Fereastra încăperii principale avea geamuri, lucru rar întîlnit în acea vreme şi în acele locuri ; celelalte ochiuri de fereastră aveau rame îmbrăcate în canava sau în hîrtie îmbibată în ulei, ori se închideau cu obloane vopsite în aceeaşi culoare roşie sîngerie, ca şi lemnăria faţadei.

Un şopron deschis, învecinat cu casa, putea adăposti mulţumitor porcii şi vitele. Smocuri abundente de fîn treceau printre zăbrelele ieslelor ca printre dinţii unui pieptene enorm, şi jgheaburile lungi, scobite în trunchiuri bătrîne de brazi proptiţi pe ţăruşi, erau pline cu apa cea mai puţin fetidă care putea fi scoasă din bălţile din apropiere.

Această firmă, proiectată în afara fațadei printr-un sistem de stîlpi și bîrne ce aducea cu o spînzurătoare, și de care la nevoie s-ar fi putut atîrna un om, era alcătuită dintr-o bucată de tablă ruginită ce scîrțîia pe vergeaua de fier, la bătaia vîntului.

Vreun măzgălici vagabond zugrăvise pe tablă astrul zilei nu cu fața și cu peruca sa de aur, ci printr-un disc și raze albastre după modelul acelor „umbre de soare" cu care arta heraldică își presară uneori cîmpul blazoanelor sale. Care fusese oare motivul pentru care se alesese „soarele albastru" drept emblemă a acestui han ? Există atîția și atîția sori de aur pe drumurile bătute încît nu-i mai deosebești pe unii de alții și un dram de ciudățenie nu șade rău cînd este vorba de o firmă. Acest motiv nu era cel adevărat, deși ar fi putut să pară plauzibil.

Pictorul care zugrăvise această imagine nu mai avea pe săraca sa paletă decît albastru și numai albastru, iar pentru a se reaproviziona în materie de culori ar fi trebuit să bată cale lungă pînă la vreun oraș mai măricel. De aceea propovăduia el superioritatea azurului asupra celorlalte culori și picta dumnealui, în această nuanță celestă, lei albaștri, cai albaștri și cocori albaștri pe firmele diverselor hanuri, fapt pentru care tare l-ar mai fi lăudat chinezii, ei prețuind cu atît mai mult artistul cu cît se îndepărtează de natură.

Așadar, pe bună dreptate pretindea jupînul Chirriguirri că nu se afla, oricît ai fi căutat de jur-împrejur, cale de zece leghe, nici un han cu case și atenanse atît de atrăgătoare, așa de bine aprovizionat cu de-ale gurii, atît de bine încălzit, cu un foc plăcut, să tot stai în jurul lui, cu culcușuri moi ca puful, cu atît de multe cearșafuri, tacîmuri, farfurii, ca hanul „La soarele albastru"; și cînd spunea astea nu se înșela nici pe sine, nici nu amăgea pe cineva, întrucît cel mai apropiat han se afla la o depărtare de cel puțin două zile de mers.

Totuși, fără voia lui, baronul de Sigognac resimți o oarecare rușine văzîndu-se amestecat în această trupă de comedianți ambulanți și ezită să pășească pragul hanului, întrucît, pentru a-i arăta prețuirea ce o nutreau față de el, Blazius, Tiranul, Matamore și Leandru îl lăsară să treacă înainte. Atunci Isabella, ghicind timiditatea plină de onestitate a baronului, înaintă spre el și, aruncîndu-i o privire hotărîtă și ușor îmbufnată, exclamă :

— Vai, domnule baron, arătați față de femei o rezervă mai glacială chiar decît Iosif și Hipolit. Nu-mi oferiți oare brațul ca să intru în han ?

Sigognac, după ce făcu o plecăciune, se grăbi să prezinte brațul Isabellei, care își sprijini vîrful degetelor delicate de mîneca jerpelită a baronului spre a da acestei ușoare atingeri prețul unei încurajări. Sprijinit astfel, curajul îi reveni, și tînărul pătrunse în han cu un aer glorios și triumfător ;

acum puțin i-ar mai fi păsat, chiar de l-ar fi văzut întreg pămîntul. În acest plăcut regat al Franței, cel ce acompaniază o femeie frumoasă nu va fi niciodată ridicul și nu va stîrni decît gelozie.

Chirriguirri ieși în întîmpinarea oaspeților și își puse casa la dispoziția călătorilor cu o emfază care făcea să se simtă vecinătatea Spaniei. O vestă de piele, după portul Maregaților, încinsă peste șolduri cu o cingătoare cu cataramă de aramă, scotea în relief bustul viguros al hangiului ; dar un capăt al șorțului sumes la un colț, un cuțit lat, vîrît într-o teacă de lemn, temperau înfățișarea sa puțin cam sălbatică, și amestecau, în portretul vechiului *contrabandista* o porție liniștitoare de bucătar ; după cum surisul său blajin cumpănea impresia neliniștitoare a unei cicatrici profunde, care, pornind din mijlocul frunții, mergea de se pierdea sub părul tuns ca peria. Chirriguirri, cînd se apleca să salute, cu bereta în mînă, își arătă, vrînd-nevrînd, cicatricea, ce se deosebea de restul pielii prin culoarea vinețic și printr-o denivelare a cărnii, care nu mai putuse să umple complet oribilul șanț. Trebuia să fi fost un voinic și jumătate ca să nu-ți se înmoaie picioarele văzînd o asemenea crăpătură, într-adevăr, Chirriguirri era un vlăjgan zdravăn, iar sufletul său fără îndoială că nu se grăbea de loc să se ducă să vadă ce-i rezerva lumea de dincolo. Niște călători meticuloși și fricoși ar fi găsit poate că meseria de proprietar de han era prea

de-a curmezişul, o bucată de lemn ce putea servi la nevoie drept spătar unor persoane cărora puţin le păsa de comoditate, dar pe care un sibarit cu siguranţă că l-ar fi privit ca pe un instrument de tortură. Un fel de căpistere, aşezate într-un ungher, completau acest mobilier, iar stîngăcia cu care fuseseră lucrate nu era egalată decît de grosolănia materialului. Despicături de lemn de brad, ce ardeau înfipte în nişte cîrlige de fier, aruncau o lumină roşie şi fumegîndă peste lucruri şi oameni, iar vîrtejurile de fum iscate se întîlneau şi se amestecau, la o oarecare înălţime, cu norii ce se ridicau din vatră. Două sau trei tingiri agăţate de-a lungul peretelui ca nişte scuturi prinse de flancurile unei trireme [1], dacă această comparaţie nu va fi prea nobilă şi prea eroică pentru un asemenea subiect, erau slab luminate de licăririle tremurînde şi aruncau prin umbră reflexe de culoarea sîngelui. Jos, pe o scîndură, un burduf de apă pe jumătate golit se turtise de tot, fleşcăit şi mort ca un trunchi de om decapitat. Din tavan atîrna, sinistru, la capătul unui cîrlig de fier, o bucată lungă de slănină, care, printre norişorii de fum ce se ridicau din vatră, luase înfăţişarea neliniştitoare a unui spînzurat.

Desigur, cocioaba, cu toate pretenţiile gazdei, era lugubră la vedere, iar imaginaţia vreunui trecător

---

[1] Corabie de război, cu pînze şi trei rînduri de rame, în antichitate.

pașnică pentru un hangiu cu o asemenea înfățișare; dar, după cum am mai spus, „Soarele albastru“ era singurul han la care puteai să tragi prin aceste pustietăți.

Încăperea în care pătrunseră Sigognac și comedianții nu era chiar așa de magnifică cum îi încredințase Chirriguirri: podeaua era din pămînt bătătorit, iar în mijlocul încăperii, un fel de estradă, ridicată din niște pietroaie, alcătuia căminul. O deschizătură făcută în tavan și barată cu o vergea de fier, de care atîrna un lanț unde era prins cîrligul pentru pus căldările la foc, ținea loc de coș și de burlan al căminului, astfel încît întreaga parte de sus a încăperii dispărea pe jumătate într-o pîclă de fum, ale cărui rotocoale luau agale drumul deschizăturii, dacă din întîmplare vîntul nu le abătea din drum. Fumul învăluise bîrnele acoperișului cu un strat subțire de funingine, asemenea pojghiței ce se poate vedea pe tablourile vechi, contrastînd cu văruiala recentă a zidurilor.

Pentru a îngădui bucătarului să se apropie nestingherit de oale, vatra era înconjurată numai din trei părți de bănci de lemn, care de-abia se țineau în echilibru, pe glodurile podelei zbîrcită asemenea cojii unei portocale uriașe și asta cu ajutorul unor cioburi de oale sau bucăți de cărămidă. Ici și colo erau răspîndite cîteva scăunele, alcătuite din trei țăruși înfipți într-o bucată de scîndură, prin care ieșea afară unul dintre țăruși, de el fiind bătută

singuratic, dar nu neapărat fricos, ar fi putut să dea friu liber unor fantasmagorii teribile și să se teamă că va găsi printre bucatele meniului obișnuit al casei, niscaiva plăcinte preparate din carnea și măruntaiele călătorilor solitari ; dar trupa comedianților era prea numeroasă pentru ca asemenea spaime și gînduri groaznice să încolțească în mintea bravilor histrioni, obișnuiți, de altminteri, datorită vieții lor rătăcitoare, cu cele mai stranii locuri de popas.

Cînd comedianții își făcură apariția în han, la un capăt de bancă moțăia o fetiță cam de opt-nouă ani, sau care, cel puțin, nu părea să aibă mai mulți, într-atît era de slabă și de plăpîndă. Sprijinită cu umerii de spătarul băncii, își lăsase capul pe piept, iar șuvițele lungi de păr se revărsau asemenea unei ploi peste chipul ei, de nu-i puteai distinge trăsăturile. Vinele gîtului subțire, ca al unei păsări jumulite, erau tare încordate și păreau că fac sforțări spre a nu împiedica părul bogat să se reverse pînă la pămînt ! Brațele lăsate în voie atîrnau de o parte și de alta a trupului, cu palmele deschise, iar picioarele, prea scurte pentru a ajunge pînă la pămînt, și le așezase unul peste altul. Pulpele fine și subțiri ca niște fuse căpătaseră o nuanță roșie-cărămizie din pricina frigului, a soarelui și a asprimilor vremii. Numeroasele zgîrieturi, unele cicatrizate, altele proaspete, trădau mersul și alergările obișnuite

prin crînguri și desișuri. Picioarele micuțe și de o formă delicată erau încălțate cu ciubotele de colb cenușiu, fără îndoială singura încălțăminte pe care o purtaseră vreodată.

În ceea ce privește îmbrăcămintea, era din cele mai simple și era alcătuită din două părți : o cămașă dintr-o țesătură atît de grosolană, încît chiar corăbiile foloseau una mai fină pentru pînzele lor și o fustă din barchet galben, după portul aragonez, croită odinioară din partea cea mai puțin uzată a vreunei fuste materne. Pasărea brodată în diverse culori, care împodobește de obicei acest soi de fuste, se nimerise în petecul folosit pentru fetiță, fără îndoială pentru că firele de lînă mai apăraseră un pic stofa destrămată. Această pasăre era astfel așezată încît producea o impresie ciudată : ciocul se găsea așezat la cingătoare, iar ghearele la marginea tivului, în timp ce trupul mototolit și stîlcit de cute căpăta anatomii bizare și se asemăna acelor zburătoare himerice din cărțile medievale cu viețuitoare fantastice sau din vechile mozaicuri bizantine.

Isabella, Sérafina și Subreta se așezară și ele pe această bancă, iar greutatea lor, unită cu aceea, neînsemnată, a fetiței, de-abia ajungea pentru a contrabalansa volumul *Dueñei*, așezată la celălalt capăt. Bărbații se împrăștiară pe celelalte bănci, lăsînd din deferență un spațiu neocupat între ei și baronul de Sigognac.

fărîmă de coajă, după ce înfulecaseră conținutul cetății asediate, fără să cruțe nimic ?

— Aș fi spus că era excelent, jupîn Chirriguirri, și aș fi lăudat așa cum se cuvine meritul fără de egal al bucătarului ; dar la ce mai servește să ne ațîți pofta cu atîta cruzime, cu bucate amăgitoare, digerate în clipa de față, fiindcă n-ai cruțat nici piperul, nici ardeiul roșu, nici nucșoarele și nici alți pinteni ce îndeamnă la băut. În locul acestor bucate de frunte al căror gust delicios nu poate fi pus la îndoială, dar care în nici un caz nu mai pot să ne hrănească, recită-ne felurile ce le ai astăzi, deoarece aoristul [1] este deosebit de supărător în probleme de bucătărie, și foamei îi place la masă indicativul prezent. La naiba cu trecutul ! înseamnă deznădejde și post ; viitorul, cel puțin, îngăduie stomacului reverii agreabile. Fie-ți milă și nu mai pomeni de aceste vechi gastronomii unor bieți oameni înfometați și rupți de oboseală ca niște cîini de vînătoare.

— Aveți dreptate, maestre, amintirile nu-ți potolesc cîtuși de puțin pofta, spuse Chirriguirri, însoțindu-și vorbele cu un gest de aprobare ; însă nu mă pot opri să nu regret nespus că am putut rămîne fără provizii, într-un chip atît de imprudent. Ieri cămara și dulapurile îmi erau ticsite, și nici n-au trecut două ore de cînd am fost atît de

[1] Trecut nedeterminat în greaca veche

Cîteva brațe de uscături și surcele înviorară din nou flacăra iar pîrîiturile uscăturilor care se răsuceau și se zvîrcoleau pe jăratec mai strecurară puțină bucurie în sufletele călătorilor, cam înțepeniți din pricina oboselii de peste zi, resimțindu-se, în plus, fără să-și dea seama, și de pe urma miasmelor ce umpleau ținutul, înconjurat de ape stătute și stricate, pe care pămîntul impermeabil nu putea să le absoarbă.

Chirriguirri se apropie de ei curtenitor și cu toată grația și amabilitatea pe care i le îngăduia înfățișarea sa firească atît de aspră, rosti :

— Cu ce-aș putea să servesc pe senioriile-voastre ? Casa mea este plină cu tot ceea ce poate plăcea unor gentilomi. Ce păcat însă că n-ați sosit, de pildă, ieri ! Pregătisem o căpățînă straşnică de mistreț cu fistic, cu o aromă așa de delicioasă, cu niște mirodenii pe cinste, și atît de fină și de gustoasă, încît din nefericire n-a mai rămas nici cît să astupi un dinte găunos.

— Ce aud este într-adevăr tare dureros, spuse Pedantul, lingîndu-și buzele de poftă la gîndul acestor desfătări imaginare ; căpățîna cu fistic este mîncarea mea favorită și o prefer tuturor celorlalte specialități : tare bucuros mi-aș mai fi provocat o indigestie.

— Și ce-ați mai fi spus de un pateu grozav cu carne de vînat pe care seniorii ce i-am ospătat azi de dimineață l-au devorat pînă la ultima

nesocotit să trimit la castel ultimele şase castroane cu ficaţi de raţă ; nişte ficaţi grozavi, fenomenali ! Nişte delicatese demne şi de un rege.

— Oh ! ce ospăţ ca la nunta din Cana Galileii şi ca la a lui Gamahe[1] s-ar mai putea face din toate felurile şi bucatele pe care nu le mai ai şi pe care le-au devorat nişte oaspeţi mai fericiţi ! Dar prea ne faci să suferim ; mărturiseşte-ne fără multă retorică ceea ce ai, după ce ne-ai spus atît de bine ceea ce nu ai.

— Este foarte adevărat. Am ciorbă de varză, şuncă şi peşte, merluşcă, răspunse hangiul apărîndu-i pe faţă o pudică roşeaţă, ca unei gospodine cumsecade luată pe nepregătite, căreia soţul îi aduce la masă trei-patru prieteni.

— Atunci dă-ne merluşcă, şuncă şi ciorbă de varză, strigă în cor trupa leşinată de foame.

— Dar o să vedeţi ce mai ciorbă de varză ! continuă hangiul, reluîndu-şi îndrăzneala şi dîndu-şi drumul la voce de răsuna ca o trîmbiţă ; cu bucăţile de pîine prăjite bine în cea mai fină untură de gîscă şi nişte verze creţe cu gust ambrozian, aşa cum nici Milanul n-a produs ceva mai de soi, şi gătite cu o slănină mai albă decît zăpada ce acoperă piscul Maladetta ; o ciorbă s-o serveşti chiar şi la masa zeilor !

---

[1] Personaj din *Don Quijotte*, la a cărui nuntă a fost un mare ospăţ.

— Îmi lasă gura apă. Da ad-o repede, că turbez nu altceva şi crăp de foame, rosti Tiranul cu aerul unui căpcăun ce a adulmecat carne fragedă.

— Zagarriga, du-te de pune repede masa în salon, strigă Chirriguirri unui băiat poate imaginar, deoarece chematul nu dădu nici un semn de viaţă, deşi tonul folosit de patron era dintre cele mai grăbite şi poruncitoare.

— În ceea ce priveşte şunca, sper că senioriile-voastre vor fi satisfăcute ; ea poate să ţină piept celor mai alese şunci de Mancha şi de Bayonne ; să ştiţi că a fost preparată într-o saramură extra, cu sare fină de salină, iar carnea, împănată cu slănină albă şi trandafirie, este cea mai gustoasă de pe lume.

— Credem tot ce ne spui, asemenea învăţămintelor *Scripturii*, exclamă Pedantul exasperat ; dar adu-ne odată această minune de şuncă, sau altminteri au să se petreacă nişte acte de canibalism ca pe galioanele şi caravelele naufragiate. Nici unul dintre noi nu a făptuit fărădelegi ca domnul Tantal, ca să fim chinuiţi cu închipuirea unor bucate fugare.

— Aveţi perfectă dreptate, replică Chirriguirri cu tonul cel mai liniştit. Hei, voi de acolo, toată bucătăria, rîndaşi, bucătari, mişcaţi-vă, puneţi mîna, alergaţi ! Aceşti nobili călători sînt înfometaţi şi nu pot să aştepte !

Bucătarii și rîndașii nu se urniră din loc mai mult decît sus pomenitul Zagarriga, pentru motivul mai mult adevărat decît aparent, că nu existau și nu existaseră vreodată. Întregul personal al hanului consta dintr-o fată deșirată, gălbejită și cu părul vîlvoi, cu numele de Mionetta ; dar această servitorime ideală pe care o interpela neîncetat jupînul Chirriguirri dădea, după el, o aparență de casă mare hanului, îl însuflețea, îl popula și justifica prețul piperat al notelor de plată. Tot strigîndu-i mereu pe nume pe acești chelneri și rîndași himerici, hangiul de la „Soarele albastru" ajunsese să creadă în existența lor reală, și aproape că se mira că nu-și cer leafa, discreție pentru care, de altminteri, le era foarte recunoscător.

Ghicind după zgomotele înăbușite de farfurii și de tacîmuri ce răzbăteau din camera alăturată că masa nu era încă așezată, hangiul, pentru a mai cîștiga timp, începu să facă elogiul merluștei, temă destul de sterilă, și care cerea oarecari eforturi de elocință. Din fericire Chirriguirri era obișnuit să pună în lumină favorabilă bucatele fără de gust cu ajutorul mirodeniilor cuvintelor sale.

— Grațiile voastre sînt de părere, fără îndoială, că merlușca înseamnă o mîncare vulgară și n-aș putea spune că se înșeală cînd susțin acest lucru ; dar există merluscă și merluşcă. Merlușca noastră a fost prinsă din bancuri ce înotau chiar prin me-

leagurile Terrei Nova, de cel mai îndrăzneț marinar din golful Gasconiei. Este o merluşcă aleasă, albă, de cel mai delicat gust, cu carnea foarte fragedă ; prăjită în untdelemn de Aix este grozavă, să n-o dai nici pe somon, nici pe ton, nici pe espadon. Prea-sfîntul nostru Papă, iarte-ne păcatele prezente şi viitoare, nu pune în gură altceva în postul Paştilor ; ba se găseşte pe masa sanctităţii-sale chiar şi vinerea şi sîmbăta, şi în celelalte zile de post, cînd este plictisit de lişiţe şi de rațe negre. Pierre Lestorbat, cel care mă aprovizionează pe mine, este şi furnizorul sanctităţii-sale. Merluşca prea-sfîntului nostru Papă ! bucăţica asta, pe sfîntul Dumnezeu ! nu este deloc de dispreţuit, iar senioriile-voastre nu sînteţi persoane capabile de un atare dispreț ! altminteri ar însemna că senioriile-voastre nu sînt buni catolici.

— Nici unul dintre noi nu se abate de la dogmele bisericii noastre catolice, răspunse Pedantul, şi am fi măguliţi să ne înfruptăm cu această merluşcă papală ; dar, la naiba, mirificul peşte de care ne tot vorbeşti să binevoiască odată să sară din tigaie în farfurie, sau altminteri o să ne destrămăm şi o să ne prefacem în fum, aşa cum se întîmplă cu stafiile şi cu strigoii cînd cîntă cocoşul şi răsare soarele.

— Nu ar fi deloc cuviincios să mîncaţi peştele prăjit înaintea ciorbei, ar însemna, din punct de vedere culinar, să pui plugul înaintea boilor, ex-

clamă jupîn Chirriguirri cu un aer de suprem dispreț, iar senioriile-voastre sînt de o spiță prea aleasă pentru a-și îngădui o asemenea abatere. Un dram de răbdare, ciorba mai trebuie să dea odată sau de două ori în clocot.

— Pe coarnele lui Scaraoțchi și pe buricul Papei ! mugi Tiranul, m-aș mulțumi și cu un terci lacedemonian, numai să fie servit chiar acum !

Baronul de Sigognac nu scotea un cuvînt și nu trăda nici un fel de nerăbdare : mîncase doar în ajun ! În timpul îndelungatei sărăcii lucii ce domnise în castelul foamei, el se deprinsese de-a binelea cu posturile de pustnic, și mulțimea de mese îi uimea stomacul atît de sobru.

Isabella și Sérafina nu se plîngeau, întrucît lăcomia nu șade bine deloc unor tinere doamne, despre care credem că se hrănesc cu rouă și cu nectar de flori ca albinele. Matamore, grijuliu cu slăbiciunea sa, părea chiar încîntat, deoarece mai strînsese cureaua cu un deget, iar limba cataramei se juca în voie în borta curelei. Leandru căsca într-una și își arăta dantura. *Dueña* ațipise, iar sub bărbia ei prăvălită se revărsau ca niște caltaboși trei cute mari de carne fleșcăită.

Fetița, care dormea la celălalt capăt al băncii, se trezise și se sculase în picioare. Acum i se putea vedea și fața, după ce își dăduse în lături părul ce parcă transmisese culoarea sa frunții, într-atît era de roșcată. De sub culoarea brună căpă-

tată la arşiţa soarelui şi la bătaia vîntului, răzbea pe figura ei o paloare de ceară, o paloare mată şi adîncă. Nici o culoare pe chipul ei, iar umerii obrajilor erau ieşiţi mult în afară. Un surîs bolnav descoperea nişte dinţi de o albeaţă de sidef. Pe buzele vinete pielea i se crăpase în foiţe subţiri. Întreaga ei viaţă părea că se refugiase în ochi.

Din pricina slăbiciunii figurii, ochii îi păreau enormi, iar cearcănele mari, negricioase, care îi înconjurau ca nişte aureole le dădeau o strălucire febrilă şi ciudată. Albul ochilor părea aproape albastru, într-atît luminile ochilor se distingeau prin negrul mohorît, şi atît de deasă şi de bogată era linia genelor. În aceste clipe, ochii ciudaţi ai fetiţei exprimau o admiraţie copilărească, amestecată cu o lăcomie feroce şi erau aţintiţi cu o teribilă fixitate spre bijuteriile Isabellei şi ale Sérafinei, fără ca mica sălbatică să bănuiască, desigur, neînsemnata valoare a gătelilor. Scînteierea ceaprazurilor din imitaţie de aur, apele frumoase, cu luciu minunat dar amăgitor, ale unui şirag de perle de Veneţia, o orbeau şi o ţintuiau într-un fel de extaz. Fără îndoială că micuţa nu mai văzuse în viaţa ei ceva atît de frumos; nările i se dilataseră, o uşoară roşeaţă îi apăruse în obraji, un rîs sardonic îi flutura pe buzele palide, întrerupt din vreme în vreme de un clănţănit de dinţi, repede şi sec, ca de friguri.

Din fericire, nimeni din trupa de comedianţi nu se uita la biata grămăjoară de zdrenţe scuturată

Comedianții căutară să se ospăteze cît mai bine cu bucatele jupînului Chirriguirri și, fără să găsească printre ele bunătățile și delicatesele făgăduite, își potoliră foamea, și mai cu seamă setea prin lungi îmbrățișări ale burdufului aproape desumflat, ce arăta ca un cimpoi din care s-a scurs aerul.

Tocmai erau gata să se ridice de la masă, cînd în apropiere de han se auzi lătrat de cîini și tropot de cai. Trei lovituri puternice în ușă răsunară autoritar și nerăbdător, vestind un călător care nu era obișnuit să aștepte locului. Mionetta se repezi spre ușă, trase zăvorul și un cavaler, aproape trîntindu-i canatul în față, păși înăuntru, în mijlocul unei vijelii de cîini care erau cît pe-aci s-o răstoarne pe jupîneasă. Haita de cîini se răspîndi în sală, sărind, țopăind, căutînd resturi de mîncare prin farfuriile murdare, îndeplinind în mai puțin de un minut, cu limbile lor, munca pe care ar fi trebuit s-o facă trei slujnice cu spălatul farfuriilor.

Cîteva lovituri de bici aplicate viguros peste spinările cîinilor, fără vreo alegere între inocenți și vinovați, potoliră ca prin farmec zarva ; cîinii se refugiară pe sub bănci, care gîfîind și scoțînd limba de un cot, care punîndu-și boturile pe labe, care adunîndu-se ghem, iar cavalerul, făcînd să răsune zgomotos pintenii cizmelor, păși, în camera unde luau masa comedianții, cu siguranța unei persoane ce se afla totdeauna la el acasă, oriunde s-ar găsi.

de un tremurat nervos, altminteri ar fi fost înspăimîntat de expresia sălbatică și sinistră întipărită pe trăsăturile acestei măști livide.

Neputîndu-și stăpîni curiozitatea, fetița își întinse mîna negricioasă, delicată și rece ca o labă de maimuță, înspre rochia Isabellei, iar degetele micuțe mîngîiară stofa cu un vădit sentiment de plăcere, încercînd un fel de gîdilare voluptoasă. Această catifea învechită, tocită și lucioasă pe la toate cutele, îi părea cea mai nouă, cea mai bogată și cea mai moale din lume.

Deși atingerea fusese foarte ușoară, Isabella își întoarse capul și văzu mișcările fetiței, căreia îi surîse cu un aer matern. Simțindu-se privită, fetița își reluă brusc o neroadă fizionomie puerilă, pe care nu se citea decît o stupoare prostească, cu o știință instinctivă a mimicii, care ar fi făcut cinste unei comediene foarte pricepute în arta sa, și, cu o voce jalnică rosti în graiul ei :

— Pare-ar fi veștmîntul Maicii Domnului din altar !

Apoi, plecîndu-și genele, care, ca niște ciucuri negri coborau pînă la pomeții obrajilor, fetița își sprijini umerii de spătarul băncii, își împreună mîinile, cu degetele încrucișate, și se prefăcu că a ațipit, ca frîntă de oboseală.

Mionetta, slujnica voinică și speriată, își făcu în sfîrșit apariția și anunță că masa era gata. Toată trupa se ridică și trecu în camera învecinată.

Chirriguirri călca în urma lui, cu bereta în mîini, cu un aer respectuos și aproape temător, el care, totuși, nu era deloc timid.

Cavalerul, drept, în pragul camerei, își atinse ușor marginea pălăriei sale largi, și parcurse cu o privire liniștită cercul comedianților, care îi răspunseră la salut.

Putea să aibă între treizeci și treizeci și cinci de ani; un păr blond, ondulat în bucle, îi încadra capul sangvin și jovial, ale cărui nuanțe trandafirii băteau înspre roșu din pricina vieții petrecute în aer liber și a exercițiilor violente. Ochii strălucitori, de un albastru aspru, erau ușor bulbucați; nasul puțin ridicat în sus se termina printr-o mică suprafață tăiată net. Două mustăcioare roșcate, cu vîrfurile pomădate și întoarse în chip de cîrlige se răsuceau pe sub nas ca niște virgule, dispuse simetric cu musca de sub buză, ce semăna cu o frunzuliță de anghinare. Între mustață și muscă se afla gura, a cărei buză de sus cam subțire, corecta nota prea senzuală a buzei de jos, lată, roșie și vărgată de linii perpendiculare. Bărbia îi ieșea brusc înainte, iar curba ei scotea mult în afară smocul de peri ai ciocului. Fruntea, rămasă descoperită cînd își aruncă pălăria pe un scaun, dădu la iveală nuanțe albe și catifelate, fiind apărată de obicei, împotriva arșițelor soarelui, de umbra borurilor largi ale pălăriei, și trăda faptul că acest gentilom, mai înainte de a fi părăsit

Curtea pentru a se retrage la țară, trebuie să fi avut tenul foarte delicat. În totul, fizionomia îi era agreabilă, iar veselia omului de viață tempera foarte nimerit mîndria nobilului.

Costumul noului venit demonstra, prin eleganța sa, că din fundul de provincie în care se afla, marchizul — acesta era titlul său — nu rupsese legăturile cu croitorii și croitoresele de mîna întîi. Un guler brodat îi lăsa destul de liber gîtul, răsfrîngîndu-se peste o vestă de postav de culoarea lămîii, împodobită cu fire de argint, foarte scurtă, care lăsa să se reverse între ea și pantalonii bufanți, un val de lenjerie fină. Mînecile vestei, sau mai degrabă ale acestui pieptar, lăsau descoperită cămașa pînă la cot; pantalonii albaștri, împodobiți cu un fel de șorțuleț din dantele și panglici de un galben deschis, coborau ceva mai jos de genunchi, unde se întîlneau cu cizmele moi cu pinteni lucitori, din argint. O mantie albastră cu galoane de argint, aruncată pe un umăr și prinsă cu un șiret, completa acest costum, cam prea cochet poate pentru asemenea locuri și asemenea anotimp, dar pe care sîntem datori să-l justificăm în cîteva cuvinte: marchizul tocmai se întorcea de la vînătoare, unde o întovărășise pe frumoasa Yolanda, și se gătise cît putuse mai bine, vrînd să-și apere vechea reputație de cuceritor, întrucît de multe ori fusese admirat printre nobilii rafinați și distinși

care își făceau apariția pe promenada Cours-la-Reine [1].

— Supă cîinilor, un merțic de ovăz calului, pentru mine o bucată de pîine și niște șuncă, niște resturi argatului, exclamă jovial marchizul, așezîndu-se în capul mesei, alături de subretă, care, văzînd un senior chipeș și atît de bine gătit, îi aruncă o ochiadă incendiară și un surîs triumfător.

Jupîn Chirriguirri așeză înaintea marchizului o farfurie de cositor și o cupă; subreta, cu grația unei Hebe [2], îi umplu cupa pînă sus, iar marchizul o dădu pe gît dintr-odată. Primele minute fură consacrate să reducă la tăcere o foame de vînător, cea mai feroce foame, egală în grozăvie cu aceea pe care grecii o numesc *bulimie*; apoi marchizul își plimbă privirea în jurul mesei, și remarcă printre comedianți, așezat lîngă Isabella, pe baronul de Sigognac, pe care îl cunoștea din vedere, și cu care se întîlnise chiar în acea zi, cînd trecuse cu grupul de vînători prin fața carului cu boi.

Isabella surîdea baronului, care îi vorbea încetișor, cu acel surîs galeș și vag, mîngîiere a sufletului, mărturie a simpatiei mai degrabă decît expresie a veseliei, și asupra căruia nu s-ar putea înșela cei care se pricep cît de cît la femei; și această experiență nu-i lipsea marchizului. Pre-

[1] Promenadă din Paris, între Piața Concordiei și Piața Canada, creată în 1616 de Maria de Medicis.

[2] Zeița tinereții, fiica lui Zeus și a Herei.

zența lui Sigognac în această trupă de boemi nu-l mai surprinse, iar disprețul inspirat de hainele prăpădite ale bietului baron se micșoră simțitor. Faptul că își urma iubita în carul lui Thespis, înfruntînd hazardul aventurilor comice sau tragice, îi apăru ca rodul unei imaginații curtenitoare și al unui spirit hotărît. Îi făcu lui Sigognac un ușor semn cu ochiul pentru a-i arăta că l-a recunoscut și că i-a priceput planurile; dar, ca un adevărat om de Curte, îi respectă anonimatul și păru să nu se mai ocupe decît de Subretă, căreia îi debita galanterii superlative, pe jumătate adevărate, pe jumătate în zeflemea, pe care ea le accepta la fel, cu hohote de rîs foarte potrivite spre a-și arăta pînă în fundul gîtlejului magnifica dantură.

Marchizul, dornic să ducă cît mai departe o aventură care se prezenta în condiții atît de favorabile, găsi nimerit să se declare dintr-odată foarte îndrăgostit de teatru și mare specialist și critic în materie de comedie. Se plînse că în provincie lipsește această plăcere atît de potrivită să exerseze intelectul, să purifice limbajul, să sporească respectul față de regulile politeței și să desăvîrșească moravurile și, adresîndu-se Tiranului, care părea șeful trupei, îl întrebă dacă trupa nu avea cumva alte angajamente care să-i împiedice să dea cîteva reprezentații, cu cele mai bune piese din repertoriul trupei, la castelul de Bruyères, unde ar

fi fost uşor de instalat o scenă, fie în sala mare a castelului, fie în oranjerie.

Tiranul, surizînd în barba-i stufoasă, cu un aer de bunătate naivă, răspunse că nimic nu era mai uşor şi că trupa sa, una din cele mai excelente trupe care cutreieră provincia, se afla la dispoziţia seniorici-sale, de la Rege pînă la Subretă, adăugă el cu o prefăcută naivitate amabilă.

— Atunci cade cum nu se poate mai bine, răspunse marchizul, iar în ceea ce priveşte condiţiile, nu va exista nici o dificultate : suma aveţi s-o fixaţi dumneavoastră înşivă ; nu trebuie să se tocmească nimeni cu Thalia, care este o muză foarte apreciată de Apollo, şi la fel de bine văzută atît la Curte cît şi în oraşe şi în provincie, unde lumea nu este chiar aşa topinambu[1] cum, în mod exagerat, se crede la Paris.

Acestea fiind spuse, marchizul, după ce dădu o lovitură de genunchi semnificativă Subretei, care nu se înspăimîntă deloc, se sculă de la masă, îşi înfundă pe cap pălăria de fetru, pînă în dreptul sprîncenelor, salută cu mîna întreaga adunare, şi porni din nou la drum în mijlocul lătratului şi chelălăitului haitei sale de cîini ; marchizul o lua înainte pentru a pregăti la castel primirea comedianţilor.

---

[1] Nume dat în secolul al XVI-lea mai multor grupuri de indieni din Brazilia.

Se făcuse tîrziu, iar a doua zi trebuiau să pornească iarăşi la drum, dis de dimineaţă, deoarece castelul de Bruyères se afla destul de departe, iar dacă un cal arab putea străbate cu uşurinţă, pe drumeaguri mai scurte, o distanţă de trei sau patru leghe, un car împovărat din greu şi tras de boi deja obosiţi, pe un drum nisipos, avea nevoie de un timp mult mai îndelungat. Femeile se retraseră într-o chiţimie de sub o scară, unde se aşternuseră cîteva maldăre de paie ; bărbaţii rămaseră în sală, aranjîndu-se cît putură mai bine pe bănci şi pe scaune.

IV

BRIGANZI BUNI DE SPERIAT PĂSĂRILE

Să ne reintoarcem acum la fetița pe care am lăsat-o dormind pe banca din han, căzută într-un somn prea adinc pentru a nu fi simulat. Atitúdinea ei ni se pare, pe bună dreptate, suspectă, iar feroceа lăcomie cu care își aținteа ochii sălbatici asupra colierului de perle al Isabellei ne silește să-i supraveghem mișcările.

Intr-adevăr, de îndată ce ușa se închise în urma comedianților, își ridică încetișor pleoapele lungi și negricioase, își plimbă privirea inchizitorială prin toate ungherele încăperii și cînd fu pe deplin convinsă că nu mai se află nimeni acolo, se lăsă să alunece de pe marginea banchetei, pînă ajunse cu picioarele de podea, se ridică, își aruncă părul pe spate, cu un gest ce îi era familiar, și se îndreptă spre ușă, pe care o deschise fără nici un zgomot, ca o umbră. O închise la loc cu multă precauție, fiind atentă ca zăvorul să nu cadă prea brusc, apoi se furișă cu pași înceți pînă la colțul unui gard, căruia îi dădu ocol.

Sigură atunci că nu mai putea fi văzută dinspre han, o apucă la fugă, sărind peste şanţurile cu apă stătută, trecînd peste brazii doborîţi şi luînd pieptiş, în goană, bălăriile şi buruienile, ca'o ciută urmărită de o haită. Şuviţele lungi de păr îi biciuiau obrajii ca nişte şerpi negri şi, uneori, căzîndu-i pe frunte şi pe ochi, îi împiedicau vederea ; atunci, fără să-şi încetinească goana, îşi ducea mîna la păr şi îl dădea după urechi, cu un gest de nerăbdare îndărătnică ; dar picioarele ei sprintene păreau că nici nu au nevoie să fie călăuzite de ochi, într-atît cunoşteau de bine drumul.

Peisajul, atît cît putea fi desluşit la lucirea lividă a lunii, ascunsă pe jumătate şi purtînd drept mască un nor de catifea neagră, era cu totul dezolant şi lugubru. Cîţiva brazi crestaţi adînc spre a li se scurge răşina şi semănînd cu nişte spectre de arbori asasinaţi, îşi etalau plăgile roşietice la o margine de drum nisipos, a cărui linie alburie nu putuse fi întunecată de negurile nopţii. Dincolo, de fiecare parte a drumului, se întindeau bălăriile de un violet mohorît, unde pluteau pături de vapori cenuşii, cărora razele astrului nocturn le dădeau înfăţişarea unei procesiuni de fantome, foarte nimerită pentru a vîrî groaza în sufletele superstiţioase sau puţin obişnuite cu fenomenele naturii de prin aceste singurătăţi.

Copila, obişnuită fără îndoială cu aceste fantasmagorii ale deşertului, nu le dădea nici o atenţie şi îşi continua cursa. Ajunse în sfîrşit la un colnic

încununat de douăzeci sau treizeci de brazi, care alcătuiau un soi de pădurice. Cu o sprinteneală deosebită, și care nu trăda nici o oboseală, ea străbătu povîrnișul destul de abrupt și ajunse în vîrful colnicului. În picioare, pe movilă, își plimbă cîtva timp, de jur-împrejur, ochii, pentru care întunecimea părea să nu însemne nici o piedică și, nezărind decît imensitatea solitară, își duse la gură două degete și scoase, de trei ori, una din acele șuierături pe care călătorul ce străbate pădurile la vreme de noapte, nu le aude niciodată fără să-l treacă fiorii și fără să-l cuprindă o spaimă ascunsă, cu toate că le crede scoase de cucuvăi sperioase sau de alte viețuitoare inofensive.

Șuierăturile erau despărțite de cîte o pauză, altminteri ar fi putut fi confundate cu țipetele vulturilor, ale uliilor și buhelor, într-atît de perfect erau imitate.

Îndată un maldăr de frunze păru că se agită, se încovoaie, apoi se scutură ca un animal adormit, trezit din somn, și o formă omenească se ridică încet în fața micuței.

— Tu ești Chiquita ? spuse bărbatul. Ce noutăți îmi aduci ? Nu te mai așteptam, și am tras un pui de somn.

Personajul trezit de chemările Chiquitei era un bărbat de douăzeci și cinci—treizeci de ani, de talie mijlocie, suplu, nervos și lăsa impresia că se pricepe bine la cele mai urîte îndeletniciri ; putea fi braconier, contrabandist, traficant de sare, hoț

şi tîlhar, ocupaţii cinstite pe care le practica pe rînd sau toate deodată, după împrejurări.

O rază de lună strecurată printre nori, ce se abătea asupra lui ca dîra de lumină a unui felinar orb, îl desprindea clar de fundalul întunecos al brazilor şi ar fi îngăduit unui spectator ce s-ar fi găsit pe acolo să-i cerceteze fizionomia şi costumul ciudat, la care te izbeau culorile ţipătoare. Faţa, arsă de soare şi arămie ca a unui caraib sălbatic, făcea să-i strălucească şi mai mult, prin contrast, ochii de pasăre răpitoare şi dinţii de o extremă albeaţă, cu caninii foarte ascuţiţi, ca nişte colţi de lup tînăr.

O batistă îi încingea fruntea, ca o legătură peste o rană, strîngîndu-i smocurile unei clăi de păr, ondulat şi rebel, şi zbîrlit ca un moţ în creştetul capului ; o vestă de catifea albastră, decolorată de o îndelungată întrebuinţare şi împodobită cu bumbi făcuţi din bănuţi lipiţi pe o tijă de metal, îi acoperea pieptul ; nişte pantaloni largi de pînză îi cam jucau peste coapse, iar şireturile alpargatelor se încrucişau peste pulpele tot atît de sigure şi de suple ca şi picioarele unui cerb. Costumul îi era completat de un brîu lat de lînă roşie, care îi încingea de mai multe ori trupul, de la şolduri pînă la subţiori. Cam pe la mijlocul pîntecului, un fel de gheb arăta locul cămării şi al vistieriei tîlharului ; şi de s-ar fi întors, i s-ar fi putut vedea la spate, depăşind cele două margini ale brîului,

un imens *navaja*[1] de Valencia, unul din acele *navaja* alungite ca un pește, și a cărui lamă se fixează prin rotirea unui inel de aramă, iar pe oțelul lamei sînt crestate atîtea dungi roșii, cîte omoruri a făptuit posesorul armei. Noi nu sîntem în măsură să știm cîte crestături stacojii puteai număra pe cuțitoiul lui Agostin, dar, după chipul pezevenghiului, îți era îngăduit să crezi, fără teamă de exagerare, că nu erau deloc puține.

Astfel arăta personajul cu care Chiquita avea înțelegeri misterioase.

— Ei bine, Chiquita, rosti Agostin, trecîndu-și cu un gest prietenesc mîna aspră peste căpșorul fetiței, ce ai observat mai deosebit la hanul jupînului Chirriguirri ?

— A sosit un car plin cu călători, răspunse micuța ; am transportat sub șopron cinci cufere mari, care păreau destul de grele, pentru că au trebuit să pună mîna cîte doi oameni la fiecare.

— Hm ! făcu Agostin, cîteodată călătorii își umplu bagajele cu pietre ca să facă impresie bună în fața hangiilor ; s-a mai văzut așa ceva.

— Dar cele trei doamne care sînt cu ei au rochii cu fireturi și ceaprazuri de aur, răspunse Chiquita. Ba una dintre ele, cea mai frumoasă, are la gît un șirag de boabe mari albe, ce bat în argintiu, și care strălucesc nespus la lumină ; oh ! cît de frumos ! ce minunat sclipesc !

---

[1] Cuțit spaniol cu lama lungă și ascuțită

— Vasăzică perle ! asta-i bine, rosti banditul printre dinți, numai să nu fie false ! La Murano au reușit să facă niște imitații așa de minunate, iar craii din ziua de azi au o morală așa de dubioasă !

— Dragul meu Agostin, continuă Chiquita pe un ton dulce ca o dezmierdare, dacă ai să-i tai gîtul doamnei aceleia frumoase, să-mi dai mie șiragul.

— Chiar că are să-ți stea bine, într-adevăr, și o să se potrivească de minune cu claia ta de păr nețesălată, cu cămașa din pînză bună de făcut cîrpe și cu fusta galbenă ca penele canarului.

— Nu uita de cîte ori am stat la pîndă pentru tine, de cîte ori am alergat într-un suflet ca să-ți dau de știre, cînd ceața se lăsa grea și cînd roua dimineții îmi scălda bietele picioare goale. Te-am lăsat eu vreodată să aștepți, să nu-ți aduc de mîncare în ascunzătorile tale, chiar și atunci cînd din pricina frigului îmi clănțăneau dinții din plisc de parcă eram o barză la marginea bălții și cînd de-abia puteam să-mi mai tîrăsc picioarele prin hățișuri și mărăcinișuri ?

— Da, așa este, răspunse brigandul, ești o fată vitează și credincioasă ; dar, vezi bine, nu avem încă în mînă șiragul ăsta. Și cîți bărbați ai numărat ?

— Oh ! mulți. Unul gros și puternic cu o barbă mare de îi acoperă tot mijlocul feței, unul bătrîn, doi slăbănogi, unul care aduce la înfățișare cu o

vulpe şi altul care pare să fie un gentilom, deşi hainele de pe el sînt tare răpănoase.

— Şase oameni, rosti Agostin, tot mai visător, pe măsură ce socotea pe degete. Vai ! Altădată nu m-ar fi înspăimîntat cîtuşi de puţin acest număr ; dar am rămas singurul din banda pe care o conduceam. Au cumva arme, Chiquita ?

— Gentilomul are o spadă, iar slăbănogul cel mare poartă o sabie lungă şi ascuţită.

— Ceva pistoale, archebuze ?

— Nu am văzut aşa ceva, răspunse Chiquita, afară numai dacă nu le-or fi lăsat în căruţă ; însă mi-ar fi făcut vreun semn despre asta, fie Chirriguirri, fie Mionetta.

— Haidem, să dăm lovitura şi să aranjăm capcana, rosti Agostin în urma hotărîrii luate. Cinci cufere, broderii de aur, un colier de perle : am lucrat şi pentru mai puţin.

Brigandul şi micuţa pătrunseră în păduricea de brazi ; şi, odată ajunşi în locul cel mai tainic, se porniră zoriţi să înlăture nişte pietre şi grămezi de crengi şi mărăcinişuri pînă ce dădură de cinci sau şase scînduri, acoperite cu un strat subţire de pămînt. Agostin ridică scîndurile, le aruncă deoparte şi coborî pînă la brîu în groapa neagră ce se căscase adînc. Să fi fost oare intrarea unei subterane sau a unei caverne, locul obişnuit de refugiu al brigandului ? tainiţa unde ascundea lucrurile furate ? groapa unde îngrămădea cadavrele victimelor sale ?

Această ultimă presupunere ar fi părut cea mai verosimilă spectatorului, dacă scena ar fi avut alţi martori decît ciorile şi stăncuţele cocoţate prin brădet.

Agostin se aplecă, păru să scormonească în fundul gropii, se îndreptă apoi, ţinînd în braţe o formă omenească de o rigiditate cadaverică, pe care o aruncă fără multă ceremonie pe marginea gropii. Chiquita nu păru să încerce nici o spaimă la spectacolul acestei ciudate exhumări şi, apucîndu-l de picioare, trase corpul ceva mai încolo de groapă, cu mai multă forţă decît te-ar fi lăsat să bănuieşti plăpînda sa înfăţişare. Agostin, continuîndu-şi lugubra activitate, mai scoase din această Haceldama[1] încă cinci cadavre pe care fetiţa le rîndui alături de primul, surizînd ca o tînără vampiră gata să se ospăteze în lege într-un cimitir. Mormîntul deschis, banditul ce smulge din somnul lor de veci ceea ce a mai rămas din victimele sale, fetiţa care dă o mînă de ajutor la această treabă funebră, toate acestea, în umbra neagră a brazilor, alcătuiau un tablou menit să stîrnească spaimă chiar şi în sufletul celor mai curajoşi oameni.

Banditul luă unul dintre cadavre, îl duse pe creasta povîrnişului, îl săltă în sus şi înfipse în pămînt ţăruşul de care era legat trupul. Aşa spri-

[1] Cîmp situat lîngă Ierusalim, cumpărat cu preţul trădării lui Iuda şi destinat îngropării străinilor.

jInit, cadavrul aducea destul de bine, prin vălurile întunericului, cu un om viu.

— Vai ! în ce stare am ajuns din pricina vitregiei timpurilor ! se văicări Agostin icnind greu din rărunchi ca Sfîntul Iosif. În locul unei bande de haidamaci zdraveni, care mînuiau cuțitul și archebuza ca niște ostași de elită, nu mi-au mai rămas decît niște manechine acoperite de zdrențe, sperietori să bage în groază călătorii, simpli figuranți la isprăvile mele solitare ! Acesta era Matasierpes, viteazul spaniol, fratele meu de cruce, un băiat fermecător, care cînd punea mîna pe *navaja* picta pe fața *gavachi*-lor [1] niște cruci tot atît de izbutite ca și cînd le-ar fi făcut cu o pensulă muiată în vopsea roșie ; băiat nobil de altminteri, semeț de parcă ar fi ieșit chiar din coapsele lui Jupiter, oferea brațul doamnelor spre a coborî din trăsură sau din diligență și îi jefuia pe burghezi uzînd de niște maniere de-a dreptul grandioase și regale ! Uite-i mantia, gulerul și frumosul sombrero cu pană purpurie pe care le-am șterpelit cu evlavie din ghearele călăului, ca pe niște relicve, și cu care mi-am înțolit omul de paie care l-a înlocuit pe acest tînăr, demn de o soartă mai bună. Sărmanul Matasierpes ! cît s-a mai supărat cînd a fost vorba să fie spînzurat, nu că i-ar fi păsat prea mult de moarte, dar, ca nobil, pretindea că are dreptul să fie decapitat. Din nefe-

[1] În limba spaniolă, străini sau locuitori de la munte.

ricire, nu-și purta genealogia în buzunar și a fost nevoit să-și dea duhul în poziție perpendiculară.

Reîntorcîndu-se lîngă groapă, Agostin ridică de jos un alt manechin, cu o beretă albastră pe cap:

— Astălalt este Isquibaïval, un tip faimos, un viteaz, plin de rîvnă la treabă, dar uneori avea prea mult zel și se pornea să ucidă pe oricine îi ieșea în cale: la dracu! nu trebuie să compromiți meseria! Altminteri nu se arăta lacom la împărțirea prăzii. totdeauna era mulțumit cu partea sa. Disprețuia aurul și nu îndrăgea decît sîngele; vitează fire! Și ce frumoasă purtare a avut sub loviturile călăului, cînd a fost zdrobit pe roată în piața Orthez! Nici Regulus[1] sau sfîntul Bartolomeu n-au avut o ținută mai demnă în timpul torturilor. Să știi că era tatăl tău, Chiquita; cinstește-i memoria și spune o rugăciune pentru odihna sufletului său.

Micuța făcu semnul crucii și buzele i se mișcară ca pentru a murmura cuvintele sfinte.

Cea de-a treia sperietoare avea un fel de oală de fier pe cap, în chip de cască, și cînd Agostin o luă în brațe stîrni un zgomot de fiare vechi. O platoșă de fier lucea vag peste un pieptar zdrențuit, din piele de bivol, iar niște benzi mici de piele se bălăbăneau peste coapsele sperietorii.

---

[1] General roman ucis de cartaginezi în cele mai grozave chinuri.

Banditul se apucă să frece armura cu mîneca spre a-i da un pic de lustru.

— O lucire metalică ce sclipește în umbră inspiră cîteodată o groază tare binevenită. Călătorii cred că au de-a face cu ostași în vacanță. Mai rar așa specialiști în jafuri ca fostul nostru ostaș ! Lucra la drumul mare la fel ca pe cîmpul de bătălie, cu sînge rece, metodă și disciplină. Mi l-au răpit cu o descărcătură de pistol trasă drept în față. Ce pierdere ireparabilă ! Dar am să-i răzbun moartea cu vîrf și îndesat !

Cea de-a patra fantomă, învestmîntată cu o mantie ce se termina în dinți de fierăstrău, fu onorată și ea, la fel ca și celelalte, cu un discurs funebru. Își dăduse sufletul pe cînd era supus la cazne, nevrînd să recunoască, din modestie, marile sale isprăvi și refuzînd, cu o eroică îndărătnicie, să dea în vileag, justiției prea curioase, numele celorlalți părtași.

Cea de-a cincea fantomă, întruchipîndu-l pe Florizel din Bordeaux, nu se bucură de elogiul funebru al lui Agostin, ci de un simplu regret amestecat cu o brumă de speranță. Florizel, mîna cea mai ușoară de prin partea locului pentru a șterpeli la iuțeală tot soiul de veșminte, fie de mătase, fie de lînă, mai ales pe poduri, nu se bălăbănea la fel cu ceilalți, mai puțin norocoși, de funia spînzurătorii, spălat de ploi și sfîrtecat de corbi. El călătorea pe cheltuiala statului, pe galerele regelui, pe întinsul nemărginit al oceanului și al Mării

Mediterane. Nu fusese decît un borfaş printre briganzi, o vulpe rătăcită într-o haită de lupi ; dar avea predispoziţii şi, perfecţionat la şcoala ocnaşilor, ar fi putut deveni un element de mîna întîi : nimeni nu este desăvîrşit de la prima lovitură. Agostin aştepta cu multă nerăbdare ca simpaticul personaj să scape cît mai repede de la ocnă şi să vină înapoi la el.

Gros şi scurt, îmbrăcat cu o manta din pînză ordinară, strîns la mijloc cu o curea lată de piele iar pe cap avînd o pălărie cu boruri largi, cel de-al şaselea manechin fu înfipt ceva mai înaintea celorlalţi, ca un şef de căprărie.

— Meriţi cu prisosinţă acest loc de onoare, exclamă Agostin adresîndu-se sperietoarei, tu patriarh al isprăvilor la drumul mare, Nestor al şterpelitului din buzunare, Ulise al răngii şi al altor unelte tîlhăreşti, o, mare Lavidalotte, călăuza mea, maestrul meu, tu care m-ai primit printre cavalerii cerului liber şi care, din şcolarul prost de altădată, ai făcut banditul emerit de astăzi. Tu m-ai învăţat să vorbesc păsăreşte, să mă deghizez în douăzeci de chipuri diferite, ca răposatul Proteus cînd era la strîmtoare şi îl hărţuiau duşmanii ; să înfig cuţitul în nodul unei scînduri de la treizeci de paşi depărtare ; să retez mucul unei luminări cu un foc de pistol ; să trec ca o adiere de vînt prin lacăte şi încuietori ; să mă plimb invizibil prin case, ca şi cum aş fi fost în stăpînirea unor haine fermecate ce mă făceau ne-

văzut; să găsesc ascunzișurile cele mai tainice și asta fără vergeaua magică de alun! Cu cîte sfaturi prețioase nu m-am ales eu oare de la tine, prea înțeleptule! și cum m-ai lămurit prin raționamente dovedite în chip elocvent, că munca este făcută numai pentru proști! De ce a trebuit oare ca soarta vitregă să te facă să pieri de foame în acea cavernă, ale cărei ieșiri erau păzite cu strășnicie și unde jandarmii nu îndrăzneau să pătrundă; fiindcă nimeni, oricît de viteaz ar fi, nu are curajul să înfrunte leul chiar în bîrlogul lui; chiar cînd își dă sufletul, poate să mai doboare cinci sau șase vrăjmași, cu ghearele sau cu dinții! Haide acum, maestre, căruia ți-am urmat eu, nedemnul, comandă cu înțelepciune această mică trupă himerică și caraghioasă, aceste manechine, fantome ale vitejilor pe care i-am pierdut, și care, deși morți de-a binelea, își vor împlini mai departe, întocmai ca și Cidul[1] răpus, datoria de viteji. Umbrele voastre, glorioși tîlhari, vor fi de ajuns ca să-i prădăm pe neghiobii ce-or să pice acum.

Odată munca terminată, banditul se duse în mijlocul drumului spre a-și da mai bine seama de impresia produsă de mascaradă. Briganzii de paie aveau un aer destul de îngrozitor și de feroce, și ochii unor fricoși puteau să se înșele asupra lor, în umbra nopții sau în crepusculul dimineții,

[1] *Cid Campeador*, cavaler spaniol care s-a luptat vitejește cu maurii (secolul al XI-lea).

în acele ceasuri tulburi cînd sălciile bătrîne de pe marginea drumului, pline de cioturi de crăci, iau înfățișarea unor oameni ce ridică amenințător pumnul sau agită în aer săbii și cuțite.

— Agostin, exclamă Chiquita, ai uitat să-ți înarmezi manechinele !

— Ai dreptate ! răspunse brigandul. La ce naiba mă gîndeam oare ? Chiar și cele mai geniale minți își au momentele lor de distracție, dar lucrul se poate îndrepta ușor.

Și Agostin începu să pună în mîinile inerte niște paturi vechi de archebuze, săbii ruginite, sau chiar simple ciomege, toate parcă gata de atac ; dotată cu acest arsenal, trupa instalată la marginea povîrnișului căpătase o înfățișare îndeajuns de înfricoșătoare.

— Cum din sat și pînă la popasul pentru masă înseamnă o cale tare lungă, de bună seamă c-or să plece cam pe la trei dimineața ; și, cînd vor trece prin fața ambuscadei, au să mijească zorile, moment foarte favorabil, deoarece vitejilor noștri nu le priește nici prea multă lumină, dar nici prea mult întuneric. Lumina zilei i-ar trăda, noaptea i-ar ascunde. Să-i așteptăm să vină și pînă atunci să tragem un pui de somn. Scîrțîitul roților neunse ale carului, care face o zarvă de pune pe fugă lupii înspăimîntați, se aude hăt, din depărtări, astfel încît o să ne trezească. Noi ăștia care nu dormim decît cu un ochi, ca pisicile, o să fim în picioare într-o clipită.

Acestea fiind zise, Agostin se lungi pe niște grămezi de buruieni. Chiquita se întinse lîngă el spre a se acoperi și ea cu un colț din *capa muestra* de Valencia, pe care Agostin și-o așternuse peste el în chip de pătură, și spre a-și mai încălzi puțin micuțele și sărmanele mădulare cuprinse de friguri. Curînd o năpădi o căldură ușoară, dinții se opriră din clănțănit și micuța porni să călătorească în țara visurilor. Trebuie să mărturisim însă că în visele sale copilărești nu pluteau drăgălași heruvimi trandafirii, cu aripi albe ca neaua, nu behăiau mielușeii înveluiți parcă în spumă de săpun și împodobiți cu panglicuțe, nu se înălțau palate și castele din acadele și din zahăr ars cu stîlpi de anghelică. Nu ; Chiquita vedea în vis capul tăiat al Isabellei, care ținea între dinți șiragul de perle, și sărind într-una, în salturi dezordonate și bruște, căuta să-l ferească și să-l ascundă de mîinile întinse ale copilei. Din pricina visului, Chiquita începu să se frămînte, și Agostin, pe jumătate trezit de mișcările și de agitația fetiței, mormăi printre sforăituri :

— Dacă nu stai liniștită, îți dau un picior de te trimit de-a dura pînă jos, să țopăi cu broaștele.

Chiquita, care-l cunoștea pe Agostin ca pe un om ce se ține de cuvînt, îi ascultă vorbele, fără să mai fie nevoie să i le repete, și nu se mai clinti din loc. Curînd respirațiile nu li se mai deosebiră una de alta și doar zgomotul lor mai putea trăda prezența

unor ființe vii în singurătatea cufundată în întuneric.

Brigandul și micuța sa complice sorbeau cu înghițituri lacome din cupa neagră a somnului, în mijlocul landei, în timp ce la hanul „La soarele albastru" văcarul se porni să izbească în pămînt cu bățul cu care îmboldea vitele, dînd de știre comedianților că era timpul să pornească la drum.

Se aranjară cum putură mai bine în car, peste cufărele și lăzile care formau niște unghiuri dezordonate, iar Tiranul se compară cu jupîn Polifem, culcat peste o creastă de munte, ceea ce nu-l împiedică să se pornească numaidecît pe niște sforăituri demne de un dascăl de biserică ; femeile se înghemuiseră în fundul carului, sub coviltir, unde pînzele strînse ale decorurilor alcătuiau un fel de saltea, despre care doar cu destulă bunăvoință s-ar fi putut spune că era moale. Cu tot scîrțîitul îngrozitor al roților care hohoteau de plîns, miorlăiau, gemeau ca tigrii, sau horcăiau, toată lumea căzu într-un somn chinuit, presărat cu vise incoerente și bizare, în care zgomotele căruței se transformau în urlete de fiare sălbatice sau în țipete de copii gîtuiți.

Cu mintea agitată de noutatea aventurii și de tumultul vieții de nomad, atît de diferită de liniștea mănăstirească a castelului său, Sigognac pășea alături de car. Îi era gîndul la farmecele adorabile ale Isabellei, a cărei frumusețe și modestie păreau mai degrabă ale unei domnișoare înnăscute

decît ale unei comediene rătăcitoare; și Sigognac se frămînta să afle calea spre a-i cîștiga dragostea, nebănuind că lucrul se și înfăptuise, și că dulcea făptură, tulburată în tainițele cele mai duioase ale sufletului, nu aștepta altceva, spre a-i dărui inima, decît ca el să i-o ceară. În mintea sa timidul baron țesea o mulțime de întîmplări teribile sau romanțioase, de devotament fără de margini, așa cum se întîlnesc în cărțile cavalerești, pentru a-i ușura grozava mărturisire, dar numai la gîndul acestei mărturisiri inima îi stătea în loc. Și totuși văpaia ochilor, tremurul vocii, suspinele nu îndeajuns de bine înăbușite, graba și zelul, puțin cam stîngace, cu care o înconjura pe Isabella, răspunsurile distrate pe care le dădea celorlalți comedianți, rostiseră în chipul cel mai limpede această mărturisire care îi pricinuia atîtea frămîntări. Deși baronul nu-i șoptise încă vreo vorbă de iubire, tînăra fată nu se înșelase asupra sentimentelor tînărului.

Dimineața începuse să devină cenușie. O dunga subțire de lumină palidă se întindea la marginile cîmpiei, zugrăvind în negru, în chip clar, cu toată depărtarea, buruienile tremurătoare și chiar vîrfurile ierburilor mărunte. Cîteva bălțoace cu apă puțină, tulburate de razele încă palide, luceau ici și colo ca niște cioburi de oglindă spartă. Zgomote ușoare prindeau să se deslușească, iar din hornuri se ridicau în văzduhul liniștit dîre de fum, dînd de știre, în depărtări, că puținii oameni din mij-

locul acestui pustiu și-au reînceput truda de zi cu zi. În regiunea luminoasă, care se colora într-o nuanță trandafirie, se profila o formă bizară, care, de departe, semăna cu un compas deschis, ținut de un geometru invizibil ce măsura landa. Forma ciudată era un păstor cocoțat pe picioroange, ce pășea ca un păianjen uriaș peste mlaștini și nisipuri.

Priveliștea ce i se desfășura în față nu prezenta nimic nou pentru Sigognac, și ca atare nu-i dădu nici o atenție deosebită, dar oricît ar fi fost de cufundat în reveria sa, tînărul începu să fie preocupat de un mic punct strălucitor ce lucea în umbra încă foarte neagră a mănunchiului de brazi la poalele căruia i-am lăsat pe Agostin și Chiquita. Nu putea fi vorba de un licurici ; anotimpul în care dragostea se servește de fosfor, spre a ilumina micuțele gîze, trecuse de mai multe luni. Să fi fost oare ochiul vreunei păsări de noapte chioare ? deoarece nu se zărea decît un punct luminos. Dar presupunerea aceasta nu-l mulțumea pe Sigognac ; s-ar fi zis mai degrabă că este pîlpîirea unei feștile aprinse de archebuză.

În acest răstimp carul își continua drumul lent, și, pe măsură ce se apropia de brădet, lui Sigognac i se păru că deslușește la poalele povîrnișului un șir de ființe bizare, postate ca pentru o ambuscadă, iar primele raze ale răsăritului de soare schițau vag ciudatele forme ; dar dîndu-și seama de imobilitatea lor absolută, le luă drept niște bușteni

uscaţi sau niște cioturi de arbori și începu să rîdă, în sinea lui, de neliniștea ce-l cuprinsese o clipă și nu-i mai trezi pe comedianţi, așa cum avusese de gînd la început.

Roţile carului se rostogoleau înainte. Punctul strălucitor, pe care ochii tînărului îl fixau cu mare atenţie, începu să se miște. O ţișnitură lungă de foc brăzdă un val de fum albicios, iar o detunătură puternică răsună pînă în depărtări, și un glonte se turti de jugul boilor, care se zvîrliră brusc în lături, trăgînd după ei căruţa, pe care, din fericire, o grămadă de nisip o opri chiar la marginea șanţului.

Din pricina detunăturii și a zguduiturii întreaga trupă se trezi brusc, iar femeile, cele mai tinere, se porniră pe niște ţipete asurzitoare. Numai bătrîna, hîrșită în tot felul de întîmplări, nu scoase o vorbă, și cu multă prudenţă luă vreo doi-trei dubloni [1], pe care îi ţinea bine într-o pungă de la brîu, și îi strecură între ciorap și talpa pantofului.

Drept, proţăpit în faţa carului din care comedianţii se înghesuiau să coboare, Agostin, cu capa de Valencia înfășurată pe braţ, și cu *navaja* în mînă, începu să strige cu glas tunător :

— Banii sau viaţa ! orice rezistenţă este de prisos ; la cel mai mic semn de nesupunere trupa mea o să vă ciuruie cu plumbii archebuzelor !

În timp ce banditul își făcea cunoscut ultima-

[1] Monedă de aur spaniolă.

tum-ul de drumul mare, baronul, a cărui inimă generoasă și curajoasă nu putea să îngăduie obrăznicia unui asemenea bădăran, după ce-și trase liniștit spada din teacă, țîșni, cu arma întinsă. spre bandit. Agostin pară loviturile baronului cu capa și pîndi cu atenție prilejul să-i zvîrle *navaja*; sprijinind mînerul cuțitului de încheietura mîinii și balansînd brațul cu o mișcare bruscă, trimise lama cuțitului în spre pîntecele lui Sigognac, căruia îi prinse foarte bine faptul că nu era obez. O ușoară săritură în lături îl făcu să se ferească de vîrful ucigător; cuțitul căzu cîțiva pași mai departe. Agostin păli, deoarece era dezarmat și știa prea bine că trupa sa de sperietori de ciori nu putea să-i fie de nici un ajutor. Totuși, bazîndu-se pe un efect de groază, urlă :

— Foc ! Voi cei de acolo !

Comedianții, temîndu-se de salva archebuzelor, se dădură îndărăt și se refugiară înapoia carului, unde femeile piuiau ca niște gaițe jumulite de vii. Însuși Sigognac, cu tot curajul său, nu se putu stăpîni să nu-și plece un pic capul.

Chiquita urmărise întreaga scenă ascunsă îndărătul unui tufiș, după ce dăduse cu prudență ramurile înlături. Văzînd situația periculoasă în care se afla prietenul ei, se tîrî ca o năpîrcă prin pulberea drumului, puse mîna pe cuțit fără ca cineva s-o bage în seamă și, sărind dintr-odată în picioare, îl înapoie banditului. Ar fi fost cu ne-

putință de găsit o expresie mai mîndră și mai sălbatică decît aceea care strălucea pe figura palidă a copilei; fulgere țîșneau din ochii ei întunecați, nările îi palpitau ca niște aripi de uliu, buzele întredeschise lăsau să se vadă două șiruri de dinți feroci, asemeni celor care lucesc în rînjetul unei fiare încolțite din toate părțile. Întreaga sa făptură firavă respira, de neîmblînzit, ură și revoltă.

Agostin își balansă pentru a doua oară cuțitul, și poate că baronul de Sigognac și-ar fi încheiat cariera încă la începutul aventurilor sale, dacă o mînă de fier n-ar fi apucat tocmai la timp pumnul banditului. Iar mîna aceasta, strîngînd ca o menghină căreia i se răsucește șurubul, zdrobea mușchii, strivea oasele, făcea să se umfle vinele și să aducă sîngele în unghii. Agostin încercă să scape din cumplita strînsoare cu zvîrcoliri desperate; banditul nu îndrăznea să se întoarcă, deoarece baronul l-ar fi străpuns în spate; Agostin mai para încă loviturile cu brațul stîng și totuși simțea că mîna-i, strînsă tot mai cumplit, avea să-i fie smulsă din braț, cu nervi, cu vine cu tot, dacă mai stăruia să o elibereze. Durerea deveni atît de violentă, încît degetele-i amorțite se descleștară și dădură drumul armei.

Mîna de fier era a Tiranului, care, trecînd în spatele lui Agostin, reușise să-i vină la timp în ajutor lui Sigognac. Deodată actorul scoase un strigăt:

— La dracu ! mă mușcă cumva vreo viperă ? am simțit cum mi s-au înfipt doi colți ascuțiți în picior !

Într-adevăr, Chiquita, întocmai ca un cîine, îl mușca de pulpă, spre a-l face să se întoarcă ; Tiranul, fără a slăbi din strînsoare mîna banditului, se descotorosi de fetiță și îi dădu un brînci de-o rostogoli la zece pași, în drum.

Matamore, îndoindu-și membrele lungi, articulate de parcă ar fi fost picioarele unei lăcuste, se aplecă, luă de jos cuțitul, îl închise în teacă și-l puse în buzunar.

Cît a durat scena de mai sus, soarele răsărise și se ridicase încetul cu încetul la orizont ; o bucată din discul de aur trandafiriu se ivea deasupra liniei landelor, iar manechinele, în bătaia acestor raze adevărate, își pierdeau din ce în ce mai mult aparența lor omenească.

— Aha ! rosti Pedantul, s-ar părea că archebuzele acestor domni se descarcă tare greu din pricina umezelii de peste noapte. Oricum, nu sînt deloc bravi dumnealor, de vreme ce-și lasă șeful în impas și nu se clintesc din loc, ca și zeii Termi [1] mitologici !

— Au motive foarte serioase ca să procedeze astfel, replică Matàmore escaladînd taluzul ; nu sînt decît niște oameni de paie, îmbrăcați în zdrențe, înarmați cu fiare vechi, foarte potriviți

---

[1] Zei latini, protectori ai limitelor dintre proprietăți.

De aceea Tiranul, care era bun din fire, își slăbi strînsoarea degetelor, dar ținîndu-l mai departe pe bandit în puterea sa, rosti cu vocea sa groasă și tragică, ale cărei intonații le mai păstra uneori în vorbirea familiară :

— Mă caraghiosule, ai băgat doamnele în sperieți, și pentru asta ai merita să fii spînzurat îndată, fără discuție ; însă dacă, așa cum bănuiesc, dumnealor te iartă, fiindcă au suflet bun, eu n-am să te iau de guler ca să te dau pe mîna jandarmeriei. Meseria de agent al poliției nu mă ispitește deloc și nu țin cîtuși de puțin să aprovizionez spînzurătorile cu vînat. De altminteri, stratagema ta e destul de picarescă și de comică. Strașnic renghi ca să storci pistoli și ludovici de la burghezii poltroni. Eu, ca un actor priceput în șiretlicuri și în subterfugii, pot să apreciez festa, iar imaginația ta mă îndeamnă la indulgență. Nu ești un hoț de tip josnic și bestial, și ar fi păcat să-ți întrerupem o carieră atît de frumoasă.

— Vai ! răspunse Agostin, nu-mi stă în putință să-mi aleg alta, și sînt mai de plîns decît credeți ; numai eu am mai rămas din trupa mea, odinioară la fel de bine alcătuită ca și a dumneavoastră ; călăul mi-a răpit atît primul, cît și pe cel de-al doilea și de-al treilea rol ; sînt nevoit să joc eu singur întreaga mea piesă pe teatrul de la drumul mare, imitînd voci felurite, îmbrăcînd în zdrențe niște manechine, ca să las impresia că sînt susținut de o bandă numeroasă. Ah ! ce tristă soartă

ca să pună pe goană păsările cerului, ce vor să ciugulească cireșe și struguri.

Din șase lovituri de picior făcu să se rostogolească în mijlocul drumului cele șase fantoșe grotești care rămaseră late în pulbere, cu acele gesturi, de un comic irezistibil, ale marionetelor care nu mai sînt ținute de sfori. Dezmembrate și turtite, manechinele parodiau într-un chip, pe cît de bufon pe atît de sinistru, cadavrele întinse pe cîmpurile de bătălie.

— Puteți să coborîți, doamnele mele, se adresă baronul comediantelor, nu mai există nici un motiv să vă fie teamă ; pericolul era doar în aparență.

Dezolat din pricina gravului insucces al unui șiretlic care îi reușea de obicei — într-atît de mare este lașitatea oamenilor, și într-atît de mult frica dă proporții mari tuturor lucrurilor —, Agostin își ținea capul plecat, cu o mutră jalnică. Lîngă el se ținea Chiquita, înspăimîntată, cu ochii rătăciți ca ai unei păsări de noapte surprinsă de lumina zilei. Banditului îi era teamă ca nu cumva comedianții, destul de numeroși, să-i tragă o bătaie zdravănă sau să-l dea pe mîna justiției ; dar farsa manechinelor îi dispusese straşnic şi se tăvăleau de rîs, nu altceva. Rîsul nu este crud prin firea sa ; el deosebește pe om de animal și, după spusele lui Homer, este harul zeilor nemuritori şi atotfericiți care, în chip olimpian, rîd pe săturate în clipele de răgaz ale eternității.

mi-a fost scris să am ! Şi, pe deasupra, pe drumul ăsta nu trece mai nimeni ; are o faimă atît de proastă, e aşa de brăzdat de surpături, încît e la fel de greu pentru drumeţi ca şi pentru cai şi trăsuri ; şi apoi drumul ăsta nu vine de nicăieri şi nici nu duce undeva ; dar n-am posibilitatea să-mi cumpăr unul mai bun. Fiecare drum ceva mai umblat îşi are banda sa. Leneşii care muncesc îşi închipuie că totul este trandafiriu în viaţa unui hoţ ; oho, există şi atîţia spini ! Aş vrea tare mult să fiu şi eu un om cinstit ; dar cum să mă înfăţişez la porţile tîrgurilor cu o mutră atît de bătătoare la ochi şi cu nişte haine înfiorător de zdrenţuite ! Dulăii m-ar apuca de picioare şi oamenii de strajă m-ar înhăţa de guler, dacă aş avea aşa ceva. Şi uite aşa, lovitura mea a dat greş, o lovitură bine ticluită, pusă la punct cu mare grijă, care trebuia să-mi aducă cu ce să trăiesc două luni şi cu ce să-i cumpăr sărmanei Chiquita o mănţăluţă. N-am noroc şi pace ; sînt născut într-o zodie afurisită. Ieri am prînzit strîngîndu-mi cureaua cu încă o gaură. Curajul dumneavoastră, atît de nepotrivit, îmi ia pîinea de la gură, şi deoarece n-am putut să vă prad, daţi-mi cel puţin de pomană.

— Asta-i adevărat, răspunse Tiranul, noi te-am împiedicat să-ţi faci meseria, şi de aceea îţi sîntem datori o despăgubire. Uite, ţine doi pistoli ca să bei în sănătatea noastră.

Isabella luă din car o bucată mare de stofă pe care i-o dărui Chiquitei.

— Oh ! șiragul de boabe albe, pe acela l-aș vrea, spuse copila cu o privire în care se citea o lăcomie aprinsă.

Comedianta își desfăcu șiragul și-l prinse de gîtul micuței, nebună de fericire. Chiquita învîrtea într-una, în liniște, boabele albe, între degetele negricioase, aplecîndu-și capul și încercînd să privească cum îi vine colierul pe pieptul micuț și slab. Apoi ridică brusc capul, își scutură părul pe spate și, fixîndu-și ochii scînteietori spre Isabella, îi spuse, cu o intonație adîncă și ciudată în glas :

— Sînteți bună ; n-am să vă ucid niciodată !

Trecînd dintr-o săritură peste șanț, alergă repede pînă la o movilă de pămînt. Aici, după ce se așeză jos, se apucă iarăși să-și contemple comoara.

Cît despre Agostin, după ce se înclină în chip de salut, își adună de pe jos manechinele schilodite, le cără în brădet și le înhumă din nou în așteptarea unei ocazii mai bune. Văcarul, care o ștersese vitejește la detunătura archebuzei, lăsîndu-i pe călători să se descurce cum credea fiecare de cuviință, se reîntorsese la post, iar carul se urni greoi din loc, pornind din nou la drum.

Dueña își scoase dublonii din pantofi și în chip misterios îi strecură din nou în fundul buzunarului tainic.

— V-ați purtat ca un erou dintr-un roman, se adresă Isabella lui Sigognac, și sub ocrotirea dumneavoastră se poate călători în deplină siguranță; cît de vitejește l-ați înfruntat pe bandit, deși socoteați, de bună seamă, că era sprijinit de o întreagă bandă bine înarmată!

— Pericolul de care vorbiți n-a însemnat mare lucru, abia o încăierare, răspunse cu modestie baronul; ca să vă apăr aș despica uriași din creștet pînă la brîu, aș pune pe goană o oaste întreagă de sarazini, m-aș lupta printre vîrtejuri de flăcări și de fum, cu delfini, balauri și alte jivine, aș străbate codri fermecați, cu vrăji grozave, aș coborî în Infern ca Enea, chiar fără ramura de aur. Sub privirile frumoșilor dumneavoastră ochi totul mi s-ar părea lesne de împlinit, deoarece prezența dumneavoastră sau chiar numai gîndul ființei dumneavoastră revarsă în mine ceva supraomenesc.

Poate că această retorică era puțin cam exagerată și, cum ar fi spus Longin[1], hiperbolică într-un chip asiatic, dar era sinceră. Isabella nu se îndoi cîtuși de puțin că Sigognac ar fi stat pe gînduri și n-ar fi îndeplinit, în cinstea ei, toate acele fapte de vitejie fabuloase, demne de Amadis de Gaule, de Esplandian și de Florimart d'Hyrcanie[2]. Și

[1] *Longin*, filozof și retor grec din Antichitate, care a lăsat un *Tratat de retorică* și un *Tratat despre sublim*.
[2] Eroi din romanele picarești.

avea dreptate; toate aceste fraze emfatice îi erau dictate baronului de sentimentele cele mai sincere, iar tînărul era din ceas în ceas tot mai îndrăgostit. Iubirea nu găsește niciodată, pentru a se exprima, vorbe îndeajuns de mari și de convingătoare. Serafina, care auzise și ea cuvintele lui Sigognac, nu se putu stăpîni să nu surîdă, pentru că orice femeie tînără socotește cu mare plăcere, drept ridicole, toate declarațiile și jurămintele de amor adresate altei femei; dar dacă li s-ar schimba cumva destinația, le-ar aprecia ca pe cele mai firești de pe lume. O clipă îi trecu prin minte gîndul să-și încerce puterea farmecelor și să-l răpească pe Sigognac prietenei sale; dar această dorință o părăsi repede. Fără să fie cu totul interesată, Sérafina își spunea că frumusețea este un diamant care trebuie montat în aur. Ea avea diamantul, dar lipsea aurul, și baronul era așa de îngrozitor de jerpelit, încît nu era în stare să-i pună la dispoziție nici montura pietrei, ba nici măcar cutiuța de catifea. Marea cochetă se răzgîndi și nu mai lansă ochiada pregătită, spunîndu-și că o asemenea joacă de-a iubirea era bună doar pentru ingenue, și nu pentru titularele rolurilor principale; drept care își reluă înfățișarea indiferentă și senină.

Liniștea se așternuse pe deplin în car, iar somnul închidea tot mai mult pleoapele călătorilor, cînd, deodată, văcarul exclamă:

— Priviți, se vede castelul de Bruyères!

V

LA DOMNUL MARCHIZ

În razele unei splendide dimineți, castelul de Bruyères se înfățișa în chipul cel mai atrăgător din lume. Domeniile marchizului se aflau la marginea landei, în plin pămînt vegetal, fertil, iar nisipul neroditor își împingea ultimele valuri albe pînă sub zidurile parcului. Un aer de prosperitate, ce contrasta în totul cu mizeria din împrejurimi, te bucura și îți încînta privirea de îndată ce pășeai hotarul castelului; era asemenea unei insule Macaree în mijlocul unui ocean de dezolare și de întristare.

Un șanț de apărare larg și adînc, dublat de un zid scund din piatră frumos lucrată, delimita incinta castelului, fără a-l masca privirilor. În șanț se oglindea, în unduiri verzi, o apă limpede și curgătoare, a cărei puritate nu era întinată de nici o plantă acvatică, totul trădînd o foarte îngrijită întreținere. Pentru a traversa apa era construit un pod din cărămidă și din piatră și mărginit de parmalîcuri alcătuite din baluștri și destul de larg pen-

tru ca două trăsuri să poată trece în același timp. Podul ducea la o poartă magnifică, cu grilaj în fier forjat, un adevărat monument de lăcătușerie, pe care l-ai fi crezut făurit de însuși ciocanul zeului Vulcan. Porțile erau prinse în doi stîlpi de metal în patru muchii, lucrați și scobiți ca o dantelărie, care păreau să aibă un anume stil, și se terminau cu o arhitravă deasupra căreia se răsfăța, sculptat, un tufiș cu multe ramuri răsucite, de unde se desfăceau de-o parte și de alta a crengii frunze și flori ce se încovoiau și se curbau simetric. În centrul acestui amestec ornamental strălucea blazonul marchizului, alcătuit astfel : fondul scutului era auriu, iar banda orizontală care împărțea scutul în două era crenelată și contracrenelată de dungi roșii, avînd ca suport trupurile a doi oameni sălbatici. De fiecare parte a grilajului, pe volute de fier arcuite în acolade, asemănătoare acelor trăsături de pană pe care caligrafii le aștern pe pergamentele cele mai fine, se zbîrleau niște anghinare din metal cu frunze ascuțite, menite să împiedice pușlamalele sprintene să sară de pe pod, înăuntrul domeniului, pe la colțurile grilajului. Cîteva flori și cîteva ornamente aurite, amestecate, în mod discret, cu severitatea metalului, îndepărtau aspectul de mijloc de apărare al masivelor garnituri forjate, spre a le lăsa doar aparența unei bogății elegante. Era o intrare aproape regească, iar cînd valetul, purtînd livreaua cu însemnele marchizului, deschise porțile, boii,

care trăgeau din greu căruța, șovăiră să pășească pragul, parcă înmărmuriți de atîta măreție și rușinați de rusticitatea lor. A fost nevoie de imboldul energic al bățului văcarului spre a-i hotărî să se urnească iarăși din loc. Domoalele și atît de modestele ființe nu știau că cei care ară și muncesc cîmpul hrănesc nobilimea.

Desigur, printr-o asemenea poartă, n-ar fi trebuit să-și facă intrarea decît calești cu roți aurite, cu interiorul îmbrăcat numai în catifele, cu portiere incrustate cu oglinzi de Veneția, sau cu burdufuri din piele de Cordoba ; dar comedia își are privilegiile sale, iar carul lui Thespis pătrunde pretutindeni.

O alee așternută cu nisip, largă cît podul, ducea la castel, străbătînd o grădină plantată după ultima modă. Garduri vii din merișor, tuns cu multă rigurozitate, conturau diferite cadre, unde se etalau, ca pe o stofă de Damasc, sumedenie de desene vii, croite din verdeață, de o perfectă simetrie. Foarfecele grădinarului nu îngăduiau nici măcar unei frunze să depășească vreo alta, iar natura, cu toate răzvrătirile ei, era silită să devină sluga smerită a artei. În mijlocul fiecărui compartiment se înălța, într-o atitudine mitologică și galantă, cîte o statuie a vreunei zeițe sau nimfe, sculptată în stil flamand italienizat. Straturi de nisip de diferite culori serveau drept fundal acestor desene vegetale, care n-ar fi putut fi trasate cu mai multă precizie nici chiar pe hîrtie.

La jumătatea grădinii, o alee tot atît de lată se încrucișa cu cea dintîi, fără să se întretaie în unghiuri drepte, ci formînd un fel de suprafață rotundă, al cărei centru era ocupat de o fîntînă, împodobită cu o stîncă, ce servea drept piedestal unui pui de triton, care revărsa dintr-o scoică țîșnituri de cristal lichid.

Laturile grădinii erau dominate de carpeni tineri, plantați și aranjați în chip de garduri, tunși foarte scurt și pe care toamna începuse să-i acopere cu nuanțe aurii. O savantă dexteritate transformase acești arbori, pe care ar fi fost foarte greu să-i recunoști ca atare, într-un portic cu multe arcade, ce îngăduiau să se zărească, prin spațiile lăsate libere, perspective și convergențe de linii îndepărtate, aranjate după dorință, spre desfătarea ochilor, care puteau privi spre cîmpiile învecinate.

De-a lungul aleii principale, arbori de tisă, tăiați în formă de piramide, de sfere, de oale de bucătărie alternau din distanță în distanță, deslușindu-se clar prin frunzișul întunecat, veșnic verde, și stînd rînduiți ca un șir de servitori cînd trec oaspeții.

Toate aceste măreții și splendori îi minunau în cel mai înalt grad pe bieții comedianți, rareori admiși să intre în asemenea reședințe. Sérafina, care privea la toate aceste splendori doar cu coada ochiului, se jura să-i ia apa de la moară Subretei ; să nu îngăduie amorului marchizului nici o dero-

gare ; deținătoarea rolului de mare cochetă socotea ca acest Alcandru[1] îi revenea de drept. De cînd s-a mai văzut oare o fa-ă în casă să aibă infiietate față de stăpînă ? Subreta, sigură de farmecele sale, negate de femei dar recunoscute fără nici o tăgadă de către bărbați, se și vedea aproape ca la ea acasă, și nu fără temei ; își spunea că marchizul o remarcase în mod deosebit, și că privirea aceea asasină țintită drept în inima marchizului era pricina dorinții lui subite pentru comedie. Isabella, pe care n-o preocupa nici un gînd ambițios, își întorsese privirile spre Sigognac, ce luase loc în spatele ei în car, unde se refugiase din pricina unui sentiment înrudit cu pudoarea. Cu surîsul ei duios și fermecător tînăra încercă să risipească involuntara melancolie a baronului. Ea simțea cum contrastul dintre bogatul castel de Bruyères și jalnica locuință a lui Sigognac provoca de bună seamă un sentiment dureros în sufletul bietului gentilom, silit de soarta vitregă să se alăture aventurilor unei căruțe cu comedianți rătăcitori și, cu gingașul ei instinct de femeie, Isabella înconjură cu o nesfîrșită duioșie sufletul rănit, demn în toate privințele de o soartă mai bună.

Tiranul amesteca într-una în minte, asemenea unor bile într-un sac, cifra pistolilor pe care avea să-i ceară marchizului drept plată pentru spectacolul dat de trupă, adăugînd cîte un zero la fiecare

[1] *Alcandru*, personaj din comediile lui Molière, tipul duelistului.

învîrtitură de roată. Blazius pedantul, trecîndu-şi limba de Silen[1] peste buzele arse de o sete i-nepotolit, se gîndea în chip desfrînat la vedrele, butoaiele şi poloboacele de vin, din cele mai alese recolte, pe care de bună seamă că le adăposteau pivniţele castelului. Pe cînd încerca să-şi dreagă cu un pieptănuş de baga estetica puţin cam compromisă a perucii, Leandru se întreba, cu serioase bătăi de inimă, dacă această feerică reşedinţă nu adăpostea cumva şi o castelană. Chestiune capitală ! Dar înfăţişarea trufaşă şi fanfaronă, deşi jovială, a marchizului, îi mai modera un pic îndrăzneala pe care şi-o îngăduise deja în imaginaţie.

Reclădit din temelii în timpul domniei precedente, castelul de Bruyères se desfăşura în toată masivitatea sa, în plină perspectivă, la capătul grădinii, ocupînd aproape toată lărgimea acesteia. Stilul arhitecturii castelului amintea de stilul palatelor din Place Royale din Paris. Corpul principal al clădirii şi două aripi orientate în echer, spre a forma o curte de onoare, alcătuiau o ordine foarte bine concepută şi majestuoasă, fără a fi totuşi plictisitoare. Zidurile din cărămizi roşii unite şi întărite la colţuri prin lanţuri din piatră scoteau în relief cadrele ferestrelor, tăiate de asemenea într-o frumoasă piatră albă. Grinzi late din acelaşi material marcau împărţirea etajelor, în număr de trei. Deasupra arcelor ferestrelor,

---

[1] *Silen*, tatăl satirilor, bătrîn grotesc din cortegiul lui Bacchus.

un cap de femeie sculptat în piatră, cu obrajii bucălaţi, cu pieptănătura cochet aranjată, surîdea bine dispus, urîndu-ţi parcă bun venit. Stîlpi pîntecoşi susţineau planşeele balcoanelor. Geamurile curate, strălucitoare, lăsau să se întrevadă, printre razele reflectate ale soarelui ce răsărea, vag, perdele lungi şi grele, croite din stofe bogate.

Pentru a întrerupe linia corpului central al clădirii, arhitectul, elev abil al lui Androuet Du Cerceau [1], proiectase, ca un ieşind, un fel de pavilion mai împodobit decît restul clădirii, incluzînd şi poarta principală de intrare, la care se ajungea după ce străbăteai un peron. Patru coloane, grupate două cîte două, după ordinul denumit rustic, cu rînduri de piatră rotunde şi pătrate dispuse alternativ, aşa cum se pot vedea în picturile maestrului Peter Paul Rubens, stil atît de frecvent folosit de către regina Maria de Médicis, susţineau o cornişă blazonată, ca şi poarta zăbrelită, cu armele marchizului, şi alcătuiau platforma unui balcon spaţios, cu balustradă din piatră, deasupra căruia se deschidea fereastra principală a salonului cel mare. Nişte ieşinduri, cu găuri asemeni celor făcute de carii şi cu crestături despărţitoare, împodobeau laturile şi arcada porţii, închisă de două canaturi din stejar lăcuit, sculptate în chip curios şi cu ferecături ce luceau ca oţelul sau argintul.

---

[1] *Androuet Du Cerceau* (1510—1585), renumit arhitect şi gravor francez.

Acoperişurile înalte, din plăci de ardezie, uşor încălecate şi meşteşugit îmbinate, trasau pe cerul senin linii plăcute şi corecte, pe care le întrerupeau simetric corpuri mari de coşuri, împodobite pe toate feţele cu sculpturi reprezentînd trofee şi alte ornamente. Buchete mari de flori turnate în plumb, stufoase şi bogate, se înălţau la fiecare colţ al acoperişurilor ce băteau într-un albastru vioriu, şi care, pe alocuri, răsfrîngeau voios razele soarelui. Deşi era încă dis-de-dimineaţă, iar anotimpul în care ne aflam nu cerea încă în chip riguros să se aprindă focul în cămine, din hornurile înalte se ridicau mici rotocoale de fum uşor, mărturii ale unei vieţi fericite, abundente, active. În această mînăstire din Thélème[1], bucătăriile se şi treziseră.

Călări, pe nişte cai voinici, paznicii de vînătoare aduceau vînat pentru mesele de peste zi ; arendaşii şi cei ce lucrau pămînturile feudalului cărau provizii pe care le luau în primire slujbaşii de la aprovizionare.. Lacheii străbăteau încoace şi încolo curtea, ducînd sau îndeplinind porunci.

Nimic nu putea fi mai plăcut pentru desfătarea ochilor decît înfăţişarea acestui castel, cu zidurile ridicate din cărămizi şi pietre noi, ce păreau să aibă culorile cu care sănătatea împodobeşte chipul omului sănătos. Ea dădea imaginea unei prosperităţi ascendente, în plină înflorire, dar nu subită,

[1] Loc al fericirii în *Gargantua şi Pantagruel* a lui Rabelais.

așa cum îi place capricioasei zeițe Fortuna — în echilibru pe roata sa de aur ce se învîrtește mereu — să împartă favoriților ei de o zi. Dedesubtul acestui lux nou se ghicea o bogăție veche.

Ceva mai înapoia castelului, de fiecare latură a aripilor, se înălțau coroanele unor falnici copaci seculari, cu creste ce se colorau în nuanțe de șofran, dar ale căror ramuri de pe poale păstrau încă un frunziș verde, viguros și bogat. Era parcul ce se întindea departe, vast, umbros, profund, senioral, stînd mărturie pentru prevederea și bogăția strămoșilor. Pentru că aurul poate face să se inalțe repede edificii, dar nu va putea niciodată grăbi creșterea copacilor, ale căror ramuri se adună și se îngrămădesc, încetul cu încetul, ca și acelea ale arborelui genealogic al caselor, pe care le acoperă și le proteguiesc cu umbra lor.

Fără îndoială că prea bunul tînăr Sigognac nu simțise niciodată dinții veninoși ai invidiei mușcînd din inima sa cinstită și infiltrîndu-i acea otravă verde, care se strecoară numaidecît prin vine, și care, purtată odată cu sîngele pînă la capătul celor mai fine vinișoare, sfîrșește prin a strica și cele mai bune caractere din lume. Totuși, tînărul nu putu să-și înăbușe cu totul un suspin gîndindu-se că odinioară cei din familia Sigognac aveau întîietate față de cei din familia Bruyères, ca unii ce erau de o obîrșie nobilă mai veche și bine cunoscută încă de pe vremea primei cruciade. Castelul acesta proaspăt, nou, spilcuit, alb și rumen

ca obrăjorii unei fete tinere, dotat cu toate atracțiile și plin de măreție, întruchipa, fără să vrei, o satiră crudă la adresa sărmanului conac dărăpănat, surpat, căzut în ruină în mijlocul liniștii și al uitării, ascunzătoare de șobolani, bîrne și cuib pentru buhe, azil de păianjeni, gata să se prăbușească peste nenorocitul său stăpîn, care îl părăsise în ultima clipă, spre a nu fi strivit sub prăvălirea sa. Toți anii de plictiseală și de sărăcie pe care Sigognac îi petrecuse aici îi defilară prin fața ochilor, cu părul murdar de cenușă, acoperiți cu vestminte cenușii, cu brațele atîrnînde, într-o atitudine de disperare adîncă, și cu gura strîmbă de rictusul căscatului. Fără să-l invidieze, Sigognac nu se putea opri să nu-l găsească foarte fericit pe marchiz.

Ajuns în fața peronului, carul se opri, scoțîndu-l pe Sigognac din reveria sa, care nu avea nici o notă optimistă. Izgoni, pe cît putu mai bine, aceste melancolii ce nu își aveau locul acum, își înghiți, printr-un efort de curaj bărbătesc, două lacrimi care mijeau pe furiș la coada ochilor, și sări jos, cu hotărîre, spre a întinde mîna Isabellei și comediantelor încurcate în fustele pe care le umfla vîntul dimineții.

Marchizul de Bruyères, care văzuse de departe sosind cortegiul comic, aștepta în picioare pe peronul castelului într-o vestă de catifea cafeniu-închis, la fel cu pantalonii, cu ciorapi cenușii de mătase și botine albe cu vîrful pătrat, totul impo-

dobit cu eleganță, cu ceaprazuri și panglici asortate. Marchizul coborî cîteva trepte ale scării în formă de potcoavă, ca o gazdă politicoasă care nu privește prea de-aproape la calitatea invitaților săi ; de altminteri prezența baronului de Sigognac în trupă putea să justifice la nevoie această condescendență. Se opri la cea de-a treia treaptă, apreciind că n-ar fi demn să coboare mai departe ; de acolo făcu comedianților un semn cu mîna, amical și protector.

În această clipă Subreta își scoase prin deschizătura coviltirului capul răutăcios și șiret, care se detașa, pe fondul obscur, scînteietor de lumină, de spirit și de înfocare. Ochii și gura aruncau fulgere. Se apleca, pe jumătate ieșită din car, sprijinindu-se cu miinile de traversa de lemn și lăsînd să i se vadă un pic sînii, prin cuta întredeschisă a plastronului de dantelă, parcă așteptînd să i se vină în ajutor. Sigognac, ocupat cu Isabella, nu dădea nici o atenție prefăcutei încurcături a șiretei pehlivane, care își înălță spre marchiz o privire mieroasă și rugătoare.

Castelanul de Bruyères pricepu apelul. Străbătu repede ultimele trepte ale scării și se apropie de car pentru a-și îndeplini îndatoririle de cavaler servant, cu brațul întins și piciorul așezat înainte, ca un dansator. Cu o mișcare sprintenă și cochetă ca a unei pisicuțe, Subreta se repezi pînă la marginea carului, ezită o clipă, se prefăcu că-și pierde echilibrul, își aruncă brațele pe după gîtul marchi-

zului și coborî ușoară ca fulgul, abia lăsînd pe nisipul greblat urma picioarelor sale micuțe, de păsărică.

— Scuzați-mă, spuse ea marchizului, simulînd o încurcătură, pe care însă era departe de a o încerca cu adevărat, mi-a fost teamă că am să cad și m-am prins de o bucată a gulerului dumneavoastră ; cînd te îneci sau cînd cazi te agăți de ce poți. De altminteri o cădere înseamnă un lucru grav și de rău augur pentru o comediană.

— Îngăduiți-mi să consider acest mic accident drept o favoare, răspunse seniorul de Bruyères, foarte emoționat după ce simțise lipiți de el sînii palpitînd cu multă artă ai tinerei actrițe.

Cu capul pe jumătate întors spre umăr și privind cu coada ochiului, Sérafina urmărise această scenă aproape cu spatele, cu acea perspicacitate geloasă a rivalelor cărora nu le scapă nimic, și care face cît cei o sută de ochi ai lui Argus. Nu se putu stăpîni să nu-și muște buzele. Printr-o acțiune îndrăzneață, întreprinsă în mod familiar, Zerbina (acesta era numele Subretei) se vîrîse în intimitatea marchizului și făcea acum, pentru a spune astfel, să i se dea onorurile castelului în detrimentul celor care jucau rolurile principale și ale primilor actori ; grozăvie condamnabilă și subversivă față de întreaga ierarhie teatrală ! „S-o arzi pe arăpoaica asta, nu altceva ; îi trebuie marchizi ca s-o ajute să coboare din căruță“, rosti în sinea ei Sérafina, într-un stil prea puțin demn de tonul manie-

rat şi preţios pe care îl afecta cînd vorbea; dar ciuda şi invidia dintre femei utilizează cu multă plăcere metaforele halelor şi ale pieţelor, chiar de-ar fi vorba de ducese sau de actriţe ce interpretează roluri de mari cochete.

— Jean, se adresă marchizul unui valet, care se apropiase la un gest al stăpînului, ai grijă să fie dus carul în curtea dependinţelor, iar decorurile şi toate accesoriile dinăuntru să fie bine adăpostite sub vreun şopron; dă dispoziţii ca bagajele şi cuferele acestor domni şi doamne să fie transportate în camerele indicate de intendentul meu şi să le fie puse la dispoziţie toate cele necesare. Vreau ca toţi să fie trataţi cu respect şi curtenie. Poţi să pleci.

Toate aceste ordine fiind date, seniorul de Bruyères urcă din nou în mod grav treptele peronului, dar, mai înainte de a dispărea după uşă, trimise o ochiadă libertină Zerbinei, care îi surîdea într-un chip prea ispititor, după părerea *donnei* Sérafina, indignată de neruşinarea Subretei.

Carul cu boi, însoţit de Tiran, de Pedant şi de Scapin, o porni spre o curte mai dosnică şi, cu ajutorul rîndaşilor castelului, fură scoase, într-o clipă, din lada căruţei, o piaţă publică, un palat şi o pădure, toate sub forma a trei suluri lungi de pînză veche; mai fură scoase de asemenea nişte sfeşnice, turnate după modelul antic, pe care le foloseau la celebrarea căsătoriilor, o cupă din lemn aurit, un pumnal din tinichea a cărui lamă

intra înapoi în plăsele, jurubițe de ață roșie destinate să simuleze sîngele scurs din răni, o sticluță cu otravă, o urnă pentru depunerea cenușii și alte accesorii indispensabile pentru deznodămintele tragice.

Un car comic cuprinde o întreagă lume. Într-adevăr, teatrul nu înseamnă oare viața în mic, adevăratul microcosm pe care îl caută filozofii în nesfîrșitele lor visări hermetice? Nu închide el oare în cercul său un ansamblu de lucruri și felurite destine omenești reprezentate impresionant prin ficțiuni bine închegate? Grămezile de haine vechi, uzate, prăfuite, pline de pete de ulei și de seu, garnisite cu ceaprazuri din fire de aur fals, devenit roșu, ordinele și decorațiile cavalerești confecționate din foițe de aramă și din pietricele de Rin, spadele lucrate după moda antică, în teacă de aramă, cu fierul lamei tocit și știrb, căștile și diademele lucrate după tipare grecești sau romane, nu semănau oare toate acestea cu o hală de vechituri a omenirii unde ai spune că vin, spre a se îmbrăca în costume de odinioară, pentru a retrăi o clipă, la lumina licărindă a luminărilor, eroii vremurilor care au apus de mult? Unui spirit bicisnic și prozaic nu i-ar fi făcut decît o impresie foarte mediocră aceste biete bogății, aceste mizere comori cu care se mulțumește poetul spre a-și înveștmînta fantezia și care îi sînt deajuns, împreună cu iluzia luminilor și cu prestigiul limbii

zeilor, spre a-i fermeca pe cei mai dificili spectatori.

Valeții marchizului de Bruyères, ca niște lachei de casă mare, la fel de insolenți ca și stăpînii, de-abia atingeau cu vîrful degetelor zdrențele dramatice, și ajutau cu un aer de dispreț să fie cărate sub un șopron, rînduindu-le după ordinele Tiranului, administratorul trupei ; se simțeau cam înjosiți să slujească niște histrioni ; însă marchizul poruncise, deci trebuia să i se dea ascultare : fiindcă marchizul nu era deloc delicat în privința nesupunerilor și se arăta de o generozitate asiatică în materie de lovituri de bici.

Cu un aer tot atît de respectuos ca și cum ar fi avut de-a face cu regi și prințese adevărate, își făcu apariția intendentul castelului, cu pălăria în mînă, spre a-i lua pe comedianți și a-i conduce în încăperile respective. Apartamentele și camerele destinate oaspeților castelanului de Bruyères se găseau în aripa stîngă a castelului. Pentru a ajunge acolo, urcai scări frumoase, cu trepte din piatră albă lustruită, cu paliere și locuri pentru odihnă, bine orînduite ; trebuia să străbați apoi lungi coridoare, cu lespezi pătrate de piatră, albe și negre, luminate de cîte-o fereastră ce se găsea la fiecare capăt ; în aceste coridoare dădeau ușile camerelor, care își căpătaseră numele după culoarea tapetelor, culoare la fel cu cea a draperiilor ușii exterioare, pentru ca fiecare oaspete să-şi poată recunoaşte cu uşurință camera ce îi era destinată.Exista

camera galbenă, camera roșie, camera verde, camera albastră, camera cenușie, camera cafenie, camera cu tapiserii, camera îmbrăcată în piele de Boemia, camera căptușită cu lemn, camera cu fresce, și încă alte denumiri asemănătoare, pe care vi le puteți imagina după plac, întrucît o înșirare mai lungă ar fi prea plictisitoare și ar fi mai degrabă opera unui tapițer decît a unui scriitor.

Toate camerele, aranjate cu foarte mult gust, erau mobilate nu numai cu cele necesare, dar și cu multe alte lucruri agreabile. Subretei Zerbina îi fu destinată camera cu tapiserii, datorită amorurilor și poveștilor mitologice voluptoase care se răsfățau pe urzeala tapițeriilor ; Isabella căpătă camera albastră, culoare care stă atît de bine blondelor ; cea roșie fu hotărîtă pentru Sérafina, iar camera cafenie o găzdui pe *Dueña*, ca fiind potrivită cu vîrsta însoțitoarei prin severitatea posomorîtă a nuanței. Sigognac a fost instalat în camera îmbrăcată în piele de Boemia, nu departe de ușa Isabellei, o atenție delicată a marchizului ; salonul, destul de impunător, nu era acordat decît oaspeților de marcă, iar castelanul de Bruyères ținea să trateze în mod deosebit, prin acești măscărici, pe un om de neam mare și să-i dovedească prețuirea sa, respectîndu-i totodată taina incognito-ului. Restul trupei, Tiranul, Pedantul, Scapin, Matamore și Leandru fură plasați în celelalte încăperi.

După ce a fost condus în apartamentul său, unde fusese adus și plăpîndul său bagaj, tot reflectînd la ciudățenia situației, Sigognac, cu ochii plini de uimire, pentru că niciodată nu se mai aflase într-o asemenea atmosferă de sărbătoare, privea la încăperea în care avea să locuiască pe tot timpul șederii sale la castel. Pereții, așa cum arăta și denumirea camerei, erau tapisați cu piele de Boemia, în care erau gravate flori himerice și tot felul de crengi și frunze extravagante, care își scoteau și mai bine în relief, pe un fond de lac auriu, corolele, lujerele și petalele pictate, în culori cu reflexe metalice, ce străluceau ca niște fluturi de aur. Toate acestea alcătuiau o tapiterie pe cît de bogată pe atît de potrivită, ce cobora de la cornișe pînă la un lambriu din stejar negru, foarte bine împărțit în panouri, romburi și alte figuri geometrice.

Perdelele de la ferestre erau dintr-o imitație de brocart galben și roșu, ce reamintea de fondul tapițeriei și de culoarea dominantă a florilor. Din aceeași imitație de brocart era croită și garnitura patului, al cărui căpătîi se sprijinea de perete, iar picioarele se prelungeau în cameră, lăsînd un spațiu liber de o parte și de alta a patului. Perdelele de la uși, ca și mobilele, erau croite dintr-o stofă asemănătoare și în nuanțe ce se potriveau între ele.

Scaune cu spătar pătrat, cu picioarele răsucite în formă de spirală, înstelate cu ținte de aur și

împodobite cu ciucuri țesuți, jilțuri ce-și deschideau larg brațele căptușite cu lînă, se înșirau de-a-lungul lambriurilor în așteptarea oaspeților și arătau, lîngă cămin, locul convorbirilor intime. Căminul, zidit din marmoră serancolină[1] albă, cu pete roșii-sîngerii, era înalt, amplu și adînc. Focul vioi din cămin nu putea decît să te bucure într-o dimineață răcoroasă, iar flăcările strălucitoare, atît de bine venite, luminau cu reflexele sale vesele o placă masivă, cu armele marchizului de Bruyères. Pe pervazul căminului, un mic orologiu, ce înfățișa un pavilion cu partea superioară imitînd un dom, arăta ora pe un cadran de argint încrustat cu email, gol la mijloc, ceea ce îngăduia să observi complicațiile interioare ale rotițelor.

În mijlocul salonului se afla o masă, cu picioarele răsucite ca niște coloane solomonice, acoperită cu un covor turcesc. În fața ferestrei, o măsuță de toaletă își apleca oglinda de Veneția, cu marginile fin șlefuite, peste o față de masă din dantelă, pe care se răsfăța întregul arsenal cochet al gătelilor..

Privindu-se în oglinda nespus de clară, încadrată în chip cam curios în rame de baga și de cositor, sărmanul nostru baron nu se putu opri să nu se simtă foarte prost dispus și groaznic de zdrențăros. Eleganța camerei, lucrurile noi și pline de prospețime care îl înconjurau, îl făceau să

[1] Varietate de marmură din Pirinei.

ronului. Ca o culme a nenorocirii, șobolanii, nemaigăsind nimic prin cămară, se apucaseră să roadă cîteva din cămășile mai puțin păcătoase, operînd cu dinții lor incisivi tot atîtea găuri cît are un guler cu dantelă, podoabă foarte nepotrivită, de care garderoba sărmanului baron s-ar fi putut lipsi atît de bine.

Această inspecție melancolică îl absorbea în așa măsură pe Sigognac, încît nici nu auzi o discretă bătaie în ușă, care se întredeschise, lăsînd să treacă mai întîi capul stacojiu, apoi corpul obez al lui jupîn Blazius, care își făcu apariția în cameră cu o sumedenie de plecăciuni exagerate și servil de comice sau comic de servile, trădînd un respect pe jumătate real, pe jumătate prefăcut.

Cînd Pedantul ajunse lîngă Sigognac, acesta tocmai ținea de cele două mîneci, în dreptul luminii, o cămașă semănată cu găuri ca o roză de catedrală și scutura din cap cu un aer desnădăjduit, nespus de jalnic.

— Pe Bacchus ! exclamă Pedantul, la al cărui glas baronul tresări foarte surprins, această cămașă are o înfățișare bravă și triumfală. S-ar spune că a luat parte la asaltul nu știu cărei cetăți, pe chiar pieptul Zeului Marte în persoană, într-atît este de ciuruită, de perforată, de găurită glorios de salve de muschete, de arbalete, lănci, săgeți și alte arme de soiul acesta. Nu trebuie să roșiți, baroane ; găurile acestea sînt guri prin care se proclamă onoarea, și cutare pînză fină sau cu-

sămuță și mai mult ridicolul și starea jalnică a costumului demodat încă înainte de asasinarea răposatului rege. O ușoară roșeață. deși se afla singur în cameră, trecu peste obrajii slabi ai baronului. Pînă atunci găsise că mizeria sa era doar de plîns, dar acum i se părea grotescă, și pentru prima oară îi fu rușine din pricina ei. Sentiment puțin filozofic, dar scuzabil la un tînăr.

Voind să se aranjeze cît de cît, Sigognac desfăcu pachetul în care Pierre adunase bietele catrafuse ale stăpînului său. Despături puținele veșminte dinăuntru, dar nu găsi nimic pe placul său. Cînd surtucul era prea lung, cînd pantalonii prea scurți. Ieșiturile coatelor și ale genunchilor, mai expuse la frecături, ieșeau la iveală prin niște rotocoale roase pînă la urzeală. Printre părțile desfăcute, cusăturile rîdeau cu hohot și își arătau dinții de ață. Cîrpeli făcute și refăcute de multă vreme, astupau găurile cu tot felul de zăbrele complicate, ce aminteau pe cele ale ferăstruicilor de închisoare sau ale porților spaniole. Pălite de soare, de vînt și de ploi, culorile acestor zdrențe deveniseră atît de neprecise, încît chiar și unui pictor i-ar fi venit greu să le denumească prin numele lor adevărat. Nici rufăria nu făcea mai multe parale. Deoarece fusese de prea multe ori spălată, ajunsese la cea mai subțirică expresie. Puteai să vorbești mai degrabă de umbre de cămăși, decît de cămăși reale. Ai fi spus că sînt croite din pînzele de păianjen de la conacul ba-

nare pînză de Olanda, fie ea cît de nouă și de scrobită și aranjată după ultima modă de la Curte, ascunde adeseori infamia vreunei secături parvenite, care fură averea țării și pune la mezat cele sfinte; mulți eroi vestiți, ale căror fapte vitejești istoria le consemnează pe larg, nu stăteau prea bine în ceea ce privește albiturile; mărturie Ulise, personaj cu greutate, prudent și subtil, care s-a înfățișat atît de frumoasei prințese Nausicaa îmbrăcat numai cu o mînă de ierburi de mare, așa cum aflăm din *Odiseea* maestrului Homer.

— Din nenorocire, scumpul meu Blazius, răspunse Sigognac, eu nu mă asemăn acestui viteaz grec, regele Itacii, decît prin lipsa de cămăși. Isprăvile mele de pînă acum nu compensează cîtuși de puțin mizeria mea prezentă. Niciodată nu mi s-a ivit prilejul să-mi arăt vitejia, și tare mă îndoiesc că am să fiu cîntat vreodată de poeți în versuri hexametrice. Deși n-ai de ce să te rușinezi de o sărăcie care nu te dezonorează, mărturisesc că mă mîhnește amarnic să apar în niște haine atît de ridicole în societatea și atmosfera castelului. Fără nici o îndoială că marchizul de Bruyères m-a recunoscut, deși n-a arătat-o, dar s-ar putea să-mi dezvăluie secretul.

— Lucrul acesta, într-adevăr, este cum nu se poate mai supărător, replică Pedantul, dar există leac pentru toate, numai pentru moarte nu, după cum spune proverbul. Vedeți, noi, bieții comedieni, umbre ale vieții omenești și fantome ale perso-

najelor de orice condiție, în lipsa *existenței*, avem cel puțin la îndemînă *aparența*, care îi seamănă așa cum un lucru seamănă cu palida sa răsfrîngere. Dar cînd ne place, datorită garderobei noastre, în care se află toate regatele, averile și domeniile noastre, luăm aparența de prinți, de înalți baroni, de gentilomi cu călcătură semeață și înfățișare ademenitoare. Pentru cîteva ceasuri, sîntem, în ceea ce privește luxul costumelor, deopotrivă cu cei ce se ocupă în mod deosebit de ele: tineri spilcuiți și juni pretențioși imită eleganța noastră de împrumut și o preschimbă din falsă în reală, înlocuind postavul fin cu serjul, aurul cu tinicheaua, diamantul cu marcasita, pentru că teatrul este școala moravurilor și academia modei. În calitatea mea de costumier al trupei, eu mă pricep să fac dintr-un netrebnic un Alexandru cel Mare, dintr-un biet om de care a fugit toată viața norocul, un senior putred de bogat, dintr-o stricată o doamnă din lumea mare, și, dacă n-o să-mi luați în nume de rău propunerea, aș vrea să mă folosesc de talentul și dibăcia mea și în privința persoanei dumneavoastră. Pentru că ați binevoit să împărtășiți soarta noastră rătăcitoare, folosiți-vă cel puțin și de resursele noastre. Părăsiți aceste costume de slugi, peceți ale melancoliei și ale mizeriei, ce vă umbresc darurile cu care v-a hărăzit natura și care vă fac să fiți în chip nedrept neîncrezători în dumneavoastră înșivă. Tocmai am într-un cufăr, pus de-o

parte, un costum foarte bun și foarte curat, din catifea neagră cu panglici ca focul, care nu miroase deloc a teatru și pe care l-ar putea îmbrăca și un nobil de la Curte, întrucît adeseori întîlnești astăzi, la autori și la poeți, fantezia de a reprezenta pe scenă aventuri ce se petrec chiar în zilele noastre, sub nume false ; pentru ele este nevoie de costume de oameni cumsecade și nu de vestminte de măscărici deghizați, în chip extravagant, după moda antică sau romanțioasă. Am de toate : cămașă cu piept fin, ciorapi de mătase, pantofi cu ciucuri, capă ; într-un cuvînt toate accesoriile costumului care pare croit chiar după măsura dumneavoastră, de ai putea spune că ne-am fi așteptat la această întîmplare. Nimic nu lipsește, nici chiar spada.

— Oh ! cît despre aceasta, nu este nevoie, rosti Sigognac cu un gest semeț, în care apărea din nou întreaga mîndrie a nobilului pe care nici o vitregie a soartei n-o poate doborî. O am pe cea a tatălui meu.

— Păstrați-o cu mare grijă, răspunse Blazius. o spadă este o prietenă credincioasă, apărătoare a vieții și a onoarei stăpînului ei. Ea nu-l părăsește la nenorocire, la primejdie și în împrejurări grele, cum fac lingușitorii, șleahtă mîrșavă, parazită a prosperității. Săbiile noastre de teatru nu au nici tăiș ascuțit, nici vîrf, deoarece ele au menirea să provoace doar răni închipuite, de care te vindeci pe dată, la sfîrșitul piesei, și asta fără alifii, oblo-

 je.i sau doctorii. Sabia dumneavoastră vă va putea apăra la nevoie, cum a și făcut-o atunci cînd banditul, cu momîile sale, a pus la cale acel atac nesocotit la drumul mare, înfricoșător și caraghios. Dar îngăduiți-mi să mă duc să caut țoalele în fundul cufărului, unde le-am ascuns, și să vi le aduc ; ard de nerăbdare să văd cum se transformă crisalida în fluture.

Odată debitate toate aceste cuvinte, cu emfaza grotescă ce-i era obișnuită și pe care o strămuta, din rolurile pe care le juca, în viața de toate zilele, Pedantul ieși din cameră și se reîntoarse foarte repede, ținînd în brațe un pachet destul de voluminos, învelit într-un ștergar mare, și pe care îl așeză, în mod respectuos, pe masă.

— Dacă binevoiți să acceptați drept valet pe un vechi pedant de comedie, rosti Blazius frecîndu-și mîinile cu un aer de mulțumire, am să vă ferchezuiesc ca pe un Adonis și am să vă frizez pe cinste. Toate doamnele au să se topească după dumneavoastră, și asta pe dată : deoarece, fie zis între noi, fără să facem de ocară bucătăria castelului de Sigognac, dumneavoastră ați postit în Turnul Foamei tocmai bine ca să căpătați fizionomia cea mai potrivită a celui care se stinge de dragoste. Femeile nu cred decît în pasiunile jigărite ; burtoșii nu le conving deloc, chiar de-ar avea în gură lanțurile aurite, simbolurile elocinței, care țineau atîrnați nobili, burghezi, țărani de buzele lui Ogmios, Herculele galic. Acesta este

motivul, şi nu altul, pentru care am reuşit atît de mediocru pe lîngă sexul frumos, şi de aceea m-am avîntat foarte de timpuriu către divina sticlă, care nu face deloc pe mofturoasa şi îi întîmpină cu bunăvoinţă pe cei pîntecoşi, ca pe nişte poloboace de capacitate mai serioasă.

Astfel, bunul şi cumsecadele nostru Blazius în timp ce-l îmbrăca de zor, căuta să-l şi înveselească pe baronul de Sigognac, deoarece volubilitatea limbii sale nu păgubea cu nimic activitatea mîinilor ; chiar cu riscul de a fi socotit drept flecar sau supărător, Blazius prefera să-l zăpăcească pe tînărul gentilom cu o avalanşă de vorbe, decît să-l lase sub povara gîndurilor dureroase.

Toaleta baronului fu terminată numaidecît : întrucît teatrul cere schimbări rapide de costume, comedianţii capătă o deosebită dexteritate în aceste soiuri de metamorfoze. Blazius, mulţumit de opera sa, îl conduse pe baronul de Sigognac doar cu vîrful degetului cel mic, la fel cum este dusă o tînără mireasă la altar, în faţa oglinzii de Veneţia ce trona pe masă şi îi spuse :

— Acum vă rog să binevoiţi a arunca o privire asupra senioriei-voastre.

Sigognac zări în cadru o imagine pe care, la început, o luă drept a unei alte persoane, întratît de mult se deosebea de a sa. În mod involuntar, tînărul îşi întoarse capul şi privi peste umăr ca să vadă dacă nu cumva se află din întîmplare cineva în spatele său. Imaginea din oglindă îi re-

petă mișcarea. Fără nici o îndoială, era el însuși dar nu mai era același Sigognac slab, trist, lamentabil, aproape ridicol de atîta mizerie, ci un Sigognac tînăr, elegant, superb, ale cărui veștminte vechi, aruncate pe podea, semănau cu pieile tulburi și cenușii pe care le leapădă omizile cînd își iau zborul către soare, fluturi cu aripi de aur, de chinovar și de nestemate, albastre ca azurul. Ființa necunoscută, prizonieră în acest înveliș prăpădit, se liberase pe neașteptate și strălucea sub lumina pură ce pătrundea dinspre fereastră, ca o statuie căreia tocmai i s-a ridicat vălul la o inaugurare fastuoasă. Sigognac se vedea așa cum își apăruse uneori în vis, actor și spectator al unei acțiuni imaginare, ce se petrecea în castelul său reclădit și împodobit de arhitecții îndeminatici din vis pentru a întîmpina o prințesă adorată, de sînge regal, ce sosea călare pe o minunată iapă bălană. Un surîs de glorie și de triumf flutură cîteva clipe, ca o lucire purpurie, pe buzele sale palide, iar tinerețea sa, îngropată de atîta amar de vreme sub povara nenorocirii, ieși din nou la iveală, cu trăsăturile înfrumusețate.

Blazius, în picioare, lîngă masa de toaletă, își contempla opera, dîndu-se cîțiva pași înapoi spre a o putea privi dintr-un unghi cît mai prielnic, întocmai ca un pictor ce a așternut ultima trăsătură de penel pe un tablou de care este pe deplin mulțumit.

— Dacă, așa cum sper, vă veți croi drum pînă la Curte și vă veți recîștiga averile, să-mi acordați, în loc de pensie, conducerea garderobei dumneavoastră, spuse el, maimuțărind, în fața baronului transformat, plecăciunea adîncă a unui solicitator.

— Iau notă de cerere, răspunse Sigognac cu un surîs melancolic, dumneavoastră sînteți, maestre Blazius, prima ființă omenească ce mi-a cerut ceva.

— După cina ce ne va fi servită în mod deosebit, va trebui să facem o vizită domnului marchiz de Bruyères pentru a-i arăta lista pieselor pe care putem să le jucăm, și să aflăm de la el în ce parte a castelului vom aranja sala de teatru. Dumneavoastră veți trece drept poetul trupei; deoarece nu arareori întîlnești prin provincie oameni luminați care se alătură alaiului Thaliei, în speranța de a mișca inima vreunei comediante; ceea ce este foarte curtenitor și de o bună inspirație. Isabella este un pretext drăguț, cu atît mai mult cu cît este inteligentă, frumoasă și virtuoasă. Ingenuele joacă adeseori mult mai natural decît bănuiește un public frivol și înfumurat.

Acestea fiind zise, Pedantul se retrase, deși nu era prea cochet din fire, pentru a se putea ocupa și de propria sa toaletă.

Frumosul Leandru, cu gîndul mereu la castelană, se ferchezuia de mama focului, în speranța acelei aventuri imposibile pe care o urmărea fără

încetare și care, după spusele lui Scapin, nu-i adusese pînă acum decît decepții și sumedenie de lovituri de bici. În ceea ce le privea pe comediene, cărora domnul de Bruyères le trimisese, în mod foarte curtenitor, bucăți de stofă și de mătase din belșug pentru a-și croi din ele, dacă era nevoie, costumele pentru rolurile în care aveau să joace, este lesne de înțeles că apelară la toate resursele de care se servește arta pentru a împodobi natura, și arborară toaletele cele mai cuceritoare, desigur atît cît le permitea sărmana lor garderobă de actrițe ambulante. Odată terminate toate aceste pregătiri, porniră spre sala unde cina era gata să fie servită.

Nerăbdător din fire, marchizul își făcu apariția înainte de sfîrșitul cinei, pentru a-i întîlni pe comedianți la masă; nu le îngădui să se ridice în picioare, iar cînd li se turnă spre a se spăla pe mîini, marchizul îl întrebă pe Tiran ce piese aveau în repertoriu.

— Toate piesele răposatului Hardy [1], răspunse Tiranul cu vocea sa cavernoasă, *Pyrame* de Théophile, *Silvie*, *Chryséide* și *Sylvanire*, *Nebunia lui Cardénio*, *Confidenta infidelă*, *Philis de Scyre*, *Lygdamon*, *Înșelătorul pedepsit*, *Văduva*, *Inelul uitării*, și tot ceea ce au creat mai deosebit cei mai de seamă literați ai timpului

[1] *Alexandre Hardy* (1570—1631), poet dramatic francez.

meneală pe obrajii oacheși. Modestia, acest far interior, îi lipsea cu totul. Printre borcănașele de pe masa ei de toaletă, această nuanță de roșu nu era prezentă. Zerbina își plecă ochii, ceea ce îngădui să i se observe și mai bine lungimea genelor negre, și ridică mîna parcă pentru a opri din zbor cuvintele prea măgulitoare ce-i erau adresate, iar această mișcare scoase în lumină o mînă bine făcută, deși puțintel cam negricioasă, cu degetul mic răzlețit de celelalte într-un chip tare cochet, și cu unghii trandafirii care luceau ca niște agate, într-atît fuseseră de lustruite cu praf de mărgean și cu piele de căprioară.

Zerbina era astfel încîntătoare. Toate aceste pudicități prefăcute dau mult gust și farmec depravării autentice ; ele plac desfrînaților, cu toate că nu se lasă duși de nas, deoarece le oferă un contrast picant. Marchizul o privea pe Subretă cu niște ochi înfocați, de cunoscător priceput, iar celorlalte femei nu le acorda decît acea vagă politețe a omului bine crescut, care s-a fixat asupra alegerii.

„Nici nu s-a interesat măcar de rolul marii cochete, se gîndea Sérafina sufocată de ciudă ; lucrul mi se pare necuviincios, iar acest senior, atît de avut și plin de bogății, mi se pare teribil de puțin înzestrat în privința spiritului, a politeții și a bunului gust. Hotărît lucru, are niște înclinații grosolane. Șederea în provincie l-a stricat de tot, iar obiceiul de a face curte rîndășoaicelor

— De cîţiva ani încoace trăiesc departe de Curte şi nu sînt la curent cu noutăţile, rosti marchizul cu un aer modest; mi-ar fi tare greu să mă pronunţ asupra atîtor piese excelente, dintre care cea mai mare parte îmi sînt necunoscute; părerea mea este că ar fi foarte nimerit să mă încred în alegerea dumneavoastră, care, fiind bazată pe teorie şi pe practică, este exclus să nu fie înţeleaptă.

— Am prezentat adeseori o piesă, răspunse Tiranul, care s-ar putea să nu valoreze mult de va fi tipărită, dar care, datorită jocului de scenă, replicilor comice, bobîrnacelor şi bufoneriilor, s-a bucurat totdeauna din plin de privilegiul de a-i face să rîdă chiar şi pe cei mai serioşi oameni.

— Nu mai căutaţi altele, exclamă marchizul de Bruyères; şi cum se numeşte această prea fericită capodoperă?

— *Palavrele căpitanului Matamore.*

— Straşnic titlu, pe legea mea! Dar Subreta are un rol ca lumea? întrebă marchizul aruncînd o privire mai aparte înspre Zerbina.

— Cel mai cochet şi mai ştrengăresc rol de pe lume, iar Zerbina îl joacă de minune. Este de altminteri triumful ei. Totdeauna a fost grozav de aplaudată, şi asta fără aranjamente şi fără să tocmim pe cineva să bată din palme.

La aceste complimente directoriale, Zerbina crezu că era de datoria sa să roşească puţin, însă nu-i era deloc lesne să aducă un norişor de ru-

și păstorițelor l-a făcut să-i piară orice delicatețe !"

Reflecțiile ce i se perindau prin minte nu-i dădeau Séraphinei o înfățișare plăcută. Trăsăturile sale regulate, dar un pic cam aspre, care, pentru a place aveau nevoie să fie îndulcite de drăgălășenia studiată a surîsurilor și de întregul manej al privirilor și al clipitului din ochi, căpătau, astfel contractate, o uscăciune ursuză. Fără nici o îndoială, ea era mai frumoasă decît Zerbina, însă frumusețea sa avea ceva trufaș, agresiv și răutăcios. Poate că dragostea ar fi riscat atacul. Capriciul speriat se întorcea însă iute din drum.

De aceea marchizul se retrase fără a încerca cît de cît să-i facă curte *donnei* Sérafina sau Isabellei, pe care o considera de altminteri ca prietena baronului de Sigognac. Mai înainte de a trece pragul ușii, marchizul îi spuse Tiranului :

— Am dat ordine să fie golită oranjeria, care este încăperea cea mai vastă din castel, pentru ca să se amenajeze acolo sala de teatru ; trebuie că au și fost duse scînduri, căpriori pentru estradă, tapiserii, banchete, și tot ceea ce este necesar pentru o reprezentație improvizată. Supravegheați dumneavoastră lucrătorii, care nu sînt prea pricepuți în asemenea treburi ; dispuneți de ei tot așa cum dispune un staroste de galeră de condamnații săi. Au să asculte de dumneavoastră întocmai cum ascultă de mine.

Tiranul, Blazius și Scapin fură conduși la oranjerie de un valet. Ei erau aceia cărora le revenea de obicei grija tuturor acestor pregătiri materiale. Sala se potrivea cum nu se putea mai bine pentru o reprezentație teatrală prin forma sa alungită, care îngăduia să se plaseze scena la unul din capete și să se așeze în restul spațiului rînduri de fotolii, scaune, taburete și banchete, ținîndu-se seamă de rangul spectatorilor și de onoarea ce urma să li se acorde. Pictura pereților înfățișa rețele de verdeață pe un fond de culoarea cerului, imitînd o arhitectură rustică cu stîlpi, arcade, firide, domuri, bolți, totul foarte bine zugrăvit în perspectivă, și ușor împodobit cu ghirlande de frunze și de flori pentru a înlătura monotonia romburilor și a liniilor drepte. Tavanul, pe jumătate boltit, înfățișa un văzduh fără de margini, tărcat de cîțiva nori albi și presărat cu păsărele pictate în culori vii, ceea ce alcătuia un decor cum nu se putea mai potrivit pentru noua destinație a locului.

O podea ușor înclinată fu instalată pe un șir de căpriori, la unul din capetele sălii. De fiecare latură a scenei se așezară stîlpi de lemn, destinați să susțină culisele. Perdele mari, lucrate în tapiserie, alunecau pe frînghii întinse și se puteau deplasa în voie, urmînd să servească drept cortină. Cînd erau trase, ele se strîngeau la dreapta și la stînga, ca faldurile unei mantii de arlechin. O bandă lată de stofă, crestată ca dinții unui

țat în prealabil. Noi vom comite această necuviință de la care nu s-a abținut nici un scriitor, din nici o epocă, și fără să spunem vreo vorbă micului lacheu, care s-ar fi dus apoi s-o anunțe pe cameristă, vom pătrunde în camera de culcare, convinși că nu vom deranja pe nimeni. Scriitorul ce brodează un roman poartă în chip firesc în deget inelul lui Gygès [1], care are darul să te facă invizibil.

Era o încăpere vastă, înaltă și mobilată în chip somptuos. Tapițerii de Flandra, reprezentînd aventurile lui Apollo, acopereau pereții cu nuanțe calde, bogate și catifelate. Perdele din damasc de India, de un roșu aprins, cădeau în falduri bogate de-a lungul ferestrelor și, străbătute de raze voioase de lumină, căpătau o transparență purpurie, de rubin. Garnitura patului era din aceeași stofă, cu reliefuri din șnururi ce formau despărțituri regulate, oglindind felurite reflexe. Decorații din stofă, asemănătoare cu acelea ale unui baldachin, înconjurau pologul, împodobit la cele patru colțuri cu panașe bogate de pene stacojii. Corpul căminului forma un ieșind mare în cameră și se înălța pînă în tavanul acoperit cu tapițerii. O oglindă mare de Veneția, prinsă într-un frumos cadru de cristal cu fațete și colțuri șlefuite ce străluceau în scînteieri multicolore, se apleca, din ciubucăria peretelui înspre cameră.

---

[1] Păstor legendar din Lydia

ferăstrău, asemenea garniturii unui polog de pat, alcătuia friza și completa cadrul scenei.

În timp ce se ridică scena și se aranjează sala, să ne ocupăm și de locuitorii castelului, despre care ar fi nimerit să dăm cîteva detalii. Am uitat să vă spunem că marchizul de Bruyères era căsătorit ; de lucrul acesta își amintea atît de puțin el însuși, încît este cazul să ne fie iertată omisiunea. Cum este lesne de închipuit, nu dragostea călăuzise această unire. Aceleași grade de descendență nobilă, ca și moșiile, care se potriviseră admirabil, deciseseră căsătoria. După o foarte scurtă lună de miere, resimțind prea puțină simpatie unul față de altul, marchizul și marchiza, ca niște oameni de lume. nu se încăpățînaseră, după obiceiul burghezilor, să alerge după o fericire imposibilă. Printr-un acord tacit, ei renunțaseră la așa ceva și trăiau în aceeași casă. despărțiți prin bună înțelegere. în modul cel mai politicos din lume și cu toate libertățile pe care le îngăduie buna-cuviință. Să nu cumva să vă închipuiți după cele spuse mai sus că marchiza de Bruyères era o femeie urîtă sau dezagreabilă. Ceea ce respinge soțul poate foarte bine să facă desfătarea amantului. Dragostea este legată la ochi, în timp ce căsătoria nu. De altminteri vom merge să vă prezentăm marchizei, spre a vă putea pronunța chiar dumneavoastră.

Marchiza locuia într-un apartament separat, unde marchizul nu pătrundea fără să se fi anun-

pentru a ieși în întîmpinarea chipurilor. Pe barele grătarului căminului, formate parcă dintr-un șir de umflături gîtuite, deasupra cărora se afla o sferă enormă de metal lustruit, ardeau trosnind și aruncînd scîntei trei buturugi, asemenea celor ce se aprind în ajunul Crăciunului. Căldura pe care o răspîndeau buștenii nu era de prisos, în această epocă a anului și într-o încăpere de asemenea dimensiuni.

Două dulapuri mari, lucrate după o arhitectură curioasă, cu coloane subțiri, din lapis-lazuli, cu incrustații, din pietra-dura, și cu sertare cu încuietori secrete, prin care marchizului nu i-ar fi trecut prin cap să-și vîre nasul, chiar de-ar fi știut cum să le deschidă, erau așezate simetric de fiecare parte a unei mese de toaletă, în fața căreia doamna de Bruyères stătea într-unul din acele fotolii caracteristice domniei lui Ludovic al XIII-lea, și al cărui spătar era prevăzut, la înălțimea umerilor, cu un fel de rezemătoare căptușită cu lînă și garnisită cu franjuri.

Înapoia marchizei stăteau două cameriste care o ajutau să se gătească, una întinzîndu-i o pernița cu ace și alta o cutiuță cu benghiuri din tafta neagră.

Marchiza, deși mărturisea că nu are decît douăzeci și opt de ani, nu era exclus să fi trecut de răscrucea celor treizeci de ani, pe care femeile o depășesc cu o silă atît de naivă, considerînd-o ca mult mai periculoasă decît Capul Furtunilor de

care se îngrozesc matelotii și cîrmacii. Cu cît? Nimeni n-ar fi fost în stare s-o spună, nici chiar marchiza, într-atît de ingenios stîrnise confuzia în această cronologie. Cei mai experți istorici în arta de a verifica datele ar fi încărunțit fără să afle ceva precis.

Doamna de Bruyères era o brunetă căreia plinătatea trupului, care urmează primei tinereți, îi luminase tenul; la ea, tonurile măslinii ale slăbiciunii, combătute odinioară cu albeața perlelor și cu pudra de talc, lăsaseră locul unei culori de un alb mat, puțin cam bolnăvicioasă la lumina zilei, dar strălucitoare sub reflexul luminărilor. Ovalul figurii marchizei se cam îngroșase din pricina plinătății obrajilor, fără a-și pierde totuși din noblețe. Bărbia se unea cu gîtul printr-o linie grăsuță, destul de grațioasă încă. Prea coroiat poate pentru o frumusețe feminină, nasul nu era lipsit de un aer de semeție și separa doi ochi ușor bulbucați, de culoarea tutunului de Spania, cărora niște sprîncene arcuite, destul de îndepărtate de pleoape, le dădeau un aer de mirare.

Părul bogat și negru tocmai ieșise din ultimele retușuri ale mîinilor coafezei, a cărei sarcină fusese, de bună seamă, destul de complicată, dacă ar fi fost să judecăm după mulțimea de moațe de hîrtie, răspîndite pe covor, în jurul toaletei. O linie de bucle subțiri, răsucite ca niște semne de întrebare îi încadrau fruntea și ondulau un

tru a apăra de dorințele profane pătrunderea spre acești sini slab fortificați de un plăpînd meterez de dantelă.

Peste o fustă de satin alb, doamna de Bruyères purta o rochie de mătase roșie ca granatul, împodobită cu panglici mari și cu garnituri din pietre negre, cu mîneci răsfrînte și cu benzi scrobite, ce semănau cu mănușile de oțel ale cavalerilor medievali.

Jeanne, una din cameristele marchizei, îi prezentă cutiuța cu rondele din tafta neagră, „muștele“, ultimul retuș al toaletei, indispensabil la acea epocă pentru o persoană care face caz grozav de eleganță. Doamna de Bruyères plasă una către colțul gurii și căută multă vreme locul celeilalte, aceea care este numită „asasina“, pentru că și celor mai semeți și mai curajoși le dă niște lovituri de care nu sînt în stare să se ferească. Cameristele, parcă înțelegînd cît de gravă era situația rămăseseră nemișcate și își opriseră răsuflarea pentru a nu tulbura reflecțiile cochete ale stăpînei lor. În sfîrșit, degetul șovăitor se fixă, și un petecuț de tafta, astru negru pe un cer alb, punctă ca o aluniță obîrșia sînului sting. Aceasta însemna, în hieroglife galante, că nu se putea ajunge la gură decît trecînd prin inimă.

Mulțumită de sine, după ce aruncă o ultimă privire spre oglinda de Veneția, aplecată pe masa de toaletă, marchiza se ridică și făcu cîțiva pași prin cameră ; dar se răzgîndi numaidecît, întrucît

păr bogat, pieptănat peste cap, spre coc, în timp ce două tufe enorme, diafane, încrețite și ușor răvășite de o mînă ce trecuse nervos, repede, cu pieptenele peste ele, se involburau de-a lungul obrajilor, cărora le țineau cu grație companie. O cocardă de panglici, împodobită cu pietre negre lucioase îngroșa bucla grea înnodată pe ceafă. Părul însemna una din podoabele marchizei, și era îndeajuns pentru toate felurile de coafură, fără să aibă nevoie să recurgă la bucle false și la artificii de perucă ; și pentru acest motiv îngăduia bucuros să fie vizitată de doamne și de cavaleri în timp ce o găteau cameristele.

Ceafa de care am pomenit călăuzea privirile, trecînd peste un contur plin și curb, către niște umeri foarte albi și durdulii, pe care îi lăsa dezgoliți tăietura corsajului, și unde se adînceau, în rotunjimea plină a trupului, două gropițe ispititoare. Pieptul, sub presiunea unui corset cu balene, urmărea să apropie acele jumătăți de globuri pe care poeții lingușitori, meșteri în ticluirea madrigalelor și a sonetelor, se încăpățînează să le numească frații inamici, deși s-au împăcat prea adeseori, mai puțin înverșunați în această privință decît frații din Tebaida.

Un șnur mic de mătase neagră ce trecea printr-o inimă de rubin, și care susținea o cruciuliță din pietre prețioase, înconjura gîtul marchizei, ca pentru a combate senzualitățile păgîne deșteptate de vederea acestor farmece dezgolite, și pen-

observase că îi lipsește ceva ; se reîntoarse și luă dintr-un cufăraș un ceasornic mare, un ou de Nürnberg, cum se spunea pe atunci, smălțuit curios în diverse culori, constelat de briliante și atîrnat de un lanț terminat cu o agățătoare pe care o prinse la centură de oglinjioara de mînă încadrată cu argint aurit.

— Doamna este astăzi mai frumoasă ca oricînd, spuse Jeanne cu un glas ca o dezmierdare ; coafura o aranjează de minune, iar rochia îi șade cum nu se poate mai bine.

— Găsești ? răspunse marchiza, tărăgănînd cuvintele cu o nepăsare distrată ; mi se pare, dimpotrivă, că sînt urîtă de-i sperii pe cei care mă privesc. Am cearcăne la ochi iar culoarea asta mă îngroașă. Ce ar fi dacă mi-aș pune o rochie neagră ? Ce zici, Jeanne ? negrul subțiază.

— Dacă doamna dorește, am s-o îmbrac cu rochia de tafta, cea de culoarea cozii de mierlă, sau cu rochia de culoarea florilor de prun, și totul ar fi o chestiune de cîteva clipe ; dar mă tem că doamna renunță la o toaletă foarte reușită.

— Are să fie vina ta, Jeanne, dacă am să pun pe fugă pe Cupidon cu ceata sa și dacă nu fac o recoltă strașnică de inimi. Ia spune-mi, marchizul a invitat multă lume la spectacol ?

— Mai mulți vestitori călări au fost trimiși în diferite direcții. Fără discuție că societatea va fi numeroasă : va veni lume de prin toate castelele

din împrejurimi. Prilejurile de distracție sînt atît de rare prin ținutul acesta!

— Este foarte adevărat, spuse marchiza suspinînd; trăim aici într-o grozavă cumpătare în ceea ce privește plăcerile. Dar pe comedianți i-ai văzut cumva, Jeanne? Se află oare printre ei și tineri cu înfățișare plăcută și aerul curtenitor?

— N-aș putea să spun prea multe lucruri doamnei; oamenii ăștia au mai de grabă măști decît figuri: ceruza, fardurile, perucile, le dau o strălucire aparte la lumina luminărilor și îi fac să pară cu totul altfel decît sînt în realitate. Cu toate acestea mi s-a părut că unul dintre ei nu este tocmai de lepădat, și își dă aere de cavaler; are dinți frumoși și piciorul destul de bine făcut.

— De bună seamă că acesta este amorezul, Jeanne, rosti marchiza; pentru rolul acesta este ales tînărul cel mai drăguț din trupă, deoarece ar fi necuviincios să debitezi vorbe dulci cu un nas ca o trompetă și să te arunci în genunchi, spre a-i face iubitei o declarație de dragoste, cînd ai picioarele strîmbe.

— Ar fi într-adevăr de foarte prost gust, spuse rîzînd camerista. Soții sînt așa cum pot, dar amanții trebuie să fie fără cusur.

— Din această pricină îmi plac acești amorezi de teatru, totdeauna gata să spună cuvinte înflorite, iscusiți în a ațîța sentimentele gingașe, care leșină la picioarele unei femei crude, iau cerul drept martor, blestemîndu-și soarta, trag spada

din teacă spre a-și străpunge pieptul, aruncă foc și flăcări ca niște vulcani și rostesc cuvinte din acelea care fac să cadă în extaz pînă și virtuțile cele mai reci ; vorbele lor îmi gidilă plăcut inima. și uneori mi se pare că-mi sînt adresate mie. Adeseori, chiar severitatea și neînduplecarea doamnei mă scot din răbdări, și în sinea mea o dojenesc aspru fiindcă îl face să tînjească și să se topească pe picioare pe un amant atît de desăvîrșit.

— Aceasta pentru că doamna are un suflet bun, replică Jeanne, și nu-i place cîtuși de puțin să vadă pe cineva cum suferă. În ceea ce mă privește. eu sînt mai crudă din fire și m-ar distra să văd pe vreunul murind de-a binelea din dragoste. Frazele frumoase nu mă înduplecă deloc.

— Ție îți trebuie numai lucruri sigure, Jeanne, și ai spiritul cam prea mult copleșit de materie. Tu nu citești, ca mine, romane și piese de teatru. Nu-mi spuneai oare mai adineaori că amorezul trupei este un băiat drăguț ?

— Doamna marchiză poate să aprecieze singură, spuse camerista, ce stătea în picioare, lîngă fereastră : priviți-l, tocmai traversează curtea, fără îndoială că se duce la oranjerie, unde se aranjează sala de teatru.

Marchiza se apropie de fereastră și îl văzu pe Leandru călcînd cu pași măsurați, cu un aer visător, ca o ființă absorbită de o pasiune profundă. Cu totul la întîmplare, el își compusese acea in-

fățișare melancolică, ce le preocupă nespus de mult pe femei, bănuind niscaiva chinuri ale dragostei ce ar fi de consolat. Ajuns sub balcon, Leandru înălță capul cu o mișcare aparte, care dădu ochilor săi o strălucire deosebită, aținti înspre fereastră o privire lungă, tristă și împovărată de disperarea dragostei imposibile, deși exprima în același timp admirația cea mai vie și cea mai respectuoasă. Zărind-o pe marchiză, care-și rezemase fruntea de geam, își scoase pălăria, înclinînd-o pînă mătură pămîntul cu pana, și făcu un salut adînc, cum se face doar reginelor și zeităților, pecetluind distanța dintre Empireu și neant. Apoi se acoperi cu un gest plin de grație, reluîndu-și cu un aer superb aroganța de cavaler, abjurată o clipă la picioarele frumuseții. Totul a fost fără dibuieli, precis și bine executat. Un senior autentic, deprins cu manierele alese ale înaltei societăți, versat în obiceiurile Curții, n-ar fi prins mai bine nuanța.

Măgulită de acest salut, în același timp discret și profund respectuos, prin care se aducea atît de frumos rangului său omagiul ce i se cuvenea, doamna de Bruyères nu se putu stăpîni să nu-i răspundă printr-o ușoară înclinare a capului, însoțită de un imperceptibil surîs.

Aceste semne favorabile nu trecură cîtuși de puțin neobservate de Leandru, iar înfumurarea sa neroadă care-l caracteriza din fire nu întîrzie să le exagereze importanța. Nu se îndoi măcar o

clipă că marchiza n-ar fi îndrăgostită de el, iar imaginația sa extravagantă se porni apoi să clădească pe această temă un întreg roman himeric. Avea în sfîrşit să-şi împlinească visul întregii sale vieți, acela de a avea o aventură galantă cu o adevărată doamnă din lumea mare, într-un castel aproape princiar, el, un biet comedian de provincie, plin de talent, fără îndoială, dar care nu apucase să joace încă în fața Curții. Năpădit de asemenea gogomănii, nu-şi mai încăpea în piele de atîta bucurie ; inima i se umflase de fericire, pieptul i se dilatase, şi repetiția odată terminată, se întoarse în cameră pentru a aşterne o scrisoare în stilul cel mai hiperbolic, pe care era hotărît s-o trimită marchizei.

Deoarece toate rolurile piesei erau ştiute de actori, de îndată ce sosiră şi ultimii invitați ai marchizului, reprezentația *Palavrelor căpitanului Matamore* putu să înceapă.

Oranjeria, transformată în sală de teatru, oferea cea mai încîntătoare priveliște. Fixate de pereți, numeroase candelabre şi brațe de metal purtau buchete de luminări care răspîndeau în sală o lumină dulce, favorabilă podoabelor doamnelor, fără a dăuna bunei desfăşurări a spectacolului de pe scenă. Îndărătul spectatorilor erau aranjate o serie de trepte din scînduri, pe care fuseseră rînduiți portocalii. Frunzele şi fructele lor, încălzite de atmosfera călduță a sălii, răspîndeau o mireasmă din

cele mai suave, care se amesteca cu parfumurile de mosc, de smirnă, de ambră și de iris.

În primul rînd, foarte aproape de scenă, instalate în fotolii masive, străluceau Yolanda de Foix, ducesa de Montalban, baroana de Hagémeau, marchiza de Bruyères și alte persoane de vază, înveștmîntate în toalete de o bogăție și de o eleganță desăvîrșită, hotărîte să nu se lase nicidecum întrecute. Numai catifele grele, atlazuri, țesături din fire de argint sau de aur, dantele, ghipiuri, fire și broderii de aur, diademe de briliante, șiraguri de perle, cercei scumpi, broșe de pietre prețioase, care sclipeau în lumină și aruncau mii de scînteieri ; nu vom vorbi de scînteile mult mai vii pe care le aruncau diamantele ochilor. Nici la curtea regală nu s-ar fi putut vedea o adunare mai strălucitoare.

Dacă Yolanda de Foix nu s-ar fi aflat acolo, mai multe zeițe muritoare l-ar fi făcut să ezite pe un Paris chemat să dăruiască mărul de aur, însă prezența sa făcea orice luptă de prisos. Dar ea nu semăna totuși cu indulgenta Venus, ci mai de grabă cu sălbatica Diana. Tinăra castelană era de o frumusețe crudă, de o grație implacabilă, de o perfecțiune ce te arunca în deznădejde. Chipul său prelung și fin nu părea modelat din carne, ci tăiat în agată sau onix, într-atît îi erau de pure, de imateriale și de nobile trăsăturile. Gîtul ei subțiratic, mlădios ca acela al unei lebede, se unea, printr-o linie virginală, cu niște umeri încă puțin

cam slabi și cu un piept tineresc de o albeață de nea, pe care nu-l săltau bătăile inimii. Gura sa, ondulată ca arcul vînătoriței mitice, te săgeta cu o ironie batjocoritoare, chiar cînd rămînea mută, iar ochii săi albaștri aruncau fulgere reci, ce descumpăneau siguranța oricărei îndrăzneli. Cu toate acestea, farmecul său era irezistibil. Întreaga sa persoană, obraznic de strălucitoare, arunca dorințelor provocarea imposibilului. Nici un bărbat, de îndată ce ar fi zărit-o, n-ar fi putut să nu se îndrăgostească de Yolanda. Dar să fi fost iubit de ea însemna un vis himeric, pe care tare puțini și-ar fi îngăduit să-l nutrească.

Cum era îmbrăcată ea oare? Ar fi nevoie de mai mult sînge rece decît avem pentru a o spune. Vestmintele sale pluteau în jurul trupului ei ca un nor luminos, în care nu puteai deosebi decît făptura sa. Credem totuși că un ciorchine de perle se amesteca în buclele părului ei blond, strălucitor ca razele unei aureole.

Înapoia doamnelor luaseră loc pe taburete și pe banchete seniorii și gentilomii, părinți, soți sau frați ai acestor frumuseți. Unii se aplecau în chip grațios pe spătarul fotoliilor, murmurînd vreun madrigal unor urechi indulgente, alții își făceau vînt cu panașul pălăriilor, sau stăteau în picioare, cu o mînă în șold, într-o poziție care le punea în valoare înfățișarea impunătoare, plimbînd priviri satisfăcute peste întreaga adunare. Un zgomot ușor de frînturi de conversații plutea ca o ceață

lină peste capete, iar spectatorii începuseră să-și cam piardă răbdarea, cînd răsunară trei lovituri marcate în mod solemn, care făcură să se aștearnă numaidecît liniștea în sală.

Cortinele se dădură în lături incetișor, lăsînd să apară un decor ce înfățișa o piață publică, un loc nedeterminat, prielnic intrigilor și întîlnirilor din comedia primitivă. Era o răspîntie, cu case cu creste țuguiate, cu etaje ieșite în afară, cu ferestre mici, cu ochiurile în rame de plumb, cu hornuri de unde se înălța, în mod naiv, un tirbușon de fum ce pornea să se întîlnească cu norii de pe un cer, căruia mînuirea măturii nu îi putuse reda întreaga sa limpezime dintru început. Una dintre aceste case, ce forma colțul a două străzi care încercau să se vîre în pînză printr-un disperat efort de perspectivă, avea o ușă și o fereastră ce se puteau deschide în mod real. Cele două culise, care se întîlneau la vîrf cu o fîșie de cer pătată ici și colo cu ulei, se bucurau de același avantaj, și, în plus, una dintre ele avea un balcon în care te puteai urca cu ajutorul unei scări invizibile pentru spectatori, aranjament propice conversațiilor, escaladărilor și răpirilor după moda spaniolă. După cum vedeți, teatrul micii noastre trupe era destul de bine dotat pentru epoca respectivă. Nu-i mai puțin adevărat că pictura decorurilor ar fi apărut cunoscătorilor cam copilăroasă și primitivă. Olanele de pe acoperișuri băteau la ochi prin vivacitatea tonurilor roșii, frunzișul arborilor plan-

de ghionţii bătrînului, rămînînd locului, cu o mişcare atît de elastică a corsajului, cu o întorsătură din şold aşa de ştrengărească şi cu un foşnet de fuste atît de cochet, încît nici o balerină de profesie nu ar fi izbutit mai bine ; iar la fiecare încercare zadarnică a lui Pandolphe, fără să-i pese de lumea care ar fi putut spune că are gura mare, ea rîdea cu toate cele treizeci şi două de perle de Orient, şi mai strălucitoare încă în bătaia luminilor, iar rîsul ei ar fi fost în stare să însenineze pînă şi melancoliile lui Heraclit [1]. O strălucire diamantină îi ţîşnea din ochii aprinşi de un strat de fard aşternut cu grijă sub pleoape. Carminul îi înteţea rumeneala buzelor, iar fusta nou-nouţă, croită din taftaua dăruită de marchiz, lucea în ape ce tremurau înfiorate, părînd că aruncă scîntei.

Întreaga sală aplaudă jocul Zerbinei, iar seniorul de Bruyères îşi şopti în sinea sa că dăduse dovadă de tare mult bun gust cînd o alesese pe această perlă a subretelor.

După aceasta, un nou personaj îşi făcu intrarea în scenă, privind la dreapta, la stînga, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie surprins de cineva. Era Leandru, cel urît de taţi, de soţi, de tutori, însă dragostea fiicelor, a soţiilor şi a copilelor de sub tutelă ; amantul, într-un cuvînt, acela care este visat, care este aşteptat şi căutat, care trebuie să

---

[1] Filozof antic grec (secolul al VI-lea î.e.n.)

tați în fața caselor avea culoarea celei mai autentice cocleli, iar porțiunile albastre ale cerului etalau un azur neverosimil ; dar ansamblul lor crea destul de mulțumitor, unor spectatori binevoitori, impresia unei piețe publice.

Un șir de douăzeci și patru de luminări de seu, cu mucurile tăiate cu grijă, aruncau o lumină puternică asupra acestor decoruri modeste, puțin obișnuite cu o asemenea sărbătoare. Aspectul magnific stîrni un murmur de satisfacție printre spectatori.

Piesa începea printr-o ceartă a lui Pandolphe, un burghez naiv, cu fiica sa Isabella, care sub motiv că este îndrăgostită de un tînăr blond, se opunea în chipul cel mai îndărătnic cu putință să se mărite cu căpitanul Matamore, la care tatăl său ținea morțiș — rezistență pe care Zerbina, camerista Isabellei, bine plătită de Leandru, o susținea din răsputeri, cum se pricepea mai bine. La insultele pe care i le adresa Pandolphe, afurisita de subretă, gata totdeauna la ripostă, răspundea cu o sumedenie de sminteli, și-l sfătuia să se căsătorească el însuși cu Matamore dacă îl îndrăgea atîta. În ceea ce o privea, ea niciodată nu avea să îngăduie ca stăpîna ei să devină nevasta acestui hodorog, a unei mutre gata să primească bobîrnace, a acestei sperietori de ciori bună de pus în vii. Furios, bietul om, vrînd să vorbească cu Isabella între patru ochi, o tot împingea pe Zerbina să intre în casă ; dar ea își ferea umerii

îndeplinească promisiunile idealului, să înfăptuiască himera poemelor, a comediilor și a romanelor, să întruchipeze tinerețea, pasiunea, fericirea, să nu fie părtașul niciunei dureri a omenirii, căruia să nu-i fie vreodată nici foame, nici sete, nici cald, nici rece, nici frică, să nu fie niciodată obosit ori bolnav ; ci să fie totdeauna gata, fie noaptea, fie ziua, să scoată suspine, să gîngurească declarații de iubire, să corupă *dueñele*, să mituiască cameristele, să se cațere pe scări de frînghie, să scoată iute sabia din teacă în fața rivalilor, dacă a fost surprins ; și toate acestea, totdeauna, proaspăt ras, bine frezat, cu lenjeria albă ca zăpada și veșmintele foarte bine puse la punct, cu ochii mereu gaieși, cu gura numai zîmbet, ca un erou de ceară ! Teribilă meserie, pe care n-o răsplătește îndeajuns nici iubirea tuturor femeilor.

Zărindu-l pe Pandolphe acolo unde socotea că n-o va întîlni decît pe Isabella, Leandru se opri într-o atitudine studiată îndelung în fața oglinzii, și pe care o știa foarte nimerită pentru a-i scoate în relief avantajele persoanei sale : corpul sprijinit pe piciorul stîng, dreptul ușor îndoit, o mînă pe garda spadei, iar cu cealaltă mîngîindu-și bărbia spre a face să strălucească mai bine faimosul solitar, cu ochii languroși plini de dor, dar și de flăcări, și cu gura întredeschisă într-un surîs ușor, lăsînd să-i lucească smalțul dinților. Era într-adevăr foarte bine : costumul, împrospătat cu panglici noi, rufele strălucind de atîta albeață, revăr-

sîndu-se în mici valuri între tunică și pantaloni, pantofii strîmți, cu tocurile înalte, împodobiți cu cocardă lată, toate contribuiau să-i dea aparența unui perfect cavaler. De aceea și reuși pe deplin în fața doamnelor ; chiar și batjocoritoarea Yolanda nu-l găsi prea ridicol. Profitînd de acest joc mut, Leandru își purtă privirea seducătoare peste rampă și o opri asupra marchizei, cu o expresie pasionată și rugătoare, care o făcu să roșească fără să vrea ; apoi, își îndreptă privirea din nou spre Isabella, o privire stinsă și distantă, ca pentru a marca așa cum se cuvine diferența dintre dragostea reală și cea simulată.

La vederea lui Leandru, mînia lui Pandolphe se transformă în exasperare. Le băgă în casă, pe fiică-sa și pe subretă, dar nu atît de repede încît Zerbina să nu fi avut timpul să strecoare în buzunar un bilet adresat Isabellei, bilet prin care i se cerea o întîlnire nocturnă. Tînărul, rămas numai cu tatăl Isabellei, îl asigură în chipul cel mai politicos din lume că intențiile sale erau cinstite și nu urmăreau decît să întărească cea mai sfîntă dintre uniuni, că era un tînăr de familie bună, că se bucura de stima celor mari și de oarecare trecere la Curte, și că nimic, nici chiar moartea, nu l-ar mai fi putut despărți de Isabella, la care ținea mai mult chiar decît la viața sa ; cuvinte încîntătoare, pe care tînăra le asculta transportată de fericire, stînd aplecată în balconul ei și făcîndu-i lui Leandru tot felul de semne drăguțe de înțe-

legere și de aprobare. Cu toată această elocință, dulce ca mierea, Pandolphe, cu o înfățișare încăpățînată și senilă, se jura pe toți sfinții din cer că numai seniorul Matamore va fi ginerele său, iar de nu, își va trimite fata la mănăstire. Și chiar în acest moment se va duce să-l caute pe notar spre a definitiva lucrurile.

De cum se îndepărtă Pandolphe, Leandru se apropie de frumoasa lui, care stătea tot la fereastră, întrucît bătrînul răsucise de două ori cheia în ușă, și o rugă fierbinte, pentru a îndepărta orice tentative disperate, să consimtă la o răpire și să se lase dusă la un sihastru, o cunoștință de-a lui, care nu se opune să căsătorească tinerele perechi, ale căror sentimente de iubire sînt neînțelese și împiedicate de voința tiranică a părinților. La aceste cuvinte domnișoara răspundea cu modestie — mărturisind totuși că nu este insensibilă la pasiunea lui Leandru —, că se cuvine respect față de cei cărora le datorăm lumina zilei, și s-ar putea ca sihastrul să nu aibă toate încuviințările pentru a cununa niște tineri după rînduielile legii ; însă ea făgăduia că se va împotrivi cît va putea mai bine și că mai degrabă se va călugări decît să-și pună mîna sa în laba lui Matamore.

Îndrăgostitul se retrăgea pentru a-și organiza planul de bătălie cu ajutorul unui oarecare valet, o secătură fără pereche, personaj cu o imaginație la fel de fertilă în materie de pungășii, vicleniì

și tertipuri ca și jupîn Polyen[1]. El urma să se reîntoarcă, pe seară, sub balcon și s-o informeze pe stăpîna viselor sale despre reușita acțiunilor întreprinse.

Isabella închidea fereastra, iar Matamore, cu felul său de-a sosi tocmai la țanc, care îl caracteriza, își făcea intrarea în scenă. Așteptata sa apariție produse un efect cu totul deosebit. Tipul acesta favorit avea darul să-i facă să rîdă pînă și pe cei mai posaci.

Deși nimic nu impunea o acțiune atît de furibundă, Matamore, deschizîndu-și picioarele ca un compas desfăcut peste măsură și făcînd niște pași de cîte șase picioare, ca acele cuvinte pomenite de Horațiu, ajunse în fața luminărilor și se postă acolo cu pieptul înainte intr-o atitudine insultătoare și provocatoare, ca și cum ar fi voit să arunce o sfidare întregii săli. Își răsucea mustața, își invîrtea ochii holbați, pufnea din nări și sufla îngrozitor, ca și cum ar fi plesnit de mînie din pricina unei ocări ce ar fi meritat nimicirea întregului neam omenesc.

Pentru această ocazie solemnă Matamore își scosese din fundul cufărului un costum aproape nou, pe care nu-l îmbrăca decît la zile mari, și căruia slăbiciunea sa de șopîrlă îi punea și mai mult în relief bizareria comică și emfaza grotescă de gen spaniol. Acest costum consta dintr-o

[1] Filozof epicureic (secolul al III-lea î.e.n.).

tunică bombată ca o cuirasă ușoară și zebrată cu benzi diagonale, alternativ galbene și roșii, care convergeau spre un șir de bumbi, ca niște galoane răsturnate, formînd un unghi ascuțit. Poalele tunicii coborau foarte jos pe pîntec. Marginile tunicii și răscroielile mînecii la subțiori aveau garnituri rotunde, umplute cu lînă, colorate la fel, vărgături asemănătoare cu acelea ale tunicii descriau spirale bizare în jurul mînecilor și pantalonilor, brațele și coapsele căpătînd astfel un aspect ridicol de fluieraș din trestie. Dacă i-ar fi trecut cuiva prin gînd să pună unui cocoș ciorapi roșii, ar fi avut imaginea tibiilor lui Matamore. Enormi ciucuri galbeni se lăfăiau ca niște verze peste pantofii cu garnituri roșii ; jaretiere cu capetele atîrnînd libere îi încingeau deasupra genunchiului picioarele, tot atît de fără de pulpe ca picioarele unui cocostîrc. Un guler cu nenumărate crețuri, montat pe carton, ale cărui cute scrobite desenau o serie de 8-uri, îi încercuia gîtul și-l forța să-și țină ridicată bărbia, atitudine favorabilă impertinențelor rolului. Pe cap purta un fel de pălărie de pîslă, după moda din vremea lui Henric al IV-lea, ridicată la o margine și cu un soi de creastă alcătuită din pene roșii și albastre. O capă despicată ca mustățile racului, în aceleași culori ca și restul costumului, îi flutura înapoia umerilor, săltată în sus, în chip burlesc, de o imensă spadă cu o gardă foarte grea, ce făcea ca vîrful să-i fie îndreptat spre cer. La capătul acestei in-

terminabile spade, care ar fi putut sluji de frigare pentru zece Sarazini, atîrna un fel de rozetă, lucrată delicat în fire foarte subțiri de alamă, reprezentînd o pînză de păianjen, dovadă convingătoare că Matamore folosea tare puțin această teribilă armă de război. Acei dintre spectatori care aveau ochii mai ageri ar fi putut chiar să recunoască mica jivină cu luciu metalic, atîrnată de capătul firului ei, într-o desăvîrșită liniște și parcă absolut convinsă că nu va fi tulburată în munca sa.

Matamore, urmat de valetul său Scapin, amenințat mereu să fie chiorit de vîrful spadei, măsura de două-trei ori scena, făcînd să-i răsune tocurile și pintenii, cu pălăria înfundată pe cap pînă la sprîncene și maimuțărindu-se în fel și chip de pantomime, încît spectatorii mai să leșine de atîta rîs; în sfîrșit, se opri și, în fața rampei, începu o cuvîntare plină de lăudăroșenie, de exagerare și de palavre, al căror cuprins îl redau mai jos, aproape întocmai, și care ar fi putut demonstra eruditilor că autorul piesei citise pe *Miles gloriosus*[1] al lui Plaut, strămoș al neamului Matamorilor.

— Pentru ziua de astăzi, Scapin, aș dori tare mult să las cîteva clipe în teacă ucigașa mea, și să le transmit medicilor grija de a popula cimitirile, al căror furnizor principal sînt eu. Cînd l-ai detronat ca mine pe șahul Persiei, cînd l-ai

---

[1] *Militarul fanfaron* (lat.).

oare vacanțele și permisiile? Între brațele albe și drăguțe ale doamnei Venus, care, ca o zeiță cu scaun la cap, îi preferă pe ostași tuturor celorlalți oameni, disprețuindu-l foarte pe șchiopul și încornoratul ei de bărbat [1].

Pentru aceste motive am binevoit să catadicsesc să mă umanizez și, văzînd că zeul Cupidon nu îndrăznea să se avînte și să-și arunce săgeata cu vîrful de aur spre un viteaz de calibrul meu, i-am făcut eu un ușor semn de încurajare. Ba mai mult, pentru ca săgeata sa micuță să poată pătrunde în generoasa mea inimă de leu, mi-am lepădat cămașa de zale, făurite din inelele dăruite de către zeițe, împărătese, regine, infante, prințese și mari aristocrate de prin toate țările, ilustrele mele amante, cămașă vrăjită, care mă apără în cele mai nebunești și îndrăznețe acțiuni.

— După cîte mi se pare, rosti valetul, care lăsa impresia că ascultase fulgerătoarea tiradă cu prețul unei grozave opintiri a minții, asta înseamnă, atît cît poate bietul meu creier să înțeleagă, o elocință de o minunată retorică, atît de înfrumusețată cu vorbe potrivite și cu metafore după stilul asiatic, că imaginația prea vitezei voastre seniorii s-a aprins după vreo tinerică din oraș; *alias* [2]: sînteți amorezat ca un simplu muritor.

— Bine ai grăit, replică Matamore cu o sinceritate nepăsătoare și trufașă, ai nimerit chiar

---

[1] *Hefaistos*, zeul focului.

[2] Cu alte cuvinte (lat.).

apucat cu o mînă de barbă pe Armorabaquin și l-ai smuls din tabăra sa, iar cu cealaltă mînă ai ucis zece mii de turci necredincioși, cînd numai dintr-o lovitură de picior ai făcut să se prăbușească întăriturile a o sută de cetăți, cînd ai sfidat soarta, ai biciuit pericolele, ai ars pe jeratic nenorocirile, cînd ai jumulit ca pe un boboc de gîscă pe vulturul de Jupin [1], ce refuza să vină pe cîmpul de luptă la provocarea mea, temîndu-se de mine mai tare decît de Titani, cînd ai scăpărat cremenea cu săgețile fulgerelor, cînd ai spintecat cerul cu vîrful mustăților, îți este îngăduit, cu siguranță, să-ți acorzi cîteva clipe de distracție și unele glume. De altminteri, universul supus nu mai opune nici o rezistență în fața curajului meu, iar ursitoarea Atropos mi-a trimis vorbă că foarfecele sale știrbindu-se, tăind într-una firul destinelor pe care le secera paloșul meu, a fost nevoită să le trimită la tocilar ca să le ascută. Așadar, Scapin, trebuie să-mi stăpînesc cu amîndouă mîinile vitejia, să mă abțin de la dueluri, războaie, masacre, devastări, jefuirile orașelor, trînte cu giganți, căsăpiri de monștri, după pilda lui Teseu și a lui Hercule, isprăvi cu care îmi potolesc de obicei cruzimile neînduplecatei mele vitejii. Acum mă odihnesc. Să mai respire și moartea! Dar, senior Marte, care pe lîngă mine nu este decît o biată calfă, în ce desfătări își petrece

[1] *Jupiter*, stăpînul zeilor la greci.

în miezul lucrurilor și nu ești prea lipsit de minte pentru un valet. Da, am acest beteșug : sînt amorezat ; dar să nu-ți fie teamă că-mi va moleși curajul. I s-a putut întîmpla lui Samson să fie tuns, iar lui Alcide[1] să toarcă într-una la caiere. Dalila nici n-ar fi îndrăznit să se atingă de chica mea. Omphala mi-ar fi tras cizmele. La cel mai mic semn de nesupunere i-aș fi trîntit pe masă pielea leului din Nemeea ca pe o mantie spaniolă. O asemenea reflecție, umilitoare pentru un suflet nobil, mi-a trecut prin minte în aceste clipe de răgaz. Este adevărat că am învins neamul omenesc, dar n-am decimat decît din jumătatea bărbătească. Femeile, prin slăbiciunea lor, scapă de sub puterea mea. N-ar fi cuviincios să le retez capul, să le tai brațele și picioarele, să le despic în două pînă la brîu, așa cum am obiceiul să procedez cu inamicii mei masculini.

Astea sînt brutalități marțiale, pe care politețea le respinge. Să le frîng inimile, să-mi predea fără de condiții sufletul, să viu de hac virtuților, îmi este de ajuns. Este foarte adevărat că am supus mai multe inimi de femei decît nisipul mării și decît stelele de pe cer, că tîrăsc după mine, pe unde călătoresc, patru cufere pline cu scrisori de dragoste, bilete dulci și misive urgente și că dorm pe o saltea umplută cu bucle negre, castanii,blonde, roșcate, pe care mi le-au sacrificat cele mai pudice

---

[1] *Alcide*, numele dinspre tată al lui Hercule.

făpturi feminine. Însăși Junona mi-a făcut avansuri serioase, pe care le-am respins deoarece imortalitatea ei era ceva cam prea coaptă, deși dumneaei devine iarăși fecioară, în fiecare an, cînd se scaldă în fîntîna din Canathos ; dar toate aceste triumfuri eu le socotesc drept înfrîngeri și nu doresc o coroană de lauri căreia îi lipsește chiar și o singură frunză ; fruntea mea s-ar simți dezonorată. Fermecătoarea Isabella încearcă să-mi reziste și, cu toate că nu disprețuiesc cutezanțele, nu voi putea suferi această necuviință ; și țin ca ea însăși să-mi aducă, pe un talger de argint, cheile de aur ale inimii sale, în genunchi, despletită, cerîndu-mi iertare și îndurare. Scapin, somează această fortăreață să se predea fără întîrziere. Îi acord trei minute de gîndire : în timpul acestei așteptări, are să tremure clepsidra în mîna Timpului înspăimîntat.

După această perorație, Matamore se proțăpea într-o atitudine extravagantă, căreia unghiurile și colțurile membrelor sale neînchipuit de slabe îi sporeau ridicolul.

Fereastra rămase închisă la somațiile batjocoritoare ale valetului. Sigură de calitatea strașnică a zidurilor fortăreței, și nefiindu-i teamă că se va crea vreo breșă, garnizoana — alcătuită din Isabella și din Zerbina — nu dădu nici un semn de viață. Matamore, pe care nimic nu-l uimește, se miră totuși de această tăcere.

nasul meu, să facă curte Isabellei, doamna gîndurilor mele! filfizon afurisit, destrăbălat vrednic de spînzurătoare, crai ticălos, unde ești, ca să-ți crap botul, să-ți crestez cruci pe mutră, să te vîr în frigare, să te străpung, să te ciuruiesc, să te fac fărîme, să-ți scot măruntaiele, să te calc în picioare, să te zvîrl pe rug și să-ți arunc cenușa în cele patru vînturi?

Dacă ai fi apărut cînd mă aflam în culmea furiei, ar fi fost de ajuns trăznetul nărilor mele, ca să te expediez dincolo de lumi, în dogoarea focurilor elementare; te-aș fi azvîrlit în înaltul norilor, de n-ai mai fi căzut înapoi niciodată. Să mi te așezi în cale! Mă cutremur eu însumi la ideea nenorocirilor și a dezastrelor pe care le poate aduce bietei omeniri o asemenea îndrăzneală. N-aș putea să pedepsesc în mod demn o atare crimă fără a sfărîma în aceeași clipă planeta. Leandru, rivalul lui Matamore! Pe Mahom [1] și Tervagant [2]! Vorbele înspăimîntate se trag înapoi și refuză să exprime o asemenea enormitate. Nu se poate să le reunești; urlă cînd le iei de guler ca să le apropii, deoarece știu că ar avea de-a face cu mine dacă și-ar permite această libertate. De aici înainte, Leandru — o, limba mea, îți cer iertare că te-am făcut să pronunți acest nume infam —

---

[1] *Mahom*, nume dat în *Chansons de geste* unui idol adorat de musulmani.

[2] *Tervagant*, divinitate adorată de sarazini — după opinia celor din Evul Mediu.

— *Sangre y fuego!*[1] Cer şi pămînt! Fulgere şi bubuituri! răcni el, de i se zbîrli podoaba capilară de sub nas, de parcă ar fi fost mustăţile unui cotoi supărat. Stricatele astea nu dau un semn de viaţă, de parcă ar fi nişte capre moarte. Să se înalţe stindardul de pace, să se sune semnalul de predare, că de nu, dintr-un bobîrnac fărîm casa! Nesimţitoarea ar merita să fie zdrobită sub ruine. Scapin, prietene, cum îţi explici tu oare această apărare hyrcaniană, sălbatică, împotriva farmecelor mele, care, după cum este bine ştiut, nu au rival nici pe globul pămîntesc şi nici chiar în Olimpul cel locuit de zei?

— Mi-o explic foarte firesc. Un anumit Leandru, mai puţin frumos decît dumneavoastră, fără îndoială, dar nu toată lumea are bun gust, este înţeles, pe ascuns, cu cea din cetate; bărbăţia şi meritele dumneavoastră atacă o fortăreaţă cucerită. Dumneavoastră aţi sedus tatăl, Leandru a sedus fata. Asta e totul.

— Leandru ai spus? Oh, nu mai repeta acest nume execrabil şi plin de scîrbă, sau altminteri, de turbare, mut soarele din loc, chiorăsc luna şi săltînd pămîntul de capetele osiei sale, am să-l scutur de-o să iasă prăpădenie de potop, ca al lui Noe sau al lui Ogyges[2]. Să-şi permită, sub

---

[1] Sînge şi foc (Sp.).

[2] *Ogyges*, rege al Beoţiei, considerat în Beoţia şi Attica drept părintele omenirii. După legenda beoţiană, potopul ar fi avut loc pe vremea sa.

poate să se considere defunct şi poate să se ducă el însuşi să-şi comande monumentul funcrar la pietrar, dacă voi avea totuşi mărinimia să-i acord cinstea de a fi înmormîntat.

— Pe sîngele Dianei ! exclamă valetul, iată-l că a picat cum nu se poate mai la ţanc ; seniorul Leandru tocmai traversează piaţa, cu paşi gravi. O să-i cereţi pe şleau socoteală despre fapta sa, iar întîlnirea dintre două firi atît de curajoase şi de mîndre va constitui un spectacol magnific ; fiindcă n-am să vă ascund că acest gentilom, printre maeştrii de arme şi profesorii de scrimă din oraş, se bucură de faima de a fi un destul de bun gladiator. Trageţi-vă sabia din teacă ; cît despre mine, am să stau la pîndă, ca să nu fiţi deranjaţi de ofiţerii de poliţie, sau de oamenii lor, cînd veţi ajunge la încăierare.

— Scînteile spadelor noastre au să-i facă s-o ia la sănătoasa, şi n-au să îndrăznească, secăturile, să păşească în acest cerc de flăcări şi de sînge. Rămîi cît mai aproape de mine, dragul meu Scapin ; dacă, din întîmplare, am să capăt vreo lovitură de sabie şi am să fiu rănit serios, să poţi să mă prinzi în braţe, răspunse Matamore căruia îi plăcea tare mult să fie întrerupt în duelurile sale.

— Proţăpiţi-vă cu curaj în faţa lui, spuse valetul împingîndu-şi stăpînul, şi împiedicaţi-i trecerea.

Văzînd că nu mai există nici un mijloc de a bate în retragere, Matamore îşi înfundă pălăria

pe ochi, își răsuci mustața, apucă de mînerul imensei sale spade și înaintă spre Leandru, pe care îl măsură din tălpi și pînă în creștet, în chipul cel mai insolent cu putință; dar era bravadă curată, deoarece se auzea cum îi clănțăne dinții în gură și se vedea cum îi bîțîie și îi tremură picioarele sùbțiri, ca niște trestii în bătaia viscolului. Nu-i mai rămînea decît o speranță, să-l intimideze pe Leandru prin urlete și țipete, prin amenințări și palavre, adeseori sub piei de leu ascunzîndu-se niște bieți iepuri.

— Domnule, știți dumneavoastră că eu sînt căpitanul Matamoros, care aparține celebrei case Cuerno de Cornazan, și sînt aliat cu nu mai puțin ilustra familie Escobombardon de la Papirontonda? Eu cobor din Anteu după mamă.

— Eh! coborîți și din lună dacă asta vă distrează, răspunse Leandru ridicînd disprețuitor din umeri; ce mă privesc toate gugumăniile astea?

— Căpățînă și mațe! Domnule, au să vă privească numaidecît; este încă timp, tuliți-o și vă cruț. Tinerețea dumneavoastră mă înduioșează. Priviți-mă bine. Eu sînt teroarea universului, prietenul Cîrnei, providența groparilor; pe unde calc eu, cresc cruci. Abia dacă îndrăznește să mă urmeze chiar și umbra mea, într-atît o port prin locuri periculoase. De intru, pătrund printr-o breșă; de ies, pășesc pe sub un arc de triumf; cînd înaintez, atac; dacă mă dau înapoi, este pentru a distruge; dacă mă culc, îmi aștern pe jos

dușmanul ucis pe cîmpul de bătălie, dacă trec peste un rîu, acesta-i sîngele vrăjmașilor, iar arcadele podului sînt făcute din coastele dușmanilor. Îmi place nespus de mult să mă vîr în vălmășaguri, și să omor, să ciopîrțesc, să masacrez, să lovesc vîrtos cu tăișul sabiei, să împung cu vîrful! Azvîrl caii în aer cu călăreți cu tot și sfărîm oasele elefanților ca pe niște fire de paie. La asalturi escaladez zidurile slujindu-mă de două piroane și-mi vîr brațul pe țeava tunurilor ca să subtilizez ghiulelele. Vîntul iscat de sabia mea răstoarnă batalioanele cum doboară furtuna snopii de pe arie. Cînd Marte mă întîlnește pe vreun cîmp de bătălie, o ia iute din loc, de frică să nu-l ucid, cît este el coșcogeamite zeu al războiului ; în sfîrșit vitejia mea este atît de mare, și spaima pe care o inspir atît de grozavă, încît, pînă în prezent, eu, spițer al cumetrei Morți, nu am putut să-i văd pe viteji decît din spate.

— Ei bine, ai să ai ocazia să vezi pe unul din față spuse Leandru, lipindu-i lui Matamore pe unul din obraji o formidabilă palmă, al cărei ecou burlesc răsună pînă în fundul sălii. Nenorocitul de el se roti în loc, gata să cadă ; o a doua palmă, nu mai puțin energic cîrpită decît prima, dar pe celălalt profil, îl readuse la echilibrul vertical.

În timpul acestei scene, Isabella și Zerbina apăruseră din nou în balcon. Răutăcioasa subretă se ținea cu mîinile de pîntece de atîta rîs, iar stăpîna sa îi făcea semn din cap, prietenește, lui Leandru.

Din fundul pieții, întovărășit de notar, își făcea apariția Pandolphe, cu degetele răschirate și cu ochii holbați de surpriză, privind la Leandru cum îl bătea pe Malamore.

— Solzi de crocodili și cornuri de rinoceri ! vociferă fanfaronul, groapa îți este deschisă, tîlharule, pungașule, banditule, și am să-ți fac vînt în ea. Ar fi fost mai bine pentru tine să tragi tigrii de mustăți și șerpii de coadă în pădurile Indiei. Să-l întărîți pe Malamore ! Nici Pluton, cu furca lui, nu s-ar încumeta la așa ceva. L-aș deposeda de infern și i-aș răpi-o pe Proserpina. Haidem, ucigașa mea spadă, ieși la aer, arată-te, strălucește la soare, iar fulgerul tău să aibă drept teacă pîntecele acestui nechibzuit. Mi-e sete de sîngele, de măduva, de măruntaiele lui și am să-i smulg sufletul printre dinți.

Pe cînd rostea toate acestea, Malamore, într-o stare cumplită de nervi, rotindu-și încoace și încolo ochii, plescăind zgomotos din limbă, părea să facă cele mai uimitoare eforturi pentru a-și scoate sabia rebelă din teacă. Nădușeala îi curgea șiroaie tot trăgînd de sabie, dar prudenta ucigașă voia pesemne să rămînă acasă în acea zi, fără îndoială ca să nu-și pătеze oțelul lustruit, în aerul umed.

Obosit de toate aceste contorsiuni burlești, tînărul amorez, cu o lovitură de picior bine plasată, îl dete de-a rostogolul pe fanfaron pînă în celă-

mine, mă insultă și mă provoacă. Lecție profundă ! învățăminte filozofice ! fabulă morală ! De acum înainte am să omor totdeauna doi sau trei oameni înainte de a prînzi, ca să fiu sigur că spada mea iese ușor din teacă. Să-mi amintești asta.

— S-ar putea foarte bine ca Leandru să se reîntoarcă, spuse Scapin ; dacă am încerca cu toții să scoatem formidabila dumneavoastră sabie din teacă ?

Matamore se propti zdravăn de un pietroi mare, Scapin apucă vîrtos de mîner, Pandolphe de valet și notarul de Pandolphe ; după cîteva zmucituri lama nu mai rezistă eforturilor celor trei caraghioși, care se rostogoliră într-o parte, cu picioarele în sus, în timp ce fanfaronul se prăvălea de cealaltă parte, cu picioarele desfăcute, ținînd încă încleștat în mîini teaca spadei.

Matamore se săltă repede în picioare, își reluă spada și exclamă cu emfază :

— Acum se poate spune că Leandru a trăit ; ca să scape de moarte nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să emigreze pe vreo planetă îndepărtată. Chiar de s-ar vîrî în măruntaiele pămîntului, l-aș scoate la suprafață, ca să-l străpung cu sabia asta, afară numai dacă nu-l voi fi prefăcut în stană de piatră, cînd îl voi privi cu ochii mei de Meduză, ce îngrozesc de moarte.

Cu toată înfrîngerea suferită, bătrînul și încăpățînatul Pandolphe nu se îndoi măcar o clipă în

lalt capăt al scenei, şi apoi se retrase după ce mai întîi o salută pe Isabella cu o graţie aleasă.

Matamore, căzut pe spate, mişca din membrele subţiri ca o lăcustă răsturnată. Cînd, în fine, cu ajutorul valetului său şi al lui Pandolphe ajunse iar în picioare, şi după ce se asigură că Leandru plecase, Matamore se porni să strige cu o voce gîfîindă şi parcă sugrumată de furie :

— Te rog, Scapin, încinge-mă cu platoşa de fier, plezneasc de furie, am să explodez ca o bombă ! Şi tu, spadă perfidă, care-ţi trădezi stăpînul în clipa supremă, aşa mă răsplăteşti tu pe mine, care te-am adăpat întotdeauna cu sîngele celor mai mîndri căpitani şi al celor mai viteji duelişti ? Nu ştiu ce mă reţine să nu te sfărîm de genunchi în mii de bucăţi, ca laşă, sperjură şi trădătoare ; dar tu ai vrut să mă faci pesemne să înţeleg că adevăratul războinic trebuie să lupte necontenit, şi să nu-şi uite îndatoririle sălăşluind într-o Capua [1] a amorului. Într-adevăr, săptămîna aceasta nu am înfrînt nici o oaste, nu am luptat cu nici o jivină năprasnică sau cu vreun dragon, nu i-am furnizat morţii raţia sa de cadavre, iar rugina s-a aşternut pe paloşul meu ; rugină de ruşine, pecete a trîndăviei ! Chiar sub ochii alesei mele, un găgăuţă tinerel ca ăsta îşi bate joc de

---

[1] *Capua*, oraş cucerit de Hanibal în anul 215 î.e.n. După bătălia de la Cannae, Hanibal rămîne peste iarnă la Capua, fiind acuzat de a fi adormit în desfătările oraşului.

ceea ce privea eroismul lui Matamore, și stăruia de zor în ideea caraghioasă de a-i da fiicei sale drept soț pe magnificul cavaler. Isabella se porni pe plîns și spuse că mai degrabă se duce la mănăstire decît să accepte o asemenea căsătorie ; Zerbina îl apără cît putu mai bine pe frumosul Leandru, și jură pe virtutea sa — o, ce grozav jurămînt — că această căsătorie nu se va încheia. Matamore atribui această primire glacială unui exces de pudoare, întrucît persoanelor bine crescute nu le place să-și dezvăluie pasiunea. Dealtminteri el nici n-o curtase încă pe Isabella și nu avusese prilejul să se arate în toată gloria sa, imitînd în această privință discreția lui Jupiter față de Semele, care pentru că a vrut să-și cunoască divinul amant în strălucirea puterii sale, s-a prăvălit cuprinsă de flăcări și a fost prefăcută într-o grămăjoară de cenușă.

Fără să-l asculte mai departe, cele două femei intrară din nou în casă. Matamore, care se credea curtenitor, porunci valetului să-i caute o chitară și, sprijinindu-și piciorul de o bornă din fața zidului, începu să gîdile pîntecul instrumentului, spre a-l face să rîdă. Apoi se porni să miorlăie un cuplet de *seguidilla* [1] în limba andaluză, cu niște stridențe în glas atît de bizare, cu sunete din gîtlej teribil de ciudate și cu niște note așa de imposi-

[1] Cîntec popular însoțit de dans (sp.).

nefericitul Matamore, care părea că poartă pe cap o tigaie.

Dar nenorocirile sale nu se sfîrşeau aici. Valetul lui Leandru, renumit prin bogata sa imaginaţie, născocise o serie de stratageme pentru a împiedica cu orice preţ căsătoria Isabellei cu Matamore.

Învăţată de el, o anumită Doralisa, foarte cochetă şi galantă, apărea însoţită de un frate, spadasin, reprezentat de către Tiran, înarmat cu înfăţişarea sa cea mai feroce şi purtînd sub braţ două spade lungi, care întruchipau o cruce a Sfîntului Andrei, cu o înfăţişare ce stîrnea groaza. Domnişoara se plîngea că a fost compromisă de domnul Matamoros şi apoi părăsită pentru Isabella, fata lui Pandolphe, insultă care cerea o satisfacţie sîngeroasă.

— Isprăviţi repede cu tîlharul ăsta, îi spuse Pandolphe viitorului său ginere, n-are să fie decît un fleac pentru incomparabila dumneavoastră valoare, care nu s-ar speria de o întreagă oaste de sarazini.

Deşi în contra voinţei sale, Matamore după nenumărate mofturi amuzante se aşeză în gardă, dar tremura ca un plop, iar spadasinul, fratele Doralisei, făcu să-i sară spada din mînă cît colo, încă de la prima ciocnire a lamelor, şi îl lovi cu latul sabiei pînă ce Matamore începu să ceară îndurare.

Pentru ca ridicolul să fie complet, doamna Leonarda, îmbrăcată în chip de *dueña* spaniolă, îşi făcu apariţia ştergîndu-şi ochii de cucuvea cu o

bile, încît ai fi spus că este serenada lui Raminagrobis [1] sub streașina pisicii albe.

O oală cu apă vărsată de Zerbina sub pretextul răutăcios că vrea să ude florile, nu-i stinse furia muzicală.

— Astea sînt lacrimi de înduioșare căzute din ochii frumoși ai Isabellei, spuse Matamore; în mine eroul este dublat de virtuos, și mînuiesc lira la fel de bine ca și spada.

Din nefericire, neliniștit de zgomotul ce aducea a serenadă, Leandru, care dădea tîrcoale pe aproape, își făcu din nou apariția, și, nesuportînd ca acest păcătos să cînte sub balconul iubitei sale, smulse chitara din mîinile lui Matamore, năuc de spaimă. Apoi îl pocni cu ea atît de puternic în scăfîrlie, de se sparse pîntecele intrumentului, iar fanfaronul, trecînd cu capul prin chitară, rămase cu gîtul prins ca într-un butuc chinezesc de osîndă. Leandru, neslăbind din mînă coada chitarei, se apucă să-l tragă încoace și încolo pe sărmanul Matamore, smucindu-l și zgîlțîindu-l brusc, izbindu-l de culise, apropiindu-l de lumînări, gata-gata să-l pîrlească, ceea ce constituia efecte teatrale pe cît de ridicule, pe atît de amuzante. Săturîndu-se de atîta distracție, Leandru îi dete brusc drumul lui Matamore, care se întinse, la pămînt, pe burtă. Imaginați-vă ce înfățișare avea în acestă poziție

---

[1] *Raminagrobis*, nume dat de Rabelais poetului Guillaume Cretin și de către La Fontaine unei pisici bătrîne.

batistă enormă, scoţînd nişte suspine în stare să înmoaie şi pietrele, şi agitînd pe sub nasul lui Pandolphe o promisiune de căsătorie parafată cu semnătura contrafăcută a lui Matamore. O nouă grindină de lovituri se abătu peste mizerabilul vinovat de perfidii atît de complicate, şi printr-o hotărîre unanimă fu condamnat s-o ia de nevastă pe Leonarda, drept pedeapsă pentru lăudăroşeniile sfruntate, pentru palavrele şi laşităţile sale. Pandolphe, scîrbit de Matamore, nu mai făcu nici o greutate şi acordă mîna fiicei sale lui Leandru, gentilom desăvîrşit.

Bufonada, însufleţită de jocul actorilor, fu viu aplaudată. Bărbaţii găsiră că Subreta este fermecătoare, femeile remarcară graţia decentă a Isabellei, iar Matamore obţinu cel mai mare succes ; era tare greu să găseşti un fizic mai adecvat pentru un asemenea rol, o emfază mai grotescă, gesturi mai fantaste şi mai neprevăzute. Leandru fu admirat de doamnele frumoase, deşi cavalerii îl socotiră puţin cam înfumurat. Acesta era, într-adevăr, efectul pe care-l producea de obicei, şi, la drept vorbind, nici nu urmărea altceva, fiind mai grijuliu cu persoana, decît cu talentul său. Frumuseţea Sérafinei nu duse lipsă de admiratori şi nu puţini gentilomi, cu riscul de a-şi supăra frumoasele vecine, se jurau pe mustăţile lor că Sérafina este o fată adorabilă.

Sigognac, ascuns îndărătul unei culise, se desfătase nespus privind la jocul Isabellei, cu toate că

Așază-mi mantia pe umeri și fii atît de amabil să mă conduci pînă la camera mea.

Cu toate că miinile îi tremurau puțin, Sigognac se achită fără prea multă stîngăcie de această funcție, nouă pentru el, de *cortejo*[1] al unei actrițe, și ieșiră împreună din sală, unde nu mai rămăsese nimeni.

Oranjeria era situată la o oarecare distanță de castel, ceva mai la stînga, în mijlocul unui bogat desiș de arbori. Fațada ce putea fi văzută din această parte era la fel de splendidă ca și cealaltă. Cum nivelul parcului era mai coborît decît acela al parterului cu flori, fațada cîștiga în amploare și perspectivă printr-o terasă împodobită cu o rampă cu baluștri pîntecoși, întretăiată din loc în loc de socluri ce susțineau vase mari din faianță albă și albastră, în care creșteau arbuști și ultimele flori ale anotimpului.

O scară cu rampă dublă cobora în parc, formînd un ieșind al zidului ce susținea terasa, zid alcătuit din mari panouri de cărămizi, încadrate de piatră. Toată această rînduire arhitecturală producea o impresie deosebit de majestuoasă.

Să fi fost cam orele nouă seara. Luna răsărise. O boare ușoară, asemenea unui văl subțire de argint, îndulcea conturul lucrurilor, fără să te împiedice totuși să le deosebești. Se vedea foarte bine fațada castelului ; cîteva ferestre erau luminate cu

---

[1] Companion (sp.).

uneori se simțea gelos în sinea lui din pricina glasului tandru cu care îi răspundea lui Leandru, nefiind încă obișnuit cu acele amoruri prefăcute din teatru, care ascund adeseori aversiuni profunde și dușmănii reale. De aceea, la sfîrșitul piesei, Sigognac o felicită pe tînăra comediană cu un aer forțat, pe care ea îl simți și nu-i veni deloc greu să bănuiască motivul.

— Dumneata, Isabella, joci admirabil rolul de îndrăgostită și cineva ar putea chiar să se înșele.

— Dar nu-i oare asta meseria mea ? răspunse fata surîzînd, și nu m-a angajat pentru aceasta directorul trupei ?

— Fără îndoială, spuse Sigognac ; dar ce sincer îndrăgostită păreai de acest înfumurat care nu știe altceva decît să-și arate dinții, ca un cîine pe care-l întărîți, să-și etaleze genunchii și să se fălească cu picioarele frumoase !

— Rolul îmi cerea așa ; trebuia cumva să stau ca un buștean, cu un aer dizgrațios și posac ? dealtminteri nu mi-am păstrat oare modestia unei tinere de familie bună ? Dacă n-am făcut-o, spuneți-mi, am să mă corijez.

— Oh ! nu. Păreai o domnișoară pudică, crescută cu multă grijă, în respectul celor mai alese purtări, și nu s-ar fi putut reproșa absolut nimic jocului dumitale atît de just, de adevărat, de decent, încît imita la perfecție realitatea însăși.

— Scumpul meu baron, uite că se sting luminile. Lumea a plecat și o să ne trezim în întuneric.

luciri roșietice, în timp ce unele geamuri, izbite de razele astrului nocturn, sclipeau pe neașteptate, ca niște solzi de pește. Sub palida lumină selenară, tonurile trandafirii ale cărămizilor căpătau o nuanță liliachie de o nespusă dulceață, iar temeliile de piatră băteau în culoarea cenușie a mărgăritarelor. Peste plăcile de ardezie noi ale acoperișurilor alunecau reflexe albe, ca pe oțelul lustruit, iar dantela neagră a crestei se desprindea pe un cer de o transparență lăptoasă. Picături de lumină cădeau peste frunzele arbuștilor, ce izvorau din emailul vaselor și se împrăștiau ca niște diamante pe pajiștea ce se întindea în fața terasei. Dacă priveai în zare, descopereai un spectacol tot atît de încîntător; aleile parcului, care, ca peisajele lui Breughel, cel poreclit din Paradis, se pierdeau în depărtări și în cețuri de azur, iar la capătul aleilor luceau uneori lumini argintii, reflexe ale statuilor de marmoră sau ale fîntînilor țișnitoare.

Isabella și Sigognac urcară scara, și, fermecați de splendoarea nopții, mai făcură cîțiva pași pe terasă, înainte de a se îndrepta spre camerele lor. Întrucît se aflau în loc descoperit, sub privirile celor din castel, pudoarea tinerei comediene nu se alarma deloc din pricina acestei plimbări nocturne. Dealtminteri, timiditatea baronului o liniștea pe deplin și, cu toate că rolul ei era de ingenuă, ea știa destule despre problemele dragostei ca să nu ignore faptul că, în primul rînd, ceea ce caracterizează adevărata pasiune este respectul. Sigo-

gnac nu-i făcuse nici o mărturisire în chip formal, dar se simţea iubită de tînăr şi nu se temea că el ar fi putut face vreo faptă necugetată în privinţa virtuţii ei.

Stăpîniţi de fermecătoarea stînjeneală a dragostei ce se înfiripă, tînăra pereche, plimbîndu-se sub clarul de lună alături, braţ la braţ, într-un parc pustiu, nu-şi spunea decît lucrurile cele mai fără de însemnătate din lume. Cine i-ar fi spionat, ar fi fost surprins neauzind decît vorbe oarecare, reflecţii fără de importanţă, întrebări şi răspunsuri banale. Dar, dacă cuvintele nu trădau nici un mister, tremurul vocilor, accentul emoţionat, tăcerile, suspinele, tonul şoptit şi confidenţial al convorbirii, mărturiseau preocupările sufletului.

Apartamentul Yolandei era vecin cu acela al marchizei şi dădea spre parc. După ce cameristele o ajutaseră să se dezbrace, frumoasa tînără, privind distrată pe fereastră, la luna ce strălucea peste creştetele arborilor falnici, îi zări pe Isabella şi pe Sigognac, plimbîndu-se pe terasă fără altă companie decît aceea a umbrei lor.

Cu siguranţă, neînduratoarea Yolanda, mîndră ca o zeiţă ce era, nutrea numai dispreţ faţă de sărmanul baron de Sigognac, prin faţa căruia uneori, la vînătoare, trecea ca o apariţie orbitoare, într-un vîrtej de lumină şi de zgomot şi pe care, de curînd, aproape că-l insultase; însă nu-i plăcu să-l vadă sub fereastra sa, alături de o femeie tînără, căreia, fără îndoială, îi şoptea cuvinte de

amor. Ea nu admitea că era posibil să se scuture astfel cineva de sub jugul ei. Trebuia ca muritorii să se stingă în tăcere pentru dînsa.

Yolanda se culcă destul de prost dispusă și nu închise ochii decît cu trudă: cei doi îndrăgostiți zăboveau în imaginația sa.

Sigognac o conduse pe Isabella pînă în pragul camerei ei, și, pe cînd se pregătea să intre în camera lui, tînărul zări în fundul coridorului un personaj misterios, drapat într-o mantie de culoarea peretelui, iar o pulpană a mantiei, aruncată peste umăr, îi ascundea fața pînă la ochi; o pălărie cu borul răsfrînt îi acoperea fruntea și nu îngăduia să-i distingi trăsăturile, la fel ca și cum ar fi fost mascat. Zărindu-i pe Isabella și pe baron, încercă să se facă cît mai nevăzut, lipindu-se de zid; personajul nu era nici unul dintre comedianți, deoarece aceștia se retrăseseră în camerele lor. Tiranul era mai mare, Pedantul mai gros, Leandru mai zvelt; nu avea nici turnura lui Scapin, nici cea a lui Matamore, dealtminteri ușor de recunoscut după slăbiciunea sa excesivă pe care nici o mantie, oricît de bogată și de largă, n-ar fi fost în stare s-o ascundă.

Nevoind să pară curios și nici să-l stingherească pe necunoscut, Sigognac se grăbi să treacă pragul camerei sale, dar nu fără a fi remarcat totuși mai înainte că ușa camerei cu tapițerii, unde era găzduită Zerbina, stătea discret întredeschisă, ca

și cum ar fi așteptat un oaspete care nu voia să fie auzit.

Cînd se află în cameră, un imperceptibil scîrțîit de pantofi și zgomotul ușor al unui zăvor închis cu precauție îl înștiințară că personajul ce dădea tîrcoale, acoperit cu atîta grijă de mantia sa, ajunsese unde era așteptat.

Cam o oră mai tîrziu, Leandru deschise încetișor ușa, privi cu atenție dacă coridorul era pustiu și, călcînd ușor, de-abia punînd piciorul pe pămînt, ca o dansatoare gitană ce execută dansul ouălor, ajunse pînă la scară, pe care o coborî cu un mers mai ușor și mai mut chiar decît al fantomelor rătăcitoare din castelele cu stafii, o ținu mereu pe lîngă zid, profitînd de umbra lui, și se îndreptă către parc, spre o grădină în care se zăreau cîteva pilcuri de arbori și în centrul căruia trona o statuie a lui Amor discretul, ce ținea degetul lipit de buze. Ajungînd în acest loc, desemnat fără îndoială mai dinainte, Leandru se opri și păru că așteaptă pe cineva.

Am amintit mai înainte că Leandru, interpretînd în avantajul său surîsul cu care marchiza recunoscuse și întîmpinase salutul ce-i fusese adresat, își luase îndrăzneala să scrie castelanei de Bruyères o scrisoare, pe care Jeanne, sedusă cu cîteva monede, urma s-o pună în taină pe masa de toaletă a stăpînei sale.

Scrisoarea era concepută așa cum o dăm mai jos recopiată, pentru a vă face o idee despre sti-

păstori; este soarta marilor perfecțiuni, a dumneavoastră, de a nu putea fi iubite decît de cei care sînt mai prejos, deoarece ele nu au egal pe pămînt: de-abia dacă găsesc în ceruri! Eu nu sînt, vai! decît un biet comedian de provincie, dar, chiar de-aș fi duce sau prinț, copleșit de toate darurile soartei, capul nu mi-ar ajunge la picioarele dumneavoastră, și între splendoarea dumneavoastră și neantul meu ar exista totuși depărtarea dintre pisc și abis. Pentru a culege o inimă, va trebui, oricînd, să vă aplecați. Inima mea, doamnă, îndrăznesc să o spun, este pe cît de mîndră pe atît de duioasă, și cea care nu o va izgoni va găsi în ea iubirea cea mai înflăcărată, delicatețea cea mai desăvîrșită, respectul cel mai deplin și un devotament fără de margini. Dealtminteri, dacă o asemenea fericire s-ar pogorî asupra mea, indulgența dumneavoastră n-ar coborî poate atît de jos pe cît își închipuie. Deși soarta potrivnică și pizma geloasă a unui nobil puternic m-au silit să recurg la hotărîrea disperată de a mă ascunde în teatru sub deghizarea rolurilor, eu nu sînt dintr-o spiță care să mă facă să roșesc. Dacă aș îndrăzni să divulg secretul pe care mi-l impun rațiuni de stat, s-ar vedea că un sînge destul de ilustru curge prin vinele mele. Cine m-ar iubi, nu și-ar călca cîtuși de puțin demnitatea. Dar și așa am spus prea multe. Totdeauna, nu voi fi decît cel mai umil și cel mai prosternat dintre

lul pe care-l întrebuința Leandru în seducerea doamnelor nobile, activitate în care excela, după cum afirma el.

„*Doamnă, sau mai degrabă zeiță a frumuseții, numai farmecele dumneavoastră incomparabile sînt răspunzătoare de neplăcerile pe care vi le atrag. Farmecele dumneavoastră mă silesc, prin strălucirea lor, să ies din umbra în care ar fi trebuit să rămîn învăluit și să mă apropii de lumina lor, asemenea delfinilor ce se ridică din adîncurile oceanului către luminile pe care le aruncă felinarele pescarilor, cu toate că ei își vor găsi acolo moartea și vor pieri, fără cruțare, sub vîrful ascuțit al harpoanelor. Știu prea bine că voi înroși cu sîngele meu valurile, dar cum nu pot să mai trăiesc așa, îmi este tot una dacă voi muri. De bună seamă, este o îndrăzneală neobișnuită să am o atare pretenție, rezervată semi-zeilor, de a primi din mîna dumneavoastră lovitura fatală. Îmi voi încerca norocul : deoarece, simțindu-mă dinainte zdrobit de deznădejde, nimic mai rău nu poate să mi se întîmple și prefer să întîmpin mînia dumneavoastră, decît nepăsarea sau disprețul. Pentru a-i da lovitura de grație, trebuie să privești victima, și eu, găsindu-mi pierzarea din pricina cruzimilor dumneavoastră, voi gusta din suprema fericire de a fi fost zărit. Da, vă iubesc, doamnă, și, dacă aceasta înseamnă crimă, nu mă căiesc. Dumnezeu îngăduie să fie adorat ; stelele rabdă admirația celui mai umil dintre*

— Oh ! nu e cine știe ce, răspunse ea ; o scrisorică a domnului Leandru adresată doamnei marchize.

— De la Leandru, amorezul trupei, cel care joacă rolul de seducător în *Palavrele căpitanului Matamore ?* Ce-ar putea să-i scrie el oare soției mele ? fără îndoială că îi cere niște bani în plus.

— Nu cred deloc că-i vorba de așa ceva, răspunse dușmănoasa cameristă ; pe cînd îmi înmîna acest bilețel, scotea niște suspine și dădea ochii peste cap, ca un îndrăgostit pînă peste urechi.

— Dă-mi încoace scrisoarea, zise marchizul, am să-i răspund eu. Să nu spui nimic marchizei. Măscăricii ăștia sînt uneori obraznici și rîzgîiați din pricina îngăduinții ce li se acordă, nu știu să rămînă acolo unde li-e locul.

Într-adevăr, marchizul, căruia îi plăcea destul de mult să se distreze, puse numaidecît să i se răspundă lui Leandru, în același stil, cu o scriere mare seniorială, pe o hîrtie ce mirosea a mosc, iar scrisoarea, bine împăturită, fu ceruită cu ceară de Spania, parfumată, aplicîndu-se peste ea un blazon imaginar, pentru a nutri cît mai bine închipuirile amoroase ale bietului om.

Cînd Leandru se înapoie în camera sa, după reprezentație, găsi pe masă, într-un loc foarte vizibil, un plic așezat de o mînă misterioasă și purtînd adresa următoare: *Domnului Leandru.* Comediantul îl deschise, tremurînd de fericire, și citi rîndurile de mai jos :

servitorii dumneavoastră, chiar și atunci cînd, printr-una din acele recunoașteri cu care se termină tragediile, toată lumea m-ar saluta ca pe un fiu de rege. Doar un semn, cel mai neînsemnat, de m-ar face să înțeleg că îndrăzneala mea nu a stîrnit în inima dumneavoastră o prea disprețuitoare mînie, și mi-aș aștepta sfîrșitul fără regrete, mistuit de lumina ochilor voștri, pe rugul iubirii mele."

Ce-ar fi răspuns marchiza la această epistolă arzătoare, care poate că mai slujise și alteori ? Ar fi trebuit să cunoști pînă în adîncuri sufletul feminin pentru a ști acest lucru. Din nenorocire, scrisoarea nu ajunse la destinație. Cu gîndul numai la doamnele din lumea mare, Leandru nici nu se uita la subrete și nu era deloc curtenitor cu ele. Ceea ce însemna o greșeală din partea sa, deoarece ele au o mare înrîurire asupra stăpînelor. Dacă pistolii ar fi fost sprijiniți de cîteva sărutări și tachinări, Jeanne, satisfăcută în amorul său propriu de cameristă, care nu e mai prejos decît acela al unei regine, ar fi pus mai mult zel și devotament în îndeplinirea misiunii încredințate.

Pe cînd ținea în mînă în chip cam neglijent scrisoarea lui Leandru, camerista se întîlni cu marchizul, care o întrebă, într-o doară, nefiind din firea sa un soț curios, ce era cu hîrtia aceea.

„Cum atît de bine o spuneți, pentru liniștea mea, zeițele nu pot iubi decît muritori. La orele unsprezece, cînd totul va fi cufundat în somn pe pămînt, nemaitemîndu-se de indiscreția privirilor omenești, Diana va părăsi cerul și va coborî spre păstorul Endymion. Nu se va pogorî pe muntele Latmos, ci în parc, la picioarele statuii lui Amor discretul, unde frumosul păstor va avea grijă să dormiteze pentru a cruța pudoarea nemuritoarei, care va sosi, fără cortegiul ei de nimfe, învăluită într-un nor și despuiată de razele sale de argint."

Vă lăsăm să vă imaginați ce bucurie nebună năvăli în inima lui Leandru la lectura acestui răvaș, care întrecea cele mai vanitoase speranțe ale sale. Turnă în păr și pe mîini o sticluță întreagă cu apă parfumată, mestecă puțină nucșoară aromatică spre a avea răsuflarea proaspătă, își frecă din nou dinții, își răsuci vîrfurile buclelor spre a le ondula mai bine și coborî în parc, îndreptîndu-se spre locul indicat, unde, pentru a vă povesti cele de mai sus, l-am lăsat să aștepte mult și bine.

Febra așteptării ca și răcoarea nopții îi provocau tremurături nervoase. Tresărea la căderea unei frunze și la cel mai mic zgomot își ciulea urechile, obișnuite să prindă în zbor pînă și murmurul sufleurului. Nisipul ce scîrțîia sub picioare i se părea că face o gălăgie enormă, care, de bună seamă, se auzea tocmai de la castel. Fără să vrea,

apăsarea blestemată a pădurii îl năpădea tot mai mult, iar falnicii copaci negri îi nelinișteau imaginația. Nu-i era tocmai frică, dar gîndurile sale apucaseră pe o pantă cam lugubră. Marchiza întîrzia destul de multișor, și Diana îl lăsa prea mult timp pe Endymion cu picioarele în roua și umezeala nopții. La un moment dat i se păru că aude trosnind o cracă uscată sub o călcătură destul de greoaie. De bună seamă că nu puteau fi pașii zeiței sale. Zeițele alunecă pe o rază și de-abia ating pămîntul, fără să plece nici măcar vîrful unui fir de iarbă.

„Dacă marchiza nu se grăbește să sosească, în locul unui îndrăgostit, curtenitor și înflăcărat, are să găsească doar un biet amorez înghețat de frig, reflectă Leandru ; așteptările astea care te rebegesc și te amorțesc nu sînt deloc prielnice bravurilor Cytherei [1]." Acestea îi erau gîndurile ce i se depănau prin minte, cînd patru umbre masive, desprinzîndu-se dintre arbori și de după piedestalul statuii, se îndreptară spre el, toate deodată, după un plan bine chibzuit. Două dintre umbre, care nu erau decît trupurile unor pușlamale zdravene și în același timp lachei în serviciul marchizului de Bruyères, prinseră ca într-o menghine brațele comediantului, de parcă ar fi fost vorba

[1] Cythera, insulă în Marea Mediterană, la nord-vest de Insula Creta. În Antichitate, consacrată zeiței Venus. În limbajul poetic, Cythera a devenit o insulă vrăjită, patria alegorică a iubirilor.

un prizonier pe care vrei să-l legi, pe cînd ilalți doi lachei se porniră să-i care la ciomege cadență. Loviturile îi răsunau pe spate ca cionele pe nicovală. Nevoind nicidecum să atragă mea cu strigătele sale și să se ducă vestea dere urita lui pățanie, bietul burdușit îndură chinrile într-un chip eroic. Nici chiar Mucius aevola[1] nu și-a păstrat mai bine cumpătul, cu umnul în jăratec, decît Leandru sub ploaia de iomege.

Corecția aplicată, cei patru călăi dădură druaul victimei, îi făcură un salut adînc și se retraeră fără să fi scos un cuvințel.

Ce cădere rușinoasă! Nici însuși Icar, cînd s-a prăbușit din înaltul cerului, n-a avut parte de o cădere mai teribilă. Zdrobit, rupt, plin de vînătăi, Leandru se întoarse tîrîș-grăpiș la castel, cu spinarea încovoiată, frecîndu-și într-una coastele; însă atît de mult îl stăpînea vanitatea, încît nici nu-i trecu prin cap gîndul unei mistificări. Amorul său propriu găsea mai nimerit să dea întîmplării o întorsătură tragică. Își spunea că, fără îndoială, marchiza, spionată de soțul gelos, fusese urmărită, răpită înainte de a ajunge la locul întîlnirii și forțată, cu pumnalul pe grumaz, să mărturisească totul. El și-o închipuia în genunchi, despletită, implorînd iertare marchizului turbat de

---

[1] C. *Mucius Scaevola*, patrician roman care își arde mîna dreaptă pe jăratec, ca pedeapsă pentru că nu l-a omorît pe regele etrusc Porsenna (507 î.e.n.).

minie, vărsînd lacrimi din belșug și jurînd că în viitor va rezista mai bine surprizelor stîrnite de inima sa. Chiar în starea în care se afla, frînt și numai vînătăi din pricina ciomăgelii, Leandru o compătimea că a trecut prin atare primejdii din pricina sa, fără să bănuiască nici o clipă că marchiza habar n-avea de întreaga pățanie și că la această oră ea se odihnea foarte liniștită între cearceafurile fine din pînză de Olanda, stropite și aromate cu lemn de santal și scorțișoară.

Pe cînd străbătea coridorul, Leandru avu ghinionul să-l vadă pe Scapin, care își scosese capul prin crăpătura ușii întredeschise și rînjea cu răutate. Leandru își îndreptă cît putu mai bine spinarea, dar afurisitul de viclean nu se lăsă tras pe sfoară.

A doua zi dimineața trupa purcese la pregătirile de plecare. Părăsiră carul cu boi, considerat ca prea lent, iar Tiranul, plătit cu generozitate de către marchiz, închirie o căruță mare, trasă de patru cai, pentru transportul trupei și al bagajelor. Leandru și Zerbina se sculară tîrziu, pentru motive pe care nu este nevoie să le mai expunem ; numai că unul avea o mutră jalnică, ce-ți stîrnea de-a binelea mila, deși încerca vîrtos să-și ascundă necazul ; pe figura celuilalt personaj radia ambiția satisfăcută. Mai mult, Zerbina se arătă ca o prințesă amabilă față de colegii ei, iar *Dueña*, simptom grav, se apropie de Subretă cu niște gesturi de slugărnicie vicleană, pe care nu le mai

VI

IMPRESII PE ZĂPADĂ

Cum este lesne de închipuit, comedianții erau mulțumiți de popasul făcut la castelul de Bruyères. Asemenea chilipiruri nu le picaseră de multe ori în viața lor nomadă; Tiranul împărțise actorilor banii ce li se cuveneau și fiecare vîntura, cu o drăgăstoasă gîdilare a degetelor, cîțiva pistoli, în fundul unor buzunare obișnuite cele mai adesecori să nu găzduiască nici măcar o para chioară. Zerbina, radiind de o bucurie misterioasă și stăpinită, accepta, bine dispusă, zeflemelele și ironiile colegilor ei la adresa puterii farmecelor sale. Subreta triumfa, motiv pentru care Sérafina era gata-gata să turbeze. Numai Leandru, încă frînt din pricina ciomăgelii nocturne pe care o încasase, nu părea să împărtășească veselia generală, cu toate că se prefăcea că surîde; dar nu era vorba decît de un rînjet de cîine, din vîrful dinților, ca să spunem astfel. Mișcările îi erau forțate, iar hurducăturile căruței îi smulgeau uneori niște strîmbături semni-

arătase niciodată față de ea. Scapin, căruia nu-i scăpa nimic, observă că lada Zerbinei își dublase greutatea prin nu știu ce farmece vrăjitorești. Sérafina își mușcă buzele cu necaz, murmurînd cuvîntul „creatură !" pe care Subreta preferă să nu-l audă, mulțumită pentru moment că o umilise pe deținătoarea rolului de mare cochetă.

În sfîrșit, căruța se urni din loc, părăsind ospitalierul castel de Bruyères, pe care îl regretau toți, cu excepția lui Leandru. Tiranul se gîndea la pistolii primiți ; Pedantul la straşnicile vinuri din care se adăpase din belșug ; Matamore, la aplauzele ce ii fuseseră acordate cu atîta dărnicie ; Zerbina, la bucățile de tafta, la colierele de aur și la celelalte desfătări ; Sigognac și Isabella nu se gîndeau decît la iubirea lor și, mulțumiți că sînt împreună, nici nu întoarseră măcar capul spre a mai vedea odată la orizont acoperișurile albastre și zidurile aurii ale castelului.

ficative. Cînd socotea că nu se uită nimeni la el, își freca cu podul palmei umerii și brațele; manevre disimulate, care puteau să înșele pe ceilalți comedianți, dar care nu scăpau șiretei inchiziții a lui Scapin, veșnic la pîndă să iscodească aventurile buclucașe ale lui Leandru, a cărui înfumurare neroadă îi era peste măsură de nesuferită.

O izbitură mai violentă a roții de un pietroi de pe drum, pe care vizitiul nu-l observase, îl făcu pe amorezul trupei să scoată un „Aoleo!" plin de groază și de durere, prilej pentru Scapin să iște discuția, prefăcîndu-se că-l compătimește.

— Bietul meu Leandru, ce ai oare de gemi și de te văicărești așa? Pari a fi la fel de zdrobit și de burdușit ca și cavalerul Tristei-Figuri cînd a sărit despuiat în Sierra-Morena din ispășirea amoroasă, imitîndu-l pe Amadis, acolo, la Stînca-pleșuvă. S-ar spune că patul ți-a fost făcut din bîte încrucișate și nu din saltele moi ca puful, cu cuverturi fine și perne multe, într-un cuvînt culcușul a fost mai prielnic să-ți rupă mădularele, decît să le odihnească, atît de chinuită ți-e fața, de suferinzi obrajii, și de învinețiți ochii. Este vădit, după toată înfățișarea ta, că zeul Morfeu nu te-a vizitat astă noapte.

— Se poate ca Morfeu să fi rămas în văgăuna sa, dar lui Cupidon, zeul cel mititel, nu-i place să stea locului, și nu are nevoie de nici un felinar pentru a găsi o anumită ușă pe un coridor, răs-

punse Leandru, sperînd că va abate bănuielile micului Scapin.

— Eu nu sînt decît un valet de comedie și nu am experiența aventurilor galante. Niciodată nu m-am iubit cu doamne frumoase ; dar mă pricep totuși îndeajuns ca să nu ignor faptul că zeul Cupidon, după spusele poeților și ale făuritorilor de romane, se folosește de săgețile sale față de cei pe care vrea să-i rănească, și nu de lemnul vîrtos al arcului.

— Ce vrei să spui ? se grăbi să-l întrerupă Leandru, neliniștit de întorsătura pe care o lua discuția prin aceste subtilități și deducții mitologice.

— Nimic altceva decît că ai, acolo, pe gît, ceva mai sus de claviculă, deși te străduiești s-o ascunzi cu batista, o dungă neagră, care mîine va fi albastră, poimîine verde, și apoi galbenă, pînă ce se va pierde în nuanța naturală, dungă ce seamănă al naibii de bine cu parafa autentică a unei lovituri de ciomag semnată pe piele de vițel, sau pe un pergament, dacă îți place mai mult acest cuvînt.

— Fără îndoială, răspunse Leandru, devenit din palid roșu pînă în vîrful urechilor, o fi fost vreo frumusețe răposată, îndrăgostită de mine pe cînd trăia, care m-o fi sărutat în vis, pe cînd dormeam. După cum știe oricine, sărutările morților

se întipăresc în carne și produc vînătăi de care te miri grozav la deșteptare.

— Această frumusețe defunctă și bizară pică tocmai la țanc, răspunse Scapin, dar aș fi jurat că această sărutare zdravănă a fost aplicată de niște buze din lemn verde.

— Coțcar păcătos și ființă batjocoritoare ce ești, spuse Leandru, îmi scoți din sărite modestia. În chip pudic, am pus pe seama admiratoarelor răposate ceea ce ar putea fi revendicat, cu mai mult temei, de către iubitele vii. Oricît de nepriceput și de grosolan ai pretinde că ești, fără îndoială că ai auzit vorbindu-se de acele semne drăguțe, pete, vînătăi, urme de dinți, amintiri ale zbenguirilor și zburdălniciilor nebunatice pe care amanții sînt obișnuiți să și le facă ?

— *Memorem dente notam* [1], îl întrerupse Pedantul, bucuros că-l poate cita pe Horațiu.

— Această explicație mi se pare judicioasă, și bazată pe opinii cu destulă greutate, răspunse Scapin. Totuși urma este atît de lungă, încît această frumusețe nocturnă, fie ea răposată sau în carne și oase, de bună seamă că avea în gură acel dinte unic pe care Phorkyadele [2] și-l împrumutau rînd pe rînd.

---

[1] Notează că memoria are dinți (lat.).

[2] Nume patronimic al Gorgonelor (Meduza, Euryale și Stheno), fiicele lui Phorkys și ale lui Ceto. Monștri fabuloși, avînd în loc de păr șerpi încolăciți. Privirea Meduzei împietrea pe cel ce se uita la ea.

Leandru, înnebunit de mînie, vru să se arunce asupra lui Scapin şi să-i care cîţiva pumni peste faţă, dar urmările ciomăgelii le resimţea atît de viu în coastele îndurerate şi pe spatele vărgat ca al unei zebre, încît se aşeză din nou jos, amînîndu-şi răzbunarea pentru vremuri mai prielnice. Tiranul şi Pedantul, obişnuiţi cu asemenea gîlcevi, care-i amuzau straşnic, interveniră şi-i împăcară. Scapin promise să nu mai facă niciodată aluzie la astfel de lucruri. „Am să scot lemnul sub toate formele din vocabularul meu, fie lemnul tăiat, necojit, fie lemnul copacilor falnici, fie lemnul de pat şi chiar crengile din capul cerbului."

În timpul acestei altercaţii neobişnuite, căruţa înainta mereu, şi curînd ajunse la o răspîntie. O cruce simplă de lemn, crăpată de soare şi de ploaie — pe care era sprijinită o statuie a lui Isus, cu un braţ despărţit de trup, prins doar într-un cui ruginit şi atîrnînd într-un chip înfiorător — se înălţa pe o mică movilă acoperită cu iarbă şi marca răspîntia a patru drumuri.

Un grup alcătuit din doi bărbaţi şi din trei catîrce se oprise la încrucişarea drumurilor şi părea că aşteaptă pe cineva care urma să treacă pe acolo. Una dintre catîrce, parcă neliniştită de atîta nemişcare, îşi tot scutura capul, împodobit cu pompoane, moţuri şi ciucuri de toate culorile, cu un tremur argintiu de clopoţei. Deşi peste ochi îi atîrnau nişte apărători de piele lucrate în bro-

derii, care o împiedicau să-şi îndrepte privirile la dreapta sau la stînga, catîrca simţise apropierea căruţei ; legănatul urechilor ei lungi trăda o curiozitate însoţită de nelinişte, iar pielea botului, răsfrîntă în sus, lăsa să i se vadă dinţii mari.

— Şefa catîrcelor îşi mişcă panaşul şi îşi arată gingiile, exclamă unul dintre oameni, cu siguranţă că trăsura nu mai e departe.

Într-adevăr, căruţa comedianţilor se ivea la răscruce. Zerbina, aşezată în partea din faţă a căruţei, aruncă o privire rapidă spre dobitoace şi oameni, a căror prezenţă prin acele locuri nu părea s-o surprindă.

— La dracu ! iată ce echipaj elegant, exclamă Tiranul, şi ce catîrce frumoase de Spania, bune să facă cincisprezece sau douăzeci de leghe pe zi. Dacă am avea şi noi aşa ceva, n-am mai zăbovi atita pe drum şi ne-am şi afla la porţile Parisului. Dar pe cine naiba aşteaptă acolo ? Fără îndoială că e vorba de nişte animale odihnite, care să fie schimbate la caleaşca vreunui senior.

— Nu, interveni în discuţie *dueña*, catîrca are în loc de şa perne şi cuverturi, ca pentru o femeie.

— Atunci se pune la cale o răpire, exclamă Tiranul, dealtminteri şi cei doi scutieri în livrea cenuşie au un aer foarte misterios.

— Se prea poate, răspunse Zerbina cu un surîs ce exprima echivocul.

asta într-un chip atît de avantajos, încît ar însemna o prostie curată să nu te agăţi de ea cu amîndouă mîinile; fiindcă, odată scăpată, nu se mai întoarce niciodată. Chipul Fortunei, care pînă acum mi se arătase morocănos şi posomorît, iată că astăzi îmi surîde graţios. Profit de bunăvoinţa ei, întrucît de bunăseamă că-i trecătoare. În umila mea situaţie de Subretă, nu puteam aspira decît la de-alde Mascarille sau Scapin. Mă curtau doar valeţii, în timp ce stăpînii se iubeau cu Lucinde, Leonore şi Isabelle; seniorii abia dacă binevoiau, în treacăt, să mă prindă de bărbie, şi să însoţească cu o sărutare pe obraz jumătate de ludovic de argint pe care mi-o strecurau în buzunarul şorţului. S-a găsit un muritor cu un gust mai ales, care s-a gîndit că, în afara teatrului, subreta valorează cel puţin tot atît cît şi stăpîna; şi cum rolul Zerbinei nu cere o virtute foarte aprigă, m-am gîndit că nu trebuia să-l aduc la disperare pe bărbatul curtenitor, pe care plecarea mea îl supărase atît de mult. Aşadar, lăsaţi-mă să-mi iau bagajele din fundul căruţei şi îngăduiţi-mi să vă spun bun-rămas. Am să vă regăsesc, la Paris, mai curînd sau mai tîrziu, deoarece în sufletul meu mă simt comediantă, şi niciodată n-am fost necredincioasă teatrului prea multă vreme.

Bărbaţii ridicară cuferele Zerbinei şi le aşezară, în cumpănă, pe catîrca de povară; Subreta, aju-

— Doamna se găsește oare printre noi ? exclamă Scapin ; văd că unul dintre scutieri se îndreaptă către căruța noastră, ca și cum ar voi să parlamenteze mai înainte de a folosi violența.

— Oh ! nu va fi deloc nevoie de așa ceva, adăugă Sérafina, aruncînd spre Subretă o privire disprețuitoare, pe care aceasta o înfruntă cu o obrăznicie liniștită ; există și ființe binevoitoare care se azvîrl singure în brațele răpitorilor.

— Nu este răpită cine vrea, replică Subreta ; dorința nu este suficientă în această problemă, mai trebuie să și placi.

Conversația ajunsese aici, cînd scutierul, după ce făcu semn vizitiului să oprească, întrebă, cu bereta în mînă, dacă domnișoara Zerbina se afla în căruță.

Zerbina, vioaie și sprintenă ca o șopîrlă, își scoase căpșorul oacheș de sub un soi de coviltir și răspunse ea însăși la întrebare ; apoi sări jos.

— Domnișoară, sînt la ordinele dumneavoastră, rosti scutierul pe un ton curtenitor și respectuos.

Subreta își potrivi fustele înfoiate, își trecu degetele în jurul corsajului, ca pentru a-și lăsa mai în voie sînii, și, intorcîndu-se către comedianți, le ținu această mică cuvîntare pe care o avea gata pregătită.

— Scumpii mei tovarăși, iertați-mă dacă vă părăsesc în acest chip ! Ocazia te silește uneori s-o prinzi cînd își flutură pe dinaintea ta cosițele, și

tată de scutierul care îi ținu piciorul, se săltă pe catîrca cea frumos împodobită, cu tot atîta ușurință ca și cum ar fi studiat echitația într-o academie ecvestră, apoi, dînd cu călcîiul în coastele animalului, acesta porni la drum. Pe cînd se îndepărta, Subreta schiță cu mîna un gest de rămas bun tovarășilor ei.

— Noroc bun, Zerbina ! strigară comedianții, în afară de Sérafina, care-i mai păstra pică.

— Plecarea asta nu-mi place, exclamă Tiranul, și tare mult aș fi vrut s-o păstrăm cu noi pe Subreta asta admirabilă ; dar nu cunoaște altă lege decît fantezia ei. Va trebui să transformăm, în piesele pe care le jucăm, rolurile de fete în casă și de domnișoare de onoare în roluri de *dueña* sau de însoțitoare mai vîrstnice, lucru mai puțin plăcut ochiului decît o mutrișoară ștrengărească ; dar coana Leonarda are mult haz și își cunoaște la perfecție meseria de comediantă. O să ne descurcăm noi totuși pînă la urmă.

Căruța se așternu din nou la drum, într-un ritm ceva mai viu decît acela al carului cu boi. Traversau un ținut care se înfățișa cu totul altfel decît întinderile landelor. Nisipurilor albe le luaseră locul pămînturi roșcate, ce dădeau vegetației mai multă sevă hrănitoare. Case din piatră, care vesteau o oarecare bunăstare, apăreau ici și colo, înconjurate de grădini împrejmuite cu garduri vii, garduri ce păreau smălțuite cu

bumbii roşii ai măceşilor şi cu boabele vinete ale porumbelor. La marginea drumului se înălţau trunchiurile viguroase ale unor arbori falnici, ce-şi întindeau bogat crăcile puternice, iar frunzele galbene scuturate pătau iarba din jur sau zburau, după capriciile vîntului, pe dinaintea Isabellei şi a lui Sigognac, care, obosiţi de şederea incomodă în căruţă, se mai dezmorţeau mergînd un pic pe jos. Matamore o luase bine înainte, şi în umbra viorie a serii putea fi zărit pe creasta unui urcuş, proiectîndu-şi în linii întunecoase scheletul subţire, care, de departe părea străpuns de spada-i, nemăsurat de lungă.

— Cum se face oare, se adresă Sigognac Isabellei, că dumneata, care ai întreg felul de a fi al unei domnişoare de neam mare, prin modestia purtării, înţelepciunea vorbelor şi alegerea admirabilă a cuvintelor, cum se face că te-ai alăturat acestei trupe rătăcitoare de comedieni, oameni cumsecade, fără îndoială, dar nu de acelaşi neam şi rang ca dumneata ?

— Să nu crezi cumva, datorită cîtorva calităţi pe care le am, că sînt o prinţeasă nefericită sau o regină izgonită din regatul ei, ajunsă în situaţia nenorocită de a-şi cîştiga viaţa, jucînd pe scena unui teatru. Povestea mea este foarte simplă, şi întrucît viaţa mea îţi stîrneşte oarecare curiozitate, am să ţi-o istorisesc. Departe de a fi fost constrînsă la meseria cu care mă îndeletnicesc

astazi de catastrofe ale soartei, de ruini nemaiauzite sau de aventuri romanești, eu am văzut lumina zilei într-o trupă de teatru, fiind, după cum se spune, copil al scenei ce a învățat și a moștenit meseria părinților. Carul lui Thespis mi-a fost locul de naștere și patria călătoare. Mama mea, care juca roluri de prințese tragice, era o femeie foarte frumoasă. Ea își lua rolurile în serios, și chiar în afara scenei nu voia să audă vorbindu-se decît de regi, prinți, duci și alte mărimi, luînd drept veritabile coroanele ei de tinichea lustruită și sceptrele de lemn aurit. Cînd se întorcea în culise, își purta într-un chip atît de majestuos catifeaua falsă a rochiilor, încît ai fi putut spune că era un val de purpură sau însăși trena unei mantii regale. Dominată de această măreție trufașă își astupa cu îndărătnicie urechea la mărturisirile, rugămințile și promisiunile acelor filfizoni galanți care zboară întotdeauna în jurul comediantelor ca fluturii în jurul luminării. Într-o seară, chiar, în loja ei din culise, cum un tînăr ferchezuit și încrezut o cam luase razna, ea se ridică în picioare și strigă ca o adevărată Thomyris, regină a Sciției : „Gărzi ! puneți mîna pe el !", pe un ton atît de suveran, de disprețuitor și de solemn, încît curtezanul, năucit cu totul, o șterse de frică, neîndrăznind să mai întreprindă ceva.

Or, aceste acte de mîndrie și izbucnirile tăioase, ciudate pentru o comediană bănuită totdeauna de

purtări uşuratece, ajungînd la urechile unui foarte înalt şi puternic prinţ, acesta le găsi de bun gust, spunîndu-şi că adîncul dispreţ faţă de lumea de rînd, netrebnică, nu putea purcede decît dintr-un suflet generos. Cum rangul său în lume echivala cu acela de regină în teatru, prinţul fu primit cu mai multă blîndeţe şi cu o frunte mai puţin încruntată. Era tînăr, era frumos, vorbea minunat, era stăruitor şi poseda acel mare avantaj de a fi nobil. Ce pot să spun mai mult ? De data aceasta regina nu şi-a mai chemat gărzile, şi poţi să vezi în mine fructul acestei iubiri aprinse.

— Toate astea, spuse curtenitor Sigognac, explică de minune graţiile fără de seamăn cu care eşti dotată. Un sînge princiar curge prin vinele dumitale. Aproape că ghicisem acest lucru !

— Această legătură, continuă Isabella, a ţinut mai multă vreme decît obişnuiesc să dureze intrigile în teatru. Prinţul găsi la mama mea o fidelitate care izvora atît din orgoliu, cît şi din iubire, şi de la care nu se abătu niciodată. Din nefericire, raţiuni de stat se aşezară de-a curmezişul iubirii lor ; el a trebuit să plece să lupte în războaie ori i s-au încredinţat ambasade în ţări îndepărtate. O căsătorie ilustră, pe care a amînat-o pe cît i-a stat în putinţă, a fost mijlocită, în numele său, de către familia prinţului. Pînă la urmă a fost nevoit să cedeze, întrucît nu avea dreptul să întrerupă, din cauza unui capriciu amoros, un lung

şir de strămoşi ce urcă pînă la Carol cel Mare şi să se stingă cu el acest neam glorios. Sume de bani destul de mari îi fură oferite mamei mele spre a îndulci această ruptură devenită necesară, spre a o pune la adăpost de nevoi şi pentru a mă putea creşte şi educa. Însă ea nici nu a vrut să audă, spunînd că nu înţelegea să primească banii fără inima prinţului, şi că prefera să-i rămînă el dator, decît să-i datoreze ea ceva : întrucît ea îi dăruise, în generozitatea sa nemărginită, ceea ce el niciodată nu va putea să-i înapoieze. *Nimic înainte, nimic după*, aceasta era deviza mamei. Ea jucă, aşadar, mai departe, aceleaşi roluri de prinţesă tragică, dar cu moartea în suflet ; şi, de atunci încolo, se topi încetul cu încetul, pînă ce-şi dete sfîrşitul, nu după multă vreme.

Eu eram pe vremea aceea o fetiţă de şapte-opt ani ; jucam şi eu, în roluri de copii, de amoraşi, sau în alte rolişoare pe măsura staturii şi inteligenţei mele de copil. Moartea mamei îmi pricinui o durere cu mult peste puterile vîrstei şi-mi aduc aminte că a fost nevoie să mă bată cu biciul, în ziua aceea, ca să joc rolul unuia dintre copiii Medeii. Mai tîrziu, marea mea durere a început să se potolească datorită mîngîierilor comedianţilor şi a comedienelor care mă răsfăţau pe cît se pricepeau mai bine şi mă alintau care mai de care, strecurîndu-mi totdeauna în coşuleţ dulciuri şi alte bunătăţi. Pedantul, care făcea parte din trupa

noastră şi mi se părea încă de pe atunci tot atît de bătrîn şi de zbîrcit ca şi astăzi, s-a ocupat de mine, m-a învăţat recitarea, armonia şi măsura versurilor, cum să vorbesc şi cum să ascult, atitudinile, gesturile, fizionomiile potrivite dicţiunii, precum şi toate secretele unei arte în care el excelează — deşi nu este decît un comedian de provincie —, întrucît are studii serioase, ca fost profesor de colegiu, de unde a fost îndepărtat din pricina beţiei sale incorigibile. In mijlocul dezordinii aparente a unei vieţi vagabonde, am crescut şi am trăit inocentă şi curată : deoarece, pentru colegii mei, care mă ştiau încă din leagăn, eu însemnam o soră sau o fiică, iar cît despre filfizonii care îmi dădeau tîrcoale, m-am priceput, luînd o înfăţişare rece, rezervată şi discretă, să-i ţin la distanţă aşa cum se cuvine, continuînd, şi în afară de scenă, să-mi joc rolul de ingenuă, fără ipocrizie şi fără falsă pudoare.

Şi astfel, pe cînd mergeau alături, pe drumul de ţară, Isabella îşi depăna povestea vieţii şi a întîmplărilor sale, iar Sigognac o asculta vrăjit.

— Şi numele acestui prinţ il mai ştii sau l-ai uitat ? întrebă Sigognac.

— Poate că ar fi primejdios, pentru liniştea mea, să-l rostesc, răspunse Isabella, însă el a rămas întipărit in memoria mea.

— Dar există oare vreo dovadă a legăturii sale cu mama dumitale ?

— Am o pecete pe care este gravat blazonul său, rosti Isabella ; este singura bijuterie pe care mama a păstrat-o de la el, şi asta datorită valorii nobiliare şi a semnificaţiei sale heraldice, care lăsau cu totul în umbră valoarea sa materială ; şi, dacă îţi face plăcere, am să-ţi arăt cîndva pecetea.

Ar fi desigur prea plictisitor să urmărim etapă cu etapă carul comic, cu atît mai mult cu cît înaintau încet, cu popasuri mici, fără întîmplări care să merite a fi consemnate pe răbojul nostru. Prin urmare vom sări cîteva zile şi iată-ne sosiţi în împrejurimile oraşului Poitiers. Încasările nu fuseseră rodnice şi vremuri grele se abătură asupra trupei. Banii marchizului de Bruyères se sfîrşiseră de-a binelea, ca şi pistolii lui Sigognac, a cărui delicateţe sufletească ar fi suferit de nu şi-ar fi ajutat tovarăşii aflaţi la strîmtoare, desigur în măsura slabelor sale mijloace. Căruţa, trasă la plecare de patru animale zdravene, nu mai avea acum la ham decît un cal, şi ce cal ! o mîrţoagă nenorocită, care părea să se fi hrănit, în loc de fîn şi de ovăz, cu cercuri de butoaie, într-atît îi ieşeau de mult coastele în afară. Oasele şoldurilor îi străpungeau pielea, iar muşchii slăbiţi ai coapselor se iveau ca nişte mari zbîrcituri fleşcăite ; picioarele, acoperite cu peri lungi şi zbîrliţi, păreau nişte butuci din pricina umflăturilor. Pe greabăn, din pricina rosăturilor hamului, a cărui căptuşeală dispăruse de mult, se vedeau multe ju-

puituri sîngerînde, iar loviturile de bici zebraseră cu tot felul de dungi flancurile strivite ale bietului animal. Capul său însemna un întreg poem de melancolie și de suferință. Înapoia ochilor i se vedeau niște adîncituri profunde, de-ai fi crezut că au fost scobite cu bisturiul. Luminile ochilor, vinete, aveau privirea întunecată, resemnată și gînditoare a omului obosit peste măsură. Nepăsarea față de lovituri, născută din zădărnicia strădaniei, i se citea trist în ochi, iar pocnetul biciului nu-i mai stîrnea nici o scînteie de înviorare. Urechile pleoștite, dintre care una avea vîrful despicat, îi atîrnau jalnic de fiecare parte a frunții și scandau, prin clătinatul lor, ritmul inegal al mersului chinuit. O șuviță a coamei, ajunsă galbenă din albă, își încurca firele de curelele frîului, a cărui piele aspră rosese ieșiturile osoase ale fălcilor, scoase și mai mult în relief de slăbiciunea animalului. Din zgîrciurile nărilor se prelingeau picături de apă, într-o răsuflare grea, iar pielea obosită ce-i acoperea dinții galbeni părea crispată de nemulțumire, aidoma unor buze omenești posace.

Pe părul bălan, cu mici pete roșcate, sudoarea îi așternuse niște firișoare asemenea vărgăturilor pe care le lasă ploaia peste tencuiala zidurilor, îi lipise sub pîntec mici smocuri de păr, îi muiase picioarele dinapoi și, împreună cu noroiul, plămădise un fel de ciment îngrozitor. Nimic nu putea fi mai jalnic de privit, iar calul pe care apare

Moartea în Apocalips ar fi putut fi luat drept un patruped sprinten și arătos, bun de paradă și de întreceri între cavaleri, alături de acest animal vrednic de milă și prăpădit, cu picioarele ce păreau gata să se rupă sau să se desfacă la fiecare pas, și care, cu o privire dureroasă, parcă implora ca o grație lovitura ucigătoare și izbăvitoare a hingherului. Cum începuse să se lase frigul, animalul pășea în mijlocul aburilor care îi ieșeau din flancuri și din nări.

În car nu se aflau decît cele trei femei. Bărbații mergeau pe jos ca să nu împovăreze și mai mult amărîtul animal, pe care nu numai că puteau să-l urmeze lesne, dar puteau chiar să-l și întreacă. Numai gînduri triste îi stăpîneau pe toți și de aceea, fără să scoată o vorbă, mergeau izolați, înfășurîndu-se pe cît puteau mai bine în capele lor destul de subțiri.

Sigognac, aproape descurajat, se întreba dacă n-ar fi făcut mai bine să rămînă în castelul dărăpănat al părinților săi, chiar de-ar fi fost să moară de foame alături de blazonul său tocit, în liniște și singurătate, decît să înfrunte întîmplările unei călătorii pe drumuri necunoscute, alături de niște saltimbanci.

Și gîndul îl duse la bravul Pierre, la Bayard, la Miraut și la Belzebut, credincioșii tovarăși ai îndelungii sale plictiseli. Oricît voi să se stăpînească, inima i se strînse, iar din piept i se urcă

înspre gîtlej acel tremur nervos care de obicei se preface în lacrimi ; dar o privire aruncată spre Isabella, care stătea ghemuită în mantila sa în partea din față a căruței, îi întări din nou curajul. Tînăra îi surîdea ; nu părea să fie mîhnită din pricina necazurilor ; sufletul îi era mulțumit : ce însemnătate puteau să aibă suferințele și oboselile trupului ?

Peisajul pe care-l străbăteau nu era deloc potrivit pentru a împrăștia melancolia. În prim plan se răsuceau scheletele convulsive ale cîtorva ulmi bătrîni, chinuiți, strîmbi, ciuntiți. Crăcile lor negre, cu firicele capricioase, se desemnau pe un cer cenușiu-gălbui, foarte jos, încărcat cu nori ce prevesteau zăpada și prin care nu străbătea decît o lumină lividă ; în al doilea plan se întindeau cîmpuri nelucrate, pe care le mărgineau, aproape de orizont, coline pleșuve sau șiruri de copaci roșietici. Din depărtare în depărtare, ca o pată de cretă, cîte o colibă, înălțînd spre cer o o ușoară spirală de fum, se zărea printre stinghiile subțiratice ale împrejmuirilor. Adînciturile unui șanț brăzdau pămîntul, cu o lungă cicatrice. Primăvara, cîmpia ce se întindea în față, îmbrăcată în verdeață, ar fi putut să aibă un aspect plăcut ; însă, învăluită în veștmintele cenușii ale iernii, ea nu oferea ochilor decît monotonie, sărăcie și tristețe. Din vreme în vreme, cîte un țăran livid și zdrențăros sau cîte o bătrînă încovoiată sub o

— Chiar și fără sare, răspunse Tiranul, deoarece stomacul meu nu-și mai amintește de acea omletă, gătită din ouăle ce piuiau cînd au fost sparte de marginea tigăiței, și pe care am dat-o peste gît, botezînd-o cu titlul amăgitor și sarcastic de dejun, deși era garnisită numai cu ciocuri.

Sigognac veni și el să se mai adăpostească înapoia carului. Pedantul începu vorba :

— Priviți ce vreme îngrozitoare, domnule baron ; îmi pare tare rău pentru dumneavoastră că trebuie să împărtășiți restriștile noastre, dar acestea sînt necazuri trecătoare și, cu toate că nu mergem prea repede, totuși ne apropiem de Paris.

— Cît despre mine, n-am fost deloc crescut pe brațele moliciunii, răspunse Sigognac, și nu sînt omul care să mă sperii de cîțiva fulgi de zăpadă. Pe cine plîng, sînt aceste sărmane femei, care, plăpînde prin natura lor, sînt silite să îndure oboseli și lipsuri întocmai ca niște ostași la vreme de război.

— De tare multă vreme sînt ele obișnuite cu așa ceva, și ceea ce ar însemna aspru și greu pentru femei de neam sau pentru burgheze, lor nu li se pare deloc anevoios.

Furtuna creștea. Gonită de vînt, zăpada alerga în nori albi, ce de-abia atingeau pămîntul, și se oprea doar cînd era stăvilită de vreun obstacol : dîmburi, movile, grămezi de pietre, garduri, povîrnișuri de șanțuri. Și se îngrămădea acolo cu o

legătură de vreascuri, păşeau încet pe drum. Departe de a însufleţi acest pustiu, parcă dimpotrivă, accentuau şi mai mult singurătatea. Coţofenele ţopăind pe pămîntul negru, cu coada înfiptă în tîrtiţă ca un evantai închis, păreau că sînt adevăraţii locuitori ai ţinutului. Cîriiau de zor la vederea carului, ca şi cum şi-ar fi comunicat reflecţiile şi gîndurile despre comedianţi şi dansau pe dinaintea lor a batjocură, ca nişte păsări rele şi fără inimă ce erau, nesimţitoare la necazurile bietei lumi.

Vîntul puternic şi rece ce se porni să bată lipea mantalele subţiri de trupurile comedianţilor şi le pălmuia faţa cu degetele sale roşii. Nu după mult timp, în vîrtejurile vîntului începură să apară şi fulgii de zăpadă, ce se urcau, coborau, se încrucişau fără să poată atinge pămîntul sau să se aştearnă undeva, într-atît de puternică era vijelia. Fulgii ajunseră atît de deşi, încît alcătuiau un fel de obscuritate albă, la cîţiva paşi de drumeţii orbiţi. Văzute prin acest furnicar argintiu, lucrurile cele mai apropiate îşi pierdeau aparenţa reală şi nu mai era chip să le deosebeşti.

— S-ar părea, spuse Pedantul, care păşea înapoia carului spre a se mai adăposti un pic, că gospodina cerească jumuleşte acolo sus nişte gîşte şi îşi scutură peste noi puful din şorţ. Ca să fiu sincer, carnea mi-ar plăcea mai mult, şi m-aş simţi în stare s-o mănînc, aşa, fără lămîie şi fără mirodenii.

uimitoare iuțeală, revărsîndu-se în cascadă peste cealaltă parte a stavilei vremelnice. Alteori se prăvălea ca într-o prăpastie în vîltoarea unei trombe și se urca din nou spre cer, în vîrtejuri nebune, pentru a cădea iarăși în mormane. pe care furtuna le spulbera într-o clipită. Cîteva minute fuseseră de ajuns pentru a așterne pe chipurile Sérafinei, Isabellei și Leonardei un strat de pudră albă, deși se refugiaseră în fundul carului și se adăpostiseră sub un parapet de bagaje, sub coviltirul tremurînd de pînză.

Zăpăcit de biciuirile zăpezii și ale vîntului, calul nu mai înainta decît cu mare greutate. Sufla din greu, trupul îi tremura, iar copitele îi alunecau la fiecare pas. Tiranul îl apucă de căpăstru, și, mergînd alături de el, îl susținu un pic cu brațul său viguros. Pedantul, Sigognac și Scapin puseseră umărul la roată, Leandru plesnea din bici pentru a mai îmboldi bietul animal. Să-l fi lovit ar fi însemnat curată cruzime. Cît despre Matamore, el rămăsese ceva mai în urmă, deoarece era atît de ușor, dată fiind slăbiciunea sa fenomenală, încît vîntul îl împiedica să înainteze, cu toate că luase cîte o piatră în fiecare mînă și își umpluse buzunarele cu pietricele spre a se mai îngreuna.

Vijelia de zăpadă, departe de a se potoli, se dezlănțuise cu mai mare turbare, și se rostogolea cu furie printre grămezile de fulgi albi, pe care îi stîrnea în mii de vîrtejuri și de luciri, asemenea

spumei valurilor. Furtuna deveni atît de năprasnică, încît comedianții, cu toate că țineau să ajungă cît mai neîntîrziat în sat, fură siliți să se oprească locului, și, punînd mîna, întoarseră carul împotriva vîntului. Nenorocita gloabă, care-l trăgea, era la capătul puterilor ; picioarele i se înțepeniseră ; fiori și tremurături îi alergau peste pielea fumegîndă și scăldată în sudori. O sforțare încă și ar fi căzut moartă ; picături de sînge se și prelingeau din nările puternic dilatate de grozava apăsare a pieptului, și reflexe sticloase treceau prin luminile ochilor.

Grozăvia în întuneric nu este greu de închipuit. Tenebrele găzduiesc cu ușurință spaimele, dar teroarea albă poate fi mai greu înțeleasă. Totuși, nimic nu putea fi mai sinistru decît situația sărmanilor noștri comedianți, palizi de foame, vineți de ger, orbiți de zăpadă și pierduți la marginea unei șosele în mijlocul unor vîrtejuri amețitoare de ace de gheață, care îi învăluiau de pretutindeni. Se ghemuiseră, cu toți, sub pînza coviltirului, așteptînd să treacă urgia, înghesuiți unul într-altul spre a se folosi de căldura trupurilor lor. Într-un sfîrșit, uraganul stătu, iar zăpada, suspendată în văzduh, putu să coboare mai puțin furtunos pe pămînt. Cît de departe putea să răzbată privirea, cîmpia dispărea sub un linţoliu argintiu.

Dar unde-i oare Matamore ? întrebă Blazius ; să-l fi dus vîntul din întîmplare pînă în lună ?

— Într-adevăr, rosti și Tiranul, nu-l văd. Poate că s-a ghemuit pe sub vreun decor în fundul carului. Hei! Matamore! destupă-ți urechile dacă dormi și răspunde cînd te chemăm.

Matamore nici gînd să răspundă. Nici o formă nu se mișcă de sub grămada decorurilor vechi.

— Hei! Matamore! mugi din nou Tiranul cu cea mai groasă voce tragică de care era capabil, și cu o forță în stare să trezească în peștera lor și pe cei șapte adormiți din poveste, cu dulăul lor cu tot.

— Nu l-am văzut, spuseră și comediantele, vîrtejurile de zăpadă ne orbeau și nu ne-am îngrijorat, dealtminteri, de absența sa, socotind că se află la cîțiva pași în urma carului.

— Drace! exclamă Blazius, lucrurile sînt destul de ciudate: numai să nu i se fi întîmplat vreo nenorocire!

— Fără îndoială, spuse Sigognac, că se va fi adăpostit, în toiul viscolului, după vreun trunchi de arbore, și nu va întîrzia mult și ne va ajunge.

Luară hotărîrea să aștepte cîteva minute, după care, dacă nu se ivea, urmau să pornească în căutarea sa. Dar nimic nu apărea pe drum, și pe fundalul alb, deși amurgul se lăsase, o formă omenească s-ar fi desprins cu ușurință, chiar de la o distanță destul de mare. Noaptea ce coboară atît de repede peste zilele scurte de decembrie își întinsese vălurile, dar fără să aducă cu ea o

Urletul, mai întîi îndepărtat, se apropiase, şi acum putea fi desluşit, în mijlocul cîmpiei, aşezat pe labele dinapoi, în zăpadă, un zăvod mare, negru, cu botul ridicat către cer, care părea că se gargariseşte cu gemetele astea jalnice.

— Cred că i s-a întîmplat ceva sărmanului nostru tovarăş, strigă Tiranul, animalul ăsta blestemat urlă ca pentru mort.

Femeile, cu inima strînsă de o presimţire sinistră, îşi făcură cucernic semnul crucii. Buna şi generoasa Isabella murmură un început de rugăciune.

— Trebuie să mergem să-l căutăm fără de întîrziere, rosti Blazius; să luăm şi felinarul, a cărui lumină îi va sluji de călăuză şi de stea polară dacă a pierdut drumul bun şi a luat-o razna peste cîmpuri, fiindcă pe o aşa viforniţă, care a acoperit drumurile cu giulgiuri albe, este foarte uşor să te rătăceşti.

Scăpărară iute cremenele şi aprinseră un muc de luminare pe care îl vîrîră în pîntecele felinarului. Numaidecît felinarul răspîndi prin gemuleţele subţiri de corn o lumină destul de vie pentru a fi zărită de departe.

Tiranul, Blazius şi Sigognac porniră în cercetare. Scapin şi Leandru rămaseră de pază lîngă car şi spre a linişti pe cele trei femei, pe care întreaga întîmplare începuse să le îngrijoreze. Pentru a spori şi mai mult caracterul lugubru al scenei,

obscuritate deplină. Răsfrîngerile zăpezii se luptau cu tenebrele cerului și, printr-o bizară răsturnare, părea că lumina izvorăște din pămînt. Orizontul se preciza în linii albe și nu se pierdea în depărtările zării. Arborii, parcă presărați cu făină, semănau cu crengile și trunchiurile cu care promoroaca împodobește geamurile înghețate și, din vreme în vreme, fulgi de zăpadă scuturați de pe ramuri cădeau asemenea lăcrămioarelor de argint de pe giulgiurile mortuare, peste draperiile negre ale umbrei. Priveliștea era încărcată de o tristețe adîncă ; un cîine se porni să urle a pustiu, parcă pentru a da glas dezolării locurilor și pentru a exprima melancolii sfîșietoare. Uneori, parcă natura, plictisită de mutismul ei, își încredințează suferințele tainice vaietelor vîntului sau tînguirilor vreunui biet animal.

Se știe cît este de lugubru în liniștea nopții lătratul deznădăjduit care se sfîrșește în horcăieli, pe care parcă îl pricinuiește trecerea fantomelor nevăzute pentru ochiul omenesc. Instinctul animalelor, ce se află în comunicare cu sufletul lucrurilor, presimte nenorocirea și o jelește mai înainte de a fi cunoscută. În acest urlet amestecat cu hohote de plîns se deslușesc groaza față de viitor, spaimele teribile ale morții și teama de supranatural. Nici omul cel mai curajos nu-l aude fără să fie adînc mișcat și urletul îți încrețește pielea și-ți zbîrlește părul, ca acel suflu despre care vorbește Iov.

dulăul negru nu mai contenea să urle cu disperare, iar vîntul rostogolea peste cîmpii carele sale aeriene, cu murmure surde, ca şi cum ar fi dus în noapte duhuri călătoare.

Vijelia spulberase în aşa chip zăpada, încît ştersese orice fel de urme sau în orice caz le făcuse nesigure. Dealtminteri, din pricina nopţii, căutarea era foarte anevoioasă, iar cînd Blazius îşi apropia felinarul de pămînt, găsea imprimate uneori, în pulberea albă, urmele picioarelor enorme ale Tiranului, dar nu paşii lui Matamore, care, chiar de-ar fi ajuns pînă acolo, nu s-ar fi întipărit mai mult decît urmele unei păsări.

Străbătură astfel aproape un sfert de leghe, cu felinarul ridicat, spre a atrage atenţia comediantului rătăcit, şi strigînd într-una, din toate puterile plămînilor :

— Matamore ! Matamore ! Matamore !

La această chemare, asemănătoare aceleia pe care anticii o rosteau către morţi mai înainte de a se despărţi de locul mormîntului proaspăt, numai liniştea le răspundea sau ţipătul vreunei păsări fricoase ce îşi lua zborul cu o fîlfîire bruscă din aripi, pentru a se duce să se piardă departe în noapte. Uneori, cîte o bufniţă, zăpăcită de lumină, ţipă îngrozitor de jalnic. În sfîrşit, Sigognac, care avea o privire pătrunzătoare, crezu că desluşeşte prin umbră, la piciorul unui arbore, o figură cu aspect fantastic, ciudat de înţepenită

niciile meseriei de comedian: cînd e vorba de el, moartea nu e în stare să-şi păstreze gravitatea.

Mai nutrind încă unele speranţe, Tiranul încercă să-i scuture mîna lui Matamore, dar braţul ţeapăn căzu brusc, dintr-o bucată, cu un zgomot sec, ca braţul de lemn al unei marionete căreia îi dai drumul la sfoară. Bietul om părăsise teatrul vieţii pentru acela al lumii de dincolo. Cu toate acestea, neputînd concepe că Matamore murise cu adevărat, Tiranul îl întrebă pe Blazius dacă nu are cumva la el clondirul. Pedantul nu se despărţea niciodată de acest preţios obiect. Mai rămăseseră în el cîteva picături de vin şi viri gîtul clondirului între buzele violete ale lui Matamore; dar dinţii rămaseră încleştaţi cu îndărătnicie, şi lichidul întăritor ţîşni înapoi în picături roşii, prin colţurile gurii. Suflul vital părăsise pentru totdeauna acest lut plăpînd, întrucît cea mai neînsemnată răsuflare ar fi dat naştere unui abur vizibil în aerul rece.

— Nu-i mai chinuiţi bietul trup neînsufleţit, spuse Sigognac, nu vedeţi că e mort ?

— Vai ! aşa este, răspunse Blazius; tot atît de mort ca şi Keops sub piramida cea mare. Fără îndoială că, buimăcit de viscol şi nemaiputînd lupta împotriva furiei furtunii, s-a oprit lîngă acest copac şi, cum nu avea un dram de carne pe oase, l-a pătruns numaidecît gerul pînă în măduva lor. Ca să producă o impresie cît mai grozavă la Paris, îşi micşora în fiecare zi porţia de mîncare şi ajunsese, din pricina postului, la fel de cos-

și într-o sinistră nemișcare. Sigognac dădu imediat de știre tovarășilor săi și, cu toți, porniră în cea mai mare grabă într-acolo.

Era, într-adevăr, sărmanul Matamore. Spatele îi era sprijinit de un copac, iar picioarele sale lungi, întinse pe pămînt, dispăreau pe jumătate sub nămeții de zăpadă. Imensa sa spadă, pe care n-o părăsea niciodată, forma cu bustul său un unghi bizar, care ar fi stîrnit rîsul în orice altă împrejurare. Matamore rămase nemișcat mai departe, ca o stană de piatră, la apropierea tovarășilor săi. Neliniștit de înțepeneala ciudată, Blazius îndreptă lumina felinarului spre fața lui Matamore, dar aproape să-l scape din mînă, într-atît de mult se sperie de ceea ce văzu.

Masca, astfel luminată, nu mai avea nici un pic din culorile vieții. Era albă ca ceara. Nasul, cu nările strînse de degetele noduroase ale Morții, lucea ca un os de sepie, pielea i se întinsese pe tîmple. Fulgi de zăpadă i se adunaseră pe sprîncene și pe gene, iar ochii holbați priveau ca niște ochi de sticlă. La fiecare capăt al mustăților scînteia cîte un mic sloi de gheață care le apleca sub greutatea sa. Sigiliul liniștei eterne pecetluise buzele de pe care își luaseră zborul atîtea palavre vesele, iar capul de mort, sculptat de slăbiciune, apăruse pe această figură palidă, în care obișnuința grimaselor și a schimonoselilor săpase cute oribil de comice, ce rămăseseră întipărite chiar pe chipul neînsuflețit, deoarece aceasta este una din nimic-

teliv ca și un ogar la capătul sezonului de vînătoare. Sărmane Matamore ! iată-te de-acum înainte la adăpost de bobirnace, de tifle, de lovituri de picior și de ciomege peste spinare, pe care rolurile tale te sileau să le rabzi ! Nimeni n-o să-ți mai rîdă în nas.

— Ce ne facem cu trupul lui ? îl întrerupse Tiranul, nu putem să-l lăsăm aici, pe povîrnișul ăsta, să-l sfîșie lupii și cîinii sau să-l ciugulească păsările, deși carnea lui înseamnă un prînz tare jalnic, cu care nu s-ar sătura nici măcar viermii.

— Bineînțeles că nu, rosti Blazius ; a fost un camarad bun și loial și, cum nu este greu, ai să-l apuci de cap, iar eu de picioare, și-l vom duce amîndoi pînă la căruță. Mîine, cînd se va face ziuă, îl vom înmormînta în vreun locșor retras, în chipul cel mai cuviincios cu putință : fiindcă, nouă, histrionilor, Biserica vitregă ne închide porțile cimitirului și nu ne îngăduie ultima bucurie, de a dormi somnul de veci în pămînt sfințit. Ne este scris să putrezim în gemonii [1] ca niște cîini cu mațele scoase sau ca niște cai morți, după ce, toată viața noastră, am înveselit atîția oameni cumsecade. Dumneavoastră, domnule baron, o veți lua înainte și veți ține felinarul.

Sigognac dete din cap în semn de aprobare pentru această rînduială. Cei doi comedianți se aplecară,

[1] Scara colinei Capitoliului unde erau expuse, la romani, trupurile celor uciși prin supliciu.

deteră la o parte zăpada ce îl și acoperise pe Matamore ca un lințoliu prea timpuriu, ridicară cadavrul ce cintărea mai puțin chiar decit trupul unui copil, și porniră la drum. Înaintea lor pășea baronul, care le lumina calea cu razele felinarului.

Din fericire, la acest ceas din noapte, nimeni nu trecea pe drum, deoarece, pentru orice călător, ar fi însemnat un spectacol înfricoșător și misterios acest grup funebru, luminat bizar de reflexele roșietice ale felinarului, ce așternea în urma sa lungi umbre, diforme, peste albeața zăpezii. Gindul unei crime sau al unei vrăjitorii i-ar fi trecut numaidecit prin minte, fără nici o îndoială.

Zăvodul negru contenise cu urletele, ca și cum își încheiase misiunea de a da de știre. O liniște sepulcrală domnea departe, departe peste cimpie, deoarece zăpada are darul de a înăbuși zgomotele.

Cu puțin timp mai înainte, Scapin, Leandru și comedienele zăriseră luminița roșie ce se legăna în mîna lui Sigognac și care arunca asupra lucrurilor reflexe neașteptate, scoțîndu-le din umbră, sub înfățișări bizare sau îngrozitoare, pînă ce se topeau din nou în întuneric. Se ivea și se ascundea, rînd pe rînd, la licăreala nesigură, grupul alcătuit din Tiran și din Blazius, reuniți prin cadavrul culcat al lui Matamore, ca două cuvinte printr-o trăsură de unire, învăluiți într-o aparență enigmatică și lugubră. Scapin și Leandru, mînați de

o curiozitate dominată de nelinişte, purceseră înaintea cortegiului.

— Ei bine ! ce s-a intîmplat ? intrebă valetul de comedie, cind işi ajunse camarazii ; e cumva bolnav Matamore, de-l purtaţi aşa întins de parcă şi-ar fi înghiţit spada ?

— Nu-i bolnav, răspunse Blazius, ba chiar se bucură de o sănătate de neclintit. Gută, friguri, guturai, pietre la rinichi, nu mai au nici o putere asupra sa. S-a vindecat pentru totdeauna de o boală pentru care nici un doctor, fie el Hippócrate[1], Galien[2] sau Avicenna[3], nu a găsit leac, vreau să spun de viaţă, şi de care totdeauna ne scapă doar moartea.

— Aşadar e mort ! exclamă Scapin cu o intonaţie de surpriză dureroasă, aplecindu-se peste chipul lui Matamore.

— Foarte mort, cum nu se poate mai mort, dacă există grade in această situaţie, fiindcă la frigul firesc al morţii se adaugă răceala gerului, răspunse Blazius cu o voce tulburată, care trăda mai multă emoţie decît îngăduiau cuvintele.

— A trăit ! după cum se exprimă confidentul prinţului in scena finală a tragediilor, adăugă Tiranul. Dar vă rog să ne mai schimbăm puţin. Este

[1] *Hippocrate*, cel mai mare medic al Antichităţii, născut în insula Cos la 460 î.e.n.

[2] *Galien* (131—210 e.n.), medic grec.

[3] *Avicenna* (Abu Ali 'al-Hosein ibn-Sină) (980—1037), celebru filozof şi medic arab

rîndul vostru acum. Îl purtăm de atîta vreme pe scumpul nostru tovarăș, fără să tragem nădejdea vreunui fel de răsplată.

Scapin îl înlocui pe Tiran, Leandru pe Blazius, cu toate că îndeletnicirea aceasta de cioclu nu-i era cîtuși de puțin pe plac, după care cortegiul porni iarăși. În cîteva minute ajunseră la căruța oprită în mijlocul drumului. Cu tot gerul, Isabella și Sérafina coborîseră din căruță, unde, ghemuită, rămăsese doar *Dueña*, care-și căsca mari ochii ei de cucuvea. La vederea lui Matamore, palid, înțepenit, înghețat, purtînd pe față acea mască imobilă prin care sufletul nu mai privește, comedienele scoaseră un țipăt de spaimă și de durere. Două lacrimi țîșniră chiar din ochii puri ai Isabellei, înghețate degrabă de vîntul rece și aspru al nopții. Frumoasele-i mîini, înroșite de ger, se împreunară cu pioșenie, iar o rugăciune fierbinte pentru cel pe care îl înghițise atît de năpraznic abisul veșniciei, se înălță pe aripile credinței în profunzimile cerului întunecat.

Ce era de făcut? Situația era îngrijorătoare. Satul unde urmau să mîie peste noapte se afla încă la o depărtare de una sau două leghe, iar cînd vor ajunge acolo, toate casele aveau să fie zăvorîte de mult, iar țăranii culcați; pe de altă parte, nu puteau să rămînă în drum, în mijlocul zăpezii, fără o bucată de lemn ca să aprindă focul, fără merinde spre a mai prinde puteri, în tovărășia atît de sinistră și de neplăcută a unui

cadavru, aşteptînd să se crape de ziuă, în acest anotimp în care se face lumină aşa de tîrziu.

Se hotărîră să pornească. Ceasurile de odihnă şi nişte ovăz pe care i-l întinse Scapin, mai aduseră un pic de vlagă în trupul bietei gloabe bătrîne şi speltite. Ba chiar părea înviorată şi în stare să pornească iarăşi la drum. Matamore fu culcat în fundul căruţei, sub o pînză. Comedienele, nu fără un fior de teamă, se aşezară în partea din faţă a căruţei, deoarece moartea preface într-un spectru prietenul cu care vorbeai cu cîteva clipe mai înainte, iar acela care te înveselea, te îngrozeşte acum ca o stafie sau un strigoi.

Bărbaţii mergeau pe jos, Scapin lumina drumul cu felinarul în care puseseră o luminare nouă, iar Tiranul apucase calul de căpăstru spre a-l ajuta să nu se poticnească. Nu înaintau prea repede, deoarece drumul era greu, şi totuşi, la capătul a două ore de mers începură să zărească, în josul unui povîrniş destul de repede, primele case ale satului. Zăpada aşternuse cămăşi albe peste acoperişuri, care le făceau să se desprindă, cu tot întunericul nopţii, pe fondul închis al cerului. Auzind încă din depărtări zdrăngănitul şi scrîşnetul roţilor căruţei, cîinii neliniştiţi se porniră pe o larmă grozavă, iar lătratul lor trezi şi pe alţii, de prin gospodăriile singuratice de peste cîmpuri. Era un adevărat concert de urlete, unele surde, altele ascuţite, cu solo-uri, răspunsuri şi coruri, la care

participa cu sîrg întregul neam cîinesc de prin partea locului. De aceea, cînd căruța intră de-a binelea în sat, toți pașnicii săi locuitori erau treji. În cadrul lucarnelor sau prin canaturile unor porți întredeschise își făcură apariția multe capete împopoțonate cu scufii de noapte, ceea ce înlesni mult negocierile duse de Pedant spre a găsi un culcuș pentru trupă. Îl îndrumară către han, sau cel puțin către casa care slujea la așa ceva, locurile nefiind prea vizitate de călători, care de obicei mergeau mai departe, fără să poposească aici. Așa-zisul han se afla la celălalt capăt al satului și sărmana gloabă a fost nevoită să se mai opintească puțin ; dar biata ființă simțea apropierea grajdului și, într-o sforțare supremă, potcoavele sale izbiră pietrele de pe drum de scăpărară scîntei chiar așa, prin zăpadă. Nu puteau să se înșele : o creangă de ilice, ce semăna cu ramurile cufundate în apele sfințite ale anticilor, atîrna deasupra porții, iar Scapin, ridicîndu-și felinarul, constată prezența acestui simbol al ospitalității. Tiranul bătu toba cu pumnii săi mari pe tăblia porții și numaidecît răsună înăuntrul casei un tropăit de ghete ce coborau niște trepte. O rază de lumină roșiatică răzbea printre crăpăturile lemnului. Se deschise un canat și o bătrînă, ferind cu o mînă usrată, de părea că acum o să ia foc, flăcăruia tremurîndă a unei lumînări de seu, își făcu apariția în toată oroarea unei cămăși de noapte foarte puțin grațioase. Mîinile fiindu-i ocupate, bătrîna

comedieni, făptașii omorului. Începuse chiar să se jelească și, întinzîndu-și mîinile bătrîne și tremurînde, îl imploră pe Tiran, pe care-l socotea căpetenia bandei, să n-o ucidă și pe ea, făgăduind că va păstra cu sfințenie taina, chiar de-ar fi fost pusă la caznele cele mai cumplite. Isabella o liniști, spunîndu-i în cîteva cuvinte ce se întîmplase. Bătrîna se duse atunci să mai caute încă două luminări și le așeză de o parte și de alta a mortului, oferindu-se să vegheze și ca alături de doamna Leonarda, întrucît, adesecori, în sat, se ocupase de îngroparea morților și știa ce este de făcut în aceste triste împrejurări.

După aceste rînduieli, comedianții se retraseră într-o altă încăpere. Din pricina atîtor scene lugubre și mișcați de pierderea bunului Matamore, le trecuse pofta de mîncare și de-abia se atinseră de bucate. Poate că pentru prima oară în viața sa, deși vinul nu era rău, Blazius își lăsă pe masă paharul pe jumătate plin, uitînd să-l dea pe gît. De bună seamă că era adînc mișcat sufletește, deoarece făcea parte din tagma acelor teribili sugători care ar dori să fie îngropați sub butoi, ca să le curgă într-una în gură de sub canea, și care ar fi în stare să se salte din coșciug și să strige „ia mai toarnă-mi“, cînd e vorba de sorbit un pahar de vin strașnic.

Pentru Isabella și Sérafina se găsi un pat păcătos într-o cameră învecinată. Bărbații se în-

ținea între dinți sau mai degrabă între gingii, marginile cămășii croită din pînză groasă, cu intenția pudică de a ascunde privirilor libertine niște farmece care i-ar fi făcut s-o ia la goană de spaimă chiar și pe țapii nelipsiți din adunările nocturne ale vrăjitoarelor. Îi pofti pe comedianți în bucătărie, așeză sfeșnicul cu luminarea pe o masă, răscoli cenușa din vatră pentru a ințeți niște tăciuni pe jumătate stinși, care numaidecît făcură să trosnească și să scînteieze un braț de uscături ; apoi bătrîna se urcă din nou în camera ei, spre a mai pune pe ea o fustă și un soi de bluză. Un băiețoi, frecîndu-și ochii cu miinile-i murdare, se duse să deschidă poarta dinspre curte, băgă înăuntru căruța, deshămă calul și-l duse în grajd.

— Nu putem totuși să-l lăsăm pe sărmanul Matamore în căruță, ca pe un căprior ucis cu care ne întoarcem de la vînătoare, spuse Blazius, cîinii din ogradă ar putea să-l rupă în bucăți. A fost botezat și trebuie să-i facem veghea de mort, ca unui bun creștin ce-a fost.

Ridicară trupul comedianului răposat, îl întinseră pe masă și-l acoperiră în chip smerit cu o mantie. Sub stofă se sculpta în mari cute rigiditatea cadaverică și se detașa profilul ascuțit al feței, poate și mai înfricoșătoare astfel decît dezvelită. De aceea, cînd se reîntoarse, n-a lipsit mult ca hangița să cadă pe spate de groază la vederea mortului, pe care îl luă drept un om ucis, iar pe

tinseră pe nişte maldăre de paie, aduse de un argat. Dormiră cu toţi rău, iar somnul le fu tulburat de vise urîte. Nu se făcuse bine ziuă şi toţi erau în picioare, pentru că trebuiau să se ocupe de înmormîntarea lui Matamore.

În lipsă de giulgiuri, Leonarda şi gazda îl înfăşuraseră într-o bucată de decor vechi ce reprezenta o pădure, linţoliu tot atît de demn pentru un comedian, ca şi mantia de război a unui căpitan de oşti. Cîteva resturi de pictură colorate în verde imitau, pe urzeala uzată, ghirlande şi frunzişuri, şi dădeau impresia unui strat de iarbă şi de flori aşternut pentru a cinsti trupul, cusut şi împachetat în chip de mumie egipteană.

Dintr-o scîndură aşezată pe două beţe mai groase înjghebară o năsălie, de care apucară Tiranul, Blazius, Scapin şi Leandru. O togă lungă din catifea neagră constelată cu stele şi semi-lune din foiţe aurii şi argintii, de care se foloseau în rolurile de pontifi sau de necromanţi, sluji drept veştmînt mortuar cu destulă decenţă.

Astfel rînduit, cortegiul ieşi printr-o poartă dosnică ce dădea spre cîmp, ca să evite privirile şi bîrfelile curioşilor, pentru a ajunge la un loc viran, pe care hangiţa îl arătase nimerit ca loc de înmormîntare pentru Matamore, fără ca cineva să se poată împotrivi, întrucît obiceiul era ca acolo să fie azvîrlite animalele moarte de vreo boală, loc desigur nevrednic şi murdar pentru a primi

toarce şi cu alţii, ar putea foarte bine să ne înfrunte. Spada dumneavoastră şi pumnii mei n-ar mai fi deajuns. O droaie de pigmei poate să vină de hac unui uriaş. Însăşi victoria ar fi lipsită de glorie şi fără de nici un folos. Chiar dacă veţi străpunge burţile a cinci sau şase secături, renumele dumneavoastră n-ar spori, iar morţii ăştia ne-ar băga în multe încurcături. Ne-ar fi dat să auzim văduve bocindu-se, orfanii ţipînd şi văicărindu-se, lucruri plicticoase, ce stîrnesc mila şi de care avocaţii se vor folosi pentru a influenţa judecătorii.

Sfatul era bun, şi fu urmat. O oră mai tîrziu, socoteala de la han era plătită şi căruţa o pornea din nou la drum.

nişte rămăşiţe omeneşti, lut turnat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu ; dar canoanele bisericii sînt precise, iar histrionul excomunicat nu se poate odihni în pămînt sfinţit, afară numai dacă nu s-a lepădat de teatru, de treburile şi de deşertăciunile sale, ceea ce nu se întîmplase cu Matamore.

Dimineaţa, cu ochii ei cenuşii, începea să se trezească şi, cu picioarele în omăt, cobora povîrnişurile colinelor. O lumină slabă şi rece se întindea peste cîmpie, a cărei albeaţă făcea să pară lividă nuanţa palidă a cerului. Uimiţi de înfăţişarea bizară a cortegiului, înaintea căruia nu se afla nici crucea şi nu păşea nici preotul, şi care nu se îndrepta spre biserică, cîţiva ţărani ce porniseră să adune uscături, se opriră şi priveau chiondoriş la comedianţi, bănuindu-i că sînt eretici, vrăjitori sau nelegiuiţi de hughenoţi, dar fără să îndrăznească totuşi să spună ceva. În sfîrşit, ajunseră într-un loc mai deschis, iar băiatul de grajd, care ducea cu el o cazma ca să sape groapa, spuse că ar fi bine să se oprească acolo. De jur-împrejur, hîrci şi ciolane de animale pe jumătate acoperite de zăpadă formau numeroase moviliţe. Schelete de cai, anatomizate de vulturi şi de corbi, îşi întindeau, la capătul unui şirag de vertebre, lungile căpăţîni descărnate, cu orbitele goale, şi îşi desfăşurau coastele despuiate de carne ca spiţele unui evantai căruia i-a fost destrămată hîrtia. Grămăjoare de zăpadă aşternute într-un chip fantastic sporeau şi mai mult oroarea acestei privelişti

bîntuite de hoituri, scoțînd în relief ieșiturile și articulațiile oaselor. Ai fi putut spune că este vorba de acele animale himerice pe care călăreau Aspiolele sau Gulele în cavalcadele sabatului.

Comedienii așezară trupul pe pămînt, iar rîndașul începu să sape vîrtos, aruncînd bulgării negri peste zăpadă, impresie nespus de lugubră, deoarece li se pare celor vii că sărmanilor răposați, deși nu mai simt nimic, de bună seamă că le este mai frig învăluiți în zăpadă și promoroacă, în prima lor noapte de mormînt.

Tiranul îl schimbă pe băiat la săpat, iar groapa se adîncea cu repeziciune. Își și căscase fălcile destul de larg pentru a înghiți dintr-o îmbucătură cadavrul subțiratec, cînd gloata de țărani începu să urle împotriva hughenoților, iar pe fețele lor puteai citi că sînt gata să-i atace pe comedieni. Fură azvîrlite cîteva pietre, dar care, din fericire, nu atinseră pe nimeni.

Cuprins de mînie împotriva acestor derbedei, Sigognac își scoase iute sabia din teacă și se aruncă asupra canaliilor, lovindu-i cu latul sabiei și amenințîndu-i cu vîrful ascuțit. La zgomotul făcut de încăierare, Tiranul sări afară din groapă, apucă una din bîtele ce slujise la năsălie, și începu să-i croiască peste spate pe țopîrlanii răsturnați de atacul impetuos al baronului. Ceata se risipi urlînd cît îi ținea gura și blestemînd de zor, și numai astfel putură sfîrși înmormîntarea lui Matamore.

Culcat în fundul gropii, trupul cusut în peteceul său de pădure avea mai degrabă înfăţişarea unei archebuze învelite în saia verde, pe care o îngropi spre a o ascunde, decît a unui cadavru omenesc pe care îl înmormîntezi. Cînd primele lopeţi de pămînt se rostogoliră peste sărmanele rămăşiţe pămînteşti ale comedianului, Pedantul, mişcat, nu mai fu în stare să-şi stăpînească o lacrimă, ce-i căzu, din vîrful nasului roşu, în groapă, ca o perlă a sufletului, şi suspină, cu o voce tînguitoare, în chip de cuvîntare funebră, această exclamare care reprezenta totodată bocirea şi elogiul funebru al defunctului :

— Vai ! sărmane Matamore !

Preacinstita persoană care era Pedantul, rostind aceste cuvinte nu bănuia că repetă lapidarele cuvinte ale lui Hamlet, prinţul Danemarcei, pe cînd învîrtea în mînă ţeasta lui Yorick, fostul bufon al Curţii, aşa cum reiese din tragedia domnului Shakespeare, poet foarte cunoscut în Englitera şi protejat al reginei Elisabeta.

În cîteva minute groapa fu acoperită. Tiranul risipi zăpadă deasupra mormîntului pentru a ascunde locul, de teamă să nu se făptuiască vreun sacrilegiu asupra cadavrului, şi, după ce termină şi această treabă, rosti :

— Ei bine, hai să părăsim degrabă locul, întrucît nu mai avem nimic de făcut pe aici ; să ne reîntoarcem la han. Să înhămăm calul la căruţă şi să ne luăm valea, fiindcă mocofanii ăştia, de s-or în-

VIII

ÎN CARE ROMANUL ÎȘI JUSTIFICĂ TITLUL

La început merseră cu iuțeala pe care o îngăduiau forțele gloabei, înviorată de o noapte mai bună, petrecută în grajd, și pe cît permitea starea drumului acoperit de zăpada ce căzuse în ajun. Țăranii înghiontiți și luați la goană de către Sigognac și Tiran puteau să se întoarcă și să atace din nou, în număr mai mare; ca atare era bine să existe între car și sat o distanță suficientă spre a face inutilă orice urmărire. Străbătură două leghe și mai bine în tăcere, întrucît tristul sfîrșit al lui Matamore sporea cu tot felul de gînduri funebre melancolia situației în care se aflau. Fiecare se gîndea că într-o bună zi putea să fie și el îngropat astfel, la marginea drumului, printre hoituri și mortăciuni, și lăsat în voia profanărilor fanatice. Căruța ce-și urma drumul simboliza viața, care merge înainte mereu, fără să-i pese de cei ce nu puteau să se țină după ea și cădeau în șanțuri, în agonie, sau secerați de moarte. Dar simbolul acesta vădea și mai mult sensul său

ascuns, iar Blazius, care avea mîncărime de limbă, se porni la reflecții morale pe această temă, ajutîndu-se de nenumărate citate, apoftegme, sentințe și maxime, pe care rolurile sale de pedant i le întipăriseră adînc în memorie.

Tiranul îl asculta cu un aer posomorît fără să scoată o vorbă. Preocupările sale călătoreau pe alte meleaguri, încît Blazius, observînd aerul distrat al camaradului său, îl întrebă ce gînduri îl frămîntau.

— Mă gîndesc, răspunse Tiranul, la Milo Crotonianul, care a doborît un bou dintr-o singură lovitură de pumn și l-a mîncat într-o singură zi. Isprava asta îmi place grozav, și mă simt în stare s-o făptuiesc și eu.

— Din nenorocire lipsește boul, spuse Scapin, amestecîndu-se și el în discuție.

— Da, replică Tiranul, nu am decît pumnul... și burta. Oh ! cît de fericiți sînt struții care se hrănesc cu pietricele, cioburi de oale, nasturi de jambiere, mînere de cuțite, catarame de cingătoare și alte merinde de acest gen, indigeste pentru oameni. În clipele astea aș înghiți toată recuzita teatrului. Mi se pare că săpînd groapa sărmanului Matamore, am săpat și în mine una așa de largă, de lungă și de adîncă, încît nimic n-ar putea s-o umple. Anticii se dovedeau tare înțelepți cînd, după funeralii, întindeau praznice bogate în tot felul de fripturi și stropite din belșug cu vinațuri, întru deplina glorie a răposați-

desumflată decît punga unui risipitor, niscaiva rămășițe, resturi ale splendorilor de altădată: fărîmituri de plăcinte, ciolane fără șuncă, pielițe de cîrnat și coji de pîine. Mai există în cufăr două sau trei sticle de vin, ultimele dintr-o trupă vitează. Cu alde astea nici vorbă să ne putem potoli foamea și setea, ci doar să le amăgim. Ce păcat că pămîntul din acest ținut neospitalier nu este ca huma cu care unii sălbatici din America își umplu burta cînd se înapoiază cu mîna goală de la vînătoare sau pescuit!

Întoarseră carul și îl vîrîră în desiș, iar calul, deshămat, începu să caute sub zăpadă fire de iarbă, așa de puține la acea vreme, pe care le smulgea cu dinții lungi și galbeni. Aduseră din car un covor, pe care îl așternură într-o poieniță. Comedienii se așezară turcește în jurul acestei fețe de masă improvizate, pe care Blazius aranjă, în chip simetric, fărîmiturile scoase din căruță, ca și cum ar fi fost vorba de un festin în toată regula.

— O, ce frumoasă rînduială! exclamă Tiranul înveselit de acest spectacol. Nici chiar un majordom de casă princiară n-ar fi aranjat mai bine lucrurile. Blazius, cu toate că joci minunat în rolurile de Pedant, să știi că vocația ta adevărată era aceea de mare ofițer al chiolhanurilor.

— Am ținut nespus de mult la asta, dar soarta vitregă s-a împotrivit, răspunse Pedantul cu un aer modest. Mai cu seamă, puișorii mei nesătui,

lor și întru cea mai strașnică sănătate a celor vii. Aș ține tare mult, în aceste clipe, să aduc la îndeplinire ritul filozofic de care pomeneam, foarte potrivit pentru a zvînta lacrimile celor rămași.

— Cu alte cuvinte, exclamă Blazius, tu vrei morțiș să mănînci. Polifem [1], căpcăun, Gargantua, Guliaf ce ești, mă dezguști adînc.

— Și tu, tu ai o poftă nebună să bei, replică Tiranul. Sugătoare, burete, burduf, pîlnie, damigeană, țeavă, bute fără fund ce ești, îmi stîrnești o milă grozavă.

— Cît de dulce și de binevenită ar fi o contopire, la masă, a celor două elemente fundamentale! rosti Scapin cu un aer împăciuitor. Dar ia uitați-vă colo, la marginea drumului, ce pădurice frumoasă. Ar fi un loc tare potrivit pentru un popas. Am putea să întoarcem carul, și, dacă ne-au mai rămas ceva de-ale gurii, vom dejuna de bine de rău, la adăpostul vîntului, înapoia acestui paravan natural. Popasul va mai da răgaz și calului să se odihnească, iar nouă ne va îngădui, pe cînd vom ronțăi fărîmiturile, să mai discutăm despre hotărîrile ce trebuie luate cu privire la viitorul trupei, care mi se pare al dracului de încărcat de nori.

— Să știi că ai gura aurită, prietene Scapin, rosti Pedantul, și o să dezgropăm din măruntaiele traistei cu merinde, vai! mai plată și mai

---

[1] *Polifem*, ciclop din mitologia greacă, fiul lui Poseidon. Ulise a scăpat de el prin viclenie.

să nu vă aruncați cu lăcomie asupra bucatelor. Mestecați încet și plini de reculegere. Dealtminteri, am să vă tai eu porțiile ce vi se cuvin, așa cum se obișnuiește pe plutele cu naufragiați. Ție, Tiranule, acest os jambonic de care mai atîrnă încă o fîșie de carne. Ai să-l sfărîmi cu dinții tăi zdraveni și ai să-i scoți măduva, în chip filozofic. Dumneavoastră, doamnelor, vă ofer acest fundament de plăcintă, umplută cu tocătură pe la colțuri și înconjurată în interior cu niște bastioane dintr-un strat de slănină foarte substanțial. Este o mîncare tare delicată, gustoasă și atît de hrănitoare, că n-ai mai jindui după alta. Dumneavoastră, baroane de Sigognac, acest capăt de cîrnăcior; să fiți atent numai să nu înghițiți și sfoara care îi leagă pielița ca băierile unei pungi. Trebuie s-o puneți deoparte pentru supeu, întrucît cina este o masă indigestă, excesivă și de prisos, astfel încît o vom suprima. Leandru, Scapin și cu mine ne vom mulțumi cu această venerabilă bucată de brînză, sprîncenată și bărboasă ca un sihastru dintr-o peșteră. În ceea ce privește pîinea, acei care o vor găsi prea tare, liberi sînt să o înmoaie în apă și să-i scoată așchiile spre a-și tăia din ele scobitori. Cît despre vin, fiecare are dreptul la un păhărel, și în calitate de chelar-șef vă rog să-l deșertați cu grijă pînă la ultima picătură, ca să nu se piardă un strop din această licoare.

Sigognac era deprins de tare multă vreme cu această cumpătare mai mult decît spaniolă și, în al său castel al Mizeriei, nu o singură dată îi fusese hărăzită o masă ale cărei fărîmituri i-ar fi pus în încurcătură pe șoareci, de-ar fi trebuit să le ronțăie, întrucît șoarecele era el însuși. Cu toate acestea Sigognac nu se putea stăpîni să nu admire buna dispoziție și verva comică a Pedantului, care găsea prilej de rîs într-o situație în care alții ar fi gemut ca viţeii și ar fi plîns ca vacile. Era însă neliniștit din pricina Isabellei. O paloare marmoreeană îi acoperea obrajii și, în răstimpul în care înghițea îmbucăturile, dinții îi clănțăneau ca niște castagnete, într-o mișcare febrilă, pe care se străduia zadarnic s-o oprească. Veșmintele-i subțiri n-o apărau mai deloc împotriva frigului aspru, iar Sigognac, care stătea lîngă ea, îi aruncă peste umeri, cu toată împotrivirea fetei, jumătate din capa sa, atrăgînd-o lîngă trupul său ca s-o dezmorțească și să-i transmită un pic de căldură întăritoare. Lîngă această vatră de iubire Isabella se mai încălzi și o ușoară roșeață apăru din nou pe fața-i rușinată.

În timp ce comedienii stăteau la masă, se auzi un zgomot destul de ciudat, căruia, la început, nu-i acordară nici o atenție, luîndu-l drept șuieratul vîntului ce bătea printre ramurile dezgolite ale crîngului. Curînd zgomotul deveni mai deslușit. Ai fi zis că-i un fel de horcăit răgușit și

strident, în același timp prostesc și mînios, a cărui natură ar fi fost greu de explicat.

Femeile se arătară cam speriate.

— Dacă o fi un șarpe! strigă Sérafina; aș muri, nu altceva, într-atît îmi inspiră repulsie aceste jivine îngrozitoare.

— Pe un așa frig, spuse Leandru, șerpii sînt amorțiți și dorm mai țepeni decît niște bețe, în fundul vizuinii lor.

— Leandru are dreptate, exclamă Pedantul, de bună-seamă că este vorba de altceva; vreo vietate de prin crîng pe care o înspăimîntă sau o deranjează prezența noastră. Eu zic să ne vedem de treabă și să terminăm cu ciugulitul.

Cît despre Scapin, la auzul acestui șuierat își ciulise urechile de vulpe, care chiar dacă erau roșii de ger nu însemna că erau mai puțin sensibile, și privea cu niște ochi iscoditori spre direcția de unde veneau zgomotele. Se auzea fîșîitul firelor de iarbă ce erau date în lături ca la trecerea unui animal. Scapin făcu semn cu mîna comedianților să rămînă nemișcați, și numaidecît din desiș își făcu apariția un gîscan magnific, cu gîtul întins, cu capul sus, legănîndu-se cu o stupiditate maiestuoasă pe labele-i largi și palmate. Două gîște, nevestele lui, îl urmau încrezătoare și naive.

— Uite o friptură care se vîră singură în frigare, spuse Scapin cu jumătate de voce, și pe care Cerul, înduioșat de torturile stomacurilor

noastre flămînde, ne-o trimite cum nu se poate mai la timp.

Vicleanul și poznașul nostru personaj se ridică și se depărtă de restul trupei, descriind atît de ușor un semicerc, încît zăpada nu scîrții cîtuși de puțin sub pașii săi. Atenția gîscanului era atrasă de grupul comedianților, pe care îi privea cu o neîncredere amestecată cu o oarecare curiozitate, neexplicîndu-și, în creierul său obscur de boboc, prezența lor prin aceste meleaguri de obicei atît de pustii. Văzîndu-l atît de absorbit în această contemplație, histrionul, care părea obișnuit cu asemenea furtișaguri, se apropie de gîscan pe la spate și îl acoperi cu capa cu o mișcare atît de precisă, de dibace și de rapidă, încît toată acțiunea dură mai puțin timp decît a fost nevoie pentru a o descrie.

Orătania o dată îmbrobodită, Scapin se aruncă asupra ei și o apucă de gît pe sub capă, pe care bătăile de aripi ale bietului animal ce se înăbușea ar fi aruncat-o, repede, cît colo. Comediantul, în această atitudine, semăna cu acel grup antic atît de admirat, numit *Copilul cu gîsca.* Curînd, gîscanul sugrumat încetă să se mai zbată. Capul îi căzu moale peste pumnul crispat al lui Scapin. Aripile nu se mai smuciră. Labele, încălțate în marochin portocaliu, se alungiră într-o trepidație supremă. Murise. Gîștele, văduvele sale, temîndu-se de o soartă asemănătoare, scoaseră în chip

de discurs funebru un gîgîit jalnic și dispărură iarăși în pădure.

— Bravo. Scapin, uite o festă bine jucată, exclamă Tiranul, valorînd cît toate renghiurile cu care te îndeletnicești la teatru. Gîștele sînt mai greu de luat prin surprindere decît alde Geronte și Truffaldin, fiind prin natura lor foarte vigilente și prevăzătoare, așa cum reiese din paginile de istorie unde stă scris că gîștele Capitoliului au simțit apropierea, la ceas de noapte, a galilor și au salvat astfel Roma. Jupînul gînsac, aici de față, ne salvează în alt chip, este adevărat, dar care nu este mai puțin providențial.

Gînsacul fu tăiat și jumulit de bătrîna Leonarda. În timp ce ea smulgea puful, pe cît se pricepea mai bine, Blazius, Tiranul și Leandru, răspîndiți prin crîng, adunau vreascuri și uscături, scuturînd zăpada de pe ele și așezîndu-le grămadă pe un petec de pămînt uscat. Scapin se apucă să taie cu cuțitul un băț, pe care îl curăță de coajă spre a-i sluji de frigare. Două crăci, ca niște furci tăiate deasupra nodului, fură înfipte în pămînt, în chip de rezemători și de grătar. Cu ajutorul unui braț de paie luate din căruță, peste care scăpărară amnarul, focul se aprinse repede și cît ai clipi din ochi începu să strălucească voios, colorînd cu limbile de flăcări gînsacul pus în frigare și reînsuflețind prin căldura sa dătătoare de viață trupa așezată roată în jurul focului.

Scapin, cu un aer modest, aşa cum îi şade bine eroului situaţiei, stătea cuminte la locul său, cu ochii plecaţi şi cu înfăţişarea spăsită, întorcînd din vreme în vreme gîscanul, care, la dogoarea jăratecului, căpăta o frumoasă culoare rumenie, foarte apetisantă la privit, şi răspîndea o aromă de o suculenţă bună să-l aducă în extaz pe acel Cataligirone, care, din întreg Parisul, vestita cetate, nu admira nimic atît de mult ca ospătăriile înşirate pe strada Oües.

Tiranul se ridicase şi se plimba cu paşi mari spre a se sustrage, spunea el, de la tentaţia de a se arunca asupra fripturii pe jumătate coaptă şi de a o înghiţi cu frigare cu tot. Blazius se dusese pînă la car să scoată dintr-o ladă o tavă mare de cositor ce slujea la marile ospeţe de pe scenă. Din gîscanul, aşezat pe tavă cu toată solemnitatea, se scurgea, sub acţiunea cuţitului, o zeamă sîngerie ce răspîndea cea mai delicioasă aromă.

Orătania fu tăiată în părţi egale, iar dejunul începu iarăşi de la capăt. De data aceasta nu mai era vorba de o hrană himerică şi amăgitoare. Foamea amuţind conştiinţele, nimeni nu avu vreo mustrare de cuget în privinţa modului în care acţionase Scapin. Pedantul, care era un om foarte meticulos în materie de bucătărie, se scuză că nu are la dispoziţie portocale amare, să le aşeze, felii, sub friptură, condiment obligatoriu după toate regulile artei ; dar i se iertă din toată inima acest solecism culinar.

— Acum, că ne-am văzut și sătui, spuse Tiranul, ștergîndu-și barba cu mîna, ar fi nimerit să judecăm oleacă asupra a ceea ce avem de făcut. Mi-au mai rămas de-abia trei sau patru pistoli în fundul chimirului, iar slujba mea de vistiernic este gata-gata să devină o sinecură. Trupa noastră a pierdut doi membri prețioși, pe Zerbina și pe Matamore, și dealtminteri nu putem să reprezentăm vreo comedie în plin cîmp pentru desfătarea corbilor, a ciorilor și a coțofenelor. Dumnealor nu și-ar putea plăti locul, neavînd bani, cu excepția, poate, a coțofenelor, despre care se spune că fură monede, bijuterii, linguri și pocale. Dar n-ar fi deloc înțelept să ne bazăm pe asemenea încasări. Cu calul Apocalipsului, care mai că își dă sfîrșitul între hulubele căruței noastre, este cu neputință de ajuns la Poitiers mai înainte de două zile. Și asta este foarte jalnic, întrucît pînă acolo sîntem expuși să crăpăm de foame sau de frig la cine știe ce margine de șanț. Gîștele nu ies din tufișuri în fiecare zi gata fripte.

— Expui cum nu se poate mai bine răul, zise Pedantul, dar nu ne spui nimic despre leac.

— Părerea mea, răspunse Tiranul, este să ne oprim în cel dintîi sat care ne va ieși în cale; muncile cîmpului s-au isprăvit. A sosit vremea lungilor priveghii de noapte. Se vor învoi să ne pună la dispoziție vreun hambar sau vreun coșar. Scapin va bate de zor toba în fața porții, promițînd mîrlanilor uluiți un spectacol extraordinar și

mirific, cu înlesnirea de a-și plăti locul în natură. Un pui de găină, o ciosvirtă de șuncă sau de carne, un urcior cu vin vor da dreptul la un loc în primele bănci. Vom primi, pentru un loc în băncile mai din fund, o pereche de porumbei, o duzină de ouă, o mînă de legume, o pîine de casă sau orice alte merinde asemănătoare. Țăranii, tare calici în privința banilor, nu sînt la fel cînd este vorba de provizii, pe care le au în căpistere și care nu-i costă nimic, fiind dăruite de buna maică natura. Asta nu ne va umple punga, dar în schimb ne va îndestula vîrtos burta, lucru important, deoarece de *gaster*[1] depinde întreaga armonie și sănătate a trupului, cum remarca atît de înțelepțește Menenius[2]. Apoi, nu ne va fi greu să ajungem la Poitiers, unde cunosc un hangiu care ne va da casă și masă pe datorie.

— Dar ce piesă o să jucăm, interveni Scapin, în cazul în care ne va ieși în cale satul nimerit? Repertoriul nostru s-a dat peste cap. Să joci tragedii și tragi-comedii în fața lor ar fi ca și cum le-ai vorbi pe chinezește acestor țărănoi ignoranți în ale istoriei și ale mitologiei, care nu înțeleg nici măcar frumoasa limbă franceză. Ar trebui o farsă zdravănă și hazlie, asezonată nu cu glume delicate și fine, ci cu risete grosolane, cu sumedenie de ciomăgeli, de lovituri de picior în

[1] Stomac (lat.).

[2] *Menenius Agrippa*, consul roman (503 î.e.n.). A împăcat poporul și Senatul grație apologului său *Membrele și Stomacul.*

dos, căzături ridicole și situații bufone, după moda italienească. *Palavrele căpitanului Matamore* s-ar fi potrivit de minune. Din nenorocire, Matamore și-a trăit traiul, și doar viermilor dacă le va mai putea debita tiradele.

Cînd Scapin termină ce avea de spus, Sigognac făcu semn cu mîna că vrea să vorbească. O ușoară roșeață, ultimă adiere trimisă de inimă către obraji de către orgoliul nobiliar, îi coloră fața, de obicei palidă, chiar sub mușcătura aspră a vîntului rece... Comedienii rămaseră în așteptare, tăcuți.

— Dacă nu am talentul sărmanului Matamore, sînt însă aproape la fel de slab ca și el. Îi voi lua rolul și am să-l înlocuiesc pe cît mă voi pricepe mai bine. Sînt tovarășul vostru și vreau să fiu pe deplin. În afară de aceasta, mi-e rușine că am profitat de prosperitatea voastră și că vă sînt nefolositor în vremuri de restriște. Dealtminteri, cui îi pasă, în lume, de neamul Sigognac? Castelul meu se prăbușește în ruine peste mormintele strămoșilor mei. Uitarea acoperă numele meu, odinioară glorios, iar iedera îmi șterge blazonul de pe porticul pustiu. Poate că într-o zi cele trei berze vor scutura voioase aripile argintii iar viața se va reîntoarce, plină de fericire, în această tristă dărăpănătură unde mi se prăpădea tinerețea fără de speranțe. Pînă una alta, voi, care mi-ați întins mîna ca să ies din această cripiă, primiți-mă fără șovăială ca pe unul de-ai voștri. Eu nu mă mai numesc Sigognac.

Isabella își puse mîna pe brațul baronului ca pentru a-l întrerupe; dar Sigognac nu dădu atenție privirii rugătoare a fetei și continuă :

— Am să-mi împăturesc titlul de baron și am să-l pun în fundul geamantanului, ca pe o haină care nu se mai poartă. Să nu-mi mai dați acest titlu. Vom vedea dacă, astfel deghizat, voi fi recunoscut de către soarta potrivnică. Așadar îi iau locul lui Matamore și mi-am ales porecla de căpitanul Fracasse !

— Să trăiască noul nostru coleg, căpitanul Fracasse ! strigă întreaga trupă în semn de acceptare ; iar aplauzele să-l urmărească pretutindeni !

Această hotărîre, care mai întîi îi miră pe comedianți, nu era atît de neașteptată pe cît lăsa impresia. Sigognac reflectase la ea multă vreme. Tinărul roșea la gîndul că trăiește pe spinarea acestor saltimbanci de treabă, care își împărțeau cu el atît de generos puținele lor mijloace de trai, fără ca vreodată să-l facă să simtă că i-ar deranja, și socotea că este mai puțin nedemn pentru un gentilom să se urce pe scenă să joace, spre a-și cîștiga așa cum se cuvine partea, decît s-o accepte ca un trîndav, în chip de pomană sau de daruri. De multe ori îl bătuse și gîndul să se reîntoarcă la castelul Sigognac, însă respinsese această idee ca rușinoasă și lașă. Ostașul nu trebuie să dea niciodată înapoi în clipele grele. Dealtminteri, chiar de-ar fi putut să plece, dragostea sa pentru Isabella l-ar fi ținut locului ; și apoi, cu toate că

mintea sa nu se lăsa uşor pradă himerelor şi viselor, Sigognac întrevedea, în perspective nedeslușite bine, tot felul de aventuri surprinzătoare, de întorsături ale soartei şi de întîmplări fericite, la care ar fi trebuit să renunţe de s-ar fi surghiunit iarăşi în vechiul şi dărăpănatul său castel.

O dată lucrurile astfel hotărîte, înhămară calul la car şi porniră iarăşi la drum. Masa bună reînviorase trupa, şi toţi, cu excepţia *Dueñei* şi a Sérafinei, care nu mergeau bucuros pe jos, coborîseră din car, spre a uşura cît mai mult opintirile bietei gloabe. Isabella se sprijinea de braţul lui Sigognac, către care îşi întorcea din cînd în cînd, pe furiş, ochii înduioşaţi, neîndoindu-se nici o clipă că tînărul baron numai din dragoste pentru ea luase hotărîrea de a se face comedian, lucru atît de contrar orgoliului unei persoane de familie nobilă. Isabella ar fi vrut să-i facă reproşuri din pricina hotărîrii luate, dar nu se simţea în stare să-l dojenească pentru această dovadă de devotament ; ea l-ar fi împiedicat s-o dea, dacă ar fi putut prevedea acest fapt, deoarece făcea parte dintre acele femei care uită de ele cînd iubesc şi care nu au în vedere decît interesele celui drag. După cîtva timp, simţindu-se cam obosită, Isabella se urcă din nou în car şi se ghemui sub o cuvertură lîngă *Dueña*.

De fiecare parte a drumului, cîmpia albită de zăpadă se întindea pustie pînă unde cuprindeai cu ochii ; nici o urmă de tîrg, de sat sau de cătun.

— Ia uitați-vă, reprezentația noastră este foarte amenințată, exclamă Pedantul după ce-și plimbă privirile roată în jurul orizontului ; spectatorii nu au aerul să se înghesuie prea mult, și incasările noastre în carne sărată, în orătănii și în legături de ceapă, cu care Tiranul ne ațîța pofta, îmi par foarte compromise. Nu văd fumegînd nici un horn. Pe cît de departe mă poartă ochii, nu văd nici măcar o clopotniță care să-și arate cocoșul de tablă.

— Un pic de răbdare, Blazius, răspunse Tiranul, locuințele îngrămădite viciază aerul și este sănătos să fie mărite distanțele dintre sate.

— Judecînd astfel, oamenii de prin partea locului nu au de ce să se teamă de molime, de ciumă neagră, de holeră, friguri și vărsat negru, care, după spusele doctorilor, își au obîrșia în înghesuiala populației pe același petec de pămînt. Mi-e tare teamă că dacă lucrurile vor continua astfel, debutul căpitanului Fracasse nu va avea loc prea curînd.

În timp ce pălăvrăgeau astfel, se lăsa repede înserarea și îndărătul unei perdele dese de nori plumburii abia se mai deslușea o slabă lumină roșiatică, ce trăda locul unde apunea soarele, plictisit să lumineze acest peisaj livid și posomorît, punctat de corbi.

Un vînt glacial întărise zăpada și-i dăduse un luciu de oglindă. Sărmanul cal gîrbovit nu mai înainta decît cu nespusă greutate ; la cea mai

ușoară pantă copitele îi alunecau, și în van își înțepenea ca niște țăruși picioarele zdrelite, în zadar se lăsa pe crupa-i slabă, greutatea căruței îl împingea înainte, cu toate că Scapin, care mergea alături de el, îl ținea de hățuri. Cu tot frigul aspru, sudoarea îi șiroia pe picioarele șubrede și pe coastele descărnate, prefăcută într-o spumă albă din pricina frecării hamurilor. Plămînii îi gîfîiau ca niște foale de făurar. Spaime misterioase îi dilatau ochii vineți, care păreau că văd fantome, iar uneori încerca să se abată din drum, parcă oprit de un obstacol invizibil. Trupu-i bătrîn, șovăitor și parcă cuprins de beție, se lovea cînd de o hulubă, cînd de cealaltă. Își înălța capul din cînd în cînd, lăsînd dezgolite gingiile, apoi și-l apleca, de parcă ar fi vrut să muște zăpada. Îi sosise ceasul din urmă și se zbătea înainte de a-și da ultima suflare, ca un cal viteaz ce fusese. În sfîrșit se prăvăli și, îndreptînd o slabă și ultimă lovitură de apărare împotriva Morții, se lungi pe o parte, pentru a nu se mai ridica.

Înspăimîntate de această zguduitură bruscă ce era cît pe-aici să le arunce la pămînt, femeile se porniră pe țipete disperate. Comedianții alergară să le ajute și le scoaseră numaidecît afară din căruță. Leonarda și Sérafina nu aveau nici o rană, dar din pricina violenței izbiturii și a spaimei, Isabella leșinase. Sigognac o ridică în brațe inertă și fără simțiri. În acest timp Scapin, aplecîndu-se,

lanul, luaţi-o la picior! alergaţi ca nişte cotoi ce-au postit şi întorceţi-vă degrabă cu ajutoare. Blazius şi cu mine vom sta de pază lîngă bagaje.

Cei trei bărbaţi hotărîţi de Tiran se pregătiră să pornească, deşi nu aveau motive să prevestească expediţiei prea mare succes, deoarece noaptea era neagră ca fundul cuptorului şi numai răsfrîngerile zăpezii le îngăduiau să se călăuzească; dar dacă umbra întunecă lucrurile, face să apară mai bine luminile, şi o steluţă roşiatică se porni să clipească la picioarele unui colnic, la o depărtare destul de mare de drum.

— Priviţi, spuse Pedantul, astrul salvator, steaua terestră, tot atît de agreabilă călătorilor rătăciţi pe cît este steaua polară corăbierilor *in periculo maris*[1]. Steaua aceasta cu raze blînde înseamnă o luminare sau o lampă aşezată dinapoia unui geam; ceea ce presupune o încăpere bine adăpostită şi călduroasă, făcînd parte dintr-o casă locuită de fiinţe omeneşti şi civilizate, mai degrabă decît de lestrygoni[2] sălbatici. Fără îndoială că în vatră pîlpîie un foc vioi, şi că deasupra acestui foc se află un ceaun în care fierbe o ciorbiţă cu carne; oh, închipuire plăcută cu care fantezia mea se linge pe buze şi pe care o stropesc, în gînd, cu două sau trei sticle din vinul cel mai

---

[1] Pe marea agitată (lat.).

[2] *Lestrygoni*, popor legendar de care se vorbeşte în *Odiseea*; antropofagi, au mîncat pe unii dintre tovarăşii lui Ulisse.

pipăi urechile calului turtit de pămînt de parcă ar fi fost un desen decupat din hîrtie.

— E mort de-a binelea, zise Scapin ridicîndu-se cu un aer descurajat, urechile îi sînt reci și pulsul venei auriculare nu mai bate.

— Așadar o să fim nevoiți — strigă pe un ton jalnic Leandru — să ne înhămăm acum ca niște vite de povară sau ca niște luntrași ce trag la edec, și să ne opintim noi înșine la căruță. Oh! blestemată idee am mai avut să mă fac comedian!

— Ai și găsit momentul nimerit să te văicărești și să te lamentezi! mugi Tiranul, plictisit de aceste ieremiade nepotrivite; să chibzuim mai bărbătește asupra celor ce avem de făcut, ca niște oameni pe care soarta nu-i poate face să dispere, și mai întîi de toate să vedem dacă blînda noastră Isabella nu este serios rănită; dar bine că nu-i așa, iată că deschide ochii și își vine în fire, grație îngrijirilor lui Sigognac și ale coanei Leonarda. Așadar va trebui ca trupa să se despartă în două grupuri. Un grup va rămîne lîngă car împreună cu femeile, celălalt se va răspîndi peste cîmpuri în căutare de ajutoare. Noi nu sîntem din neamul celor obișnuiți cu gerurile scitice, ca să rămînem aici pînă mîine dimineață, cu fundul în zăpadă. Pentru așa ceva ne lipsesc blănurile, iar aurora ne-ar găsi pe toți înțepeniți, înghețați și albi de chiciură, ca niște fructe zaharisite. Haideți, căpitane Fracasse, Leandru, și tu Scapin, care sînteți cei mai ușori și aveți picioare iuți ca Ahile Pele-

straşnic al gazdei, drapate, după moda antică, cu pînze de păianjen !

— Prietene Blazius, tu aiurezi, exclamă Tiranul ; frigul, care ţi-a congelat materia cenuşie a creierului de sub chelia ta lucie, îţi flutură pe dinaintea ochilor tot felul de vedenii. Totuşi, există ceva adevărat în delirul tău, anume că această lumină presupune o casă locuită. Ca atare ne vom schimba planul de luptă. Ne vom îndrepta cu toţi către acest far al izbăvirii. Pe de altă parte, nu este cîtuşi de puţin probabil să treacă niscaiva hoţi, peste noapte, pe drumul ăsta pustiu ca să ne fure pădurea, piaţa publică şi salonul. Să ne luăm fiecare catrafusele. Pachetele nu sînt prea grele. Ne vom reîntoarce mîine după car. În plus, vă anunţ că am început să îngheţ şi că nu-mi mai simt vîrful nasului.

Comedianţii porniră la drum, Isabella rezemată de braţul lui Sigognac, Leandru susţinînd-o pe Sérafina, Scapin trăgînd-o după el pe *Dueña*, iar Blazius şi Tiranul alcătuiau avangarda. Tăiară drept peste cîmpuri, direct către lumină, împiedicaţi uneori de tufişuri sau de gropi, şi afundîndu-se în zăpadă pînă la genunchi. În sfîrşit, după multe poticneli şi căzături, trupa ajunse la un fel de clădire mare, înconjurată cu ziduri lungi, cu o poartă pentru căruţe. Totul îţi da impresia unei ferme, atît pe cît puteai să-ţi dai seama prin întunecimea nopţii.

se obişnuieşte în teatru în caz de recunoaştere.

Încurajaţi de această primire din care nu înţelegeau nimic, dar pe care, după pantomima călduroasă, o socoteau favorabilă şi cordială, comedianţii se apropiaseră cu timiditate, luînd o înfăţişare vrednică de milă şi modestă, aşa cum se cade unor călători ce imploră ospitalitate în caz de nenorocire.

— Hei, voi de acolo ! strigă Pedantul cu o voce veselă, veniţi fără teamă ; ne aflăm la cineva din breasla noastră, o simpatie a lui Thespis, un favorit al Thaliei, muza comică, ce să mai lungim vorba, ne găsim la celebrul Bellombre, atît de aplaudat odinioară la Curte ca şi la Paris, ca să nu mai vorbim şi de scenele din provincie. Îi cunoaşteţi doar cu toţii prea vestita sa glorie. Binecuvîntaţi întîmplarea fericită care ne-a îndreptat paşii chiar către lăcaşul filozofic unde acest erou al teatrului se odihneşte pe laurii ce i-au încununat fruntea.

— Intraţi, doamnelor şi domnilor, rosti Bellombre, păşind în întîmpinarea comedianţilor cu o curtoazie plină de graţie, ce trăda pe omul care n-a uitat manierele elegante chiar îmbrăcat fiind cu straie ţărăneşti. Din pricina vîntului rece al nopţii ar putea să sufere preţioasele dumneavoastră gîtlejuri şi să vă alegeţi cu o răguşeală ; şi, oricît de modestă ar fi locuinţa mea, vă veţi simţi desigur mai bine în ea decît în aerul liber.

În zidul negru lampa desluşea un pătrat luminos şi puteai să vezi geamurile unei ferestruici, ale cărei obloane nu fuseseră încă închise.

Simţind apropierea unor străini, cîinii de pază porniră să se agite şi să latre de zor. Îi auzeai, în mijlocul liniştii nopţii, cum aleargă, sar şi se zbat înapoia zidurilor. Paşi şi voci de oameni se amestecau cu lătratul şi chelălăitul cîinilor. Curînd, întreaga fermă fu trezită.

— Voi să rămîneţi mai încolo, la o oarecare distanţă, spuse Pedantul, n-ar fi exclus ca numărul nostru să-i înfricoşeze pe aceşti oameni de treabă, care ar putea să ne ia drept o bandă de răufăcători ce vor să năvălească peste penaţii lor rustici. Cum eu sînt bătrîn şi am o înfăţişare paternă şi blajină, am să mă duc singur să bat la poartă şi să încep tratativele. Nu-i va fi frică nimănui de mine.

Sfatul era înţelept şi fu urmat. Blazius îşi îndoi degetul arătător şi ciocăni în poartă, care mai întîi se întredeschise încet, ca apoi să se deschidă de-a binelea. Şi atunci, din locul unde stăteau, cu picioarele în zăpada mare, comedianţilor le fu dat să asiste la un spectacol destul de inexplicabil şi de surprinzător. Pedantul şi fermierul, care îşi ridică felinarul spre a lumina faţa omului care îl tulburase astfel, la vreme de noapte, după cîteva vorbe schimbate şi pe care actorii nu puteau să le audă, începură să gesticuleze într-un chip bizar şi să se pornească pe îmbrăţişări repetate, aşa cum

Cum este lesne de închipuit, tovarăşii lui Blazius nu se lăsară rugaţi şi pătrunseră în fermă tare încîntaţi de întîmplare, care, dealtminteri, nu avea nimic deosebit în sine, în afară de minunata potrivire a reîntîlnirii. Blazius făcuse parte dintr-o trupă în care juca şi Bellombre şi, cum rolurile lor nu i-au dus la nici o rivalitate, se apreciau reciproc şi deveniseră foarte buni prieteni, datorită unui deosebit gust comun pentru sfînta litruţă de vin. Bellombre, pe care o viaţă foarte agitată îl aruncase pe scenă. se retrăsese din lumea teatrului cînd, la moartea tatălui său, se văzu moştenitorul acestei ferme, al dependinţelor şi acareturilor sale. Rolurile în care juca cereau tinereţe şi de aceea, cu inimă grea, s-a decis să dispară mai înainte ca ridurile şi zbîrciturile să vină să-i scrie pe frunte cererea de ieşire la pensie. Cu toţi îl credeau răposat de multă vreme, iar bătrînii pasionaţi ai teatrului îi descurajau pe tinerii comedieni cu amintirea sa.

Încăperea în care pătrunseră actorii era destul de vastă şi, cum se întîmplă in majoritatea fermelor, slujea în acelaşi timp de cameră de culcare şi de bucătărie. Unul dintre pereţi era ocupat de un cămin cu coşul larg, iar partea superioară a căminului era împodobită cu o bandă lată din saia verde îngălbenită. Un arc din cărămizi, ce se rotunjea în zidul negricios şi lucios, trăda gura unui cuptor, acoperită în acel moment cu o placă de

tablă. Pe nişte suporturi enorme de fier, întretăiate de adîncituri în care puteau fi aşezate blide, ardeau, trosnind voios, patru sau cinci butuci grozavi, ori mai degrabă trunchiuri de arbori. Văpăile focului strălucitor luminau încăperea cu răsfrîngeri atît de vii, încît lumina lămpii ar fi fost inutilă ; reflexele jăratecului descopereau în umbră un pat de formă gotică, ce dormea liniştit înapoia perdelelor sale, lunecau în firicele strălucitoare peste grinzile înegrite ale tavanului, proiectau dincolo de picioarele mesei din mijlocul camerei nişte umbre lungi, cu un aspect bizar, şi aprindeau jocuri efemere de fluturaşi aurii pe reliefurile vaselor şi ale uneltelor rînduite pe rafturi sau agăţate de ziduri.

Într-un colţ, lîngă fereastră, două sau trei cărţi aruncate pe o măsuţă de lemn sculptat arătau că stăpînul casei nu devenise ţăran sadea şi că îşi petrecea răgazurile lungilor seri de iarnă cu lectura cărţilor, amintiri ale fostei sale îndeletniciri.

Înviorată de această atmosferă caldă şi de primirea ospitalieră, întreaga trupă încerca un adînc sentiment de mulţumire şi de tihnă. Culorile trandafirii ale vieţii apăreau iarăşi pe feţele palide şi pe buzele crăpate de ger. Voioşia lumina ochii nu de mult fără pic de vlagă, iar speranţa îşi înălţa din nou capul. Zeul acesta nesincer, şchiop şi sîcîitor, cu numele de Ghinion, se săturase în sfîrşit să persecute ceata de actori rătăcitori şi, potolit fără îndoială de moartea lui Mata-

more, voia să se mulțumească doar cu această unică pradă.

Bellombre își chemă slugile, care puseră iute peste fața de masă sumedenie de farfurii și de oale pîntecoase, spre marea satisfacție a lui Blazius, însetat din naștere, și a cărui sete era veșnic trează, chiar și în orele de noapte.

— Ai văzut cît de logic erau deduse previziunile mele în legătură cu lumina roșie, se adresă el Tiranului. N-a fost vorba nici de miraje și nici de fantome. Aburii deși se ridică în mici vîrtejuri dintr-o ciorbă în care înoată din belșug carnea, alături de varză, napi și alte legume. Vinul roșu și limpede, tras proaspăt din butoi, scînteiază în bardace, încununat de o spumă trandafirie. Focul arde cu atît mai vîrtos cu cît afară gerul este mai aspru. Și, mai presus de toate, avem drept gazdă pe marele, ilustrul, niciodată îndeajuns de lăudatul Bellombre, floarea și caimacul comedienilor trecuți, prezenți și viitori, fără să vreau, prin aceste vorbe, să defăimez talentul cuiva.

— Fericirea noastră ar fi desăvîrșită dacă sărmanul Matamore ar fi și el aici, suspină Isabella.

— I s-a întîmplat oare vreo nenorocire ? întrebă Bellombre, care îl știa pe Matamore după renumele ce și-l căpătase.

Tiranul îi povesti tragica întîmplare a căpitanului înghețat printre zăpezi.

— Fără întîlnirea atît de fericită a unui vechi și brav camarad, am fi pățit și noi la fel în noap-

tea asta, spuse Blazius. Ne-ar fi găsit înghețați sloi, ca pe niște corăbieri în beznele și chiciurile cimeriene[1].

— Ar fi fost tare păcat, interveni galant Bellombre, aruncînd o ochiadă înspre Isabella și Sérafina ; însă fără îndoială că aceste tinere zeițe ar fi făcut să se topească zăpada și ar fi dezghețat natura cu văpăile din ochii lor.

— Acordați o prea mare putere ochilor noștri, răspunse Sérafina ; ei n-ar fi fost în stare să încălzească nici măcar o inimă în acel întuneric lugubru și glacial. Lacrimile frigului ar fi stins flăcările iubirii.

În timp ce mîncau, Blazius îl informă pe Bellombre despre starea în care se găsea trupa. Acesta nu păru cîtuși de puțin surprins.

— Reușita în lumea teatrului este și mai mult femeie și mai capricioasă decît reușita în viața tuturor muritorilor, răspunse el ; roata sa se învîrtește atît de repede, încît de-abia dacă poate să se țină dreaptă cîteva clipe. Însă, dacă se prăvălește adeseori, se și înalță din nou sprintenă și își regăsește îndată echilibrul. Mîine am să trimit oameni cu cai de povară ca să vă caute carul și vom instala apoi teatrul într-un hambar. Nu departe de fermă există un tîrg destul de mărișor, care ne va asigura îndeajuns de mulți spectatori. Dacă încasările de pe urma reprezentației nu vor fi grozave,

[1] Denumirea din antichitate a Mării Negre.

în fundul vechii mele pungi de piele dorm cîţiva pistoli de o calitate mai bună decît jetoanele de teatru şi, jur pe Apollo, n-am să-l las pe scumpul meu Blazius şi pe prietenii săi la strîmtoare.

— Cred că ai rămas acelaşi generos Bellombre, spuse Pedantul, şi că nu te-ai ruginit în aceste îndeletniciri rurale şi bucolice.

— Nicidecum, răspunse Bellombre, în timp ce-mi cultiv pămînturile nu-mi las nici mintea în paragină ; recitesc vechii autori, aici în faţa căminului, cu picioarele rezemate de suportul din vatră, şi răsfoiesc piesele literaţilor de seamă ai zilei, pe care reuşesc să mi le procur în bîrlogul acesta unde m-am exilat. Ca să-mi treacă timpul studiez rolurile care-mi erau pe plac, şi îmi dau seama că nu eram decît un închipuit teribil pe vremea cînd mă aplaudau pe scenă pentru că aveam vocea sonoră, maniere plăcute şi curtenitoare şi picioare frumoase. Pe vremea aceea nu mă îndoiam cîtuşi de puţin de arta mea şi o luasem razna de tot, fără să mai chibzuiesc la ceva, ca o cioară cărcia îi căşunează pe nuci. Succesul meu s-a datorat prostiei publicului.

— Numai marele Bellombre poate să vorbească astfel despre sine, rosti Tiranul curtenitor.

— Arta este lungă, viaţa este scurtă, continuă fostul actor, mai cu seamă pentru comedianul obligat să-şi exprime concepţiile cu ajutorul persoanei sale. Talentul meu era în creştere, dar începusem să capăt burtă, lucru ridicol pentru rolu-

rile mele de demoniac frumos și de îndrăgostit tragic. N-am vrut să aștept momentul ca doi valeți de teatru să vină să mă ridice de subțiori atunci cînd situația mi-ar fi cerut să mă arunc în genunchi în fața prințesei, spre a-i declara pasiunea mea mistuitoare, cu sughițuri astmatice și dînd peste cap niște ochi plîngăreți. M-am folosit de ocazia acestei moșteniri și m-am retras în plină glorie, nevoind să imit pe îndărătnicii care ajung să fie goniți de pe scenă cu adevărate ploi de cotoare de mere, de coji de portocale și de ouă răscoapte.

— Ai procedat înțelept, Bellombre, spuse Blazius, deși retragerea ta a fost prematură și ai mai fi putut să rămîi încă zece ani în teatru.

Într-adevăr, Bellombre, deși cu fața pîrlită de soarele și de aerul de la țară, își păstrase o înfățișare foarte impunătoare ; ochii săi, obișnuiți să exprime pasiunile, se însuflețeau și se umpleau de o lumină intensă în focul discuției. Nările îi palpitau, largi și frumos tăiate. Buzele, cînd se întredeschideau, lăsau să se vadă niște dinți care ar fi făcut cinste chiar și unei femei foarte pretențioase în ale frumuseții. Bărbia, în care se deslușea o gropiță, se ridica semeață ; un păr bogat, în care străluceau cîteva fire argintii, cobora în cîrlionți deși pînă la umeri. Era încă un bărbat foarte frumos.

Blazius și Tiranul continuară să bea în tovărășia lui Bellombre. Comedienele se retraseră într-o în-

căpere unde argații aprinseseră un foc straşnic. Sigognac, Leandru şi Scapin se culcară într-un colț al staulului pe cîteva brațe bune de paie proaspete, răsuflarea animalelor şi păturile mițoase pentru cai ferindu-i cu căldura lor de înțepăturile gerului.

În răstimpul în care unii ciocnesc pahar după pahar iar alții dorm, să ne reîntoarcem la căruța abandonată şi să vedem puțin ce se mai întîmplă pe aici.

Calul zăcea mai departe între hulube. Picioarele i se înțepeniseră ca nişte țăruşi, iar căpățîna i se întinsese pe pămînt, printre şuvițele răsfirate ale coamei, năclăite de sudoare, care, în bătaia vîntului rece de peste noapte, se sleise în cristale de gheață. Scobiturile în care erau vîrîți ochii sticloşi se adînceau din ce în ce mai mult, iar fălcile slabe păreau disecate.

Începea să mijească de ziuă ; soarele de iarnă îşi arăta, între două lungi fîşii de nori, jumătatea de disc colorat într-un alb plumburiu şi îşi revărsa lumina palidă peste lividitatea peisajului, pe care se schițau în linii de un negru funebru scheletele arborilor. Prin albeața zăpezii țopăiau cîțiva corbi care, călăuziți de miros, se apropiau cu prudență de animalul mort, temîndu-se de niscaiva primejdii, curse sau capcane, deoarece masa nemişcată şi mohorîtă a căruței îi alarma, şi îşi spuneau în limba lor croncănitoare că această maşinărie putea să ascundă foarte bine un vînător,

Pentru a examina mai bine lucrurile, îşi lăsă jos povara pe care o ducea. Povara se ţinu singură în picioare şi începu să meargă, întrucît era o fetiţă de vreo doisprezece ani, iar mantaua lungă ce-o învăluia din creştet şi pînă în tălpi, cînd era aplecată peste umărul tovarăşului ei, te putea face să o iei drept o boccea sau o traistă mare de drum. Nişte ochi negri şi înfriguraţi străluceau plini de un foc întunecat de sub îndoitura unui petec de stofă ce-l purta pe cap, doi ochi asemănători întru totul cu aceia ai Chiquitei. Un şirag de perle aşternea cîteva puncte luminoase peste umbra arămie a gîtului, iar nişte cîrpe răsucite ca nişte sfori, ce formau un contrast izbitor cu această veleitate de lux, se încolăceau în jurul picioruşelor ei goale.

Era într-adevăr Chiquita, şi camaradul ei nu era altul decît Agostin, banditul cu sperietorile : sătul să-şi exercite nobila sa profesiune pe drumuri pustii, se îndrepta către Paris, unde toate talentele îşi găsesc întrebuinţare, mergînd numai noaptea şi ascunzîndu-se peste zi, aşa cum fac toate fiarele ucigaşe şi puse pe pradă. Micuţa, zdrobită de oboseală şi pătrunsă de frig, cu tot curajul de care dădea dovadă, nu putuse să meargă mai departe, iar Agostin, în căutarea unui adăpost, o ducea aşa cum Homer sau Belizarie[1] îşi cărau călăuza, cu singura deosebire, în ceea ce priveşte

[1] *Belizarie* (494—565), general bizantin, primul general al Imperiului în timpul lui Justinian.

la pîndă, unui corb nestîndu-i prea rău într-o oală cu ciorbă. Corbii înaintau, sărind într-una, înfrigurați de dorință ; dar dădeau iute înapoi fugăriți de teamă, executînd un soi de pavană bizară. Unul dintre corbi, mai îndrăzneț, se desprinse de stol, își scutură de vreo două ori aripile grele, se ridică de la pămînt și se prăvăli peste capul calului. Își și aplecase ciocul ca să străpungă și să deșerte ochii hoitului, cînd se opri deodată, își zbîrli penele și păru să asculte.

Un pas greoi făcea să scîrțîie zăpada, departe, pe drum, iar acest zgomot, pe care o ureche omenească poate că nu l-ar fi prins, răsuna desluşit în auzul fin al corbului. Primejdia nu era urgentă și pasărea tuciurie nu-și părăsi poziția, dar rămase atentă la pîndă. Pașii se apropiau tot mai mult și curînd, în ceața dimineții, se schiță forma vagă a unui bărbat ce purta ceva. Corbul socoti mai prudent să se retragă, și își luă zborul scoțînd un croncănit prelung, pentru a-și înștiința camarazii despre pericol.

Întreaga bandă își luă zborul către arborii din vecinătate, scoțînd niște țipete răgușite și stridente. Bărbatul ajunsese lîngă căruță și, surprins s-o întîlnească în mijlocul drumului fără stăpîn, lîngă un animal care, ca și iapa lui Roland, avea drept principal cusur că era mort, se opri locului, aruncînd de jur-împrejur o privire furișă și circumspectă.

comparația, că Agostin nu era deloc orb, ba, dimpotrivă, se bucura de o vedere ageră, de linx, care, după cum susține Pliniu cel Bătrîn, poate vedea lucrurile chiar și prin ziduri.

— Ce să mai însemne oare și asta? se adresă Agostin Chiquitei, de obicei noi sîntem acei care oprim căruțele, și iată acum o căruță care ne oprește din drum; să fim cu luare aminte, să nu fie plină de călători care să ne ceară banii sau viața.

— Nu-i nimeni în ea, răspunse Chiquita care își strecurase capul pe sub coviltirul căruței.

— Poate că există totuși ceva înăuntru, continuă banditul; o să purcedem la o inspecție.

Și scotocind prin ascunzișurile brîului, scoase un amnar, cremene și niște iască; după ce scăpără, cu focul de la iască aprinse un felinar orb pe care îl purta întotdeauna cu el în expedițiile sale nocturne, întrucît la lumina zorilor nu puteau să deslușească nimic înlăuntrul întunecos al căruței. Chiquita, pe care speranța prăzii o făcuse să uite de oboseală, se vîrî în căruță, îndreptînd dîra de lumină spre pachetele cu care era încărcată: dar Chiquita nu văzu nimic altceva decît niște pînze vechi pictate, accesorii de carton, și cîteva zdrențe fără de nici o valoare.

— Cercetează bine, drăguța mea Chiquita, spuse brigandul, care stătea la pîndă, răscolește buzunarele și săculețele atîrnate de loitrele căruței.

— Nu există nimic, absolut nimic, care să merite osteneala de a fi luat. Ah ! ba da : uite un sac care zornăie cu zgomot de metal.

— Dă-l iute încoace, spuse Agostin, şi apropie felinarul ca să cercetez ce-ai găsit. Pe coarnele şi pe coada lui Lucifer ! nu avem parte decît de necazuri ! nădăjduiam că o să avem de-a face cu monezi adevărate şi aici nu sînt decît bucăţi rotunde de aramă şi de plumb aurite. Cel puţin să ne alegem cu oleacă de odihnă de pe urma întîlnirii noastre, şi să ne adăpostim sub coviltirul căruţei de şfichiuirile vîntului de iarnă. Bietele tale picioruşe sîngerînde nu te mai pot duce, iar drumul e anevoios şi călătoria lungă. Ai să te culci, acoperită cu pînzele de colo, şi ai să dormi un ceas-două. În acest timp eu am să stau de veghe şi, dacă se iveşte vreo primejdie, o să fim numaidecît gata.

Chiquita se ghemui cît putu mai bine în fundul căruţei, trăgînd peste ea vechile decoruri, ca să aibă un pic de căldură, şi în curînd aţipi. Agostin se aşeză în partea din faţă a căruţei, cu navaja deschisă, alături, la îndemînă, scrutînd împrejurimile cu acea lungă privire a banditului căruia nu-i scapă nici un lucru suspect. Liniştea cea mai adîncă domnea peste cîmpia solitară. Pe coastele colnicelor îndepărtate, în razele palide ale zorilor, se desprindeau şi străluceau pete de zăpadă, asemenea unor fantome albe sau unor statui de marmură dintr-un cimitir. Însă totul în jur zăcea în

imobilitatea cea mai liniştitoare. Agostin, cu toată voinţa şi constituţia sa de fier, simţea cum îl învăluie somnul. De mai multe ori chiar i se închiseseră pleoapele, şi nu le deschisese decît cu o hotărîre bruscă ; imaginile obiectelor începeau să se încîlcească printre gene, şi pierdea tot mai mult noţiunea lucrurilor, cînd, printr-o frîntură incoerentă de vis, i se păru că o răsuflare umedă şi călduţă îi bate în obraz. Agostin se trezi ; ochii săi, întredeschişi, întîlniră două pupile fosforescente.

— Lupii nu se mănîncă între ei, micuţule, murmură banditul, şi fălcile tale nu au măsele prea grozave ca să fii în stare să mă muşti.

Şi cu o mişcare mai iute decît gîndul, cu mîna stîngă înşfăcă strîns grumazul animalului, iar cu dreapta, apucînd navaja, i-o înplîntă fulgerător, în inimă, pînă la prăsele.

Totuşi, Agostin, în ciuda victoriei sale, nu mai socoti nimerit să rămînă locului, şi o trezi pe Chiquita, care nu se arătă deloc înspăimîntată la vederea lupului ucis, întins pe drum.

— Ar fi mai bine, spuse brigandul, s-o luăm la picior. Hoitul ăsta va atrage lupii, care sînt atît de turbaţi de foame iarna, cînd pămîntul este acoperit cu zăpadă şi nu găsesc nimic de mîncare. Am să omor desigur cîţiva dintre ei, aşa cum am făcut şi cu ăsta ; dar pot să vină cu duzinile şi, de aş adormi, mi-ar fi tare neplăcut să mă trezesc în burta unei fiare însetate de sînge. Odată cu

ronțăit, tu n-ai însemna pentru fiarele astea decît o îmbucătură, cum ești plăpîndă ca o păsărică, și cu oscioarele tale fragede. Sus, așadar, să spălăm putina cît mai repede. Hoitul ăsta are să le dea de lucru. Acum poți să mergi, nu-i așa ?

— Da, răspunse Chiquita, care nu era un copil răsfățat crescut în puf, puiul ăsta de somn mi-a dat forțe noi. Sărmane Agostin, n-ai să mai fii nevoit să mă duci ca pe o povară copleșitoare. Dealtminteri, cînd picioarele nu vor voi să mă mai asculte, adăugă ea cu o energie sălbatică, taie-mi gîtul cu cuțitul tău cel mare și aruncă-mă în șanț ; îți voi spune mulțumesc.

Banditul cu manechinele și fetița se îndepărtară cu pași repezi și, după cîteva minute, se pierdură cu totul în umbră. Liniștiți pe deplin din pricina plecării lor, corbii coborîră de prin arborii vecini, se năpustiră asupra leșului bietei gloabe și își începură festinul. Doi sau trei lupi sosiră și ei îndată, să-și ia partea din acest praznic picat din senin, fără să se mire prea mult de bătăile din aripi, de croncăniturile și de loviturile de cioc ale comesenilor tuciurii. În cîteva ore, cu atîta sîrg lucrară, patrupede și zburătoare, încît calul, curățat pînă la oase, apăru în zorii dimineții în starea de schelet preparat parcă de chirurgii veterinari. Nu mai rămăseseră din el decît coada și copitele.

Cînd se lumină de-a binelea își făcu apariția și Tiranul, însoțit de un băiat de la fermă, spre a

căuta căruța. El se izbi cu piciorul de hoitul lupului, pe jumătate mîncat, și între hulube, printre hamuri, pe care nici colții animalelor și nici ciocurile păsărilor nu le rupseseră, văzu scheletul bietului animal. Sacul cu bucăți de metal ordinar își răspîndea peste tot monezile false, iar în zăpadă erau întipărite cu multă claritate niște urme, unele mari, altele mici, care duceau la căruță, ca apoi să se îndepărteze.

— Mi se pare, rosti Tiranul, că iubita noastră căruță a lui Thespis a primit, în noaptea asta, cîteva vizite de soiuri diferite. O, prea fericită întîmplare care ne-ai silit să ne întrerupem odiseea noastră comică, nici nu știu cum să te binecuvîntez! Grație ție am fost scutiți să ne întîlnim cu lupii cu două picioare și cu cei cu patru labe, nu mai puțin primejdioși, dacă nu chiar mai mult. Ce ospăț de zile mari, ar fi fost pentru dumnealor carnea fragedă a celor două puicuțe, Isabella și Sérafina, fără să socotim și pielea noastră bătrînă și tăbăcită!

În vreme ce Tiranul făcea silogisme cu sine însuși, rîndașul lui Bellombre liberă căruța și înhămă la ea calul pe care îl adusese, cu toate că animalul nechеza și sforăia de frică la priveliștea îngrozitoare, pentru el, a scheletului, și din pricina duhorii de fiară sălbatică a lupului ucis, al cărui sînge păta zăpada.

Căruța fu adăpostită în curtea fermei sub un șopron deschis. Nu lipsea absolut nimic, ba chiar se

găsea ceva în plus : un cuțitaș, din acelea care sînt fabricate la Albaceite, căzut din buzunarul Chiquitei în timp ce trăsese acel pui de somn, și care purta întipărită pe lama ascuțită o amenințătoare deviză spaniolă :

„Cuando esta virora pica,
No hay remedio en la botica“ [1]

Misterioasa descoperire îl intrigă nespus pe Tiran, iar pe Isabella o cufundă într-o stare de visare. Tînăra era cam superstițioasă și își crola cu multă ușurință prevestiri, favorabile sau funeste, după tot felul de semne mărunte, neobservate de ceilalți sau socotite fără de nici o valoare în ochii lor. Isabella se descurca destul de bine în castiliană, ca dealtminteri toate persoanele cu oarecare învățătură din acea epocă, iar sensul neliniștitor al inscripției nu-i scăpase.

Scapin pornise către tîrg îmbrăcat în costumul său cel frumos, acela zebrat cu dungi trandafirii și albe, cu gulerul mare și rotat, plisat și scrobit cu mare grijă, pălăria aplecată într-o parte, mantia prinsă la vîrful umărului, arborind un aer mîndru și triumfător. Comedianul călca împingînd toba cu genunchiul, cu o mișcare automată și ritmată, care trăda din plin osteanul : într-adevăr, Scapin fusese așa ceva mai înainte de a deveni

[1] Astă viperă de te-a înțepat
Adio de la viață ți-ai luat (sp.).

comedian. Cînd ajunse în piața Bisericii, escortat fiind de o droaie de haimanale și de ștrengari, pe care îi minuna costumul său bizar, își așeză bine toca pe cap, se propti strașnic pe picioare și, izbind teribil pielea de măgar cu bețele, produse un bubuit atît de scurt, atît de magistral, atît de imperativ, încît ar fi fost în stare să trezească morții la fel de bine ca și trîmbița Judecății de apoi. Închipuiți-vă și dumneavoastră efectul pe care îl produse asupra celor vii. Toate ferestrele, porțile și ușile se deschiseră ca mișcate de același resort. Sumedenie de capete împodobite cu tot soiul de scufe și de bonete își făcură apariția, aruncînd niște priviri curioase, dar și înspăimîntate, către piață. Un al doilea răpăit de tobă, piriind ca o salvă de muschete și grav ca un trăsnet, goli iute casele, în care nu mai rămaseră decît suferinzii, cei care boleau în pat și lăuzele. După cîteva minute, întreg tîrgul adunat alcătuia un cerc larg în jurul lui Scapin. Pentru a-și fascina cît mai mult publicul, năstrușnicul și șmecherul nostru personaj execută pe toba-i impunătoare cîteva răpăieli și contra-răpăieli într-un chip atît de viu, de precis și de îndemînatic, încît bețele dispăreau cu totul, nu altceva, în iuțeala mișcărilor, deși încheieturile miinilor păreau că nici nu se clintesc. În momentul în care toboșarul văzu gurile larg căscate ale naivilor tîrgoveți luînd acea formă de O, care, după maeștrii în ale picturii, în caietele lor de caractere, înseamnă suprema expresie a miră-

rii, își opri deodată vacarmul ; apoi, după cîteva clipe de liniște, cu o voce chelălăitoare și cu niște intonații pe care le varia într-un mod fantastic, își începu următoarea cuvîntare, emfatică și burlescă :

— Astă-seară ocazie unică ! mare spectacol ! reprezentație extraordinară ! iluștrii comedieni ai trupei peripateticiene, condusă de maestrul Irod, care au avut onoarea să joace în fața capetelor încoronate și a principilor de sînge, aflîndu-se în trecere prin acest ținut, vor reprezenta numai o singură dată, deoarece sînt așteptați la Paris, unde Curtea îi dorește, o piesă minunat de amuzantă și de comică, intitulată *Palavrele căpitanului Fracasse*, în costume noi, cu jocuri de scenă nemaiîntîlnite și ciomăgeli grozave, cele mai amuzante de pe glob. La sfîrșitul spectacolului, domnișoara Sérafina va dănțui moresca, în afară de care va mai executa un îndrăcit dans breton, piruete și niște cabriole după cel mai proaspăt gust al zilei, acompaniindu-se cu o tamburină bască, cu clopoței, pe care o mînuiește mai bine decît orice gitană din Spania. Va fi un spectacol nemaipomenit. Reprezentația va avea loc în șura jupînului Bellombre, aranjată cu grijă în acest scop, și vor fi din abundență bănci și facle. Lucrînd mai degrabă pentru glorie decît pentru cîștig, sîntem gata să primim nu numai bani, dar și merinde și provizii de-ale gurii spre a-i ajuta pe cei care nu au gologani. Spuneți și altora !

Imediat ce își termină discursul, Scapin bătu toba cu atita furie, în chip de perorație, incit geamurile bisericii se porniră să tremure și să zornăie, în rețelele lor de plumb, iar mai mulți ciini o luară la goană urlind, mai înspăimîntați chiar decît dacă ar fi avut legate de coadă niscaiva tinichele.

În acest timp, la fermă, comedienii, ajutați de Bellombre și de rîndașii lui, lucraseră de zor și isprăviseră treaba. În fundul hambarului se aranjase scena, din scînduri așezate peste butoaie. Trei sau patru bănci lungi împrumutate de la cîrciumă îndeplineau funcția de staluri ; dar, pentru prețul stabilit, nu se putea pretinde ca ele să fie căptușite și acoperite cu catifea.

Păianjenii țesători își luaseră misiunea să decoreze tavanul, iar rozetele largi alcătuite din pînzele lor atîrnau de la o grindă la alta. Ce tapițer, să fi fost chiar și de la Curte, ar fi putut țese un tapet mai fin, mai delicat și mai aerian, chiar de-ar fi fost din atlaz de China ? Aceste pînze suspendate semănau cu steagurile blazonate ce se pot vedea cu prilejul marilor adunări cavalerești și ale ordinelor regale. Spectacol foarte nobil pentru cei care ar fi putut să se desfete, în inchipuire, cu această apropiere.

Boii și vacile, al căror așternut de paie fusese curățat cu multă grijă, se mirau nespus de această harababură neobișnuită și-și întorceau capul dese-

ori, din staule, aruncînd îndelungi priviri către scenă, unde comedienii se agitau de zor, repetînd piesa pentru a-i indica lui Sigognac intrările și ieșirile.

— Cei dintîi pași ai mei în teatru, spuse rîzînd baronul, au drept spectatori viței și cornute; ar avea de ce să se simtă umilit amorul meu propriu, dacă aș avea așa ceva.

— Și n-are să fie ultima oară cînd vei avea un asemenea public, răspunse Bellombre; există totdeauna, în orice sală, imbecili și soți.

Pentru un novice, Sigognac nu juca prea rău, și se simțea că se va deprinde repede cu noua sa meserie. Avea vocea clară, memoria sigură și imaginația destul de instruită în ale literaturii pentru a mai adăuga la textul rolului acele replici care iau naștere din inspirația momentului și care dau vioiciune jocului. Ceea ce-l supăra mai mult era pantomima, grozav de amestecată cu sumedenie de lovituri de ciomag, care îi revolta curajul, cu toate că loviturile nu proveneau decît de la niște cîrnați din pînză zugrăvită umpluți cu cîlți; camarazii săi, cunoscîndu-i titlul nobiliar, îl menajau cît puteau mai mult, și totuși Sigognac se mînia grozav, fără voia sa, făcînd niște grimase teribile, cu îngrozitoare încruntări din sprîncene și nemaipomenite priviri chiorîșe ori amenințătoare.

Apoi, reamintindu-și deodată spiritul rolului pe care îl interpreta, lua din nou o fizionomie lașă îngrozită și subit mișelnică.

Sigognac urmă sfaturile lui Bellombre și își dirijă jocul după această idee atît de bine, încît actorii îl aplaudară și îi preziseră un strașnic succes.

Reprezentația urma să aibă loc la orele patru după-amiază. Cu o oră mai devreme, Sigognac se îmbrăcă în costumul lui Matamore, pe care Leonarda îl lărgi, desfăcînd cusăturile impuse de slăbirile succesive ale defunctului.

Pe cînd se vîra în această vechitură de costum, baronul își spunea că ar fi fost fără îndoială mai glorios să se investmînteze cu pieptare grele de piele sau cu armuri de oțel ca strămoșii săi, decît să se travestească în straie de histrion pentru a înfățișa un fals brav, tocmai el, care era un adevărat viteaz, capabil de fapte îndrăznețe și de acțiuni eroice; dar soarta potrivnică îl adusese la grea strîmtoare și nu avea alt mijloc de existență.

Poporenii se și adunaseră și se îngheșuiau de zor în hambar. Mai multe felinare atîrnate de grinzile ce sprijineau acoperișul aruncau o lumină roșiatică peste toate acele capete oacheșe, bălaie, cărunte, printre care se desprindeau și cîteva scufițe albe. Alte felinare fuseseră așezate în loc de luminări la marginea scenei, deoarece trebuia mare grijă să nu ia foc paiele și fînul.

Piesa începu și spectatorii o ascultară cu atenție. Întrucît fundalul scenei nu era luminat, înapoia actorilor se proiectau umbre mari, bizare, care păreau să parodieze piesa și să imite toate mișcările

Bellombre, care îl privea cu atenția pătrunzătoare a unui bătrîn comedian, expert și abil maestru în arta sa, îi strigă din locul unde ședea :

— Feriți-vă să corectați în jocul dumneavoastră aceste gesturi care vă sînt naturale ; sînt foarte bine venite și vor da naștere la o nouă varietate de „Matamore". Cînd nu vă vor mai încerca aceste clocote de mînie și indignări furioase, prefăceți-vă că le simțiți prin artă, prin artificiu : Fracasse este personajul pe care îl aveți de creat — întrucît acela care ar păși îndărătul altora n-ar fi niciodată decît al doilea — și el ține mult să fie brav ; iubește curajul, viteji îi plac, și se indignează el însuși că este atît de poltron. Departe de pericol, el nu visează decît isprăvi eroice, acțiuni supraomenești și gigantice ; dar, cînd își face apariția pericolul, imaginația sa prea vie îi înfățișează durerea pricinuită de lovituri și figura cîrnă a Morții, și atunci i se topește tot eroismul ; se revoltă mai întîi grozav la gîndul de a se lăsa bătut, și turbarea îi umple de venin tot trupul, dar prima lovitură primită îi dă peste cap toate hotărîrile luate. Procedeul acesta este mai bun decît toate acele împleticiri și tremurături de picioare, holbări de ochi și alte grimase, ce țin mai mult de neamul maimuțelor decît de spița omenească, și prin care comedianții proști cerșesc rîsul publicului și nenorocesc arta.

cu gesturi dezordonate, fantastice ; dar acest detaliu grotesc rămase neobservat de către naivii spectatori, preocupați cu totul de ițele piesei și de jocul personajelor, pe care le luau drept adevărate.

Cîteva vaci pe care hărmălaia le împiedica să doarmă, priveau către scenă cu acei ochi mari care l-au inspirat lui Homer, poetul grec, un epitet de mare laudă pentru frumusețea Junonei ; un vițel chiar, într-un moment de puternică tensiune, scoase un geamăt jalnic, care nu spulberă neclintita iluzie a bravilor țărani, dar care era cît pe-aci să-i facă să izbucnească în rîs pe comedianții de pe scenă.

Căpitanul Fracasse fu aplaudat în mai multe rînduri, deoarece își juca foarte bine rolul, neresimțind în fața acestui public de rînd emoția pe care ar fi încercat-o dacă ar fi avut de-a face cu spectatori mai dificili și mai instruiți în ale artei și ale literaturii. Dealtminteri Sigognac era convins că nici unul dintre țopîrlani nu-l cunoștea. Ceilalți comedianți, în scenele de efect, fură aplaudați vîrtos de către mîinile bătătorite, care nu-și precupețeau deloc osteneala, și asta cu multă pricepere, după spusele lui Bellombre.

Sérafina își execută dansul maur cu o mîndrie voluptuoasă, cu atitudini cambrate și provocatoare, combinate cu salturi pline de suplețe și schimbări rapide de picior, ca să nu mai vorbim de drăgălășeniile și de atracțiile de tot felul care ar fi fă-

VIII

LUCRURILE SE COMPLICĂ

A doua zi după spectacol, Bellombre îl luă deoparte pe Blazius și, desfăcînd baierile unei pungi de piele mari și lungi, îi revărsă în mînă, ca dintr-un minunat corn al abundenței, o sută de pistoli frumoși, pe care îi aranjă în fișic, spre marea admirație a Pedantului, rămas contemplativ în fața acestei comori etalate, rotind și holbînd niște ochi plini de o adevărată lubricitate metalică.

Cu un gest superb, Bellombre prinse toți pistolii dintr-o singură mișcare și îi puse în palma bătrînului său prieten.

— Îți închipui, desigur, spuse Bellombre, că nu-ți vîntur pe dinaintea ochilor banii ăștia ca să întărît și să-ți gîdil poftele lacome, ca ale lui Tantal, la aurul ăsta fără șovăire sau mustrări. Ți-l dăruiesc, sau ți-l împrumut, dacă mîndria ta se zbîrlește la gîndul de a primi un dar de la un vechi camarad. Banii înseamnă nervul războiului, al dragostei și al teatrului. Dealtminteri

monedele acestea fiind fabricate pentru a se rostogoli, întrucît sînt rotunde, se plictisesc să rămînă culcate intr-una pe burtă, în întunericul acestui chimir, unde, pînă în cele din urmă, se vor acoperi de mucegai, de rugină şi de ciupercării. Aici eu nu cheltuiesc nimic, trăind după obiceiurile ţărăneşti şi sugînd de la sînul gliei, maica cea hrănitoare a oamenilor. Aşadar vezi că n-am să duc lipsă de aceşti bani.

Negăsind nimic de răspuns la această retorică, Blazius băgă pistolii în buzunar şi il îmbrăţişă din inimă pe Bellombre. Ochii ciacîri ai Pedantului străluceau mai tare decit de obicei între pleoapele ce clipeau mereu. Lumina ochilor se scălda într-o lacrimă, iar eforturile pe care bătrînul histrion le făcea ca să reţină această perlă a recunoştinţei imprimau sprîncenelor sale groase şi zbîrlite mişcările cele mai comice. Cînd se urcau pînă în mijlocul frunţii, printre sumedenia de zbîrcituri şi încreţituri comprimate, cînd se coborau de erau cît pe-aci să-i împiedice privirea. Aceste manevre nu putură totuşi, pînă la urmă, să împiedice lacrima să se desprindă şi să se rostogolească de-a lungul unui nas înfierbîntat, ce luase culoarea cireşelor roşii din pricina libaţiunilor din ajun, pentru a se evapora pe pereţii săi.

Hotărît lucru, vîntul nenorocirilor care suflase peste trupa comedianţilor se schimbase. Încasările de pe urma spectacolului, împreună cu pisto-

cut să cadă în extaz chiar şi un public alcătuit din nobili şi din curteni. Era de-a dreptul încîntătoare, mai cu seamă cînd îşi agita şi îşi zornăia pe deasupra capului tamburina bască, făcînd să răsune plăcuţele de aramă, sau cînd, frecînd pielea negricioasă a tamburinei cu degetul cel mare, obţinea un fel de uruit surd, cu tot atîta dexteritate ca şi o *panderera* de profesie.

În acest timp, în castelul dărăpănat al neamului Sigognac, vechile portrete ale strămoşilor, înşirate de-a lungul zidurilor, luau nişte aere mai aspre şi mai posomorîte decît de obicei. Războinicii scoteau suspine adînci, care le săltau platoşele de fier, şi clătinau cu melancolie din cap ; prea nobilele văduve nemulţumite se strîmbau dispreţuitoare în coleretele lor scrobite şi plisate, şi se înţepeneau parcă mai vîrtos în sumedenia de balene a corsetelor şi în turnelele bufante. O voce joasă, lină, fără de timbru, un glas de umbră, se desprindea de pe buzele lor pictate şi murmura :

— Vai ! ultimul din neamul Sigognac a apucat pe un drum greşit !

În bucătărie, Pierre stătea trist şi gînditor între Belzebut şi Miraut, care îşi aţinteau lungi priviri întrebătoare către bătrîn. Pierre îşi spunea : „Unde o fi oare acum sărmanul meu stăpîn ?..." şi pe obrazul ars de soare al bătrînului slujitor se prelingea o lacrimă, pe care o ştergea cu limba credinciosul cîine.

lii lui Bellombre, formau un total destul de rotunjor, deoarece printre merinde se rătăcise și o oarecare cantitate de monede sunătoare, iar carul lui Thespis, atît de golaș nu demult, era acum aprovizionat din belșug. Pentru ca să nu facă lucrurile pe jumătate, generosul Bellombre împrumută comedianților doi cai voinici de povară, cu hamuri curate și frumoase, care purtau la gît curele zugrăvite în culori vii și de care erau prinși sumedenie de zurgălăi ce zornăiau în chipul cel mai plăcut de pe lume, cînd bravele animale călcau apăsat și cadențat.

Comedianții noștri, cu puteri noi și bine dispuși, își făcură, prin urmare, la Poitiers, o intrare nu atît de magnifică și de impunătoare ca aceea a lui Alexandru cel Mare în Babilon, dar destul de maiestuoasă totuși. Băiatul care trebuia să ducă înapoi caii îi ținea de hățuri și le mai modera mersul, deoarece iuțeau pasul, mirosind de departe mireasma caldă a grajdului. De-a lungul străzilor întortocheate ale orașului, pe caldarîmul tare și aspru, roțile bubuiau, nu altceva, iar potcoavele răsunau cu un zgomot vesel, care atrase lumea la ferestre și în fața porții hanului ; pentru a li se deschide, vizitiul execută o muschetadă voioasă din lovituri de bici, la care patrupedele răspunseră prin tresăriri bruște, ce puseră în mișcare muzica clopoțeilor de la gît.

Toate acestea nu semănau cu chipul jalnic, mizerabil și furișat în care comedianții se apropiau

altădată de hanurile cele mai posace. De aceea, patronul hanului „Stema Franței“ înțelese, după acest vacarm triumfător, că noii veniți nu duceau lipsă de bani, și alergă el însuși să deschidă larg poarta destinată căruțelor.

Hanul „Stema Franței“ era cel mai frumos din Poitiers și locul unde poposeau cu plăcere călătorii bogați și de familie aleasă. Curtea în care pătrunse căruța avea o înfățișare atrăgătoare și era înconjurată de clădiri foarte curate, cele patru fațade fiind ornate fiecare cu cîte un balcon acoperit sau cu un coridor „în aplică“, susținut de stîlpi de fier, aranjament comod, ce îngăduia să ajungi la camerele cu ferestre exterioare, și ușura munca rîndașilor. În fundul curții se deschidea o arcadă pe unde puteai să ajungi la dependințe, bucătării, grajduri și șoproane.

Un aer de prosperitate domnea pretutindeni. Zidurile, proaspăt văruite, îți înveseleau ochii; pe lemnul parmalicurilor, pe baluștrii galeriilor nu găseai un fir de praf. Olanele noi, care mai păstrau în șănțulețe cîteva dîre subțiri de zăpadă, străluceau voioase în razele soarelui de iarnă, cu nuanța lor de un roșu aprins. Din hornuri se înălța către cer, în spirală, un fum des, de bun augur. La capătul de jos al peronului, cu boneta în mînă, se înfățișase hangiul, un om bine dispus și tare corpolent, făcînd elogiul propriei bucătării prin cele trei rînduri de bărbii, precum și al pivniței

cu băuturi prin minunata nuanță purpurie a feței, care părea frecată cu mure roșii, așijderea măștii lui Silen, straşnicul bețiv, preceptorul lui Bachus. Un surîs de la o ureche pînă la cealaltă îi umfla ca niște baloane obrajii grași peste măsură și îi micșora ochii șireți, iar coada ochilor îi dispărea într-o labă de gîscă alcătuită dintr-o sumedenie de încrețituri poznașe. Era atît de proaspăt, de gras, de rumen, de gustos, de potrivit, încît îți venea poftă să-l pui în frigare și să-l înfuleci stropit cu zeama sa proprie!

Cînd îl văzu pe Tiran, pe care-l cunoștea de multă vreme și-l știa om bun de plată, buna sa dispoziție se dublă, nu alteeva, deoarece comedianții atrag lumea, iar tinerii din oraș se aștern pe cheltuieli, în tot felul de libațiuni, festine, supeuri și alte zaiafeturi, spre a trata actrițele și a cîștiga bunăvoința și favorurile acestor cochete prin mîncăruri alese, vinuri fine, bomboane, prăjituri și alte delicatese.

— Ce vînt bun vă aduce pe la noi, seniore Irod? întrebă hangiul: e tare multă vreme de cînd nu v-am mai văzut pe la „Stema Franței".

— Este foarte adevărat, răspunse Tiranul, dar nu trebuie niciodată să-ți arăți giumbușlucurile în același loc. Spectatorii ajung pînă la urmă să-ți cunoască toate festele și ar fi în stare să le execute ei înșiși. Un pic de absență este necesară.

Lucrul uitat prețuiește cît cel nou. Se află multă nobilime în Poitiers în acest moment?

— Multă, seniore Irod, vînătorile s-au terminat și lumea nu știe ce să mai facă. Nu poți să mănînci și să bei toată ziua. O să aveți spectatori.

— Atunci, spuse Tiranul, să ni se aducă cheile de la șapte-opt camere, să se scoată de pe frigare trei-patru claponi, să sosească o duzină de sticle din vinișorul ăla straşnic pe care îl știi, și dă iute sfoară prin oraș că ilustra trupă a seniorului Irod a debarcat la „Stema Franței" cu un repertoriu nou, și are de gînd să dea mai multe reprezentații.

În timp ce Tiranul și hangiul dialogau în modul de mai sus, comedianții coborîseră din car. Cîțiva rîndași puseră mîna pe bagaje și le transportară în camerele indicate. Camera Isabellei se găsi ceva mai depărtată de celelalte, cele mai apropiate de a sa fiind ocupate. Această separare nu displăcu deloc gingașei tinere, uneori deranjată de această promiscuitate de țigani nomazi, la care te constrînge viața rătăcitoare a comedienilor.

Datorită marii limbuții a jupînului Bilot, întreg orașul află de îndată că sosiseră niște comedieni, care urmau să joace piesele celor mai renumiți autori dramatici ai timpului, la fel de bine ca și la Paris, dacă nu chiar mai bine.

Domnișorii și rafinații se informară despre frumusețea actrițelor, răsucindu-și vîrful mustății cu

un aer de glorie și de înfumurare prostească absolut ridicole. Bilot le dădea răspunsuri discrete și misterioase, acompaniate de gesturi și grimase semnificative, bune să-i scoată din minți și să aprindă curiozitatea tinerilor.

Isabella își rîndui lucrurile pe rafturile dulapului, care alcătuia, împreună cu un pat cu polog, o masă cu picioare răsucite, două fotolii și o ladă cu lemne, întregul mobilier al camerei, apoi se ocupă cu atenție de toaleta sa, lucru foarte firesc pentru o tînără delicată și îngrijită, după o lungă călătorie făcută în tovărășia unor bărbați. Isabella își despleti cosițele lungi, mai fine decît mătasea, le descurcă, le pieptănă, turnă cîteva picături de esență de bergamot și le legă apoi cu fundulițe albastre, culoare ce se potrivea bine cu tenul ei trandafiriu mat. Apoi se primeni. Cine ar fi văzut-o atunci, ar fi crezut că zărește o nimfă a Dianei care, după ce și-a părăsit veșmintele și le-a așezat pe mal, se pregătește să pășească în undele rîului, într-o vîlcea ascunsă din Grecia antică. Dar parcă a fost doar un fulger. Peste goliciunea sa albă se coborî numaidecît un nor gelos de voal, întrucît Isabella era castă și rușinoasă chiar și cînd era singură. Apoi îmbrăcă o rochie cenușie, înfrumusețată cu podoabe albastre. Privindu-se în oglindă, Isabella își zîmbi cu acel surîs pe care și-l dăruiește femeia cea mai puțin cochetă, cînd se găsește frumoasă.

Sub influența unei temperaturi mai blînde, zăpada se topise mai toată și nu mai rămăseseră urme decît în locurile aflate către miazănoapte. Ba chiar strălucea și o rază de soare. Isabella nu putu rezista ispitei de a deschide fereastra și de a-și scoate puțin afară năsucu-i frumos, spre a examina priveliștea ce se deschidea dinspre camera sa, fantezie cu atît mai nevinovată cu cît fereastra da spre o ulicioară pustie, de o parte fiind hanul, iar de cealaltă parte un zid lung ce împrejmuia o grădină, zid pe care îl întreceau cu mult vîrfurile dezgolite ale arborilor. Privirea se cufunda în întinderea grădinii și putea să urmărească desenul unor bogate straturi cu flori marcate de chenare vii din merișor; la capătul grădinii se înălța un palat ale cărui ziduri înnegrite îi trădau vechimea.

În grădină, de-a lungul unei alei de carpeni, se plimbau doi cavaleri, amîndoi tineri și plăcuți la înfățișare, dar nu egali în ceea ce privește condiția, apreciind după deferența pe care o arăta unul dintre ei față de celălalt, pășind ceva mai în urmă și acordînd întîietatea ori de cîte ori, o dată ajunși la capătul aleii, se reintorceau spre a-și continua plimbarea. În acest cuplu prietenesc primul era Oreste, iar al doilea Pilade. Oreste, să-i dăm deocamdată acest nume întrucît nu-l cunoaștem încă pe cel adevărat, putea să aibă cam douăzeci-douăzeci și doi de ani. Avea figura palidă, iar ochii și pletele îi erau foarte negre. O tunică elegantă, din

catifea cafeniu-închis, îi scotea şi mai bine în evidenţă talia suplă şi zveltă ; o mantie scurtă, de aceeaşi culoare şi tot din aceeaşi catifea ca şi tunica, tivită cu un triplu firet de aur, îi atîrna de umăr, prinsă cu un şiret ai cărui ciucuri îi cădeau pe piept ; purta cizme din piele albă de Rusia, iar picioarele sale ar fi stîrnit gelozia multor femei din pricina micimii lor şi a formei cambrate, pe care le scotea şi mai bine în evidenţă tocul înalt al cizmei. Judecînd după uşurinţa îndrăzneaţă a mişcărilor, după siguranţa trufaşă a ţinutei, ghiceai că era un mare senior, sigur că va fi pretutindeni bine primit şi în faţa căruia viaţa se deschidea fără obstacole. Pilade, cu părul şi barba roşcate, îmbrăcat în veşminte negre din cap pînă-n picioare, nu avea nici pe departe aceeaşi siguranţă triumfătoare, cu toate că era un tînăr destul de chipeş.

— Îţi spun, dragul meu, că această Corisandă mă plictiseşte la culme, exclamă Oreste, întorcîndu-se o dată ajuns la capătul aleii, şi continuînd o conversaţie începută mai înainte ca Isabella să fi deschis fereastra ; am dat poruncă slugilor să spună că nu sînt acasă cînd întreabă de mine şi am să-i înapoiez portretul, tot atît de antipatic ca şi persoana sa, împreună cu scrisorile ei, şi mai plicticoase încă decît conversaţia.

— Cu toate acestea Corisanda vă iubeşte, obiectă cu timiditate Pilade.

— Şi ce-mi pasă mie de asta, dacă eu n-o iubesc? replică Oreste cuprins de un fel de furie. Parcă de asta îmi arde mie acum! Trebuie să fiu oare milostiv cu dragostea mea față de toate neroadele şi femeiuştile care au fantezia să se amorezeze de mine? Sînt eu prea bun. Mă las prea uşor înduioşat cînd îmi fac ochi dulci, în extaz, de scîncetele, de suspinele şi de ieremiadele lor continue şi sfîrşesc prin a mi se aprinde călciiele, blestemîndu-mi în acelaşi timp bunătatea, slăbiciunea şi laşitatea. De aici înainte voi fi de o cruzime hyrcaniană, am să fiu rece ca Hippolit şi voi fugi de femei întocmai ca şi Iosif. Tare îndeminatecă va fi acea doamnă Putifar care îşi va agăța ghearele de pulpana mantiei mele! Mă declar, de acum înainte, misogin, adică duşman înverşunat al fustei, fie ea din lînă ordinară, sau din tafta. La naiba cu ducesele şi curtezanele, cu burghezele şi cu păstorițele! Cine spune femeie spune necazuri, decepții sau aventuri neplăcute. Le urăsc din creştet pînă-n tălpi, de la pălărie pînă la botine şi am să mă zaharisesc în castitate la fel ca un călugăraş în gluga sa. Corisanda asta blestemată m-a dezgustat pentru totdeauna de semenele ei. Am să renunț la...

Oreste ajunsese aici cu discursul său, cînd, ridicîndu-şi capul parcă pentru a lua Cerul drept martor al hotărîrii sale, o zări din întîmplare pe

Isabella la fereastră. Tînărul îl lovi cu cotul pe tovarăşul său şi îi spuse :

— Priveşte colo, la fereastra de sus, acea adorabilă şi delicioasă făptură care pare mai degrabă o zeitate decît o femeie, strălucitoare ca Aurora în pragul Răsăritului, cu cosiţele castanii-cenuşii, cu faţa luminoasă şi ochii atît de dulci. Ce farmec, cîtă graţie, cum stă aşa rezemată în coate şi puţin aplecată înainte, de-i poţi vedea, sub vălul cămăşuţei, rotunjimile sînului ei de fildeş ! Pun rămăşag că are cel mai bun caracter şi nu seamănă deloc cu celelalte femeiuşti. De bună seamă că are o fire modestă, amabilă şi politicoasă, iar conversaţia îi este agreabilă şi fermecătoare !

— La dracu ! răspunse Pilade rîzînd, ce ochi straşnici puteţi să aveţi ca să descoperiţi toate acestea de aici ! Despre mine, eu nu văd nimic altceva decît o femeie stînd la fereastră, destul de drăguţă, ca să spun adevărul, dar care, fără nici o îndoială, nu posedă incomparabilele perfecţiuni cu care o înzestraţi cu atîta dărnicie.

— Oh ! o şi iubesc teribil. M-am aprins nebuneşte după ea, îmi trebuie şi o voi avea, chiar de va fi nevoie, spre a-mi ajunge ţelul, să mă folosesc de cele mai subtile tertipuri şi înşelătorii, să-mi cheltuiesc averile şi să spintec o sută de rivali.

— Mai domol, mai domol, nu vă mai înfierbîntaţi atîta rărunchii, aţi putea să căpătaţi o pleurezie, rosti Pilade. Dar ce s-a întîmplat cu straşnica

se ascunde înapoia crenelurilor turnului înseamnă că săgeata asediatorului a avut efect. Aripioara i-a fost atinsă, ți-o spun eu, iar acest sărut o va sili să se gîndească la mine toată noaptea, chiar de-o fi numai ca să mă ocărască și să mă învinovățească de nerușinare, defect care nu displace femeilor. Acum între mine și această necunoscută există ceva. Este adevărat, un fir foarte subțire, dar pe care îl voi întări în așa fel încît să fac din el o frînghie spre a ajunge la balconul prințesei.

— Cunoașteți de minune teoriile și stratagemele dragostei, rosti Pilade pe un ton respectuos.

— Am și eu citeodată această impresie, răspunse Oreste ; acum să intrăm în casă, frumoasa înspăimîntată nu-și va mai face curînd apariția. Chiar astă-seară oamenii mei de încredere vor intra în acțiune.

Cei doi prieteni urcară încet treptele vechiului palat și dispărură îndărătul ușii grele. Să ne întoarcem acum la actorii noștri.

Nu departe de han se afla o sală de jocuri cu mingea, cum nu se putea mai nimerită pentru a se da acolo spectacole. Comedienii o închiriaseră, iar un meșter tîmplar din oraș, sub directivele Tiranului, o amenajă în vederea noii sale destinații. Un pictor-geamgiu, care se îndeletnicea cu mîzgălirea firmelor și cu zugrăvirea blazoanelor ori a armoriilor pe caleşti, drese decorurile obosite și șterse, ba chiar pictă, cu destul succes,

ură față de neamul femeiesc, pe care o arborați mai adineauri cu atita îngîmfare? A fost deajuns prima mutrișoară drăguță ca s-o pună pe fugă.

— Adineauri, cînd vorbeam și ocăram cum m-ai auzit, eu nu știam că există pe lume acest înger al splendorii, și tot ceea ce am rostit nu sînt decît blesteme vrednice de afurisenie, curată erezie, monstruozități, pentru care o implor pe Venus, zeița iubirilor, să se îndure de iertare.

— Ea are să vă ierte, să nu vă îndoiți de asta, întrucît este indulgentă cu îndrăgostiții smintiți, al căror drapel sînteți demn să-l purtați.

— Am să încep operațiile, rosti Oreste, și voi declara în chip curtenitor război frumoasei mele inamice.

Spunînd acestea, tînărul se opri, își aținti privirea spre Isabella, își scoase pălăria într-un chip pe cît de galant pe atît de respectuos, încît pana-i nesfîrșit de lungă mătură pămîntul, și din vîrful degetelor trimise o sărutare în direcția ferestrei.

Tînăra comediană, care observase desfășurarea lucrurilor, luă un aer rece și grav, ca pentru a-l face să înțeleagă pe acest insolent că se înșela, închise fereastra și trase perdeaua.

— Iat-o pe Aurora ascunsă de un nor, rosti Pilade, și lucrul acesta nu este de bun augur pentru restul zilei.

— Dimpotrivă, eu consider ca un semn favorabil faptul că frumoasa s-a retras. Cînd ostașul

de gust a comediilor timpului. Însă trebuie să ne lipsim de așa ceva. Nici Isabella și nici Sérafina nu pot juca acest rol. Dealtminteri noi avem nevoie de o amoreză și de o mare cochetă. Să fie al dracului marchizul de Bruyères, ăsta care ne-a răpit perla, minunea și modelul subretelor, în persoana incomparabilei noastre Zerbina !

Pe cînd cei doi comedieni ajunseseră aici cu conversația, în fața hanului se auziră sunete argintii de zurgălăi ; numaidecît un tropot viu și cadențat răsună pe caldarîmul curții, iar cei doi actori, rezemîndu-și coatele de balustrada galeriei prin care se plimbau, văzură trei catîrci împopoțonate după moda spaniolă, cu penaje pe cap, broderii, ciucuri de lînă, ciorchini de clopoței și pături vărgate.

Totul era foarte curat și măreț, netrădînd cîtuși de puțin niște animale închiriate.

Prima catîrcă era încălecată de un hoțoman de lacheu, în livrea cenușie, înarmat cu un cuțit de vînătoare la brîu, și cu o archebuză la oblîncul șeii ; aerul îi era obraznic ca al unui mare senior și, altfel îmbrăcat, ar fi putut trece foarte bine drept stăpîn. Lacheul trăgea după el, cu ajutorul unei curele încolăcite în jurul brațului, cea de-a doua catîrcă, împovărată cu două pachete enorme ce stau în cumpănă de fiecare parte a samarului, acoperite cu o capă de muestra de Valencia.

unul nou. Încăperea unde se dezbrăcau şi se îmbrăcau jucătorii fu aranjată ca foaier pentru comedieni, cu paravane ce înconjurau toaletele actriţelor, formînd un fel de loji. Toate locurile numerotate fuseseră reţinute din timp, iar încasările promiteau să fie bune.

— Ce păcat, îi spuse Tiranul lui Blazius pe cînd socoteau piesele pe care puteau să le joace, ce păcat că Zerbina ne lipseşte ! O subretă este la drept vorbind grăuntele de sare, *mica salis*[1], elementul picant al comediilor. Veselia sa scînteietoare luminează scena ; ea reînsufleţeşte pasajele ce lîncezesc şi stimulează rîsul care nu vrea să se hotărască, arătîndu-şi cele treizeci şi două de perle mărginite de carminul aprins. Datorită flecărelii, obrăzniciei şi lascivităţii sale pune mai bine în valoare prefăcătoriile pudice, dulceaţa vorbirii şi gînguritul amorezei. Culorile ţipătoare ale fustei îndrăzneţe distrează ochii, şi subreta poate să-şi descopere pînă la jartiere, sau pe aproape, un picioruş fin bine reliefat într-un ciorap roşu cu margini aurii, perspectivă agreabilă atît pentru tineri cît şi pentru bătrîni, pentru bătrîni mai cu seamă, cărora le redeşteaptă adormitele înclinări spre desfriu.

— Cu siguranţă, răspunse Blazius, subreta înseamnă un condiment preţios, şipul cu mirodenii pe care le presari la momentul potrivit peste lipsa

---

[1] Fărîma de sare (lat.).

Cea de-a treia catîrcă, cu o înfățișare mai arătoasă și cu o călcătură și mai mîndră decît a celorlalte două, ducea o femeie tînără, înfofolită călduros într-o haină îmblănită ; pe cap purta o pălărie de fetru cenușie împodobită cu o pană roșie, cu borurile lăsate peste ochi.

— Ia stai ! exclamă Blazius întorcîndu-se către Tiran, cortegiul ăsta nu-ți reamintește oare ceva ? Mi se pare că nu aud pentru prima oară răsunînd zurgălăii ăștia.

— Pe sfîntul Alipantin ! raspunse Tiranul, astea sînt chiar catîrcele care au venit să ne-o răpească pe Zerbina, la răspîntia Crucii. Cînd vorbești de lup...

— I se vede pana, îl întrerupse Blazius ; oh, zi de trei ori și de patru ori preafericită, ce merită să fie însemnată cu creta albă ! Este într-adevăr *señora* Zerbina în persoană ; sare jos din șa, cu acea mișcare ștrengărească a șoldurilor care este specialitatea ei și își aruncă haina în brațele lacheului. Uite cum își scoate pălăria și cum își scutură părul, întocmai ca o păsărică penele. Haidem să-i ieșim iute în întîmpinare ; să coborîm cîte patru trepte deodată.

Blazius și Tiranul coborîră în curte și se întîlniră cu Zerbina la începutul peronului. Sprințara fată sări de gîtul Pedantului și îi prinse capul între mîini :

— Trebuie să te îmbrățișez, strigă ea unind acțiunea cu cuvîntul, și să-ți sărut din toată inima masca bătrînă, cu aceeași pornire ca și cum ai fi un tînăr chipeș, într-atît sînt de bucuroasă că te revăd. Să nu fii gelos, Irod, și nu mai încrunta din sprîncenele tale negre și groase, de parcă ai porunci uciderea pruncilor nevinovați. Am să te îmbrățișez și pe tine. Am început cu Blazius pentru că el este cel mai urît.

Zerbina își îndeplini în chip loial promisiunea, întrucît era fată de cuvînt și care își avea, în felul ei, cinstea sa. Oferind fiecăruia dintre cei doi actori cîte un braț, Zerbina se urcă la catul unde jupîn Bilot poruncise să i se pregătească o cameră. Cum trecu pragul încăperii, Zerbina se aruncă într-un fotoliu și începu să respire zgomotos, ca o persoană căreia i s-a luat de pe umeri o povară grea.

— Nici nu puteți să vă închipuiți cîtă plăcere simt că mă regăsesc printre voi, se adresă ea celor doi comedianți, după un moment de liniște; dar să nu credeți acum că sînt îndrăgostită de mutrele voastre bătrîne, tocite de ceruză și de tot felul de boieli. Nu iubesc pe nimeni, slavă Domnului! Marea mea bucurie se datorește faptului că mă întorc iarăși în elementul meu, și întotdeauna te simți rău în afara elementului tău. Apa nu convine păsărilor, după cum nici aerul peștilor. Primele se îneacă în apă, iar peștii se înăbușă

în aer. Eu sînt comediană din fire, iar teatrul este atmosfera mea. Numai acolo pot respira în largul meu; mirosul luminărilor fumegînde îmi place mai mult decît parfumurile de civetă, smirnă, ambră cenuşie, mosc şi piele de Spania. Mirosul de stătut al culiselor îmi alintă nările ca un balsam. *Soarele mă plictiseşte şi viaţa reală mi se pare searbădă*. Simt nevoia să slujesc iubiri imaginare şi îmi trebuie, ca să-mi desfăşor activitatea, lumea de aventuri romanţioase care se agită în comedii. De cînd poeţii nu-mi mai împrumută glasurile lor, am impresia că sînt mută. Prin urmare, vin să-mi reiau rolul. Nădăjduiesc că n-aţi angajat pe nimeni ca să mă înlocuiască. Este greu dealtminteri să fiu înlocuită. Dacă totuşi s-ar fi întîmplat acest lucru, numaidecît mi-aş fi înfipt ghearele în mutra paţachinei, şi i-aş fi spart cel puţin patru dinţi din faţă, cînd aş fi dat cu ea de rampa scenei. Cînd îmi încalcă cineva drepturile, sînt rea ca un diavol împieliţat.

— N-are să fie nevoie să te dedai la nici un masacru, rosti Tiranul. Nu avem subretă. Leonarda este cea care îţi juca rolurile, îmbătrînite şi schimbate ca pentru o *dueña*, metamorfoză destul de tristă şi plicticoasă, la care ne împingea nevoia. Dacă, folosindu-te de una din acele alifii magice de care vorbea Apuleius [1], te-ai fi preschimbat

---

[1] *Apuleius* (125—sf. secolului al II-lea e.n.), scriitor latin. Autorul romanului *Măgarul de aur*.

adineauri într-o păsărică și, așezată pe streașină, ai fi ascultat conversația dintre mine și Blazius, ți s-ar fi întîmplat un lucru rar pentru absenți, anume de a-ți auzi elogiul în stilul liric, pindaric și ditirambic.

— Minunat, răspunse Zerbina, văd că sînteți tot aceiași buni camarazi de altădată și că i-ați dus lipsa micuței voastre Zerbinetta.

Niște rîndași de la han intrară în cameră purtînd o sumedenie de pachete, cutii, valize, pe care comediana le trecu în revistă, pentru ca apoi să le desfacă sau să le descuie, în prezența celor doi colegi, cu mai multe cheițe, trecute printr-un inel de argint.

Puteai să vezi o sumedenie de lucruri frumoase de găteală, lenjerie fină, ghipiuri, dantele, bijuterii, bucăți de catifea, mătăsuri de China: un întreg trusou pe cît de elegant și de atrăgător, pe atît de bogat.

Se mai afla acolo, printre altele, și un săculeț de piele lung, larg, greu, burdușit de bănet pînă la gură. Zerbina desfăcu baierele săculețului și revărsă pe masă grămada de monezi. Ai fi spus că ai de-a face cu apa Pactolului [1] prefăcută în monezi de aur. Subreta își cufundă mîinile mici

[1] *Pactol*, mic rîu din Lydia, celebru prin nisipurile aurifere.

Rolul Ariadnei[1] nu ți se potrivește. Pe tine te prinde rolul lui Circe[2]. Și totuși era un senior magnific, chipeș și falnic, cu maniere ca la Curtea regală, spiritual, și care merita, în toate privințele, să fie iubit vreme mai îndelungată.

— Planul meu, răspunse Zerbina, este să-l păstrez cu grijă, ca pe un inel la deget, ca pe bunul cel mai prețios din caseta mea. Nu-l abandonez cituși de puțin, și, dacă l-am părăsit, e ca să-l fac să vină după mine.

— *Fugax sequax, sequax fugax*[3], reluă Pedantul ; aceste patru cuvinte latinești cu rezonanță cabalistică, ce par un orăcăit de batraciene împrumutat din comedia *Broaștele* a domnului Aristofan, poetul atenian, conțin miezul teoriilor despre iubire și pot sluji drept regulă de purtare atît pentru neamul bărbaților cît și pentru toate femeile de pe lume.

— Și ce cîntă latineasca ta, bătrîne Pedant ? întrebă Zerbina ; ai uitat să o tălmăcești în franțuzește, scăpînd din vedere că nu toată lumea a fost diriginte de colegiu ca tine, care mînuiai nuiaua printre elevi.

---

[1] *Ariadna*, personaj mitologic : fiica lui Minos, regele Cretei ; se îndrăgostește de Tezeu, care o rapește din Labirint.

[2] *Circe*, vrăjitoare mitologică, temută pentru frumusețea și vrăjile ei. A transformat în purcei pe însoțitorii lui Ulise.

[3] Fugarul (e) urmăritor, urmăritorul (e) fugar (lat.).

și oacheșe în mormanul de aur, asemenea unei vînturătoare într-o grămadă de grîu și ridică atît cît puteau cuprinde palmele sale adunate în formă de cupă, pentru ca apoi să le deschidă și să lase să cadă iarăși ludovicii de aur într-o ploaie strălucitoare, mai deasă chiar decît aceea cu care a fost sedusă Danae, fiica lui Acrise, în turnul ei de aramă. Ochii Zerbinei scînteiau cu o strălucire la fel de vie ca și a pieselor de aur, nările i se dilataseră și un rîs nervos îi descoperea dinții albi.

— Séraîina ar crăpa de furie, nu altceva, dacă m-ar vedea cu atîta bănet, spuse Subreta întorcîndu-se către Irod și Blazius ; cu vi-l arăt pentru a vă dovedi că nu lipsurile mă aduc înapoi în sînul familiei, ci numai dragostea curată față de artă. Cît despre voi, dragi prieteni, dacă sînteți lefteri, băgați-vă labele în grămada de bani și luați cît veți putea apuca cu toate cele cinci degete, luați vîrtos, după moda nemțească.

Comedianții îi mulțumiră pentru generozitatea ei, asigurînd-o că nu duceau lipsă de nimic.

— Ei bine ! spuse Zerbina, atunci poate vă vor fi de folos cu altă ocazie. Am să vă păstrez porția în caseta mea, ca o vistiernică de încredere.

— Așadar i-ai dat pașaportul bietului marchiz, rosti Blazius cu un aer plin de gravitate : deoarece tu nu faci parte dintre femeile care sînt părăsite.

— Am putea s-o tălmăcim, răspunse Blazius, prin două stihuri sau versulețe în forma următoare :

De fugi, după tine se ațîne,
De calea i-o ații, fuge precis de tine.

— Ia te uită ce mai poezie, spuse Zerbina rîzînd. Niște versuri strașnice pentru răvașele de plăcintă sau pentru gogoșile cu zahăr. Cred că merg pe melodia *Robin et Robine.*

Și unde începu zvăpăiata creatură să cînte cît o ținea gura versurile Pedantului, dar cu o voce atît de limpede, de argintie și de minunată, încît era o plăcere să o asculți.

Și își acompania cîntecul cu o mimică atît de expresivă, cu niște mutre vesele, cînd bosumflate, de-ai fi putut crede că ești de față la urmărirea și la fuga celor doi amanți, unul înflăcărat, celălalt disprețuitor.

După ce și-a dat frîu liber nebuniilor, cît o lăsase inima, Zerbina se domoli și deveni serioasă.

— Ascultați acum întîmplările prin care am trecut. Marchizul poruncise valetului și conducătorului de catîri care mi-au ieșit înainte la răspîntia Crucii, să mă ducă la un mic castel sau pavilion de vînătoare, situat într-una din pădurile sale, foarte retras și greu de descoperit, afară numai dacă nu știi de existența lui, întrucît este ascuns bine de niște șiruri întunecate de brazi. Aici vine să se distreze și să chefuiască veselul nostru senior

împreună cu alți cîțiva prieteni, la fel de pricepuți la de-alde astea. Poți să strigi cît vrei *tope* și *masse*[1] fără ca să te audă nimeni altcineva decît un servitor bătrîn, care aduce mereu sticle pline în locul celor goale.

Tot aici își adăpostește dumnealui amorurile și fanteziile galante. În pavilion se află un apartament foarte drăguț, tapisat cu tapete de Flandra, reprezentînd tot felul de păduri și de crînguri ; să vă spun cum era și mobilat : un pat după moda veche, dar larg, moale, cu perdele fine și multe perne ; o masă de toaletă bine aranjată, de pe care nu lipsește nimic din ceea ce îi e trebuincios unei femei, fie ea chiar și ducesă, piepteni, bureți, flacoane cu parfumuri, opiate, cutii cu alunițe, pomezi și farduri pentru buze, cremă de migdale, fotolii, scaune și taburete căptușite după pofta inimii și un covor turcesc atît de gros, încît puteai să cazi oricum pe el fără să pățești ceva. Acest lăcaș retras este adăpostit în chip tainic în etajul al doilea al 'pavilionului. Spun în chip tainic, întrucît de afară este cu neputință să-i bănuiești măreția și luxul. Scurgerea vremii a înnegrit zidurile, care ar părea că sînt gata-gata să se năruie, de n-ar fi o iederă care le îmbrățișează și le susține. Trecînd pe dinaintea micului castel, l-ai crede nelocuit ; jaluzelele și draperiile de la ferestre împiedică, seara și noaptea, ca lumina lu-

[1] „Pontez" și „merg mai departe" (la jocuri de noroc) (fr.).

minărilor și a focului din cămin să se răspîndească peste cîmpuri.

— Pavilionul acesta ar putea constitui un strașnic decor pentru desfășurarea actului al cincilea al unei tragi-comedii, o întrerupse Tiranul. Într-o asemenea casă s-ar putea măcelări între ei în voie.

— Obișnuința rolurilor tragice îți întunecă imaginația, exclamă Zerbina. Dimpotrivă, este o locuință foarte veselă, întrucît marchizul nu este cîtuși de puțin feroce.

— Continuă-ți povestea, Zerbina, rosti Blazius cu un gest de nerăbdare.

— Cînd am ajuns aproape de acest castel sălbatic, urmă Zerbina, nu mi-am putut stăpîni o oarecare teamă. N-aveam de ce să-mi fie frică pentru virtutea mea, dar prin minte mi-a trecut o clipă gîndul că marchizul voia să mă zăvorască aici, în vreun soi de ascunziș, de unde să mă scoată din cînd în cînd, după bunul plac al capriciilor sale. N-am nici o înclinație pentru donjoanele cu răsuflători zăbrelite și n-aș suporta captivitatea, nici chiar de-aș fi sultana favorită a preamăritului sultan ; dar mi-am spus : „Eu sînt de meserie subretă și, de-a lungul vieții mele, am ajutat să evadeze atîtea Isabelle, Leonore și Doralise încît voi putea, fără discuție, să găsesc un șiretlic pentru a mă salva și pe mine, dacă, totuși, va voi cineva să mă rețină aici cu forța. Ar fi tare nostim ca vreun gelos s-o facă prizonieră pe Zerbina !"

Am intrat deci cu un aer brav și am fost surprinsă în chipul cel mai agreabil de pe lume, văzînd că această locuință posomorită, care se strîmba la trecători, surîdea oaspeților. Ruină pe dinafară, lux pe dinăuntru. Un foc straşnic ardea în cămin. Luminări trandafirii își reflectau luminile în oglinzile candelabrelor din perete, iar pe masa încărcată cu sumedenie de vase de cristal, de argintării și sticle, aștepta să fie servit un supeu pe cît de abundent, pe atît de delicat. Aruncate neglijent pe marginea patului, bucăți mari de stofă adunau în cutele lor felurite răsfrîngeri de lumină. Pe măsuța de toaletă se aflau bijuterii, brățări, coliere, cercei care aruncau flăcărui albastre și licăriri jucăușe de aur. Mă simțeam acum cu totul liniștită. O țărăncuță, dînd la o parte portiera, veni să-și ofere serviciile și mă ajută să-mi scot costumul de călătorie pentru a îmbrăca o rochie mai potrivită, care se afla gata pregătită în garderob; în curînd își făcu apariția și marchizul.

Mă găsi fermecătoare în rochia de casă din tafta strălucitoare, cu ape albe și cireșii, și se jură că mă iubește într-adevăr la nebunie. Apoi am cinat și, oricît ar dăuna modestiei mele, trebuie să mărturisesc că am fost strălucitoare. Mă simțeam îndrăcit de spirituală; vorbele de duh șuvoiau nu altceva și, printre scînteietoare explozii de rîsete, dădeam replici scăpărătoare la tot pasul; a fost o voioșie, o vervă, o furie de veselie care nici nu pot fi închipuite. Zău de n-ar fi fost

cendiat de priviri și de surîsuri capabile să aprindă o sală, dacă aș fi putut executa vreodată un asemenea dans pe scena unui teatru.

Marchizul strălucea în gloria sa, mîndru ca un rege de a avea o asemenea amantă ; dar a doua zi se arătă posomorît, fără vlagă, cu gîndurile aiurea. Mi-am încercat filtrele cele mai irezistibile ; dar vai ! ele nu mai aveau nici o putere asupra lui. Această stare părea să-l mire chiar și pe el.

Uneori mă privea cu foarte mare atenție, parcă pentru a studia sub trăsăturile mele asemănarea cu o altă persoană. Să mă fi luat el oare, gîndeam eu, pentru a sluji drept întrupare unei amintiri și să-i fi redeșteptat o iubire pierdută ? Nu, îmi răspundeam eu, fantezii melancolice de acest soi nu intră în firea sa. Asemenea visări și himere se potrivesc hipocondricilor bilioși și nu oamenilor veseli, cu obrajii rumeni și urechile roșii.

— Nu se săturase oare ? spuse Blazius, deoarece chiar și ambrozia te poate dezgusta, iar zeii vin uneori să ronțăie pe pămînt pîinea neagră a oamenilor.

— Află, domnule neghiob, răspunse Zerbina, dînd o mică palmă peste degetele Pedantului, că niciodată nu se plictisește cineva de mine, mi-ai spus-o chiar dumneata adineauri.

— Iartă-mă, Zerbina, și spune-ne ce se petrecea în mintea plină de imaginație a domnului marchiz ; ard de nerăbdare să aflu.

cu putință să-i fac să joace și pe morți și să incendiez chiar și cenușa bătrînului rege Priam. Marchizul orbit, fascinat, îmbătat, mă numea cînd înger, cînd demon : îmi propuse să-și omoare soția și să se căsătorească cu mine. Scumpul de el ! ar fi fost în stare să-și respecte cuvîntul, dar n-am vrut eu, spunîndu-i că asemenea vărsări de sînge erau lucruri searbede, burgheze și comune. Nu cred că Laïs, frumoasa Imperia și doamna Vannoza, care a fost iubita unui papă, să fi înveselit vreodată un festin nocturn într-un chip mai galant. Și așa a fost timp de mai multe zile. Totuși, încetul cu încetul, marchizul deveni visător, părea să caute ceva de care nu-și dădea seama și care îi lipsea. Făcu cîteva curse călare și invită chiar doi sau trei prieteni ca pentru a se distra. Știindu-l vanitos, m-am gătit pe cît am putut mai frumos și am dublat porția în ceea ce privea amabilitățile, grațiile și sclifoselile în fața acestor boiernași care niciodată în viața lor nu mai luaseră parte la o asemenea sărbătoare ; la desert, dintr-o farfurie spartă de porțelan de China mi-am făcut niște castaniete și am dansat o sarabandă atît de nebună, de lascivă, de turbată, încît ar fi dus la afurisenie veșnică pînă și pe un sfînt.

A fost unic : brațele extaziate, deasupra capului, picioarele strălucitoare ca fulgerele în vîrtejul fustelor, șoldurile mai neastîmpărate decît argintul viu, trupul cambrat de atingeam parchetul cu umerii, niște sîni care zburdau în voie, totul in-

— În sfîrșit, reluă Subreta, tot gîndindu-mă la problema aceasta, am înțeles ce-l mîhnea pe marchiz în fericirea sa și am descoperit dorința vie după care suspina acest Sybarit pe culcușul voluptății sale. El avea femeia, dar tînjea după comediană. Acea înfățișare strălucitoare cu care te îmbracă luminile, fardurile, costumele, diversitatea și acțiunea rolurilor se risipise tot așa cum se stinge splendoarea factice a scenei cînd, după terminarea piesei, vine ușierul de stinge lumînările. Reîntorcîndu-mă în culise, pierdusem pentru el o parte din farmecele mele. Nu-i mai rămînea decît Zerbina ; însă pe cine iubea el în mine era Lisette, era Marton, era Marinette, fulgerul surîsului și văpaia ochilor, replica alertă, mutrișoara nerușinată, costumele năstrușnice, dorința și admirația publicului. El căuta, dincolo de înfățișarea mea de toate zilele, înfățișarea mea de teatru : deoarece noi, actrițele, cînd nu sîntem urîte, posedăm două frumuseți, una compusă și cealaltă naturală ; o mască și o figură. Adeseori masca este cea preferată, chiar dacă figura este frumoasă. Ceea ce dorea marchizul era subreta pe care o văzuse în *Palavrele căpitanului Matamore,* și eu nu i-o înfățișam decît pe jumătate. Capriciul care îi leagă pe anumiți seniori de comediene este mult mai puțin senzual decît se crede. Este mai degrabă o pasiune a spiritului, decît a trupului. Ei cred că ating idealul strîngînd în brațe realul, dar imaginea urmărită le scapă ; o actriță este ca un ta-

bijou pe care trebuie să îl contempli de la distanță și sub o lumină prielnică. Dacă te apropii, vraja se risipește. Eu însămi începusem să mă plictisesc. Dorisem de tare multe ori să fiu iubită de un nobil cu vază, să am toalete bogate, să trăiesc fără grijă în rafinamentele și plăcerile luxului, și adeseori mi s-a întîmplat să blestem soarta aspră care mă silea să rătăcesc prin tîrguri și orașe, înghemuită într-o căruță, asudînd vara și degerînd iarna, ca să-mi îndeplinesc meseria de saltimbancă. De-abia așteptam un prilej ca să termin cu această viață mizerabilă, fără să bănuiesc că ea însemna chiar viața mea, rațiunea mea de a fi, talentul meu, poezia mea, farmecul meu și strălucirea mea personală. Fără această rază de artă, care mă transfigurează, mă înnobilează puțin, eu n-aș fi decît o nerușinată de rînd ca atîtea altele. Thalia, zeița fecioară, mă ocrotește cu mantia ei, iar versurile poeților, adevărați tăciuni aprinși, atingîndu-mi buzele, le purifică de atîtea săruturi lascive și prefăcute. Zilele cît am stat în pavilionul marchizului mi-au deschis ochii. Am priceput că acest brav gentilom nu era îndrăgostit numai de ochii mei, de dinții mei, de trupul meu, ci tare mult și de acea mică scînteie care strălucește în mine și datorită căreia mă aplaudă spectatorii. Într-o bună zi i-am făcut cunoscut fără de nici un ocol că voiam să-mi iau zborul și că nu-mi convenea să fiu amanta pe viață a unui senior; că prima venită putea foarte bine să facă acest

rîdă în hohote, ținîndu-se de burtă de atîta rîs, nu altceva.

— Să nu vină marchizul! strigă ea cînd se potoli, poți să dai dispoziție de pe acum să-i rețină apartamentul. Îmi era tare teamă că în pasiunea lui înfocată să nu mi-o fi luat înainte. Aha, așa! te îndoiești de farmecele mele, Tiranule, pe cît de neghiob, pe atît de crud? Hotărît lucru, tot jucînd în tragedii, te-ai prostit de tot. Aveai mai multă minte altădată.

Leandru și Scapin, care aflaseră de la rîndaș despre sosirea Zerbinei, intrară în cameră și îi urară bun venit. Curînd apăru și doamna Leonarda, ai cărei ochi de buhă se aprinseră la vederea aurului și a bijuteriilor întinse pe masă. Leonarda se arătă față de Zerbina de slugărnicia cea mai josnică. Isabella veni și ea, iar Subreta îi făcu cadou, din toată inima, o bucată mare de tafta. Numai Sérafina rămase închisă în cameră. Amorul ei propriu nu-i putuse ierta rivalei sale inexplicabila preferință manifestată de marchiz.

Îi povestiră Zerbinei că Matamore înghețase și murise pe drum, dar că îl înlocuiseră cu baronul de Sigognac, care luase drept poreclă pentru teatru numele, tare potrivit rolului, de căpitanul Fracasse.

— Are să fie o mare onoare pentru mine să joc alături de un gentilom ai cărui strămoși au luat parte la cruciade, rosti Zerbina, și am să mă silesc ca respectul să nu înăbușe în mine verva.

lucru, și să-mi îngăduie, fără supărare, să plec, asigurîndu-l, dealtminteri, că țineam mult la el și că îi eram cu totul recunoscătoare pentru dărnicia sa. Marchizul păru mai întîi surprins, dar nu supărat și, după ce a reflectat cîteva clipe, îmi spuse: „Și ce-ai de gînd să faci, drăguțo?" I-am răspuns: „Să ajung din urmă, pe drum, trupa lui Irod, sau s-o întîlnesc la Paris, dacă a și ajuns cumva acolo. Vreau să-mi reiau rolul de subretă; a trecut multă vreme de cînd nu i-am mai păcălit pe-alde Geronte." Vorbele astea stîrniră rîsul marchizului. „Ei bine! exclamă el, pornește înainte cu echipajul de catîri pe care ți-l pun la dispoziție. Am să te urmez cît de curînd. Am de rezolvat cîteva chestiuni pe care le-am neglijat și care impun prezența mea la Curte, și în afară de asta a trecut atîta vreme de cînd ruginesc în provincie. Ai să-mi permiți desigur să te aplaud și, de-o fi să ciocănesc la ușa cabinei tale, sper că ai să-mi deschizi." Am luat un aer tare pudic, dar care nu avea nimic descurajator. „Ah! Domnule marchiz, ce-mi cereți dumneavoastră!" Ca să nu mai lungesc vorba, după ce ne-am luat cel mai drăgăstos rămas bun, am sărit pe catîrcă și iată-mă la „Stema Franței".

— Însă, rosti Irod pe un ton de îndoială, dacă marchizul n-are să vină, ai să fii teribil de păcălită.

Această idee i se păru atît de caraghioasă Zerbinei, încît se răsturnă în fotoliu și se porni să

Din fericire acum m-am obișnuit cu persoanele de marcă.

Chiar în această clipă Sigognac intră în încăpere. Zerbina, îndoindu-și genunchiul, astfel încît să-și înfoiască larg fusta, îi făcu o frumoasă reverență, ca la Curte, foarte reușită și ceremonioasă.

— Asta, rosti ea, este pentru domnul baron de Sigognac, și acum iată și pentru căpitanul Fracasse, colegul meu, adăugă ea, sărutîndu-l cu înfocare pe amîndoi obrajii, ceea ce îl făcu pe Sigognac să-și piardă aproape cumpătul, nefiind încă obișnuit cu aceste libertăți din teatru, pe tînăr tulburîndu-l dealtminteri și prezența Isabellei.

Întoarcerea Zerbinei permitea schimbarea repertoriului într-un chip agreabil, și întreaga trupă, cu excepția Sérafinei, era cum nu se poate mai mulțumită de revedere.

Acum, că am văzut-o instalată cu tot dichisul în camera ei, în mijlocul veselilor ei camarazi, să ne interesăm de Oreste și de Pilade, pe care i-am părăsit pe cînd intrau în casă, după plimbarea prin parc.

Oreste, adică tînărul duce de Vallombreuse, deoarece acesta era titlul său, abia gustă din mîncăruri și nu o dată își uită pe masă paharul umplut de lacheu, într-atît avea imaginația preocupată de frumoasa femeie pe care-o zărise la fereastră. Zadarnic încerca să-l distreze cavalerul de Vidalinc, confidentul său ; Vallombreuse nu

răspundea decît prin monosilabe la glumele amicale debitate de al său Pilade.

De îndată ce fu luat de pe masă și desertul, cavalerul îi spuse ducelui :

— Cele mai scurte nebunii sînt cele mai plăcute ; pentru ca să nu vă mai gîndiți la această frumusețe, nu trebuie decît să intrați în stăpînirea ei. Are să se afle numaidecît în situația Corisandei. Dumneavoastră aveți firea acelor visători cărora nu le plac din toată vînătoarea decît goana și, vînatul odată ucis, nici nu se mai apleacă măcar să-l ridice. Am să aranjez o hăituială ca să vă pice păsărica în plasă.

— Nu, nicidecum, reluă Vallombreuse, am să merg eu însumi ; așa după cum ai spus, numai urmărirea mă amuză și aș fi în stare să gonesc pînă la capătul pămîntului cea mai firavă vietate, fie ea cu păr sau cu pene, din hățiș în hățiș, pînă ce-aș cădea mort de oboseală. Nu-mi răpi această plăcere. Oh ! dacă aș avea fericirea să găsesc o ființă crudă, cred că aș adora-o, dar nu există așa ceva pe globul pămîntesc.

— Dacă n-ar fi cunoscute triumfurile dumneavoastră, spuse Vidaline, ați putea fi învinuit, din această pricină, de înfumurare, însă scrinurile dumneavoastră, pline de bilete dulci, de portrete, de fundulițe, panglici, flori uscate, șuvițe de păr negru, blond sau roșcat și de atîtea alte dovezi de iubire, stau drept temeinică mărturie că sînteți modest cînd vorbiți astfel. Poate că o să fiți

servit după pofta inimii, deoarece tînăra de la fereastră mi se pare a fi cuminte, pudică și rece, de minune.

— O să vedem noi. Jupîn Bilot își dezleagă bucuros limba; se pricepe de asemenea să tragă cu urechea și cunoaște istoria persoanelor care au tras la hanul său. Haidem să bem la el o sticlă de vin din Insulele Canare. Am să-l fac să ciripească și o să ne dea lămuriri despre această infantă pornită la drum.

Cîteva minute mai tîrziu, cei doi tineri intrau în hanul „Stema Franței" și întrebau de jupînul Bilot. Domnul hangiu, cunoscînd rangul oaspeților săi, ii conduse el însuși într-o încăpere scundă, frumos tapetată, unde strălucea, într-un cămin spațios, un foc pîlpîitor și luminos. Hangiul luă din mîna pivnicerului sticla, cenușie din pricina pulberii, și tapisată cu pînze de păianjen, îi dădu la o parte casca de ceară cu niște precauții infinite, scoase din gîtul sticlei, fără de smucituri, dopul îndărătnic și, cu o mînă tot atît de fermă ca și cum ar fi fost turnată în bronz, vărsă un fir de licoare blondă ca topazul în pocalele de Veneția, cu picior în spirală, pe care i le întinseseră ducele și cavalerul. Pe cînd își îndeplinea această funcție de paharnic, Bilot luase un aer de gravitate religioasă; ai fi spus că e un preot al lui Bachus care oficiază și celebrează misterele zeiței sticle; nu-i mai lipsea decît să fie încoronat cu iederă sau cu frunze de viță-de-vie Ceremo-

niile acestea sporeau valoarea vinului pe care-l servea, într-adevăr foarte bun și mai demn pentru un ospăț regal decît pentru un han.

Hangiul era pe punctul să se retragă, cînd Vallombreuse, făcîndu-i un semn misterios din ochi, îl opri în pragul ușii.

— Jupîn Bilot, îi spuse el, ia un pahar de pe raft și bea în sănătatea mea o dușcă din vinul acesta.

Tonul nu admitea nici o replică, și dealtminteri Bilot nu se lăsa rugat pentru a ajuta un oaspe să-i consume comorile pivniței. Hangiul își ridică paharul în chip de salut și îi dădu pe gît conținutul pînă la ultima picătură.

— Strașnic vin, exclamă el cu un plescăit lacom și sonor, lovindu-și limba de cerul gurii ; apoi rămase în picioare, cu mîna rezemată de marginea mesei și cu ochii ațintiți asupra ducelui, așteptînd să afle ce voiau de la el.

— Ai lume multă în han ? întrebă Vallombreuse, și de ce soi ?... Bilot se pregătea să răspundă, dar tînărul duce preîntîmpină cuvintele hangiului și continuă : La ce folosește oare să umblu cu șiretlicuri cu un bătrîn nelegiuit ca tine ? Cine este femeia care ocupă camera a cărei fereastră dă în strădușa din fața palatului Vallombreuse, a treia pornind dinspre colțul zidului ? Răspunde repede, și ai să capeți cîte o piesă de aur de fiecare silabă.

— La acest preț, spuse Bilot rizînd din toată gura, ar trebui să fii tare virtuos pentru a întrebuința stilul laconic, atît de apreciat de antici. Cu toate acestea, cum eu sînt cu totul devotat senioriei-voastre, n-am să mă folosesc decît de un singur cuvînt : Isabella !

— Isabella ! nume fermecător și romanesc, exclamă Vallombreuse ; dar nu te mai folosi de această sobrietate lacedemoniană. Fii mai vorbăreț și povestește-mi cu de-amănuntul tot ceea ce știi despre această infantă.

— Am să mă supun ordinelor senioriei-sale, răspunse jupîn Bilot, închinîndu-se. Pivnița mea, bucătăria mea, secretele mele sînt cu totul la dispoziția sa. Isabella este o comediană care face parte din trupa domnului Irod, actualmente găzduită la hanul „Stema Franței".

— O comediană ! exclamă tînărul duce cu un aer de dezamăgire, aș fi luat-o mai degrabă, după înfățișarea sa discretă și rezervată, drept o doamnă nobilă sau o burgheză bogată, decît drept o saltimbancă rătăcitoare.

— Oricine se poate înșela, continuă Bilot, domnișoara are purtări foarte decente. Ea joacă pe scenă rolul de ingenuă, rol pe care nu-l părăsește nici în afara teatrului. Virtutea sa, deși foarte expusă, întrucît fata este frumoasă, n-a suferit nici o știrbire și ar avea dreptul să poarte pe cap coroana de lămiiță virginală. Nimeni nu se pricepe să dea mai bine pașaportul curtezanilor insistenți,

printr-o politețe precisă și glacială, care nu lasă nici un pic de speranță.

— Toate astea îmi plac, rosti Vallombreuse, și nu urăsc nimic mai mult decît facilitățile prea fățișe și cetățile care sună predarea, cerînd să capituleze, mai înainte chiar de a se fi dat asaltul.

— Ar trebui mai multe forțe ca să fie cucerită această citadelă, exclamă Bilot, cu toate că dumneavoastră sînteți un căpitan îndrăzneț și strălucitor, puțin obișnuit să întîmpinați rezistență, și asta cu atît mai mult cu cît fata este păzită de sentinela foarte atentă a unei iubiri curate.

— Așadar are un iubit, această cumințe Isabella? strigă tînărul duce pe un ton triumfător, dar în același timp și înciudat, întrucît, pe de o parte, el nu credea deloc în virtutea femeilor, iar pe de altă parte era supărat că află de existența unui rival.

— Eu am spus iubire, și nu iubit, continuă hangiul cu o insistență respectuoasă, ceea ce nu este același lucru. Senioria-voastră este prea expertă în materie de chestiuni galante pentru a nu aprecia această diferență, cu toate că are o aparență subtilă. O femeie care are un iubit poate să aibă și doi, după cum spune cîntecul ; dar o femeie care are o iubire este cu neputință sau cel puțin foarte anevoios de înfrînt. Ea posedă ceea ce îi oferiți dumneavoastră.

— Discuți despre problemele astea, spuse Vallombreuse, ca și cum ai fi studiat tratatele despre

dragoste și sonetele lui Petrarca. Nu te credeam savant decît în materie de sosuri și de vinuri. Și care este obiectul acestei platonice tandreți ?

— Un comediant din trupă, răspunse Bilot, despre care îmi închipui, mai mult ca sigur, că s-a angajat din pricina unei pasiuni, întrucît nu mi se pare că are purtările unui histrion de rînd.

— Ei bine ! se adresă cavalerul Vidaline prietenului său, trebuie să fiți mulțumit. Iată niște obstacole neprevăzute ce vi se ivesc în cale. O comediană virtuoasă este un lucru pe care nu-l întîlnești în fiecare zi, ceea ce vi se potrivește de minune. În plus, așa o să vă mai liniștiți dinspre partea aristocratelor și a curtezanelor.

— Ești oare sigur, continuă tînărul duce urmîndu-și gîndurile, că această castă Isabella nu-i acordă nici o intimitate nerodului, pe care îl și detest, de pe acum, din tot sufletul ?

— Se vede bine că n-o cunoașteți, reluă jupîn Bilot ; este ca o hermină care ar prefera să moară, decît să aibă o pată pe blana ei albă. Cînd acțiunea comediei cere îmbrățișări, poți să o vezi cum roșește pe sub fard și cum își șterge uneori obrazul cu dosul mîinii.

— Trăiască frumusețile trufașe, sălbatice și îndărătnice la strunit ! strigă ducele ; am s-o cravașez așa de bine, încît am s-o fac să meargă la pas, la buiestru, la trap, la galop și să execute toate cabrările după bunul meu plac.

— Nu veți obține nimic în chipul acesta, domnule duce, îngăduiți-mi să v-o spun, rosti jupin Bilot făcînd o plecăciune ce trăda cea mai profundă umilință, așa cum se cuvine unui inferior care contrazice un superior, despărțit de el prin atîtea trepte ale scării sociale.

— Dar dacă i-aș trimite oare într-o cutie frumoasă de piele, niște cercei cu perle mari, un colier de aur cu mai multe șiraguri și cu prinzători din nestemate, o brățară în formă de șarpe cu două rubine mari, roșii ca focul, în loc de ochi ?

— V-ar înapoia toate aceste bogății, răspunzîndu-vă că o luați, fără îndoială, drept alta. Nu este deloc interesată, așa cum sînt cele mai multe dintre colegele ei de breaslă, iar ochii ei, lucru rar pentru o femeie, nu se aprind la focurile giuvaericalelor. Se uită la diamantele montate în cel mai minunat chip ca la niște nimicuri.

— Ce ciudat și fantastic exemplar din neamul femeiesc ! exclamă ducèle de Vallombreuse puțin cam mirat ; fără îndoială că dînsa voiește, prin aceste aparențe de cumințenie, să fie cerută de soție de imbecilul ăsta, care trebuie că-i putred de bogat. Creaturilor acestora li se năzare cîteodată să întemeieze o familie, să aibă urmași de treabă și să se așeze, cînd merg în societate, printre mironosițe, cu ochii plecați în semn de modestie, cu aere de sfîntă, nu altceva.

— Ei bine, însuraţi-vă cu ea, exclamă Vidalinc rîzînd, dacă nu există un alt mijloc. Titlul acesta de ducesă îmblînzeşte pînă şi pe cele mai îndărătnice femei.

— Ia-o mai încetişor ! ia-o mai încetişor ! continuă Vallombreuse, să nu fim atît de expeditivi ; trebuie mai întîi să stăm de vorbă. Să căutăm vreun şiretlic ca să ne apropiem de frumoasa noastră, dar să n-o înspăimîntăm prea mult.

— Lucrul acesta este mai uşor decît să-i cucereşti iubirea, rosti jupîn Bilot ; astă-seară, în sala unde se joacă de obicei cu mingea, are loc repetiţia piesei care va fi reprezentată mîine ; cîtorva amatori din oraş le va fi îngăduit să asiste, iar dumneavoastră n-aveţi decît să vă spuneţi numele pentru ca uşile să vă fie larg deschise. Dealtminteri, am să-i suflu două vorbe jupînului Irod, care îmi este bun prieten şi nu-mi poate refuza nimic ; însă, după umila mea părere, aţi face mai bine dacă v-aţi îndrepta dorinţele către domnişoara Sérafina, care nu este mai puţin frumoasă decît Isabella şi a cărei vanitate s-ar extazia de plăcere, din pricina acestei preferinţe.

— De Isabella sînt scos din minţi, exclamă ducele pe un ton brusc şi aspru, pe care se pricepea să-l folosească în chip admirabil şi care curma orice altă discuţie, de Isabella şi nu de alta, jupîn Bilot ; şi, după ce-şi vîrî mîna în buzunar, revărsă pe masă, în chip neglijent, o dîră destul

plătiţi, demnitatea sa neîngăduindu-i să se compromită cu un asemenea netrebnic.

Este adevărat, Vallombreuse n-o zărise pe Isabella, care se retrăsese în cameră, departe de fereastră ; dar în timpul cît aşteptase zadarnic în stradă, nişte ochi geloşi îl spionau prin geamul unei alte ferestre, ochii lui Sigognac, căruia purtările şi manevrele personajului îi displăceau la culme. De zece ori baronul fu ispitit să coboare şi să-l atace, cu sabia scoasă, pe tînărul galant, dar se stăpîni.

Nu se putea spune că exista un anumit element nepermis în *faptul de a te plimba de-a* lungul unui zid spre a justifica o asemenea agresiune, care ar fi fost socotită drept smintită şi ridicolă. Scandalul provocat ar fi putut păgubi bunului renume al Isabellei, cu totul nevinovată de acele priviri înălţate mereu către acelaşi loc. Sigognac luă totuşi hotărîrea să-l supravegheze îndeaproape pe filfizonul galant şi îşi întipări trăsăturile lui în memorie, pentru a-l recunoaşte cînd va fi nevoie.

. Irod alesese pentru reprezentaţia de a doua zi. anunţată cu surle şi tobe în tot oraşul, piesa *Lygdamon şi Lydias* sau *Asemănarea,* tragi-comedie a unui oarecare Georges de Scudéry, un gentilom care, după ce slujise în oastea franceză, părăsea spada pentru pană şi nu se folosea mai puţin bine de una decît de cealaltă, şi *Palavrele*

de lungă de piese de aur. Opreşte pentru sticla de vin iar restul monezilor ţine-l pentru dumneata.

Hangiul adună ludovicii cu multă gravitate şi îi făcu să lunece unul după altul în fundul chimirului. Cei doi gentilomi se ridicară, îşi traseră pălăriile pînă pe sprîncene, îşi aruncară mantiile pe umăr şi părăsiră încăperea. Vallombreuse se învîrti de mai multe ori, în sus şi în jos, pe ulicioară, ridicîndu-şi ochii de fiecare dată cînd trecea prin dreptul preafericitei ferestre, dar osteneala se dovedi zadarnică. Isabella se ferea acum şi nu se mai arătă. Perdeaua era lăsată şi s-ar fi putut crede că nu era nimeni în cameră. Obosit să tot aştepte în uliţa pustie, bătută de un vînt foarte rece şi tăios, într-o postură în care nu era obişnuit, ducele de Vallombreuse se sătură curînd să-şi mai piardă timpul în zadar şi porni spre locuinţa sa, blestemînd impertinenta prefăcătorie a acestei proaste înfumurate, destul de îndrăzneaţă pentru a-l face să tînjească astfel pe un duce tînăr şi chipeş. Ba se gîndi chiar, cu o oarecare bunăvoinţă, la buna şi blînda Corisanda, nu demult atît de dispreţuită, dar amorul propriu îi şopti la ureche imediat că era suficient doar să apară pentru a triumfa aidoma lui Cezar. În ceea ce-l privea pe rival, dacă va fi să-l deranjeze prea mult, avea să-l suprime, dînd dispoziţie cîtorva slugi înarmate sau cu ajutorul unor tîlhari

căpitanului Fracasse, în care Sigognac urma să-și facă debutul în fața unui public veritabil, pînă atunci nejucînd decît pentru viței, cornute și țărani, în hambarul lui Bellombre. Toți comedianții erau foarte preocupați cu învățarea rolurilor; piesa domnului de Scudéry fiind scrisă nu cu mult timp înainte, n-o cunoșteau deloc. Visători și mestecînd din fălci ca maimuțele ce scot sunete înțelese doar de ele, actorii se plimbau prin galerie, cînd mormăind încetișor, cînd izbucnind în țipete asurzitoare. Cine i-ar fi văzut, i-ar fi luat drept niște turbați și smintiți. Se opreau brusc, apoi porneau din nou cu pași mari, agitînd brațele ca niște mori stricate. Leandru mai cu seamă, care urma să joace rolul lui Lygdamon, căuta diverse atitudini, încerca efecte și se zbătea ca un drac într-o cristelniță. Se bizuia mult pe acest rol pentru a-și realiza visul : să inspire iubirea unei doamne din lumea mare și să-și ia revanșa pentru loviturile de ciomag primite la castelul de Bruyéres, lovituri de ciomag care îi rămăseseră întipărite în suflet, mai multă vreme încă decît pe spinare. Acest rol de amant languros și sfios, care își depunea frumoasele sentimente la picioarele unei ființe crude, în versuri destul de bine aduse din condei, prilejuia sumedenie de ocheade, suspine, palori și tot felul de gesturi afectate, ce căutau să înduioșeze, în care excela mai cu osebire domnul Leandru, unul dintre cei mai buni prim-amorezi,

de pe scenele din provincie, cu toate pretențiile și aerele sale ridicole.

Blazius se decretase profesorul lui Sigognac și în această postură baronul studia, în camera sa, împreună cu bătrînul comedian, perfecționîndu-se în dificila artă a teatrului. Tipul pe care îl întruchipa, prin caracterul său extravagant, se îndepărta de firesc, și totuși trebuia ca sub exagerare să se simtă adevărul și să se desprindă omul din gesturile paiaței. Blazius îi dădea sfaturi în acest sens și îl învăța să pornească de la un ton simplu și adevărat pentru a ajunge la intonații bizare, sau să se reîntoarcă la dicțiunea obișnuită după ce a țipat ca un păun jumulit de viu, deoarece nu există nici un personaj, oricît de afectat ar fi, care s-o țină într-una numai așa. Dealtminteri această inegalitate îi caracterizează pe lunatici și pe cei ieșiți din minți ; ea există de asemenea și în gesturile lor smintite, care nu concordă perfect cu sensul vorbelor, dezacord din care artistul îndemînatic poate scoate efecte comice. Blazius era de părere ca Sigognac să poarte doar jumătate de mască, adică să-și ascundă fruntea și nasul, pentru a respecta tradiția figurii și pentru a combina, pe fața sa, fantasticul cu realul, avantaj deosebit de însemnat în acest soi de roluri, jumătate false, jumătate adevărate, caricaturi generale ale umanității, care nu sînt pentru ea un prilej de supărare, așa cum ar fi un portret. În mîinile unui

comedian vulgar, un asemenea rol poate să însemne doar o bufonadă ordinară, bună să distreze mitocănimea şi să-i facă pe oamenii de treabă să ridice din umeri, dar un actor merituos poate să vină cu trăsături naturale, care să reprezinte mai bine viaţa decît dacă acestea ar fi îndelung studiate.

Ideea jumătăţii de mască îi surîdea destul de mult lui Sigognac. Masca îi asigura incognito-ul şi îi insufla curajul să înfrunte mulţimea. Această bucată de carton subţire îi dădea impresia unei căşti cu viziera lăsată, prin care avea să vorbească cu o voce de fantomă. Fiindcă figura înseamnă însăşi persoana, trupul nu are nume, iar faţa ascunsă nu poate fi cunoscută : acest aranjament împăca respectul faţă de strămoşii săi cu obligaţiile situaţiei sale. Nu se mai expunea în faţa luminărilor într-un chip material şi direct. Nu era astfel decît sufletul necunoscut care dădea viaţă unei marionete mari, *nervis alienis mobile lignum* [1]; numai că el se găsea în interiorul acestei marionete, în loc să tragă sforile din afară. Demnitatea sa nu avea nimic de suferit din acest joc.

Blazius, care îl îndrăgise foarte mult pe Sigognac, îi modelă el însuşi masca, astfel încît să-i compună o fizionomie de teatru cu totul diferită de fizionomia de toate zilele. Un nas îndreptat în sus, constelat de negi şi roşu la vîrf ca o cireaşă

[1] Lemn mobil pentru nervi străini (lat.).

Fiecare actriță își avea cercul ei de curtezani, al căror ochi lacomi își căutau norocul în gesturile trădătoare și în schimbările întîmplătoare ale toaletelor. Cîteodată o rochie de casă, ce luneca la timp pentru așa ceva, descoperea un spate ca marmora ; altădată apărea pe jumătate un glob de nea sau de fildeș, enervat din pricina rigorilor corsetului și care trebuia culcat mai bine în pătucul său de dantele, sau un braț frumos care, înălțîndu-se spre a potrivi ceva la coafură, se arăta gol pînă la umăr. Vă lăsăm pe dumneavoastră să apreciați cîte madrigale, complimente și nerozii mitologice le-a smuls acestor provinciali priveliștea unor asemenea comori : Zerbina rîdea ca o nebună auzind atîtea prostii ; Séfafina, mai mult vanitoasă decît spirituală, se delecta cu așa ceva ; Isabella nu le asculta deloc, și, sub privirile atîtor bărbați, se gătea, modestă, refuzînd pe un ton politicos, dar rece, toate serviciile oferite de acești domni.

Vallombreuse, urmat de prietenul său Vidalinc, nu avea de gînd să piardă această ocazie pentru a o vedea pe Isabella.

El o găsi și mai frumoasă de aproape decît de departe, iar pasiunea îi spori în aceeași măsură. Tînărul duce se ferchezuise pentru această împrejurare și, de fapt, era cum nu se poate mai frumos. Purta un magnific costum din atlaz alb cu bufanturi, împodobit cu zorzoane și funde de culoarea cireșii, prinse cu agrafe de diamante. Valuri de

coaptă, sprîncenele circumflexe cu perii răsuciți în chip de virgule, mustățile cu vîrfurile subțiri și curbate asemenea secerii lunii, făceau de nerecunoscut trăsăturile regulate ale tînărului baron: acest soi de plasture, așezat ca un surguci pe capul unui cal, nu-i acoperea decît fruntea și nasul, dar tot restul feței era schimbat.

Porniră cu toții către repetiție, care trebuia să aibă loc în costume, pentru a-și putea da cît mai bine seama de aspectul general. Ca să nu străbată orașul îmbrăcați ca niște paiațe de carnaval, comedienii își trimiseseră costumele la sala de spectacol, iar actrițele urmau să se aranjeze pentru reprezentație în camera pe care am descris-o mai înainte. Persoanele de vază, filfizonii galanți, oamenii cultivați din oraș se agitaseră ca niște turbați ca să pătrundă în acest templu sau mai degrabă sacristie a Thaliei, unde preotesele Muzei își îmbrăcau podoabele pentru a celebra misterele. Toți se arătau foarte prevenitori față de comediene. Unii le țineau oglinda, alții aduceau luminările mai aproape, pentru a se vedea cît mai bine. Unul își dădea părerea asupra locului unei funde, altul întindea cutia cu pudră; un altul, mai timid, rămînea cocoțat pe cîte un cufăr, bălăbănindu-și picioarele fără să scoată o vorbă și răsucindu-și mustățile, ca să se poată spune că face și el ceva.

rufărie fină şi de dantele se revărsau din mînecile hainei; o bogată eşarfă din pînză de argint îi susţinea spada; o pălărie largă, de fetru alb, cu pană sîngerie se legăna în mîna acoperită de o mănuşă parfumată cu aromă de frangipan.

Părul negru şi lung, ondulat în bucle subţiri, se revărsa de-a lungul obrajilor ce formau un oval perfect şi îi punea în valoare paloarea caldă. Sub mustaţa fină, buzele îi străluceau roşii ca nişte rodii, iar ochii îi scînteiau între două rînduri dese de gene. Gîtul, alb şi rotund ca o coloană de marmură, îi susţinea, mîndru, capul şi se desprindea dintr-un guler bogat de dantelă venețiană de cel mai mare preţ.

Şi totuşi exista ceva neplăcut în toată această perfecţie. Trăsăturile atît de fine, atît de pure, atît de nobile erau urîţite de o expresie antiomenească dacă poate fi întrebuinţat acest termen. Fără îndoială că durerile şi plăcerile oamenilor nu emoţionau decît în foarte mică măsură pe posesorul acestei figuri nemilos de frumoasă. De bună seamă că trebuia să se creadă, şi se credea într-adevăr, de o spiţă cu totul deosebită.

Vallombreuse se postase, în tăcere, lîngă măsuţa de toaletă a Isabellei, cu braţul sprijinit de rama oglinzii, astfel încît ochii comedienei, obligată să consulte oglinda în fiecare moment, să fie nevoiţi să-l întîlnească adeseori. Era o manevră savantă şi de o bună tactică amoroasă, care ar fi izbutit,

fără îndoială, cu oricare alta în afară de ingenua noastră. El voia, înainte de a rosti vreun cuvînt, s-o uluiască prin frumusețe, prin înfățișarea trufașă și prin măreție.

Isabella, care îl recunoscuse pe tînărul îndrăzneț din ulicioară și a cărui privire de o înfocare trufașă o stingherea, păstra cea mai desăvîrșită rezervă și nu-și întorcea privirea din oglindă. Nici nu părea să fi observat că avea în fața ei pe unul dintre cei mai frumoși seniori ai Franței ; dar Isabella era o fată cu totul deosebită.

Plictisit de această poziție, Vallombreuse se hotărî brusc și îi spuse comedienei :

— Dumneavoastră, domnișoară, jucați rolul Silviei în piesa *Lygdamon și Lydias* a domnului de Scudéry ?

— Da, domnule, răspunse Isabella, care nu putea să se sustragă de la această întrebare abil banală.

— Niciodată un rol nu va fi fost mai bine jucat, continuă Vallombreuse. Dacă este prost, îl veți face bun ; dacă este bun, aveți să-l faceți excelent. Fericiți poeții care își încredințează versurile acestor frumoase buze !

Aceste complimente vagi nu depășeau limitele vorbelor galante pe care oamenii politicoși le adresează de obicei comedienelor, iar Isabella fu nevoită să le accepte, mulțumindu-i ducelui cu o ușoară înclinare din cap

sinchisea de el mai mult decît de o mobilă. Pentru el acesta nu era un om, ci un lucru, și se purta de față cu baronul cu aceeași libertate ca și cum ar fi fost singur, sorbind-o pe Isabella cu privirile sale înflăcărate ce se opreau la ivirea unor sîni lăsați cam dezgoliți de croiala cămășuței.

Isabella, încurcată, se simțea roșind fără să vrea, sub această privire insolent de fixă, fierbinte ca o țișnitură de plumb topit, și se grăbi să-și termine toaleta pentru a scăpa de ea, cu atît mai mult cu cît vedea cum mîna lui Sigognac, nespus de furios, se crispa convulsiv pe mînerul sabiei sale.

Ea își puse o aluniță în colțul gurii și făcu gestul de a se ridica spre a merge pe scenă, deoarece Tiranul, cu vocea sa de taur, strigase de mai multe ori : „Domnișoarelor, sînteți gata ?"

— Permiteți-mi, domnișoară, spuse ducele, ați uitat să puneți o asasină.

Și Vallombreuse, vîrînd un deget în cutiuța cu alunițe așezată pe măsuța de toaletă, scoase o steluță din tafta neagră.

— Îngăduiți-mi, continuă el, să v-o așez eu ; aici, foarte aproape de sîn ; ea are să vă sporească albeața pielii și va părea ca o aluniță naturală.

Acțiunea întovărăși vorbele atît de repede, încît Isabella, înspăimîntată de această obrăznicie, deabia avu răgazul să se lase pe spatele scaunului pentru a evita insolenta atingere ; dar ducele nu era dintre aceia care se intimidau ușor, iar

După ce se costumă, cu ajutorul lui Blasius, în cabina ce le era rezervată comedienilor, Sigognac intră în camera actrițelor pentru a aștepta începerea repetiției. Avea masca pe față și își încinsese centironul sabiei celei lungi, cu garda grea, cu pînză de păianjen la vîrf, moștenire de la bietul Matamore. Capa stacojie, spintecată ca mustățile unui rac, îi flutura bizar pe umeri, cu marginile săltate de vîrful spadei. Pentru a se conforma cît mai bine spiritului rolului, Sigognac pășea cu șoldul înainte și despicat ca un compas, cu un aer insultător și provocator, așa cum îi șade bine unui căpitan Fracasse.

— Sînteți cu adevărat foarte bine, și niciodată vreun *capitan* spaniol n-a avut o înfățișare mai arogantă, îi spuse Isabella, cînd Sigognac veni s-o salute.

Ducele de Vallombreuse măsură cu cea mai disprețuitoare trufie pe noul-venit, căruia tînăra comediană îi vorbea pe un ton atît de dulce. „După cît se pare, acesta este neisprăvitul acela obraznic de care se zice că ar fi îndrăgostită tînăra noastră", își spuse ducele în sinea lui, numai fiere și venin de ciudă, deoarece nu concepea cîtuși de puțin ca o femeie să poată ezita o clipă între tînărul și splendidul duce de Vallombreuse și acest ridicol histrion.

Ducele se prefăcu, dealtminteri, că nici nu băgă de seamă prezența lui Sigognac acolo. Nu se

degetul cu petecul de tafta era cît pe-aci să atingă sînul tinerei comediene, cînd o mînă de fier se abătu asupra braţului său şi îl prinse ca într-o menghină.

Ducele de Vallombreuse, scos din minţi de furie, îşi întoarse capul şi îl văzu pe căpitanul Fracasse bine proptit într-o poziţie care nu avea nimic comun cu poltronul din comedie.

— Domnule duce, exclamă Fracasse, ţinînd strîns mai departe încheietura mîinii lui Vallombreuse, domnişoara îşi pune singură aluniţele. Nu are nevoie de serviciile nimănui.

Rostind acestea, dădu drumul braţului tînărului senior, a cărui primă mişcare fu să apuce mînerul sabiei. În acest moment, cu toată frumuseţea sa, Vallombreuse avea un cap mai oribil şi mai înfricoşător decît acela al Meduzei. O paloare îngrozitoare îi acoperea faţa, sprîncenele sale negre se coborau peste ochii injectaţi de sînge. Purpura buzelor sale căpătase o culoare violetă şi se albise de spumă ; nările îi palpitau de parcă adulmecau măcelul. Ducele se azvîrli asupra lui Sigognac, care nu se clinti cîtuşi de puţin din loc, aşteptînd asaltul ; dar, deodată, se opri. O reflecţie bruscă îi stinse, ca un duş rece ca gheaţa, clocotul turbării. Trăsăturile normale îşi reluară locul, culorile naturale îi reveniră şi se putea spune că îşi recăpătase complet stăpînirea de sine, iar faţa sa exprima dispreţul cel mai glacial, desconsiderarea

supremă pe care o creatură omenească o poate nutri față de altă ființă omenească. Îl fulgerase gîndul că adversarul său nu este de neam nobil și că fusese cît pe-aci să se compromită avînd de-a face cu un histrion. Întregul său orgoliu nobiliar se revolta la această idee. Insulta pornită de atît de jos nu putea să-l atingă ; te baţi oare cu noroiul care te împroașcă ? Totuși nu-i stătea în fire să lase o ofensă nepedepsită, ori de unde ar fi venit ea și, apropiindu-se din nou de Sigognac, îi spuse :

— Secătură, am să pun lacheii să-ți rupă oasele !

— Luaţi seama, monseniore, răspunse Sigognac pe tonul cel mai liniștit și cu aerul cel mai nepăsător din lume, luați seama, am oasele zdravene și ciomegele se vor sparge de ele de parcă ar fi de sticlă. Eu nu mănînc bătăi decît în comedii.

— Oricît de insolent ai fi, pușlama, nu am să-ți fac onoarea să te bat cu însumi. Este o ambiție care îți întrece meritele, spuse Vallombreuse.

— Lucrul rămîne de văzut, domnule duce, replică Sigognac. S-ar putea foarte bine, ca eu, avînd mai puțină mîndrie, să vă bat chiar cu mîinile mele.

— Nu răspund unei măști, spuse ducele luîndu-l de braț pe Vidalinc, care se apropiase între timp.

— Am să vă arăt fața mea, duce, la locul și la timpul potrivit, continuă Sigognac, și cred că are să vă fie și mai dezagreabilă decît nasul meu

fals. Dar să curmăm discuția. Aud clopoțelul sunînd și dacă întîrzii mai mult risc să pierd intrarea în scenă.

Comedienii îi admirau curajul, dar, cunoscînd titlul de noblețe al baronului, nu se mirau ca ceilalți spectatori ai scenei, năuciți de o asemenea îndrăzneală. Emoția Isabellei fusese atît de vie, încît îi căzuse tot fardul, iar Zerbina, văzînd paloarea de moarte care i se așternuse pe față, fusese nevoită să-i pună o groază de roșu pe obraji. Abia dacă mai putea să se țină pe picioare și, dacă Subreta n-ar fi ținut-o de braț, s-ar fi împiedicat și ar fi dat cu nasul de podea, la intrarea în scenă. A fi pricina unei certe îi era profund dezagreabil dulcei, bunei și modestei Isabella, care nu se temea de nimic mai mult decît de zarva și de scandalul care se creează în jurul unei femei, reputația ieșind întotdeauna știrbită ; dealtminteri, deși hotărîtă să nu-i cedeze lui Sigognac, ea îl iubea din toată inima, iar gîndul unei curse sau cel puțin al unui duel, la care era expus, o tulbura mai mult decît s-ar fi putut spune.

În ciuda acestui incident, repetiția mergea înainte, emoțiile reale ale vieții neputîndu-i distrage pe comedieni de la pasiunile lor fictive. Isabella jucă chiar foarte bine, deși sufletul îi era năpădit de griji.

În ceea ce-l privea pe Fracasse, ațițat de ceartă, se arătă de o vervă strălucitoare. Zerbina se în-

trecu pe sine. Fiecare din vorbele ei stîrnea hohote de rîs și aplauze ce nu mai conteneau. Dintr-un colț al primelor fotolii porneau mai înaintea tuturor celorlalte niște bătăi din palme care încetau ultimele, iar persistența lor entuziastă atrase în cele din urmă atenția Zerbinei.

Subreta, simulînd un joc de scenă, înaintă pînă lîngă șirul luminilor, își lungi gîtul cu mișcarea unei păsări curioase ce-și vîră capul printre două frunze, își aținti privirea în sală și îl descoperi pe marchizul de Bruyères, roșu-foc de satisfacție, cu ochii scînteietori de dorinți, arzînd ca niște rubine aprinse. Marchizul o regăsise pe Lisetta, pe Marton, pe Smeraldina din visele sale ! Era în al șaptelea cer de fericire.

— Domnul marchiz a sosit, îi spuse pe șoptite Zerbina lui Blazius, care juca rolul lui Pandolphe, în intervalul dintre o întrebare și o replică, cu acel glas rostit cu gura închisă, pe care actorii știu să-l folosească atunci cînd vorbesc între ei pe scenă și nu vor să fie auziți de către public ; uită-te la el cum jubilează, cum radiază, cît este de pătimaș ! Nu mai poate sta locului de plăcere și, de nu i-ar fi rușine, ar sări peste rampă să vină să mă îmbrățișeze de față cu toată lumea ! Ah ! Domnule de Bruyères, așa, vi se aprind călcîiele după subrete. Ei bine ! o să-ți pregătim ceva piperat și ardeiat, de-ai să te lingi pe buze.

Această însărcinare, de un soi destul de sălbatic și de grosolan, nu păru să-l surprindă prea mult pe lacheu, care se retrase, dînd toate asigurările domnului duce că ordinele sale aveau să fie executate de îndată.

— Mă supără faptul, spuse Vidalinc, după ce valetul ieși din încăpere, că vă purtați astfel cu acest bufon, care, la urma urmei, a dat dovadă de un curaj cu mult peste poziția în care se află. Nu vreți oare, ca sub un pretext sau altul, să mă duc să-i caut ceartă și să-l ucid? Cînd este să verși sînge, toți oamenii au sîngele roșu, cu toate că se spune că acela al nobililor este albastru. Eu sînt de aleasă și veche spiță, dar nu de un rang atît de înalt ca al dumneavoastră și susceptibilitatea mea nu se teme de compromitere. Spuneți doar o vorbă, și pornesc. Acest căpitan mi se pare mai demn de spadă decît de ciomag.

— Îți mulțumesc, răspunse ducele, pentru această propunere care-mi dovedește deplina fidelitate față de interesele mele, dar nu pot s-o accept totuși. Această secătură neobrăzată a îndrăznit să mă atingă. Se cuvine așadar să-și ispășească crima într-un chip infamant. Dacă este gentilom, are să știe cui să se adreseze. Sînt gata, oricînd sînt întrebat, să răspund cu spada.

— Cum veți crede de cuviință, domnule duce, rosti Vidalinc întinzîndu-și picioarele pe un taburet, ca un om care nu mai are altceva de făcut

Şi, din acest moment al acţiunii piesei, Zerbina scăpără nu altceva şi jucă cu o vervă turbată. Părea că împrăştie lumină de atîta veselie, spirit şi pasiune. Marchizul înţelese că nu se va mai putea lipsi de aici înainte de această senzaţie tulburătoare. Toate celelalte femei care îi acordaseră favorurile, şi pe care le compara, în amintire, cu Zerbina, îi apăreau şterse, plictisitoare şi fade.

Repetară apoi piesa domnului de Scudéry, care plăcu şi ea, deşi era mai puţin amuzantă, iar Leandru, în rolul lui Lygdamon, fu încîntător ; dar, pentru că am pomenit de talentul comedienilor noştri, să-i lăsăm la treburile lor şi să-i urmărim pe ducele de Vallombreuse şi pe prietenul său Vidaline.

Peste măsură de furios după scena în care nu ieşise biruitor, tînărul duce se reîntorsese la palatul Vallombreuse împreună cu confidentul său, meditînd la o mie de proiecte de răzbunare ; cele mai blînde nu vizau la nimic mai puţin decît la a da dispoziţie ca insolentul căpitan să fie ciomăgit pînă ce va fi ucis de-a binelea.

În van încerca Vidaline să-l potolească ; ducele îşi frîngea mîinile de furie şi alerga prin cameră ca un nebun, lovind cu pumnul în fotolii, care se rostogoleau caraghios, cu picioarele în sus, răsturnînd mesele şi provocînd tot felul de stricăciuni pentru a-şi domoli turbarea ; apoi apucă un vas

— N-are a face, spuse ducele, apăsind cu degetul cel gros pe un clopoţel, am să-l pedepsesc mai intîi pe histrion, cu rezerva de a pedepsi mai tîrziu omul, dacă există vreunul înapoia acestei măşti ridicole.

— Dacă există vreunul! să nu vă îndoiţi de lucrul acesta, răspunse prietenul lui Vallombreuse; ochii îi străluceau ca nişte flăcări; sub claia de păr a sprîncenelor sale false şi, cu tot nasul său de carton zmîngălit cu chinovar, avea un aer maiestuos şi teribil, lucru tare greu în asemenea costum ridicol.

— Cu atît mai bine, spuse Vallombreuse, în acest fel răzbunarea mea nu va da lovituri de spadă în vînt şi va întîlni un piept în faţa loviturilor ei.

Un valet îşi făcu apariţia, se înclină profund şi, într-o imobilitate perfectă, aşteptă ordinele stăpînului.

— Pune de-i scoală, dacă sînt culcaţi, pe Basque, Azolan, Mérindol şi Labriche; spune-le să se înarmeze cu nişte ciomege straşnice şi să se ducă să-l aştepte la ieşirea din sală, unde se află comedienii lui Irod, pe un anumit căpitan Fracasse. Să-l atace, să-l ciomăgească fără milă şi să-l lase lat, fără să-l omoare totuşi; s-ar putea crede că mi-e frică! De rest mă ocup eu. Pe cînd îl ciomăgesc, să i se strige: „Astea sînt din partea ducelui de Vallombreuse", ca să ştie.

mare de Japonia pe care il trînti de parchet, unde se sparse în mii de țăndări.

— Oh ! strigă el, aș vrea să-l pot zdrobi pe ticălosul ăla ca pe vasul acesta, să-l calc în picioare, să-i adun cu făraşul rămășițele și să le arunc în lada de gunoi ! Un ticălos care îndrăznește să se așeze între mine și obiectul dorinței mele ! Dacă cel puțin ar fi gentilom, l-aş înfrunta cu spada, cu pumnalul, cu pistolul, pe jos, călare, pînă ce i-aș pune călcîiul pe grumaz și aș scuipa pe mutra cadavrului său !

— Poate că este nobil, rosti Vidaline ; aș fi destul de îndreptățit s-o cred, după siguranța sa ; jupîn Bîlot ne-a vorbit despre un comedian care se angajase în trupă din dragoste față de cineva și pe care Isabella îl privește cu ochi binevoitori. Acesta trebuie să fie, judecînd după gelozia lui și după tulburarea infantei.

— Cum te poți gîndi oare, reluă Vallombreuse, că o persoană de neam nobil ar avea de-a face cu niște saltimbanci, să se urce pe scenă, să se mînjească cu sulimanuri, să primească bobîrnace și lovituri de picior în fund ! Nu ! Asta este absolut cu neputință.

— Jupiter s-a preschimbat în dobitoc și chiar în soț ca să se poată bucura de farmecele muritoarelor, răspunse Vidaline, derogare mai gravă de la maiestatea unui zeu olimpian, decît este pentru demnitatea unui nobil aceea de a juca în comedii.

decît să asiste la desfăşurarea evenimentelor. Fiindcă veni vorba, vreau să vă spun că Sérafina aceea este încîntătoare ! I-am spus cîteva cuvinte drăguţe şi am şi obţinut o întîlnire. Avea dreptate jupîn Bilot.

Ducele şi prietenul său se cufundară apoi în tăcere, aşteptînd reîntoarcerea bătăuşilor.

IX

LOVITURI DE SPADĂ, LOVITURI DE CIOMAG ŞI ALTE AVENTURI

Repetiţia se terminase. Retraşi în cabinele lor, comedienii îşi scoteau costumele de teatru, îmbrăcîndu-şi hainele de oraş. Sigognac făcu acelaşi lucru, dar, în aşteptarea unui eventual atac îşi păstră spada lui Matamore. Era o spadă spaniolă, veche, dar de calitate bună, lungă cît o zi de post, cu o gardă din fier în lucrături fine, care îi apăra bine încheietura miinii şi care, mînuită de un bărbat curajos, putea să ferească de lovituri şi să dea altele zdravene, chiar dacă nu ucigătoare, întrucît era fără vîrf şi tocită, după obiceiul ce domnea în teatru, dar prea deajuns pentru slugile cărora ducele le dăduse misiunea să-l răzbune.

Irod, un bărbat zdravăn, cu umeri largi, îşi luase cu el ciomagul ce-i slujea să anunţe, prin lovituri, ridicările de cortină, şi cu acest soi de măciucă, pe care o mînuia ca şi cum ar fi fost un pai, îşi puse în gînd să facă prăpăd printre

ticăloşii care l-ar ataca pe Sigognac, neştiindu-l în caracter să-şi părăsească prietenii la primejdie.

— Căpitane, se adresă el baronului cînd ajunseră în stradă, să lăsăm femeile să plece înainte, fiindcă ne-ar asurzi cu ţipetele lor; are să le conducă Leandru şi Blazius: primul nu este decît un înfumurat şi-i fricos ca un iepure; al doilea este prea bătrîn, iar puterile i-ar trăda curajul; Scapin o să rămînă cu noi, se pricepe să pună piedici mai bine decît oricine, şi în mai puţin de un minut dă peste cap, de-i lasă laţi ca pe nişte porci, pe vreo doi dintre ticăloşii ăştia, dacă într-adevăr va fi să ne atace; oricum, ciomagul meu stă la dispoziţia sabiei dumneavoastră.

— Mulţumesc, brave Irod, răspunse Sigognac, propunerea nu este de refuzat; dar să ne luăm măsurile de prevedere, să nu riscăm să fim atacaţi prin surprindere. Să mergem unul în spatele celuilalt, la o oarecare distanţă, prin mijlocul străzii; va trebui ca tîlharii ăştia care ne urmăresc şi care stau lipiţi de vreun zid, să iasă din umbră ca să ne ajungă şi, astfel, vom avea timpul să-i vedem venind. Şi acum, să scoatem spada din teacă; dumneata să învîrteşti măciuca, iar Scapin să-şi îndoiască puţin genunchii ca să aibă picioarele suple.

Sigognac trecu în fruntea micii coloane şi înaintă cu prudenţă în străduţa care ducea de la sala de spectacol la hanul „Stema Franţei".

Ulicioara era cufundată în întuneric, întortochiată, prost pietruită, grozav de potrivită pentru atacuri prin surprindere. Streşinile ce se plecau peste străduţă sporeau bezna, servind de adăpost şi favorizînd atacurile mişeleşti. Nici o lumină nu răzbătea din casele adormite şi nici luna nu se arăta pe cer.

Basque, Azolan, Labriche şi Mérindol, bătăuşii tînărului duce, aşteptau de mai bine de o jumătate de oră să-şi facă apariţia căpitanul Fracasse, care nu putea să se înapoieze la han pe un alt drum. Azolan şi Basque se ascunseseră în pervazul unei uşi, de o parte a străzii ; Mérindol şi Labriche, lipiţi de un zid, se aşezară exact în faţa lor, astfel încît ciomegele lor să se abată toate peste Sigognac, asemenea ciocanelor ciclopilor asupra nicovalei. Grupul femeilor, condus de Blazius şi de Leandru, le dăduse de ştire că Fracasse nu putea să mai întîrzie, şi erau în aşteptare, cu degetele încleştate pe bîte, gata să-şi aducă la îndeplinire misiunea, fără să bănuiască nicidecum că aveau să întîmpine un adversar puternic, deoarece, de obicei, poeţii, histrionii şi burghezii, pe care cei mari binevoiesc a pune valeţii să-i ciomăgească, nu iau lucrurile în tragic şi se mulţumesc să încovoaie spinarea.

Sigognac, care avea o vedere ageră, cu toate că noaptea era foarte întunecoasă, îi şi descoperise, de cîteva clipe, pe cei patru hăidăi ce stăteau

la pîndă. Sigognac se opri, simulînd că ar vrea să se întoarcă brusc din drum. Această prefăcătorie îi determină pe ticăloși, care vedeau cum le scapă prada, să-și părăsească ascunzătorile pentru a se arunca asupra căpitanului. Azolan se repezi primul și începură să strige cu toți : „Omoară-l ! omoară-l ! Căpitanului Fracasse din partea monseniorului duce !" Sigognac își înfășurase de mai multe ori brațul stîng cu capa, care alcătuia, răsucită astfel, un fel de manșon de nepătruns ; cu acest manșon pară Sigognac lovitura de bîtă pe care i-o trase Azolan, și îi dădu apoi cu spada o lovitură atît de violentă în plin piept, încît mizerabilul căzu lat chiar în șanțul drumului, cu coșul pieptului frînt, cu picioarele în aer și cu pălăria în noroi. Dacă vîrful spadei n-ar fi fost prevăzut cu un inel, lama i-ar fi străbătut corpul și i-ar fi ieșit printre umeri. Basque, cu toată lipsa de succes a camaradului său, se avîntă vitejește, dar o furioasă lovitură de spadă, dată cu latul, peste cap, îi nenoroci scăfîrlia și îl făcu să vadă treizeci și șase de stele verzi în această noapte mai neagră decît smoala. Măciuca lui Irod făcu să zboare în țăndări ciomagul lui Mérindol, care, văzîndu-se dezarmat, o luă la goană, nu fără a avea însă spatele strivit și învinețit de formidabilul retevei, oricît de iute ar fi fost de picior. Isprava lui Scapin a fost următoarea : îl apucă pe Labriche de brîu cu o mișcare atît de

rapidă și de energică, încît acesta, pe jumătate sufocat, nu se putu folosi cîtuși de puțin de bîtă, apoi, apăsîndu-l cu tărie de brațul stîng și împingîndu-l cu brațul drept de era gata să-i trosnească vertebrele, îl săltă de la pămînt cu o piedică scurtă, fulgerătoare, irezistibilă ca slobozirea unui resort de arbaletă, și îl trimise de-a rostogolul pe caldarîm, la zece pași depărtare. Ceafa lui Labriche se întîlni cu un pietroi, iar izbitura fu atît de violentă, încît cel ce trebuia să aducă la îndeplinire răzbunarea lui Vallombreuse rămase leșinat pe cîmpul de bătălie, cu toate aparențele unui cadavru.

De aici înainte strada era liberă, iar victoria era de partea comedienilor. Azolan și Basque, tîrîndu-se pe mîini, încercau să ajungă la vreun loc mai adăpostit pentru a-și mai veni în fire. Labriche zăcea ca un bețiv de-a latul șanțului. Mérindol, mai puțin bușit, spălase binișor putina, fără îndoială pentru ca cineva să supraviețuiască dezastrului, și să-l poată povesti. Cu toate acestea, apropiindu-se de palatul Vallombreuse, el încetini pasul, deoarece avea să dea față cu mînia tînărului duce, nu mai puțin îngrozitoare decît măciuca lui Irod. La acest gînd, sudoarea îi curgea pe frunte și pe față și nu mai simțea durerea din umărul scrintit, pe lîngă care atîrna un braț inert și fără vlagă, ca o mînecă goală.

Abia intrase în palat, că ducele, nerăbdător să afle succesul ciomăgelii, îl și chemă. Mérindol apăru cu un aer tare încurcat și stîngaci, căci suferea teribil din pricina brațului. Fața îi era pîrlită de soare, dar palori verzui se strecurau pe sub nuanța arămie, iar broboane de sudoare îi acopereau fruntea. Imobil și fără să scoată un cuvînt, înțepenise în pragul camerei, așteptînd o vorbă de încurajare sau o întrebare din partea ducelui, care păstra o tăcere deplină.

— Ei bine, exclamă cavalerul de Vidalinc, văzînd că Vallombreuse se uita la Mérindol cu o căutătură sălbatică, ce vești ne aduci ? Proaste, fără îndoială, deoarece nu ai un aer prea triumfător.

— Domnul duce, raspunse Mérindol, nu se poate îndoi de zelul nostru în executarea ordinelor domniei-sale ; dar de data aceasta soarta a fost cu totul potrivnică valorii noastre.

— Cum asta ? exclamă ducele cu un gest de mînie ; patru cîți erați nu ați reușit să-l ciomăgiți pe histrionul acela ?

— Histrionul acela, răspunse Mérindol, întrece în putere și în curaj pe Herculii din povești. S-a năpustit atît de furios împotriva noastră încît din atacat a devenit pe dată agresor și i-a doborît la pămînt, cît ai clipi din ochi, pe Azolan și pe Basque. Au căzut sub loviturile sale ca niște figuri de pe cărțile de joc, și totuși sînt oameni încercați. Labriche a fost trîntit la pămînt de alt

mascărici, printr-o figură subtilă de gimnastică, iar grumazul său ştie acum cît este de tare caldarîmul din Poitiers. Eu însumi m-am ales cu ciomagul sfărîmat din pricina măciucii jupînului Irod, şi cu umărul strivit, de n-am să mă mai pot sluji de braţ cel puţin cincisprezece zile de aici înainte.

— Nu sînteţi decît nişte viţei, nişte netoţi şi nişte destrăbălaţi nepricepuţi, fără devotament şi fără curaj! strigă ducele de Vallombreuse ieşit din minţi de furie. Şi o babă, doar cu furca ei, ar fi fost în stare să vă pună pe fugă. Mare greşeală am săvîrşit că v-am salvat de la spînzurătoare şi de la galere! e la fel dacă ai în slujbă oameni cinstiţi: nu s-ar dovedi nici mai stîngaci, nici mai laşi! Dacă ciomegele nu mai erau de-ajuns, trebuia să puneţi mîna pe spade!

— Monseniorul poruncise o ciomăgeală şi nu un asasinat, replică Mérindol. Nu am fi îndrăznit nicidecum să depăşim, cu de la noi putere, ordinele sale.

— Ia te uită, spuse rîzînd Vidaline, un ticălos formalist, precis şi conştiincios. Îmi place această candoare în lucruri ticăloase; ce spuneţi? Mica aventură ia o întorsătură destul de romanţioasă şi care de bună seamă că vă place, Vallombreuse, întrucît ceea ce obţineţi cu uşurinţă vă dezgustă, iar obstacolele vă încîntă. Pentru o comediană, îmi pare greu de ajuns la Isabella; locuieşte într-un turn fără de punţi şi podişti şi este păzită,

ca în poveştile cavalereşti, de balauri ce suflă foc şi flăcări pe nări. Dar iată că se reîntoarce armata noastră, care a fost pusă pe fugă.

Într-adevăr, Azolan, Basque şi Labriche, care îşi revenise din leşin, îşi făcură apariţia în uşa salonului, întinzînd către duce mîini rugătoare. Livizi, cu ochii rătăciţi, mînjiţi de noroi şi de sînge, deşi nu aveau alte vătămări decît nişte vînătăi — doar violenţa loviturilor făcuse să le curgă straşnic sînge din nas — şi pete roşietice le bălţau în mod hidos pielea galbenă a pieptarelor.

— Înapoiaţi-vă în coteţele voastre, ticăloşilor! răcni ducele, care era departe de a fi delicat, la vederea acestei trupe schiloade. Nu ştiu ce mă reţine ca să nu pun să vă biciuiască pentru imbecilitatea şi laşitatea voastră; chirurgul meu are să vă vadă, şi are să-mi spună dacă au vreo gravitate ghionţii care pretindeţi că v-au fărîmat oasele; dacă nu, am să pun să vă jupoaie de vii ca pe nişte ţipari de Melun. Ştergeţi-o!

Banda, înfrîntă şi buimăcită, nu aşteptă să i se spună a doua oară şi dispăru cu o sprinteneală uimitoare, într-atît tînărul duce îi băgase în sperieţi pe cei patru spadasini, ticăloşi vrednici de spînzurătoare, care nu erau totuşi foarte timizi din fire.

Cînd bieţii păcătoşi dispărură pe uşă, Vallombreuse se trînti pe o grămadă de perne şi ră-

mase cufundat într-o tăcere adîncă, pe care Vidalinc i-o respectă. Gînduri furtunoase se succedau în creierul său ca niște nori goniți de un vînt furios pe un cer bîntuit de uragan. Voia să dea foc hanului, s-o răpească pe Isabella, să-l omoare pe căpitanul Fracasse, să înece întreaga trupă de comedianți. Pentru prima oară în viața sa întîlnea o împotrivire! Poruncise un lucru care nu fusese adus la îndeplinire! Un măscărici îl brava! Simbriașii săi dăduseră bir cu fugiții, burdușiți de un căpitan de teatru! Orgoliul său se revolta la acest gînd, și un fel de năucire îl năpădi. Era oare cu putință să-i țină piept cineva?

Apoi se gîndea la faptul că, îmbrăcat într-un costum magnific, constelat cu diamante, împodobit cu toate farmecele sale, în deplina strălucire a rangului și a frumuseții sale, nu putuse să obțină o privire binevoitoare din partea unei fete de nimic, a unei actrițe ambulante, a unei păpuși expuse în fiecare seară fluierăturilor primului pierde-vară, el, pe care prințesele îl primeau cu surîsul pe buze, după care ducesele se topeau de iubire, el, care nu întîlnise niciodată o femeie care să-l refuze. Scrîșnea din dinți de furie, iar mîinile-i crispate mototoleau splendida tunică din satin alb pe care încă n-o dezbrăcase, ca și cum ar fi voit s-o pedepsească pentru faptul că l-a secondat atît de rău în proiectele sale de seducere.

din pricina mea. Ţi s-ar fi întîmplat cel mai mic rău! Şi ce imprudenţă! să-l bravezi pe acest duce atît de frumos şi atît de rău, care are privirea şi orgoliul lui Lucifer, şi toate astea pentru o biată fată ca mine! Nu eşti înţelept, Sigognac; deoarece acum eşti comediant ca şi noi, trebuie să ştii să suporţi anumite insolenţe.

— N-am să permit niciodată, nimănui, răspunse Sigognac, s-o insulte în prezenţa mea pe adorabila Isabella, chiar dacă port pe faţă masca unui *capitan*.

— Bine rostit, căpitane Fracasse, exclamă Irod, bine rostit şi mai bine acţionat! Doamne! Ce straşnice lovituri! Cît de bine le-a prins caraghioşilor ăstora că spada răposatului Matamore n-a fost ascuţită, fiindcă altminteri i-aţi fi despicat din creştet şi pînă în tălpi, aşa cum făceau cavalerii rătăcitori cu sarazinii şi cu vrăjitorii.

— Ciomagul dumitale lucra la fel de bine ca şi sabia mea, replică Sigognac, întorcînd cu aceeaşi amabilitate complimentul lui Irod, iar conştiinţa dumitale trebuie să fie liniştită, deoarece, de data aceasta, nu era vorba deloc de nevinovăţia celor pe care-i masacrai.

— Oh! nu, răspunse Tiranul, rîzînd în barba sa neagră şi bogată, cu gura deschisă pînă la urechi, era vorba de crema ocnelor, de adevăraţi ticăloşi, demni de spînzurătoare, nu altceva!

În sfîrșit, se ridică brusc, schiță un semn de rămas bun către prietenul său Vidalinc și, fără să se atingă de cina ce i se servise, se retrase în camera de culcare, unde somnul nu veni să tragă perdelele de damasc ale patului său.

Vidalinc, căruia imaginea Sérafinei îi ținea o voioasă companie, nici nu observă că mănîncă de unul singur și cină cu tare multă poftă. Legănat de fantezii voluptuoase în care apărea neîncetat tînăra comediană, ațipi imediat și dormi dus pînă a doua zi dimineață.

Cînd Sigognac, Irod și Scapin se întoarseră la han, îi găsiră foarte alarmați pe ceilalți comedieni. Strigătele : „Omoară-l ! omoară-l !" și zgomotul încăierării, datorită liniștii nopții, ajunseseră pînă la urechile Isabellei și ale colegilor ei. Fata era cît pe-aci să leșine, și de n-ar fi fost Blazius care să o susțină de braț, i s-ar fi topit picioarele. Palidă ca ceara și tremurînd toată, aștepta în pragul ușii să afle știri. Văzîndu-l pe Sigognac nevătămat, Isabella scoase un strigăt ușor, ridică brațele către cer și le lăsă să cadă în jurul gîtului tînărului, ascunzîndu-și fața la pieptul său cu un adorabil gest de pudoare ; dar, dominîndu-și repede emoția, se desprinse imediat din îmbrățișare, se dete înapoi cu cîțiva pași și își reluă rezerva obișnuită.

— Nu ești rănit, nu-i așa ? exclamă ea cu glasul cel mai dulce. Cît de mîhnită aș fi fost dacă,

— Asemenea treburi, este cazul să recunoaştem, nu pot fi îndeplinite de oamenii cei mai cinstiţi, spuse Sigognac; dar să nu uităm să sărbătorim aşa cum se cuvine vitejia eroică a gloriosului Scapin, care a luptat şi a învins fără alte arme decît acelea dăruite de natură.

Scapin, bufon prin excelenţă, îşi dădu nişte ifose grozave, de parcă l-ar fi umflat laudele, îşi duse mîna la inimă, lăsă ochii în jos şi execută o reverenţă comică, copleşit de modestie.

— Aş fi ţinut mult să vă întovărăşesc şi eu, spuse Blazius, dar la vîrsta mea îmi cam tremură capul şi nu mai sînt bun decît cu paharul în mînă, în lupte cu sticlele şi în bătălia cu oalele de mîncare.

După ce isprăviră taclalele, ora fiind şi înaintată, comedienii se retraseră fiecare în camera lui, cu excepţia lui Sigognac, care mai făcu cîteva tururi prin galerie, ca şi cum ar fi meditat la un proiect : comedianul era răzbunat, dar gentilomul nu. Avea să lepede el oare masca ce-i asigura incognito-ul, să-şi spună numele adevărat, să facă tărăboi, să atragă poate asupra colegilor săi mînia tînărului duce ? Prudenţa vulgară spunea nu, dar onoarea spunea da. Baronul nu putea rezista acestui glas poruncitor şi astfel îşi îndreptă paşii către camera Zerbinei.

Bătu încetişor la uşă, care se întredeschise, ca apoi să se deschidă larg cînd îşi spuse numele. În cameră strălucea o lumină vie ; candelabre

bogate încărcate cu luminări trandafirii tronau pe masa acoperită cu o minunată stofă, cutată simetric și împodobită cu desene, pe care fumega un supeu ales, servit în farfurii de argint. Două potîrnichi acoperite cu felii de slănină aurie se lăfăiau în mijlocul unui cerc de felii de portocale; gelatine cu lapte de migdale și pateuri cu peşte, capodopera jupînului Bilot, le ţineau companie. Într-o garafă de cristal presărat cu floricele de aur, scînteia un vin de culoarea rubinului, căruia, într-o garafă asemănătoare, îi făcea pereche un alt vin, de culoarea topazului. Pe masă erau doar două tacîmuri și, în clipa în care Sigognac intra pe ușă, Zerbina dădea pe gît un pahar plin, în cinstea marchizului de Bruyères, a cărui privire dogorea de o dublă beție, deoarece niciodată șireata subretă nu fusese mai seducătoare și, pe de altă parte, marchizul era adeptul doctrinei după care Venus moare de urît fără de Ceres și fără de Bachus.

Zerbina făcu, către Sigognac, un grațios semn din cap, gest în care se amestecau în mod abil familiaritatea actriței față de coleg și respectul femeii față de gentilom.

— Este foarte drăguț din partea dumneavoastră, exclamă marchizul de Bruyères, că ați venit să ne vizitați în cuibul nostru de îndrăgostiți. Nădăjduiesc că teama de a ne tulbura intimitatea nu vă va împiedica să luați masa cu noi. Jacques, pune un tacîm pentru domnul,

— Primesc amabila dumneavoastră invitaţie, răspunse Sigognac, nu pentru că mi-ar fi tare foame, dar nu vreau să vă tulbur de la masă, căci nimic nu este mai dezagreabil pentru pofta de mîncare decît un martor care nu mănîncă.

Baronul luă loc în fotoliul pe care i-l aduse Jacques, în faţa marchizului şi alături de Zerbina.

Domnul de Bruyères îi tăie o aripă de potîrniche şi îi umplu paharul fără să-i pună nici o întrebare, ca un nobil ce era, deoarece bănuia foarte bine că o împrejurare gravă îl aducea aici pe baron, care era de obicei foarte rezervat şi ocolea lumea.

— Vă place acest vin sau îl preferaţi pe cel alb ? întrebă marchizul ; în ceea ce mă priveşte, eu beau din amîndouă, ca să nu le stîrnesc gelozia.

— Eu sînt sobru atît din fire cît şi din obişnuinţă, rosti Sigognac, şi îl temperez pe Bachus cu ajutorul nimfelor, cum spuneau anticii. Îmi ajunge vinul roşu ; dar nu pentru a lua parte la un ospăţ am comis eu indiscreţia de a pătrunde în ascunzişul iubirii dumneavoastră, la această oră nepotrivită. Marchize, vin să vă cer un serviciu pe care un gentilom nu-l refuză altui gentilom. Fără îndoială că domnişoara Zerbina v-a povestit cum, în foaierul actriţelor, domnul duce de Vallombreuse a vrut să pună mîna pe pieptul Isabellei, sub pretext că doreşte să prindă acolo o aluniţă neagră, acţiune nedemnă, lascivă şi brutală, pe care n-o

îndreptățea nici o cochetărie sau vreun avans din partea acestei tinere, pe cît de înțeleaptă, pe atît de modestă, și față de care declar că nutresc cea mai desăvîrșită stimă.

— Ea o merită cu prisosință, rosti Zerbina, și cu toate că sînt femeie și îi sînt colegă, n-aș putea să spun nimic rău despre dînsa, chiar dacă aș vrea s-o fac.

— Am oprit brațul ducelui, a cărui mînie s-a revărsat în amenințări și în invective ; am răspuns cu sînge rece, batjocoritor, la adăpostul măștii mele de Matamore, continuă Sigognac. M-a amenințat că-și va pune lacheii să mă ciomăgească ; și, într-adevăr, adineauri, pe cînd mă reîntorceam la hanul „Stema Franței" pe o uliță întunecoasă, patru derbedei s-au aruncat asupra mea. Cu cîteva lovituri date cu latul spadei am pedepsit pe doi din ticăloși ; Irod și Scapin i-au aranjat pe ceilalți doi de-or să-i țină minte multă vreme. Ducele își va fi închipuind că nu are de-a face decît cu un biet comedian ; însă, cum în pielea acestui comedian se găsește un gentilom, o asemenea insultă nu va putea să rămînă nepedepsită. Mă cunoașteți, marchize ; cu toate că pînă acum mi-ați respectat incognito-ul, știți prea bine cine au fost strămoșii mei, și puteți să garantați că sîngele neamului de Sigognac este nobil de o mie de ani, pur de orice mezalianță, și că toți cei care au purtat acest nume nu au îngăduit niciodată vreo pată pe blazoanele lor.

— Baroane de Sigognac, rosti marchizul de Bruyères, adresîndu-se pentru prima oară oaspetelui său cu adevăratul lui nume, voi adeveri cu onoarea mea, în fața oricui veți dori, vechimea și noblețea familiei dumneavoastră. Palamède de Sigognac a făcut minuni de vitejie în prima cruciadă, unde a condus o sută de lăncieri îmbarcați pe o corabie echipată pe cheltuiala sa. Lucrurile se întîmplau într-o epocă în care strămoșii multor nobili, care fac astăzi pe mîndrii, nu erau nici măcar scutieri. Era bun prieten cu Hugues de Bruyères, strămoșul meu, și amîndoi se culcau sub același cort, ca frați de arme.

La depănarea acestor amintiri glorioase, Sigognac își înălță capul ; simțea cum palpită în el inima strămoșilor, iar Zerbina, care îl contempla, rămase surprinsă de frumusețea stranie și, pentru a spune astfel, interioară, care lumina ca o flacără figura de obicei tristă a baronului. „Nobilii ăștia, își zise Subreta, se cred ieșiți chiar din coapsele lui Jupiter ; la cea mai neînsemnată vorbă, orgoliul le devine amenințător și, spre deosebire de oamenii de rînd, nu pot să digere insultele. Oricum ar fi, dacă baronul m-ar privi cu ochii ăștia fascinanți, cu siguranță că, de dragul lui, tare l-aș mai înșela pe marchiz. Eroismul arde ca o pălălaie în tinerelul ăsta de Sigognac !"

— Prin urmare, întrucît aceasta este opinia dumneavoastră asupra familiei mele, se adresă Sigognac marchizului, îl veți provoca la duel,

în numele meu, pe domnul duce de Vallombreuse și îi veți transmite condițiile luptei ?

— Am s-o fac, răspunse marchizul pe un ton grav și măsurat, care contrasta cu buna sa dispoziție obișnuită, și, în plus, îmi pun spada mea, ca secund, la dispoziția dumneavoastră. Mîine mă voi prezenta la palatul Vallombreuse. Tînărul duce, dacă are defectul de a fi insolent, nu are cusurul de a fi laș și nu se va ascunde îndărătul demnității sale de îndată ce va ști adevărata dumneavoastră calitate. Dar acum destul despre toate acestea. Să n-o plictisim mai mult pe Zerbina cu certurile noastre bărbătești. Cu toată politețea de care dă dovadă, văd cum i se string buzele purpurii, și trebuie ca rîsul, și nu căscatul, să ne arate perlele pe care gurița sa le adăpostește ca într-un scrin. Haide, Zerbina, fii din nou veselă și toarnă de băut baronului.

Subreta se supuse cu tot atîta grație, cît dibăcie. Nici Hebe, ce turna nectarul, nu s-ar fi priceput mai bine. Zerbina făcea bine tot ceea ce făcea.

În restul timpului, cît mai dură masa, nu mai veni vorba despre acest subiect. Conversația se învîrti în jurul jocului Zerbinei, iar marchizul nu mai contenea s-o copleșească cu laude, la care Sigognac putea să le alăture pe ale sale, fără să poată fi acuzat de complezență sau de curtenie, întrucît subreta dăduse dovadă de un spirit, de o vervă și de un talent într-adevăr incomparabile. Discutară de asemenea despre versurile domnului

de Scudéry, unul dintre cei mai remarcabili literați ai timpului, versuri pe care marchizul le găsea perfecte, dar ușor soporifice, preferînd lui *Lygdamon și Lydias, Palavrele căpitanului Fracasse*. Era un om de gust, domnul marchiz!

De îndată ce-i stătu în putință, Sigognac își luă rămas bun și se retrase în camera sa, trăgînd după el zăvorul. Apoi scoase dintr-o învelitoare de saia, care o ferea de rugină, o sabie veche, a tatălui său, pe care o luase cu el ca pe o prietenă fidelă. O trase încetișor din teacă și îi sărută cu smerenie mînerul. Era o armă frumoasă, bogată, fără podoabe de prisos, o armă de luptă, și nu de paradă. Pe lama de oțel albăstrui, reliefată de cîteva firișoare subțiri de aur, se vedea imprimată marca unuia dintre cei mai celebri armurieri din Toledo. Sigognac luă un petec de lînă și îl trecu de mai multe ori peste lamă pentru a-i reda toată strălucirea. Pipăi cu degetul tăișul și vîrful, și apoi, sprijinind sabia de ușă, îndoi lama pînă aproape de mîner, pentru a-i încerca supleţea. Nobilul oțel suportă vitejește aceste încercări și dovedi că nu-și va trăda prietenul pe cîmpul de luptă. Însuflețit de strălucirea netedă a oțelului și strîngînd bine în mînă garda spadei, Sigognac începu să fandeze și să ţintească spre zid, constatînd că nu uitase nimic din lecțiile pe care i le dăduse Pierre, fostul maestru de scrimă, în timpul nesfîrșitelor sale ceasuri de răgaz petrecute la castelul Mizeriei.

Aceste exerciţii, cu care se îndeletnicise în tovărăşia bătrînului servitor, în lipsa posibilităţii de a urma academiile, cum s-ar fi cuvenit unui tînăr gentilom, îi sporiseră forţa, îi întăriseră muşchii, îi dezvoltaseră supleţea naturală. Neavînd nimic altceva de făcut, căpătase un fel de patimă pentru scrimă şi studiase în chip temeinic această nobilă ştiinţă ; cu toate că nu se credea încă decît un şcolar, el devenise de multă vreme un adevărat maestru şi i se întîmpla adesea, în asalturile pe care le făceau împreună, să marcheze cu cite un punct albăstrui plastronul de piele de bivol cu care Pierre îşi acoperea pieptul. Este adevărat că, în modestia sa, tînărul Sigognac îşi spunea că bunul Pierre se lăsa intenţionat atins, pentru a nu-l descuraja la infinit cu paradele sale invincibile. Dar se înşela în această privinţă : bătrînul profesor de scrimă nu-i ascunsese scumpului său discipol nici unul din secretele artei sale. Timp de ani de-a rîndul, bătrînul îl ţinuse la principii, cu toate că Sigognac se arăta uneori plictisit din cauza acestor exerciţii atît de îndelung repetate, şi astfel tînărul baron dispunea de o forţă egală cu aceea a profesorului, dar tinereţea îi dădea mai multă supleţe şi rapiditate ; şi vederea îi era, de asemenea, mai bună, încît Pierre, cu toate că ştia o ripostă la orice lovitură, nu mai reuşea să îndepărteze lama baronului cu aceeaşi regularitate ca altădată. Asemenea înfrîngeri, care ar fi înăcrit pe un maestru de arme obişnuit, întrucît aceşti

gladiatori de profesie nu se lasă învinși bucuros, chiar de către cei ce li-s foarte dragi, umpleau de orgoliu inima bravului slujitor, dar își ascundea bucuria de teamă ca nu cumva baronul să se lase pe tînjală, crezînd că și-a atins țelul și că a cucerit laurii măiestriei.

Astfel, în acest secol de rafinați, de despicători de nasuri, de înfumurați proptiți amenințător în șold, de duelişti și de duelgii care frecventau sălile maeștrilor spanioli și napolitani pentru a învăța atacuri secrete și lovituri ca a lui Jarnac, tînărul nostru baron, care nu ieșise niciodată din foișorul lui decît pentru a vîna prin pîrloage, cu ajutorul lui Miraut, vreun iepure costeliv, însemna, fără să aibă conștiința valorii sale, una dintre cele mai fine lame ale timpului, capabilă să se măsoare cu spadele cele mai celebre. Poate că nu avea eleganța insolentă, ținuta țanțoșă, lăudăroșenia provocatoare a cutărui sau cutărui gentilom renumit pentru izbînzile sale în dueluri, dar tare îndemînatic ar fi trebuit să fie oțelul în stare să pătrundă în micul cerc închis de garda sa.

Mulțumit de el și de spadă, pe care o așeză aproape de căpătîi, Sigognac adormi, după puțin timp, într-o siguranță perfectă, ca și cum nu l-ar fi însărcinat pe marchizul de Bruyères să-l provoace la duel pe puternicul duce de Vallombreuse.

Isabella nu putu să închidă ochii toată noaptea : ea înțelegea că Sigognac nu se va opri aici și îi era teamă, pentru prietenul ei, din pricina urmă-

rilor certei, dar nu-i trecu nici un moment prin gînd să intervină pe lîngă adversari. Chestiunile de onoare erau socotite, în acea vreme, drept lucruri sfinte, pe care femeile n-ar fi îndrăznit să le curme sau să le stingherească cu scîncelile lor.

Pe la orele nouă, marchizul, gata îmbrăcat, intră în camera lui Sigognac pentru a stabili împreună cu el condițiile luptei. Baronul voi ca marchizul să ia cu el, în caz de neîncredere sau de refuz din partea ducelui, vechile acte, anticele pergamente de care atîrnau sigilii mari de ceară prinse pe șireturi de mătase, diplomele rupte pe la toate îndoiturile și parafate cu semnături regale, cu cerneala îngălbenită, arborele genealogic cu ramuri stufoase, încărcate de ascendenți faimoși, în sfîrșit toate piesele care atestau noblețea neamului Sigognac.

Toate aceste hîrțoage ilustre, scrise într-o gotică indescifrabilă, pentru a căror lectură ar fi fost nevoie de ochelarii și de știința unui benedictin, erau înfășurate cu pioșenie într-o bucată de tafta cărămizie, decolorată, ce luase o nuanță gălbuie. Ai fi putut spune că este vorba de o fîșie din stindardul care îi dusese la luptă, odinioară, pe cei o sută de lăncieri ai baronului Palamède de Sigognac împotriva oștilor sarazinilor.

— Eu nu cred, rosti marchizul, că va fi nevoie, în această împrejurare, să prezint dovezile dumneavoastră ca în fața unui herald ; va fi de ajuns cuvîntul meu, pe care nimeni nu l-a pus vreodată

la îndoială. Cu toate acestea, întrucît s-ar putea ca ducele de Vallombreuse, datorită unui dispreț exagerat și unei semeții nebune, să se prefacă și să spună că nu vede în dumneavoastră decît pe căpitanul Fracasse, comedian cu leafă în trupa jupînului Irod, am să iau totuși aceste piese, pe care o să le ducă valetul meu, și pe care le voi arăta, de va trebui.

— Veți face tot ce veți crede de cuviință, răspunse Sigognac; mă bizui pe înțelepciunea dumneavoastră și încredințez onoarea mea în mîinile dumneavoastră.

— Nu va trece prin nici o primejdie, răspunse domnul de Bruyères, să fiți sigur, și îi vom veni noi de hac acestui duce batjocoritor, ale cărui purtări trufașe mă supără peste măsură. Coroana de baron, frunzele și perlele coroanei de marchiz prețuiesc tot atît cît și cele opt floricele de aur ale coroanei ducale, cînd spița este veche și descendența pură de orice mezalianță. Dar destul cu discuția, trebuie să trecem la acțiune. Vorbele țin de partea femeiască, faptele sînt treabă bărbătească, iar leșia onoarei nu se spală decît cu sînge, după cum spun spaniolii.

După aceasta, marchizul își chemă valetul, îi înmînă teancul de acte, și ieși din han spre a se duce la palatul Vallombreuse pentru a-și îndeplini misiunea.

La tînărul duce storurile nu fuseseră încă ridicate; agitat și mîniat din pricina întîmplărilor din

ajun, Vallombreuse nu ațipise decît foarte tîrziu. De aceea, cînd marchizul de Bruyères îi spuse valetului lui Vallombreuse să-l anunțe stăpînului său, ochii pușlamalei se holbară cît cepele la o așa pretenție enormă. Să-l trezească pe duce ! să intre la duce mai înainte ca el să fi sunat ! Lucrul acesta ar fi fost la fel cu a pătrunde în cușca unui leu de Barca sau a unui tigru de India. Ducele, chiar cînd se culca bine dispus, nu se trezea cu surîsul pe buze.

— Domnul ar face mai bine să aștepte, spuse lacheul tremurînd la ideea unei asemenea îndrăzneli, sau să se întoarcă mai tîrziu. Monseniorul n-a sunat încă, și nu îndrăznesc să iau asupra mea...

— Anunță-l pe marchizul de Bruyères, strigă protectorul Zerbinei cu o voce în care mînia începea să tremure, sau sparg ușa și intru singur ; trebuie să-i vorbesc numaidecît stăpînului tău despre niște lucruri foarte importante și care interesează onoarea.

— Ah ! Domnul vine pentru un duel ? întrebă valetul îmblînzit subit. De ce nu mi-ați spus-o imediat ? Am să mă duc să anunț monseniorului numele dumneavoastră ; s-a culcat aseară îngrozitor de rău dispus, așa încît va fi încîntat dacă va fi trezit pentru o dispută, și va găsi un pretext pentru a se bate în duel.

Și lacheul, cu un aer hotărît, păși în apartamentul ducelui, după ce îl rugase pe marchiz să binevoiască să aibă răbdare cîteva minute.

La zgomotul provocat de deschiderea și de închiderea ușii, Vallombreuse, care nu dormea decît pe jumătate, se trezi de-a binelea și, cu o săritură atît de bruscă încît trosni toată lemnăria patului, se ridică în capul oaselor, căutînd vreun obiect să-l arunce în capul valetului.

— Dracu să-l străpungă cu coarnele sale pe tripiul imbecil care îmi tulbură somnul! strigă el cu o voce foarte iritată. Nu ți-am poruncit să nu intri pînă nu te chem? Am să pun pe majordom să-ți dea o sută de lovituri de bici pentru că nu m-ai ascultat. Cum am să mai pot adormi acum iarăși? Mi-a fost teamă un moment că e vorba de drăgăstoasa Corisanda!

— Monseniorul poate să dea dispoziții să fiu ucis în bătăi, dacă crede de cuviință, răspunse lacheul cu un respect plin de prosternare, dar dacă am îndrăznit să calc porunca, nu am făcut-o fără motive serioase. Domnul marchiz de Bruyères este aici și ar voi să vorbească cu domnul duce despre o chestiune de onoare, după cîte am înțeles. Domnul duce nu zice că nu este acasă în aceste împrejurări, și este gata să primească întotdeauna acest soi de vizite.

— Marchizul de Bruyères! exclamă ducele, am avut oare vreo ceartă cu el? Nu-mi amintesc deloc; și, dealtminteri, a trecut foarte multă vreme de cînd n-am mai vorbit cu el. Poate își imaginează că vreau să i-o suflu pe Zerbina, fiindcă îndrăgostiții își închipuie întotdeauna că

ceilalţi au pus ochii pe obiectul pasiunii lor. Hai, Picard, dă-mi haina de casă şi trage perdelele patului, ca să nu se vadă neorînduiala aşternutului. Nu trebuie să-l lăsăm să aştepte pe bravul marchiz.

Picard prezentă ducelui un soi de anteriu magnific, după moda venețiană, pe care îl scoase din dulap şi pe al cărui fond de aur erau aşternute flori mari, negre, din catifea ; Vallombreuse strînse şnurul pe mijloc, astfel încît să-i lasă în evidență talia fină, se aşeză într-un fotoliu, îşi luă un aer de nepăsare şi spuse lacheului :

— Acum poţi să-l pofteşti înăuntru.

— Domnul marchiz de Bruyères, rosti Picard, deschizînd larg cele două canaturi ale uşii.

— Bună ziua, marchize, exclamă tînărul duce de Vallombreuse ridicîndu-se pe jumătate din fotoliu, şi fiţi binevenit, oricare ar fi motivul care vă aduce. Picard, oferă un scaun domnului marchiz. Scuzaţi-mă dacă vă primesc în această cameră cam în dezordine şi în această ţinută matinală ; să nu vedeţi în aceasta o lipsă de politeţe, ci un semn al grabei de a vă primi.

— Iertaţi-mi, replică marchizul, insistenţa sălbatică pe care am depus-o spre a vă tulbura somnul, legănat poate de cine ştie ce vis încîntător, dar am acceptat o misiune pe lîngă dumneavoastră, care nu suferă nici un fel de întîrziere între gentilomi.

— Îmi ațițați la culme curiozitatea, răspunse Vallombreuse; nu bănuiesc cituși de puțin care poate fi această afacere urgentă.

— Fără îndoială, domnule duce, că ați uitat anumite întîmplări petrecute ieri seară, rosti marchizul de Bruyères. Niște detalii atît de mărunte nu sînt făcute spre a vi se întipări în memorie. De aceea, dacă îmi îngăduiți, am să vin în ajutorul memoriei dumneavoastră. În foaierul comedienelor, ați binevoit să onorați cu o atenție deosebită pe o tînără care joacă în roluri de ingenuă: Isabella, mi se pare. Și, printr-o glumă pe care, despre mine, n-o găsesc condamnabilă, ați vrut să-i puneți pe sîn o „asasină". Acest procedeu, pe care nu-l calific, a jignit mult pe un comedian, căpitanul Fracasse, care a avut îndrăzneala să vă oprească mîna.

— Marchize, sînteți cel mai fidel și cel mai conștiincios dintre istoriografi, îl întrerupse Vallombreuse. Toate acestea sînt adevărate, de la un cap pînă la altul, și, pentru a termina anecdota, adaug că i-am promis netrebnicului ăsta, insolent ca un nobil, o ploaie de ciomege pe spinare, pedeapsă foarte potrivită unui golan de teapa sa.

— Nu-i mare păcat cînd punem să li se tragă cîte o ciomăgeală unui histrion sau unui neisprăvit de scriitoraș, de care nu sîntem mulțumiți, rosti marchizul cu un aer de perfectă nepăsare; aceste creaturi nu prețuiesc nici cît bețele rupte pe spinările lor; însă aici cazul este diferit. Sub in-

fățișarea căpitanului Fracasse, care, dealtminteri, i-a snopit zdravăn pe bătăușii dumneavoastră, se află baronul de Sigognac, un gentilom de viță veche și de cea mai bună noblețã care există în Gasconia. Nimeni nu are de spus ceva pe seama sa.

— Ce dracu căuta în trupa aceea de măscărici ? răspunse tînărul duce de Vallombreuse jucîndu-se cu cordonul hainei de casă ; puteam eu oare să bănuiesc un Sigognac sub această costumație grotescă și înapoia nasului de carton mînjit cu carmin ?

— În ceea ce privește prima dumneavoastră întrebare, rosti marchizul, voi răspunde în cîteva cuvinte. Între noi, eu îl cred pe baron foarte îndrăgostit de Isabella ; neputînd să o rețină în castelul său, baronul s-a angajat în trupă pentru a-și putea urmări pasiunea. Nu cred că tocmai dumneavoastră o să găsiți de prost gust această urmărire galantă, din moment ce doamna gîndurilor sale vă ațîță fantezia.

— Nu ; admit toate acestea. Dar veți recunoaște că nu puteam să ghicesc acest roman, și că fapta căpitanului Fracasse a fost impertinentă.

— Impertinență venind din partea unui comedian, continuă domnul de Bruyères, firească venind din partea unui gentilom gelos pe iubita sa. De aceea căpitanul Fracasse își aruncă masca și vine, în calitate de baron de Sigognac, să vă provoace la duel prin intermediul meu și să vă ceară socoteală pentru insulta pe care i-ați adus-o.

— Dar cine îmi spune, rosti Vallombreuse, că acest pretins Sigognac, care joacă roluri de Matamore într-o trupă de bufoni, nu este cumva un intrigant din clasa cea mai de jos, care uzurpă un nume onorabil pentru a avea onoarea să-și încrucișeze sabia sa de lemn, de care se folosesc arlechinii, cu spada mea ?

— Duce, replică marchizul de Bruyères pe un ton plin de demnitate, n-aș sluji ca martor și secund cuiva care n-ar fi nobil din naștere. Îl cunosc personal pe baronul de Sigognac, al cărui castel se află doar la cîteva leghe de domeniile mele. Garantez eu pentru el. Dealtminteri, dacă mai puneți încă la îndoială titlurile sale de noblețe, am aici toate piesele trebuincioase pentru a vă liniști scrupulele. Voiți să-mi îngăduiți să-mi chem lacheul, care așteaptă în anticameră, și să vă înmîneze pergamentele ?

— Nu este cîtuși de puțin nevoie, răspunse Vallombreuse ; cuvîntul dumneavoastră îmi ajunge, accept duelul ; domnul cavaler de Vidalinc, prietenul meu, îmi va fi secund. Binevoiți să vă înțelegeți cu el. Orice armă și orice condiții le consider bune. De asemenea, nu m-aș supăra să văd că baronul de Sigognac știe să pareze tot așa de bine loviturile de spadă pe cît știe căpitanul Fracasse să se apere de loviturile de ciomag. Fermecătoarea Isabella va încorona pe învingătorul turnirului, la fel ca în frumoasele timpuri ale cavalerismului. Dar îngăduiți-mi să mă retrag.

Domnul de Vidalinc, care își are apartamentul în palat, are să coboare, și aveți să vă înțelegeți cu el asupra locului, armei și orei. Cu acestea, *beso á vuestra merced la mano, caballero* [1].

După ce rosti aceste cuvinte, ducele de Vallombreuse îl salută pe marchizul de Bruyères cu o curtoazie studiată, dădu la o parte o portieră grea de catifea și dispăru.

Cîteva momente mai tîrziu cavalerul de Vidalino veni să se întîlnească cu marchizul; condițiile fură stabilite numaidecît. Aleseră spada, arma firească a gentilomilor, iar întîlnirea fu hotărîtă pentru a doua zi, întrucît Sigognac nu voia ca din pricina lui— în cazul în care ar fi fost rănit sau ucis — să nu mai aibă loc spectacolul anunțat în tot orașul. Întîlnirea fu fixată într-un anumit loc, în afara incintei zidurilor, într-o pajiște foarte apreciată de duelistii din Poitiers pentru singurătatea sa, tăria pămîntului și avantajele naturale.

Marchizul de Bruyères se înapoie la hanul „Stema Franței" pentru a-i relata îndeplinirea misiunii sale lui Sigognac, care îi mulțumi călduros pentru faptul de a fi aranjat atît de bine lucrurile, întrucît îi stăteau pe inimă privirile insolente și libertatea cu care o învăluia tînărul duce pe Isabella.

Reprezentația urma să înceapă la orele trei, și încă de dimineață pristavul orașului porni să stră-

---

[1] Cavalere, sărut mîna senioriei-voastre (sp.).

jumătate verde, jumătate galbenă, cu o eşarfă lată de piele, de care atîrna de-a curmezişul o spadă, cu o pălărie de pîslă cu boruri largi, trasă pînă pe ochi, şi cu o pană lungă deasupra, de-ar fi putut mătura pînzele de păianjen din tavan, ţinea în frîu mulţimea, la poarta pe care o barase cu un soi de halebardă lungă, nelăsînd să treacă pe vreunul care nu vărsase bani într-un taler de argint aşezat pe o masă, adică nu-şi plătise preţul locului, sau nu arătase un bilet de intrare în forma cuvenită. Zadarnic încercară cîţiva mici slujbaşi, şcolari, paji sau lachei să pătrundă pe furiş şi să se strecoare pe sub redutabila halebardă, că vigilentul cerber îi azvîrlea cu o lovitură zdravănă în mijlocul străzii, unde cîţiva se şi prăvăliră în şanţul plin cu apă, cu picioarele în aer, mare motiv de ilaritate pentru ceilalţi, care hohoteau zgomotos ţinîndu-se de coaste de atîta rîs, cînd îi vedeau cum se ridică plini de noroi de sus şi pînă jos.

Doamnele soseau în litiere, purtate de oameni de rînd, voinici, care alergau cu asemenea povară uşoară.

Cîţiva bărbaţi sosiţi călări, pe cai sau pe catîri, îşi aruncau frîiele unor lachei ce fuseseră aşezaţi acolo anume pentru acest lucru. Două sau trei caleşti cu poleiala înroşită şi cu picturile spălăcite de vreme, scoase din remize cu această ocazie solemnă, se apropiară de poartă, trase de cai greoi,

bată străzile, bătînd din răsputeri în toba mare și vestind spectacolul, de îndată ce se strîngea în jurul lui un cerc de curioși. Caraghiosul avea niște plămîni de Stentor[1], iar vocea sa, obișnuită să facă cunoscute oficial edictele, încărca titlurile pieselor și numele actorilor cu atribute maiestuoase și emfatice, complet inutile. Geamurile de la ferestre tremurau, iar paharele vibrau la unison pe mese, în interiorul locuințelor. Mai avea, în afară de aceasta, un fel automat de a mișca din bărbie pe cînd își pronunța frazele, care îl făcea să aducă tare mult cu o jucărie de Nürenberg, spărgătorul de nuci, ceea ce stîrnea un haz nebun printre ștrengari. Ochii nu erau mai puțin solicitați decît urechile, iar aceia care nu auziseră înștiințarea puteau să vadă lipite pe la răspîntiile cele mai populate, pe zidurile sălii de spectacol și pe poarta hanului „Stema Franței" niște afișe mari, pe care stăteau scrise, cu litere majuscule roșii și negre ce alternau în chip savant, titlurile *Lygdamon și Lydias* și *Palavrele căpitanului Fracasse*, zugrăvite cu pensula de către Scapin, caligraful trupei. Afișele erau redactate în stil lapidar, după modelul roman, iar gusturile delicate n-ar fi putut găsi nimic de obiectat.

Un rîndaș de-al hanului, pe care îl gătiseră în chip de portar de comedie, cu o manta de pînză

---

[1] A luat parte la asediul Troii. Vestit pentru puterea vocii sale.

şi ieşiră din aceste caleşti, ca din arca lui Noe, tot felul de jivine provinciale, cu înfăţişare heteroclită şi împopoţonate cu haine la modă în timpul domniei răposatului rege. Şi totuşi aceste caleşti, oricît de prăpădite ar fi fost, stîrneau o impresie deosebită asupra mulţimii ce alergase să vadă pe cei care intrau la spectacol; rînduite unele lîngă altele în piaţă, caleştile făceau un efect destul de respectabil.

Peste puţin timp sala fu plină de nu mai puteai să viri o scobitoare. De fiecare parte a scenei fuseseră aşezate fotolii pentru persoanele de marcă; fapt, desigur, dăunător iluziei teatrale şi jocului actorilor, dar obişnuinţa sa împiedica să se mai observe ridicolul. Tînărul duce de Vallombreuse, care purta un costum de catifea neagră împodobit cu diferite pietre preţioase de culoare neagră, scăldat în dantele, ocupa unul din aceste fotolii, alături de prietenul său, cavalerul de Vidalinc, îmbrăcat într-un minunat costum din satin liliachiu, cu bogate garnituri de aur. Iar marchizul de Bruyères, pentru a o putea aplauda mai în voie pe Zerbina, fără să se compromită prea mult, ocupase un fotoliu de orchestră, îndărătul violoniştilor.

Un fel de loji din scînduri de brad, acoperite cu serj sau cu tapiţerii de Flandra reprezentînd frunzişuri, fuseseră aranjate de-a lungul pereţilor sălii, interiorul alcătuindu-l parterul, unde stăteau în picioare tîrgoveţi mărunţi, băieţi de

prăvălie, mici conțopiști de pe la judecătorie, ucenici, școlari, lachei și alți oameni de aceeași teapă.

Prin loji, spectatoarele se așezau cît mai comod, își înfoiau fustele și își treceau degetele prin tăietura croită în corsaje pentru a-și pune cît mai bine în valoare comorile pieptului lor alb. Și toate aceste femei erau minunat gătite, desigur atît pe cît le îngăduia garderoba lor de provincie, cam rămasă în urmă față de moda de la Curte. Dar să fiți convinși că la multe din ele bogăția înlocuia în chip avantajos eleganța, cel puțin în ochii nu îndeajuns de cunoscători ai publicului din Poitiers. Se aflau acolo diamante mari. de familie, care, cu toate că erau prinse în monturi vechi și cam murdare, nu însemna că prețuiau mai puțin ; dantele vechi, puțin cam galbene, este adevărat. dar de mare valoare ; lanțuri lungi de aur de douăzeci și patru de carate, foarte grele și prețioase, deși de o lucrătură veche ; brocarturi și mătăsuri lăsate moștenire de străbunice, cum nu se mai țes nici la Veneția și nici la Lyon. Întîlneai chiar și fermecătoare chipuri fragede, trandafirii, odihnite, care ar fi fost foarte apreciate la Saint-Germain și la Paris, cu toată fizionomia lor cam prea inocentă și naivă.

Unele dintre aceste doamne, voind, fără îndoială, să nu fie recunoscute. își păstraseră o mică mască, ceea ce nu-i împiedica pe glumeții de la parter să le știe numele și să le povestească aventurile, mai mult sau mai puțin scandaloase. Totuși,

singură, într-o lojă, doar cu o femeie ce părea să-l fie însoţitoare, o doamnă mascată cu mai multă îngrijire decît celelalte spectatoare, se ţinea ceva mai retrasă, pentru ca lumina să nu cadă asupră-i, şi dejuca isteţimea curioşilor. Un voal din dantelă neagră, înnodat sub bărbie, îi acoperea capul şi nu îngăduia să i se deosebească nuanţa părului. Vestmintele sale, din stofă bogată, dar de culoare închisă, se confundau cu umbra în care se ascundea necunoscuta, spre deosebire de celelalte femei, care căutau flăcările luminărilor pentru a ieşi cît mai bine în evidenţă. Uneori chiar îşi ridica la înălţimea ochilor, ca pentru a-i apăra de luminile prea vii, un evantai din pene negre, în centrul căruia era prinsă o oglinjoară, pe care însă n-o consulta.

Viorile, pornind să cînte o riturnelă, îndreptară din nou atenţia generală către scenă, şi nimeni nu mai dete vreo atenţie acestei frumuseţi misterioase, care ar fi putut fi luată drept *la Dama tapada* a lui Calderon.

Spectacolul începu cu *Lygdamon şi Lydias*. Decorurile, care reprezentau un crîng înverzit, cu sumedenie de arbori, tapisat de muşchi, udat de fîntîni limpezi, ce se pierdea în depărtări cu estompări de munţi azurii, prin aspectul lor agreabil cîştigară publicul. Leandru, care juca rolul lui Lygdamon, era îmbrăcat într-un costum vioriu-roşcat, împodobit cu cîteva broderii verzi, după

chipul costumelor pastorale. Părul său frizat se revărsa în bucle spre ceafă, iar aici o panglică i-l strîngea în chipul cel mai atrăgător. Un guleraş uşor scrobit îi scotea admirabil în relief gîtul tot atît de alb ca şi acela al unei femei. Barba, deşi rasă cu mare grijă, îi colora obrajii şi bărbia cu o imperceptibilă nuanţă albăstrie şi le dădea o catifelare ca a pufului de piersică, comparaţie pe care o adeverea şi mai bine încă frăgezimea rumenă a fardului întins discret pe pometi. Dinţii înviorați de carminul buzelor şi frecaţi cu înverşunare, străluceau ca nişte perle după ce au fost bine lustruite. Două trăsături de tuş de China îi puseseră în ordine vîrfurile sprîncenelor, iar altă linie, de o extremă subţirime, trasă pe marginea pleoapelor, dădea albului ochilor o strălucire extraordinară.

Un murmur de satisfacţie străbătu sala: femeile se plecară unele către celelalte şuşotind, iar o fată tînără de tot, de curînd ieşită de la mănăstire, nu se putu opri să nu exclame cu o naivitate ce îi aduse o mustrare din partea mamei sale: „e fermecător!"

Această fetiţă, în candoarea ei, exprima gîndul secret al femeilor care ştiau să se poarte mai bine în societate, şi poate chiar al propriei sale mame. Se făcu roşie ca racul din pricina dojanei, nu mai scoase un cuvinţel şi îşi ţinu ochii aţintiţi asupra balenelor de la corset, dar nu fără să-i mai ridice totuşi pe furiş cînd nu era observată.

Avea o voce tremurată, ca unul pe care durerea îl sugrumă și care, cînd vorbește, de-abia își stăpînește hohotele de plîns și lacrimile. Cînd scotea un suspin, părea că-l rupe din fundul sufletului, și se plîngea de cruzimile iubitei sale pe un ton atît de dulce, atît de tandru, atît de supus, atît de pătruns, încît toate femeile din sală erau supărate pe această rea și barbară Silvia, susținînd că, în locul ei, ele n-ar fi fost de-o cruzime atît de sălbatică, încît să-l aducă la disperare, și poate chiar la moarte, pe un păstor cu atîtea calități.

La sfîrșitul acestei tirade, în timp ce îl aplaudau gata-gata să se rupă scaunele, Leandru își plimbă privirea peste femeile din sală, oprindu-se la acelea care i se părea că au titluri de noblețe ; deoarece, în ciuda numeroaselor sale decepții, el nu renunțase la visul de a fi iubit de o doamnă din lumea mare, pentru frumusețea și talentul său de actor.

Și văzu ochi cărora lacrimile le dădeau o strălucire aparte și sîni albi care palpitau de emoție. Vanitatea îi fu satisfăcută, dar nu se miră deloc. Succesul nu-l surprinde niciodată pe un actor ; dar curiozitatea îi fu ațîțată din plin de *la Dama tapada*, care stătea retrasă în loja ei. Acest mister prevestea aventura. Leandru ghici numaidecît sub această mască o pasiune pe care conveniențele o forțau să se rețină, și aruncă spre necunoscută o ocheadă arzătoare, pentru a-i arăta că fusese înțeleasă.

Săgeata lansată își atinsese ținta și nobila îi făcu lui Leandru un semn imperceptibil din cap, ca și

însă, cu siguranță, cea mai emoționată dintre toate era doamna mascată. Zvîcniturile precipitate ale pieptului, care îi săltau dantelele, tremuratul ușor al evantaiului pe care îl ținea în mînă, aplecarea sa peste marginile lojii pentru a nu pierde nimic din spectacol, ar fi trădat lesne interesul pe care-l purta lui Leandru, dacă cineva ar fi avut răgazul s-o observe. Din fericire, toți ochii erau îndreptați către scenă, ceea ce îi dete timpul necesar să se liniștească.

Lygdamon, după cum știu toți, întrucît nimeni nu ignoră creațiile ilustrului Georges de Scudéry, își începe scena cu un monolog foarte emoționant și patetic, în care iubitul izgonit de Silvia dezbate importanta problemă de a ști cum să pună capăt unei existențe pe care asprimile neînduplecate ale frumoasei sale o fac de nesuportat. Va alege el oare, pentru a-și termina tristele sale zile, ștreangul sau spada? Se va azvîrli oare din vîrful unei stînci? Se va arunca în apa rîului, pentru a-și îneca dogoarea sufletului sub valuri? El ezită pe marginea sinuciderii și nu știe la ce să se hotărască. Acea vagă speranță, care nu-i părăsește pe îndrăgostiți decît în clipele de supremă disperare, îl oprește să-și ia viața. Poate că femeia inumană se va îmblînzi și se va lăsa înduplecată de o adorație atît de încăpățînată!

Trebuie să mărturisim, Leandru debită această tiradă ca un actor desăvîrșit, cu niște alternanțe între sfîrșeală și disperare nespus de înduioșătoare.

şi cum mîna sa distrată le-ar fi cules şi le-ar fi pus acolo fără să ia seama. Această găteală, dealtminteri, îi şedea de minune şi mai bine decît diamantele, cu toate că nu aceasta era şi părerea ei, dar sărăcia lucie din scrinul de bijuterii o silise să fie de bun gust şi să nu împodobească o păstoriță la fel ca pe o prințesă. Ea rosti într-un chip fermecător toate acele fraze poetice şi înflorite despre trandafiri, despre zefiruri şi alte adieri, despre înălțimea pădurilor, despre cîntecul păsărelelor, prin care Silvia îl împiedică în chip răutăcios pe Lygdamon să-i vorbească despre patima sa, cu toate că acest iubit găseşte în fiecare imagine pe care o întrebuințează frumoasa, un simbol de iubire şi un prilej de legătură pentru a reveni la gîndul care îl obsedează

De-a lungul acestei scene, Leandru, în timp ce vorbea Silvia, îşi îndreptă, în chip meşteşugit, cîteva suspine către loja misterioasă, lucru pe care îl repetă pînă la sfîrşitul piesei, care se încheie în zgomotul aplauzelor. Este inutil să vorbim mai mult despre o lucrare ce se află acum în toate mîinile. Succesul lui Leandru fu desăvîrşit şi toată lumea se miră că un comedian de valoarea lui nu apăruse încă în fața Curții regale ; Sérafina îşi avea şi ea admiratorii ei, iar vanitatea sa rănită se consolă prin cucerirea cavalerului de Vidalinc, care, dacă nu prețuia, în ceea ce priveşte bogăția, cît marchizul de Bruyères, era tînăr, după gustul zilei şi pe cale de a parveni

cum i-ar fi mulțumit pentru puterea sa de pătrundere.

Legătura se înfiripase și, de acum înainte, ori de cîte ori acțiunea piesei o îngăduia, se schimbau priviri între lojă și scenă. Leandru excela în acest gen de tertipuri ; știa să-și moduleze glasul și să declame o tiradă amoroasă astfel încît o persoană din sală să poată crede că o rostea numai pentru ea.

La intrarea în scenă a Silviei, întruchipată de Sérafina, cavalerul de Vidaline se porni să aplaude cu multă căldură, iar ducele de Vallombreuse, voind să favorizeze izbînda în dragoste a prietenului său, binevoi să-și apropie de trei sau patru ori palmele mîinilor sale albe, cu degetele încărcate de inele cu pietre strălucitoare. Sérafina salută printr-o ușoară reverență pe cavaler și pe duce, și se pregăti să înceapă, împreună cu Lygdamon, acel frumos dialog pe care cunoscătorii îl socotesc drept unul dintre pasajele cele mai izbutite ale piesei.

Așa cum cere rolul Silviei, ea făcu cîțiva pași pe scenă, cu un aer preocupat și visător, pentru a justifica întrebarea lui Lygdamon :

În reverie dulce eu cred că v-am surprins.

Sérafina era plină de grație în atitudinea ei nepăsătoare, cu capul ușor aplecat, unul din brațe atîrnînd alene, iar celălalt sprijinit de cingătoare.

Fusta țărănească, de o nuanță verde ca a apei, cu sclipiri argintii, era tivită cu funde de catifea neagră. În păr avea prinse cîteva floricele de cîmp, ca

După *Lygdamon și Lydias*, se jucară *Palavrele căpitanului Fracasse*, care își avură succesul lor obișnuit și stîrniră imense hohote de rîs. Sigognac, bine învățat de către Blazius și slujit de o inteligență naturală, jucă rolul căpitanului cu o extravaganță nespus de amuzantă. Zerbina părea că-i unsă cu lumină, așa de mult strălucea, iar marchizul, ieșit din minți, o aplauda cu furie. Vacarmul pe care îl făcea atrase chiar și atenția doamnei mascate. Ea înălță ușor din umeri și, sub catifeaua măștii sale, un surîs ironic îi ridică un pic colțul buzelor.

În ceea ce-o privea pe Isabella, prezența ducelui de Vallombreuse, așezat în partea dreaptă a scenei, îi provoca o oarecare neliniște, care ar fi putut fi observată de către public, dacă ea ar fi fost o comediană cu mai puțină experiență.

Se temea ca el să nu comită cine știe ce faptă insolentă, sau act de dezaprobare insultător. Dar teama ei nu se împlini. Ducele nu căută s-o zăpăcească printr-o privire prea fixă sau prea deșănțată ; o aplaudă chiar cu decență și rezervă cînd jocul ei merita aplauze. Numai cînd situațiile din piesă îl înfățișau pe căpitanul Fracasse primind bobîrnace, ghionturi și lovituri de baston, o ciudată expresie de dispreț stăpînit se așternea peste trăsăturile tînărului duce.

Buza i se răsfrîngea în chip orgolios, ca și cum ar fi rostit numai pentru sine : „Mi-e silă !" Însă nu dete pe față nici unul dintre sentimentele care de

bună seamă că îl agitau lăuntric și își păstră, în tot timpul spectacolului, aerul indolent și trufaș. Cu toate că era violent din fire, ducele de Vallombreuse, odată furia trecută, era prea gentilom pentru a-și permite ceva împotriva legilor curtoaziei cu privire la un adversar cu care trebuia să se bată a doua zi : pînă atunci ostilitățile erau suspendate, de parcă ar fi fost vorba de un armistițiu al lui Dumnezeu.

Doamna mascată se retrăsese cu puțin mai înainte de sfîrșitul celei de-a doua piese, pentru a se feri de vălmășagul mulțimii, și pentru a ajunge, fără să fie văzută, pînă la litiera care o aștepta la cîțiva pași de sala unde avusese loc spectacolul. Dispariția ei îl intrigă foarte mult pe Leandru, care, din colțul unei culise, supraveghea sala și urmărea mișcările femeii misterioase.

Aruncînd în grabă o mantie peste costumul său de păstor din Lignon, Leandru alergă într-o goană spre poarta actorilor pentru a o urmări pe necunoscută. Firul subțire care îi lega pe unul de altul avea să se rupă dacă nu se grăbea. Doamna, ieșită o clipă din umbră, se reîntorcea acolo pentru totdeauna, și intriga, de-abia înjghebată, se destrăma. Cu toate că se grăbise de-i ieșise sufletul, cînd ajunse afară, Leandru nu zări în jurul său decît casele negre și ulițele întunecoase, unde licăreau cîteva felinare purtate de valeți ce-și escortau stăpînii, și a căror lumină se oglindea în băltoacele cu apă de ploaie. Litiera, purtată de oameni vîn-

însărcinarea să vă repet o frază, dacă bineînţeles sînteţi dispus s-o auziţi, o frază din partea unei doamne mascate.

— Din partea unei doamne mascate? strigă Leandru; oh! rostiţi-o numaidecît! mor de nerăbdare!

— Iat-o cuvînt cu cuvînt, spuse pajul: „Dacă Lygdamon este tot atît de curajos pe cît este de galant, el se va găsi lîngă biserică la miezul nopţii: o caleaşcă îl va aştepta; să se urce în ea şi să se lase condus.

Mai înainte ca Leandru, grozav de mirat, să fi avut răgazul să răspundă, pajul se eclipsase, lăsîndu-l foarte perplex asupra a ceea ce trebuia să facă. Dacă inima îi zburda de bucurie la gîndul unei aventuri galante, umerii i se înfiorau la amintirea bastonadei primite într-un anume parc, la picioarele statuii ce reprezenta pe Amor discretul. Să fi fost iarăşi vorba de vreo cursă întinsă vanităţii sale de cine ştie ce ursuz, gelos pe farmecele sale? Avea să găsească oare la locul întîlnirii vreun soţ turbat, cu spada în mînă, gata să-l schilodească şi să-i taie beregata? Aceste reflecţii îi îngheţau ca prin farmec entuziasmul, deoarece, după cum am mai spus-o, Leandru nu se temea de nimic, în afară de bătăi şi de moarte, ca şi Panurge[1]. Cu toate acestea, dacă nu profita

[1] *Panurge*, tip de beţiv cinic creat de Rabelais în *Gargantua şi Pantagruel.*

joşi, apucase să dea după colţul unei străzi, ascunzînd-o astfel privirilor pasionatului Leandru.

„Sînt un dobitoc, îşi zise în sinea lui, cu acea sinceritate pe care o foloseşti uneori faţă de tine însuţi în clipele de disperare. Ar fi trebuit să ies după prima piesă, să-mi pun hainele de oraş şi să-mi aştept necunoscuta la poarta teatrului, fie că rămînea sau nu să vadă *Palavrele căpitanului Fracasse*. Ah ! animalule ! ah ! paiaţă ! o doamnă din lumea mare, fiindcă era o nobilă, indiscutabil, îţi face ochi dulci şi sub masca ei cade în extaz de admiraţie cînd te vede cum joci, şi tu n-ai atîta minte să dai fuga după ea ! Meriţi să ai toată viaţa ca amante nişte caţe, nişte paciaure de-alde Gothon, Maritorne, cu mîinile bătătorite de cît au ţinut coada măturii."

Leandru se afla în acest punct al discursului său interior, cînd un soi de mic paj, îmbrăcat într-o livrea cafenie şi fără galoane, purtînd pe cap o pălărie lăsată pe ochi, se înălţă deodată în faţa lui ca o arătare, şi-i spuse cu o voce cu timbru de copil, pe care căuta să o îngroaşe spre a o preface :

— Dumneavoastră sînteţi oare domnul Leandru, acela care, adineauri, aţi jucat rolul păstorului Lygdamon în piesa domnului de Scudéry ?

— Chiar eu sînt, răspunse Leandru. Ce doriţi de la mine şi ce pot să fac spre a vă fi de folos ?

— Oh ! mulţumesc, spuse pajul, eu nu doresc nimic de la dumneavoastră ; am primit numai

de ocazia ce i se prezenta atît de favorabilă şi de romanţioasă, se putea ca altă ocazie să nu se mai ivească niciodată, şi odată cu ea pierea şi visul vieţii sale, vis care il costase atîta in pomezi, cosmetice, rufe fine şi riscuri de tot felul. Apoi, dacă nu avea să se ducă, frumoasa necunoscută ar fi putut să-l acuze de laşitate, gînd mult prea oribil şi care ar fi dat curaj chiar şi fiinţelor celor mai mişele. Această idee insuportabilă il hotărî pe Leandru. „Dar, dacă această frumoasă pentru care risc să-mi fie rupte oasele şi să fiu aruncat în cine ştie ce temniţă adîncă, o fi vreo babă tencuită cu tot felul de farduri şi cu ceruză, cu perucă şi cu dinţi falşi ? îşi spuse el.

Există bătrîne din astea infocate, vampire ale dragostei, cărora, spre deosebire de vampirii de prin cimitire, le place să se hrănească cu carne fragedă. Oh, nu ! doamna mascată este tînără şi plină de nuri, sînt convins de acest lucru. Ceea ce zăream din gîtul şi din sînii ei era alb, rotund, apetisant şi făgăduia adevărate minuni în ceea ce privea restul ! Da, voi merge, cu siguranţă ! am să mă urc în caleaşcă. O caleaşcă ! nimic nu este mai nobil şi nu face impresie mai bună !

Odată luată această hotărîre, Leandru se reîntoarse la „Stema Franţei“, abia se atinse de cina comedianţilor, şi se retrase în camera sa, unde se ferchezui şi se spilcui pe cît putu mai bine, făcînd risipă de lenjerie fină cu broderii, de pudră de iris, de parfum de mosc. Luă de asemenea cu sine

un pumnal lung și o spadă, deşi nu era cituşi de puțin în stare să se servească de ele la nevoie, dar un amant înarmat impune întotdeauna mai mult respect geloşilor supărători. Apoi îşi lăsă pălăria pe ochi, se înfăşură, după moda spaniolă, într-o mantie de culoare închisă şi ieşi din han tiptil-tiptil, avînd norocul să nu fie zărit de răutăciosul Scapin, care sforăia de zor în odăița sa, la celălalt capăt al galeriei.

Străzile erau pustii de mult, deoarece paşnicii cetățeni din Poitiers se culcau devreme de tot. Leandru nu întîlni nici o vietate în afară de citeva pisici jigărite ce dădeau tîrcoale, melancolice, şi care, la zgomotul paşilor săi, dispăreau ca nişte umbre pe sub vreo poartă rău închisă sau prin vreo răsuflătoare de pivniță. Amorezul nostru ajunse în piața bisericii exact cînd răsuna ultima lovitură de clopot ce anunța miezul nopții, iar dangătul lugubru făcu să-şi ia zborul sumedenie de bufnițe din bătrînul turn. Răsunetul sinistru al clopotului în mijlocul tăcerii nopții stîrni în sufletul atît de puțin liniştit al lui Leandru o groază religioasă şi misterioasă. I se părea că aude chiar dangătul înmormîntării sale. O clipă stătu în cumpănă dacă n-ar fi mai bine să facă drum întors şi să meargă, prudent, să se lungească singur între cearşafurile sale, în loc să mai alerge după aventuri nocturne ; dar văzu caleaşca ce-l aştepta la locul hotărît şi pe micul paj, mesagerul doamnei mascate, în picioare, pe scara trăsurii,

ţinînd portiera deschisă. Nu mai era nici o cale să dea înapoi, deoarece puţini oameni au curajul să fie laşi faţă de martori. Leandru fusese zărit de către copil şi de către vizitiu ; ca atare, înaintă cu paşi hotărîţi, pe care îi dezminţeau lăuntric nişte grozave bătăi de inimă, şi se urcă în trăsură cu aparentul curaj neînfricat al unui Galaor [1].

De-abia se aşeză Leandru pe pernele caleştii, că vizitiul îşi biciui caii, care porniră într-un trap vioi. În caleaşcă domnea o profundă obscuritate ; pe lîngă faptul că era noapte adîncă, apărătorile de piele erau lăsate de-a lungul geamurilor şi nu îngăduiau să deosebeşti nimic în afară. Pajul rămăsese în picioare pe scara caleştii, şi nu se putea discuta cu el şi nici să se afle de la el cea mai mică lămurire.

Părea, dealtminteri, foarte laconic şi puţin dispus să spună ceea ce ştia, dacă ştia cumva ceva. Comedianul nostru pipăi cu atenţie pernele, făcute din catifea şi împodobite cu sumedenie de ciucuri ; sub picioare simţea un covor gros şi aspira un uşor parfum de ambră, pe care îl răspîndea stofa garniturii interioare, mărturie a eleganţei şi rafinamentului. Caleaşca aceasta, fără nici o îndoială că îl ducea în chip atît de misterios către o persoană de vază ! Încercă să se orienteze, dar nu cunoştea decît prea puţin oraşul Poitiers ; cu toate

[1] *Galaor*, frate al lui Amadis, în romanul cu acelaşi nume, exemplu de vitejie şi de galanterie.

acestea i se păru, după cîtva timp, că zgomotul roților nu mai era repercutat de ziduri, și că trăsura nu mai trecea peste gîrlițele ulițelor. Goneau în afară de oraș, în plin cîmp, către cine știe ce culcuș tainic, propice amorurilor și asasinatelor, se gîndi Leandru străbătut de un ușor fior, ducînd în același timp mîna la pumnal, ca și cum un soț sîngeros sau un frate feroce ar fi apărut deodată în fața lui, în umbră.

În sfîrșit, caleașca se opri. Micul paj deschise portiera ; Leandru coborî și se găsi în fața unui zid înalt și întunecat, care i se păru a fi împrejmuirea unui parc sau a unei grădini. Curînd deosebi în zid o poartă, iar lemnul ei crăpat, înnegrit și acoperit de mușchi, o făcea să se confunde la prima vedere cu pietrele zidului. Pajul împinse cu putere unul dintre cuiele ruginite care prindeau scîndurile și poarta se întredeschise.

— Dați-mi mîna ca să vă călăuzesc, se adresă pajul lui Leandru ; este prea mare bezna spre a mă putea urma prin aceste labirinturi de copaci.

Leandru se supuse, și amîndoi merseră timp de cîteva minute printr-o pădure încă destul de deasă, deși tare despuiată din pricina iernii, iar frunzele uscate foșneau sub pașii lor. Pădurii îi luă locul apoi o grădină mărginită de arbuști de merișor și împodobită cu copaci de tisă, tăiați în chip de piramidă, care căpătau, în obscuritate, forme vagi de spectre sau de oameni la pîndă, lucru și mai înfricoșător încă pentru înspăimîntatul

dom reprezenta un cer albastru de o nuanţă închisă şi mată, în care pluteau norişori trandafirii şi zburau lin amoraşi în felurite atitudini pline de graţie. O tapiţerie împodobită cu scene împrumutate din *Astrée*, romanul domnului Honoré d'Urfé, îmbrăca plăcut pereţii. Scrinuri încrustate în *pietra dura* de Florenţa, fotolii de catifea roşie cu ciucuri, o masă acoperită cu un covor de Turcia, vaze de China, pline cu flori, cu tot anotimpul rece, arătau îndeajuns că stăpîna casei era bogată şi de neam mare.

Braţe de negri sculptate în marmoră neagră, izvorînd din mîneci aurite, alcătuiau candelabre, şi aruncau strălucirea luminărilor lor peste toate aceste măreţii. Orbit de aceste splendori, Leandru nu remarcă dintru început că nu se afla nimeni în salon ; îşi scoase mantia, pe care o puse împreună cu pălăria de fetru pe un taburet, îşi aranjă încă o dată, mai bine, în faţa unei oglinzi de Veneţia, una dintre bucle, a cărei estetică fusese compromisă, luă ţinuta cea mai graţioasă din repertoriul său şi îşi spuse plimbîndu-şi ochii în jur :

„Ei bine ! dar unde se află divinitatea acestor locuri ? Templul, fără îndoială, îl văd, dar nu şi idolul. Cînd are să iasă oare din norul ei şi are să se trădeze, ca o adevărată zeiţă, prin mersul ei, după expresia lui Virgil ?"

Leandru ajunsese aici cu lăuntrica sa frazeologie galantă, cînd faldul unei portiere din damasc sîngeriu de India se clinti, deschizînd calea doam-

comedian. După ce traversară grădina, Leandru şi călăuza sa urcară treptele unei terase, pe care se ridica un pavilion construit în stil rustic, avînd un fel de dom în vîrf şi în colţurile acoperişului nişte vase decorative, din care se ridicau, sculptate, flăcări de piatră. Aceste detalii fură observate de amorezul nostru la acea licăreală obscură pe care o răspîndeşte întotdeauna cerul, noaptea, într-un loc deschis. Pavilionul ar fi părut nelocuit, dacă o uşoară roşeaţă cernută printr-o perdea deasă de damasc n-ar fi împurpurat una dintre ferestre, reliefîndu-i cadrul pe fondul întunecat al clădirii.

Fără îndoială că îndărătul acestei perdele îl aştepta doamna mascată, emoţionată desigur şi ea : deoarece, în aceste escapade amoroase, femeile îşi riscă buna lor reputaţie, şi uneori chiar viaţa, ca şi amorezii lor, de îndată ce lucrurile ajung la urechile soţilor şi se întîmplă ca aceştia să aibă o fire brutală. Dar în aceste clipe lui Leandru nu-i mai era frică ; orgoliul satisfăcut îi ascundea pericolul. Caleaşca, pajul, grădina, pavilionul, toate trădau o nobilă de primul rang, şi intriga se înnoda într-un chip care nu avea nimic burghez. Se afla în al nouălea cer de fericire, iar picioarele sale nu mai atingeau pămîntul. Ar fi voit ca răul şi batjocoritorul de Scapin să-l vadă acum în plină glorie şi triumfător.

Pajul împinse o uşă mare de cristal şi apoi se retrase, lăsîndu-l pe Leandru singur în pavilionul mobilat bogat şi cu mult gust. Bolta formată de

nei mascate, admiratoarea lui Lygdamon. Ea își mai păstra încă pe față masca de catifea neagră, ceea ce il nelinişti pe comedianul nostru.

„Să fie oare urîtă ? reflectă el ; această pasiune pentru mască mă alarmează." Teama sa dură puțin, deoarece doamna, păşind către mijlocul salonului unde se afla, respectuos, Leandru, își desfăcu masca de pe față şi o aruncă pe masă, descoperind, la strălucirea luminărilor, un chip destul de armonios şi de agreabil, în care străluceau doi ochi frumoşi de culoarea tutunului de Spania, înflăcărați de pasiune, şi surîdea o gură cu dinți frumoşi, roşie ca o cireaşă şi cu buza de jos crestată de o dunguliță. În jurul figurii se ondulau bogați ciorchini de cosițe castanii, care se prelungeau pînă peste umerii albi şi plini şi îndrăzneau chiar să sărute conturul anumitor jumătăți de globuri, ale căror zvîcnituri se trădau prin freamătul dantelelor ce le învăluiau.

— Doamna marchiză de Bruyères ! strigă Leandru cît se poate de surprins şi întrucîtva neliniştit, amintirea bastonadei revenindu-i in minte, este oare cu putință ? sînt oare jucăria unui vis ? să îndrăznesc să cred în această fericire nesperată ?

— Nu te înşeli, prietene, spuse marchiza, eu sînt, într-adevăr, doamna de Bruyères, şi pot să sper că inima dumitale mă recunoaşte la fel ca şi ochii dumitale ?

— Oh ! imaginea dumneavoastră este gravată în inima mea cu trăsături de flăcări, răspunse

Leandru pe un ton convingător; nu am decît să privesc în mine pentru a o vedea împodobită cu toate grațiile și cu toate perfecțiunile.

— Îți mulțumesc că ai păstrat această frumoasă amintire despre mine, rosti marchiza. Aceasta dovedește un suflet ales și generos. De bună seamă că m-ai crezut crudă, ingrată și falsă. Vai! biata mea inimă este atît de iubitoare, și cît de departe eram de a fi insensibilă la pasiunea pe care mi-o arătai. Scrisoarea dumitale, încredințată unei slujnice necredincioase, a căzut în mîinile marchizului. El este acela care a întocmit răspunsul pe care l-ai primit și cu care te-a amăgit. Mai tîrziu, domnul de Bruyères, rîzînd de ceea ce numea el o festă grozavă, mi-a citit această scrisoare, unde palpita dragostea cea mai vie și cea mai pură, luînd-o drept o epistolă de un ridicol desăvîrșit. Dar n-a stîrnit efectul pe care îl aștepta. Sentimentele pe care le nutream pentru dumneata au devenit și mai puternice, și am luat hotărîrea să te răsplătesc pentru suferințele pe care le-ai îndurat pentru mine. Știindu-l pe soțul meu ocupat cu noua sa cucerire, am venit la Poitiers; ascunsă sub această mască, te-am ascultat dînd glas atît de bine unui amor fictiv, încît am vrut să văd dacă vei fi la fel de elocvent vorbind pentru dumneata însuți.

— Doamnă, exclamă Leandru îngenunchind pe o pernă la picioarele marchizei, care se lăsase între brațele unui fotoliu, parcă epuizată de efortul pricinuit pudoarei sale de mărturisirea făcută,

doamnă, sau mai degrabă regină şi zeitate, ce pot însemna cuvintele fardate, pasiunile dogoritoare contrafăcute, stihuri şi gîndiri afectate imaginate la rece de poeţi care îşi rod unghiile, suspinele deşarte aruncate la picioarele unei comediene mîzgălite cu carmin şi ai cărei ochi distraţi rătăceso printre spectatori, alături de cuvintele izvorîte din suflet, de jarul care îţi mistuie pînă şi măduva oaselor, de hiperbolele unei pasiuni căreia întregul univers nu i-ar putea inspira îndeajuns de strălucitoare imagini pentru a-şi împodobi idolul, şi alături de elanurile unei inimi care ar voi să-şi ia zborul din piept, unde este încătuşată, pentru a servi de pernă picioarelor fiinţei adorate ? Dumneavoastră binevoiţi să găsiţi, dumnezeiască marchiză, că exprim cu căldură dragostea în piesele de teatru : pentru că eu nu m-am uitat niciodată la vreo actriţă, şi pentru că gîndurile îmi zboară întotdeauna mult mai departe, către un ideal perfect, către o doamnă frumoasă, nobilă, spirituală ca dumneavoastră, şi numai pe aceasta o iubeso sub numele de Silvia, de Doralisa şi de Isabella, care îi slujesc doar de fantome.

Spunînd acestea, Leandru, care era prea bun actor ca să uite că pantomima trebuie să întovărăşească vorbele, se aplecă asupra mîinii pe care marchiza i-o abandonase şi o acoperi cu sărutări înflăcărate. Marchiza îşi lăsă degetele albe, lungi şi încărcate de inele, să rătăcească prin părul mătăsos şi parfumat al comedianului şi, pe jumătate

răsturnată în fotoliul ei, privea fără să-i vadă la micii amoraşi înaripaţi de pe plafonul de un albastru mat.

Deodată marchiza îl respinse pe Leandru şi se ridică clătinîndu-se :

— Oh ! sfîrşeşte, rosti ea cu un glas întretăiat şi gîfîind, sfîrşeşte, Leandru, sărutările tale mă ard şi mă înnebunesc !

Şi, sprijinindu-se cu mîna de perete, ajunse la uşa prin care intrase şi ridică portiera, ale cărei falduri căzură în urma ei şi a lui Leandru, care se apropiase pentru a o susţine.

O auroră hibernală sufla în degetele sale roşiatice, cînd Leandru, bine învelit în mantia sa şi pe jumătate adormit într-un colţ al caleştii, fu adus îndărăt la poarta oraşului Poitiers. Ridicînd colţul perdelei de piele pentru a recunoaşte drumul, Leandru îl zări de departe pe marchizul de Bruyères care mergea alături de Sigognac şi se îndreptau spre locul fixat pentru duel. Actorul lăsă perdeaua de piele pentru a nu fi văzut de marchiz, pe care caleaşca aproape că îl atinse în treacăt. Un surîs de răzbunare satisfăcută îi flutură pe buze. Loviturile de ciomag erau plătite !

Locul ales era adăpostit de vînt printr-un zid lung, care mai prezenta avantajul de a-i ascunde pe combatanţi de ochii călătorilor ce treceau pe drum. Terenul era tare, bine bătătorit, fără pietre, moviliţe sau tufe de iarbă, de care s-ar fi putut

fu surprins cînd, încercînd în chip neglijent spada baronului, găsi o lamă suplă și fermă, care îi dejuca spada cu o admirabilă ușurință. Ducele deveni mai atent, apoi încercă o serie de atacuri simulate, imediat ghicite. La cel mai neînsemnat răgaz pe care și-l îngăduia, vîrful spadei lu Sigognac înainta, fiind necesară o paradă promptă. Vallombreuse riscă un atac ; spada sa, înlăturată printr-o ripostă savantă, îl lăsă descoperit și, dacă nu s-ar fi aplecat brusc înapoi, ar fi fost atins în plin piept. Pentru duce, aspectul luptei se schimba. Crezuse că va putea dirija lupta după placul său și că, după cîteva pase, îl va răni pe Sigognac unde va voi, cu ajutorul unei lovituri care pînă atunci îi reușise întotdeauna. Nu numai că acum nu mai era stăpîn să atace după placul său, dar avea nevoie de întreaga sa dibăcie pentru a se apăra. Cu toate că se strădui din răsputeri să-și păstreze sîngele rece, mînia îl năpădea tot mai mult ; simțea cum devine nervos și febril, în timp ce lui Sigognac, impasibil, părea să-i facă plăcere să-l irite prin garda sa ireproșabilă.

— Dar noi nu facem nimic în timp ce prietenii noștri se duelează ? îl întrebă cavalerul de Vidalinc pe marchizul de Bruyères ; e tare frig în dimineața asta, să ne batem puțin, chiar și numai ca să ne încălzim.

— Cu multă plăcere, spuse marchizul, astfel o să ne mai dezmorțim.

împiedica picioarele, şi oferea toate înlesnirile pentru ca nişte oameni de onoare să-şi taie în mod corect beregata.

Ducele de Vallombreuse şi cavalerul de Vidalinc, urmaţi de un chirurg-bărbier, nu întîrziară să-şi facă apariţia. Cei patru gentilomi se salutară cu o curtoazie trufaşă şi cu o politeţe rece, aşa cum se cuvine unor oameni binecrescuţi care se vor bate pe viaţă şi pe moarte. O desăvîrşită nepăsare se citea pe figura tînărului duce, foarte brav şi dealtminteri sigur de iscusinţa sa. Sigognac nu făcea o figură mai puţin bună, cu toate că se afla la primul său duel. Marchizul de Bruyères era foarte satisfăcut de sîngele rece pe care il arăta Sigognac şi prevesti numai lucruri bune.

Vallombreuse îşi aruncă mantia şi pălăria şi îşi desfăcu tunica, manevre care fură imitate întocmai de către Sigognac. Marchizul şi cavalerul măsurară spadele combatanţilor. Aveau aceeaşi lungime.

Fiecare se instală în terenul său, îşi luă spada şi se aşeză în gardă.

— Începeţi, domnilor, şi luptaţi ca nişte oameni curajoşi, rosti marchizul.

— Recomandarea este inutilă, spuse cavalerul de Vidalinc; au să se bată ca nişte lei. Va fi un duel superb.

Vallombreuse, care, în fond, nu se putea împiedica să nu-l dispreţuiască puţin pe Sigognac şi îşi imagina că nu va întîlni decît un adversar slab,

duce să desfacă degetele, iar spada se rostogoli pe pămînt.

Sigognac, cu o perfectă curtoazie, se opri de îndată, cu toate că ar fi putut să repete lovitura fără a încălca regulile duelului, care nu trebuia să se oprească la prima sîngerare. Sprijinindu-şi vîrful lamei de pămînt, îşi puse mîna stîngă în şold şi păru că aşteaptă hotărîrile adversarului său. Însă Vallombreuse, căruia Vidaline îi repusese spada în mînă în urma unui gest de aprobare al lui Sigognac, nu mai era în stare s-o ţină şi făcu semn că îi era de ajuns.

După care Sigognac şi marchizul de Bruyères salutară în modul cel mai politicos de pe lume pe ducele de Vallombreuse şi pe cavalerul de Vidaline şi îşi reluară drumul către oraş.

X

UN CAP PRINTR-O FERESTRUICĂ

Ducele de Vallombreuse fu așezat cu multe precauții într-o litieră, cu brațul legat de către chirurg și susținut de o eșarfă. Rana sa, cu toate că îl punea în imposibilitate să mînuiască spada pentru cîteva săptămîni, nu era deloc periculoasă; fără să atingă vreo arteră sau vreun nerv, lama străbătuse numai carnea. Hotărît lucru, rana îl făcea să sufere, dar orgoliul său sîngera cu mult mai mult. De aceea, pe lîngă ușoarele contracții pe care durerea le imprima uneori sprîncenelor negre ale tînărului duce, se putea citi pe fața sa o expresie de furie rece, iar mîna-i sănătoasă zgiria cu degetele crispate catifeaua litierei. Adesecori, în timpul drumului, își scoase în afară capul palid pentru a-i ocări pe purtătorii litierei, care mergeau totuși cu pasul cel mai egal, căutînd locurile netede pentru a evita cea mai mică zdruncinătură, ceea ce nu-l împiedica pe rănit să-i numească „bădărani", și să le promită că va pune să-i biciuiască,

Vidaline era superior marchizului de Bruyères în știința scrimei, și, la capătul citorva lovituri, făcu să-i sară spada din mînă printr-un atac sec și rapid. Cum nu exista nici o ranchiună la mijloc, se opriră, de comun acord, și își îndreptară atenția asupra lui Sigognac și Vallombreuse.

Ducele, silit de tehnica și de arta desăvîrșită a baronului, se și dăduse înapoi cu mai mulți pași. Începuse să obosească, iar respirația îi devenise gîfîitoare. Din timp în timp, din oțelurile încrucișate rapid țîșnea cîte o scînteie albăstruie, dar riposta slăbea în fața atacului și ceda. Sigognac, care, după ce își obosise adversarul, începuse să plaseze lovituri și să fandeze, îl făcea pe duce să dea mereu înapoi.

Cavalerul de Vidaline era foarte palid și începuse să-i fie teamă pentru prietenul său. Era evident, pentru bunii cunoscători în secretele scrimei, că întregul avantaj era de partea lui Sigognac.

„De ce dracu' nu încearcă oare Vallombreuse lovitura învățată de la Girolamo din Neapole și pe care de bună seamă că acest gascon n-o cunoaște ?" murmură Vidaline.

Ca și cum ar fi citit gîndurile prietenului său, tînărul duce încercă să execute faimoasa figură ; dar, în clipa în care era pe punctul să expedieze lovitura printr-o mișcare ca de bici, Sigognac o preveni și îi plasă o lovitură directă atît de desăvîrșită, încît îi traversă antebrațul dintr-o parte în cealaltă. Durerea pricinuită de rană îl făcu pe

deoarece îl scuturau, susţinea el, ca pe nişte cartofi dintr-un coş.

Ajuns acasă, ducele nu voi să se întindă în pat, şi se culcă, sprijinit de perne, pe un scaun cu rezemătoare, cu picioarele acoperite de o cuvertură de mătase pichetată, adusă de Picard, valetul, foarte surprins şi perplex că îşi vede stăpînul reintorcîndu-se rănit, lucru deloc obişnuit, ţinînd seama de îndemînarea tînărului duce în materie de scrimă.

Aşezat pe un taburet, alături de prietenul său, cavalerul de Vidaline îi întindea din sfert în sfert de oră cîte o lingură dintr-o băutură întăritoare prescrisă de chirurg. Vallombreuse păstra tăcerea, dar era vizibil că o mînie surdă fierbea în el, în ciuda calmului pe care îl afişa. În sfîrşit furia sa se revărsă în aceste cuvinte violente :

— Concepi oare, Vidaline, ca această barză slăbănoagă, fără de pene, care şi-a luat zborul din turnul ruinat al castelului său, ca să nu moară de foame acolo, să ajungă să mă găurească astfel cu ciocul ei lung, pe mine, care m-am măsurat cu cele mai fine lame ale timpului şi care m-am întors întotdeauna de pe teren fără o zgirietură, ba lăsînd, dimpotrivă, acolo, un oarecare amorez leşinat şi dîndu-şi ochii peste cap în braţele martorilor săi ?

— Chiar şi oamenii cei mai fericiţi şi mai îndemînatici îşi au zilele lor de ghinion, răspunse în

chip sentențios Vidalinc. Fața zeiței Fortuna nu este întotdeauna aceeași; cînd surîde, cînd este bosumflată. Pînă acum, n-ați avut nici un motiv să vă plîngeți de ea, fiindcă v-a alintat la sîn, ca pe copilul ei cel mai drag.

— Nu este oare rușinos, continuă Vallombreuse, însuflețindu-se, ca această fantoșă ridicolă, acest boiernaș grotesc care încasează pumni și mănîncă bătăi strașnice pe scenă în farse josnice, să-l înfrîngă pe ducele de Vallombreuse, pînă acum neînvins? De bună seamă că este vreun gladiator de profesie, ascuns în pielea unui saltimbanc.

— Știți bine calitatea sa adevărată, pentru care garantează marchizul de Bruyères, spuse Vidalinc; cu toate acestea, dibăcia sa fără pereche în mînuirea spadei mă uimește, și întrece dexteritatea celor mai cunoscuți spadasini. Nici Girolamo și nici Paraguante, celebrii maeștri de arme, nu au o tehnică mai perfectă. L-am observat bine în această întîlnire, și cei mai faimoși dueliști ai noștri n-ar fi făcut decît să pălească în fața lui. A fost nevoie de toată îndemînarea dumneavoastră și de lecțiile napolitanului ca să nu fiți rănit grav. Chiar și înfrîngerea dumneavoastră reprezintă o victorie. Marcilly și Duportal, care totuși se pricep în materie de scrimă și se numără printre lamele excelente ale orașului, ar fi rămas pe teren, cu un asemenea adversar, și nu e cazul să vă îndoiți de acest lucru.

aerul sumbru şi sălbatic al chipului, s-ar fi putut ghici lesne că proiecte negre de răzbunare se şi urzeau în creierul său, proiecte ce trebuiau clocite de ură pentru a fi duse la îndeplinire.

— Grozavă figură am să mai fac acum în fața Isabellei, rosti el forțîndu-se să rîdă — dar rîdea galben —, cu brațul ăsta străpuns de amorezul ei. Cupidon invalid n-a avut niciodată succes pe lîngă Grații.

— Uitați-o pe această ingrată, exclamă Vidaline. La urma urmelor, ea nu putea să prevadă că un duce va avea capriciul să se îndrăgostească de ea. Întorceți-vă la buna Corisanda, care vă iubește din tot sufletul şi plînge ceasuri întregi la uşa dumneavoastră, ca un cîine izgonit.

— Nu pronunța acest nume, Vidaline, strigă ducele, dacă vrei să rămînem prieteni. Această duioşie slugarnică, pe care nici o insultă n-o descurajează, mă dezgustă şi mă plictiseşte peste măsură. Îmi trebuie indiferențe trufaşe, mîndrii rebele, virtuți ce nu pot fi cucerite! Cît de adorabilă şi de fermecătoare mi se pare această disprețuitoare Isabella! Cît de recunoscător îi sînt că îmi disprețuieşte iubirea, care fără îndoială că ar fi şi pălit pînă acum dacă ar fi fost acceptată! De bună seamă că n-are un suflet josnic şi de rînd, pentru ca să respingă, în situația ei, avansurile unui senior, care o remarcă şi care nu este prea rău făcut, dacă ar fi să ne luăm după doamnele din oraş. În pasiunea mea intră şi un fel de

— Ard de nerăbdare să mi se închidă rana, continuă ducele după o clipă de tăcere, pentru a-l provoca din nou, ca să-mi iau revanşa.

— Ar fi o acţiune primejdioasă şi pe care nu v-aş sfătui s-o încercaţi, spuse cavalerul; s-ar putea să vă mai rămînă în braţ o oarecare slăbiciune ce v-ar micşora şansele de victorie. Acest Sigognac este un adversar de temut, cu care nu trebuie să aibă nimeni de-a face în mod imprudent. Vă cunoaşte acum felul de a lupta şi siguranţa pe care ţi-o dă un prim avantaj îi va îndoi forţele. Onoarea a fost satisfăcută în acest chip, întîlnirea a fost serioasă. Opriţi-vă aici.

Vallombreuse, în forul său interior recunoştea justeţea acestor opinii. Studiase el însuşi îndeajuns scrima, în care credea că excelează, pentru a înţelege că spada sa, oricît de dibace ar fi fost, nu va putea atinge pieptul lui Sigognac, apărat de o gardă impenetrabilă, în faţa căreia se sfărîmaseră toate eforturile sale. Îi recunoştea uimitoarea superioritate, cu toate că se indigna din această pricină. Era chiar constrîns să-şi spună în sinea lui că baronul, nevoind să-l ucidă, îi pricinuise intenţionat o rană care să-l facă incapabil de luptă. Această mărinimie, care ar fi mişcat un caracter mai puţin orgolios, îi irita trufia şi îi învenina resentimentele. Să fie învins! o asemenea idee îl înnebunea. În aparenţă se arătă de acord cu sfaturile prietenului său; dar, după

stimă, pe care n-am obiceiul s-o acord femeilor; dar cum să-l înlătur pe acest blestemat de boiernaş, pe nenorocitul de Sigognac, lua l-ar toţi dracii?

— Lucrul nu va fi uşor, rosti Vidalinc, acum cînd este atent şi se păzeşte. Dar chiar de s-ar ajunge la suprimarea lui, va rămîne mai departe, pentru totdeauna, dragostea Isabellei faţă de el, şi dumneavoastră ştiţi mai bine decît oricine, că doar aţi suferit de multe ori din această pricină, cît de încăpăţînate sînt femeile în dragostea lor.

— Oh! dacă aş putea să-l ucid pe baron, continuă Vallombreuse, pe care argumentele cavalerului nu-l convingeau deloc, aş domestici-o numaidecît pe domnişoara, cu toate aerele sale de mironosiţă şi de virtuoasă. Nimic nu se uită mai repede decît un amorez răposat.

Nu aceasta era şi opinia cavalerului de Vidalinc, dar el nu socoti nimerit să înceapă o controversă pe această temă, care ar fi putut să invenineze firea iritabilă a lui Vallombreuse.

— Vindecaţi-vă mai întîi, şi apoi vom chibzui la ceea ce este de făcut; aceste discuţii vă obosesc. Încercaţi să vă odihniţi puţin şi să nu vă mai necăjiţi; chirurgul m-ar certa şi m-ar învinovăţi că nu mă pricep să îngrijesc bolnavii de nu v-aş recomanda liniştea, atît a spiritului cît şi a trupului.

Rănitul, supunîndu-se acestor sfaturi, tăcu, închise ochii şi nu întîrzie să adoarmă.

Sigognac şi marchizul de Bruyères se întorseseră liniştiţi la hanul „Stema Franţei", unde, ca

nişte gentilomi discreţi, nu suflară nici o vorbă despre duel ; dar zidurile, despre care se spune că au urechi, au şi ochi : ele văd cel puţin tot aşa de bine pe cît aud. În acel loc, solitar în aparenţă, multe priviri iscoditoare spionaseră feluritele întorsături ale duelului. Trîndăvia provinciei dă naştere la multe din acele muşte invizibile sau puţin băgate în seamă care se învîrtesc prin locurile în care trebuie să se întîmple ceva, şi care, bîzîind din aripi, zboară apoi să răspîndească pretutindeni noutatea. Încă la ora dejunului, întregul Poitiers ştia că ducele de Vallombreuse fusese rănit într-un duel de către un adversar necunoscut. Sigognac, trăind foarte retras la han, nu-şi arătase publicului decît masca, nu şi figura. Acest mister aţîţa la culme curiozitatea, iar imaginaţiile lucrau cu înfrigurare pentru a descoperi numele învingătorului. Este de prisos să relatăm bizarele presupuneri făcute. Fiecare îşi construia cu multă dificultate presupunerea sa, bazîndu-se pe inducţiile cele mai frivole şi mai ridicole, dar nu-i trecuse nimănui prin cap năstruşnica idee că adevăratul învingător era căpitanul Fracasse, de care rîseseră atîta în ajun. Un duel între un senior de un asemenea rang şi un măscărici ar fi părut o invenţie prea gogonată şi prea neroadă pentru a putea da naştere la vreo bănuială. Mai multe persoane din lumea bună îşi trimiseră oameni la palatul Vallombreuse pentru a afla noutăţi despre duce, soco-

tînd să obţină o informaţie cît de mică datorită indiscreţiei obişnuite a valeţilor ; dar valeţii rămaseră taciturni ca muţii din seraiuri, pentru temeinicul motiv că nu aveau nimic ce să spună.

Vallombreuse, din pricina bogăţiei, a trufiei, frumuseţii şi a succeselor sale pe lîngă femei, stîrnise în jurul său multe invidii, care nu aveau curajul să se arate făţiş ; dar înfrîngerea sa făcea mare plăcere răutăţii obscure. Era primul eşec pe care-l suferea, şi toţi cei jigniţi de aroganţa sa se bucurau acum de această lovitură, care ţintise din plin în c.le mai delicate fibre ale amorului său propriu. Nu mai conteneau să trăncănească despre bravura, îndemînarea şi minunata înfăţişare a adversarului, deşi nu-l văzuseră niciodată. Doamnele, care toate aveau să se plîngă mai mult sau mai puţin de purtările tînărului duce faţă de ele, întrucît Vallombreuse făcea parte dintre acei sacrificatori ale căror capricii răutăcioase pîngăresc altarul unde au ars tămîie, se arătau pline de entuziasm faţă de acela care le răzbuna jignirile secrete. L-ar fi încoronat bucuros cu lauri şi cu mirt : să exceptăm însă din numărul lor pe drăgăstoasa Corisanda, care, cît pe-aci să înnebunească la aflarea ştirii, plînse în văzul tuturor şi, cu riscul celei mai aspre şi urîte primiri, reuşi să înfrîngă consemnul şi să-l vadă nu pe duce, prea bine păzit pentru aşa ceva, ci pe cavalerul de Vidaline, mai blînd şi mai indulgent, care îşi dădu

multă osteneală s-o liniştească pe această amantă, mai sensibilă decît era cazul la nenorocirile unui ingrat.

Cu toate acestea, cum nimic nu poate rămîne ascuns pe acest glob pămîntesc şi sublunar, se află de la jupîn Bilot, care o ştia de la Jacques, valetul marchizului, de faţă la convorbirea dintre Sigognac şi stăpînul său la supeul Zerbinei, că eroul necunoscut, învingător al tînărului duce de Vallombreuse, era, fără nici un pic de îndoială, căpitanul Fracasse, sau, pentru a spune mai exact, un baron ce se angajase din dragoste în trupa ambulantă a lui Irod. Cît despre nume, Jacques îl uitase. Era un nume care se termina în *gnac*, terminaţie comună în ţinutul Gasconiei, dar era cît se poate de sigur de rangul său nobiliar.

Această istorie adevărată, deşi romanţioasă, avu mult succes în Poitiers. Cu toţii se interesară de acest gentilom atît de brav şi cu o spadă aşa de grozavă, iar cînd căpitanul Fracasse apăru pe scenă, aplauze prelungite, chiar mai înainte de a deschide gura, dovediră simpatia ce i se purta. Ba unele doamne, dintre cele mai cu vază şi mai bogate, nu se sfiiră să-şi fluture batistele. Şi pentru Isabella răsunară aplauze mai sonore decît de obicei, care erau cît pe-aci s-o zăpăcească pe tînăra actriţă, şi făcură să i se ridice în obraji, pe sub pojghiţa de fard, roşeaţa naturală a pudorii. Fără să-şi întrerupă rolul, ea răspunse acestor dovezi

de simpatie printr-o reverență modestă și o grațioasă înclinare din cap.

Irod își freca mîinile de bucurie, iar fața sa lată și cam gălbuie înflorea ca o lună plină, deoarece încasările erau grozave și casa amenința să crape din pricina unei supraabundențe monetare, toată lumea vrînd să-l vadă pe acest faimos căpitan Fracasse, actor și gentilom, pe care nu-l înspăimîntau nici ciomege și nici spade, și care nu se temea, ca un inimos apărător al frumuseții, să se măsoare cu un duce, teroarea celor mai viteji. Cît despre Blazius, el nu prevestea nimic bun de pe urma acestui triumf; se temea, nu fără motiv, de firea răzbunătoare a lui Vallombreuse, care putea să găsească multe și felurite mijloace să-și ia revanșa și să joace cine știe ce festă urîtă trupei. Oalele de pămînt, spunea el, chiar dacă nu s-au sfărîmat la prima izbitură, trebuie să evite să se ciocnească cu oalele de fier, metalul fiind mai tare decît argila. Cuvinte pentru care Irod, încrezător în sprijinul lui Sigognac și al marchizului, îl numea poltron și fricos ce știe numai să tremure și să clănțăne din dinți.

Dacă baronul n-ar fi fost sincer îndrăgostit de Isabella, ar fi putut cu ușurință să comită o infidelitate și chiar două, deoarece nu o singură frumusețe din oraș îi surîdea cu un aer foarte tandru, în ciuda costumului extravagant, a nasului de carton înroșit cu cinabru și a rolului ridicol, care nu

încuraja deloc iluziile romanțioase. Din pricina sa, succesul lui Leandru fu chiar compromis. În zadar își arăta piciorul frumos și se umfla în pene ca un porumbel moțat și încălțat, zadarnic își răsucea cu degetul buclele perucii și își arăta inelul cu diamant sau își descoperea dinții pînă la gingii; nu mai producea nici un efect și ar fi fost în stare să turbeze de ciudă dacă *la Dama tapada* nu ar fi fost la postul ei, să-l soarbă din priviri și să-i răspundă la semnele din ochi pe care i le făcea, prin ușoare lovituri de evantai pe marginea lojii și prin alte semne de înțelegere amoroasă. Recenta sa izbîndă galantă îi turna balsam peste această mică rană deschisă în amorul său propriu, iar plăcerile pe care i le promitea noaptea îl consolau că nu este astrul serii.

Comedienii se înapoiară la han, iar Sigognac o conduse pe Isabella pînă la camera ei, unde tînăra actriță, contrar obiceiului ei, îi îngădui să intre. O slujnică aprinse o lumînare, mai puse niște lemne pe foc și se retrase discret. Cînd ușa se închise, Isabella luă mîna lui Sigognac și i-o strînse cu mai multă putere decît ai fi putut crede că au niște degete plăpînde și delicate și, cu o voce tulburată de emoție, îi spuse:

— Jură-mi că nu te vei mai bate pentru mine. Jură-mi, dacă mă iubești așa cum spui.

— Este un jurămînt pe care nu pot să-l fac, rosti baronul; dacă vreun îndrăzneț își îngăduie

să nu-ți arate tot respectul cuvenit, îl voi pedepsi, desigur, așa cum sînt dator, fie el duce sau prinț.

— Gîndește-te, continuă Isabella, că eu nu sînt decît o biată comediană, expusă afronturilor primului venit. Opinia lumii, prea justificată, vai! de obiceiurile din teatru, este că orice actriță este dublată de o curtezană. Cînd o femeie a pus piciorul pe scenă, ea aparține publicului; privirile lacome îi analizează cu de-amănuntul farmecele, îi scrutează frumusețea, iar imaginația se face stăpînă pe ea ca pe o amantă. Fiecare, pentru că o cunoaște, crede că este și cunoscut și, dacă este admis în culise, îi tulbură pudoarea prin lipsa de decență a unor mărturisiri pe care ea nu le-a provocat. Dacă este cuminte, i se ia virtutea drept prefăcătorie curată sau calcul interesat. Sînt lucruri care trebuie suportate pentru că nu pot fi schimbate. De aici înainte încrede-te în mine, pentru a respinge, printr-o ținută rezervată, prin cuvinte tăioase, printr-o înfățișare rece, impertinențele seniorilor, ale secăturilor și ale înfumuraților de tot felul care se holbează la toaleta mea sau zgîrie cu pieptenele, în pauzele spectacolului, la ușa cabinei mele. O lovitură cu o balenă de corset peste degetele ce-și iau prea multă libertate face tot atît cît și o lovitură a spadei dumitale.

— Îngăduie-mi să cred, fermecătoare Isabella, spuse Sigognac, că spada bărbatului curtenitor poate să sprijine la timp balena de corset a femeii

cinstite și nu-mi retrage onoarea de a fi apărătorul și cavalerul tău.

Isabella stringea mai departe mîna lui Sigognac într-a sa și își ațintea asupra lui ochii albaștri plini de mîngîieri și de rugăminți mute, doar îi va smulge jurămîntul dorit; însă baronul nici nu voia să audă de așa ceva, era neînduplecat ca un hidalgo în ceea ce privește onoarea și ar fi bravat de o mie de ori moartea decît să îngăduie ca stăpînei inimii sale să nu i se arate tot respectul cuvenit; voia ca Isabella, pe scenă, să fie stimată la fel ca o ducesă într-un salon.

— Te rog, promite-mi, rosti tînara comediană, că nu te vei mai expune pentru motive fără însemnătate. Oh ! în ce neliniște și în ce spaimă am așteptat reîntoarcerea dumitale ! Știam că te duci să te bați cu acest duce, despre care toți vorbeso cu groază. Zerbina îmi povestise totul. Rău ce ești, să-mi torturezi astfel inima ! Bărbații ăștia nu se gîndesc deloc la bietele femei cînd le este în joc orgoliul ; merg înainte fără să audă hohotele de plîns, fără să vadă lacrimile, surzi, orbi, feroci. Știi oare că dacă ai fi fost ucis, acum aș fi moartă ?

Lacrimile care străluceau în ochii Isabellei, numai la ideea primejdiei prin care trecuse Sigognac, și tremurul nervos al vocii sale arătau că dulcea ființă spunea adevărul.

Mișcat, mai mult decît s-ar putea spune, de această pasiune sinceră, baronul de Sigognac, în-

văluind talia Isabellei cu mîna rămasă liberă, o atrase la pieptul său fără ca ea să opună vreo rezistență, iar buzele sale atinseră ușor fruntea plecată a tinerei, în timp ce respirația ei gîfîindă o simțea pe inima sa.

Rămaseră astfel cîteva minute tăcuți, într-un extaz de care un iubit mai puțin respectuos decît Sigognac ar fi profitat, dar lui îi repugna să abuzeze de această castă uitare de sine izvorîtă din durere.

— Consolează-te, scumpa mea Isabella, rosti el cu o voioșie duioasă, nu sînt mort, ba chiar mi-am rănit adversarul, cu toate că trece drept un duelist destul de bun.

— Știu că ai o inimă vitează și o mînă sigură, continuă Isabella ; de aceea te și iubesc și nu mi-e teamă să ți-o spun, fiind convinsă că îmi vei respecta sinceritatea și n-ai să încerci să obții nici un avantaj de pe urma acestei mărturisiri. Cînd te-am văzut atît de trist și atît de părăsit, în acel castel lugubru unde ți se ofilea tinerețea, am simțit pentru tine o milă duioasă și melancolică. Fericirea nu mă seduce, strălucirea ei mă înspăimîntă. Fericit fiind, mi-ai fi inspirat frică. Cu prilejul acelei plimbări prin grădină, cînd dădeai în lături mărăcinii din fața mea, mi-ai cules un mic trandafir sălbatic, unicul dar pe care puteai să mi-l oferi ; am lăsat să cadă peste el o lacrimă înainte

de a-l ascunde la sin, și, în tăcere, ți-am dat în schimb inima mea.

Auzind aceste cuvinte suave, Sigognac voi să sărute frumoasele buze care le rostiră ; dar Isabella se desprinse din înlănțuirea sa nu ca o mironosiță speriată, dar cu acea fermitate plină de modestie căreia un bărbat politicos nu trebuie să i se împotrivească.

Da, te iubesc, continuă ea, dar nu așa cum iubesc celelalte femei ; eu am drept țel gloria ta, iar nu plăcerea mea. Țin să fiu luată drept iubita ta, deoarece este singurul motiv care poate scuza prezența ta în mijlocul acestei trupe de actori ambulanți. Ce importanță pot avea clevetirile ordinare dacă eu îmi păstrez neîntinată stima față de mine și dacă mă știu virtuoasă ?

O pată m-ar face să mor. Fără îndoială, sîngele nobil care îmi curge prin vine îmi inspiră această mîndrie, tare ridicolă, nu-i așa, la o comediană, dar așa sînt plămădită.

Sigognac era timid, dar era tînăr. Aceste încîntătoare mărturisiri, care n-ar fi spus nimic unui înfumurat, pe el îl copleșeau cu o beție delicioasă și îl turburau nespus de mult. O roșeață vie i se urcă în obrajii de obicei așa de palizi ; i se părea că prin fața ochilor îi trec flăcări ; urechile îi țiuiau și resimțea pînă în grumaz zvîcnirile iuți ale inimii. Desigur, Sigognac nu punea cîtuși de puțin la îndoială virtutea Isabellei, dar credea că

chiar prin sinceritatea ei că eram hotărîtă să nu cedez. Credeam că mă vei lăsa să te iubesc după fantezia mea, fără să-mi sperii dragostea prin porniri vulgare. Mi-ai gonit această încredere ; nu mă îndoiesc de cuvîntul dumitale, dar nu mai îndrăznesc să-mi mai ascult îndemnurile inimii. Îmi era totuși nespus de plăcut să te văd, să te aud, să-ți urmăresc gîndurile în privirile ochilor ! Doream să împart cu dumneata mîhnirile, lăsînd altora plăcerile. Printre toți acești bărbați grosolani, libertini, desfrînați, există unul, îmi spuneam, care crede în pudoare și știe să respecte ceea ce iubește. Îmi făurisem acest vis, de a avea o afecțiune pură, eu, fată de teatru, urmărită fără încetare de o odioasă curte. Nu ceream decît să te conduc pînă în pragul fericirii și să reintru apoi în adîncul umbrei mele. Vezi că nu eram foarte pretențioasă.

— Adorabilă Isabella, fiecare cuvînt pe care îl rostești, exclamă Sigognac, mă face să simt tot mai mult cît am fost de nedemn ; n-am știut să prețuiesc această inimă de înger ; ar trebui să sărut urma pașilor tăi. Dar să nu te mai temi de nimic din partea mea ; soțul va ști să înfrîneze avînturile nesăbuite ale amantului. Eu n-am decît numele meu ; este curat și fără pată ca și tine. Ți-l ofer dacă vrei să-l accepți.

Sigognac stătea mai departe în genunchi în fața Isabellei. La aceste cuvinte tînăra se apleacă spre

un pic de îndrăzneală ar triumfa asupra scrupulelor ei ; auzise spunîndu-se că ceasul îndrăgostiților de-a sunat odată și nu te-ai folosit de el, nu mai se întoarce. Fata se afla acolo, înaintea lui, în toată gloria frumuseții sale, strălucitoare, luminoasă, suflet înaripat, înger viu în pragul paradisului iubirii : tînărul făcu cîțiva pași spre ea și o prinse în brațele sale cu ardoare, tremurînd, cuprins parcă de friguri.

Isabella nu încercă să lupte ; dar, lăsîndu-se pe spate pentru a se feri de sărutările tînărului, ațintí asupra lui o privire plină de dojană și scăldată în durere. Din frumoșii ei ochi albaștri țîșniră lacrimi curate, adevărate perle de castitate, ce se rostogoliră de-a lungul obrajilor din care dispăruse dintr-odată orice culoare, pînă pe buzele lui Sigognac ; un hohot de plîns înăbușit îi umflă pieptul, și tot trupul i se înmuie, ca și cum ar fi fost gata să-și piardă cunoștința.

Baronul, pierdut de spaimă, o așeză într-un fotoliu, și, îngenunchind în fața ei, îi luă mîinile pe care ea i le lăsă într-ale lui, implorînd iertare, dînd vina pe focul tinereții, pe o clipă de amețeală de care se căia și pe care o va ispăși prin supunerea cea mai desăvîrșită.

— Mi-ai făcut mult rău, spuse într-un sfîrșit Isabella, suspinînd. Aveam atîta încredere în delicatețea dumitale ! mărturisirea iubirii mele ar fi trebuit să-ți fie de ajuns și să te facă să înțelegi

el și luîndu-i capul în miini cu un gest de pasiune delirantă își apropie gura de buzele baronului într-o sărutare fugară ; apoi, ridicîndu-se, făcu cîțiva pași prin cameră.

— Vei fi soția mea, spuse Sigognac îmbătat la atingerea acestei guri fragede ca o floare, arzătoare ca o flacără.

— Niciodată, niciodată ! răspunse Isabella cu o exaltare extraordinară ; mă voi arăta demnă de o așa onoare, refuzînd-o. Oh ! prietene, în ce încîntare cerească plutește sufletul meu ! Așadar mă stimezi ? Ai cuteza deci să mă conduci cu capul sus în acele săli unde se găsesc portretele strămoșilor tăi, în acea capelă unde se află mormîntul mamei tale ? Aș putea să stau fără teamă în fața privirii morților care știu totul, iar coronița virginală n-ar minți pe fruntea mea !

— Cum ! strigă baronul, spui că mă iubești, și nu vrei să mă accepți nici ca iubit și nici ca soț ?

— Mi-ai oferit numele, aceasta îmi este deajuns. Ți-l înapoiez, după ce l-am păstrat un minut în inima mea. O clipă ți-am fost soție și nu voi fi niciodată a altuia. În timp ce te sărutam, am spus da în sinea mea. Nu aveam dreptul la atîta fericire pe pămînt. Pentru tine, drag prietene, ar fi o mare greșeală să-ți încurci soarta cu o biată comediană ca mine, căreia i s-ar reproșa întotdeauna viața sa de teatru, deși această viață a fost cinstită și nepătată. Privirile reci și ințepate cu care m-ar

întîmpina doamnele din lumea mare te-ar face să suferi, și n-ai putea să provoci la duel pe răutățile lor. Ești ultimul vlăstar dintr-un neam nobil, și ai datoria să redai casei strălucirea de odinioară, înfrîntă de soarta vitregă. Cînd cu o privire duioasă te-am decis să-ți părăsești castelul, te gîndeai la iubiri trecătoare și la aventuri amoroase; era foarte firesc; eu, anticipînd viitorul, mă gîndeam la cu totul altceva. Te vedeam revenind la Curte, în veșminte magnifice, cu vreo înaltă demnitate. Castelul Sigognac își recăpăta vechea strălucire; smulgeam în gînd iedera de pe ziduri, acopeream din nou cu ardezie străvechile turnuri, așezam la loc pietrele căzute, puneam iarăși geamuri la ferestre, auream din nou berzele șterse de pe blazonul tău, și, după ce te conduceam pînă la hotarele domeniilor tale, dispăream înăbușindu-mi un suspin.

— Visul tău se va îndeplini, nobilă Isabella, dar nu așa cum spui, deznodămîntul ar fi prea trist. Ai să fii prima care, cu mîna ta într-a mea, vei trece acest prag, de unde mărăcinii părăsirii și ai soartei vitrege vor fi dispărut.

— Nu, nu, va fi vreo frumoasă, nobilă și bogată moștenitoare, demnă de tine în toate privințele, pe care o vei putea prezenta cu orgoliu prietenilor tăi, și despre care nimeni nu va spune cu un surîs răutăcios: „Am fluierat-o sau am aplaudat-o la cutare pasaj".

— Este o adevărată cruzime să te arăți atît de adorabilă și de perfectă și să răpești orice speranță, spuse Sigognac; să deschizi cerul și să-l fereci apoi, nimic nu este mai barbar. Dar vei îndupleca această hotărîre.

— Să nu încerci, continuă Isabella cu o energie dulce, hotărîrea este de nestrămutat. M-aș disprețui dacă aș renunța la ea. Mulțumește-te cu dragostea cea mai pură, cea mai adevărată, cea mai devotată care a făcut vreodată să bată inima unei femei, dar nu-mi pretinde altceva. Este oare atît de chinuitor, adăugă ea surîzînd, să fii adorat de o ingenuă pe care mai mulți bărbați au prostul gust s-o găsească fermecătoare? Vallombreuse însuși ar fi mîndru de acest lucru!

— Să te dăruiești și să te refuzi fără de rezervă, să pui în aceeași cupă dulceață și amărăciune, miere și pelin, tu singură ești capabilă de un asemenea contrast.

— Da, sînt o fată bizară, continuă Isabella, am moștenit această trăsătură de la mama mea; dar trebuie să mă accepți așa cum sînt. Dacă ai să tot insiști și ai să mă chinuiești, am să mă ascund în vreun azil unde n-ai să mă mai găsești niciodată. Așadar ne-am înțeles; și acum, că s-a făcut tîrziu, du-te în camera ta și vezi de aranjează versurile rolului meu din piesa pe care urmează să o jucăm în curînd, versuri care nu se potrivesc nici cu figura și nici cu caracterul meu. Eu sînt mica ta prietenă, fii marele meu poet.

Pe cînd rostea această frază, Isabella căută în fundul unui sertar un sul legat cu o panglicuță randafirie, pe care îl înmînă baronului de Sigognac.

— Acum. sărută-mă și du-te, spuse ea întinzîndu-i obrazul. Vei lucra pentru mine și orice muncă se cuvine să fie răsplătită.

Întors la el în cameră, lui Sigognac îi trebui multă vreme spre a-și reveni de pe urma emoției iscate de această scenă. Era în același timp dezolat și cuprins de încîntare, radios și sumbru, în paradis și în infern. Rîdea și plîngea, pradă sentimentelor celor mai tumultuoase și mai contradictorii ; bucuria de a fi iubit de o atît de frumoasă ființă și cu un suflet atît de nobil îl făcea să exulte de fericire, iar certitudinea de a nu obține niciodată nimic îl arunca într-o descurajare adîncă. Încetul cu încetul aceste talazuri nebune se potoliră și calmul puse din nou stăpînire pe el. Mintea sa reluă una cîte una frazele Isabellei pentru a le analiza în toate chipurile, iar tabloul castelului de Sigognac reconstruit, pe care îl evocase Isabella, i se înfățișă în imaginația sa înfierbîntată în culorile cele mai vii și mai puternice. Treaz fiind, și cu ochii deschiși, căzu într-un fel de vis.

Parcă fațada castelului radia voioasă. albă în soare, iar moriștile de vînt aurite proaspăt străluceau pe fondul cerului albastru.

Pierre, îmbrăcat într-o livrea bogată, în picioare între Miraut și Belzebut, sub poarta cu armoriile senioriale, își aștepta stăpînul. Din căminurile stinse atît amar de vreme se înălțau nori voioși de fum, care dovedeau că bătrînul castel era populat de o mulțime de slugi și de argați și că abundența se reîntorsese acolo.

Sigognac se vedea pe sine însuși îmbrăcat într-un costum pe cît de elegant pe atît de magnific, cu broderii strălucitoare și sclipitoare, conducînd-o spre palatul strămoșilor săi pe Isabella, care purta veșminte de prințesă, blazonate cu armorii, ale căror insemne și culori păreau să aparțină uneia dintre cele mai vestite case din Franța. O coroană ducală îi strălucea pe frunte. Dar tînăra nu părea mai mîndră astfel. Își păstra aerul tandru și modest și ținea în mînă micul trandafir dăruit de Sigognac, căruia timpul nu-i răpise deloc frăgezimea, și, pe cînd pășea alături de Sigognac, respira mireasma florii.

Cînd tînăra pereche se apropie de castel, un bătrîn cu aspectul cel mai venerabil și mai majestuos, pe pieptul căruia străluceau mai multe decorații și a cărui figură îi era cu totul străină lui Sigognac, făcu cîțiva pași în afara porticului, ca pentru a ura bun venit tinerilor soți. Dar ceea ce îl surprinse foarte mult pe baron era faptul că lîngă bătrîn se afla un tînăr avînd cea mai mîndră înfățișare și ale cărui trăsături nu le deosebi bine

la început, dar care numaidecît i se păru a fi ducele de Vallombreuse. Tînărul îi surîdea prietenește și nu mai avea expresia lui semeață.

Arendașii și șerbii strigau : „Trăiască Isabella ! Trăiască Sigognac !“ cu semnele celei mai vii bucurii. Prin tumultul aclamațiilor răzbăteau sunetele unei fanfare de vînătoare ; numaidecît, din mijlocul unui desiș, pătrunse în verdeața unei poieni, cravașîndu-și un superb armăsar rebel, o amazoană ale cărei trăsături semănau mult cu acelea ale Yolandei. Ea atinse ușor cu mîna gîtul calului, îl îndemnă la un mers mai potolit, și trecu încet pe dinaintea castelului. Sigognac, fără voia lui, urmărea din ochi superba vînătoriță, a cărei fustă de catifea se umfla ca o aripă ; dar cu cît o privea mai mult, cu atît viziunea pălea și se estompa, pierzîndu-și cu totul culorile. Ea căpăta străvezimi de umbră și, prin contururile sale aproape șterse, se distingeau mai multe amănunte ale peisajului. Yolanda pierea ca o amintire confuză în fața realității Isabellei. Adevărata iubire făcea să se risipească primele vise ale adolescenței.

Într-adevăr, în acest castel ruinat, unde ochii nu aveau să se adape cu altceva decît cu priveliștea dezolării și a mizeriei, baronul trăise posomorît, într-o stare de somnolență, neînsuflețit, mai asemănător cu o umbră decît cu un bărbat, pînă în ziua primei sale întîlniri cu Yolanda de Foix, ce vîna în landa pustie. Nu mai văzuse pînă atunci

decît țărance pîrlite de soare și de vînt, decît păstorițe pline de noroi, femele și nu femei; Sigognac păstra despre această viziune o senzație de orbire, cum au cei care contemplă soarele. El vedea, neîncetat, plutind prin fața ochilor, chiar și cînd îi închidea, această figură strălucitoare care îi părea să aparțină unei alte sfere. Yolanda, este adevărat, era neasemuit de frumoasă, minunată la trup pentru a fascina bărbați mai obișnuiți cu societatea femeilor alese decît un biet boiernaș ce se plimba pe un căluț răpciugos, în hainele prea largi moștenite de la răposatul său tată. Dar, la surîsul stîrnit de veșmintele sale grotești, Sigognac simțise cît ar fi de ridicol să nutrească cea mai slabă nădejde privitoare la această insolentă frumusețe. El o evita pe Yolanda, sau se ascundea pentru a o vedea, fără a fi zărit, înapoia vreunui gard sau trunchi de arbore, pe drumurile pe unde Yolanda obișnuia să umble cu suita sa de admiratori, pe care Sigognac, în disprețul său față de sine însuși, îi găsea, pe toți, grozav de frumoși, minunat de bine îmbrăcați, neînchipuit de amabili. În acele zile, cu inima înveninată de o tristețe amară, se reîntorcea la castel palid, desfigurat, abătut, ca un om ce s-a sculat după o boală și, nemișcat la marginea căminului, rămînea tăcut ceasuri întregi, cu bărbia în mîini.

Apariția Isabellei la castel dăduse o țintă acestei vagi nevoi de iubire care chinuieste tinerețea si

nu vor mai găsi locuri, cu toate că își plătiseră biletul. Reputația căpitanului Fracasse, învingătorul lui Vallombreuse, creștea din ceas în ceas și lua proporții himerice și fabuloase ; i s-ar fi atribuit cu plăcere isprăvile lui Hercule și vitejiile celor doisprezece lorzi ai Mesei rotunde. Cîțiva tineri gentilomi, inamici ai ducelui, se sfătuiseră să și-l facă prieten pe acest viteaz gladiator și să-l invite să petreacă cu ei, la o cîrciumă, plătind șase pistoli de cap. Și nu puține doamne se străduiseră să ticluiască bilețele de dragoste înflăcărate adresate lui și aruncaseră în foc cinci sau șase ciorne neinspirate. Pe scurt, era la modă. Numele lui era pe toate buzele. El se sinchisea destul de puțin de aceste succese care îl scoteau din obscuritatea unde ar fi vrut să rămînă, dar îi era peste putință să li se sustragă ; trebuia să suporte efectele succesului ; un moment avu fantezia să fugă și să nu mai apară pe scenă. Gîndul disperării care l-ar fi cuprins pe Tiran, cu totul uimit de enormele încasări pe care le făceau, îl împiedică să treacă la acțiune. Acești comedianți cumsecade, care îl ajutaseră în clipele de sărăcie lucie, nu trebuiau oare să profite de pe urma succesului neașteptat de care se bucura el acum ? De aceea, resemnîndu-se la a-și juca rolul, își aranjă masca pe față, încheie catarama centironului, își potrivi mantia pe umăr și așteptă să fie anunțat că i-a venit rîndul să intre în scenă.

care, de nu există alte preocupări, este însoţită de tot soiul de himere. Graţia, dulceaţa, modestia tinerei comediene găsiseră ecou în cele mai duioase tainiţe ale sufletului lui Sigognac, iar acum o iubea într-adevăr nespus de mult. Ea îi tămăduise rana pricinuită de disprețul Yolandei.

Sigognac, după ce s-a lăsat pradă visărilor fantasmagorice, se dojeni pentru lenea sa şi izbuti, nu fără osteneală, să-şi fixeze atenţia asupra piesei pe care i-o încredinţase Isabella pentru a-i retuşa cîteva pasaje. Tăie anumite versuri care nu se potriveau cu fizionomia tinerei comediene şi adăugă altele; refăcu declaraţia de dragoste a înamoratului ca fiind rece, preţioasă, afectată şi exprimată într-un stil obscur şi pretenţios. Compuse în locul ei alta, fără îndoială mai naturală, mai pasionată, mai caldă; Sigognac o închina, în gînd, Isabellei în persoană.

Această muncă o termină tîrziu în noapte, dar se descurcă cu succes, fiind satisfăcut de rezultat; a doua zi fu răsplătit printr-un graţios surîs al Isabellei, care începu numaidecît să înveţe versurile potrivite de poetul său, aşa cum îl numea ea acum. Nici Hardy şi nici Tristan n-ar fi izbutit mai bine.

La reprezentaţia de seară publicul a fost şi mai numeros decît în ajun, şi puţin a lipsit ca paznicul să nu fie strivit de spectatorii care se îmbulzeau care mai de care să intre în sală, temîndu-se că

Încasările fiind frumoase și trupa numeroasă, Irod, ca director generos, dublase luminatul, astfel încît sala era inundată de o lumină strălucitoare, întocmai ca la un spectacol dat la Curte. În speranța că-l vor seduce pe căpitanul Fracasse, doamnele din oraș se gătiseră cu tot ceea ce aveau mai scump și, după cum se spune la Roma, *in fiocchi* [1]. Nici un diamant nu mai rămăsese prin scrinuri şi toate aceste pietre prețioase străluceau şi scînteiau pe piepturile mai mult sau mai puţin albe, pe capetele mai mult sau mai puţin frumoase, dar pe care le însuflețea o vie dorinţă de a place.

O singură lojă era încă goală, cea mai bine plasată, cea mai bine văzută dinspre sală, iar toți ochii se întorceau curioși într-acolo. Lipsa de punctualitate de care dădeau dovadă cei care plătiseră loja îi mira pe gentilomii și burghezii din Poitiers, aflați la posturile lor de mai bine de o oră.

Irod, întredeschizînd ușor cortina, părea că așteaptă, pentru a da cele trei lovituri sacramentale, să sosească şi cei ce disprețuiau regulile teatrului, deoarece nimic nu este mai neplăcut la o comedie decît aceste tîrzii și foarte supărătoare intrări ale unor spectatori, care mișcă scaunele, se așează zgomotos și distrag atenția.

Pe cînd cortina se ridica ușor, în lojă luă loc o

[1] În haine de gală (it.).

tînără și alături de ea se așeză cu greu un senior, cu o înfățișare venerabilă și patriarhală. Bătrînul gentilom avea plete lungi și albe, terminate în bucle argintii, ce cădeau de pe tîmplele încă bogate, în timp ce creștetul capului lăsa să se vadă un craniu cu nuanțe ivorii. Șuvițele țineau tovărășie unor obraji pe care erau întipărite culori violente, care aduceau mărturie despre obișnuința traiului în aer liber și, poate, despre un cult rabelais-ian al zeiței-sticlă. Sprîncenele, rămase negre și foarte stufoase, umbreau niște ochi cărora vîrsta nu le stinsese vioiciunea și care scăpărau încă uneori în rotocoalele unor riduri întunecate. Niște mustăți și o muscă sub buza de jos, cărora li s-ar fi putut aplica epitetul de *grifaigne*, folosit fără de excepție de vechile romane eroice medievale cînd ne prezentau barba lui Charlemagne, se zbîrleau în chip de virgule în jurul gurii senzuale și cu buze groase; o bărbie dublă îi lega figura de gîtul gros, iar aparența generală ar fi fost destul de comună, fără de privirea care dădea întregii persoane o notă deosebită și care nu îngăduia să te îndoiești asupra calității personajului. Un guler din dantelă de Veneția lucrată cu acul se răsfrîngea peste vestonul din brocart de aur, iar rufăria de-o albeață strălucitoare, săltată de un abdomen destul de proeminent, se revărsa și îi acoperea cingătoarea unor pantaloni scurți,

cu toate acele *concetti*[1] italiene și *agudezas*[2] spaniole. Sala întreagă era orbită de această frumusețe, cu toate că nu-și scosese încă masca, dar tot ceea ce se vedea garanta pentru rest; bărbia delicată și pură, tăietura perfectă a gurii, a cărei roșeață de zmeură cîștiga în vecinătatea catifelei negre, ovalul alungit, grațios și fin al figurii, perfecția ideală a unei urechi micuțe pe care ai fi putut-o crede cizelată în agată de către Benvenuto Cellini, stăteau mărturie îndeajuns pentru farmecele ce puteau fi invidiate chiar și de către zeițele din Olimp.

Curînd, stingherită fără îndoială de căldura din sală sau, poate, voind să-și arate generozitatea față de muritori, de care ei nu sînt deloc demni, tînăra zeitate își scoase odioasa bucată de carton care eclipsa jumătate din splendoarea sa. Și atunci cu toții îi văzură ochii fermecători, ale căror lumini străvezii străluceau ca niște pietre scumpe de lapis-lazuli, între gene lungi de aur întunecat, nasul, pe jumătate grec, pe jumătate acvilin, și obrajii rumeniți de un imperceptibil carmin ce-ar fi făcut să pară spălăcite culorile celui mai fraged trandafir. Era Yolanda de Foix. Gelozia femeilor, care se simțeau amenințate în succesele lor și coborîte la treapta de urîciuni sau

---

[1] Concetti, trăsături de spirit afectate și strălucitoare (it.).

[2] Agudezas subtilități (sp.)

din catifea de un cafeniu închis ; o mantie de aceeași culoare, cu galoane de aur, era aruncată în chip neglijent pe spătarul scaunului. Era ușor de ghicit în acest bătrîn un unchi-însoțitor, adus în situația de *dueña* de către o nepoată adorată, cu toate capriciile ei ; ai fi spus, văzîndu-i împreună, ea, zveltă și vaporoasă, el, greoi și posomorît, că e Diana ducînd de zgardă un leu bătrîn pe jumătate domesticit, căruia i-ar fi plăcut mai mult să doarmă în vizuina lui decît să fie plimbat astfel prin lume, dar care totuși se resemnează în fața acestei situații.

Toaleta tinerei dovedea, prin eleganța ei, bogăția și rangul aceleia care o purta. O rochie de un verde ce bătea în albastru, din acea nuanță pe care pot s-o înfrunte numai blondele cele mai sigure pe tenul lor, punea în valoare albeața ca de nea a unui piept descoperit în chip cast, iar gîtul, de transparența alabastrului, răsărea, ca pistilul din corola unei flori, dintr-un gulераș scrobit, din dantelă fină, străvezie. Fusta, dintr-o țesătură de argint, era numai ape de lumină, iar puncte strălucitoare trădau luciul neasemuit de frumos al mărgăritarelor care tiveau rochia și corsajul. Cosițele, care păreau scăldate în raze, se ondulau în mici bucle, pe frunte și tîmple, de-ai fi spus că sînt turnate în aur viu ; pentru a le cînta și preamări n-ar fi fost deajuns douăzeci de sonete,

se îndepărtă o clipă de la Yolanda. Negreşit, Sigognac nu era deloc vanitos, iar orgoliul său de gentilom dispreţuia această meserie de actor ambulant, la care îl silea nevoia. Cu toate acestea, n-am voi să afirmăm că amorul său propriu n-a fost măgulit puţin de această apreciere caldă şi zgomotoasă. Gloria histrionilor, a gladiatorilor, a mimilor a stîrnit uneori gelozia personajelor sus-puse, a împăraţilor romani şi a Cezarilor, stăpînii lumii, care nu dispreţuiau să-şi dispute, în circ sau pe scena teatrului, coroanele de cîntăreţi, de mimi, de luptători şi conducători de care, chiar dacă aveau atîtea altele pe cap : martor stă Aenobarbus Nero, pentru a nu pomeni decît de cel mai celebru.

Cînd conteniră aplauzele, căpitanul Fracasse îşi plimbă prin sală acea privire la care nici un actor nu renunţă, pentru a se asigura dacă scaunele sînt ocupate şi pentru a ghici dispoziţia binevoitoare sau ostilă a publicului, după care îşi modelează jocul, îngăduindu-şi sau refuzîndu-şi anumite libertăţi.

Deodată baronul simţi cum îl cuprind ameţelile ; luminile luară proporţii de nedescris, ca nişte sori, apoi i se părură că devin negre pe un fond luminos. Capetele spectatorilor pe care le desluşea în chip confuz la picioarele lui se topiră într-un fel de ceaţă informă. O sudoare arzătoare, care deveni numaidecît de gheaţă, îl scăldă de la

de bătrîniluri, o recunoscuse fără greș mai înainte de a-și fi scos masca.

Plimbîndu-și privirea liniștită peste sala emoționată, Yolanda își rezemă coatele de marginea lojii, cu obrazul sprijinit în mînă, într-o atitudine care ar fi făcut reputația unui sculptor și făuritor de imagini, dacă un maestru, fie el grec sau roman, ar fi putut să inventeze o ținută de-o asemenea grație distrată și de-o atare eleganță naturală.

— Și mai ales, unchiule, să nu adormi, spuse ea cu jumătate de voce bătrînului senior, care își căscă ochii numaidecît și se îndreptă în scaunul pe care stătea ; n-ar fi deloc plăcut pentru mine, și ar fi împotriva legilor vechii galanterii cu care te fălești neîncetat.

— Fii liniștită, nepoata mea ; cînd neroziile și năzbîtiile pe care le debitează saltimbancii ăștia, ale căror afaceri mă interesează foarte puțin, au să mă plictisească prea din cale afară, am să te privesc și numaidecît am să deschid ochii mari, ca ai unui monstru din fabulă.

În timpul acestui dialog dintre Yolanda și unchiul ei, căpitanul Fracasse, ținînd picioarele ca o pereche de foarfeci tare deschisă, înaintă pînă aproape de șirul luminărilor, rostogolind niște ochi furibunzi și arborînd înfățișarea cea mai insultătoare și mai semeață de pe lume.

Din toate părțile izbucniră aplauze frenetice la intrarea în scenă a actorului favorit, iar atenția

azvirle prin decorul din fundalul scenei, făcînd o gaură cu capul, asemenea unei baliste; dar parcă avea în picioare acele tălpi de plumb, despre care se spune că le folosesc anumiți alergători în exercițiile lor, pentru a se simți mai ușor apoi; nu se putea desprinde de podea, și rămînea acolo pierdut, nemișcat, stupid, spre nespusa mirare a lui Scapin, care, închipuindu-și că Sigognac și-a uitat rolul, îi sufla încet primele cuvinte ale tiradei.

Publicul crezu că actorul, înainte de a începe, dorea o a doua salvă de aplauze, și se porni să bată din mîini, să tropăie din picioare, să facă cel mai triumfător vacarm care a fost auzit vreodată într-o sală de teatru. Toate acestea îi dădură lui Sigognac răgazul să-și revină în fire. Făcu un efort suprem de voință și reintră, în chip violent, în posesia facultăților sale. „Să avem cel puțin gloria infamiei noastre, își zise el întărindu-se pe picioare; n-ar mai lipsi decît să fiu fluierat în fața ei și să primesc, în prezența ei, o grindină de mere verzi și de ouă răscoapte. S-ar putea să nu mă fi recunoscut îndărătul acestei măști mîrșave. Cine și-ar putea închipui un Sigognac sub acest costum de maimuță savantă, tărcat cu roșu și galben? Hai, curaj; noroc! Să fac și imposibilul ca să reușesc. Dacă am să joc bine, are să mă aplaude. Va fi, desigur, un strașnic triumf, fiindcă n-o întrec mulți cînd e vorba de jigniri."

rădăcina părului pînă la călcîie. Picioarele, mai moi decît vata, se îndoiră sub el, și crezu că podeaua teatrului i se urcase pînă la brîu. Gura pîrjolită, uscată, nu mai avea un strop de salivă; un laț de fier îi strîngea grumazul la fel cum *garrote*-le[1] spaniol strangulează un criminal, și, din creierul său, vorbele pe care trebuia să le rostească își luau zborul speriate, tumultuoase, ciocnindu-se și încurcîndu-se ca niște păsări ce fug din colivia deschisă. Sînge rece, ținută, memorie, toate dispăruseră în același timp. S-ar fi spus că îl izbise un trăsnet invizibil, și puțin îi lipsi să nu cadă mort, cu nasul în luminări. O zărise pe Yolanda de Foix, liniștită și radioasă în loja sa, care ațintea spre el splendizii ei ochi albaștri cu ape verzui!

„O, rușine! o, furie! o, păcătoasă festă a soartei! o, ghinion grazav de supărător pentru un suflet nobil! să fii văzut sub o costumație grotescă, în situația nedemnă și înjositoare de a distra oamenii de rînd cu tot felul de strîmbături, de către o doamnă atît de trufașă, de arogantă și disprețuitoare, în fața căreia, pentru a o umili și a-i mai tăia din semeție ai fi vrut să săvîrșești doar fapte mărețe, eroice, supraomenești! Și să nu poți să te furișezi, să dispari, să te înghită măruntaiele pămîntului! Lui Sigognac, pentru o clipă, îi trecu prin minte gîndul să fugă, să se

[1] Instrument folosit la supliciul prin strangulare (sp.).

Aceste reflecții trecură prin mintea lui Sigognac în mai puțin timp decît am avut nevoie ca să le așternem pe hîrtie, pana neputînd urmări iuțeala gîndirii, în timp ce-și debita marea tiradă cu modulări de voce atît de stranii, cu intonații așa de neașteptate, cu o furie comică atît de îndrăcită, încît publicul izbucni în aplauze ce nu mai conteneau, iar Yolanda însăși, cu toate că lăsa impresia că nu gustă asemenea farse, nu se putu opri să nu surîdă. Unchiul ei, comandorul voluminos, era treaz de-a binelea și își izbea palmele gutoase în semn de satisfacție. Nefericitul de Sigognac, în culmea disperării, prin exagerarea jocului său, prin înverșunarea bufoneriilor, prin nebunia fanfaronadelor sale, părea că voiește să se ridiculizeze pe sine însuși și să împingă ocara soartei sale pînă la limita extremă unde se putea ajunge ; își arunca la picioare demnitatea, noblețea, respectul de sine, amintirea strămoșilor ; și călca peste ele cu o bucurie delirantă și feroce ! „Trebuie să fii mulțumită, potrivnică zeiță a norocului, sînt destul de umilit și de cufundat în mîrșăvie, gîndea el pe cînd primea bobîrnacele, ghionții și loviturile de picior ; m-ai făcut sărac lipit pămîntului, acum mă faci ridicol ! mă silești printr-o lașă festă să mă dezonorez în fața acestei persoane mîndre ! Ce vrei mai mult ?"

Cîteodată îl cuprindea mînia, și atunci se zbîrlea sub ciomagul lui Leandru cu un aer atît de îngro-

zitor și de periculos, încît acesta se dădea înapoi de frică ; dar, reintrînd, printr-o tresărire bruscă, în spiritul rolului său, tremura din tot corpul, clănțănea din dinți, picioarele îi bîțîiau, se bîlbîia și, spre marea plăcere a spectatorilor, dădea toate semnele celei mai lașe poltronerii.

Aceste extravaganțe, care ar fi părut ridicole într-un rol mai puțin exagerat decît acela al lui Matamore, erau atribuite de către public verVei actorului, intrat cu totul în pielea personajului, și nu conteneau să producă un efect grozav. Numai Isabella ghicise cărui fapt i se datora tulburarea baronului : prezența în sală a acestei insolente vînătorițe, ale cărei trăsături i se gravaseră bine în memorie. Pe cînd își interpreta rolul, întorcea pe furiș ochii către loja unde trona, cu orgoliul disprețuitor și liniștit al unei perfecții sigure de sine, trufașa frumusețe pe care, în umilința ei, nu îndrăznea s-o numească rivala sa.

Ea resimțea o amară duioșie să recunoască lăuntric această superioritate implacabilă și își spunea că nici o femeie n-ar fi putut lupta împotriva farmecului unei asemenea zeițe. Aceste farmece atotputernice o făcură să înțeleagă nesăbuitele pasiuni amoroase pe care le ațîță uneori în mintea pușlamalelor din popor grația incomparabilă a vreunei tinere regine ce-și face apariția cu ocazia unei intrări triumfale sau a unei ceremonii publice, amoruri urmate de rătăcirea minții, de temniță și de suplicii.

În ceea ce-l privea pe Sigognac, își promisese să nu privească la Yolanda, de frică să nu fie cuprins de vreun acces brusc și, pierzîndu-și rațiunea, să nu comită în fața publicului cine știe ce nebunie bizară, care să-l dezonoreze. El încerca, dimpotrivă, să se calmeze, ținîndu-și privirea ațintită, cînd rolul i-o îngăduia, asupra dulcei și blîndei Isabella. Figura ei încîntătoare, umbrită de o ușoară tristețe, pe care o explica tirania supărătoare a unui tată, care, în comedie, voia s-o căsătorească împotriva voinței ei, îi reda inimii lui Sigognac un pic de liniște ; dragostea uneia îl consola de disprețul celeilalte. Începea să aibă din nou stimă față de el însuși și găsea forța trebuincioasă pentru a-și continua jocul.

Acest supliciu, pînă în cele din urmă, avu și el un sfîrșit. Piesa se termină, iar cînd Sigognac ajuns în culise, sufocat, își scoase masca, colegii săi fură izbiți de strania schimbare a trăsăturilor sale. Era livid și se lăsă să cadă ca un trup fără viață pe un scaun ce se găsea acolo. Văzîndu-l că e cît pe-aci să leșine, Blazius îi aduse o sticlă de vin, susținînd că nimic nu este mai indicat în asemenea împrejurări ca o dușcă sau două dintr-un vin strașnic. Sigognac făcu semn că nu voia altceva decît apă.

— Condamnabil regim, spuse Pedantul, gravă eroare dietetică ; apa nu e bună decît pentru broaște, pești și lișițe, și nicidecum pentru neamul omenesc ; într-o farmacie care se respectă ar trebui scris pe carafele cu apă : „Remediu pentru uz ex-

teru". Bun-zdravăn, aş muri pe dată de-ar fi să dau pe gît o singură picătură din această umezeală fadă.

Raţionamentele lui Blazius nu-l împiedicară cîtuşi de puţin pe baron să înghită o cană plină cu apă. Băutura rece îl refăcu complet, şi Sigognac începu să rotească în jurul lui nişte priviri mai puţin înspăimîntate.

— Aţi jucat într-un chip admirabil şi fantastic, rosti Irod apropiindu-se de căpitan, dar trebuie să vă mai stăpîniţi. O asemenea vîlvătaie v-ar mistui curînd de tot. Arta comedianului cere să se menajeze şi să nu înfăţişeze decît aparenţele lucrurilor. El trebuie să fie rece dînd foc scenei, şi să rămînă liniştit în mijlocul celor mai teribile furii. Nicicînd vreun actor nu a reprezentat atît de profund emfaza, impertinenţa şi nebunia lui Matamore şi, dacă aţi putea să dispuneţi totdeauna de asemenea efecte de improvizaţie, aţi cuceri laurii comediei înaintea oricărui altul.

— Nu-i aşa, răspunse cu amărăciune baronul, că am întruchipat bine personajul? Eu însumi mă simţeam tare burlesc şi grozav de bufon în scena în care îmi trece capul prin chitara pe care Leandru mi-o sparge de ţeastă.

— Într-adevăr, continuă Tiranul, luaserăţi aerul cel mai bizar furibund şi rizibil care se poate imagina. Domnişoara Yolanda de Foix, această splendidă persoană, atît de mîndră, de nobilă, de

serioasă, a binevoit să surîdă. Am văzut cu ochii mei.

— Este o mare onoare pentru mine de a fi distrat pe această frumusețe, răspunse Sigognac, ai cărui obraji se împurpurară brusc.

— Scuzați-mă, exclamă Tiranul, care observase roșeața. Acest succes care ne îmbată pe noi, bieți comedieni de profesie, trebuie să fie, de bună seamă, indiferent unei persoane de rangul dumneavoastră, mult deasupra aplauzelor, chiar de-ar fi ele ilustre.

— Nu m-ai supărat deloc, brave Irod, rosti Sigognac, întinzînd mîna Tiranului ; trebuie să faci bine tot ceea ce faci. Dar nu puteam să nu mă gîndesc că tinerețea mea sperase la alte triumfuri.

Isabella, care se îmbrăcase pentru cealaltă piesă, trecu pe lîngă Sigognac și, mai înainte de a intra în scenă, îi aruncă o privire de înger consolator, în care se citea atîta tandrețe, simpatie, pasiune, încît tînărul o uită cu totul pe Yolanda și nu se mai simți nefericit. A fost ca un balsam divin care i-a cicatrizat rănile orgoliului, pentru un moment cel puțin, deoarece rănile acestea se redeschid și sîngerează mereu.

Marchizul de Bruyères era la postul său și, oricît ar fi fost de ocupat s-o aplaude pe Zerbina în timpul spectacolului, nu uită să se ducă s-o salute pe Yolanda, pe care o cunoștea și pe care o însoțea uneori la vînătoare. Îi povesti, fără să-l numească pe baron, despre duelul căpitanului Fracasse cu

ducele de Vallombreuse, ale cărui detalii le cunoştea mai bine decît nimeni altul, fiind martorul unuia dintre cei doi odversari.

— Nu este deloc cazul să faceţi pe discretul, răspunse Yolanda, am ghicit uşor : căpitanul Fracasse nu este altul decît baronul de Sigognac. Nu l-am văzut oare plecînd din turnul său cu bufniţe în tovărăşia acestei gîsculiţe, a acestei ţigăncuşe care joacă în rolurile de ingenuă cu un aer atît de pătruns, adăugă ea cu un rîs puţin cam forţat, şi nu se afla oare în castelul dumneavoastră în alaiul comedianţilor ? După înfăţişarea sa de nătărău nu l-aş fi crezut să fie un aşa de straşnic măscărici şi un spadasin atît de viteaz.

Pe cînd vorbea Yolanda, marchizul îşi plimba privirile prin sală, pe care o putea observa mai bine decît din locul pe care îl ocupa de obicei, foarte aproape de scenă, pentru a urmări cît mai bine jocul Zerbinei. Atenţia i se îndreptă asupra doamnei mascate, pe care n-o zărise deloc pînă atunci, pentru că el însuşi, aşezat în primul rînd, întorcea aproape totdeauna spatele spectatorilor, de care dorea să nu prea fie remarcat. Cu toate că doamna mascată părea ca şi îngropată sub dantelele sale negre, marchizul crezu că recunoaşte în înfăţişarea şi în atitudinea acestei frumuseţi misterioase ceva care îi reamintea în chip vag de soţia sa, marchiza. „Eh ! îşi zise el, marchiza trebuie să se afle la castelul de Bruyères, unde am lăsat-o. Dar la degetul inelar al mîinii pe care necunoscuta şi-o ţinea

cochet pe marginea lojii, parcă pentru a se despăgubi de faptul că nu-și arată figura, îi scînteia un diamant destul de mare, pe care marchiza avea obiceiul să-l poarte, și acest indiciu tulburîndu-i fantezia, marchizul, cu gîndul să se ducă spre a se convinge asupra faptului, își luă rămas bun de la Yolanda și de la bătrînul senior, cu niște forme de politețe cam bruște, dar nu suficient de prompte, astfel încît atunci cînd ajunse la țintă, găsi doar cuibul, fără pasăre. Doamna, alarmată, plecase, din care pricină marchizul rămase foarte perplex și descumpănit, cu toate că era un soț filozof. „Să fie oare îndrăgostită de acest Leandru? murmură el; din fericire am pus să-l ciomăgească cu anticipație pe înfumuratul ăsta, și în privința asta nu-i mai datorez nimic.“ Gîndul acesta îi readuse obișnuita-i seninătate și se duse înapoia cortinei să se întîlnească cu Subreta, care se și mira că nu-l vede dînd fuga, primindu-l cu o proastă dispoziție simulată, cu care acest gen de femei știu să-i întărîte pe bărbați.

După reprezentație, Leandru, neliniștit de faptul că marchiza dispăruse brusc în mijlocul spectacolului, se îndreptă spre piața bisericii, la locul unde pajul venea să-l ia cu caleașca. Îl găsi pe paj singur, care, după ce îi înmînă o scrisoare însoțită de o mică cutie foarte grea, dispăru atît de repede în întuneric, încît comedianul s-ar fi putut îndoi de realitatea apariției, dacă n-ar fi ținut în mîini biletul și pachetul. În acel moment trecea pe acolo,

cu un felinar în mînă, un lacheu care își căuta stăpînul într-o casă învecinată. Oprindu-l, Leandru rupse pecetea de pe scrisoare cu o mînă grăbită și tremurătoare, și, apropiind biletul de felinarul pe care valetul i-l ținea la înălțimea nasului, citi rîndurile următoare :

„Scumpe Leandru, îmi este tare teamă că soțul meu m-a recunoscut la spectacol, cu toată masca pe care o purtam ; își ațintea ochii cu atita insistență asupra lojei mele, încît m-am retras în mare grabă spre a nu fi surprinsă. Prudența, atît de potrivnică amorului, ne recomandă să nu ne vedem în noaptea aceasta în pavilion. Ai putea să fii spionat, urmărit, omorît poate, fără să mai vorbim de pericolele la care eu însămi pot să fiu expusă. În așteptarea unor ocazii mai fericite și mai prielnice, te rog să porți întreitul lanț de aur pe care ți-l va înmîna pajul meu. Fie ca el, ori de cîte ori îl vei pune la gît, să-ți amintească de aceea care nu te va uita niciodată și te va iubi mereu !

Aceea care, pentru tine, nu este decît Maria“

„Vai ! iată că frumosul meu roman s-a sfîrșit, își spunea Leandru pe cînd dădea niște mărunțiș lacheului care îi ținuse felinarul spre a citi biletul ; păcat ! Ah ! fermecătoare marchiză, sînt sigur că te-aș fi iubit vreme îndelungată ! continuă el după ce se îndepărtă valetul ; dar destinul gelos pe fericirea mea s-a împotrivit ; să fii liniștită, doamnă,

O împurpurare de indignare se ivi numaidecît în obrajii comedienei la vederea acesor daruri care ar fi dărîmat numeroase virtuți. Fără ca să deschidă cel puțin caseta, din curiozitate feminină, Isabella chemă pe jupîn Bilot, care nu se culcase încă, ocupat fiind să prepare un festin pentru cîțiva seniori, și îi spuse să ia cutia pentru a o restitui celui căruia îi aparține, întrucît ea nu mai voia s-o suporte nici un minut în plus în preajma ei.

Hangiul făcu pe miratul și se jură pe toți sfinții săi, jurămînt tot atît de solemn pentru el ca și Styxul pentru olimpieni, că nu știa cine pusese acolo caseta, cu toate că bănuia proveniența sa. Într-adevăr, doamna Leonarda, căreia i se adresase ducele, socotind că o femeie bătrînă reușește acolo unde chiar și diavolul dă greș, era persoana ce pusese pe ascuns bijuteriile pe masă, în absența Isabellei. Numai că, în acest caz, blestemata de matroană vînduse ceea ce nu putea remite, încrezîndu-se prea mult în forța de corupție a pietrelor prețioase și a aurului, care nu au influență decît asupra sufletelor josnice.

— Luați asta de aici, se adresă Isabella către jupîn Bilot, înapoiați această cutie infamă celui care a trimis-o și, mai cu seamă, nu suflați o vorbă despre toate astea căpitanului : deși nu mă simt cu nimic vinovată, s-ar putea să-l cuprindă furiile și să facă un scandal grozav, care ar dăuna mult reputației mele.

Jupîn Bilot admiră dezinteresarea tinerei come-

n-am să te compromit prin pasiuni indiscrete. Acest soț brutal m-ar zdrobi fără milă și ar înplînta lama pumnalului în sînul tău alb. Nu, nu, fără asemenea măceluri sălbatice mult mai potrivite pentru tragedii, decît pentru viața obișnuită. Chiar de-ar fi să-mi sîngereze inima, nu voi căuta nicidecum să te revăd și mă voi mulțumi să sărut acest lanț mai puțin fragil și mai greu decît acela care ne-a unit o clipă. Cît poate să valoreze oare ? Pe puțin o mie de ducați, judecind după greutate ! Cită dreptate am să iubesc doamnele din lumea mare ! Ele nu prezintă alte inconveniente decît ciomăgelile și loviturile de spadă pe care le riști în slujba lor. La urma urmei, aventura ia sfîrșit într-un chip agreabil, să nu ne plîngem." Și, curios să vadă cum îi strălucește și sclipește la lumină lanțul său de aur, Leandru se îndreptă spre hanul „Stema Franței", cu un mers destul de sigur pentru un iubit căruia tocmai i s-a dat pașaportul.

Intrînd în camera sa, Isabella găsi pe masă o casetă așezată în așa fel, încît să atragă chiar și privirea cea mai distrată. O hîrtie îndoită era așezată sub unul din colțurile cutiei, care conținea, de bună seamă, lucruri foarte prețioase, întrucît ea însăși era o bijuterie. Hîrtia nu purta peceți și cuprindea doar aceste cuvinte, așternute cu un scris tremurat și chinuit, trădînd o mînă puțin deprinsă cu așa ceva : *Pentru Isabella.*

diene, care nici măcar nu se uitase la bijuteriile ce ar fi fost în stare să succeadă chiar și capul unei ducese, și le înapoia în chip disprețuitor, ca pe niște zaharicale stricate sau nuci găunoase; și, pe cînd se retrăgea, îi făcu un salut din cele mai respectuoase, o plecăciune pe care ar fi închinat-o și unei regine, într-atît de mult îl surprindea această virtute.

Agitată, cuprinsă de febră, Isabella, după plecarea jupînului Bilot, deschise fereastra pentru a mai stinge, în răcoarea nopții, dogoarea obrajilor și a frunții. Prin ramurile copacilor strălucea o lumină pe fațada cufundată în întuneric a palatului Vallombreuse, fără îndoială în camera tînărului duce rănit. Străduța părea pustie. Cu toate acestea Isabellei, cu acel auz fin al comedienei obișnuite să prindă din zbor murmurul sufleurului, i se păru că aude o voce ce șoptea: „Tînăra nu s-a culcat încă".

Foarte intrigată de aceste cuvinte, Isabella se aplecă puțin și i se păru că distinge în umbră, la piciorul zidului, două forme omenești învăluite în mantii, ce stăteau nemișcate, ca niște statui de piatră, în portalul unei biserici; în celălalt capăt al uliței, cu toată obscuritatea ce domnea, ochii ei măriți de frică descoperiră o a treia fantomă ce părea să stea la pîndă.

Simțindu-se observate, ființele enigmatice dispărură sau se ascunseră cu mai multă grijă, deoarece Isabella nu mai deosebi nimic și nici nu mai auzi

ceva. Obosită să mai facă de strajă și crezînd că a fost jucăria unei iluzii nocturne, Isabella închise încetișor fereastra, împinse bine zăvorul ușii, puse lampa alături de pat și se culcă stăpînită de o spaimă vagă, pe care nu o puteau domoli toate raționamentele ce și le făcea. Într-adevăr, de ce avea ea oare să se teamă într-un han plin de lume, la doi pași de prietenii ei, în camera bine zăvorită și cu cheia întoarsă de trei ori în broască ? Ce legătură puteau să aibă cu ea aceste umbre întrezărite la poalele zidului, care erau fără îndoială niscaiva hoți ce-și așteptau prada și care fuseseră deranjați de lumina de la fereastra sa ? Toate aceste reflecții erau logice, dar n-o linișteau : o presimțire în care se amesteca spaima, îi strîngea ca un clește pieptul. Dacă nu i-ar fi fost teamă că au să rîdă de ea, s-ar fi sculat și s-ar fi refugiat la vreuna din colege ; însă Zerbina nu era singură, Sérafina n-o iubea deloc iar *dueña* îi provoca o repulsie instinctivă. Isabella rămase așadar pradă unor spaime de nespus.

Cea mai mică trosnitură a lemnăriei, cel mai ușor sfîrîit al lumînării, a cărei feștilă netăiată se acoperea de o ciupercă neagră, o făcea să tresară și să se vire sub așternut, de teamă să nu vadă în ungherele obscure vreo formă monstruoasă ; apoi își recăpătă curajul, cercetînd cu privirea încăperea în care nimic nu avea un aer suspect sau supranatural.

— Doamna cu colierul ! exclamă ea, atingînd perlele care fîșîiau la gîtul ei slab și oacheș, doamna cu colierul !

La fel și Isabella, pe jumătate moartă de frică, o recunoscuse pe fetița pe care o intîlniseră la hanul „La Soarele albastru" și pe drumul către Bruyères, în tovărășia lui Agostin. Isabella încercă să strige după ajutor, dar copila îi puse mîna pe gură.

— Să nu strigi, nu ești deloc în primejdie ; Chiquita a spus că n-are să taie niciodată gîtul doamnei care i-a dăruit perlele pe care avea de gînd să le fure.

— Dar ce cauți aici, copil nenorocit ? întrebă Isabella, revenindu-i un pic de sînge rece la vederea acestei ființe slabe și debile, care nu putea fi prea de temut, și care, dealtminteri, își arăta față de ea o anumită recunoștință sălbatică și bizară.

— Să deschid zăvorul pe care îl tragi în fiecare seară, continuă Chiquita cu tonul cel mai liniștit și parcă neavînd nici o îndoială asupra legitimității acțiunii ei ; m-au ales înadins pentru asta, deoarece sînt sprintenă și subțire ca o șopîrlă. Nu există nici un fel de gaură prin care să nu pot să mă strecor.

— Și pentru ce voiau să deschizi zăvorul ? Ca să fure ?

— Oh ! nu, răspunse Chiquita cu un aer disprețuitor ; pentru ca să poată intra cîțiva bărbați în cameră și să te răpească.

În partea de sus a unuia dintre ziduri era practicată o ferestruică rotundă, destinată, fără îndoială, să dea lumină vreunui cabinet întunecos. Ferestruica se rotunjea pe peretele cenușiu, din cauza slabelor reflexe de lumină, ca o enormă pupilă neagră a unui ochi ciclopean și părea că spionează mișcările tinerei fete. Isabella nu se putea stăpîni să nu privească fix deschizătura profundă și întunecoasă, zăbrelită, dealtminteri, cu două bare de fier așezate în cruciș. Dinspre această parte nu exista, așadar, nici un motiv de teamă ; totuși, la un moment dat, Isabellei i se păru că vede, în fundul acestei întunecimi, cum strălucesc doi ochi omenești.

Numaidecît, un cap oacheș, cu un păr lung și ciufulit, pătrunse într-una din despărțiturile înguste create de întretăierea barelor ; urmă un braț slab, apoi trecură umerii, stîlcindu-se la contactul aspru cu fierul, și o fetiță, cam de opt-zece ani, ținîndu-se cu mîna de marginea deschizăturii, își întinse cît putu mai mult trupul plăpînd de-a lungul zidului și se lăsă să cadă pe podea, fără să facă mai mult zgomot decît o pană sau decît un fulg de zăpadă ce coboară pe pămînt.

Judecînd după imobilitatea Isabellei, împietrită și înfiorată de groază, copila o crezuse adormită și, cînd se apropie de pat, pentru a se convinge dacă somnul îi era adînc, o surpriză fără de margini se zugrăvi pe fața ei negricioasă.

Uite, se rotește veriga și apoi se dă lovitura așa ; de jos în sus, fierul pătrunde mai bine. Poartă-l la sîn, și cînd ticăloșii or voi să te supere, paf ! tu ai să le spinteci burta.

Și micuța comenta cuvintele cu gesturi potrivite.

Această lecție de mînuire a cuțitului, predată în toiul nopții, într-o situație stranie, de micuța hoață cu ochii rătăciți și pe jumătate nebună, îi producea Isabellei efectul unui coșmar de care încerci în zadar să scapi.

— Ține așa cuțitul în mînă, cu degetele bine strînse. N-au să-ți facă nimic. Acum eu am să plec. Adio, să-ți amintești de Chiquita !

Mica complice a lui Agostin apropie un scaun de perete, se urcă pe el, se ridică pe vîrful picioarelor, apucă bara, se curbă ca un arc, și, sprijinind călcîiele de zid, printr-un salt nervos ajunse la marginea ferestruicii, prin care dispăru, murmurînd ca un fel de vag cîntec în proză : Chiquita trece prin gaura cheii, dansează pe vîrfurile grilajelor și pe cioburile de sticlă fără să pățească ceva. Doar unul tare șiret ar fi în stare s-o prindă.

Isabella așteptă cu nerăbdare ivirea zorilor, fără să poată închide ochii un moment, în așa măsură o tulburase întîmplarea bizară ; dar restul nopții s-a scurs în liniște.

Însă, cînd tînăra cobori în sufragerie, colegii ei fură izbiți de paloarea feții și de cearcănele vinete din jurul ochilor. N-o slăbiră cu întrebările pînă ce fata nu le povesti întîmplările de peste noapte.

— Doamne! sînt pierdută! strigă Isabella gemînd și împreunîndu-și mîinile.

— Nicidecum, rosti Chiquita, pentru că am să las zăvorul ferecat. N-au să îndrăznească să spargă ușa, asta ar face larmă, ar veni lumea și i-ar înhăța; nu sînt atît de dobitoci!

— Dar aș fi strigat, m-aș fi agățat de ziduri, m-ar fi auzit lumea.

— Un căluș înăbușă strigătele, spuse Chiquita cu orgoliul unui artist care explică unui ignorant un secret al meseriei, o pătură înfășurată în jurul corpului împiedică orice mișcare. E lucru foarte ușor. Băiatul de la grajd fusese atras de partea lor și urma să deschidă poarta din fund.

— Și cine a urzit această uneltire odioasă? întrebă sărmana comediană, înspăimîntată cu totul de pericolul prin care trecuse.

— Seniorul care a dat banii, oh! mulți bani! așa, cu amîndouă mîinile! răspunse Chiquita, ai cărei ochi se aprinseră de o strălucire lacomă și sălbatică; dar puțin îmi pasă, tu mi-ai dăruit perle; am să le spun celorlalți că tu nu dormeai, că era un bărbat în camera ta și că lovitura n-a izbutit. Au să se ducă. Lasă-mă să te privesc; ești frumoasă și te iubesc, da, mult, aproape cît pe Agostin. Tii! exclamă ea zărind pe masă cuțitul găsit în car, uite aici cuțitul pe care l-am pierdut, cuțitul tatălui meu. Păstrează-l, are o lamă strașnică.

Astă viperă de te-a înțepat
Adio de la viață ți-ai luat.

Sigognac, furios, avea de gînd nici mai mult nici mai puţin decît să-i devasteze casa ducelui de Vallombreuse, căruia îi atribuia, fără nici o ezitare, această tentativă scelerată.

— Sînt de părere, spuse Blazius, că este cazul să strîngem cît mai neîntîrziat decorurile şi să mergem să ne pierdem, sau mai degrabă să ne salvăm în acest ocean al Parisului. Lucrurile iau o întorsătură urîtă !

Comedienii se alăturară cu toţii opiniei Pedantului, iar plecarea fu hotărîtă pentru a doua zi.

XI

PONT-NEUF

Ar fi prea lung și prea plictisitor să urmărim etapă cu etapă călătoria carului comic pînă la Paris, mărețul oraș ; pe drum nu s-a petrecut nici o întîmplare deosebită care să merite să fie povestită. Comedianții noștri aveau punga plină și călătoreau repejor, putînd să închirieze cai de schimb și să parcurgă distanțe mari fără să se oprească. La Tours și la Orléans, trupa se opri să dea cîteva reprezentații, ale căror încasări îl satisfăcură pe Irod, mai sensibil în calitatea sa de director și de casier la succesul răsplătit în bani decît la oricare alt soi de izbîndă. Blazius începea să se liniștească și să rîdă de trecutele lui spaime pe care i le inspirase caracterul răzbunător al lui Vallombreuse.

Totuși Isabella mai tremura încă la gîndul răpirii care nu izbutise și, cu toate că în hanurile la care trăgeau împărțea camera cu Zerbina, nu o dată în vis i se păru că vede din nou capul înspăimîntător de sălbatic al Chiquitei cum iese

spirit de prevedere, de la telali, cu veșminte călduroase și mai groase decît serjul mantalelor de teatru, comedianții nu suferеau de frig, iar vîntul aspru nu le pricinuia alt neajuns decît acela de a stîrni în obrajii tinerelor actrițe o rumeneală ceva mai vie decît de obicei, care uneori se întindea chiar și peste nasul lor delicat. Acești trandafiri de iarnă, deși puțin cam deplasați, nu le împodobeau deloc rău, întrucît orice șade bine unor femei frumoase.

În ceea ce-o privea pe coana Leonarda, obrazul său de *dueña*, uzat de patruzeci de ani de farduri, era inalterabil. Gerul și vîntul turbat nu mai aveau nici o influență.

În sfîrșit ajunseră, către orele patru seara, în apropierea marelui oraș, în dreptul rîului Bièvre. După ce trecură podișca aruncată peste apă, o luară de-a lungul Senei, acest fluviu ilustru între toate celelalte, ale cărui valuri au cinstea de a scălda palatul regilor noștri și atîtea alte edificii renumite în lumea întreagă. Norii de fum care se revărsau din hornurile caselor alcătuiau sub linia cerului un mare banc de pîclă roșcată, pe jumătate străvezie, înapoia căruia soarele apunea roșu ca focul și despuiat de razele sale. Pe acest fundal de lumină nedeslușită se desena, într-o nuanță cenușiu-viorie, conturul clădirilor particulare, religioase și publice, pe care perspectiva îți îngăduia să le cuprinzi cu privirea din acest loc. Se zărea,

dintr-o ferestruică, deschisă într-un hău întunecat, contrastînd cu dinții albi ai copilului. Înfiorată de această viziune, ea se trezea țipînd, iar colega ei reușea cu destulă greutate s-o calmeze.

Fără să manifeste dealtminteri vreo stare de neliniște, Sigognac se culca în camera cea mai apropiată, cu spada la căpătîi și îmbrăcat, gata pentru orice atac nocturn. Ziua, cele mai adeseori mergea pe jos, înaintea carului, ca un cercetaș, mai cu seamă cînd, aproape de drum, niscaiva tufișuri, desișuri, ziduri sau colibe dărăpănate puteau sluji de ascunzătoare pentru o bandă de răufăcători. Dacă vedea cumva un grup de călători cu înfățișare suspectă, se retrăgea spre căruță, unde Tiranul, Scapin, Blazius și Leandru reprezentau o respectabilă garnizoană, chiar dacă, în ceea ce-i privea pe ultimii doi, unul era bătrîn și altul fricos ca un iepure. Alteori, ca un vajnic general de armată, care știe să prevină planurile și stratagemele inamicului, rămînea în ariergardă, întrucît primejdia putea să vină foarte bine și din această parte. Dar toate aceste precauții se dovediră inutile și exagerate. Nici un atac nu se abătu asupra trupei, fie că ducele nu avusese timpul necesar spre a-l pune la cale, fie că renunțase la această fantezie, sau poate pentru motivul că durerea pricinuită de rană îi frînase curajul.

Cu toate că se aflau la vreme de iarnă, timpul nu era prea rece. Bine hrăniți și aprovizionați, din

de cealaltă parte a fluviului, dincolo de insula Louviers, bastionul Arsenalului, mînăstirea Celestinilor, și mai în față de ea capătul insulei Notre-Dame. După ce trecură de poarta Saint-Bernard, priveliștea deveni magnifică. Catedrala Notre-Dame se arăta în plin centru, proiectîndu-și partea opusă fațadei, cu stîlpii arcuiți ce semănau a gigantice coaste de pește, cu cele două turnuri pătrate și cu săgeata ascuțită fixată pe punctul de intersecție a naosurilor. Alte clopotnițe, mai umile, trădînd, pe deasupra acoperișurilor, existența unor biserici sau capele ascunse în gloata clădirilor, mușcau cu dinții lor negri fîșia clară a cerului, dar catedrala atrăgea mai cu seamă privirile lui Sigognac, care nu mai vizitase niciodată Parisul și pe care îl uimea măreția acestui monument.

Forfota carelor și căruțelor încărcate cu felurite mărfuri, numărul călăreților și al trecătorilor ce se încrucișau tumultuos pe malurile fluviului sau în străzile ce se întindeau de-a lungul lui și pe unde o lua uneori carul comedianților ca să scurteze drumul, strigătele acestei mulțimi îl minunau și îl zăpăceau pe Sigognac, obișnuit cu vasta singurătate a landelor și cu liniștea mortuară a vechiului său castel dărăpănat. Credea că i se învîrtește în cap o piatră de moară și simțea că se clatină ca un om beat. Curînd săgeata de la Sainte-Chapelle, subțire ca un ac, lucrată cu atîta

fincțe și delicatețe, se înălță peste crestele Palatului, străbătută de ultimele luciri ale soarelui ce apunea. Luminile care se aprindeau împungeau cu puncte roșii fațadele întunecate ale caselor, iar fluviul răsfrîngea aceste luciri, alungindu-le ca niște șerpi de foc în apele sale întunecate.

Curînd se desenă în umbră, de-a lungul cheiului, biserica și mînăstirea Grands-Augustins, iar pe ridicătura de pămînt de la Pont-Neuf Sigognac văzu, la dreapta sa, deslușindu-se prin obscuritatea crescîndă, forma unei statui ecvestre, aceea a bunului rege Henric al IV-lea ; dar carul, făcînd colțul străzii Dauphine, de curînd tăiată pe pămînturile mînăstirii, făcu să dispară de îndată și cavalerul și calul.

În susul străzii Dauphine, lîngă poarta cu același nume, se afla un hotel cu foarte multe încăperi, unde trăgeau uneori trimișii țărilor exotice și himerice. Acest hotel sau han putea să găzduiască, pe nepregătite, numeroase trupe de teatru. Animalele de povară puteau găsi întotdeauna fîn în iesle, iar stăpînilor nu li s-a întîmplat niciodată să rămînă fără de pat. În acest han, socotit de el ca un loc propice, hotărîse Irod să instaleze tabăra hoardei sale teatrale. Situația strălucită a vistieriei trupei îngăduia acest lux ; lux folositor dealtminteri, deoarece ridica prestigiul trupei, arătînd că nu era alcătuită nicidecum din vagabonzi, escroci și desfrînați, siliți de mizerie să se

În jurul unei mese lungi de stejar, acoperită o sumedenie de bucate în curs de pregătire, agita o întreagă armată de bucătari, de mînuitori de satîre și cuțite, de ajutoare de bucătari, din miinile cărora rîndașii primeau fripturile împănate cu slănină, asezonate, aromate cu mirodenii, pentru a fi duse pînă la cuptoarele care, incandescente de atîta jăratec și strălucitoare din pricina scînteilor pe care le azvîrleau, semănau mai degrabă cu forjele lui Vulcan decît cu niște oficine culinare, rîndașii avînd prin pîcla încinsă înfățișarea unor ciclopi. De-a lungul zidurilor strălucea un formidabil sortiment de vase de bucătărie din aramă roșiatică sau din alamă : căldări, cratițe și tigăi de toate mărimile, cele de fiert pește de-ai fi putut să prepari în ele un borș chiar și din Leviatan [1], forme de cozonac turnate în chip de donjoane, domuri, temple, mici căști și turbane ca ale sarazinilor, în sfîrșit toate armele ofensive și defensive pe care le poate cuprinde arsenalul zeului Gaster. .

În fiecare clipă sosea din bucătărie cîte o slujnică voinică, cu obrajii trandafirii și bucălați, așa cum îi zugrăvesc pictorii flamanzi în pînzele lor, ducînd pe cap sau ținînd la șold coșuri pline cu felurite merinde.

— Dă-mi nucșoarele ! spunea unul. Un pic de

[1] Leviatan, monstru marin despre care se vorbeste în *Biblie*.

spuce de neplăcuta meserie de histrioni de provincie, ci din bravi comedieni cărora talentul le aducea un cîștig cinstit, lucru cu putință, așa cum se vădește din argumentele expuse de domnul Pierre de Corneille, celebrul poet, în piesa sa *Iluzia comică*.

Bucătăria în care intrară comedienii, așteptînd să li se pregătească încăperile, era mare de puteai găti aici în voie prînzul lui Gargantua sau al lui Pantagruel.

În fundul imensei vetre, ce se căsca roșie și scînteietoare, ca gura de cuptor ce reprezintă infernul în comedioara cu diavoli a lui Douai, ardeau copaci întregi. În mai multe frigări suprapuse, pe care le punea în mișcare un cîine ce se zvîrcolea ca un posedat în interiorul unei roți, se aureau șiruri de gîște, de găinușe și de cocoșei, se pîrleau ciozvîrte de vacă, se rumeneau mușchiuleți de vițel, fără a mai pune la socoteală potîrnichile, becaținele, prepelițele și alt vînat mărunt. Un ajutor de bucătar, pe jumătate copt el însuși, de pe care curgeau rîuri de sudoare, cu toate că nu era îmbrăcat decît cu o simplă vestă de pînză, stropea toate aceste bunătăți cu un polonic pe care îl vîra mereu în căldarea de sub frigări, îndată după ce-i vărsa conținutul ; adevărată muncă de danaidă, deoarece sucul strîns se scurgea mereu.

scorțișoară! striga altul. Mie niște mirodenii! Pune sare în solniță! Cuișoare aici! Frunze de dafin! O felie de slănină, te rog, subțire de tot! Mai ațîțați focul la cuptorul ăsta, nu trage, mai domoliți focul la cuptorul de colo, e prea încins și o să facă fripturile scrum, ce pe niște castane uitate în sobă! Toarnă niște grăsime în supa asta! Dă-mi rîntașul că se îngroașă! Bate bine albușurile astea de ou, bate-le vîrtos că nu fac spumă! Tăvălește în pesmet bucățile astea de șuncă! Scoate din frigare bobocul de gîscă de colo, e tocmai bun! Mai ține puicuța încă cinci sau șase învîrtituri! Repede, repede, ia de pe foc mușchiul de vacă. Trebuie să fie în sînge. Mai ține vițelul și puii de găină:

Un vițeluș necopt și un pui nerumenit
Cocoașe-n țintirim ridică negreșit.

Ține minte asta, băiete. Nu oricine se pricepe la fripturi. E un dar al cerului. Du ciorba asta cu potroace la numărul 6. Cine a cerut prepelițe în pesmet? Pregătiți repede spinarea asta de iepure în vin!

Și așa se încrucișau într-un tumult vesel vorbele cu miez și cuvintele piparate care își justificau mai bine denumirea decît cele care nu făceau o ceapă degerată, auzite de Panurge la topirea ghețurilor polare, întrucît toate aveau legătură cu o sumedenie de mîncăruri, dresuri de bucate sau dulciuri.

Irod, Blazius și Scapin, care erau foarte pofticioși și gata să înfulece ca niște cotoi aciuați pe lîngă prea cucernici, își lingeau într-una buzele la auzul acestei elocințe atît de grase, de suculente și de bine hrănite, despre care susțineau sus și tare că o preferă elocinței lui Isocrate[1], Demostene, Eschine[2], Hortensius[3], Cicero și alți asemenea flecari ale căror fraze nu înseamnă decît carne uscată și nu au un pic de măduvă gustoasă.

— Mai c-aș avea poftă să-l sărut, și pe un obraz și pe celălalt, pe bucătarul ăsta gras și pîntecos ca un călugăr, care guvernează toate tigăile și cratițele astea cu un aer atît de măreț, rosti Blazius. Niciodată vreun căpitan n-a fost mai minunat în bătaia focului !

În momentul în care un valet veni să le spună comedianților că le erau gata camerele, un călător își făcu apariția în bucătărie și se apropie de cămin : era un bărbat de vreo treizeci de ani, înalt, subțire, viguros, cu o fizionomie neplăcută, deși destul de bine proporționată. Reflexul focului din cămin îi înconjura profilul cu un chenar de foc, în timp ce restul figurii sale era scăldat în umbră. Această dîră luminoasă îi scotea în relief arcada sprîncenelor, destul de proeminentă, ce

[1] Orator atenian, născut la 436 î.e.n. A susținut unirea tuturor grecilor împotriva perșilor.

[2] *Eschine* (390—314 î.e.n.), orator atenian, rivalul lui Demostene.

[3] *Hortensius Hortalus* (114—50 î.e.n.), orator roman.

adăpostea niște ochi aspri și scrutatori, un nas de o curbură acvilină, al cărui vîrf se prăvălea în chip de cioc încîrligat peste o mustață deasă, buza inferioară foarte subțire, care se întîlnea brusc cu o bărbie strînsă și scurtă, ca și cum naturii i-ar fi lipsit materia trebuincioasă pentru a termina această mască. Gîtul care răsărea dintr-un guler lat, din pînză scrobită, era așa de slab, încît puteai să vezi acel cartilaj ieșit în afară, despre care femeile prostuțe își dau cu părerea că ar fi sfertul din mărul fatal, rămas în gîtlejul lui Adam, și pe care unii dintre fiii lui nu l-au înghițit încă. Costumul se compunea dintr-o tunică de postav cenușiu, prinsă în copci peste o vestă de piele, dintr-un pantalon bufant, pînă la genunchi, de o culoare ce bătea în negru, și din cizme de pîslă ce treceau peste genunchi și se cutau în spirale vagi în jurul picioarelor. Numeroase pete de noroi, unele uscate, altele proaspete încă, trădau un tare lung drum străbătut, iar rozetele pintenilor înroșite de un sînge negricios arătau că, pentru a ajunge la capătul călătoriei sale, călărețul fusese nevoit să îmboldească stăruitor șalele calului său obosit. O spadă lungă, a cărei gardă din fier cizelat de bună seamă că atîrna mai mult de o livră, era prinsă la un centiron lat, din piele, încheiat cu o cataramă din aramă, care încingea talia slabă a necunoscutului. O manta de culoare închisă, pe care o aruncase pe un scaun alături de pălărie, îi com-

pietau îmbrăcămintea. Ar fi fost tare dificil să precizezi cărei clase îi aparținea noul venit. Nu era nici negustor, nici burghez, nici ostaș. Presupunerea cea mai plauzibilă l-ar fi rînduit în categoria acelor gentilomi fără de avere sau aparținînd micii nobilimi, care se fac oameni de casă ai vreunui personaj important și își leagă soarta de norocul acestuia.

Sigognac, care nu era pasionat de problemele bucătăriei ca Irod sau Blazius și pe care contemplarea acestor bunătăți grozave nu-l absorbea deloc, privea cu o anumită curiozitate la acest vlăjgan caraghios, a cărui fizionomie nu i se părea necunoscută, cu toate că nu-și putea reaminti nici unde și nici cînd anume îl mai întîlnise. În zadar Sigognac făcu apel la amintirile sale, nu găsi nicidecum ceea ce căuta. Cu toate acestea simțea în mod confuz că nu avea de-a face pentru prima oară cu acest personaj enigmatic; fără să-i pese prea mult de acest examen inchizitorial de care părea să-și dea seama, el își întoarse spatele de a binelea către sală, aplecîndu-se spre cămin, chipurile pentru a-și încălzi mai de-aproape mîinile.

Dar cum memoria sa nu-i furniza nimic precis, iar o insistență mai îndelungată ar fi putut să dea naștere la o ceartă inutilă, baronul se alătură comedianților, care își luară în primire camerele respective și, după ce se mai aranjară un pic, se adunară într-o sală joasă, unde li se servi cina,

pe care o întîmpinară cu mare bucurie, ca niște oameni tare înfometați și însetați. Blazius, plescăind zgomotos din limbă, proclamă că vinul este strașnic și își umplu în repetate rînduri paharul; fără să uite însă și de pocalele colegilor săi, deoarece nu făcea parte dintre acei bețivani egoiști care aduc zeului Bachus un cult solitar; îi plăcea aproape tot atît de mult să îmbie pe alții la băutură, pe cît îi plăcea să bea el însuși; Tiranul și Scapin îi țineau isonul; Leandru se temea că de își va oferi prea frecvente libații să nu-i dăuneze albeții tenului și să nu-i înflorească pe nas niscaiva bube și coșuri, ornamente puțin indicate pentru un îndrăgostit. În ceea ce-l privea pe baron, lungile abstinențe suferite la castelul de Sigognac îi creaseră deprinderi de sobrietate castiliană, la care nu putea renunța decît cu greutate. Dealtminteri Sigognac era preocupat de personajul zărit în bucătărie și pe care îl găsea suspect, fără a putea spune totuși pentru ce, întrucît nimic nu era mai firesc decît sosirea unui călător într-un han cu mulți mușterii.

Masa era veselă: însuflețiți de vinul bun și de bucatele gustoase, bucuroși în sfîrșit că se aflau la Paris, acest Eldorado al tuturor oamenilor plini de planuri, pătrunși de această atmosferă caldă, atît de agreabilă după ceasurile îndelungate petrecute în frig într-un car, comedianții se lăsau pradă celor mai nebunești speranțe. În gînd riva-

lizau cu „Hôtel de Bourgogne“ și cu trupa lui Marais. Se vedeau aplaudați, sărbătoriți, chemați la Curte, comandînd piese celor mai renumiți autori dramatici ai timpului, tratînd pe poeți drept niște începători fără talent, invitați la ospețe de către marii seniori și, foarte curînd, lăfăindu-se în calești personale. Leandru visa la cele mai înalte cuceriri și cel mult dacă consimțea să n-o răpească pe regină însăși. Cu toate că nu băuse, vanitatea sa era amețită. De la aventura cu marchiza de Bruyères, se credea hotărît irezistibil, iar amorul său propriu nu mai cunoștea hotare. Sérafina își promitea să nu rămînă fidelă cavalerului de Vidaline decît pînă în ziua în care își va face apariția un admirator bun de jumulit, mai bogat și mai de vază. În ceea ce-o privea pe Zerbina, ea îl avea pe marchiz, care trebuia să vină foarte curînd după ea, și ca atare nu-și țesea planuri. Doamna Leonarda, fiind scoasă din cauză datorită vîrstei sale și neputînd sluji decît ca Iris mesageră, nu se amuza cu asemenea fleacuri și nu pierdea ocazia să bîrfească. Blazius îi punea mereu în farfurie și îi umplea paharul pînă sus, cu o iuțeală comică, glumă pe care bătrîna o acceptă bine dispusă.

Isabella, care încetase de mult să mănînce, frămînta distrată între degete un cocoloș de miez de pîine căruia încerca să-i dea forma unei porumbițe, și își oprea ochii asupra scumpului ei Sigognac,

așezat la celălalt capăt al mesei, învăluindu-l cu o privire scăldată în castă iubire și angelică tandrețe. Aerul cald din sală îi adusese o delicată roșeață în obrajii mai adineauri puțin cam palizi din pricina oboselii călătoriei. Era adorabil de frumoasă și dacă tînărul duce de Vallombreuse ar fi putut s-o vadă astfel, iubirea lui s-ar fi aprins pînă la furie.

Cît despre Sigognac, el o contempla pe Isabella cu o admirație respectuoasă ; alesele sentimente ale acestei fete încîntătoare îl emoționau la fel ca și farmecele cu care natura o înzestrase atît de darnic, și regreta că din prea multă delicatețe ea îl refuzase ca soț.

Odată masa terminată, femeile se retraseră, la fel și Leandru și baronul, lăsînd trio-ul de bețivani emeriți să golească sticlele de băutură pînă la ultima picătură, procedeu care păru tare meschin băiatului ce avea sarcina să aducă de băut, dar pe care o monedă de argint strecurată pe sub mînă reuși să-l consoleze.

— Baricadează-te bine în ungherul dumitale, rosti Sigognac după ce o conduse pe Isabella pînă la ușa ei ; există atîția oameni în hanurile astea, încît nu poți să știi niciodată dacă ai luat toate măsurile de siguranță.

— Nu te teme de nimic, dragul meu baron, răspunse tînăra comediană, ușa de la cameră are o încuietoare în care răsucești cheia de trei ori, și

ar fi bună chiar și pentru o temniță. Se mai află, în afară de asta, un zăvor lung cît brațul meu; fereastra este zăbrelită și nici o ferestruică nu-și mai cască în zid ochiul întunecat. Călătorii au adeseori lucruri care ar putea ispiti lăcomia răufăcătorilor, și de aceea camerele lor trebuie să se închidă perfect. Niciodată vreo prințesă din poveștile cu zîne, amenințată de-o ursită vrăjmașă, nu va fi fost mai în siguranță la curtea sa păzită de balauri.

— Uneori, replică Sigognac, toate farmecele sînt zadarnice și inamicul pătrunde în cetate cu toate talismanele, tetragramele și formulele abracadabrante.

— Asta pentru că prințesa, continuă Isabella surîzînd, îl favoriza pe inamic printr-o complicitate iscată din curiozitate sau din iubire, plictisită să stea astfel mereu închisă, chiar dacă acest lucru era spre binele ei; ceea ce nu este nicidecum cazul meu. Așadar, întrucît nu mi-e deloc frică, mie, care din fire sînt mai timidă decît o căprioară ce aude sunetul cornului și lătratul haitei de cîini, dumneata trebuie să fii liniștit, dumneata care îi egalezi în curaj pe Alexandru și pe Cezar. Poți dormi și pe o ureche și pe cealaltă.

Și, în semn de despărțire, ea întinse spre buzele lui Sigognac o mînă subțirică și dulce, a cărei albeață se pricepea s-o ferească cu pudre de talc, cu alifii de castravete și mănuși anumite, tot atît

de meșteșugit ca și o ducesă. Cînd Isabella intră în cameră, Sigognac auzi cum se învîrtește cheia în broască, cum se îmbucă închizătoarea ușii și cum scîrțîie zăvorul, toate în chipul cel mai liniștitor cu putință; dar, pe cînd pășea pragul camerei sale, Sigognac văzu cum se așterne pe perete, conturată de razele felinarului ce lumina coridorul, umbra unui bărbat pe care nu-l auzise venind și al cărui trup fu cît pe-aci să-l atingă. Sigognac întoarse iute capul. Era necunoscutul din bucătărie care se îndrepta, fără îndoială, spre camera ce-i fusese destinată de către hangiu. Lucrul era foarte simplu; cu toate acestea baronul îl urmări din ochi pe misteriosul personaj, a cărui înfățișare îl preocupa într-un mod straniu, prefăcîndu-se că nu nimerește imediat gaura cheii, pînă ce un cot al coridorului îl ascunse privirilor sale.

O ușă trîntită cu zgomot, pe care liniștea ce începuse să domnească în han il făcea și mai lesne de auzit, îi dădu de veste că necunoscutul intrase în camera sa, și că locuia într-o aripă destul de îndepărtată a hanului.

Neavînd poftă de somn, Sigognac se gîndi să-i trimită o scrisoare bravului Pierre, așa cum îi promisese să facă de îndată ce va sosi la Paris. Sigognac avu grijă să scrie foarte distinct caracterele, întrucît fidelul servitor nu era mare învățat și nu silabisea decît literele de tipar. Epistola era concepută astfel:

„Bunul meu Pierre, iată-mă în sfîrşit la Paris, unde, după cît se susţine, va trebui să fac avere şi să redau casei mele decăzute strălucirea de odinioară, cu toate că, la drept vorbind, nu văd cîtuşi de puţin calea. Totuşi, vreun prilej fericit ar putea să mă apropie de Curte şi, dacă reuşesc să vorbesc cu regele, de la care purced toate favorurile, serviciile aduse de strămoşii mei regilor de mai înainte îmi vor fi fără îndoială luate în seamă. Maiestatea-sa nu va îngădui ca o nobilă familie, care s-a ruinat în războaie, să se stingă astfel în mare sărăcie. În aşteptare, în lipsă de alte mijloace de trai, m-am apucat să joc în comedii, şi, în această meserie, am cîştigat cîţiva pistoli, din care îţi voi trimite o parte de îndată ce voi găsi o ocazie sigură. Aş fi făcut poate mai bine să mă angajez ca ostaş în vreo companie; dar nu voiam să-mi ştirbesc libertatea şi, dealtminteri, oricît de sărac ar fi acela ai cărui strămoşi au comandat şi care nu au primit niciodată ordine de la nimeni, îi repugnă să asculte de cineva. Şi apoi singurătatea m-a făcut puţin neîmblînzit şi sălbatic. Singura aventură însemnată pe care am avut-o în lunga mea călătorie a fost un duel cu un oarecare duce, un om foarte rău şi foarte priceput spadasin, duel din care, spre gloria mea, am ieşit victorios, graţie straşnicelor lecţii pe care mi le-ai dat. I-am străpuns braţul dintr-o parte în cealaltă, şi nimic nu mi-ar fi fost mai uşor decît să-l las mort pe

văd din nou bătrîna și blînda față pîrlită de soare, luminată, la vederea mea, de un surîs prietenesc. Și de ce oare aș roși să ți-o spun? Aș ține tare mult să-l aud pe Belzebut torcînd, să-i aud lătratul lui Miraut și nechezatul sărmanului Bayard, care își aduna ultimele forțe spre a mă putea duce, cu toate că nu eram deloc greu. Nefericitul pe care îl părăsesc oamenii își dăruiește o parte din suflet animalelor, mai credincioase, pe care nu le sperie soarta nenorocită. Bravele necuviincioare, care țineau la mine, mai trăiesc ele încă, și par oare să-și mai amintească de mine și să mă regrete? Ai reușit, cel puțin, în acest lăcaș al mizeriei, să nu le lași să se prăpădească de foame, să-ți iei de la gură, din bietul tău tain și să le arunci cîte o bucățică? Străduiți-vă să rămîneți toți în viață pînă ce mă voi reîntoarce, sărac sau bogat, fericit sau deznădăjduit, pentru a împărtăși cu mine dezastrul sau norocul meu, și să sfîrșim laolaltă, așa cum va vrea destinul, în locurile unde am suferit. Dacă mi-a fost dat să fiu ultimul din neamul Sigognac, facă-se voia Domnului! Mai există și pentru mine un loc gol în cavoul părinților mei.

Baronul de Sigognac"

Baronul pecetlui scrisoarea cu sigiliul de pe inel, singura bijuterie pe care o păstra de la tatăl său și pe care erau gravate cele trei berze pe un fond de azur; scrise adresa și vîrî scrisoarea

terenul de luptă, deoarece parada nu-i egala atacul, fiind mai mult impetuos decît prudent şi mai puţin ferm decît rapid. De mai multe ori a rămas descoperit, şi aş fi putut să termin repede cu el, de aş fi folosit una din acele lovituri irezistibile pe care mi le-ai arătat cu atita răbdare în timpul acelor îndelungi asalturi pe care le făceam împreună în sala scundă din castelul Sigognac, singura sală a cărei podea era îndeajuns de solidă pentru a rezista repetatelor noastre fandări şi retrageri, ca să mai omorîm timpul, să ne dezmorţim degetele şi, datorită oboselii, să dormim bine peste noapte. Elevul îţi face cinste, şi am crescut mult în ochii tuturor după această victorie cu adevărat prea uşoară. Opinia lumii ar fi că sînt indiscutabil un excelent spadasin, un gladiator de mîna întîi. Dar să lăsăm aceste lucruri. Mă gîndesc adeseori, cu toate distracţiile pe care le aduce o viaţă nouă, la acest sărman şi bătrîn castel ale cărui ruine se prăbuşesc peste mormintele familiei mele şi unde mi-am petrecut trista mea tinereţe. Din depărtări, nu-mi pare nici atît de urît şi nici atît de posomorît; sînt chiar clipe cînd mă plimb pe aripile gîndului prin acele săli pustii, privind la portretele îngălbenite care singure mi-au ţinut de urît atîta amar de vreme şi călcînd peste cioburile de geam căzute de la vreo fereastră desprinsă, iar această visare îmi pricinuieşte un fel de plăcere melancolică. Aş fi de asemenea foarte bucuros să-ţi

într-un plic spre a o expedia cînd avea să plece vreun curier spre Gasconia. Din castelul de Sigognac, unde îl purtase imaginea lui Pierre, gîndurile i se reîntoarseră la Paris și la situația prezentă. Cu toate că orele erau înaintate în noapte, Sigognac auzea vag cum vîjiie în jurul lui acel murmur surd al unui mare oraș care, la fel ca și oceanul, nu tace niciodată, chiar și atunci cînd pare că se odihnește. Puteai auzi trapul ușor al unui cal, uruitul unei trăsuri ce se stinge în depărtări ; o frîntură de cîntec al unui bețivan întîrziat, zăngănitul unor săbii ce se încrucișează și se lovesc una de alta, strigătul vreunui trecător atacat de răufăcătorii de pe Pont-Neuf, urletul unui cîine rătăcit sau orice alte vuiete nedeslușite. Printre aceste zgomote, lui Sigognac i se păru că distinge pe coridor un pas de bărbat încălțat cu cizme, ce călca cu multe precauții, ca și cum n-ar fi voit să fie auzit. Sigognac stinse lumina din cameră pentru ca razele să nu-l trădeze și, întredeschizînd ușa, văzu în adîncimile coridorului un individ, învăluit cu grijă într-o pelerină de culoare închisă, care se îndrepta spre camera primului călător, a cărui înfățișare i se păruse suspectă. Cîteva clipe după aceea, un alt individ, a cărui încălțăminte scîrțîia binișor, cu toate că se străduia să calce cît mai ușor, apucă pe același drum ca și cel dintîi. Nu trecuse o jumătate de oră și iată că un al treilea vlăjgan, cu o înfățișare destul de

grosolană, își făcu apariția, sub răsfrîngerea șovăitoare a felinarului ce era gata să se stingă, și o luă și el pe coridor. Era înarmat ca și ceilalți doi, iar o spadă lungă îi sălta la spate marginea pelerinei. Umbra pe care i-o proiecta peste figură borul unei pălării largi de pîslă, cu o pană neagră, nu îngăduia să i se distingă trăsăturile.

Această procesiune de vlăjgani i se păru tare nepotrivită și bizară lui Sigognac, iar numărul de patru îi reaminti de cursa ce-i fusese întinsă și căreia era cît pe-aci să-i cadă victimă în străduța din Poitiers, la ieșirea din teatru, după disputa sa cu ducele de Vallombreuse. A fost ca o rază de lumină pentru Sigognac, care recunoscu în omul ce-l intrigase atît de mult în bucătărie, pe secătura al cărei atac i-ar fi putut fi fatal, de nu s-ar fi așteptat la el. Era, fără îndoială, acela care căzuse de-a berbeleacul, cu picioarele în aer și cu pălăria înfundată pînă la umeri, sub ploaia de lovituri date vîrtos cu latul sabiei de către căpitanul Fracasse. Ceilalți, de bună seamă că erau fîrtații lui, puși vitejește pe fugă de către Irod și Scapin. Ce întîmplare, sau, pentru a vorbi mai exact, ce complot îi aduna din nou tocmai la hanul unde se încartiruise trupa de actori, și chiar în seara sosirii lor ? De bună seamă c-o urmăriseră etapă cu etapă. Și cu toate acestea, Sigognac supraveghease cu atenție drumul ; dar cum să recunoști un adversar într-un călăreț care trece cu un aer

indiferent și nu se oprește, aruncîndu-ți de-abia acea privire vagă pe care o trezește, în călătorie, orice întîlnire? Ceea ce era sigur, era faptul că ura și amorul tînărului duce nu erau deloc adormite și căutau să fie amîndouă satisfăcute. Răzbunarea sa încerca să prindă în aceeași plasă pe Isabella și pe Sigognac. Foarte viteaz cum era din fire, baronul nu se temea de atacurile acestor mercenari pe care numai vîntul stîrnit de strașnica lui spadă i-ar fi pus pe fugă, și care de bună seamă că nu erau mai curajoși cînd aveau o spadă în mînă decît un ciomag; dar Sigognac se temea de vreo uneltire lașă și rafinată, urzită împotriva tinerei comediene. Își luă deci precauțiile în consecință și se hotărî să nu se culce. După ce aprinse toate luminările care se găseau în camera sa, deschise ușa astfel încît o masă de lumină să se proiecteze pe zidul opus al coridorului, chiar în locul unde dădea ușa Isabellei; apoi Sigognac luă loc liniștit, după ce mai întîi își trăsese spada și își scosese pumnalul, pentru a le avea la îndemînă, dacă era să se întîmple ceva. Așteptă îndelung fără să vadă ceva. De-abia răsunaseră două bătăi la ceasul cu clopoței de la Samaritaine și la orologiul, mai învecinat, de la mînăstirea Grands-Augustins, cînd se auzi un zgomot ușor și, imediat, în cadrul luminos proiectat pe perete apăru, nesigur, șovăitor și cu un aer foarte plouat, primul individ, care nu era altul decît Mérindol, unul dintre bătăușii ducelui de

Vallombreuse. Sigognac stătea în picioare, drept, în prag, cu spada în mînă, gata de atac și de apărare, cu o înfățișare atît de eroică, atît de mîndră și de triumfătoare, încît Mérindol trecu fără să scoată o vorbă și cu capul plecat. Ceilalți trei, pășind în șir unul după altul, surprinși de valul de lumină neașteptată, în centrul căreia baronul scăpăra cumplit de furie, o șterseră cît putură mai repede, ba chiar ultimul scăpă din mînă o rangă, menită fără îndoială să forțeze ușa căpitanului Fracasse, în timp ce acesta dormea. Baronul îi salută cu un gest batjocoritor, și îndată se auzi în curte zgomotul iscat de caii scoși în grabă din grajd. Cei patru ticăloși, văzînd că le-a dat greș lovitura, o rupeau la goană.

La dejun, Irod i se adresă lui Sigognac :

— Căpitane Fracasse, nu aveți oare curiozitatea să mergeți să vizitați nițel orașul acesta, unul din cele mai vestite de pe glob, și despre care se povestesc atîtea ? Dacă vă face plăcere, am să vă slujesc de călăuză și de cîrmaci, cunoscînd încă din adolescență, cînd am avut prima dată de-a face cu ele, recifurile, stîncile, vîrtejurile, Euripele, Charybdele și Scyllele acestei mări periculoase pentru străini și provinciali. Am să fiu un Palinurus pentru dumneavoastră, dar voi avea grijă să nu cad cu nasul în apă, ca aceia despre care vorbește Vergilius Maro. Ne place tare mult aici să

de ajuns ca s-o păzească pe Isabella pînă ce ne vom reîntoarce la han. Însă, de teama vreunei certe sau a vreunui scandal pe stradă, am să-mi iau și eu spada, pentru ca la nevoie să vin în ajutorul spadei dumneavoastră.

Spunînd acestea, Tiranul își încinse peste maiestuosul abdomen un centiron de care atîrna o strașnică sabie, lungă cît toate zilele. Își aruncă peste umăr și o mică manta scurtă, care nu-i împiedica mișcările, și își trase pînă pe sprincene pălăria largă de pîslă cu pană roșie : deoarece cînd pășești pe poduri trebuie să nu te încrezi în vîntul ce suflă hain, fie că bate de la miazănoapte, fie că vine de la miazăzi. La moment îți ia pălăria de pe cap și ți-o trimite hăt. departe, în apa fluviului, spre marea veselie și distracție a pajilor, lacheilor și obrăznicăturilor.

Așa își justifica Irod faptul că își înfundase pălăria pe ochi, dar prea cumsecadele comedian se gîndea că mai tîrziu i-ar fi putut păgubi gentilomului Sigognac să fi fost văzut, în public, în tovărășia unui histrion. De aceea își ascundea cum putea mai bine figura atît de cunoscută de popor.

În colțul străzii Dauphine, sub portalul mînăstirii Grands-Augustins, Irod îi atrase atenția lui Sigognac asupra oamenilor ce veneau să cumpere carnea confiscată de la măcelari, în zilele în care nu era voie să se taie, și care dădeau năvală să obțină mai ieftin cîte o ciozvîrtă. Îi arătă de aseme-

privim spectacolul, Pont-Neuf fiind pentru Paris ceea ce era calea sacră pentru Roma, artera de circulaţie, locul de întîlnire şi galeria peripatetică a zvoniştilor, nătăfleţilor, poeţilor, escrocilor, tîlharilor, coţcarilor, curtezanelor, gentilomilor, burghejilor, soldăţoilor şi a oamenilor de tot soiul.

— Primesc cu mare plăcere propunerea dumitale, brave Irod, răspunse Sigognac, dar înştiinţează-l pe Scapin să rămînă la han şi cu ochii lui de vulpe să supravegheze pe toţi cei la care observă purtări suspecte, fie că vin, fie că pleacă. Să n-o părăsească un moment pe Isabella. Răzbunarea lui Vallombreuse ne dă tîrcoale, căutînd să ne facă de petrecanie. Noaptea trecută i-am văzut din nou pe cei patru ticăloşi pe care i-am pocnit aşa de bine în uliţa din Poitiers. Scopul lor era, îmi imaginez, să forţeze uşa de la camera mea, să mă surprindă în toiul somnului şi să-mi vie de hac. Cum însă eram treaz şi îmi era gîndul la vreo cursă ce i se putea întinde tinerei noastre prietene, ticăloşii nu şi-au putut duce planul la îndeplinire şi, văzîndu-se descoperiţi, s-au salvat într-o goană nebună, sărind pe caii ce-i aşteptau gata înşeuaţi în grajd, sub pretextul că voiau să plece a doua zi dis-de-dimineaţă.

— Eu nu cred, răspunse Tiranul, că vor îndrăzni să încerce ceva la lumina zilei. La cea mai mică chemare ni s-ar sări în ajutor şi de bună seamă că ticăloşii sînt încă foarte abătuţi din pricina neizbînzii. Scapin, Blazius şi Leandru vor fi prea

runcise să fie construit, nu voise ca niște case sărăcăcioase și posomorite să împiedice perspectiva somptuosului palat unde își au reședința regii noștri, panoramă ce se deschide din acest loc în întreaga sa splendoare.

Pe ridicătura de pămînt ce alcătuiește vîrful insulei, cu aerul calm al unui Marc-Aureliu, bravul rege era turnat călare pe un armăsar de bronz, urcat pe un soclu, de fiecare colț al soclului sprijinindu-se cîte un captiv de război, din metal, ce se zvîrcolea în lanțuri. Un grilaj din fier forjat, cu bogate volute, împrejmuia statuia pentru a-i apăra baza de familiaritățile și de actele ireverențioase ale plebei : deoarece, uneori, sărind peste grilaj, haimanalele și ștrengarii se aventurau să se urce în circa blîndului monarh, mai cu seamă în zilele cînd își făcea intrarea familia regală sau cînd avea loc vreo execuție mai deosebită. Culoarea severă a bronzului se detașa puternic pe fondul imprecis al aerului și pe fundalul povîrnișurilor îndepărtate ce se zăreau dincolo de Pont Rouge.

Spre malul stîng, deasupra caselor, țîșnea săgeata catedralei Saint-Germain-des-Prés, vechea biserică romană, și se înălțau acoperișurile înalte ale reședinței de Nevers, mare palat veșnic neterminat. Ceva mai departe turnul, rămășiță antică a palatului de Nesle, își scălda temelia în apele fluviului, în mijlocul unui morman de dărîmături și, cu toate că se afla de vreme îndelungată în stare de ruină, își păstra încă o atitudine mîndră

nea şi pe zvonişti şi pe colportorii de noutăți ce dezbăteau între ei destinele regatelor, schimbîndu-le după placul lor hotarele, împărțind imperiile şi reproducînd pînă în cele mai mici amănunte discursurile rostite de miniştri, fără de nici un martor, în birourile lor de lucru. Acolo se răspîndeau gazetele, libelele, scrierile satirice şi alte broşuri subțirele ascunse pe sub mantale şi colportate pe sub mînă. Toată această lume himerică avea chipurile palide şi slabe, un aer de nebunie şi hainele prăpădite de tot.

— Să nu zăbovim ascultîndu-le prostiile gogonate, n-am mai termina niciodată, spuse Irod, afară numai dacă nu țineți să fiți informat despre ultimul edict al şahului Persiei sau despre ceremonialul uzitat la curtea hanului tătarilor sau în palatul negusului Abisiniei. Să mai înaintăm cîțiva paşi şi o să putem admira unul din cele mai frumoase spectacole din univers, aşa cum nu ne înfățişează nici teatrele, în decorurile lor cele mai izbutite.

Într-adevăr, perspectiva ce se desfăşura în fața ochilor lui Sigognac şi a călăuzei sale, după ce străbătură arcadele aruncate peste micul braț de apă, nu avea pe atunci şi nu are încă nici acum rival pe lume. Primul plan era format din podul însuşi, cu grațioasele sale semilune deschise deasupra fiecărui stilp. Pont-Neuf nu era împovărat, ca podul Change şi podul Saint-Michel, cu două rînduri de clădiri înalte. Marele monarh, care po-

pe fundalul orizontului. Dincolo de toate acestea se întindea La Grenouillère, și într-o vagă pîclă azurie se distingeau, la fruntariile cerului, cele trei cruci înfipte în vîrful Calvarului sau, cum i se mai spune, muntele Valérien.

Luvrul ocupa, splendid, malul drept, luminat și aurit de o rază de soare voioasă, mai mult luminos decît cald, așa cum poate fi un soare de iarnă, dar care dădea un relief, unic în felul său, detaliilor acestei arhitecturi, nobilă și bogată în același timp. Lunga galerie ce reunește Luvrul cu Tuilleriile, întocmire minunată care îngăduie regelui să fie rînd pe rînd, cînd găsește de cuviință, fie în dragul său oraș, fie la țară, își desfășura frumusețile sale fără seamăn, sculpturile fine, cornișele cu frumoase ornamente cu subiecte biblice, ieșindurile vermiculate, coloanele și pilaștrii ce egalau creațiile celor mai îndemînatici arhitecți greci sau romani.

Începînd din colțul unde se deschide balconul lui Carol al IX-lea, clădirea se retrăgea, făcînd loc grădinilor și construcțiilor parazitare, ciuperci crescute la baza vechiului edificiu. Pe chei podețele își rotunjeau arcadele și, ceva mai la vale de turnul de Nesle, se înălța un alt turn, rămășiță a vechiului Luvru al lui Carol al V-lea, care flanca poarta construită între fluviu și palat. Aceste două vechi turnuri, clădite în stilul gotic, așezate în diagonală unul față de celălalt, contribuiau în mare măsură la splendoarea perspectivei. Ele reaminteau

vremurile feudalității și-și păstrau locul lor printre construcțiile noi și de bun gust, asemenea unui jilț meșteșugit după stilul antic sau a vreunui dulap străvechi din stejar, lucrat într-un chip neobișnuit, în mijlocul mobilelor moderne placate cu argint și cu aurării. Aceste relicve ale secolelor dispărute dau orașelor o fizionomie respectabilă, și ar trebui să ne ferim cu strășnicie să le nimicim.

La capătul grădinii Tuilleriilor, unde se sfîrșește orașul, se deslușea poarta Conférence, și de-a lungul fluviului, dincolo de grădină, arborii aleii Cours-la-Reine, locul de plimbare favorit al curtenilor și al persoanelor de rang mare, care veneau aici spre a-și etala caleștile.

Cele două maluri, pe care le-am creionat fugar, încadrau ca două culise scena animată pe care o întruchipa fluviul, brăzdat de bărci ce se îndreptau de la un mal către celălalt, încărcat cu tot soiul de luntri și șlepuri legate cu frînghii și adunate lîngă țărm, unele încărcate cu fîn, altele cu lemne și altele cu mărfuri. Lîngă chei, în josul Luvrului, corăbiile regale atrăgeau privirile datorită ornamentelor sculptate și aurite, ca și micilor drapele, cu culorile Franței.

Dacă îți îndreptai privirea către pod, puteai zări peste coamele ascuțite ale caselor, asemănătoare cărților de joc sprijinite una de alta, clopotnițele bisericii Saint-Germain l'Auxerrois. După ce admirară îndeajuns această panoramă, Irod îl conduse pe Sigognac în fața Samaritaine-ei.

— Chiar dacă acesta este locul de întîlnire al prostovanilor care zăbovesc ceasuri îndelungate aşteptînd să vadă cum clopotarul de metal anunţă ora izbind în clopotul orologiului, trebuie să te duci şi să faci la fel cu ceilalţi. Unui călător ce de-abia a sosit în Paris nu-i strică să caşte puţin gura. Ar însemna mai degrabă sălbăticie decît înţelepciune să dispreţuiască, prin atitudini trufaşe, ceea ce face încîntarea mulţimii.

Astfel, cu aceste vorbe, se scuza Tiranul faţă de colegul său, în timp ce-şi pierdeau şi ei amîndoi vremea la poalele faţadei micii construcţii hidraulice, aşteptînd ca limba mecanismului să pună în mişcare voiosul cîntec de clopoţei, privind Crist-ul din plumb aurit ce vorbeşte Samaritencei rezemate de zidul fîntînii, cadranul astronomic cu zodiacul şi cu măciulia de abanos ce arăta mersul soarelui şi al lunii, figura himerică sculptată ce vărsa apa înghiţită din fluviu, Herculele cu soclul care sprijinea tot acest sistem de ornamente, precum şi statuia, goală pe dinăuntru, ce servea de giruetă, asemenea zeiţei Fortuna la palatul Dogana din Veneţia şi la turnul pătrat, Giralda, la Sevilla.

Vîrful limbii atinse în sfîrşit cifra X ; clopoţeii începură să răsune în chipul cel mai voios de pe lume, cu glăscioarele lor subţiri, argintii sau cu timbru de aramă, cîntînd o arie de sarabandă ; clopotarul îşi ridică braţul de aramă şi ciocanul se prăvăli de atîtea ori peste clopot, cîte ore trebuiau vestite. Acest mecanism ingenios elaborat de către

flamandul Linlaer, il amuză copios pe Sigognac care, deși inteligent din fire, era foarte naiv în multe privințe, întrucît nu-și părăsise niciodată castelul din mijlocul landelor.

— Acum s-o luăm în partea cealaltă, spuse Irod; panorama ce se deschide de acolo nu este cîtuși de puțin la fel de măreață. Casele de pe Pont au Change sînt prea aproape și înghesuite, încît îți iau întreaga perspectivă. Clădirile de pe cheiul Mégisserie nu prețuiesc mai nimic; și totuși acest turn Saint-Jacques, clopotnița de la Saint-Méderic și turnurile-săgeți ale unor biserici îndepărtate sînt la înălțimea marelui oraș. De asemenea, pe insula Palatului, pe cheiul cursului principal al fluviului, casele ordonate, din cărămizi roșii, legate între ele cu lanțuri din piatră albă, au un aspect monumental pe care îl desăvîrșește în chip fericit vechiul turn al Orologiului, cu acoperișul său în chip de stingător de luminări, care adeseori străpunge tocmai bine negurile cerului. Piața Dauphine ce-și deschide întinderea în trei colțuri, în fața regelui turnat în bronz, și de unde poți vedea poarta Palatului, poate fi considerată printre piețele cele mai bine rînduite și mai curate. Săgeata ce se înalță din Sainte-Chapelle, această biserică cu două etaje, atît de vestită prin tezaurul și relicvele sale, domină în chip grațios acoperișurile înalte de ardezie, străpunse de lucarne frumos ornate, ce strălucesc cu o lumină proaspătă, deoarece nu a trecut multă vreme de cînd au fost înălțate aceste

căptușite cu catifea, cu cristaluri la portiere, balansîndu-se pe arcuri mlădioase, cu lachei stînd țepeni înapoia trăsurii și conduse de vizitii cu obrajii roșii de mîncare și băutură bună și îmbrăcați în livrele bogate, ce abia puteau stăpîni, prin marea mulțime, neastîmpărul armăsarilor înhămați; celelalte trăsuri, mai puțin strălucitoare, cu picturile spălăcite, cu perdele de piele, cu arcuri obosite, trase de cai mult mai pașnici, cărora sfîrcul biciului trebuia să le trezească avîntul, vădeau belșugul mai redus al stăpînilor lor. În primele trăsuri puteau fi văzuți prin geamurile de cristal curteni minunat îmbrăcați, doamne gătite în chipul cel mai cochet; în celelalte, magistrați, medici și alte personaje grave. Printre toate acestea se mai amestecau și căruțe încărcate cu piatră, cu lemne sau cu butoaie, mînate de căruțași brutali, care, la cea mai mică încurcătură, înjurau de Dumnezeu cu o vigoare îndrăcită. Prin acest dedal mișcător de care și de căruțe, călăreții căutau să-și facă drum și, dacă nu se strecurau cu iscusință, se trezeau uneori cu cizma zgîriată și murdărită de butucul unei roți. Liticrele, unele proprietate particulară, altele de închiriat, încercau să rămînă la marginea curentului, pentru a nu fi tîrîte în vîltoarea lui, și mergeau, pe cît mai mult cu putință, de-a lungul parapetelor podului. La un moment dat își făcu apariția și o cireadă de boi, zăpăceala ajungînd atunci la culme. Vitele cornute — nu vrem să vorbim despre bipezii căsătoriți care treceau în acele

clădiri ; chiar eu, pe cînd eram copil, jucam șotronul pe locul unde se află ele acum ; datorită neistovitei dărnicii a regilor noștri, Parisul se înfrumusețează zi de zi, spre marea admirație a străinilor, care, odată întorși în patria lor, nu mai contenesc să povestească despre minunile sale, găsindu-l și mai frumos, și mai mare, și aproape nou, ori de cîte ori îl revăd cu prilejul altei călătorii.

— Ceea ce mă uimește, răspunse Sigognac, chiar mai mult decît mărimea, bogăția și somptuozitatea clădirilor, atît publice cît și particulare, este numărul infinit al oamenilor care mișună și foiesc prin toate străzile astea, prin piețe și pe poduri, ca niște furnici cărora le-ai dărîmat furnicarul și alergă disperate încoace și încolo, fără să poți bănui ce țel are toată această agitație. Este straniu să te gîndești că indivizii care alcătuiesc mulțimea aceasta inepuizabilă, au toți o cameră, un pat bun sau rău și mănîncă aproape în fiecare zi, căci altfel s-ar prăpădi fără multă zăbavă. Ce grămadă uriașă de provizii, cîte cirezi de vite, cîte banițe de făină, cîte poloboace de vin or trebui ca să hrănești toată lumea asta îngrămădită pe aceeași bucată de pămînt, în timp ce, în landele noastre, de-abia dacă întîlnești cîte un om din loc în loc !

Într-adevăr, afluența oamenilor din popor care circulau pe Pont-Neuf era în măsură să surprindă pe un provincial. În mijlocul drumului treceau și se încrucișau șiruri de calești și de trăsuri cu doi sau cu patru cai, unele proaspăt pictate și aurite,

sălaşul originalii de pe Pont-Neuf, figuri extravagante şi caraghioase, pe care cred că este nimerit să le examinăm mai de-aproape. Nici un alt oraş în afară de Paris nu este în stare să creeze nişte figuri atît de heteroclite. Ele cresc printre pietrele caldarîmului ca nişte flori sau mai degrabă ca nişte ciuperci diforme şi monstruoase, cărora nu le prieşte nici un alt pămînt ca noroiul ăsta negru. Ei ! ia priviţi, iată-l chiar pe Périgourdin du Maillet, zis poetul jegos, care face curte regelui de bronz. Unii pretind că este o maimuţă scăpată din cine ştie ce menajerie ; alţii susţin că este una din cămilele aduse de domnul de Nevers. Problema n-a fost încă rezolvată : cît despre mine, eu îl socotesc drept om, după nebunia, aroganţa, lipsa lui de curăţenie. Maimuţele se caută de purici şi alte insecte şi le ronţăie din spirit de răzbunare şi ca represalii ; cît despre el nici pomeneală de aşa grijă ; cămilele îşi netezesc părul şi se stropesc cu pulbere ca şi cum ar fi pudră parfumată, de stînjenel ; cămilele au dealtminteri mai multe stomacuri şi îşi rumegă hrana : lucru pe care acesta nu l-ar putea face, întrucît pipota îi este întotdeauna goală, ca şi căpăţîna. Aruncaţi-i ceva de pomană ; o va primi înjurînd şi blestemîndu-vă. Hotărît lucru, este un om sadea, pentru că este nebun, murdar şi nerecunoscător.

Sigognac scoase din chimir o monedă de argint şi o întinse poetului, care, la început, cufundat într-o reverie profundă, aşa cum sînt de obicei oa-

clipe pe Pont-Neuf, ci despre boii sadea —, alergau care încotro, băgînd capul în pămînt, înspăimîntați, hărțuiți de cîini, îmboldiți cu bîta de văcari. La vederea lor caii se speriau, tropăiau, loveau cu picioarele din față și dădeau drumul la o serie de zgomote care pe deasupra mai miroseau și urît. Trecătorii se fereau de teamă să nu fie luați în coarne, iar cîinii, strecurîndu-se printre picioarele cetățenilor mai puțin sprinteni, le deranjau centrul de gravitate și îi făceau să se întindă lați ca niște porci. Ba o damă sulemenită și impopoțonată cu picățele pe obraji, gătită cu tot felul de imitații de pietre scumpe și cu panglici de culoarea focului, care părea să fie vreo preoteasă a Zeiței Venus în căutare de aventuri, se polieni, cu pantofii ei cu tocuri înalte, și se întinse lată pe spate, fără să pățească ceva — obișnuită fiind foarte cu asemenea căzături — așa cum nu pierdură ocazia să remarce glumeții de prost gust care îi întinseră mîna spre a se ridica de jos. Alte dăți trecea și cîte o companie de soldați ce se îndrepta către vreun post, cu drapelele fluturînd în bătaia vîntului și cu toboșarii în frunte, iar mulțimea trebuia să se dea numaidecît în lături spre a face loc acestor copii ai lui Marte, obișnuiți să nu întîlnească nici o rezistență.

— Toate astea, se adresă Irod lui Sigognac, absorbit de spectacol, sînt lucruri obișnuite, ce pot fi văzute oricînd. Să încercăm să răzbim prin mulțime și să ajungem prin locurile pe unde își au

menii aştia scrîntiţi la cap şi cu toate de neînchipuit, nu-l văzu pe baronul proţăpit în faţa sa. Îl băgă în seamă, în sfîrşit, şi, ieşind din meditaţia lui găunoasă, apucă moneda cu un gest brusc şi dement şi o azvîrli în buzunar, bombănind nişte înjurături nedesluşite; apoi, demonul versurilor punînd din nou stăpînire pe el, se porni să mişte din fălci, să-şi dea ochii peste cap, să facă nişte strîmbături cel puţin tot atît de curioase ca şi schimonoselile capetelor sculptate de către Germain Pilon [1] sub cornişa lui Pont-Neuf, acompaniind totul cu mişcări din degete pentru a scanda picioarele versurilor pe care le murmura printre dinţi, ceea ce-l făcea să semene cu un scamator, şi toate astea spre bucuria ştrengarilor strînşi roată în jurul lui. Acest poet, trebuie s-o mărturisim, era împopoţonat mai ciudat chiar decît momîia ce întruchipează lăsata secului, cînd este dusă cu mare alai să fie arsă în miercurea păresimilor, sau decît sperietorile care sînt atîrnate prin livezi sau prin vii pentru a înspăimînta lăcomia păsărilor. S-ar fi spus, văzîndu-l, că micul maur din Marché-Neuf, clopotarul de la Samaritaine sau Jacquemard de la Saint-Paul s-au dus să se îmbrace la taraba cu haine vechi. O pălărie veche de pîslă, pîrlită de soare, spălată de ploaie, încinsă cu o panglică de grăsime, terminată, în chip de penaj, cu o pană de cocoş mîncată de molii, semănînd mai mult cu

---

[1] Sculptor francez (1537—1590).

o strecurătoare folosită ca filtru de spițeri, decît cu o pălărie de pus pe un cap omenesc, îi cădea pînă la sprîncene, forțîndu-l neîncetat să-și ridice nasul pentru a putea vedea, întrucît ochii îi erau aproape ascunși sub marginea fleșcăită și murdară a pălăriei. Tunica sa, croită dintr-o stofă și de o culoare imposibile de descris, părea să fie într-o mai bună dispoziție decît el, întrucît rîdea prin toate cusăturile. Veșmîntul acesta atît de poznaș crăpa de veselie ca și de bătrînețe, viețuind de mai multă vreme chiar decît Matusalem[1]. Un brîu din postav mițos îi servea drept centiron și diagonală, de care atîrna, în chip de spadă, o floretă fără de buton protector, și al cărei vîrf, ca un brăzdar de plug, scobea caldarîmul în urma sa. Niște pantaloni scurți din satin galben, care odinioară slujiseră unor măști să se deghizeze la vreun carnaval, se pierdeau în cizmele felurite, una de pescuitor de stridii, din piele neagră, alta cu carîmb mare peste genunchi, din piele albă de Rusia. Prima avea talpa plată, cealaltă, cu talpa sucită, împodobită cu un pinten, avea pingeaua ferfeniță, pe care de mult ar fi pierdut-o fără de ajutorul unei sfori răsucite de mai multe ori peste picior, asemenea cordelelor unui coturn antic. O manta din lînă aspră, roșie, pe care toate anotimpurile o regăseau la postul ei, îi completa îmbrăcămintea, de care s-ar fi rușinat

[1] Personaj biblic, bunicul lui Noe. A trăit 969 de ani, după *Biblie*.

pînă și un culegător de mere din Perche, dar de care poetul nostru părea să fie destul de mîndru. De sub cutele mantalei, alături de mînerul sabiei, ce avea desigur menirea să-l apere, își scotea nasul un codru de pîine.

Mai încolo, într-unul din redanurile în formă de semilună construite deasupra fiecărui stîlp al podului, un orb, însoțit de o cumătră grasă ce-i servea drept ochi, răcnea niște cuplete cam slobode sau, pe un ton comic de lugubru, psalmodia un cîntec de jale despre viața, fărădelegile și sfîrșitul tragic al unui ucigaș vestit. Într-alt loc, un șarlatan, îmbrăcat în niște haine de saia roșie, se agita grozav, în mînă cu un clește de scos măsele, urcat pe o estradă înfrumusețată cu ghirlande de dinți canini, incisivi sau molari, înșirați pe fire de alamă. Șarlatanul sporovăia, la droaia de gură cască ce se strînsese, o cuvîntare în care se lăuda că este în stare să scoată fără nici o durere (chiar pentru el însuși), colții cei mai rebeli și cei mai înrădăcinați, dintr-o lovitură de sabie sau dintr-un foc de pistol, după bunul plac al doritorilor, afară de cazul în care, totuși, aceștia n-ar fi preferat să fie operați cu mijloacele obișnuite.

— Eu nu-i smulg... striga el cu o voce care aducea cu un chelălăit, eu îi culeg! Haideți, cei dintre voi care suferă de dinți sau de măsele, să vină aici fără nici o teamă și am să vă lecuiesc cît ați clipi din ochi.

Un soi de țopîrlan, a cărui falcă tare umflată nu

lăsa nici o îndoială că suferea cumplit, veni să se așeze pe scaun, iar cîrpaciul îi vîrî în gură înfricoșătorul cleşte din oţel lustruit. Nenorocitul, în loc să se prindă cu mîinile de braţele scaunului, se ţinea după scumpul lui dinte, căruia îi venea tare greu să se despartă de el, și se înălța la mai bine de două picioare în aer, ceea ce amuza enorm prostimea. O smucitură violentă puse capăt supliciului, iar felcerul flutură pe deasupra capetelor trofeul său teribil de însîngerat!

În timpul acestei scene grotești, o maimuţică, legată de estradă cu un lănţișor prins de o cureluşă de piele care îi încingea șalele, imita într-un chip tare comic strigătele, gesturile și zvîrcolirile pacientului.

Spectacolul acesta ridicol nu-i reţinu locului multă vreme pe Sigognac și pe Irod, care se opriră mai bucuros în faţa vînzătorilor de gazete și a buchiniștilor ce-și instalaseră prăvăliile pe parapete.

La un moment dat Tiranul îi atrase atenţia camaradului său asupra unui cerșetor, numai zdrenţe, care se instalase în afara podului, pe lăţimea cornișei, cu cîrjele și cu un blid lîngă el, și de acolo, ridicîndu-și braţul, își băga pălăria murdară sub nasul trecătorilor aplècaţi să răsfoiască o carte sau să privească cum călătorește apa, spre a-l milostivi cu o dublă, sau cu un teston, sau chiar cu mai mult, dacă acesta le era placul, întrucît nu refuza

nici o monedă, fiind chiar în stare să le strecoare și pe cele false.

— La noi, spuse Sigognac, doar rîndunelele își fac cuibul în cornișe, aici și-l fac oamenii !

— Dumneavoastră numiți pe acest ticălos un om ! rosti Irod, asta înseamnă curată politețe, dar după legea creștină nu trebuie să disprețuiești pe nimeni. De altminteri există din toate soiurile pe podul acesta, poate chiar și oameni cinstiți, de vreme ce sîntem și noi de față. După cum sună proverbul, nu poți să treci pe aici fără să întîlnești un călugăr, un cal bălan și o tîrfă. Ia uitați-vă, tocmai trece un călugăraș ce se grăbește foarte, de-i pocnesc sandalele ; calul bălan nu-i departe. Eh ! la dracu, priviți în fața dumneavoastră la iapa ce se tot înalță pe picioarele dinapoi, de parc-ar fi între stănoage. Nu mai lipsește decît curtezana. N-o să așteptăm vreme îndelungată. În loc de una sosesc trei, cu pieptul tare dezvelit, sulemenite ca niște magaoaie și rîzînd într-una, cu un rîs nefiresc, ca să-și arate dinții. Proverbul n-a mințit.

Deodată, la celălalt capăt al podului se auzi o larmă grozavă și mulțimea fugi iute într-acolo. Erau niște duelgii care își încrucișau spadele pe bucata de pămînt de la picioarele statuii, ca fiind locul cel mai liber și mai potrivit. Răcneau : „Omoară-l, omoară-l !“ și se prefăceau că se atacă cu o furie teribilă. Dar în realitate nu erau decît estocade simulate, decît lovituri reținute și politi-

coase, ca în duelurile de comedie, în care, oricît de mulți ar fi uciși și răniți, pînă la urmă nu există nici un mort de-a binelea. Se băteau doi contra doi și păreau cuprinși de o turbare grozavă, înlăturînd spadele întinse de camarazii lor, chipurile spre a-i despărți. Gîlceava asta prefăcută avea drept țel să iște o îngrămădeală a gloatei, pentru ca, în vălmășag, șterpelitorii de pungi și hoții de mantale să poată lucra după bunul plac. Într-adevăr, nu puțini curioși care se vîriseră în gloată, purtînd pe umăr o capă splendidă, căptușită cu catifea, și cu punga doldora de bani, ieșeau din îmbulzeală doar în tunică și cu banii cheltuiți pînă la ultimul sfanț, fără s-o știe. După care duelgiii, care nu se ciorovăiseră niciodată, fiind înțeleși între ei ca niște pungași de bîlci ce erau, se împăcară și își scuturară mîinile cu o mare afectare de lealitate, declarînd cu toții că onoarea le era satisfăcută. Ceea ce nu era, la drept vorbind, atît de dificil : onoarea unor asemenea pezevenghi de bună seamă că nu cunoștea susceptibilități prea delicate.

Sigognac, după sfatul lui Irod, nu se apropiase prea mult de luptători, astfel încît nu-i putea vedea decît în chip nedeslușit, prin spațiile pe care le îngăduiau privirii capetele și umerii curioșilor. Cu toate acestea i se păru că recunoaște în cei patru netrebnici pe indivizii din noaptea trecută, cei cu purtările misterioase, pe care îi supraveghease în hanul din strada Dauphine, iar bănuiala sa i-o împărtăși lui Irod. Dar duelgiii o și șterseseră.

la chip prudent, îndărătul mulțimii, și ar fi fost mult mai greu să-i regăsești decît un ac într-un car cu fîn.

— Este cu putință, spuse Irod, ca această gîlceavă să nu fi fost decît o lovitură plănuită pentru a vă atrage în locul acesta, întrucît de bună seamă că sîntem urmăriți de emisarii ducelui de Vallombreuse. Unul dintre duelgii s-ar fi prefăcut că a fost deranjat sau jignit de prezența dumneavoastră, și, fără să vă mai lase timpul să vă scoateți măcar spada din teacă, v-ar fi expediat, ca din greșeală, o lovitură asasină și, la nevoie, cumetrii lui v-ar fi isprăvit de-a binelea. Totul ar fi fost pus pe seama unei întîlniri și încăierări cu totul întîmplătoare. În asemenea scandaluri, cel care a primit loviturile, le păstrează. Premeditarea și întinderea cursei nu se pot dovedi.

— Îmi repugnă să-l cred pe un gentilom capabil de o asemenea josnicie ; să-și asasineze rivalul cu ajutorul gladiatorilor, răspunse generosul Sigognac. Dacă nu este satisfăcut de prima întîlnire, sînt gata să încrucișez din nou lama cu el, pînă la moartea unuia sau a altuia. Astfel se petrec lucrurile între oameni de onoare.

— Fără nici o îndoială, replică Irod, însă ducele știe prea bine, oricît ar fi de îmbătat de orgoliu, că sfîrșitul luptei n-ar putea să-i fie decît funest. A făcut cunoștință îndeaproape cu lama dumneavoastră și i-a simțit vîrful. Să fiți convins că vă păstrează din pricina înfrîngerii o ranchiună dia-

bolică, și nu va avea nici un fel de scrupule în privința mijloacelor de răzbunare.

— Dacă nu-i convine spada, să ne batem călare, cu pistolul, rosti Sigognac, așa nu va mai putea să invoce priceperea mea în materie de scrimă.

Tot discutînd astfel, cei doi colegi ajunseră pe cheiul școlii, unde nu lipsi mult ca Sigognac să fie zdrobit de-o caleașcă, cu toate că tînărul se dădu înapoi cu o mișcare bruscă. Numai datorită taliei sale foarte subțiri reuși să nu fie turtit de zid, așa de mult îl înghesuise trăsura, cu toate că de cealaltă parte a străzii era destul loc, iar vizitiul, printr-o ușoară mișcare a hățurilor, ar fi putut evita lesne pe acest trecător, pe care se părea că îl urmărește. Geamurile caleștii erau ridicate, iar perdelele interioare coborîte ; dar dacă cineva le-ar fi dat în lături, ar fi văzut un senior îmbrăcat în veșminte magnifice, cu brațul susținut de o fîșie de tafta neagră, îndoită în formă de eșarfă. Cu tot reflexul roșiatic al perdelelor lăsate, era palid, iar arcurile subțiri ale sprîncenelor sale negre ieșeau în evidență pe fondul de un alb mat. Dinții, mai curați decît niște perle, mușcau pînă la sînge buza de jos, iar mustața fină, întărită și fixată cu cosmetice, se zbîrlea cu niște contracții febrile, ca ale unui tigru ce-și adulmecă prada. Era de-o frumusețe fără de cusur, dar fizionomia sa avea o asemenea expresie de cruzime, încît ar fi inspirat mai degrabă groază decît iubire, cel puțin în acele clipe, în care pasiuni colcăind de ură și de răutate îi

schimonoseau chipul. În acest portret, schițat pe cînd am ridicat perdeaua unei trăsuri ce trecea cu cea mai mare iuțeală, am recunoscut fără nici o îndoială pe tînărul duce de Vallombreuse.

— Încă o lovitură neizbutită, exclamă el, în timp ce caleașca îl ducea de-a lungul Tuileriilor spre Poarta Conferinței. Și totuși îi promisesem vizitiului meu douăzeci și cinci de ludovici de aur, dacă avea să fie atît de îndeminatic încît să-l agațe pe blestematul ăsta de Sigognac și să-l zdrobească de vreo bornă așa, din întîmplare. Negreșit lucru, steaua mea pălește; boiernașul ăsta de țară mă învinge. Isabella pe el îl adoră, iar pe mine mă detestă. Mi-a stîlcit bătăușii, m-a rănit pe mine însumi. Chiar de-o fi invulnerabil sau protejat de cine știe ce amuletă, trebuie să moară, altminteri nu mai vreau să știu de numele meu și de titlul de duce.

— Humff! exclamă Irod, trăgînd o mare cantitate de aer în pieptul său voinic, telegarii de la caleașca asta păreau să aibă aceleași năravuri ca și caii lui Diomede, care se aruncau asupra oamenilor, îi sfîșiau și se hrăneau cu carnea lor. Cel puțin, nu sînteți rănit, nu-i așa? Tîlharul ăsta de vizitiu vă vedea foarte bine și aș pune rămășag pe cele mai frumoase încasări ale mele dacă nu urmărea să vă zdrobească, mînîndu-și caii cu cea mai mare iuțeală, în mod intenționat, împotriva dumneavoastră, cine știe cu ce țel sau cu ce gînd de răzbunare ascunsă. Sînt sigur de acest lucru.

Ați remarcat cumva dacă pe portiere erau pictate armorii ? În calitatea dumneavoastră de gentilom, cunoașteți nobila știință heraldică, iar blazoanele principalelor familii vă sînt familiare.

— N-aș putea să spun nimic despre acest lucru, răspunse Sigognac ; chiar și un herald, în asemenea împrejurări, n-ar fi putut să distingă fondurile și culorile unui scut, și cu atît mai puțin diviziunile, figurile și piesele onorabile. Eram atît de ocupat să mă feresc de roțile trăsurii, încît nu-mi mai era gîndul să observ dacă era blazonată cu lei piețați cu capul în profil sau cu lei cărora li se văd doar capul și pieptul, cu pui de vulturi sau cu mierle, cu discuri de aur sau cu figuri rotunde, smălțuite, cu cruci întortocheate sau cu marginile dințate, sau mai știu eu cu ce alte embleme.

— Asta este neplăcut, răspunse Irod ; observarea blazonului ne-ar fi pus pe o urmă bună și poate că am fi găsit firul acestei intrigi sumbre ; întrucît este evident că cineva caută să se descotorosească de dumneavoastră *quibuscumque viis*[1], cum ar spune pedantul Blazius în latineasca lui... Cu toate că ne lipsesc dovezile, nu m-aș mira deloc ca trăsura cu pricina să aparțină ducelui de Vallombreuse, care voia să-și ofere plăcerea de a trece cu carul lui peste trupul dușmanului său.

— Ce idee vă trece prin cap, domnule Irod ! exclamă Sigognac : ar fi o acțiune josnică, infamă și

[1] Prin orice silnicie (lat.).

scelerată, prea nedemnă de un gentilom de neam mare așa cum este, la urma urmelor, acest Vallombreuse. Dealtminteri, nu l-am lăsat oare în palatul său din Poitiers, într-o stare destul de jalnică, din pricina rănii căpătate ? Cum de s-ar putea să se și găsească acum la Paris, unde noi am sosit abia ieri ?

— Dar nu ne-am oprit oare destul de mult la Orléans și la Tours, unde am dat cîteva reprezentații ? În acest răstimp a putut prea bine, cu echipajele de care dispune, să ne urmărească și chiar să ne întreacă. În privința rănii sale, îngrijită de cei mai pricepuți doctori, de bună seamă că s-a închis și s-a cicatrizat foarte repede. Dealtminteri rana nici nu era așa de primejdioasă încît să-l împiedice pe un tînăr plin de vigoare să călătorească foarte comod în caleașcă sau în litieră. Trebuie, așadar, scumpul meu căpitan, să fiți cu ochii în patru și să vă păziți bine, întrucît se plănuiește împotriva dumneavoastră cine știe ce lovitură *à la Jarnac*[1] sau vi se întinde vreo cursă, în care să pieriți, chipurile, așa, din întîmplare. Moartea dumneavoastră ar lăsa-o pe Isabella fără de apărare, în mîinile ducelui. Ce-am putea să facem împotriva unui senior atît de puternic, noi, niște sărmani histrioni ? Dacă mai există vreo îndoială că Vallombreuse s-ar afla la Paris, emisarii săi, cei

[1] Căpitan francez care și-a ucis adversarul în duel printr-o lovitură surprinzătoare, tăindu-l sub genunchi cu reverul sabiei.

puțin, îi țin locul, deoarece chiar noaptea trecută, de n-ați fi stat treaz, cu spada în mînă, mînat de o bănuială ce s-a dovedit adevărată, ei v-ar fi măcelărit frumușel în cămăruța dumneavoastră.

Argumentele pe care le înfățișa Irod erau prea plauzibile pentru a mai fi discutate ; de aceea baronul nu mai răspunse decît printr-un semn de aprobare și își duse mîna la garda spadei, pe care o și scoase pe jumătate, pentru a se asigura că se mișcă ușor și nu se înțepenește în teacă.

Tot vorbind așa, cei doi colegi merseră de-a lungul Luvrului și al Palatului Tuileriilor, pînă la Poarta Conferinței, pe unde se ajunge la Cours-la-Reine, cînd în fața lor se ivi un mare vîrtej de pulbere, unde sclipeau fulgerări de arme și luciri de cuirase. Se traseră înapoi pentru a lăsa să treacă escorta călare ce preceda trăsura regelui, care se întorcea de la Saint-Germain la Luvru. Sigognac și Irod putură să-și arunce ochii în trăsură, întrucît geamurile erau coborîte, iar perdelele date în lături, fără îndoială pentru ca poporul să-și contemple pe săturate monarhul, arbitru al destinelor sale. Și văzură o fantomă palidă, îmbrăcată numai în negru, cu o eșarfă lată, albastră, de decorație, peste piept, la fel de nemișcată ca și o efigie de ceară. Un păr lung de culoare închisă îi încadra figura fără viață, întristată de o incurabilă plictiseală, o plictiseală spaniolă, ca a lui Filip al II-lea, așa cum numai Escurialul știe s-o coacă în tăcerea și în singurătatea sa. Ochii

săi păreau că nu reflectă obiectele din jur ; nici o dorinţă, nici un gînd, nici un fel de voinţă nu aprindea în ei vreo flacără. Dezgustul profund de viaţă îi pleoştise buza de jos, ce-i cădea posacă, cu un fel de strîmbătură bosumflată. Mîinile albe şi slabe se odihneau pe genunchi, asemenea mîinilor unor idoli egipteni. Cu toate acestea, se mai putea desluşi încă o maiestate regală pe figura aceasta posomorîtă, care personifica Franţa, şi în care se sleia generosul sînge al lui Henric al IV-lea.

Trăsura trecu într-un vîrtej orbitor, urmată de un mare număr de călăreţi care încheiau escorta. Sigognac rămase tare gînditor din pricina acestei apariţii.

În imaginaţia sa naivă îşi reprezenta regele ca pe o fiinţă supranaturală, strălucind, în măreţia sa, în mijlocul unui soare de aur şi de pietre nestemate, mîndru, splendid, triumfal, mai frumos, mai mare, mai puternic decît toţi ceilalţi, iar el nu văzuse decît un chip trist, plăpînd, plictisit, bolnăvicios, aproape sărman ca înfăţişare, într-un costum de culoare întunecată ce aducea a doliu, şi nepărînd să dea vreo atenţie lumii înconjurătoare, absorbit fiind de cine ştie ce lugubră reverie. „Cum aşa ! îşi spunea el, iată-l pe rege, acela care întruchipează atîtea milioane de oameni, care tronează în vîrful piramidei, spre care se întind, de la picioarele sale, atîtea mîini rugătoare, care face să amuţească sau să bubuie tunurile, care înalţă sau prăvăleşte, care pedepseşte sau răsplăteşte.

care spune «să fie grațiat» dacă voiește, cînd justiția spune «să fie ucis», și care poate schimba cu o singură vorbă un destin! Dacă privirea sa ar cădea asupra mea, din sărac lipit pămîntului aș deveni bogat, din slab puternic; un om necunoscut ar ajunge să fie salutat și măgulit de toți. Turnurile și foișoarele ruinate ale castelului Sigognac s-ar înălța din nou orgolioase; noi domenii ar veni să se alăture patrimoniului meu atît de micșorat. Aș fi senior peste munți și peste cîmpii! Dar cum să mă gîndesc oare că are să mă descopere vreodată regele în acest furnicar omenesc ce mișună nedeslușit la picioarele sale și la care nici nu privește? Și chiar de m-ar fi văzut, ce simpatie se poate lega între noi?"

Aceste gînduri și destule altele, care ne-ar răpi prea multă vreme spre a le împărtăși, îi treceau prin minte lui Sigognac, care mergea în tăcere alături de colegul său. Irod îi respectă starea de reverie, amuzîndu-se să privească necontenitul du-te-vino al echipajelor. Apoi îi atrase baronului atenția că în curînd avea să fie amiaza și că era timpul ca acul busolei să fie îndreptat spre polul supei, o masă încălzită fiind chiar mai rea decît o masă rece.

Sigognac se supuse în fața acestui raționament peremptoriu și apucară din nou calea hanului. Nimic deosebit nu se întîmplase în timpul absenței lor. Nu se scurseseră decît două ore. Isabella, așezată liniștit la masă, în fața unei supe înstelate

cu mai mulți ochi decît trupul lui Argus, își întîmpină prietenul cu dulcele ei surîs obișnuit, întinzîndu-i mîna albă. Comedienii îi puseră felurite întrebări glumețe sau curioase despre excursia prin oraș și îl întrebară dacă se mai află în posesia pelerinei, batistei și pungii cu bani. La care Sigognac răspunse bine dispus că se aflau la locul lor. Această conversație plăcută îl făcu să uite nu-numaidecît de sumbrele sale preocupări și ajunse chiar să se întrebe în sinea lui dacă nu era cumva victima unei imaginații hipohondrice, care nu vedea pretutindeni decît curse întinse.

Și totuși Sigognac avea dreptate, iar dușmanii săi, cu toate că nu le izbutiseră cîteva tentative, nu renunțau deloc la întunecatele lor proiecte. Mérindol, amenințat de către duce că va fi trimis iarăși la galere, de unde fusese scos, dacă nu-l descotorosea de Sigognac, se hotărî să apeleze la ajutorul unui om curajos, ce se număra printre prietenii săi, și căruia nu-i repugna nici o faptă, oricît de primejdioasă ar fi fost, cu condiția să fie bine plătită.

El nu se simțea în stare să-i vină de hac baronului, care dealtminteri îl cunoștea acum, lucru ce făcea apropierea de el tare dificilă, Sigognac fiind cu ochii în patru.

Mérindol porni așadar în căutarea acestui spadasin care locuia în piața Marché-Neuf, aproape de Petit-Pont, loc populat mai cu seamă de duelgii, trișori, tîlhari și alți netrebnici.

Printre casele înalte și negre, care se sprijineau între ele ca niște bețivi cărora le este teamă să nu cadă jos, ochi una mai neagră, mai dărăpănată, mai leproasă încă decît celelalte, cu niște ferestre de unde se revărsau sumedenie de zdrențe dezgustătoare, ce semănau cu niște pîntece spintecate din care ies afară măruntaiele, și pătrunse apoi pe o alee obscură, slujind de intrare în această cavernă. Numaidecît lumina zilei ce venea din stradă se stinse și Mérindol, pipăind zidurile igrasioase și uleioase de parcă niște melci le-ar fi acoperit cu balele lor, găsi în întuneric frînghia ce ținea loc de parmalîc al scării, frînghie despre care ai fi zis că-i desfăcută de pe o spînzurătoare și că-i unsă cu grăsime omenească. Mérindol se cățără cu chiu cu vai pe această scară de moară, poticnindu-se la fiecare pas de cocoașele și umflăturile pe care le formase la fiecare treaptă străvechiul noroi îngrămădit acolo, strat cu strat, încă de pe timpul cînd Parisul se numea Lutetia.

Cu toate acestea, pe măsură ce Mérindol înainta în periculoasa sa ascensiune, întunericul devenea mai puțin adînc. O lumină palidă și nedeslușită pătrundea prin geamurile galbene ale ferestruicilor construite pentru a lumina scara, ce dădeau spre o curte neagră și adîncă asemenea unui puț de mină. În sfîrșit, ajunse la ultimul etaj pe jumătate sufocat de gazele împuțite ce exalau din plumbul acoperișurilor. Două sau trei uși dădeau în gangul al cărui tavan, din ipsos, era tare murdar.

Îl înfrumusețau niște arabescuri obscene, sumedenie de rotocoale și cuvinte mai mult decît rabelais-iene, trasate de fumul luminărilor, fresce demne de o asemenea chițomîrlie.

Una dintre uși era întredeschisă. Mérindol o împinse cu o lovitură de picior, nevoind s-o atingă cu mîna, și pătrunse fără altă ceremonie în mica încăpere ce alcătuia palatul Luvru al duelgiului Jacquemin Lampourde.

Un fum acru îi înțepă ochii și gîtlejul, în așa hal, încît se porni să tușească asemenea unei pisici care înghite și penele cînd ronțăie o păsărică, și trecură mai bine de două minute pînă ce fu în stare să vorbească.

Profitînd de faptul că ușa era deschisă, fumul se răspîndi în gang, iar ceața devenind mai puțin deasă, vizitatorul aproape că era în măsură să distingă interiorul încăperii.

Vizuina aceasta merită o descriere deosebită, întrucît este îndoielnic faptul că preacinstitul cititor să fi pus vreodată piciorul într-o asemenea cocioabă, și n-ar putea să-și facă nicidecum o idee despre o sărăcie atît de lucie.

Maghernița era mobilată mai cu seamă de patru pereți de-a lungul cărora scurgerile de apă din acoperiș desenaseră insule necunoscute și fluvii pe care nu le întîlnești în nici o hartă geografică. În locurile ce se aflau mai la îndemînă, chiriașii succesivi ai chițomîrliei se amuzaseră să-și graveze cu cuțitul numele lor necuviincioase, baroce sau

hidoase, rezultat al acelei înclinații care îi împinge pe oamenii cei mai obscuri să lase o urmă a trecerii lor prin această lume. Adeseori la aceste nume era împerecheat și un nume de femeie, Iris de răspintie, deasupra cărora trona o inimă străpunsă de o săgeată asemănătoare cu un os lung de pește. Alții, mai artiști, cu un boț de cărbune scos din cenușă, încercaseră să schițeze niște profiluri grotești, cu o lulea în dinți sau vreun spînzurat ce-și scoate limba de un cot și se bălăbănește la capătul unei spînzurători.

Pe marginea căminului, unde fumegau mustind ramurile dintr-o legătură de nuiele furate, se îngrămădea, în praf, o lume de obiecte bizare : o sticlă ce avea înfiptă în gît o lumînare pe jumătate arsă, cu seul revărsat în vaste cascade peste sticlă, adevărată torță de fiu risipitor și de bețivan ; un cornet pentru zaruri, cu trei zaruri plumbuite, *Orele*[1] lui Robert Besmères scrise pentru jocul de cărți, o grămadă de capete de pipe vechi, o oală de gresie pentru tabac, un pantof ce avea înăuntru un pieptene fără dinți, un felinar orb ce-și rotunjea lentila asemenea pupilei unei păsări de noapte, legături de chei, fără îndoială false, întrucît în încăpere nu exista nici o mobilă ce-ar fi putut fi descuiată, un fier pentru frizat mustățile, un ciob de oglindă cu luciul vărgat parcă de ghearele unui diavol, în care cineva nu s-ar fi putut privi decît

[1] *Livre d'heures*, carte de rugăciuni.

Scaune nu existau, și erai liber să rămîi în picioare ca să mai crești, afară numai dacă nu preferai, spre a-ți cruța pingelele, să te așezi pe un coș vechi, fără fund, pe un cufăr sau pe cutia unei lăute, care zăcea într-un colț.

Masa se compunea dintr-un oblon de fereastră așezat pe două capre. Ea servea în același timp și de pat. După ce îmbuca tot ce găsea, stăpînul casei se întindea pe scînduri și, apucînd colțul feței de masă, adică plușul mantalei sale, a cărei față o vînduse spre a-și umfla pîntecele, se întorcea pe jumătate spre perete, pentru a nu mai vedea sticlele goale, spectacol deosebit de melancolic pentru bețivi.

În această poziție îl găsi Mérindol pe Jacquemin Lampourde, sforăind ca pedala unei țevi de orgă, deși toate orologiile de prin împrejurimi bătuseră orele patru după-amiază.

Un enorm pateu din carne de vînat, în ale cărui ruine rumene se zăreau niște dîre marmoreene de fistic, zăcea pe jos spintecat și devorat mai bine de jumătate, ca un cadavru atacat de lupi în mijlocul unei păduri, în tovărășia unui număr fabulos de sticle, din care fusese supt sufletul și care nu mai însemnau decît fantome de butelii, aparențe goale bune de făcut din ele cioburi de sticlă.

Un cumătru, pe care Mérindol nu-l zărise dintru început, dormea, cu pumnii strînși, sub masă, ți-

cu cîte un ochi odată și, în plus, nu trebuia ca el să semene cu ochii Junonei, pe care Homer îi numea βοῶπις precum și o sumedenie de alte fleacuri tare plictisitoare de descris.

În fața căminului, pe o bucată de zid mai puțin umedă decît celelalte și care era îmbrăcată dealtminteri cu un petec de lînă subțire verde și tărcată, strălucea o panoplie de spade curățate și lustruite cu grijă, grozav de bine călite și purtînd pe oțelurile lor emblemele celor mai celebri armurieri din Spania și din Italia. Erau acolo lame cu două tăișuri, lame triunghiulare, lame scobite la mijloc pentru a lăsa să se scurgă sîngele ; pumnale lungi cu garda largă, săbii scurte și late cu un singur tăiș, pumnale, stilete și alte arme de preț, a căror bogăție făcea un ciudat contrast cu dărăpănarea maghernițel. Nici o pată de rugină, nici un fir de praf nu le pîngărea strălucirea ; erau uneltele ucigașului cu simbrie, și nici într-un arsenal princiar n-ar fi fost mai bine întreținute, unse cu ulei, șterse cu petece de lînă și păstrate de parcă n-ar fi fost niciciînd folosite. Ai fi zis că atunci ieșiseră proaspăt ascuțite din atelierul armurierului. Lampourde, atît de neglijent în privința celorlalte lucruri, își punea aici în joc întregul amor propriu și toată priceperea. Această deosebită grijă, dacă te gîndeai la meseria pe care o avea, căpăta un caracter oribil, iar pe toate oțelurile atît de bine lustruite, păreau să strălucească reflexe roșii.

nînd încă în gură, între dinți, ciubucul sfărîmat al unei pipe, coșul lulelei fiind rostogolit pe podea, îndesat bine cu tutun, pe care în beția sa uitase să-l aprindă.

— Hei, Lampourde ! exclamă simbriașul lui Vallombreuse, ajunge cu atîta dormit ; și nu mă mai privi cu ochii ăștia holbați. Nu sînt nici comisar și nici vreun sergent care a venit să te înhațe și să te ducă la Châtelet. Este vorba de o afacere importantă : încearcă să-ți scoți la suprafață mintea înecată în fundul oalelor cu vin, și să mă asculți.

Personajul astfel interpelat se ridică cu o încetineală somnolentă, se așeză în capul oaselor și, întinzîndu-se, desfăcu niște brațe așa de lungi, încît pumnii aproape că atinseră cei doi pereți ai încăperii, deschise o gură imensă dințată cu colți ascuțiți și, trosnindu-și fălcile, trase un căscat formidabil, asemănător rictusului unui leu plictisit, totul însoțit de un fel de cloncănit nearticulat și gutural.

Nu era un Adonis acest Jacquemin Lampourde, cu toate că el se pretindea răsfățat de femei ca nimeni altul, ba chiar, dacă ai fi stat să-l asculți, de femeile din lumea mare și încă de cele mai avute. Talia solidă, de care era tare mîndru, picioarele slabe, ca de cocostîrc, șira spinării deșirată, pieptul osos și roșu de atîta băutură, care i se vedea, în acel moment, prin cămașa descheiată, brațele de maimuță, destul de lungi ca să-și poată lega jartierele aproape fără să se aplece, nu com-

puneau un fizic fare agreabil ; în ceea ce privea figura, un nas peste măsură de voluminos, care amintea de nasul lui Cyrano de Bergerac, pretext al atîtor dueluri, ocupa acolo locul cel mai important. Dar Lampourde se consola, în această privință, cu zicătoarea populară : „Niciodată nasul mare n-a pocit chipul cuiva". Cu toate că ochii îi erau încă tulburi de beție și de somn, prin pupile îi scînteiau fulgere reci de oțel, ce trădau curajul și hotărîrea. Pe obrajii descărnați, două sau trei cute perpendiculare, asemenea unor tăieturi de spadă, își trasau liniile lor rigide, care nu erau nicidecum semnul unei firi blînde. Un ciuf de păr negru, foarte încîlcit, se revărsa în jurul acestei fizionomii bună de sculptat pe coada unei viori, dar de care, cu toate acestea, nimeni nu avea poftă să-și bată joc, într-atît de neliniștitoare, de șireată și de feroce îi era căutătura.

— Să-l înhațe Maulubec pe animalul care vine să mă deranjeze astfel în clipele mele de bucurie și să se bălăcească printre visele mele anacreontice ! Eram fericit ; cea mai frumoasă prințesă de pe pămînt mă întîmpina cu multă grație și bunăvoință. Ai făcut să-și ia zborul minunatul meu vis.

— De ajuns cu prostiile și cu gogoșile, exclamă Mérindol cu nerăbdare ; acordă-mi, numai pentru două minute, auzul și atenția ta.

— Eu nu ascult pe nimeni cînd sînt cherchelit, răspunse cu multă maiestate Jacquemin Lampourde, sprijinindu-se într-un cot. Dealtminteri

am bani, foarte mulți bani. Noaptea trecută eu și alții am prădat un milord englez doldora de pistoli; acum nu fac altceva decît să-mi mănînc și să-mi beau partea ce mi s-a cuvenit. Dar din cîteva partide de cărți o să se isprăvească iute. Așadar afacerile serioase să le amînăm pentru astă-seară. Să te găsești la miezul nopții pe platforma de la Pont-Neuf, la picioarele calului de bronz. Am să fiu acolo, proaspăt, cu mintea limpede, sprinten, în deplina posesie a tuturor posibilităților mele. O să discutăm și o să cădem de acord asupra sumei, care, să se știe, va trebui să fie grasă de tot, deoarece îmi place să cred că un brav ca mine nu este deranjat pentru pungășii de mîna doua, pentru furturi neînsemnate sau alte păcate mărunte. Hotărît lucru, furtul mă plictisește, nu mă mai ocup decît de asasinat, este mai nobil. Sînt un carnivor leonin, și nu un animal de pradă. Dacă este vorba de ucis, sînt omul dumitale, și pe deasupra mai trebuie ca și cel atacat să se apere. Victimele sînt cîteodată atît de lașe, încît mă dezgustă complet. Un pic de rezistență mă înviorează la lucru.

— Oh! cît despre asta să fii liniștit, răspunse Mérindol cu un surîs răutăcios. Ai să găsești cu cine să discuți.

— Cu atît mai bine, exclamă Jacquemin Lampourde, a trecut tare multă vreme de cînd nu m-am mai duelat cu vreunul de talia mea. Însă

acum destul; cu asta îți spun bună seara și lasă-mă să dorm.

După plecarea lui Mérindol, Jacquemin Lampourde încercă să adoarmă din nou, dar fu zadarnic. Somnul întrerupt nu se mai întoarse. Duelgiul se sculă, își scutură strașnic cumătrul ce sforăia sub masă și amîndoi se îndreptară către un tripou unde se juca lanschenet și basetă. Asistența era alcătuită din bețivani, spadasini, trișori, lachei, funcționărași, din cîțiva burghezi naivi aduși aici de femei ușoare, bieți porumbei sortiți să fie jumuliți de vii. Nu se auzeau decît zgomotul zarurilor ce se rostogoleau în cornet și hîrșîitul cărților de joc azvîrlite, întrucît jucătorii de cărți sînt de obicei tăcuți, afară numai dacă nu pierd, în care caz se mai rostesc și felurite interjecții cu iz de înjurături. După ce i-au surîs rînd pe rînd norocul și ghinionul, vidul, de care natura și mai cu seamă omul se îngrozesc, puse stăpînire deplină în buzunarele lui Lampourde. Voi să joace pe cuvînt, dar acesta nu reprezenta o monedă care să aibă curs în acel loc, unde jucătorii, cînd își luau în primire cîștigul, mușcau piesele pentru a le încerca, să vadă de nu cumva ludovicii însemnau doar plumb aurit iar monedele de argint nu erau din cositor bun pentru turnat linguri. Pînă la urmă fu nevoit să se lase păgubaș, nemaiavînd nici o lețcaie, ca un coate goale, după ce-și făcuse intrarea ca mare senior și vînturase pistolii cu amîndouă mîinile!

„Uf ! exclamă Lampourde cînd aerul proaspăt al străzii îl izbi în față și îl făcu să-și capete iarăși sîngele rece, iată-mă lefter ; e nostim cum mă ameţesc și mă abrutizează banii ! Nu mă mai minunez că perceptorii sînt atît de dobitoci. Acum, cînd nu mai am o para chioară, mă simt plin de spirit ; ideile bîzîie în jurul creierului meu întocmai ca albinele în jurul unui stup. Din Laridon redevin Cezar ! Dar uite, clopotarul de la Samaritaine ciocănește orele douăsprezece ; de bună seamă că Mérindol mă așteaptă în fața regelui de bronz."

Și se îndreptă către Pont-Neuf. Mérindol se afla la postul său, preocupat să-și privească umbra la lumina argintie a lunii. Cei doi spadasini, deși se uitară bine de jur împrejur, spre a vedea dacă nu se află cineva care să-i poată auzi, vorbiră totuși foarte încet, o bună bucată de vreme. Ce și-au spus, nu știm ; dar, părăsindu-l pe emisarul ducelui de Vallombreuse, Lampourde zornăia prin buzunare monezile de aur cu o nerușinare ce arăta cît era el de temut pe Pont-Neuf.

XII

RIDICHEA ÎNCORONATĂ

Părăsindu-l pe Mérindol, o mare nehotărîre îl muncea pe Jacquemin Lampourde și, cînd ajunse la capătul lui Pont-Neuf, el se opri și rămase cîtva timp perplex, asemenea măgarului lui Buridan între cele două măsuri de ovăz, sau, dacă această comparație nu vă place, ca o bucată de fier între doi magneți de forță egală. Pe de o parte, jocul de cărți exercita asupra lui o atracție imperioasă, cu zornăitul său îndepărtat de piese de aur; pe de altă parte, cîrciuma i se înfățișa împodobită și ea cu seducții nu mai puțin însemnate, făcînd să-i țiuie în urechi sunetele ca de clopoței ale oalelor și cănilor cu băutură. Supărătoare alternativă! Cu toate că teologii fac din liberul arbitru cea mai frumoasă prerogativă a omului, Lampourde, dominat de două porniri irezistibile, întrucît în măsura în care era jucător de cărți era și bețiv și, de asemenea, în măsura în care era bețiv era și jucător de cărți, nu știa, în realitate, pentru care

din ele să se decidă. Făcu trei paşi către tripou, iar sticlele pîntecoase, acoperite de praf, drapate cu pînze de păianjen, coafate cu o cască de ceară roşie, îi apărură în imaginaţie într-o lumină atît de vie, încît făcu trei paşi către cîrciumă. Atunci Jocul îi agită în chip fantastic, în urechi, un cornet plin cu zaruri plumbuite şi îi rotunji dinaintea ochilor un semi-cerc de cărţi de joc, marcate pe margini, spre a putea trişa, bălţat ca o coadă de păun, viziune încîntătoare, care îi ţinui picioarele de pămînt.

„Ah, aşa! care va să zică am să rămîn aici înfipt ca un idol? îşi zise în sinea lui duelgiul, nerăbdător din pricina propriilor sale tergiversări, cu înfăţişarea mea zăpăcită şi perplexă, de bună seamă că am aerul unui mocofan sadea ce priveşte cum zboară cai năzdrăvani înaripaţi. La dracu! ce-ar fi dacă n-aş merge nici la cîrciumă şi nici la tripou, şi m-aş duce să-i fac o vizită zeiţei mele, Irisului meu, neasemuitei frumuseţi care mă ţine prins în mrejele ei? Dar s-ar putea ca la această oră să fie plecată de acasă, la vreun bal sau festin nocturn. Şi dealtminteri voluptatea moleşeşte curajul, iar cei mai mari căpitani s-au căit grozav că s-au lăsat prea mult subjugaţi de femei. Mărturie stau Hercule cu Dejanira sa, Samson cu Dalila, Marc-Antoniu cu Cleopatra sa, fără să socotim şi pe ceilalţi de care nu-mi mai amintesc, întrucît s-au cules de multe ori prunii de cînd am

terminat cu cu şcoala. Aşadar, să renunţăm la această fantezie lascivă şi condamnabilă. Dar ce să aleg totuşi între aceste două lucruri încîntătoare ? Cine alege pe unul se poate aştepta să ducă dorul celuilalt."

În timp ce i se desfăşura în minte acest monolog, cu mîinile vîrîte în buzunare, cu bărbia rezemată în gulerul încreţit în aşa fel încît îi flutura ciocul în aer, Jacquemin Lampourde părea să prindă rădăcini între bucăţile de piatră ale caldarîmului şi să se pietrifice în statuie, aşa cum se întîmplă nu cu puţine personaje din *Metamorfozele* lui Ovidiu.

Deodată duelgiul nostru făcu o săritură atît de bruscă, încît un burghez întîrziat, care trecea pe acolo, se sperie straşnic şi o luă iute la picior, temîndu-se că o să tabere pe el sau cel puţin o să-i ia hainele. Lui Lampourde nici nu-i trecea prin gînd să-l jefuiască pe acel nerod, pe care, în reveria sa distrată, nici măcar nu îl observase ; dar o idee triumfătoare îi fulgerase prin minte. Incertitudinile sale luaseră sfîrşit.

Scoase iute un dublon din buzunar şi îl aruncă în aer, după ce exclamase în prealabil : „Marca înseamnă cîrciumă ; capul, tripou !"

Piesa făcu mai multe piruete în aer şi, atrasă la pămînt de greutatea sa, căzu pe o piatră a caldarîmului, lucind ca un fluturaş de aur sub razele argintii pe care le trimitea luna, neînvăluită în acea clipă de nici un nor. Duelgiul îngenunche

Spațiile formate de deschiderile dintre stîlpi erau închise, în acel moment, cu obloane ghintuite și ferecate, în stare să facă față și unui asediu, dar nu apropiate atît de ermetic încît să nu îngăduie să se strecoare razele unei lumini roșiatice și să răzbată o larmă surdă de cîntece și de certuri; licăririle acestea se întindeau peste caldarîmul acoperit de noroi, ce oglindea razele de lumină, provocînd un efect straniu. Partea de pitoresc a efectului de lumină îl lăsă complet rece pe Lampourde, dar îl lămuri în schimb că, înăuntru, la „Ridichea încoronată", se aflau încă numeroși mușterii.

Duelgiul izbi puternic poarta cu mînerul spadei și prin ritmul loviturilor date fu recunoscut de îndată drept un obișnuit al casei, iar ușa se întredeschise pentru a putea pătrunde înăuntru.

Sala unde stăteau bețivanii mușterii aducea destul de mult cu o cavernă. Era tare scundă, iar bîrna de temelie care traversa tavanul, ajungînd să facă burtă sub greutatea caturilor superioare, părea gata-gata să se rupă, cu toate că era solidă de-ar fi putut susține și un turn de primărie, asemănîndu-se în această privință cu turnul din Pisa sau cu turnul Asinelli din Bolonia, care se apleacă mereu dar nu cad niciodată. Norii de fum stîrniți de lulele și de luminări făcuseră tavanul tot atît de negru ca și cuptorul vetrelor unde se prepară scrumbiile afumate, icrele tescuite și șuncile. Zidurile fuseseră pictate odinioară într-o nuanță roșie,

pentru a descifra oracolul pronunțat de hazard. Moneda răspunsese „marcă“ la întrebarea pusă. Bachus triumfase asupra zeiței Fortuna.

— Bine, mă voi îmbăta, exclamă Lampourde care, după ce șterse noroiul de pe piesa de aur, o lăsă să alunece în chimirul adînc ca o prăpastie, menit fiind să înghită o mulțime de lucruri.

Și, mărind compasul, se îndreptă grăbit spre cîrciuma „Ridichea încoronată“, sanctuar obișnuit al libațiilor sale închinate zeului viței de vie. „Ridichea încoronată“ prezenta pentru Lampourde avantajul de a fi așezată la colțul lui Marché-Neuf, la doi pași de locuința sa, la care ajungea din cîteva zig-zaguri, după ce vîra in el vin cu nemiluita, de îi ajungea, pornind de la pingelele cizmelor, pînă la omușor.

Hotărît lucru, era cea mai abominabilă tavernă ce se poate imagina. Niște proptele scunde, unse cu o vopsea roșie-sîngerie, sprijineau bîrna enormă care îi slujea drept friză și ale cărei scorojeli luau diverse forme, ce trădau vechi sculpturi, pe jumătate tocite de trecerea timpului. Cu multă atenție ajungeai să deslușești o încolăcire de butuci, curmeie și frunze de viță de vie, printre care țopăiau cîteva maimuțe ce trăgeau de coadă niște vulpi. Pe bolta de deasupra ușii era înfățișată o ridiche enormă, zugrăvită după natură, cu frunze verzi și avînd in vîrf o coroană de aur, totul foarte spălăcit, și care slujea de generații întregi de băutori drept firmă și nume al cîrciumii.

cu ghirlande din curmeie şi din frunze de viţă de vie, de pensula vreunui meşteşugar italian sosit în Franţa în suita Caterinei de Medicis. Pictura se păstrase în partea de sus a sălii, cu toate că era tare întunecată şi semăna mai mult cu nişte pete de sînge uscat decît cu acea înveselitoare nuanţă stacojie, care de bună seamă că strălucise în floarea frăgezimii sale. Umezeala, frecatul spetelor şi al coatelor, capetele jegoase ce se sprijineau de ziduri, stricaseră şi distruseseră toată partea de jos a pereţilor, unde tencuiala apărea murdară, zgîriată şi goală. Odinioară cîrciuma avusese vizitatori mai distinşi ; dar încetul cu încetul, moravurile devenind mai alese, curtenilor şi căpitanilor le luaseră locul cartoforii, hoţii, tîlharii şi ucigaşii, o întreagă clientelă de haimanale periculoase, care îşi puseseră oribila lor pecete pe cîrciumă, şi făcuseră din vesela tavernă un sinistru cuib de răufăcători. O scară de lemn, ce ducea la o galerie spre care dădeau uşile unor odăiţe atît de joase încît nu puteai pătrunde în ele decît trăgîndu-ţi coarnele şi capul ca un melc, ocupa peretele din faţa intrării. Sub casa scării, în umbra ungherului de sub trepte, cîteva butii, unele pline, altele începute, erau aranjate într-o simetrie mai plăcută beţivilor decît orice alt fel de ornament. În căminul cu coş mare se mistuiau în vîlvătăi legături de surcele şi uscături, ale căror capete ardeau chiar şi pe podea care, nefiind altceva decît o pardoseală din cără-

midă veche, nu era în primejdie să se aprindă. Focul din cămin lumina cu reflexele sale cositorul unei tejghele așezate în partea opusă, și unde trona cîrciumarul, înapoia unui meterez alcătuit din oale, căni, sticle și ulcioare. La lumina vie a focului, ce înăbușea aureolele galbene ale luminărilor ce pîrîiau cu fum mult, dansau de-a lungul zidurilor umbrele bețivanilor conturate caricatural, cu nasuri extravagante, bărbii țuguiate, smocuri de păr ce aminteau de Riquet moțatul [1] și cu deformări tot atît de bizare ca acelea din *Vise caraghioase*, datorite maestrului Alcofribas Nasier.

Acest sabat de profile negre, care se agitau și mișunau îndărătul figurilor reale, păreau să-și bată joc de ele și să le imite într-un chip caraghios și spiritual. Familiarii bombei, așezați pe bănci, își rezemau coatele de mesele al căror lemn ciopîrțit de sumedenie de crestături, împestrițat cu diverse nume săpate cu cuțitul și tatuat cu arsuri, era murdărit de sosuri și pătat de vinul vărsat; dar cea mai mare parte din mînecile ce ștergeau mesele nu puteau să fie murdărite, unele dintre ele fiind chiar găurite la cot, primejduind astfel numai pielea brațului, presupus doar că este acoperit de mînecă.

Trezite de tărăboiul din cîrciumă, două sau trei găini, Lazări cu pene, care la acest ceas din noapte

[1] *Riquet moțatul*, basm de Ch. Perrault.

ar fi trebuit să fie cocoțate pe stinghiile lor, se strecuraseră în sală printr-o ușă ce dădea în curte și ciuguleau pe sub picioarele bețivanilor fărîmiturile căzute de la ospăț.

Cînd Jacquemin Lampourde intră la „Ridichea încoronată", în stabiliment domnea cel mai triumfător vacarm. Vlăjgani cu înfățișarea brutală, vînturîndu-și în aer cănile goale, izbeau teribil cu pumnul în masă, de-ar fi fost în stare să omoare chiar și tauri, și făceau să tremure luminările vîrîte în sfeșnice de fier cu coadă. Alții strigau : „Hai noroc, să-ți fie de bine" ciocnind cănile pline ochi. Unii bețivani își acompaniau cîntecul bahic, urlat în cor, cu niște voci la fel de îngrozitor de false ca și lătratul cîinilor ce urlă la lună, cu zornăit de cuțite ce loveau marginile paharelor și cu uruit de farfurii așezate unele peste altele în formă de căpiță. Alții provocau serioase îngrijorări pudorii ospătăreselor, care, cu brațele ridicate deasupra mulțimii, duceau tăvi cu bucate fumegînde, și nu puteau să se apere împotriva acțiunilor lor galante, ținînd mai degrabă să-și păstreze intacte tăvile cu mîncăruri decît virtutea. Cițiva mușterii pufăiau din pipe lungi de Olanda și se distrau să scoată fumul pe nări.

În gloata zgomotoasă nu se aflau numai bărbați, sexul frumos fiind reprezentat de cîteva cșantioane destul de urîte : deoarece viciul își îngăduie uneori să nu aibă chipul mai atrăgător decît vir-

tutea. Aceste Philis, pentru care primul venit, în schimbul cîtorva monezi, putea deveni un Tircis[1] sau un Tityr[2], se plimbau două cîte două, oprindu-se pe la mese, şi beau ca nişte porumbiţe nesperioase din paharul fiecăruia. Duşcile astea repetate şi copioase, împreună cu căldura focului, le încinseseră obrajii ca jarul, pe sub roşul cărămiziu cu care se fardaseră, astfel încît semănau cu acei idoli pictaţi în două straturi de vopsea. Părul, fals sau natural, răsucit ca nişte semne de întrebare, era lipit de frunţile ce luceau din pricina ceruzei, sau ondulat cu fierul, şi îşi revărsa spiralele pînă la piepturile larg descoperite şi spoite parcă cu var, nelipsind cîte o vinişoară azurie desenată peste albeaţa lor falsă. Din toaletele lor se desprindea o afectare galantă, ce vroia să fie şi drăgălaşă. Numai panglici, pene, broderii, ceaprazuri, găitane, agrafe, culori ţipătoare ; dar era lesne de observat că acest lux, făcut ca să ia ochii, nu avea nimic real în el şi că mirosea a dugheană cu haine vechi : perlele nu erau decît sticlă goală pictată ; bijuteriile de aur doar aramă, rochiile de mătase numai fuste vechi întoarse şi vopsite din nou ; dar această eleganţă de proastă calitate era îndeajuns pentru a stîrni o

---

[1] *Tircis,* unul dintre păstorii lui Vergiliu (*Egloga a VII-a),* ale cărui cîntece alternează cu acelea ale lui Corydon.

[2] *Tityr,* unul dintre păstorii din prima eglogă a lui Vergiliu.

admirație fără margini în ochii buhăiți de băutură ai petrecăreților adunați în cîrciuma sordidă.

În ceea ce privește parfumul, dacă aceste femei nu miroseau a trandafir, ele răspîndeau un miros de mosc asemenea unei vizuini de dihor, singurul miros îndeajuns de puternic pentru a domina exalațiile infecte din maghernița păcătoasă, miros ce putea fi socotit, prin comparație, mai suav decît rășinile frumos aromate, ambra și smirna. Cîteodată, un bețivan, înfierbîntat de pofte desfrînate și de băutură, lua pe genunchi una din frumusețile astea puțin sălbatice și îi șoptea la ureche, într-un sărut ordinar, propuneri anacreontice, primite cu rîsete afectate și cu un „nu" care voia să spună „da" : apoi, de-a lungul scării, puteau fi văzute perechi ce urcau, bărbatul ținînd brațul în jurul taliei femeii, femeia ținîndu-se de parmalic și făcînd mici fasoane copilărești, deoarece chiar și în desfrîul cel mai nerușinat este nevoie încă de unele aparențe de pudoare. Alții coborau cu o mutră cam rușinată, în timp ce Amaryllis a lor de ocazie își înfoia fusta cu aerul cel mai nepăsător de pe lume.

Lampourde, obișnuit de tare multă vreme cu aceste moravuri, care, dealtminteri, i se păreau firești, nu acordă nici o atenție tabloului pe care l-am creionat fugar. Așezat la o masă, cu spatele rezemat de perete, privea cu niște ochi plini de iubire și de poftă nestăvilită la o sticlă de vin de

Canare pe care o slujnică tocmai o pusese pe masă, o sticlă antică și ispititoare, din vinul cel mai bun al dughenei, scoasă din colecția rezervată specialiștilor și bețivanilor emeriți. Cu toate că duelgiul era singur, în fața lui, pe masă, fuseseră așezate două pahare, deoarece era cunoscută oroarea ce-o avea de a bea de unul singur și, dintr-o clipă într-alta, putea să-i pice vreun tovarăș de băutură. În așteptarea acestui conviv întîmplător, Lampourde își ridică încetișor, la înălțimea ochilor, paharul cu picior subțirel și lung, turnat ca un clopoțel de rochița rîndunicii, în care strălucea, cu irizări luminoase, blonda și generoasa licoare. Apoi, după ce-și satisfăcu simțul văzului admirînd această culoare caldă de topaz aprins, Lampourde trecu la simțul mirosului și, clătinînd vinul printr-o mișcare ușoară, ce îi imprima un fel de rotație, aspiră cu nesaț aroma, cu niște nări tot atît de căscate ca și fosele nazale ale unui delfin heraldic. Rămînea simțul gustului. Papilele cerului gurii, excitate cît era nevoie, se impregnaseră cu o înghițitură din acest nectar ; limba plimbă licoarea prin ascunzișurile gurii, pentru ca în cele din urmă s-o expedieze spre gîtlej cu un plescăit aprobator. Și astfel jupîn Jacquemin Lampourde, cu ajutorul unui singur pahar, reușise să desfete trei din cele cinci simțuri pe care le posedă omul, ceea ce însemna fapta unui epicurian foarte priceput, care știa să stoarcă din lucruri pînă și ultima

picătură de sevă și chintesență de plăcere pe care o conțin. Și pretindea chiar că și pipăitul și auzul puteau să-și găsească aici partea lor de plăcere : pipăitul, prin lustrul, netezimea și forma cristalului ; auzul, prin muzica, vibrațiile și acordul perfect ce se obțin cînd îl lovești ușor cu lama unui cuțit sau cînd îți plimbi de jur împrejur degetele ude pe marginea paharului. Dar toate astea sînt paradoxuri, năzbîtii și fantezii ale unui rafinament prea subtil, care nu dovedește nimic vrînd să dovedească prea mult, în afară poate de rafinamentul vicios al acestui ticălos.

Duelgiul nostru se afla instalat la o masă de cîteva minute, cînd se întredeschise ușa cîrciumii , un individ, îmbrăcat în negru din cap pînă în picioare, avînd de culoare albă doar gulerul mare ce îi cădea pe piept și un val de lenjerie albă ce răbufnea în dreptul pîntecului între veston și pantaloni, își făcu apariția în stabiliment. Cîteva broderii de mărgele negre, pe jumătate destrămate, aveau veleitatea, dar neurmată de vreun efect, să mai ascundă starea deplorabilă a costumului său, a cărui tăietură trăda totuși un rest de veche eleganță.

Personajul prezenta particularitatea de a avea fața de o albeață palidă, ca și cum ar fi fost pudrată cu făină, iar nasul tot atît de roșu ca și un cărbune aprins. Vinișoare violete îl străbăteau și stăteau mărturie a unui cult asiduu închinat ze-

lței sticla. Calculul a tot ceea ce a fost necesar, butoaie de vin și damigene de rachiu, ca să aducă acest nas la o asemenea intensitate de roșu, înspăiminta imaginația. Masca asta bizară semăna cu o bucată de brînză albă în care ai înfipt o cireașă. Pentru a termina portretul, ar mai fi fost nevoie doar de doi sîmburi de măr în locul ochilor și de o crestătură subțire reprezentînd gura tăiată în chip de pușculiță. Astfel arăta Malartic, prietenul de inimă, Pyladele, Euryalele[1], *fidus Achates*[2] al lui Jacquemin Lampourde ; nu era, cu siguranță, frumos, dar calitățile morale răscumpărau cu prisosință, la el, micile dezagremente fizice. După Jacquemin, față de care avea cea mai profundă admirație, era cea mai bună spadă din Paris. La joc întorcea riga cu un noroc pe care nimeni nu-și îngăduia să-l găsească insolent ; bea mereu fără să pară vreodată amețit, și cu toate că nu se știa să aibă vreun croitor, era mai bine aprovizionat în materie de mantii decît curteanul cel mai gătit.

Altminteri, om delicat în felul său, ținînd în stimă legile cavernei, capabil să se lase ucis pentru a veni în ajutorul unui confrate și să îndure, fără

---

[1] *Euryale* — tînăr troian, prieten devotat al lui Nisus. Ambii au fost uciși în războiul împotriva latinilor.

[2] Credinciosul Acate (lat.). Astfel îl numește Vergiliu, în *Eneida*, pe credinciosul tovarăș al lui Eneas.

să descleşteze dinţii, estrapada[1], brodechinii[2], *chevalet*-ul[3], chiar şi chestiunea apei, cea mai îngrozitoare tortură pentru un beţiv de calibrul său, mai degrabă decît să-şi compromită banda printr-o vorbă indiscretă. Un individ tare încîntător în genul său! de aceea se şi buoura el de stima generală în lumea în care îşi exercita meseria.

Malartic merse drept la masa lui Lampourde, luă un scaun fără de spetează, se aşeză în faţa prietenului său, apucă în tăcere paharul plin, care părea că-l aşteaptă, şi îl dete pe gît dintr-o singură înghiţitură. Sistemul său diferea de acela al lui Jacquemin, dar nu era mai puţin eficace, aşa cum o dovedea purpura cardinalescă a nasului său. La sfîrşitul şedinţei, cei doi amici aveau acelaşi număr de semne, notate cu creta, pe tăbliţa circiumarului, iar bunul tată Bachus, stînd călare pe butoi, le surîdea fără nici o preferinţă, ca la doi credincioşi de culte diferite, dar de o rîvnă egală. Unul grăbea slujba liturghiei, altul o lungea; dar şi într-un caz şi într-altul liturghia era oficiată.

---

[1] Supliciu constînd în a ridica condamnatul la o înălţime oarecare şi a-l lăsa cu o frînghie să cadă de mai multe ori.

[2] Instrument de tortură format din patru piese de lemn ce alcătuiau o cutie în care era strîns în curele piciorul condamnatului pînă ce era zdrobit.

[3] Estradă pe care era torturat condamnatul.

Lampourde, care cunoştea obiceiurile confratelui său, îi umplu de mai multe ori paharul pînă sus. Această manevră duse în chip necesar la apariția unei a doua sticle, care, ca şi prima, se văzu de îndată golită ; aceasta fu urmată de o a treia, care rezistă mai multă vreme şi făcu mai multe mofturi pentru a se preda. După care, pentru a-şi recăpăta suflul, cei doi duelgii cerură cîte o lulea şi se porniră să trimeată spre tavan, prin ceața condensată de deasupra capetelor lor, lungi tirbuşoane de fum, asemenea acelora pe care copiii le pun în vîrful coşurilor caselor pe care le zmîngălesc în cărțile şi în caietele lor de şcoală. După un număr oarecare de fumuri aspirate şi date afară, dispărură amîndoi, după exemplul zeilor lui Homer şi ai lui Vergiliu, într-un nor unde strălucea singur nasul lui Malartic, asemenea unui meteor roşu.

Învăluiți în ceața asta, cei doi cumetri, izolați de ceilalți bețivani, începură o conversație, care ar fi fost periculos să fie auzită de vreun căpitan de strajă ; din fericire „Ridichea încoronată“ era un loc sigur, nici un spion n-ar fi îndrăznit să se aventureze aici, iar trapa pivniței s-ar fi deschis sub picioarele ofițerului de poliție atît de îndrăzneț încît să pătrundă în acest cuib de tîlhari. N-ar fi ieşit decît tocat mărunt drept carne pentru plăcintă.

— Cum merg afacerile ? îl întrebă Lampourde

încornorat, care m-a tocmit să ciomăgesc pe amanții nevestei sale, n-aș fi cîștigat în luna asta nici cu ce să beau apă, ananghie grozavă, la care nu mă va sili nici cea mai cumplită sărăcie, moartea perpendiculară părîndu-mi-se de o sută de ori mai dulce. Nu mi s-a comandat nici cea mai măruntă capcană, cea mai ușoară răpire, cel mai mic asasinat. Ce timpuri trăim, Doamne-Dumnezeule ! Urile se domolesc, ranchiunele se duc pe apa sîmbetei, sentimentul răzbunării se destramă ; insultele sînt uitate la fel ca și binefacerile ; secolul îmburghezit își sleiește puterile și moravurile devin de-o grețoșenie care mă dezgustă.

— Timpurile cele bune au apus, replică Jacquemin Lampourde. Altădată, un nobil puternic ne-ar fi angajat curajul și vitejia în serviciul său ; l-am fi ajutat în expedițiile și în problemele sale secrete. Acum trebuie să lucrezi pentru public. Cu toate astea mai pică, așa, unele plești strașnice.

Și pe cînd rostea aceste cuvinte, Lampourde își mesteca piesele de aur în buzunar. Această muzică melodioasă făcu să scînteieze în chip ciudat ochii lui Malartic ; dar numaidecît privirea sa își reluă expresia placidă, banii unui camarad fiind un lucru sacru ; se mulțumi să scoată un suspin care se putea traduce prin cuvintele următoare : „Cît ești tu de fericit !“

pe Malartic, cu tonul unui negustor care se informează despre cursul mărfurilor ; ne aflăm acum într-un sezon mort. Regele își are reședința la Saint-Germain, unde l-au urmat și curtenii. Lucrul ăsta dăunează comerțului ; nu se mai află la Paris decît burghezi și oameni care valorează puțin sau nimic.

— Nu-mi mai vorbi despre astea, răspunse Malartic, e o adevărată ticăloșie. Alaltăieri am oprit, pe Pont-Neuf, un tip bine făcut, cu înfățișarea destul de prezentabilă ; i-am cerut banii sau viața ; mi-a aruncat punga ; nu se aflau în ea decît trei sau patru piese de cîte cinci parale, iar mantaua pe care mi-a lăsat-o nu era decît din lînă subțire, cu un galon din imitație de aur. În loc să fiu cel ce fură, eram cel furat. Nu mai întîlnești la tripou decît lachei, ajutori de procurori sau copii precoci, ce-au șterpelit de prin sertarele părinților cîțiva pistoli ca să vină să-și încerce norocul. Din două schimburi de cărți și trei aruncări de zaruri îl dai gata. Este o insultă să-ți desfășori talentele pentru un rezultat atît de neînsemnat ! Lucindele, Dorimenele, Cidalizele, de obicei atît de miloase cu bărbații viteji, refuză să plătească chitanțele și notele de plată, cu toate că le burdușim zdravăn, sub pretextul că, nemaifiind aici Curtea, ele nu mai sînt invitate la ospețe și nu mai primesc nici cadouri și sînt nevoite pentru a avea cu ce trăi să-și amaneteze boarfele. Fără de un bătrîn gelos

La un moment dat grupul se sparse. Malartic şi Lampourde, a căror atenţie se irezise, zăriră un bărbat de talie mijlocie, dar deosebit de sprinten şi de viguros, pîrlit la faţă ca un maur din Spania, cu părul legat cu o batistă, îmbrăcat într-o mantie cu mîneci şi glugă de culoare castanie, care, neîncheiată, lăsa să se vadă pe dedesubt o haină strîmtă pînă la genunchi, din piele de bivol şi nişte pantaloni negri împodobiţi la cusături cu un şir de nasturi de aramă în formă de clopoţei. Mijlocul îi era încins de un brîu lat, din lînă roşie, iar din el trase o *navaja* de Valencia, care, deschisă, atingea lungimea unei săbii. Îi strînse cercul, încercă vîrful cu degetul şi păru satisfăcut de examenul său, deoarece îi spuse adversarului : „Sînt gata" ; apoi, cu un accent gutural, şuieră un nume bizar, pe care beţivii de la „Ridichea încoronată" nu-l mai auziseră în viaţa lor, dar care a mai apărut, nu o singură dată, în paginile acestei cărţi : „Chiquita ! Chiquita !"

La cea de-a doua chemare, o fetiţă slabă şi palidă, adormită într-un colţ întunecos, îşi scoase mantăluţa în care se înfăşurase cu multă grijă şi care o făcea să semene cu un pachet de cîrpe, înaintă spre Agostin, fiindcă el era, şi aţintind asupra banditului ochii ei mari şi strălucitori, însufleţiţi şi mai mult de o aureolă de culoare negru închis, îi spuse cu o voce gravă şi profundă, care contrasta cu înfăţişarea ei plăpîndă :

— Mă gîndesc, continuă Lampourde, că peste puţin timp voi putea să-ţi găsesc de lucru, fiindcă nu eşti leneş la treabă, şi ai să-ţi sufleci numaidecît mînecile cînd va fi vorba să dai lovituri de spadă sau să tragi nişte focuri de pistol. Om ordonat fiind, te pricepi să execuţi ordinele date în termenul hotărît şi îţi iei asupra ta riscurile poliţiei. Mă mir că zeiţa Fortuna n-a coborît din bulgărul ei de sticlă în faţa porţii tale ; este adevărat că stricata asta, cu prostul gust comun femeilor, îi copleşeşte cu favorurile ei pe-o grămadă de fluşturateci şi de ageamii, în paguba oamenilor de merit.

Pînă s-o hotărî tîrfa să se uite cu ochi buni şi la tine, hai să ne petrecem timpul bînd *papaliter* pînă ce o să ni se umfle şi pingelele.

Această hotărîre filozofică era prea înţeleaptă pentru ca tovarăşul lui Jacquemin să ridice cea mai mică obiecţie. Cei doi duelgii îşi îndesară pipele şi îşi umplură paharele, rezemîndu-se bine în coate, ca nişte oameni care vor să se bucure pe îndelete de traiul bun şi nu vor nicidecum să fie tulburaţi în tihna lor.

Şi totuşi fură tulburaţi. Într-un colţ al sălii se stîrni o rumoare aprinsă. Gălăgia o făcea un grup de muşterii strînşi în jurul a doi oameni, ce discutau condiţiile unei prinsori iscate de neîncrederea unuia în faptul susţinut de celălalt, afară numai dacă l-ar fi văzut cu propriii săi ochi.

— Stăpîne, ce dorești de la mine ? sînt gata să te ascult aici ca și în landă, pentru că ești viteaz și *navaja* ta numără multe dungi roșii.

Chiquita pronunță aceste cuvinte în limba *esquara* sau dialectul basc, la fel de neînțeles pentru francezi ca și limba nemțească, ebraică sau chineză.

Agostin o luă pe Chiquita de mînă și o rezemă în picioare de ușă, cerîndu-i să rămînă nemișcată. Pe fața micuței, obișnuită cu asemenea exerciții, nu se citea nici groază, nici surpriză ; rămăsese acolo, cu brațele atîrnînde, privind în față cu o seninătate deplină, în timp ce Agostin, așezat la celălalt capăt al sălii, cu un picior în față, celălalt tras înapoi, cumpănea cuțitul său cel lung, ale cărui prăsele i se sprijineau pe antebraț.

Un rînd dublu de curioși alcătuia un fel de alee de la Agostin pînă la Chiquita, iar secăturile care aveau abdomenul proeminent își sugeau burta, oprindu-și respirația, de frică să nu depășească linia. Nasurile lungi ca niște flaute de alambic se trăgeau înapoi cu prudență, pentru a nu fi tăiate în zbor.

În sfîrșit, brațul lui Agostin se destinse ca un resort, un fulger străluci, și înfricoșătoarea armă zbură și se înfipse în ușă exact deasupra capului Chiquitei, fără să-i taie un firicel de păr, dar cu o astfel de precizie, încît ai fi zis că voia să-i măsoare talia.

Cînd *navaja* trecu șuierînd, spectatorii nu se putură opri să nu plece ochii ; dar genele bogate ale copilei nici nu tremuraseră măcar. Iscusința banditului stîrni o rumoare admirativă în rîndurile acestui public dificil.

Însuși adversarul său, care pusese la îndoială că ar fi cu putință o asemenea lovitură, aplaudă plin de entuziasm.

Agostin desprinse cuțitul, care mai vibra încă, se reîntoarse la locul său, și de data aceasta înfipse lama între brațul și trupul Chiquitei, impasibilă. Dacă vîrful cuțitului s-ar fi abătut cu trei sau patru degete, i-ar fi pătruns drept în inimă. Cu toate că galeria striga că este de ajuns, Agostin își reîncepu demonstrația de cealaltă parte a trupului, pentru a arăta că dibăcia sa nu datora nimic întîmplării.

Chiquita, îngîmfată de aceste aplauze care se adresau tot pe atît curajului ei cît și dexterității lui Agostin, își plimba de jur împrejur priviri triumfătoare ; nările sale dilatate aspirau aerul cu putere, iar în gura întredeschisă, dinții, curați ca dinții unui animal sălbatic, luceau cu o albeață feroce. Strălucirea dinților și grăuncioarele fosforescente ale pupilelor sale îi prindeau pe fața negricioasă, tăbăcită de viața în aer liber și de vînt, trei puncte scînteietoare, ce-o luminau. Părul neîngrijit se răsucea și se încolăcea pe frunte și pe obraji ca niște lungi șerpi negri, prins alandala cu o panglică roșie, peste care se revărsau buclele re-

bele, ascunzînd-o ici și colo. La gîtul ei, de o culoare mai roșiatică chiar decît a pielii de Cordoba, luceau ca niște picături lăptoase perlele șiragului dăruit de Isabella. Cît privea hainele de pe ea, erau altele, mai bune. Chiquita nu mai purta acea fustă galbenă, de culoarea canarului, pe care era brodat un papagal. Aici, la Paris, i-ar fi dat o înfățișare prea ciudată și prea bătătoare la ochi. Purta o rochiță scurtă, de culoare albastru-închis, cu mici cute încrețite pe șolduri, și un fel de vestă sau de pieptar din lînă groasă, neagră, încheiată peste piept cu doi sau trei nasturi de os. Picioarele ei, obișnuite să calce peste ierburile de cîmp înflorite și înmiresmate, erau încălțate cu niște pantofi mult prea mari pentru ea, deoarece cizmarul nu putuse să-i găsească unii atît de mici în maghernița lui. Luxul acesta părea s-o stînjenească; dar fusese nevoită să facă această concesie noroaielor reci de pe străzile pariziene. Tot la fel de sălbatică era micuța ca și la hanul „La soarele albastru"; cu toate acestea se vedea că îi trece prin mintea ei sălbatică un număr mai mare de gînduri și că în copil mijeau de pe acum unele nuanțe de fetișcană. Văzuse tare multe lucruri de cînd plecase din landă, iar imaginația ei naivă păstrase din aceste priveliști un fel de uluire.

Chiquita se reîntoarse la colțișorul ei de mai înainte și, înfășurîndu-se bine în mantăluță, se cufundă iarăși în somnul întrerupt. Mușteriul care

pierduse prinsoarea plăţi însoţitorului Chiquite: cei cinci pistoli, suma pe care jucaseră. Agostin strecură monedele în chimirul de la brîu şi se aşeză iarăşi la masă în faţa ulciorului pe jumătate golit, pe care îl termină fără nici o grabă : deoarece, neavînd o locuinţă bine stabilită, prefera să rămînă în cîrciumă decît să tremure pe sub vreun pod sau sub cine ştie ce poartă de mînăstire, aşteptînd să se facă ziuă, care se lasă atît de mult aşteptată la vreme de iarnă. Tot în aceeaşi situaţie se mai găseau şi alţi bieţi oameni ce sforăiau de zor, unii pe bănci, alţii pe dedesubt, înfăşuraţi în capele lor drept singură învelitoare. Ce spectacol caraghios îl constituiau toate acele cizme ce se întindeau pe podea ca picioarele unor trupuri moarte, după bătălie. Bătălie, într-adevăr, în care victimele lui Bachus se îndreptau clătinîndu-se şi mătăbăind către vreun ungher întunecos, iar acolo, cu capul rezemat de zid, îşi întorceau jalnic maţele pe dos şi îşi vărsau vinul în loc de sînge, zeflemisiţi de cumetrii lor mai robuşti în stomac.

— Pe Samsanbreguoy ! spuse Lampourde lui Malartic, iată un pezevenghi care este foarte dibaci, şi pe care am să mi-l însemn ca să-l regăsesc la nevoie, în misiuni dificile. Lovitura asta de cuţit de la distanţă este mai preţioasă în cazul adversarilor de care e periculos să te apropii, decît o lovitură de pistol, care face flacără, fum şi zgomot, şi poate să cheme străjile în ajutor.

îndepărtată ca aceea a argonauţilor în căutarea lînii de aur.

— Frumoasă lînă ! exclamă Malartic cu nasul în pahar, iar vinul părea să sfîrîie şi să fiarbă în contact cu acest cărbune aprins.

— Expediţie destul de complicată şi de periculoasă, continuă duelgiul ; am primit misiunea să-l trimit pe lumea cealaltă pe un anumit căpitan Fracasse, de meserie măscărici, care tulbură, după cît se pare, amorul unui foarte mare senior. Pentru treaba asta, aş fi prea de ajuns eu singur ; dar este vorba să se plănuiască şi răpirea fetei, iubită în acelaşi timp de nobilul cu vază şi de histrion, şi pe care trupa de comedianţi are s-o apere împotriva răpitorilor ; să întocmim o listă de prieteni voinici şi fără scrupule. Cum ţi se pare Piquenterre ?

— Excelent ! răspunse Malartic, dar nu trebuie să te bizui pe el. Acum se leagănă la Montfaucon, la capătul unui lanţ de fier, iar carcasa lui, ciopîrţită şi mîncată de păsări, o să cadă curînd în groapa spînzurătorii, peste oasele camarazilor care l-au precedat.

— Va să zică din această pricină nu-l mai vedea lumea de la un cîrd de vreme încoace, rosti Lampourde, cu cel mai frumos sînge rece de pe lume. Ce înseamnă şi viaţa ! Faci şi tu într-o seară, liniştit, un chefuleţ cu un prieten, într-o cîrciumă pe cinste ; apoi fiecare se duce la trebuşoarele lui. Opt zile mai încolo, cînd întrebi : „Ce se mai aude

— Da, răspunse Malartic, e o treabă frumoasă și tare corect executată ; dar dacă nu nimerești ținta, ești dezarmat și rămîi de căruță. Cît despre mine, ceea ce m-a încîntat în exercițiul ăsta și în demonstrația de îndemînare primejdioasă, este bravura fetiței. Plăpînda de ea ! nu are nici două degete de carne pe oase, dar adăpostește în micuța colivie a pieptului ei slăbuț o adevărată inimă de leu sau de erou antic. Dealtminteri, îmi place, cu ochii ei mari, negri ca tăciunele și înfrigurați, și cu înfățișarea ei sălbatică, dar calmă. În mijlocul acestor dropii, rațe cu cioc roșu, gîște pestrițe și alte păsări din ograda orătăniilor, ea are înfățișarea unui pui de șoim coborît într-un coteț de găini. Mă pricep în materie de femei și pot să apreciez floarea după mugur. Chiquita, așa cum îi spune ticălosul ăsta oacheș, are să fie, peste doi-trei ani o bucățică demnă de un rege.

— Sau de un hoț, continuă filozofic Jacquemin Lampourde, afară numai dacă soarta nu va împăca aceste două extreme, făcînd din această *morena*, cum spun spaniolii, iubita unui pungaș și a unui prinț. Așa ceva s-a mai văzut, și nu totdeauna prințul este cel mai iubit, într-atît de mult tîrfele astea au fantezia ticăloasă și desfrînată. Dar să lăsăm încolo discursurile astea de prisos și să ajungem la lucrurile serioase. O să am nevoie, poate, foarte curînd, de cîțiva oameni bravi, unul și unul, pentru o expediție ce mi se propune, nu atît de

de cutare ?" ți se răspunde : „Atîrnă în ștreang".

— Vai ! într-adevăr, așa este, suspină prietenul lui Lampourde luînd o atitudine tragic-elegiacă sau elegiac-tragică ; așa cum spune domnul de Malherbe în consolarea trimisă lui Duperrier :

Era din lumea aceasta, în care ce-i mai bun,
Are un crunt destin.

— Să nu ne lăsăm pradă scîncetelor și văicărelilor femeiești, rosti duelgiul. Să dăm dovadă de un curaj bărbătesc și stoic, și să ne continuăm drumul în viață, cu pălăria trasă pe sprîncene și cu pumnul în șold, sfidînd spînzurătoarea, care, la urma urmei, lăsînd la o parte onoarea, nu este mult mai de temut decît jocul tunurilor, ploaia ghiulelelor și a pietroaielor, prăpădul culevrinelor și al bombardelor pe care le înfruntă soldații și căpitanii, fără a mai pune la socoteală salvele de mușchetă și armele albe. În lipsa lui Piquenterre, care de bună seamă că se găsește în slava cerului alături de tîlharul pocăit[1], să-l luăm pe Cornebœuf. E un voinic și jumătate, spătos și îndesat, tocmai bun pentru treburi importante.

— Cornebœuf, răspunse Malartic, se află acum într-o călătorie de-a lungul coastelor africane, sub comanda lui Cadet la Perle. Regele are pentru el o stimă atît de deosebită, încît a ordonat să-l

---

[1] În franceză *le bon larron. Le bon et le mauvais larron*, cei doi tîlhari care, după *Evanghelie*, au fost răstigniți alături de Isus. Primul s-a pocăit înainte de a muri.

blazoneze pe umăr cu o floare de crin, pentru a-l putea regăsi oriunde, în caz că s-ar pierde. Însă, de pildă, Piedgris, Tordgueule, La Râpée și Bringuenarilles sînt liberi și *à la disposicion de usted*[1].

— Numele acestea îmi sînt de ajuns, ele aparțin unor bravi, și ai să mă pui în legătură cu ei cînd va fi momentul potrivit. Și acestea fiind zise, să dăm gata și sfertul ăsta de sticlă și să ne luăm tălpășița de aici. Locul a început să devină mai respingător chiar și decît lacul Averno[2], deasupra căruia păsările nu pot zbura fără să nu pice moarte din pricina exalațiilor grozav de vătămătoare. Miroase a sudoare, a murdărie, a ulei ars. Aerul proaspăt al nopții ne va face bine. Și fiindcă veni vorba, unde te culci la noapte ?

— Nu mi-am trimis în cercetare ofițerul cu încartiruirea ca să-mi pregătească locuința, răspunse Malartic, și pentru la noapte n-am nici un hogeac ; aș putea ciocăni la hanul „Melcul fără casă", dar am acolo o listă de plată lungă cît spada de la cingătoare ; și nimic nu este mai neplăcut cînd te trezești dimineața, decît să vezi mutra îmbufnată a unui hangiu bătrîn, care, mîrîind într-una, se opune la cea mai neînsemnată cheltuială nouă, cerîndu-și drepturile, agitînd un pumn de bonuri

---

[1] La dispoziția dumneavoastră (sp.).

[2] Lac în Italia (Campania), înconjurat de bălți cu exalații nesănătoase. Homer și Vergiliu au situat aici intrarea în Infern.

apa mării un burete îmbibat cu apă și el nu va mai absorbi nici măcar o picătură în plus. Așa era Malartic. cu singura diferență că la el lichidul nu era apă, ci suc sadea de viță de vie. Părăsirea cîrciumii de către cei doi cumetri se desfășura așadar fără sforțări deosebite și reușiră, cu toate că nu aveau nimic de îngeri în ei, să se cațere pe scara lui Iacob ce urca din stradă pînă la podul lui Lampourde.

La această oră din noapte, cîrciuma avea un aspect lamentabil de ridicol. Focul murea în vatră. Luminărilor nu le mai tăia nimeni mucurile și, de atîta seu adunat pe margini, parcă dădeau cu tifla, iar de feștilele lor se aninau ciuperci mari și negre. Stalactite de seu se scurgeau de-a lungul sfeșnicelor și se sleiau, pe măsură ce se răceau. Fumul stîrnit din lulele, abureala răsuflărilor și a bucatelor se adunase aproape de tavan într-o ceață deasă ; podeaua, acoperită de fărîmituri și de noroi, ar fi avut nevoie, pentru a fi curățată, să reverși peste ea un fluviu, ca în grajdurile lui Augias [1]. Mesele erau acoperite cu resturi de mîncare, cu carcase dezgolite și cu oase rămase de la șunci, pe care le-ai fi crezut ciopîrțite de colții

[1] Augias, rege legendar al Elidei. Grajdurile sale numărau 3 000 de boi și nu mai fuseseră curățate de 30 de ani. Hercule acceptă să le curețe în schimbul unei zecimi din numărul lor. Hercule schimbă cursul fluviului Alfeu, făcîndu-l să treacă prin grajduri. Regele nerespectîndu-și promisiunea, Hercule îl ucise și îi jefui regatul.

și de chitanțe pe deasupra capului, asemenea lui tata Jupin cu fulgerele sale. Apariția neașteptată a unui ofițer de poliție mi s-ar părea mai puțin neplăcută.

— Simplă impresie nervoasă, slăbiciune lesne de înțeles, deoarece fiecare om însemnat își are slăbiciunea sa, exclamă sentențios Lampourde; dar întrucît ți-e silă să calci pragul „Melcului fără casă", iar hotelul „Sub cerul liber" seamănă puțin cam mult cu o ghețărie în iarna asta aspră, îți ofer ospitalitatea antică a cocioabei mele aeriene și drept culcuș jumătate din scîndura pe care îmi odihnesc mădularele.

— Primesc cu adîncă recunoștință, răspunse Malartic. Oh, de trei ori, de patru ori fericit muritorul ce are lari și penați și care își poate așeza lîngă căminul său prietenul inimii !

Jacquemin Lampourde își respectase promisiunea pe care și-o făcuse sie însuși, după răspunsul oracolului ce înclinase în favoarea cîrciumii. Era beat turtă ; dar nimeni nu era stăpîn pe băutura înghițită ca Lampourde. El dicta vinului și vinul nu-i dicta lui. Cu toate acestea, cînd se sculă, avu impresia că picioarele îi atîrnau ca niște greutăți mari de plumb și că i se afundau în podea. Cu o scuturătură energică din încheieturi, își desprinse picioarele îngreuiate și se îndreptă hotărît către ușă, cu capul sus și fără să se bălăbănească. Malartic îl urmă cu o călcătură destul de sigură, întrucît nimic nu-i mai putea spori beția. Cufundați în

unor dulăi morți de foame. Ici și colo, din cîte un ulcior răsturnat în timpul certurilor și al încăierărilor se mai prelingeau ultimii stropi de vin, iar picăturile, ce cădeau în balta roșie pe care-o făcuseră, semănau cu picăturile de sînge ce se scurg dintr-un cap tăiat și se adună într-un lighean ; zgomotul căderii lor, intermitent și regulat, scanda ca și tic-tacul unui orologiu sforăitul bețivilor.

Micul maur de la Marché-Neuf bătu orele patru. Cîrciumarul, care ațipise cu capul lăsat pe brațele încrucișate, se trezi și își roti o privire severă de jur-împrejurul sălii. Văzînd că deverul și comenzile de băutură se potoliseră de tot, își chemă rîndașii și le spuse :

— S-a făcut tîrziu ; ia măturați-mi pe toți ticăloșii și pe blestematele alea, odată cu gunoaiele de pe jos ; mai ales că nici nu mai au de gînd să bea !

Rîndașii începură să-și agite măturoaiele, aruncară trei sau patru găleți de apă pe podea, și în mai puțin de cinci minute, mai împărțind și sumedenie de ghionți, cîrciuma fu golită și mușteriii azvîrliți în stradă.

XIII

DUBLU ATAC

Ducele de Vallombreuse nu era omul care să-şi neglijeze dragostea mai mult decît răzbunarea. Dacă îl ura de moarte pe Sigognac, nutrea în schimb față de Isabella una din acele pasiuni turbate, pe care le ațîță la culme sentimentul imposibilului, în sufletele trufaşe şi violente, obişnuite să nu le reziste nimic. Gîndul ce pusese cu totul stăpînire pe mintea sa era s-o cucerească pe comediană: prea răsfățat, din pricina victoriilor facile pe care le repurtase în cariera sa galantă, ducele de Vallombreuse nu putea să-şi explice această înfrîngere şi adesecori, în timpul discuțiilor, plimbărilor, exercițiilor fizice, la teatru ca şi la biserică, în oraş ca şi la Curte, îşi spunea, cuprins de o uimire neaşteptată, în toiul profundelor sale visări: „Cum se face oare că nu mă iubeşte ?"

Într-adevăr, lucrul acesta era tare greu de înțeles pentru cineva care nu credea în virtutea femeilor, şi cu atît mai puțin în virtutea actri-

ţelor. Se întreba dacă răceala Isabellei nu era cumva un joc bine ticluit pentru a obţine cît mai mult de la el, întrucît nimic nu aprinde mai tare dorinţele decît sfiiciunile prefăcute şi aerele de mironosiţă. Cu toate acestea, modul dispreţuitor în care înapoiase caseta cu bijuterii, pusă în camera ei de către Leonarda, dovedea cu prisosinţă că Isabella nu făcea parte dintre femeile care se tocmesc pentru a se vinde mai scump. Chiar de-ar fi fost vorba de podoabe mult mai preţioase, tot n-ar fi dus la rezultate mai bune. Întrucît Isabella nici nu deschidea casetele, la ce-ar fi folosit oare dacă ele ar fi fost pline cu mărgăritare şi cu diamante, în stare să ispitească pînă şi o regină? Nici scrisorile de dragoste n-ar fi mişcat-o, oricîtă eleganţă şi pasiune ar fi putut irosi secretarii tînărului duce pentru a zugrăvi patima mistuitoare a stăpînului lor. Ea nici nu le deschidea. Astfel, proză şi versuri, tirade şi sonete, n-ar fi însemnat decît trudă zadarnică. Dealtminteri, mijloacele acestea languroase, bune pentru îndrăgostiţii timizi, nu se potriveau deloc cu firea întreprinzătoare a tînărului duce. Vallombreuse dădu dispoziţii să fie chemată doamna Leonarda, cu care nu încetase să întreţină legături secrete, deoarece este totdeauna bine să ai un spion într-o cetate asediată, chiar dacă fortăreaţa este greu de cucerit. Cîteodată garnizoana se lasă pe tînjală şi cît ai clipi din ochi se deschide o poartă tainică, pe unde se strecoară inamicul.

Leonarda fu introdusă, printr-o scară dosnică, în camera particulară a ducelui, unde nu-şi primea decît prietenii cei mai intimi şi slujitorii cei mai credincioşi. Era o încăpere de formă lunguiață, iar pereții erau îmbrăcați în tăblii de lemn, cu pilaştrii împodobiți de ciubuce în stil ionic; spațiile dintre colonade erau ocupate de cadre ovale — trădînd un gust elegant şi bogat — sculptate adînc în lemn, şi care ai fi zis că sînt atîrnate de cornişă printr-o sculptură în relief, reprezentînd sumedenii de funde, panglici şi împletituri de şnururi aurite, alcătuind o ingenioasă harababură. În medalioanele acestea, sub aparența unor figuri mitologice, ca de pildă Flora, Venus, Grațiile, Diana, nimfe vînătorițe şi zeități ale pădurilor, erau pictate amantele tînărului duce, înveşmîntate ca în antichitatea greacă, şi arătîndu-şi una sînii de alabastru, alta piciorul minunat făcut, cea de colo nişte umeri cu gropițe încîntătoare, alta nişte farmece mai tainice, toate redate cu o artă atît de subtilă, încît ai fi putut spune că este vorba mai degrabă de tablouri datorate fanteziei pictorului, decît de portrete pictate după natură. Chiar şi iubitele cele mai prefăcut virtuoase pozaseră pentru aceste picturi, datorate lui Simon Vouet [1], celebrul maestru al epocii, crezînd că fac ducelui o favoare unică şi neimaginîndu-şi nicidecum că vor alcătui o galerie.

---

[1] Pictor francez (1590—1649).

În tavanul săpat în formă de scoică erau înfățișate găteala și toaleta Venerei. Zeița se privea cu coada ochiului, după ce fusese împodobită de nimfele sale, într-o oglindă ce i-o întindea un mare Cupidon aflat mai la o parte, căruia artistul îi împrumutase trăsăturile ducelui, dar se vedea bine că atenția zeiței era îndreptată mai mult către Amor, decît spre oglindă. Scrinuri incrustate în piatră dură de Florența, ticsite cu bilețele de dragoste, cu șuvițe de păr, cu brățări, inele și alte mărturii ale unor pasiuni uitate; o masă din același material, în care, pe un fundal de marmură, se desprindeau buchete de flori în culorile cele mai vii, în jurul cărora cochetau fluturi avînd aripile făcute din pietre scumpe; fotolii din lemn de abanos, cu picioarele răsucite, îmbrăcate în imitație de brocart roz împodobit cu frunze și flori de argint; un covor gros de Smirna, pe care se așezaseră poate sultanele, adus de la Constantinopol de către ambasadorul Franței, alcătuiau mobilierul pe cît de bogat pe atît de voluptuos al acestui ungher, pe care Vallombreuse îl prefera apartamentelor pompoase, și unde locuia de obicei.

Ducele făcu cu mîna un semn de condescendență către Leonarda și îi arătă un scaun pe care să se așeze. Leonarda reprezenta tipul ideal al *dueñei*, iar luxul strălucitor și tineresc ce-o înconjura făcea să iasă și mai bine în relief fața

ei de ceară galbenă învechită, ca şi urîţenia respingătoare. Veşmintele sale negre, împodobite cu ceaprazuri tot negre, vălurile de cap ce-i acopereau faţa îi dădeau, la prima vedere, un aer sever şi respectabil; dar surisul echivoc care-i flutura printre smocurile de peri de la colţurile buzelor, privirea ipocrit desfrînată a ochilor încercuiţi de riduri întunecate, expresia josnică, lacomă şi slugarnică ce i se citea pe figură, te scoteau îndată din eroare şi te lămureau că nu ai de-a face cu o coană Pernella, ci cu o coană Macette, dintre acelea care spală fetele tinere pentru sabat şi care sîmbăta încalecă pe o mătură şi călătoresc cît e noaptea de mare.

— Coană Leonarda, spuse ducele întrerupînd tăcerea, te-am chemat deoarece ştiu că eşti o persoană foarte pricepută în ale iubirii, gustînd din ea în vremea tinereţii şi slujind-o la vîrsta matură, ca să mă sfătuiesc cu dumneata asupra mijloacelor de a o seduce pe sălbatica asta de Isabella. O *dueña* care a fost primă-amoreză cunoaşte de bună seamă toate vicleşugurile.

— Domnul duce, răspunse bătrîna comediană cu un aer de adîncă gravitate, aduce o prea mare cinste slabelor mele cunoştinţe şi nu se poate îndoi de zelul meu în a-i fi cu totul pe plac.

— Nu mă îndoiesc deloc, rosti Vallombreuse neglijent; dar, cu toate acestea, treburile mele nu au progresat cîtuşi de puţin. Ce s-a mai întîmplat

cu frumusețea asta indărătnică? E la fel de îndrăgostită de Sigognac al ei?

— La fel, răspunse coana Leonarda, scoțînd un suspin adînc; tinerețea dă dovadă cîteodată de niște încăpățînări ciudate, pe care nu le poți explica nicidecum. Dealtminteri Isabella nu pare să fie plămădită dintr-un aluat obișnuit. O lasă rece orice ispită și, de s-ar fi aflat în Paradisul terestru, femeia asta nici n-ar fi plecat urechea la spusele șarpelui.

— Atunci, cum de-a reușit blestematul ăsta de Sigognac să se facă ascultat de o ureche atît de zăvorîtă la vorbele altora? strigă ducele, însoțindu-și vorbele de gesturi mînioase. Are el vreun filtru, vreo amuletă, e in posesia vreunui talisman?

— Nici vorbă de așa ceva. Era nenorocit și, pentru sufletele duioase, romanțioase și mîndre, a consola înseamnă cea mai mare fericire cu putință; firile astea preferă să dăruiască decît să primească, și mila, cu ochii înotînd în lacrimi, deschide poarta către iubire. Așa a fost și cu Isabella.

— Îmi înșiri lucruri de pe altă lume; să fii slab, fără o para, vrednic de plîns, intr-un hal fără de hal, ridicol, toate astea sînt, după părerea dumitale, motive ca să fii iubit! Cu ce poftă ar mai rîde doamnele de la Curte de o asemenea filozofie.

— Într-adevăr, teoria nu este prea răspîndită, din fericire, şi nu se întîlnesc multe femei care să împărtăşească asemenea ciudăţenii. Senioria voastră a întîlnit o excepţie.

— Să înnebuneşti de furie, nu altceva, numai la gîndul că boiernaşul ăsta de la ţară reuşeşte acolo unde eu sînt înfrînt şi îşi bate joc de necazurile mele cînd işi strînge în braţe iubita.

— Senioria voastră poate să-şi cruţe supărarea asta. Sigognac nu se bucură de iubirea Isabellei aşa cum înţelege domnul duce. Virtutea Isabellei este neştirbită. Iubirea acestor amanţi perfecţi, deşi foarte înflăcărată, este absolut platonică şi se mulţumeşte cu cîteva sărutări pe mînă sau pe frunte. Din această pricină şi durează; odată satisfăcută, iubirea lor s-ar stinge de la sine.

— Coană Leonarda, eşti foarte sigură de ceea ce mi-ai spus? Este oare de crezut să trăiască ei aşa, cast, deşi împreună în marea familiaritate a culiselor şi a călătoriilor, culcîndu-se sub acelaşi acoperămînt, mîncînd la aceeaşi masă, apropiaţi fără încetare unul de altul de obligaţiile repetiţiilor şi ale jocului pe scenă? Ar trebui să fie nişte îngeri.

— Isabella este fără discuţie un înger, şi nu are nici orgoliul care l-a făcut pe Lucifer să se prăvălească din cer. În ceea ce-l priveşte pe Sigognac, o ascultă orbeşte pe iubita sa şi acceptă orice sacrificiu pe care i-l impune ea.

— Dacă aşa se prezintă lucrurile, spuse Vallombreuse, ce-ai putea să faci pentru mine ? Haide, caută în vreun sertar secret al cutiei dumitale cu şiretlicuri vreo veche stratagemă irezistibilă, vreo viclenie care să nu dea greş, vreo maşinaţie cu resorturi complicate, care să-mi aducă victoria ; ştii prea bine că aurul şi argintul nu mă costă nimic.

Şi Vallombreuse îşi vîrî mîna, mai albă decît a unei femei, şi tot atît de delicată, într-o cupă făurită de Benvenuto Cellini, aşezată pe o masă, lîngă el, plină ochi cu monede de aur. La vederea pieselor care zornăiau cu un clinchet tare convingător, ochii de cucuvea ai *dueñei* se porniră să scînteieze, străpungînd cu două găuri luminoase pielea negricioasă a feţei sale moarte. Ai fi zis că *dueña* căzuse în adînci cugetări şi rămase astfel cîteva clipe fără să scoată o vorbă.

Vallombreuse aştepta cu nerăbdare rezultatul acestei profunde reflecţii ; în sfîrşit, bătrîna rosti :

— În lipsa sufletului, poate că aş fi în stare să vă pun la dispoziţie trupul ei. Un tipar în ceară al broaştei de la uşă, o cheie falsă şi un narcotic bun ar rezolva cu bine problema.

— Fără aşa ceva ! o întrerupse ducele, care nu-şi putu stăpîni o mişcare de dezgust. Mi-e silă ! Să posezi o femeie adormită, un trup inert, o moartă, o statuie lipsită de cunoştinţă, fără voinţă, fără memorie, să ai o amantă care cînd se va trezi te va privi cu ochii uimiţi, ca deşteptată

dintr-un vis, și de îndată o va cuprinde din nou aversiunea față de tine, nutrită de iubirea ei pentru altul ! Să fii un coșmar, un vis lubric pe care îl uiți în zori ! Niciodată n-am să mă cobor atît de jos.

— Senioria voastră are deplină dreptate, spuse Leonarda, posesiunea nu înseamnă nimic dacă nu ai și consimțămîntul, și nu vă propuneam această cale puțin obișnuită decît din lipsa altor mijloace. Nu-mi plac nici mie procedeele acestea tenebroase, după cum nici acele băuturi care parcă-s preparate după rețetarul otrăvitoarelor. Dar pentru ce, dumneavoastră, care sînteți frumos ca Adonis, favoritul lui Venus, minunat înveșmîntat, bogat, cu mare trecere la Curte, posedînd tot ceea ce place femeilor, pentru ce nu-i faceți, pur și simplu, curte Isabellei ?

— Eh ! la dracu', bătrîna are dreptate, strigă Vallombreuse, aruncînd o privire foarte binevoitoare spre o oglindă de Veneția sprijinită de doi amorași sculptați, care se țineau în echilibru pe o săgeată de aur, în așa fel încît oglinda se apleca și revenea la loc după voie, ca să te poți privi în ea cît mai comod. În zadar Isabella este rece și virtuoasă, ea nu este și oarbă, și natura n-a fost atît de vitregă cu mine încît prezența mea să-i inspire oroare. Am să-i fac de bună seamă impresia unei statui sau a unui tablou pe care îl admiri, chiar dacă nu-l iubești, dar care îți reține

— Ascultă, Picard, spuse ducele, trebuie să te întreci pe tine însuți și să-mi dai o înfățișare irezistibilă: vreau să fiu mai frumos decît Buckingham cînd se străduia să-i placă reginei Anna de Austria. Știi că sînt în urmărirea unei frumuseți și, de-o fi să mă întorc plouat, ai să capeți bice pe spinare, fiindcă nu am nici un defect sau cusur pe care să-l ascund prin vreo podoabă falsă.

— Nu există nimeni pe lume să aibă o grație mai minunată decît a senioriei-voastre, răspunse Picard, și la senioria-voastră artei nu-i rămîne decît să dea naturii toată strălucirea ei. Dacă domnul duce binevoiește să se așeze în fața oglinzii și să stea liniștit cîteva minute, am să-l ferchezuiesc și am să-l fac asemenea lui Adonis, astfel incît n-o să-i mai reziste nici o femeie, oricît de crudă ar fi ea.

Și zicînd aceste vorbe, Picard vîrî niște fiare de frizat într-o cupă de argint, unde sîmburi de măsline, acoperiți de cenușă, ardeau domol, ca focul din *brasero*-urile[1] spaniole, iar cînd fiarele fură încălzite tocmai bine, lucru de care-și dădu seama apropiindu-le de obraz, începu să frizeze, pornind de la vîrfuri, frumoasele bucle ca abanosul, a căror mlădiere nu cerea altceva decît să fie învîrtite cu multă grație în nenumărate spirale.

[1] Recipient metalic conținînd jăratec, pentru încălzitul camerelor.

privirile şi le farmecă prin simetria şi coloritul său agreabil. Şi apoi, am să-i şoptesc vorbe cărora femeile nu pot să le reziste, însoţite de nişte priviri care topesc gheaţa inimilor, şi a căror vîlvătaie, s-o spunem fără infumurare, a incendiat frumuseţile cele mai septentrionale şi mai îngheţate de la Curte; dealtminteri comediana asta este mîndră şi asiduităţile unui duce nu pot decît să-i flateze orgoliul. Am s-o sprijin să ajungă la Comedia Franceză şi am să aranjez nişte cabale în favoarea ei. Şi ar fi atunci un adevărat miracol dacă se va mai gîndi cît de cît la nimicul ăsta de Sigognac, de care am să mă descotorosesc eu, fără discuţie.

— Domnul duce nu mai are altceva să-mi spună? întrebă doamna Leonarda, care se ridicase şi rămăsese cu miinile încrucişate pe cingătoare, într-o atitudine de aşteptare respectuoasă.

— Nu, răspunse Vallombreuse, poţi să te retragi; dar mai întîi ia aceasta, şi îi întinse un pumn de ludovici de aur ; nu este vina dumitale dacă în trupa lui Irod se găseşte o femeie pudică de nici nu-ţi vine să crezi.

Bătrîna îi mulţumi tînărului duce şi se retrase păşind înapoi pînă la uşă, fără să-şi încurce picioarele în fuste, cu obişnuinţa pe care i-o dăduseră anii petrecuţi în teatru. Odată ajunsă la uşă, se întoarse brusc şi dispăru numaidecît în adîncimile scării. Rămas singur, Vallombreuse îşi sună valetul, să vină să-l gătească.

— Picard, continuă el cu voce tare, ajută-mă să-mi pun tunica şi pantalonii de catifea şi dă-mi spada de oţel lustruit. Şi acum, spune-i lui Ramée să înhame caii la caleaşcă, cei patru armăsari murgi, şi cît mai repede. Vreau să plec într-un sfert de ceas.

Picard dispăru imediat pentru a aduce la îndeplinire ordinele stăpînului său. În aşteptarea caleştii, Vallombreuse se plimba de-a lungul şi de-a latul camerei, iar de cîte ori trecea prin faţa oglinzii de Veneţia, îi arunca o privire întrebătoare, iar aceasta, contrar obiceiului oglinzilor, îi trimitea la fiecare întrebare un răspuns măgulitor.

„Ar trebui ca gîsculiţa asta să fie al dracului de trufaşă, de îndărătnică şi de dezgustată ca să nu se îndrăgostească nebuneşte de mine, şi asta numaidecît, cu toate nazurile şi prefăcătoriile ei de virtuoasă şi în ciuda tînjelilor ei platonice după Sigognac. Da, frumoasa mea, ai să apari foarte curînd într-unul din aceste cadre ovale, pictată după natură, în chip de Phoebé, silită, cu toată răceala ei, să-l sărute pe Endymion. Ai să iei loc printre aceste zeităţi care la început s-au arătat la fel ca tine: mironosiţe, sălbatice şi îndîrjite ca nişte hircaniene, şi care, fără nici o discuţie, sînt de un rang mai mare decît ai să ajungi tu vreodată. Înfrîngerea ta, care lipsea gloriei mele, va veni curînd: fiindcă, să ştii, mica mea comediană, nimic nu poate să se împotrivească voinţei

După ce domnul duce de Vallombreuse fu în sfîrşit frizat, iar un cosmetic parfumat suav, mai înmiresmat decît balsamul, îi întări mustăţile fine, asemănătoare arcului lui Cupidon, valetul, satisfăcut de opera sa, se lăsă un pic pe spate pentru a-l contempla, asemenea unui pictor care, închizînd puţin ochii, priveşte ultima trăsătură de penel ce-a aşternut-o pe tablou.

— Ce costum doreşte domnul duce să îmbrace astăzi ? Dacă mi-aş permite să dau o părere unei persoane care nu are nicidecum nevoie de ea, aş recomanda seniorici-sale costumul de catifea neagră cu tăieturi şi cu garnituri de satin de aceeaşi culoare, cu ciorapi de mătase şi un guler simplu din dantelă de Ragusa. Brocarturile, satinurile ţesute cu fire scumpe, pînzele de aur şi de argint, pietrele preţioase, ar putea, prin strălucirea lor nepotrivită, să distragă privirile care trebuie să fie îndreptate numai şi numai spre figura domnului duce, ale cărui farmece nu au fost niciciînd mai irezistibile ; negrul va scoate mai bine în relief această paloare delicată ce i-a rămas de pe urma rănii şi care îl face atît de interesant.

„Caraghiosul ăsta are tare mult gust şi se pricepe să linguşească tot atît de bine ca un curtean, îşi şopti Vallombreuse în sinea lui ; da, negrul o să-mi vină foarte bine ! Isabella, dealtminteri, nu este femeia căreia să-i ia vederile podoabele de aur, brocarturile şi scînteierile diamantelor."

unui Vallombreuse. *Frango, nec frangor*[1], aceasta este deviza mea."

Un lacheu veni să-l înştiinţeze că trăsura era trasă la scară. Distanţa dintre strada Tournelles, unde locuia ducele de Vallombreuse, şi strada Dauphine fu repede străbătută în trapul bătut al celor patru viguroşi armăsari mecklemburghezi, mînaţi de un vizitiu de casă mare, care n-ar fi cedat întîietatea nici măcar unui prinţ de sînge, şi care, în chip insolent, o lua înaintea tuturor trăsurilor. Oricît de îndrăzneţ şi de sigur de sine ar fi fost ducele, în timpul drumului nu-şi putu domina o oarecare emoţie, destul de rar întîlnită la el. Incertitudinea provocată de faptul că nu ştia cum avea să fie primit de această dispreţuitoare Isabella făcea să-i bată inima ceva mai repede decît de obicei. Sentimentele pe care le încerca erau foarte contrarii. Oscilau între ură şi dragoste, după cum şi-o închipuia pe tînăra comediană rebelă sau ascultătoare faţă de dorinţele-i aprige.

Cînd splendida caleaşcă aurită, trasă de cai de preţ şi încărcată cu lachei îmbrăcaţi în livrele cu semnele lui Vallombreuse, pătrunse în curtea hanului din strada Dauphine, ale cărui porţi se deschiseră larg spre a-l primi, hangiul, cu boneta în mînă, mai degrabă se prăvăli decît coborî din înaltul peronului pentru a ieşi în întîmpinarea acestui magnific oaspete şi pentru a afla ce dorea.

---

[1] Frîng, nu sînt înfrînt (lat.).

Oricît de repede ar fi alergat hangiul, Vallombreuse, care sărise jos din caleaşcă fără a mai pune piciorul pe scara trăsurii, se şi îndrepta spre intrare cu un pas foarte grăbit. Fruntea hangiului, prosternată pînă spre pămînt, aproape că îi atinse genunchii. Tînărul duce îi spuse cu o voce stridentă şi sacadată, care punea stăpînire pe el cînd îl tulbura o pasiune :

— Domnişoara Isabella locuieşte în această casă. Aş vrea s-o văd. Este acasă acum ? Nu-i nevoie s-o înştiinţezi despre vizita mea. Dă-mi doar un lacheu care să mă conducă pînă la uşa ei.

Hangiul, care răspunsese la toate aceste întrebări doar prin înclinări respectuoase din cap, adăugă :

— Seniore, lăsaţi-mi gloria să vă conduc eu însumi ; o asemenea onoare nu este făcută pentru o secătură de valet. De-abia dacă-i vrednic stăpînul casei de asemenea cinste.

— Cum vrei, exclamă Vallombreuse cu o nepăsare trufaşă, dar hai, grăbeşte-te ; uite că au şi apărut capete la ferestre şi se pleacă să se holbeze la mine de parcă aş fi sultanul turcilor sau Amorabachin.

— Am s-o iau înainte ca să vă arăt drumul, spuse hangiul, ţinîndu-şi boneta cu amîndouă mîinile şi apăsînd-o pe inimă.

După ce urcară scara, ducele şi călăuza sa o apucară pe un coridor lung, în care dădeau sume-

denie de uși, de parcă ar fi fost chiliile unei mînăstiri. Ajuns în fața camerei Isabellei, hangiul se opri și spuse :

— Pe cine am onoarea să anunț ?

— Poți să te retragi acum, răspunse Vallombreuse, punînd mîna pe clanță ; mă voi anunța singur.

Isabella, așezată lîngă fereastră, pe un scaun înalt, într-o rochie de dimineață, cu picioarele întinse alene pe un taburet tapisat, tocmai își studia rolul pe care urma să-l joace în noua piesă. Cu ochii închiși, ca să nu vadă cuvintele scrise pe caiet, Isabella, asemenea unui școlar ce-și pregătește lecția, repeta încetișor cele opt sau zece versuri pe care le citise de mai multe ori. Lumina ce se revărsa prin fereastră, reliefîndu-i conturul catifelat al profilului, îi presăra scîntei aurii în zulufii și puful care se unduiau pe ceafă și dădea strălucire sidefului transparent al dinților ce se zăreau în gura întredeschisă. O răsfringere de lumină tempera prin luciul ei argintiu tonul prea întunecat al umbrei, care scălda pielea și veșmintele fetei, și provoca acel efect magic atît de căutat de către pictori, pe care ei îl numesc, în limbajul lor, clar-obscur. Tînăra astfel așezată alcătuia un tablou fermecător, care n-ar fi avut nevoie decît să fie copiat de un pictor îndemînatic pentru a deveni gloria și nestemata unei galerii de pictură.

Crezînd că este vorba de vreo slujnică ce intrase în cameră pentru vreo treabă oarecare, Isabella nici nu-și ridicase pleoapele-i lungi, cu genele ce păreau fire de aur, așa cum erau străbătute de lumină. Tînăra, cufundată într-o somnolență visătoare, continua să-și debiteze în chip mașinal rimele, așa cum îți înșiri mătăniile, aproape fără să se gîndească la versuri. De altfel, ea nu avea nici un fel de teamă, în plină zi, în acest han ticsit de lume, atît de aproape de colegii ei, și neștiind că Vallombreuse se afla la Paris. Atacurile împotriva lui Sigognac nu se repetaseră, iar tînăra comediană, oricît ar fi fost de timidă, începuse să mai capete puțină încredere. Fără îndoială că răceala ei dezamăgise capriciul tînărului duce, la care ea, în această clipă, nu se gîndea mai mult decît la hanul tătarilor sau la împăratul Chinei.

Vallombreuse înaintase pînă în mijlocul camerei, pășind ușor, ținîndu-și răsuflarea, ca să nu tulbure acest grațios tablou, pe care îl contempla cu o admirație ușor de înțeles ; așteptînd ca Isabella să-și ridice ochii și să-l zărească, Vallombreuse își pusese un genunchi pe pămînt, ținînd într-o mînă pălăria largă a cărei pană mătura podeaua, pe cînd cealaltă mînă și-o sprijinea pe inimă, într-o atitudine pe care n-ai fi putut s-o pretinzi mai respectuoasă nici măcar pentru o regină.

Dacă tînăra comediană era frumoasă, trebuie să mărturisim că nici Vallombreuse nu era mai prejos : razele de lumină îi scăldau din plin chipul,

efort de voință, își recăpătă forțele spre a nu rămîne expusă la atacurile acestui îndrăzneț.

— Vă inspir așadar o oroare de nestăpînit, rosti Vallombreuse cu vocea cea mai dulce și fără să se ridice în picioare, dacă numai vederea mea vă pricinuiește un asemenea efect? Un monstru din Africa, ce-ar ieși din caverna lui, cu botul roșu, cu colții ascuțiți și ghearele gata de atac, cu siguranță că v-ar fi înspăimîntat mai puțin. Sînt de acord că intrarea mea a fost puțin cam neașteptată și bruscă; dar nu trebuie să purtați pică pasiunii din cauza impolitețelor pe care ea te îndeamnă să le comiți. Pentru a vă vedea, v-am înfruntat mînia, iar iubirea mea, cu riscul de a nu vă fi pe plac, se așterne la picioarele dumneavoastră, rugătoare și timidă.

— Vă rog, domnule duce, ridicați-vă, exclamă tînăra comediană, nu se cade să rămîneți în poziția aceasta. Eu nu sînt decît o biată actriță de provincie, iar slabele mele farmece nu merită o asemenea cucerire. Uitați un capriciu trecător și îndreptați-vă în alte părți dorințele pe care atîtea femei ar fi fericite să le împlinească. Nu faceți geloase reginele, ducesele și marchizele din pricina mea.

— Și ce-mi pasă mie de toate femeile astea, exclamă cu impetuozitate Vallombreuse, ridicîndu-se, dacă eu ador mîndria dumneavoastră, dacă severitatea dumneavoastră are mai mult farmec în ochii mei decît favorurile celorlalte, dacă cu-

cu trăsături de o regularitate perfectă și care te făceau să-l asemeni cu un tînăr zeu grec care s-ar fi preschimbat în duce după prăbușirea Olimpului. În acea clipă, iubirea și admirația care i se zugrăviseră pe față izgoniseră acea expresie semeață și crudă pe care regretai uneori că i-o citești pe chip. Ochii aruncau flăcări, gura îi părea luminoasă ; în obrajii palizi i se urca din inimă un fel de seninătate trandafirie. Fulgere albăstrii îi treceau prin părul buclat și uns cu pomezi înmiresmate, ca niște jocuri de lumină pe un cărbune lustruit. Gîtul său, delicat și robust în același timp, era de o albeață marmoreană. Iluminat de pasiune, strălucea, parcă arunca scîntei și, într-adevăr, puteai să înțelegi de ce un duce astfel zămislit nu era în stare să conceapă ideea ca vreo zeiță, regină sau comediană să-i reziste.

Într-un sfîrșit Isabella întoarse capul și îl văzu pe ducele de Vallombreuse îngenuncheat la șase pași de ea. Perseu de i-ar fi vîrît sub ochi masca Meduzei, țintuită pe scutul său și schimonosindu-se în chinurile agoniei în mijlocul unei sumedenii de pui de șerpi încolăciți, și încă Isabella n-ar fi fost fulgerată de o asemenea încremenire. Isabella rămase înghețată, împietrită, cu ochii măriți de groază, cu gura întredeschisă și gîtlejul uscat, fără să fie în stare să facă vreo mișcare sau să scoată vreun strigăt. O paloare de moarte i se așternu pe chip, o sudoare rece îi broboni spatele ; crezu că are să leșine ; dar, printr-un miraculos

mai fericiți, mai îmbătați decît Psyché și Amor. Haideți, Isabella, nu mai întoarceți astfel capul, nu mai păstrați liniștea asta de moarte, nu împingeți în prăpastia disperării o pasiune care este în stare de orice, în afară de renunțarea la ea însăși și la dumneavoastră.

— Această pasiune cu care s-ar mîndri oricare altă femeie, eu nu pot s-o împărtășesc, răspunse cu modestie Isabella. Chiar dacă nu s-ar împotrivi virtutea, și mă fălesc să spun că o prețuiesc mai mult decît viața, și tot aș refuza această onoare primejdioasă.

— Uitați-vă la mine cu niște ochi mai binevoitori, continuă Vallombreuse, și am să vă ofer un lucru ce-ar stîrni invidia femeilor celor mai alese și mai de rang. Unei alte femei i-aş fi spus: „Ia-ți ce-ți place din castelele mele, de pe domeniile mele, din palatele mele, golește-mi scrinurile pline cu diamante și cu mărgăritare, afundă-ți brațele pînă la umeri în fundul cuferelor mele, îmbracă-ți valeții și lacheii în haine prea bogate chiar pentru prinți, pune de potcovește-ți cu potcoave din argint fin caii de la caleşti, du o viață de regină : orbește și lasă înmărmurit Parisul, care, totuși, nu se mai uimește de nimic." Toate aceste farmece și momeli sînt prea grosolane pentru un suflet ales ca al dumneavoastră. Dar poate vă va impresiona gloria de a-l fi subjugat și învins pe Vallombreuse, de a-l duce captiv îndărătul carului dumneavoastră de triumf, de a-l numi

nimțenia dumneavoastră mă îmbată, dacă modestia dumneavoastră îmi ațîță pasiunea pînă la delir, dacă trebuie să mă iubiți sau să mor! Nu vă temeți de nimic, adăugă el văzînd că Isabella deschidea fereastra parcă pentru a se arunca în gol dacă ducele ar fi avut intenția să treacă la acte de violență, nu vă cer altceva decît să-mi îngăduiți să vă stau în preajmă, să-mi permiteți să vă fac curte și să vă induioșez inima, așa cum fac amanții cei mai respectuoși.

— Cruțați-mă de aceste stăruințe inutile, răspunse Isabella, și am să vă port, în locul iubirii, o recunoștință fără margini.

— Nu aveți nici tată, nici soț, nici amant, spuse Vallombreuse, care să se opună ca un tînăr curtenitor să vă dorească apropierea și să încerce să vă placă. Omagiile mele nu sînt o insultă. Pentru ce să mă respingeți? Oh! nu știți ce viață splendidă v-aș crea dacă ați consimți să mă acceptați. Încîntarea și farmecul din poveștile cu zîne ar păli față de tot ce-ar imagina dragostea mea pentru a vă place. Veți păși pe nori ca o zeiță. Picioarele dumneavoastră nu vor călca decît pe azur și pe raze de lumină. Toate cornurile abundenței își vor revărsa comorile înaintea pașilor dumneavoastră. Dorințele dumneavoastră nici nu vor avea timp să se zămislească, vi le-aș surprinde în ochi și le-aș lua-o înainte. Lumea din depărtări s-ar șterge ca un vis, și împreună, în același zbor, printre raze, ne-am urca spre Olimp, mai frumoși,

sub îmbrăţişarea îndrăzneţului, scoase un strigăt slab.

În aceeaşi clipă se deschise şi uşa. Tiranul, numai temenele şi plecăciuni exagerate, pătrunse în cameră şi se îndreptă spre Isabella, căreia Vallombreuse îi dădu drumul de îndată, turbînd de furie că fusese astfel întrerupt în isprăvile sale amoroase.

— Scuză-mă, domnişoară, exclamă Tiranul, aruncîndu-i ducelui o privire piezişă, nu ştiam că eşti într-o aşa de bună companie; dar ora repetiţiei a sunat la toate orologiile, şi numai pe dumneata te aşteptăm ca să putem începe.

Într-adevăr, prin uşa întredeschisă puteau fi văzuţi Pedantul, Scapin, Leandru şi Zerbina, care alcătuiau un grup tare liniştitor pentru pudoarea ameninţată a Isabellei. O clipă, ducelui îi trecu prin minte ideea de a se azvîrli, cu sabia în mînă, asupra adunăturii de golani şi de a-i pune pe goană, dar s-ar fi iscat un scandal inutil; omorînd sau rănind doi-trei din histrionii aceştia nu şi-ar fi rezolvat problemele; dealtminteri sîngele acesta era prea josnic pentru a-şi mînji cu el nobilele sale mîini. El se stăpîni aşadar şi, salutînd-o cu o politeţe glacială pe Isabella, care, tremurînd toată, se apropiase de prietenii ei, părăsi încăperea; dar, ajuns în pragul uşii, se întoarse, făcu un semn cu mîna şi rosti: „La revedere, domnişoară!", nişte vorbe foarte simple, fără îndoială, dar care, datorită tonului cu care fuseseră pro-

sluga şi sclavul dumneavoastră pe acela care nu s-a supus niciodată şi pe care nici un lanţ nu l-a putut înfrîna.

— Acest prizonier ar fi prea ilustru pentru lanţurile mele, spuse tînăra actriţă, şi n-aş voi să constrîng o libertate atît de preţioasă !

Pînă aici ducele de Vallombreuse se stăpînise; îşi forţa violenţa sa naturală să ia aspectul unei blîndeţi prefăcute, dar din pricina rezistenţei respectuoase şi hotărîte a Isabellei, mînia sa începu să clocotească. Vallombreuse simţea că îndărătul acestei virtuţi există o iubire, iar gelozia îi sporea şi mai mult furia. Făcu cîţiva paşi către tînără, care puse imediat mîna pe închizătoarea ferestrei. Trăsăturile lui se contractaseră, îşi muşca buzele, iar aerul răutăcios îi apăruse din nou pe faţă.

— Spuneţi mai degrabă, continuă el cu o voce schimbată, că sînteţi nebună după Sigognac ! Iată motivul acestei virtuţi de care faceţi caz ! Ce va fi avînd oare acest fericit muritor de v-a fermecat astfel ? Nu sînt oare mai frumos, mai nobil, mai bogat, nu sînt tot atît de tînăr, de spiritual, de îndrăgostit ca şi el ?

— El are cel puţin o calitate care vă lipseşte : aceea de a respecta ceea ce iubeşte, răspunse Isabella.

— Aceasta fiindcă nu iubeşte îndeajuns, exclamă Vallombreuse luînd-o în braţe pe Isabella, al cărei trup se şi aplecase dincolo de fereastră, şi care,

nunțate, căpătau înțelesuri amenințătoare și teribile. Capul lui Vallombreuse, atît de încîntător cu puțin timp mai înainte, își reluase expresia de perversitate diabolică; Isabella nu-și putu stăpîni un fior de teamă, cu toate că prezența comedienilor o punea la adăpost de orice tentativă. O încercă acel sentiment de spaimă adîncă și de groază de moarte, pe care il are porumbița deasupra căreia se rotește, în văzduh, uliul, în cercuri din ce în ce mai mici și mai apropiate.

Vallombreuse se reîntoarse la trăsură urmat de hangiu, care nu mai contenea cu ploconeli de prisos, ce scoteau din răbdări, și numaidecît huruitul roților vesti că primejdiosul musafir plecase în sfîrșit.

Iată acum explicația ajutorului primit de Isabella la momentul cel mai potrivit. Sosirea ducelui de Vallombreuse în caleașca aurită la hanul din strada Dauphine stîrnise un murmur de uimire și de admirație în întregul han, vuiet ce ajunse numaidecît și la urechile Tiranului, ocupat, ca și Isabella, să-și învețe rolul, în camera sa. În absența lui Sigognac, reținut la teatru ca să probeze un costum nou, bravul Irod, cunoscînd intențiile rele ale lui Vallombreuse, își luase angajamentul să fie cu ochii în patru și, cu urechea lipită de gaura cheii, datorită unei indiscreții lăudabile, ascultă discuția atît de îndrăzneață, cu gîndul de a interveni dacă s-ar îngroșa prea mult gluma. Prudența lui salvase astfel virtutea Isabellei de

cutezanța acestui duce, om rău, pervers și gata mereu să insulte.

Era sortit ca ziua aceasta să fie furtunoasă. Ne amintim că Lampourde primise misiunea din partea lui Mérindol să-l lichideze pe căpitanul Fracasse : de aceea duelgiul, pîndind prilejul nimerit spre a-l ataca, se postase și aștepta pe esplanada unde se înalță regele turnat în bronz, întrucît Sigognac, pentru a se întoarce la han, trebuia neapărat să treacă peste Pont-Neuf. Jacquemin se afla acolo de mai bine de o oră, suflînd în degetele înghețate pentru a nu-i fi amorțite în clipa acțiunii și bătînd cu tălpile de caldarîm pentru a-și încălzi picioarele. Vremea era friguroasă și soarele apunea îndărătul Podului Roșu, dincolo de palatul Tuileriilor, în niște nori sîngerii. Crepusculul se lăsa repede, iar trecătorii se și răriseră.

În sfîrșit, Sigognac își făcu apariția, mergînd cu pași grăbiți ; o vagă neliniște îl frămînta din pricina Isabellei, și se zorea să se întoarcă acasă. Stăpînit de această grabă, nici nu-l observă pe Lampourde, care, apucîndu-i mantia de un capăt, i-o trase de pe el cu o mișcare atît de rapidă și de bruscă, încît i se rupseră șnururile. Cît ai clipi din ochi, Sigognac se văzu numai în tunică. Fără a mai încerca să lupte pentru a-și lua capa înapoi de la atacator, pe care îl socoti la început drept un borfaș de rînd, își scoase spada din teacă cu iuțeala fulgerului și trecu imediat în gardă. Lampourde, pe de altă parte, își scoase și el la fel

— Magnifică estocadă, exclamă duelgiul din ce în ce mai entuziasmat, ce lovitură minunată! În mod logic, ar fi trebuit să fiu cu siguranță ucis. Mă simt vinovat; parada mea este o paradă la noroc, neregulată, sălbatică, bună cel mult ca să nu fiu străpuns la strîmtoare. Aproape că roșesc din pricina faptului că am întrebuințat-o față de un spadasin atît de strașnic ca dumneavoastră.

Toate aceste crîmpeie de discuție erau amestecate cu încrucișări și ciocniri ale spadelor, cu cuărte, terțe, semicercuri, cu degajări care nu făceau decît să sporească stima lui Lampourde față de Sigognac. Pentru acest gladiator nu avea preț pe lume decît scrima, iar importanța pe care trebuia s-o acorde oamenilor o decidea după priceperea lor în mînuirea armelor. Sigognac căpăta în ochii săi proporții considerabile.

— Ar fi oare o indiscreție, domnule, să vă întreb care este numele maestrului dumneavoastră? Girolamo, Paraguante și Côte-d'Acier ar fi mîndri de un asemenea elev.

— Nu am avut drept profesor decît pe un bătrîn ostaș, cu numele de Pierre, răspunse Sigognac, pe care toată flecăreala asta ciudată îl amuza din plin; țineți, parați-o, e una din loviturile sale favorite. Și baronul se fandă.

— Drace! strigă Lampourde retrăgîndu-se iute cu un pas; cît pe-aci să fiu atins; vîrful a alunecat pe sub braț. În plină zi m-ați fi străpuns, dar nu aveți încă obișnuința acestor dueluri cre-

ascuţit, se prăvăli atît de repede peste trupul său încît nu mai avu răgazul decît să-l despice printr-o lovitură semi-circulară a spadei, care rupse dintr-o dată lama lui Lampourde.

— Dacă restul spadei mele nu se află în burta dumneavoastră, se adresă Lampourde lui Sigognac, ridicîndu-se de jos şi agitînd ciotul de spadă ce-i rămăsese în mînă, atunci sînteţi un om extraordinar, un erou, un zeu !

— Nu, răspunse Sigognac, nu sînt atins, şi dacă aş vrea aş putea chiar să vă ţintuiesc de un zid, ca pe o bufniţă ; dar lucrul acesta repugnă generozităţii mele naturale şi, dealtminteri, m-aţi amuzat cu ciudăţenia dumneavoastră.

— Domnule baron, permiteţi-mi ca de aici înainte să fiu admiratorul dumneavoastră, sclavul, cîinele dumneavoastră. Am fost plătit ca să vă ucid. Am primit chiar bani înainte, pe care i-am tocat. Mi-e indiferent. Am să fur ca să dau înapoi aceşti bani.

Acestea fiind zise, ridică de jos mantia lui Sigognac, i-o aşeză pe umeri ca un valet respectuos, îi făcu o plecăciune adîncă şi se îndepărtă.

Cele două atacuri ale ducelui de Vallombreuse dăduseră, amîndouă, greş.

pusculare și nocturne, care îți cer niște ochi de pisică. N-are nici o importanță! A fost bine gîndită, bine executată, bine țintită. Acum fiți foarte atent, nu vreau să vă iau pe nepregătite, ca un trădător. Am să încerc asupra dumneavoastră lovitura mea secretă, fructul studiilor pe care le-am întreprins, așa-zisul *nec plus ultra*[1] al științei mele, elixirul vieții mele. Pînă în prezent, lovitura asta de spadă infailibilă și-a ucis întotdeauna clientul. Dacă o veți para, am să v-o arăt și dumneavoastră. Este singura mea moștenire, și am să v-o las după moarte; altminteri ar însemna să duc cu mine în mormînt această lovitură sublimă, întrucît n-am întîlnit încă pe nimeni în stare s-o execute, poate numai pe dumneavoastră, tinere minunat! Dar nu vreți oare să vă odihniți și să mai răsuflați puțin?

Și rostind aceste cuvinte, Jacquemin Lampourde își plecă vîrful spadei. Sigognac făcu și el la fel, iar la capătul cîtorva minute duelul reîncepu.

După cîteva atacuri, Sigognac, care cunoștea toate șiretlicurile și tainele scrimei, simți, după modul special în care acționa Lampourde, a cărui spadă se eschiva cu o repeziciune uluitoare, că faimoasa lovitură avea să se dezlănțuie asupra pieptului său. Într-adevăr, duelgiul se turti și se plecă în față ca și cum ar fi căzut în nas, iar baronul nu mai văzu în fața sa nici urmă de adversar; dar un fulger, șfichiuit cu un șuierat

[1] Nimic mai mult (lat.).

de repede spada. Era mulțumit că adversarul său trecuse atît de repede în gardă și își zise : „O să ne amuzăm puțintel". Lamele se încrucișară. După cîteva tatonări de o parte și de alta, Lampourde încercă o lovitură fină, care îi fu dejucată numaidecit. „Foarte bună paradă, continuă el în sinea lui ; tînărul ăsta știe carte."

Sigognac își lipi spada de lama duelgiului și îl atacă cu o flanconadă pe care acesta o pară doar cu o retragere rapidă a corpului, dar admirînd în același timp lovitura adversarului său pentru perfecția și regularitatea ei academică.

— Și acum, asta pentru dumneavoastră ! strigă el, și spada sa descrise un cerc strălucitor, dar o întîlni pe cea a lui Sigognac, care era iarăși gata de apărare și de atac.

Pîndind un loc cît de mic pe unde să pătrundă, lamele, cu vîrfurile împreunate, se învîrteau una în jurul celeilalte, cînd cu mișcări lente, cînd cu mare iuțeală, cu șiretlicuri și prudențe care dovedeau forța celor doi combatanți.

— Să știți, domnule, exclamă Lampourde, care nu-și mai putea stăpîni mai departe admirația față de jocul atît de sigur, de riguros și de corect, să știți că aveți o metodă superbă !

— La dispoziția dumneavoastră, răspunse Sigognac, administrînd o lovitură de spadă perfectă duelgiului, care o înlătură, cu mînerul spadei, printr-o mișcare a încheieturii miinii tot atît de rapidă ca și destinderea violentă a unui arc.

XIV

SCRUPULELE LUI LAMPOURDE

Ne putem închipui cu ușurință furia lui Vallombreuse după înfrîngerea pe care o îndurase din partea virtuții Isabellei, ajutată, în clipa cea mai potrivită, de intervenția comedienilor. Cînd se înapoie în palatul lui, la înfățișarea pe care o luase chipul său, teribil de palid din pricina turbării reci pe care o încerca, slugile începură să clănțăne din dinți și să le treacă sudorile agoniei, deoarece cruzimea sa firească, în aceste momente de exasperare, îl împingea la furii neroniene, pe care și le revărsa asupra primului nenorocit care-i cădea sub mînă. Nu era deloc un senior indulgent ducele de Vallombreuse, chiar cînd era în bună dispoziție ; însă cînd era supărat, ar fi fost preferabil să te întîlnești nas în nas, pe o punte aruncată peste un șuvoi de apă, cu un tigru înfometat. Vallombreuse trînti în urma sa cu atîta violență toate ușile ce i se deschideau în cale, încît erau gata-gata să sară din țîțîni, iar foițele de aur de pe ornamente se desprindeau ca niște solzi.

Ajuns în camera sa, își azvîrli de pămînt pălăria cu atita violență, încît forma i se turti de-a binelea, iar pana zbîrlită se rupse cu totul. Ca să-și mai ostoiască puțin furia și să respire mai în voie, se desfăcu la piept, fără a mai lua seama la nasturii de diamant de la tunică, ce săreau, în dreapta și în stînga, pe parchet, ca niște boabe de mazăre pe o tobă. Dantelele de la cămașă, datorită crispării degetelor sale nervoase, nu mai fură curînd decît o zdreanță destrămată și, cu o lovitură, răsturnă, cu picioarele în sus, un fotoliu pe care îl întîlnise mergînd mînios de-a lungul și de-a latul camerei, întrucît îi cășuna chiar și pe lucrurile neînsuflețite.

— Nerușinată creatură ! strigă el, pe cînd se plimba prin cameră, stăpînit de aceeași agitație extremă, mă bate gîndul să pun arcașii poliției s-o înhațe și s-o zvîrle într-un fund de temniță, de unde să nu mai iasă decît rasă în cap și biciuită, ca să fie dusă la spital sau la vreo mînăstire pentru tîrfe pocăite. Nu mi-ar fi greu să obțin ordinul ; dar nu, statornicia sa ar deveni și mai puternică din pricina acestei persecuții, iar iubirea ei față de Sigognac ar spori cu toată ura ce mi-aș atrage-o din parte-i. Planul ăsta nu face două parale ; atunci ce să fac ?

Și Vallombreuse își continua plimbarea furioasă de la un capăt la altul al încăperii, ca o fiară sălbatică în cușcă, fără a izbuti să-și obosească turbarea neputincioasă.

În timp ce se zvîrcolea astfel, fără să ia seama la goana orelor care se scurg întotdeauna într-un ritm egal, fie că sîntem mulțumiți, fie că sîntem furioși, noaptea se lăsase, iar Picard, cu toate că nu fusese chemat, intră cu de la sine putere să aprindă luminările, nevrînd să-și lase stăpînul să fie măcinat de melancolie în întuneric, mama gîndurilor negre.

Într-adevăr, ca și cum luminile candelabrelor i-ar fi limpezit mintea, Vallombreuse, pe care îl absorbea dragostea sa față de Isabella, își reaminti de ura ce i-o nutrea lui Sigognac.

— Dar cum se face că boiernașul ăsta nenorocit n-a fost încă trimis pe lumea cealaltă ? exclamă el, oprindu-se dintr-o dată : i-am dat totuși lui Mérindol ordinul formal să-l lichideze el însuși, sau cu ajutorul vreunui gladiator mai dibaci și mai viteaz decît el, dacă el singur nu era îndeajuns pentru treaba asta ! „De-i moartă fiara, a murit și veninul", orice-ar spune Vidaline. Sigognacul odată suprimat, Isabella rămîne la bunul meu plac, tremurînd de groază și dezlegată de o fidelitate de acum înainte fără obiect. Desigur că ea se poartă frumos cu golanul ăsta în speranța că are s-o ia de nevastă, și de aici toate prefăcătoriile astea de pudoare îndîrjită și de virtute inexpugnabilă, respingînd iubirea celor mai chipeși duci, ca și cum ar fi vorba de niște zdrențăroși. Odată rămasă singură, îi vin eu curînd de

hac și, oricum, mă voi fi răzbunat pe un obraznic care m-a jignit destul, care m-a rănit la braț și pe care îl întîlnesc mereu ca pe o piedică între mine și obiectul dorinței mele. Și acum, să mi-l aduceți pe Mérindol și să aflăm cum stau lucrurile.

Mérindol, chemat de către Picard, se înfățișă înaintea ducelui, mai palid decît un tîlhar care este dus la spînzurătoare, cu tîmplele îmbrobonate de sudoare, cu gîtlejul uscat și limba încleiată; i-ar fi prins bine, în aceste clipe de groază teribilă, să aibă o pietricică în gură, asemenea lui Demostene, oratorul atenian ce cuvînta în fața mării, ca să-i mai vină puțină salivă în gură, să-și ușureze șirul vorbelor și să-și dezlege limbuția, cu atît mai mult cu cît fața tînărului senior era mai furtunoasă decît aceea a oricărei mări sau a adunării poporului în Agora. Nenorocitul, făcînd mari eforturi pentru a se ține drept pe picioarele ce-i tremurau de parcă ar fi fost beat, cu toate că nu băuse de dimineață nici măcar atît cît să înece o muscă, Mérindol își răsucea într-una pălăria pe piept, într-o încurcătură stupidă; nici nu îndrăznea să-și ridice ochii către stăpînul său, a cărui privire o simțea cum cade asupra lui ca un duș, cînd de foc, cînd de gheață.

— Ei bine, animalule, exclamă brusc Vallombreuse, ai să mai rămîi multă vreme proțăpit așa, cu înfățișarea asta de osîndit la spînzurătoare, ca și cum ai și avea la gît cravata de cînepă pe care

o meriți chiar mai mult pentru lașitatea și stîngăcia ta decît pentru fărădelegile tale ?

— Așteptam ordinele senioriei-voastre, rosti Mérindol, încercînd să surîdă. Domnul duce știe că îi sînt devotat pînă la funia ștreangului inclusiv : îmi permit această glumă din pricina grațioasei aluzii pe care tocmai a făcut-o...

— Bine, bine ! îl întrerupse ducele ; nu ți-am dat oare sarcina să-mi curețí drumul de acest Sigognac blestemat care mă stingherește și mi se așază în cale ? N-ai făcut ce ți-am poruncit, întrucît, am văzut prea bine, după bucuria și seninătatea Isabellei, că acest ticălos respiră încă, și că n-am fost ascultat. Într-adevăr, nu merită osteneala să ai duelgii în soldă, ca să fii slujit astfel ! N-ar trebui oare ca voi, fără să mai fie nevoie să deschid gura, să-mi ghiciți sentimentele după străfulgerarea ochilor, după tremurarea genelor, și să ucideți pe tăcute pe oricine nu-l pot suferi ? Dar voi nu sînteți buni decît să dați năvală în bucătărie și să vă ghiftuiți, și n-aveți curaj decît să tăiați gîturile unor pui de găină. Dacă o să mai mergeți pe drumul ăsta, am să vă dau pe toți pe mîna călăului care vă așteaptă, canalii abjecte ce sînteți, scelerați timizi, asasini stîngaci, lepădături și rușine a ocnei !

— Domnul duce, o văd cu întristare, obiectă Mérindol pe un ton umil și spășit, nu apreciază așa cum se cuvine zelul, și aș îndrăzni să spun, talentul credincioaselor sale slugi. Dar Sigognac

nu este un vînat ca oricare, pe care îl hăituieşti şi pe care îl doborî după cîteva minute de goană. La prima întîlnire, puţin a lipsit să nu-mi crape ţeasta pînă la bărbie, cu toate că nu avea decît o spadă de teatru, tocită şi ştirbă, ceea ce mi-a prins tare bine. Cea de-a doua cursă l-a găsit foarte atent şi vigilent, şi aşa de bine pregătit să treacă la acţiune, încît am fost silit să mă eclipsez, la fel ca şi prietenii mei, pentru a evita o luptă inutilă, în care i s-ar fi sărit în ajutor şi care ar fi stîrnit un scandal supărător. Acum Sigognac îmi cunoaşte înfăţişarea şi, de m-aş apropia de el, numaidecît ar pune mîna pe spadă. Am fost aşadar obligat să mă duc să caut un spadasin, care mi-e prieten, cea mai bună spadă din oraş, care îl pîndeşte şi îl va lichida, sub pretext că-i şterpeleşte mantia, la cea dintîi ocazie ce se va ivi la apusul soarelui sau noaptea, fără ca numele domnului duce să poată fi pronunţat în toate acestea, lucru ce nu s-ar fi putut evita dacă lovitura ar fi fost dată de noi, care aparţinem seniorici-sale.

— Planul nu este rău, răspunse neglijent Vallombreuse, îmblînzit, şi poate că este mai bine ca lucrurile să se desfăşoare în acest chip. Dar eşti oare atît de sigur de curajul şi de braţul acestui gladiator ? Este nevoie de un viteaz ca să-l răpui pe Sigognac, care, trebuie s-o mărturisesc, cu toate că îl urăsc, nu este deloc laş, pentru că a îndrăznit să-şi măsoare forţele chiar cu mine.

— Oh ! replică Mérindol plin de importanță și sigur de sine. Jacquemin Lampourde este un erou... care a călcat greșit. Îi întrece în vitejie pe Ahilii din legende și pe Alexandrii cei mari din istorie. Nu este fără reproș, în schimb este fără frică.

Picard, ce se tot învîrtea de cîteva minute prin cameră, văzînd că îi mai trecuseră toanele lui Vallombreuse, care arăta acum mai inseninat, nu se codi să-i spună că un bărbat cu o înfățișare destul de ciudată se afla afară și cerea stăruitor să-i vorbească într-o chestiune importantă.

— Adu-l încoace pe netrebnicul ăla, răspunse ducele ; dar vai de el dacă mă deranjează pentru cine știe ce bazaconii, am să pun să-l scarmene atît de vîrtos, încît o să-și lase și pielea.

Valetul ieși pentru a-l introduce pe noul oaspete și Mérindol era pe punctul să se retragă discret, cînd apariția unui ciudat personaj îi țintui picioarele pe loc. Avea într-adevăr toate motivele ca să rămînă prostit de uimire, întrucît bărbatul condus de Picard în fața lui Vallombreuse nu era altul decît prietenul Jacquemin Lampourde, în carne și oase. Prezența sa neașteptată într-un asemenea loc presupunea de bună seamă vreun eveniment ciudat și absolut neprevăzut. De aceea, pe bună dreptate, Mérindol era foarte neliniștit văzîndu-l că-și face apariția astfel, fără intermediar, în fața stăpînului său, pe acest agent de a doua mînă,

această unealtă subalternă a cărei acțiune trebuia să se îndeplinească în umbră.

Dealtminteri, Jacquemin Lampourde nu părea câtuși de puțin descumpănit; încă de la ușă, îi făcuse chiar cu ochiul, prietenește, lui Mérindol și se oprise la câțiva pași de duce, primind din plin, în față, lumina candelabrelor, care îi scotea în relief amănuntele fizionomiei sale caracteristice. Fruntea, peste care apăsarea obișnuită a pălăriei brăzdase o dungă roșiatică transversală, asemenea cicatricii unei răni, trăda, prin broboane de sudoare, care încă nu se uscaseră, că spadasinul mersese tare repede sau că tocmai făcuse eforturi fizice violente; ochii săi, de un cenușiu albăstrui amestecat cu reflexe metalice, se fixau asupra ochilor tânărului duce cu o neruşinare liniştită, din care pricină pe Mérindol îl treceau toți fiorii. În ceea ce privea nasul său, a cărui umbră îi acoperea un întreg obraz, așa cum umbra Etnei acoperă o mare parte din Sicilia, acest promontoriu din carne îi despica în chip grotesc profilul ciudat și monstruos, aurit pe creastă de o rază de lumină care îl făcea să lucească. Mustățile, năclăite cu o pomadă ordinară, semănau cu o frigare ce i-ar fi traversat buza de sus, iar cioculețul se ridica întocmai ca o virgulă așezată de-a-ndoaselea. Toate acestea reușeau să-i compună fizionomia cea mai heteroclită de pe lume, una dintre acelea pe care îi place lui

— Ei bine, bădărane, exclamă ducele după ce-l privi cu luare-aminte pe caraghiosul personaj, vrei cumva din întîmplare să-mi dai de pomană, de-mi tot vînturi pe sub nas punga aia cu bani, cu braţul ăla lung de l-ai putea lua drept un braţ pentru agăţat firmele ?

— Mai întîi, domnule duce, rosti duelgiul, după ce îşi întipări în ridurile lungi care îi brăzdau obrajii şi în colţurile gurii un fel de tremur nervos, fără să supăr pe mărimea-voastră, eu nu sînt un bădăran. Eu mă numesc Jacquemin Lampourde, spadasin. Situaţia mea este onorabilă ; nici o muncă manuală, nici un fel de comerţ sau de meserie nu m-au înjosit vreodată. Nici în cele mai grozave vremuri de restrişte nu mi-am părăsit îndeletnicirea de duelgiu, care nu-ţi răpeşte calitatea de gentilom, întrucît primejdia te pîndeşte şi mojicii nu înfruntă cu plăcere moartea. Eu ucid ca să trăiesc, pe riscul pielii şi al grumazului meu. întrucît lucrez totdeauna singur şi dau de ştire celui pe care îl atac, fiindu-mi scîrbă de trădare şi de laşitate. Vreţi ceva mai nobil ? Retrageţi-vă, aşadar, epitetul acesta de bădăran, pe care nu l-aş putea accepta decît cu titlu de glumă prietenească ; el jigneşte prea grav scrupulele simţitoare ale amorului meu propriu.

— Fie, jupîn Jacquemin Lampourde. dacă ţii, răspunse ducele de Vallombreuse, pe care ciudăţeniile formaliste ale lunganului, aşa de bine prop-

Jacques Callot[1] să le schițeze cu penița sa originală și plină de viață.

Costumul său consta dintr-o tunică de piele, din pantaloni cenușii și dintr-o mantie stacojie, ale cărei galoane de aur părcau să fi fost de curînd descusute, așa cum trădau dungile de culoare mai vie, vizibile pe fondul puțin cam decolorat al stofei. O spadă cu garda grea atîrna de un centiron lat, împletit cu fire de aramă, care încingea talia uscățivă, dar robustă, a ticălosului. Un detaliu inexplicabil îl preocupa în mod cu totul deosebit pe Mérindol, anume că brațul lui Lampourde, ieșind de sub mantie ca un candelabru pentru luminări ce se desprinde dintr-un perete lambrisat, ținea în mină o pungă al cărei pîntec rotunjor trăda o sumă destul de respectabilă. Gestul acesta de a oferi bani în loc de a lua era așa de contrar obiceiurilor fizice și morale ale lui Jacquemin, încît duelgiul îl îndeplinea cu o stîngăcie emfatică, solemnă și țeapănă, cu desăvîrșire ridicolă. Apoi ideea că Jacquemin Lampourde venea la ducele de Vallombreuse, ca și cum ar fi vrut să-l plătească pentru un serviciu oarecare, era atît de colosal de neverosimilă, încît Mérindol holbă teribil ochii și căscă o gură mare și rotundă, ceea ce, după spusele pictorilor și ale fizionomiștilor, reprezintă expresia caracteristică a culmii surprizei.

---

[1] Pictor și gravor francez (1592—1635).

tit în şoduri, îl amuzau fără să vrea : acum explică-mi, rogu-te, cu ce gînd ai venit la mine, cu o pungă în mînă şi scuturîndu-ţi scuzii întocmai cum îşi agită un nebun marota sau un lepros morişca.

Jacquemin, satisfăcut de concesia oferită susceptibilităţii sale, înclină din cap, rămînînd mai departe cu trupul ţeapăn, şi execută apoi cu pălăria-i largă de pîslă mai multe învîrtituri prin aer, care constituiau, după mintea sa, un salut ce împerechea libertatea bărbătească a ostaşului cu supleţea omului de la Curte.

— Să vă spun chestiunea, domnule duce. Am primit de la Mérindol nişte bani înainte de a-l trimite pe lumea cealaltă pe un anumit Sigognac, zis căpitanul Fracasse. Datorită unor împrejurări independente de voinţa mea, nu am putut să aduc la îndeplinire această comandă şi, cum sînt cinstit în meseria mea, am venit să înapoiez cui i se cuvin gologanii pe care nu i-am cîştigat.

Rostind aceste cuvinte, Lampourde, cu un gest care nu era lipsit de demnitate, puse punga cu bani pe un colţ al splendidei mese încrustate cu piatră dură de Florenţa.

— Iată-i aşadar, spuse Vallombreuse, pe fanfaronii buni să joace în comedii, pe alde ăştia care asudă de zece ori ca să mişte o pietricică, pe ostaşii lui Irod, a căror vitejie şi-o arată faţă de copiii de ţîţă, şi care o iau la sănătoasa cînd victima lor îşi arată dinţii, măgari îmbrăcaţi în piele

de leu al căror răget este un zbieret. Haide, fii sincer și mărturisește. Sigognac te-a băgat în sperieți.

— Lui Jacquemin Lampourde nu i-a fost niciodată frică, continuă spadasinul pe un ton care, cu toată înfățișarea grotescă a personajului, nu era lipsit de noblețe, adică fără de fanfaronada și lăudăroșenia ce aminteau de moda spaniolă sau gasconă ; în nici o luptă adversarul nu mi-a văzut forma umerilor ; din spate sînt necunoscut, și aș putea să fiu, incognito, cocoșat ca și Esop. Acei care m-au văzut și m-au apreciat la lucru știu că treburile ușoare mă dezgustă. Primejdia îmi place, și inot în ea ca peștele în apă. L-am atacat pe Sigognac după toate regulile artei, *secundum artem*, inarmat cu una din cele mai bune spade de Toledo pe care le posed, o lamă Alonzo de Sahagun cel bătrîn.

— Ce s-a întîmplat în lupta dintre voi doi, în care nu pari să fi ieșit învingător, întrucît ai venit să-mi restitui banii ? întrebă ducele.

— Atît în dueluri cît și în ciocniri și asalturi, împotriva unuia sau mai multora, am culcat la pămînt treizeci și șapte de oameni care nu s-au mai ridicat de jos ; nu mai pun la socoteală pe schilodiții sau răniții mai mult sau mai puțin grav. Dar Sigognac se închide în garda sa ca într-un turn de aramă. Am întrebuințat împotriva lui toate resursele scrimei : atacuri simulate, surprize, degajări, retrageri, lovituri neobișnuite ; el are paradă

şi ripostă pentru fiecare atac; şi cită siguranţă, combinată cu ce viteză! Ce îndrăzneală temperată de prudenţă! Ce straşnic sînge rece! Ce imperturbabilă stăpînire de sine! Nu este un om, este un zeu cu spada în mînă. Cu riscul de a fi străpuns, mă delectam să privesc la acest joc atît de fin, atît de corect, atît de superior. Aveam în faţă un partener demn de mine; totuşi, cum trebuia să termin odată cu el, după ce am prelungit lupta pe cit a fost cu putinţă pentru a-mi da răgazul să admir această magnifică metodă, am ales momentul cel mai prielnic şi am riscat lovitura mea secretă, a Napolitanului, pe care o cunosc doar eu in întreaga lume, deoarece Girolamo a murit şi mi-a lăsat-o mie moştenire. Dealtminteri, nimeni altul decît mine nu este capabil s-o execute în deplina ei perfecţiune, de care depinde tot succesul. Am dat lovitura atît de bine şi atît de precis, încît însuşi Girolamo n-ar fi fost în stare s-o execute mai corect. Ei bine! acest diavol de căpitan Fracasse, aşa cum i se spune, a parat cu o viteză ameţitoare şi cu o lovitură de rever atît de fermă, încît nu mi-a lăsat în mînă decît un ciot de spadă, cu care mă agitam ca o babă ce ia la goană, cu o lingură de ciorbă, pe un ştrengar. Priviţi, iată ce a făcut din Sahagunul meu!

Zicînd acestea, Jacquemin Lampourde trase jalnic din teacă o bucată de spadă, purtînd drept marcă un S încoronat, şi arătă ducelui frîntura netă şi strălucitoare a lamei.

— Nu-i oare asta o lovitură prestigioasă, continuă spadasinul, pe care a-i putea s-o atribui Durandal-ului lui Roland, Tisonei Cidului, sau Hauteclaire-i lui Amadis de Gaule? Să-l ucid pe căpitanul Fracasse este o faptă peste puterile mele, o mărturisesc cu toată modestia. Lovitura pe care i-am administrat-o nu a avut pînă în prezent decît o singură paradă, cea mai păcătoasă dintre toate, aceea care este făcută cu trupul. Oricine a încasat-o s-a ales cu o butonieră în plus la tunică, pe unde sufletul și-a luat zborul pentru totdeauna. Și în afară de asta, ca toți viteji, căpitanul s-a dovedit și generos: mă ținea la discreția lui, la capătul spadei, destul de uimit și de stupefiat de pățania mea; și putea să mă tragă în frigare, ca pe o potîrniche, numai de-ar fi întins brațul: n-a făcut acest lucru, ceea ce este foarte delicat din partea unui gentilom atacat pe înserate în plin Pont-Neuf. Îi datorez viața și, chiar de nu-i mare scofală de capul ei, dată fiind prețuirea pe care i-o arăt, mă simt recunoscător față de el: nu voi mai întreprinde nimic împotriva sa, pentru mine e sfînt de acum încolo. Dealtminteri, chiar de-aș avea mijloacele necesare, m-ar mustra cugetul să vatăm sau să ucid un spadasin atît de minunat, cu atît mai mult cu cît adevărații spadasini sînt așa de rari în vremurile astea în care mișună duelgii de rînd și cînd spada este ținută ca o coadă de mătură.

Eu mă retrag din treburi în ceea ce îl privește pe Sigognac, spuse Lampourde, dar ele pot fi continuate, dacă senioria-voastră încuviințează, de către *alter-ego*-ul meu, cavalerul Malartic, căruia i se pot încredința misiunile cele mai primejdioase, într-atît este de dibaci. Are un cap straşnic ce zămisleşte idei şi mînă spre a le executa. Este dealtminteri spiritul cel mai descătuşat de prejudecăţi şi de superstiţii care a existat vreodată. În vederea răpirii comedienei, căreia îi faceţi onoarea de a vă interesa de ea, am schiţat un soi de plan, pe care Malartic îl va duce la bun sfîrşit cu desăvîrşirea şi cu perfecţiunea amănuntelor ce-i caracterizează modul său de lucru. Oh! mulţi autori de comedii aplaudaţi la teatru pentru înjghebarea pieselor reprezentate ar trebui să-l consulte pe Malartic în ceea ce priveşte subtilitatea intrigilor, născocirea stratagemelor, jocul imaginaţiei sale. Mérindol, care-l cunoaşte, poate sta chezaş pentru deosebitele sale calităţi. Fără nici o îndoială, domnul duce n-ar putea să facă o alegere mai bună, şi este un adevărat dar pe care i-l fac. Dar nu vreau să abuzez prea mult timp de răbdarea senioriei-sale. Cînd se va fi decis, senioria-sa nu are decît să poruncească unui om de-al domniei-sale să facă o cruce cu creta pe stîlpul stîng de la „Ridichea încoronată". Malartic are să priceapă şi, deghizat cum se cuvine, va veni la palatul Vallombreuse pentru a

De aceea am venit să-l anunț pe domnul duce să nu se mai bizuie pe mine. Poate că aş fi putut să opresc banii ca despăgubire pentru riscurile şi primejdiile prin care am trecut, dar conştiinței mele îi repugnă aşa ceva.

— Pe toți dracii, ia-ți înapoi banii şi asta cît mai repede, exclamă Vallombreuse pe un ton care nu admitea nici o replică, sau pun să te arunce, cu banii tăi cu tot, pe fereastră, fără s-o mai deschidă. N-am mai văzut în viața mea un ticălos cu atîtea scrupule. Tu, Mérindol, în nici un caz n-ai fi capabil de acest gest frumos, demn să figureze printre pildele destinate tineretului.

Întrucît duelgiul ezita, Vallombreuse adăugă :

— Îți dăruiesc pistolii ăştia ca să bei în sănătatea mea.

— Lucrul acesta, domnule duce, va fi adus la îndeplinire cu sfințenie, răspunse Lampourde ; cu toate acestea, socotesc că senioria-sa nu va fi supărată dacă am să joc cîțiva dintre pistolii ăştia.

Isprăvind de rostit aceste cuvinte, Lampourde făcu un pas către masă, îşi întinse brațul osos, apucă punga cu o dexteritate de scamator şi o făcu să dispară ca prin farmec în profunzimile buzunarului său, unde se ciocni, scoțînd un sunet metalic, cu un cornet cu zaruri şi cu o pereche de cărți de joc. Era lesne de văzut că acest gest îi era mult mai firesc decît celălalt, aşa de multă naturalețe se simțea în mişcările sale.

Am s-o văd cum se tulbură, cum devine palidă, cum își pleacă lungile-i pleoape la vederea mea și, cînd o voi ține in brațe, cum își va lăsa capul pe umărul meu pentru a-și ascunde sfiala și tulburarea. Cu un sărut are să-mi spună că m-a iubit totdeauna, și că nu fugea de mine decît pentru a mă înflăcăra și mai tare, sau că nu era vorba decît de teama și timiditatea unei muritoare urmărită de un zeu, sau alte asemenea fermecătoare drăgălășenii, pe care femeile, chiar și cele mai caste, se pricep să le găsească în asemenea împrejurări. Dar cînd voi fi stăpîn pe inima și pe trupul ei, ah! de-abia atunci am să mă răzbun pentru vechile ei refuzuri jignitoare."

loare în ochii săi decît apa din fîntîni. Ar fi preferat să-și trimită el însuși rivalul pe lumea cealaltă, de n-ar fi fost superioritatea lui Sigognac în materie de scrimă, superioritate a cărei amintire o păstrase din plin brațul său, cu rana de-abia cicatrizată, și care nu-i îngăduia să riște, cu șanse favorabile, un nou duel sau un atac cu arma. Gîndurile sale se reîntoarseră așadar spre răpirea Isabellei, idee care îi surîdea mai mult prin perspectivele amoroase cărora le dădea frîu liber imaginația sa. Vallombreuse nu se îndoia de faptul că tînăra comediană, odată separată de Sigognac și de tovarășii ei, avea să se îmblînzească și să devină simțitoare la farmecele unui duce cu un fizic atît de atrăgător, și după care se înnebuneau cele mai nobile doamne de la Curte. Înfumurarea lui Vallombreuse era incorijibilă, căci niciodată o înfumurare n-a fost mai întemeiată. Ea îi justifica toate pretențiile, iar lăudăroșeniile sale cele mai impertinente nu însemnau decît adevăruri. De aceea, cu toată înfrîngerea suferită recent în fața Isabellei, tînărului duce i se părea ilogic, absurd, jignitor și de necrezut să nu fie iubit.

„S-o țin doar cîteva zile într-o ascunzătoare de unde să nu-mi poată scăpa, și am să reușesc fără discuție s-o supun, își zicea ducele în sinea lui. Voi fi atît de curtenitor, de pasionat, de stăruitor, încît ea însăși are să se mire foarte curînd că a fost așa de mult timp neînduplecată cu mine.

primi ultimele ordine şi a stabili toate amănuntele.

Odată terminat acest discurs triumfător, jupîn Jacquemin Lampourde se porni să execute cu pălăria de pîslă aceleaşi evoluţii pe care le mai efectuase o dată, cînd îl salutase pe duce la începutul convorbirii, şi-o înfundă pe cap, işi lăsă borul pe ochi şi ieşi din cameră cu paşi măsuraţi şi maiestuoşi, satisfăcut de elocinţa şi de frumoasa lui ţinută în faţa unui atît de mare senior.

Această apariţie bizară, mai puţin ciudată totuşi în acest secol de rafinaţi şi de dueigii decît în orice altă epocă, îl amuzase şi îl interesase pe tînărul duce de Vallombreuse. Caracterul original al lui Jacquemin Lampourde, cinstit în felul său, nu-i displăcea deloc : îl ierta chiar pentru faptul că nu izbutise să-l ucidă pe Sigognac. Dacă baronul rezistase acestui gladiator de profesie, se datora faptului că era realmente invincibil, iar ruşinea de a fi fost rănit de Sigognac îi ustura mai puţin amorul său propriu. Apoi, oricît de turbat ar fi fost Vallombreuse, fapta aceasta, de a pune să-l asasineze pe Sigognac i se părea că întrece măsura, nu din pricina delicateţii sufleteşti sau a susceptibilităţii conştiinţei, ci datorită faptului că duşmanul său era gentilom : căci nu şi-ar fi făcut nici un scrupul de conştiinţă să ucidă şi să facă fărîme o jumătate de duzină de burghezi care l-ar fi deranjat, deoarece sîngele unor asemenea oameni de nimic nu avea mai multă va-

XV

MALARTIC LA LUCRU

Dacă mînia ducelui, cînd s-a reîntors acasă la el, a fost aprigă, nici mînia baronului n-a fost mai mică aflînd fapta nesocotită a lui Vallombreuse împotriva Isabellei. A fost nevoie ca Tiranul și cu Blazius să-i țină îndelungate argumentări pentru a-l împiedica să alerge la palatul acestui senior cu scopul de a-l provoca la o luptă pe care ducele, fără nici o îndoială, ar fi refuzat-o : întrucît Sigognac nefiind nici fratele, nici soțul, nici curtezanul declarat al comedienei, nu avea nici un drept să ceară socoteală pentru un act care, dealtminteri, era scuzabil de la sine. În Franța a existat întotdeauna libertatea să faci curte femeilor frumoase. Agresiunea spadasinului de pe Pont-Neuf era, negreșit, mai puțin legitimă ; dar cu toate că era probabil că lovitura fusese pusă la cale de către duce, cum puteau fi oare urmărite tenebroasele ramificații care îl legau pe acest ticălos vrednic de spînzurătoare de magni-

ficul senior? Şi, presupunînd chiar că aceste legături ar fi fost descoperite, cum să le dovedeşti, şi cui să ceri să ţi se facă dreptate pentru aceste atacuri laşe? Sigognac, ascunzîndu-şi calitatea, apărea în ochii lumii ca un josnic histrion, ca un farsor de o treaptă inferioară, pe care un gentilom ca Vallombreuse putea, după bunul său plac, să dea poruncă să fie ciomăgit, întemniţat sau ucis fără ca cineva să fi îndrăznit să protesteze dacă îl supăra sau îl deranja cu ceva. Cît despre Isabella, pentru rezistenţa ei cinstită, ar fi apărut drept o năzuroasă şi o mironosiţă, întrucît virtutea femeilor de teatru era pusă la îndoială de mulţi Toma-necredincioşi şi Pyroni[1] sceptici. Nu exista aşadar nici o cale pentru a-l face răspunzător pe duce în mod deschis, din care pricină Sigognac turba nu altceva, recunoscînd, fără voia lui, temeinicia argumentelor susţinute de către Irod şi Pedant, de a tăcea chitic, dar avînd ochii bine deschişi şi urechea la pîndă: întrucît acest blestemat de senior, frumos ca un înger şi rău ca un diavol, nu avea să-şi lase baltă planurile, cu toate că pînă acum tot ceea ce încercase îi dăduse greş. O privire blîndă a Isabellei, care luă între mîinile ei albe mîinile fremătînde ale lui Sigognac, îndemnîndu-l să-şi înfrîneze curajul din dragoste pentru ea, îl împăcă

[1] *Pyron* (n. 360 î.e.n.), primul dintre marii sceptici greci.

mirabilă companie de teatru căreia i s-a dus vestea în tot Parisul și a trecut și dincolo de zidurile și meterezele orașului, deoarece a ajuns pînă în colțurile îndepărtate ale domeniilor locuite de stăpînul meu ?

Eu am această onoare, răspunse Irod, făcînd salutul cel mai grațios pe care i-l putea îngădui înfățișarea sa rebarbativă și tragică.

— Contele de Pommereuil, continuă bătrînul, ar dori foarte mult, în cinstea unor oaspeți de marcă, să le ofere, în castelul său, spre a-i distra, spectacolul unei comedii. El s-a gîndit că nici o trupă n-ar putea aduce mai bine la îndeplinire această misiune decît trupa dumneavoastră, și mă trimite să vă întreb dacă v-ar fi cu putință să veniți să dați o reprezentație pe domeniile sale, care se află doar la o distanță de cîteva leghe de aici. Domnul conte, stăpînul meu, este un senior magnific, ce nu se uită la cheltuieli, și care n-ar precupeți nimic pentru a se bucura de prezența ilustrei dumneavoastră trupe.

— Voi face tot ce-mi va fi posibil spre a mulțumi o persoană atît de curtenitoare și de darnică, răspunse Tiranul, deși ne vine tare greu să părăsim Parisul, fie chiar și pentru cîteva zile, cînd ne aflăm în culmea succesului.

- Trei zile vor fi de ajuns, rosti majordomul ; una pentru călătorie, alta pentru reprezentație, și ultima pentru întoarcere. Există la castel o sală de teatru dotată cu cele necesare și nu vă

cerca să-i vorbească din partea stăpînului său, contele de Pommereuil, în chestiuni de teatru.

Majordomul, îmbrăcat în catifea neagră din cap pînă în picioare, avea la gît un lanț alcătuit din ducați de aur. Purta ciorapi de mătase, iar în picioare avea niște pantofi cu cocarde late, pătrați la vîrf și puțin cam largi, așa cum e potrivit să poarte un bătrîn care are uneori crize de gută. Un guler larg ce-i cădea pe piept își revărsa albeața peste negrul tunicii, și scotea mai bine în relief fața pîrlită de soare și de aerul tare al cîmpurilor, pe care sprîncenele, mustățile și ciocul apăreau ca niște trăsături de zăpadă pe o sculptură antică. Pletele sale lungi și cu desăvîrșire albe îi cădeau pînă la umeri și îi dădeau înfățișarea cea mai patriarhală și mai cinstită. De bună seamă că era unul din acei intendenți al căror neam s-a stins, care îngrijesc de averea stăpînului lor cu mai multă străşnicie chiar decît de a lor, care îi mustră pentru cheltuielile nebunești și, în timpurile de restriște, își dăruiesc micile lor economii pentru a ajuta familia care i-a hrănit în vremurile de belșug.

Irod nu se mai sătura să admire frumoasa înfățișare și cinstea ce se citea pe chipul intendentului care, după ce-l salutase în vorbe curtenitoare, îi spuse următoarele :

— Dumneavoastră sînteți într-adevăr acel Irod care conduce, cu o mînă tot atît de sigură ca și aceea a lui Apolo trupa muzelor, această ad-

de-a binelea pe baron şi lucrurile îşi reluară cursul lor obişnuit.

Debutul trupei înregistrase un deosebit succes. Graţia modestă a Isabellei, verva scinteietoare a Subretei, cochetăria elegantă a Sérafinei, extravaganţa superbă a căpitanului Fracasse, emfaza maiestuoasă a Tiranului, dinţii albi şi gingiile trandafirii ale lui Leandru, bonomia grotescă a Pedantului, spiritul şiret şi hîtru al lui Scapin, perfecţia comică a *dueñei* stîrneau acelaşi efect la Paris ca şi în provincie; după ce obţinuseră laudele capitalei, nu le mai lipsea decît aprecierea Curţii, unde se găsesc cei mai mulţi oameni de gust şi cunoscătorii cei mai fini, era vorba să fie chemaţi chiar la Saint-Germain, întrucît, datorită vîlvei ce se stîrnise în jurul lor, regele îşi exprimase dorinţa de a-i vedea jucînd; fapt care îl bucura nespus de mult pe Irod, conducătorul şi casierul companiei. Adeseori, persoane de vază îi cereau să dea spectacole în palatele lor, cu ocazia vreunei sărbători sau a vreunui ospăţ, în faţa doamnelor curioase să-i vadă pe aceşti actori care puteau fi comparaţi cu cei de la palatul Bourgogne şi cu trupa de la Marais.

De aceea, obişnuit fiind cu asemenea cereri, Irod nu se arătă surprins cînd, într-o bună dimineaţă, la hanul din strada Dauphine se prezentă un fel de intendent sau de majordom, cu acea înfăţişare venerabilă pe care o au servitorii cărora le-a albit părul slujind în casele mari, şi care

mai rămîne decît să vă aranjați decorurile ; mai mult, iată aici o sută de pistoli pe care domnul conte de Pommereuil mi-a dat dispoziția să vi-i remit pentru cheltuielile mărunte de drum ; aveți să primiți tot pe atita după spectacol, iar actrițelor, fără îndoială că li se vor face unele cadouri : inele, broșe sau brățări, față de care cochetăria feminină este întotdeauna sensibilă.

Și întovărășind vorbele cu fapta, intendentul contelui de Pommereuil scoase din buzunar o pungă lungă și grea, doldora de monezi, o aplecă și scurse din ea pe masă o sută de scuzi noi și frumoși, strălucind cît se poate de atrăgător.

Tiranul privea monedele culcate unele peste altele cu un aer de satisfacție, mîngîindu-și stufoasa barbă neagră. După ce le contemplă destul, le ridică de pe masă, le așeză fișic, apoi le aruncă în buzunarul de la centură cu un gest de aprobare.

— Așadar, acceptați, spuse intendentul, și pot să-i spun stăpînului meu că îi veți satisface cererea ?

— Sînt la dispoziția senioriei-sale cu toți tovarășii mei, răspunse Irod ; acum să-mi spuneți ziua în care trebuie să aibă loc reprezentația și piesa pe care o dorește domnul conte, ca să ne luăm costumele și accesoriile necesare.

— Ar fi bine, răspunse intendentul, să fixăm ziua de joi, deoarece nerăbdarea stăpînului meu este mare ; în ceea ce privește piesa, stăpînul meu

lăsă alegerea ei pe seama gustului și comodității dumneavoastră.

— *Iluzia comică*, spuse Irod, scrisă de un tînăr autor normand, care promite mult, este tot ceea ce poate fi mai nou și mai de preferat în momentul de față.

— Fie atunci *Iluzia comică ;* versurile nu sînt rele, și există un rol de Matamore superb.

— Acum, ca să nu ne rătăcim, nu mai rămîne altceva decît să ne indicați cît mai precis poziția castelului și drumul pe care trebuie să-l urmăm spre a ajunge la el.

Intendentul contelui de Pommereuil dădu informații atît de exacte și de amănunțite, încît ar fi fost suficiente chiar și pentru un orb ce-ar fi dibuit pămîntul cu bastonul ; dar, temîndu-se, fără îndoială, ca nu cumva comedianul odată pornit la drum să nu-și mai amintească cu precizie de toate aceste : mergeți drept înainte, apoi : luați-o la dreapta, și apoi : apucați-o la stînga, intendentul adăugă :

— Nu vă mai încărcați memoria, plină pînă la refuz cu cele mai frumoase versuri ale celor mai iluștri poeți ai noștri, cu niște noțiuni atît de vulgare și de prozaice ; am să trimit un lacheu care o să vă servească de călăuză.

Treaba astfel încheiată, bătrînul se retrase cu numeroase plecăciuni, cărora Irod le răspundea la rîndul său ; după fiecare temenea a comedianu-

lui, bătrînul o lua iar de la cap cu salutul, înclinîndu-se şi mai abitir. Aveau aerul a două paranteze apucate de dansul sfîntului Guy[1] şi care se bîţîiau una în faţa celeilalte. Nevrînd să se lase învins în această luptă de amabilităţi şi de politeţe, Tiranul coborî scara, traversă curtea şi nu se opri decît în prag, de unde trimise preacinstitului bătrîn un salut suprem: cu spatele convex, cu pieptul concav atît pe cît îi îngăduia bardahanul, cu braţele bălăbănindu-se şi cu capul atingînd aproape pămîntul.

Dacă Irod l-ar fi urmărit cu privirea pe intendentul contelui de Pommereuil pînă la capătul străzii, poate că ar fi remarcat un fapt contrar legilor perspectivei, anume că talia i se mărea în raport invers cu depărtarea. Spinarea sa gîrbovită se îndreptase, tremuratul senil al mîinilor îi dispăruse, şi după vioiciunea mişcărilor nu părea să sufere deloc de podagră; dar Irod apucase să intre în casă şi nu văzu nimic din toate acestea.

Miercuri dimineaţa, pe cînd rîndaşii de la han încărcau decorurile şi bagajele într-o căruţă trasă de doi cai voinici, ce fusese închiriată de Tiran pentru transportul trupei, un vlăjgan de lacheu cu o înfăţişare cam de puşlama, îmbrăcat într-o livrea foarte curată, şi călărind pe un căluţ per-

[1] Dansul Sf. Guy sau coree. Boală nervoasă, caracterizată mai ales prin contracţii involuntare ale muşchilor.

geron, își făcu apariția plesnind din bici la poarta hanului, pentru a-i zori pe comedieni să pornească la drum și spre a le servi de călăuză. Femeile — cărora totdeauna le place să lenevească în pat și să se gătească foarte pe îndelete, chiar și comedienele ce sînt obișnuite să se îmbrace și să se dezbrace cît ai clipi din ochi, pentru schimbările de costume pe care le cere teatrul — coborîră în sfîrșit și se așezară cît mai comod posibil pe scîndurile bine căptușite cu paie, pe care le rezemaseră de loitrele căruței. Omulețul de pe ceasul de la „Samaritaine" bătea de orele opt pe clopotul său, cînd greoaia căruță se urni din loc și porni la drum. În mai puțin de o jumătate de oră lăsară în urmă poarta Saint-Antoine și Bastilia, ce își oglindea mănunchiurile de turnuri în apele negre ale șanțurilor sale de apărare. Străbătură apoi cartierele mărginașe și ogoarele deșarte, presărate cu căsuțe, și o apucară peste cîmpuri către Vincennes, al cărui donjon se vedea în depărtări, înapoia unui ușor văl de ceață albăstrie, rămășiță a umezelii de peste noapte, ce se destrăma la razele soarelui, ca norașii de fum stîrniți de artilerie și pe care îi risipește vîntul.

Caii fiind odihniți și mergînd întins, ajunseră numaidecît la vechea fortăreață, ale cărei ziduri gotice arătau încă destul de bine, cu toate că n-ar mai fi fost în stare să reziste tunurilor și bombardelor. Semilunele aurite așezate în vîrful minaretelor capelei clădite de Pierre de Montereau

străluceau voioase deasupra meterezelor, ca și cum ar fi fost mîndre că se află alături de cruce, semnul mîntuirii. Apoi, după ce admirară cîteva minute acest monument ce purta pecetea vechii splendori a regilor noștri, intrară în pădure, unde, printre tufișuri și arbuști, se înălțau maiestuos cîțiva stejari străvechi, contemporani fără îndoială cu acela sub care împărțea dreptatea sfîntul Ludovic, îndeletnicire foarte nimerită pentru un monarh.

Întrucît drumul nu era deloc umblat, iepurii ce se hîrjoneau și își treceau lăbuțele peste mustăți se arătau surprinși de trecerea căruței, pe care nici n-o auziseră, deoarece nu făcea zgomot pe pămîntul reavăn și adeseori acoperit cu un covor de iarbă. O rupeau la fugă ca și cum ar fi avut niște ogari pe urmele lor, lucru care ii amuza strașnic pe comedianți. Mai departe, un pui de căprioară traversa speriat drumul, iar fuga sa, printre arborii dezgoliți de frunze, mai putu fi urmărită încă. o bucată de timp. Pe Sigognac mai cu seamă îl interesau aceste lucruri, ca unul care crescuse și viețuise la țară. Îl bucura să vadă cîmpuri, tufișuri, păduri, animale în libertate, priveliști de care era lipsit de cînd viețuia la oraș, unde nu vezi decît case, străzi pline de noroi, hornuri fumegînde, 'fapta oamenilor și nu fapta lui Dumnezeu. S-ar fi simțit nespus de plictisit de n-ar fi fost tovărășia blîndei femei, în ai cărei ochi se scălda destul azur pentru a ține loc de cer.

La ieşirea din pădure li se înfăţişă un mic povîrniş pe care trebuiau să-l urce. Sigognac îi spuse Isabellei :

— Scumpa mea, în timp ce căruţa o să urce încetişor panta, n-ai vrea oare să cobori şi să-ţi rezemi braţul de al meu, ca să facem cîţiva paşi împreună ? Îţi vei încălzi astfel picioarele şi ai să-ţi dezmorţeşti încheieturile. Drumul este neted, şi e o vreme de iarnă tare frumoasă, senină, rece şi înţepătoare, dar nu prea friguroasă.

Tînăra comediană acceptă propunerea lui Sigognac şi, sprijinindu-şi vîrful degetelor pe mîna ce i se întindea, sări sprintenă jos. Era un prilej de a acorda iubitului ei o nevinovată convorbire între patru ochi, pe care pudoarea ei i-ar fi refuzat-o în singurătatea unei încăperi închise. Mergeau cînd aproape ridicaţi spre înălţuri de dragostea lor, şi atingînd uşor pămîntul ca nişte păsări, cînd oprindu-se la fiecare pas ca să se contemple şi să se bucure că sînt împreună, unul lîngă altul, braţ la braţ şi pierzîndu-şi privirile unul în ochii celuilalt. Sigognac îi mărturisea Isabellei cît de mult o iubea : aceste cuvinte, pe care el le rostise de mai bine de douăzeci de ori, i se păreau tinerei cu desăvîrşire noi, cum de bună seamă că va fi fost şi prima vorbă rostită de Adam, încercînd să glăsuiască, a doua zi după creaţiune. Întrucît în privinţa sentimentelor era persoana cea mai delicată şi cea mai dezinteresată de pe lume, ea încerca prin uşoare supărări

și dezaprobări blînde să zăgăzuiască în hotarele prieteniei o dragoste pe care nu voia s-o împlinească, socotind-o păgubitoare pentru viitorul baronului.

Dar aceste discuții și certuri nostime nu făceau decît să ațițe dragostea lui Sigognac, care, în acel moment, nici nu se mai gîndea la disprețuitoarea Yolanda de Foix, ca și cum nici n-ar fi existat vreodată.

— Orice-ai face, scumpa mea, îi spunea el iubitei sale, n-ai să reușești să-mi obosești statornicia. De va fi nevoie, voi aștepta ca scrupulele tale să se risipească de la sine, pînă ce frumoasele tale cosițe de aur se vor preschimba în păr de argint.

— Oh ! exclamă Isabella, atunci am să fiu adevărat leac de dragoste și urîtă încît să înspăimînt și cel mai semeț curaj ; îmi va fi teamă că, răsplătindu-l, am să-ți pedepsesc fidelitatea.

— Chiar și la șaizeci de ani îți vei păstra farmecele, ca frumoasa bătrînă a lui Maynard [1], răspunse în chip galant Sigognac, întrucît frumusețea ta izvorăște din suflet, care este nemuritor.

— Oricum, spuse tînăra, ai fi tare păcălit dacă te-aș lua în serios și ți-aș promite mîna mea pentru ziua în care voi număra doar zece lustre. Dar, continuă ea, reluîndu-și tonul serios, să terminăm cu glumele acestea ; cunoști hotărîrea

[1] *François Maynard* (1582—1646), poet francez.

mea, mulţumeşte-te să fii iubit mai mult decît a fost iubit vreodată un muritor, de cînd palpită inimi pe pămînt.

— O mărturisire atît de fermecătoare ar trebui să mă mulțumească, recunosc acest lucru ; dar, cum dragostea mea este nemărginită, ea n-ar putea să rabde nici o stavilă. Dumnezeu poate să-i spună mării : „N-ai să înaintezi mai departe", şi să fie ascultat. Dar o pornire ca a mea nu cunoaşte țărmuri şi ea creşte mereu, chiar dacă cu glasul tău ceresc i-ai spune : „Opreşte-te aici".

— Sigognac, mă superi cu vorbele acestea, rosti Isabella făcînd baronului o mică strîmbătură, mai grațioasă decît cel mai încîntător surîs ; deoarece, fără voia ei, inima îi era copleșită de bucurie la auzul acestor încredințări și mărturisiri de iubire, pe care nici o indiferență n-o descuraja.

Făcură cîţiva paşi fără să rostească un cuvînt ; Sigognac se temea că, stăruind mai mult, avea s-o supere pe aceea pe care-o iubea mai mult decît viața. Deodată Isabella își desprinse brusc mîna şi alergă spre marginea drumului, cu o sprintenealǎ de căprioară, dînd un chiot ca de copil. La o margine de şanţ, la poalele unui stejar, printre frunzele uscate, îngrămădite de iarnă, Isabella zărise un toporaş, cea dintîi floare a anului, desigur, întrucît nu se aflau decît în februarie ; îngenunchie, îndepărtă ușor frunzele moarte şi firele de iarbă, tăie cu unghia tulpina plăpîndă şi se înapoie cu floricica, mai mulțumită decît

dacă ar fi găsit o agrafă cu pietre prețioase, uitată în mușchi de o prințesă.

— Privește cît este de micuță, exclamă ea arătîndu-i-o lui Sigognac, cu petalele abia desfăcute la cea dintîi rază de soare.

— Nu soarele, răspunse Sigognac, ci privirea ta a făcut-o să se deschidă. Floarea are aceeași nuanță ca și ochii tăi.

— Mireasma ei nu se împrăștie, deoarece îi este frig, continuă Isabella punînd friguroasa floricică în gulerașul ce-l purta.

După cîteva minute o scoase de acolo, îi respiră îndelung parfumul și o întinse lui Sigognac, după ce o sărutase pe furiș.

— Ce frumos miroase acum ! Căldura pieptului meu a făcut-o să-și dea sufletul ei micuț de floare timidă și modestă.

— Tu ai înmiresmat-o, răspunse Sigognac, ducînd la buze toporașul spre a sorbi sărutarea Isabellei ; acest gingaș și suav parfum nu are nimic pămîntesc.

— Ah ! răul ! exclamă Isabella ; eu îi dau, fără de nici un gînd ascuns, să miroasă o floare, și iată-l cum s-a pornit pe *concetti* în stilul lui Marini [1], ca și cum, în loc să se găsească pe un drum bătut, ar cocheta în salonul vreunei ilustre prețioase. Nu mai este de suferit ; la orice vorbă,

---

[1] *Giambatista Marino Marini* (1569—1625), poet italian cunoscut prin stilul său prețios.

chiar şi cea mai simplă de pe lume, răspunde cu un madrigal !

Cu toate acestea, în ciuda îmbufnării ei aparente, tînăra comediană nu-i purta, fără îndoială, multă pică lui Sigognac, deoarece îl luă iarăşi de braţ şi poate, chiar, se sprijini ceva mai mult decît ar fi cerut-o mersul ei, de obicei atît de uşor, şi drumul, prin acele locuri netede, ca o alee dintr-o grădină. Ceea ce dovedeşte că şi virtutea cea mai curată nu este nesimţitoare la laude şi că însăşi modestia ştie să răsplătească o măgulire.

Căruţa se urca încet pe o pantă destul de repede, la poalele căreia se ghemuiseră cîteva colibe, parcă pentru a-şi cruţa oboseala de a o urca. Ţăranii ce locuiau în ele erau plecaţi la cîmp pentru felurite munci, şi nu se vedea la marginea drumului decît un orb întovărăşit de un băieţandru, rămas acolo, fără îndoială, spre a implora mila drumeţilor.

Orbul, care părea încărcat de ani, psalmodia cu un glas fornăit un soi de cîntec tînguios, în care îşi jelea orbirea şi implora mila trecătorilor, făgăduindu-le că se va ruga pentru ei şi chezăşuindu-le raiul în schimbul pomenilor. Vocea-i jalnică ajunsese de mult la urechile Isabellei şi ale lui Sigognac, ca un zbîrnîit neplăcut şi supărător printre dulcile lor vorbe de iubire, iar baronul chiar îşi ieşise din răbdări : deoarece, cînd privi-

ghetoarea cîntă lingă tine, este plictisitor să auzi în depărtare cum croncăne corbul.

Cînd ajunseră aproape de bătrînul sărman, acesta, înștiințat de călăuza sa, se porni și mai tare pe gemete și pe implorări. Pentru a le îndemna mila către dărnicie, el scutura într-una, cu o mișcare sacadată, un taler de lemn în care zornăiau cîțiva gologani, bănuți și alt mărunțiș. O zdreanță găurită îi înfășura capul, și pe spatele-i curbat ca o arcadă de pod era azvîrlită o pătură groasă din lînă cafenie, foarte aspră și tare grea, potrivită mai curînd pentru o vită de povară decît pentru un biet creștin, și pe care de bună seamă că o moștenise de la vreun catîr răposat de răpciugă sau de rîie. În ochii dați peste cap se vedea doar albul lor și, pe fața negricioasă și plină de zbîrcituri, provocau un efect hidos; partea de jos a figurii era ascunsă într-o barbă lungă și căruntă, vrednică de un călugăr capucin sau de un sihastru, care îi ajungea pînă la buric, ca un antipod al părului de pe cap. Din tot trupul nu i se vedeau decît mîinile ce ieșeau tremurînde prin despicătura mantalei pentru a agita blidul pomenilor. În semn de pietate și de supunere în fața hotărîrilor Providenței, orbul îngenunchiase pe cîteva fire de iarbă mai strivite și mai putrezite decît antica gunoiște a lui Iov. În fața acestei zdrențe omenești, compătimirea trebuia să se înfioare de dezgust, iar pomana îi arunca dania întorcîndu-și capul.

În picioare, lîngă orb, copilul avea o privire rătăcită şi sălbatică. Fața îi era acoperită pe jumătate de şuvițe lungi de păr negru, care îi cădeau de-a lungul obrajilor. O pălărie veche, spartă, mult prea mare pentru el, culeasă de pe la vreo răspîntie de drumuri, îi scălda în umbră partea de sus a feței, lăsîndu-i în lumină doar bărbia şi gura, în care dinții străluceau cu o albeață sinistră. Un fel de cojoc din pînză groasă peticită însemna tot veşmîntul său şi contura un trup slab şi nervos, nu lipsit de eleganță, cu toată sărăcia cumplită. Picioarele delicate şi goale, fără ciorapi şi încălțări, se înroşiseră călcînd pe pămîntul rece.

Isabella se simți mişcată la priveliştea acestui grup vrednic de milă, în care se contopeau nenorocirile bătrîneții cu cele ale copilăriei, se opri în fața orbului, care îşi sporovăia rugăciunile cu o volubilitate tot mai mare, întovărăşit de vocea ascuțită a călăuzei sale, şi căută în săculețul ei o monedă măruntă spre a o da cerşetorului. Dar nu-şi găsi punga şi, întorcîndu-se către Sigognac, îl rugă s-o împrumute cu unul sau doi bănuți, lucru pe care baronul îl acceptă bucuros, cu toate că orbul, cu ieremiadele lui, nu-i plăcea deloc. Ca un om curtenitor, pentru a o feri pe Isabella de a se apropia de o asemenea pleavă, făcu el însuşi cîțiva paşi şi puse moneda în taler.

Atunci, în loc să-i mulțumească lui Sigognac pentru pomana pe care i-o făcuse, cerşetorul atît

de cocîrjat mai adineauri se îndreptă, spre marea spaimă a Isabellei și, desfăcînd brațele asemenea unui vultur care, pentru a-și lua avînt, bate din aripi, desfășură mantia aceea mare cafenie, sub care părea împovărat, o strînse pe un umăr și o aruncă apoi cu o mișcare asemănătoare cu aceea a pescarilor care azvîrl năvodul într-un eleșteu sau într-un rîu. Stofa grea se desfășură ca un nor peste capul lui Sigognac, îl acoperi și recăzu greoaie de-a lungul trupului, întrucît marginile erau plumbuite ca acelea ale unei plase, răpindu-i in același timp vederea, respirația, folosirea mîinilor și a picioarelor.

Tînăra actriță, împietrită de groază, voi să strige, să alerge, să cheme în ajutor; dar, mai înainte ca ea să fi putut scoate vreun sunet din gîtlej, se simți ridicată de la pămînt cu o iuțeală grozavă. Bătrînul orb, devenit, într-un minut, tînăr și cu vederea ageră, printr-o minune mai degrabă infernală decît cerească, o prinsese de subțiori în timp ce băiețandrul îi ținea picioarele. Nici unul din ei nu scotea vreo vorbă și o duceau în direcția opusă drumului. Se opriră înapoia unei cocioabe, unde aștepta un bărbat mascat, călare pe un cal viguros.

Alți doi bărbați, de asemenea călări, mascați, înarmați pînă în dinți, stăteau îndărătul unui zid care împiedica să fie văzuți de pe drum, gata să vină în ajutor celui dintîi de va fi fost nevoie.

Isabella, pe trei sferturi moartă de spaimă, fu așezată pe oblîncul șeii, care fusese acoperită cu o manta împăturită de mai multe ori, în așa chip încît să alcătuiască un fel de pernă. Călărețul o încinse pe după mijloc cu o curea de piele destul de lungă pentru ca să și-o treacă și peste el, în dreptul șalelor și, odată lucrurile astfel aranjate, cu o mare dexteritate, ce dovedea experiența în acest soi de răpiri îndrăznețe, dădu pinteni calului, care, strîns zdravăn între pulpele călărețului, porni într-o goană ce dovedea că îndoita povară nu-l apăsa deloc : este adevărat că tînăra comediană nu atîrna cine știe ce.

Toate acestea se petrecură într-un interval de timp mai puțin lung decît acela trebuincios pentru a le scrie. Sigognac se zvîrcolea sub greaua mantie a falsului orb asemenea unui gladiator retiar înfășurat în plasa adversarului său. Turba de furie, gîndindu-se la vreo trădare a lui Vallombreuse cu privire la Isabella, și se istovea în sforțări grozave. Din fericire îi veni ideea să-și tragă pumnalul și să spintece stofa groasă ce-l împovăra asemenea acelor glugi de plumb pe care le poartă damnații lui Dante.

Din două sau trei lovituri de pumnal își deschise temnița și, asemenea unui șoim căruia i s-a luat gluga de pe cap, cercetînd întinderea cu o privire repede și pătrunzătoare, îi văzu pe răpitorii Isabellei care o luaseră drept peste cîmpuri și păreau că se străduiesc să ajungă la o pădurice

care nu se afla departe. Cît despre orb și copil, dispăruseră ; se tupilaseră de bună seamă prin vreun șanț sau pe sub vreun mărăciniș. Dar nu pe acest vînat de puțin preț voia Sigognac să pună gheara. Azvîrlindu-și mantia, care l-ar fi stînjenit, se porni în urmărirea ticăloșilor cu o furie deznădăjduită. Baronul era sprinten, bine croit, făcut pentru fugă, și în copilăria sa adesea se întrecuse la alergări cu cei mai iuți copii din sat. Răpitorii, întorcîndu-se în șa, vedeau cum se micșorează distanța ce-i separa de baron, iar unul dintre ei slobozi chiar un foc de pistol, spre a-l opri din urmărirea sa. Dar nu-l nimeri, întrucît Sigognac, în timp ce alerga, sărea cînd la dreapta, cînd la stînga, spre a nu putea fi ochit cu precizie. Călărețul care-o ducea pe Isabella încerca s-o ia înainte, lăsînd pe seama ariergărzii sale grija de a se descurca cu Sigognac ; dar tînăra, așezată pe oblîncul șeii, nu-i îngăduia să-și ducă cum voia calul, întrucît se zbătea și se agita, încercînd să alunece la pămînt.

Sigognac se apropia din ce în ce mai mult, terenul nemaifiind favorabil cailor. Fără să-și încetinească cursa, își scosese spada din teacă și o ridicase cu vîrful în sus ; dar el era pe jos, singur, împotriva a trei bărbați călări pe cai viguroși, iar răsuflarea începuse să-l lase ; făcu o sforțare grozavă, și din două sau trei salturi ajunse călăreții care protejau fuga răpitorului. Pentru a nu-și pierde timpul luptîndu-se cu ei, Sigognac înțepă,

în două sau trei rînduri, cu vîrful spadei, crupa animalelor, gîndind că, astfel îmboldiți, aveau să-și ia vînt. Într-adevăr, caii, înnebuniți de durere, se cabrară, aruncară din copite și, nemaivrînd să știe de nimic, cu toate sforțările călăreților de a-i potoli, scăpară din frîu și începură să galopeze de parcă diavolul i-ar fi dus cu el, fără să le mai pese de șanțuri sau de obstacole, astfel încît într-o clipă dispărură din fața ochilor.

Gîfîind, cu fața scăldată în sudoare, cu gura uscată, crezînd, în orice moment, că inima avea să-i plesnească în piept, Sigognac ajunse în fine din urmă bărbatul mascat care o ținea pe Isabella de-a curmezișul pe greabănul calului. Tînăra striga :

— Ajutor, Sigognac, ajutor !

— Iată-mă ! răspunse răgușit baronul cu o voce întretăiată și șuierătoare, și cu mîna stîngă se atîrnă de cureaua care o lega pe Isabella de tîlbar. Sigognac se sforță să-l tragă jos, alergînd alături de cal, asemenea acelor scutieri pe care latinii îi numeau *desultores*. Dar călărețul strîngea vîrtos genunchii și ar fi fost mai lesne să desprinzi torsul unui centaur decît să-l smulgi pe călăreț din șa ; în același timp îmboldea cu călcîiele pîntecul animalului pentru a-l iuți și încerca să-l scuture pe Sigognac, pe care nu putea să-l atace, întrucît mîinile îi erau ocupate să țină hățurile și s-o strunească pe Isabella. Calul, hărțuit și împiedicat astfel, își micșoră fuga, ceea ce îngădui

lui Sigognac să-şi mai vină oleacă în fire; profită chiar de acest scurt răgaz pentru a căuta să-şi străpungă adversarul; însă teama de a nu o răni pe Isabella în vîrtejul acestor mişcări dezordonate îl făcu să nu-şi ochească bine lovitura. Călăreţul, lăsînd pentru o clipă frîul din mînă, scoase din vestă un cuţit cu care tăie cureaua de care Sigognac se agăţase cu disperare; apoi îşi înfipse, de ţişni sîngele, rotiţele înstelate ale pintenilor în flancurile bietului animal, care se azvîrli înainte cu o impetuozitate irezistibilă. Cureaua de piele rămase în pumnul lui Sigognac, care, nemaiavînd nici un sprijin şi neaşteptîndu-se la această viclenie, căzu straşnic de rău pe spate; oricît de iute se ridică el de jos şi îşi apucă spada rostogolită la cîţiva paşi de el, acest scurt interval de timp îi fusese suficient călăreţului pentru a lua un avans pe care baronul nu mai putea spera să-l anuleze, obosit cum era de lupta inegală şi de goana turbată. Cu toate acestea, la ţipetele din ce în ce mai slabe ale Isabellei, el porni din nou în urmărirea răpitorului; strădanie zadarnică a unei inimi generoase, care vede cum i se răpeşte ceea ce iubeşte! Însă pierdea teren văzînd cu ochii, iar călăreţul şi intrase în pădure, al cărei desiş, cu toate că era dezgolit de frunze, era îndestulător, prin încîlceala trunchiurilor şi a crengilor, să mascheze direcţia pe care o luase tîlharul. —

Cu toate că spumega de furie și era doborît de durere, pînă în cele din urmă Sigognac a trebuit să se oprească, lăsînd-o pe scumpa lui Isabella în ghearele acestui demon, întrucît el nu putea s-o salveze chiar cu ajutorul lui Irod și al lui Scapin care, la zgomotul împușcăturilor, săriseră jos din căruță, deși pușlamaua de lacheu încerca să-i oprească, bănuind cine știe ce încăierări, neplăceri sau capcane.

În cîteva cuvinte scurte și sacadate, Sigognac îl puse la curent cu răpirea Isabellei și cu toate lucrurile întimplate.

– Aici este amestecat Vallombreuse, rosti Irod ; să fi aflat el oare de călătoria noastră la castelul Pommereuil și să ne fi întins această cursă ? sau poate că această comedie pentru care am primit bani nu era decît o stratagemă menită să ne atragă în afara orașului unde asemenea lovituri sînt dificile și periculos de dat ? În acest caz, blestematul care a jucat rolul majordomului venerabil este cel mai mare actor pe care l-am văzut vreodată. Aș fi jurat că această secătură era un naiv de intendent de casă mare, plămădit doar din virtuți și din calități. Dar acum că iacătă-ne trei, să răscolim în toate direcțiile crîngul ca să găsim cel puțin vreo urmă a bunei noastre Isabella, pe care o îndrăgesc, cît sînt eu de tiran, mai mult decît măruntaiele și mațele din mine. Vai ! mi-e tare teamă că albina aceasta neprihănită

să nu fi fost prinsă în pînza vreunui păianjen monstruos, care o va ucide mai înainte ca noi s-o putem scăpa din țesătura lui așa de bine urzită.

— Am să-l zdrobesc, exclamă Sigognac, lovind cu călcîiul în pămînt de parcă ar fi ținut păianjenul sub cizmă, am să zdrobesc bestia asta veninoasă !

Expresia teribilă a fizionomiei sale, de obicei atît de calmă și de blîndă, arăta că nu era vorba de o fanfaronadă deșartă, și că avea să procedeze întocmai cum spunea.

— Și acum, zise Irod, fără să ne mai pierdem vremea cu vorbe goale, să pătrundem în pădure și s-o răscolim. Vînatul nu poate să fie prea departe.

Într-adevăr, de cealaltă parte a pădurii, pe care Sigognac și comedienii o străbătură, în ciuda mărăcinilor care le împiedicau mersul și a ramurilor care le biciuiau fețele, o trăsură cu perdelele trase gonea cu toată iuțeala pe care putea s-o dea celor patru cai de poștă o ploaie de lovituri de bici. Cei doi călăreți, ai căror cai fuseseră înțepați cu spada de către Sigognac, și pe care reușiseră să-i liniștească, galopau lîngă portiere, iar unul dintre ei ținea de căpăstru calul bărbatului mascat, deoarece cumătrul luase loc în trăsură, pentru a o împiedica de bună seamă pe Isabella să ridice coșul trăsurii, spre a striga după ajutor,

sau chiar de a încerca să sară jos, primejduindu-şi viaţa.

Afară doar dacă n-ai fi avut cizmele de şapte poşte pe care Prîslea din poveste le răpise cu atîta dibăcie Căpcăunului, altminteri ar fi fost nesăbuit să alergi pe jos după o trăsură ce gonea cu o asemenea iuţeală şi care era atît de bine însoţită. Tot ceea ce putură să facă Sigognac şi tovarăşii lui era să observe încotro se îndrepta cortegiul, indiciu tare slab pentru a o regăsi pe Isabella. Baronul încercă să se ia după urmele roţilor, dar vremea era uscată, iar şinele acestora nu lăsaseră decît semne uşoare pe pămîntul tare ; mai mult decît atît, semnele se amestecau în curînd cu urmele altor trăsuri şi căruţe care se abătuseră pe drum în zilele precedente. Ajuns la o răspîntie în care drumul se despărţea în mai multe drumeaguri, baronul pierdu cu totul urma şi rămase mai nedumerit decît Hercule între Voluptate şi Virtute. Se văzu silit să se întoarcă înapoi, întrucît o presupunere greşită putea să-l îndepărteze şi mai mult de ţinta sa. Mica trupă se întoarse aşadar într-un chip tare jalnic spre car, unde ceilalţi comedieni aşteptau cu destulă nelinişte şi îngrijorare limpezirea întregului mister.

Încă de la începutul dandanalei, lacheul ce servea de călăuză zorise mersul carului spre a-i răpi lui Sigognac ajutorul comedienilor, cu toate că îi strigaseră să oprească ; iar cînd Tiranul şi Scapin, la zgomotul focului de pistol, coborîseră fără

voia lui, lacheul dădu vîrtos pinteni calului și, sărind șanțul, se așternu pe goană spre a-și ajunge din urmă complicii, prea puțin păsîndu-i de a ști înainte dacă trupa de comedianți avea să nimerească sau nu la castelul Pommereuil, dacă acest castel exista totuși ; problemă cel puțin îndoielnică, după cele ce se întîmplaseră.

Irod întrebă pe o bătrînă care trecea pe acolo cu o legătură de uscături pe spatele-i gheboșat, dacă se aflau încă departe de Pommereuil ; la care bătrîna răspunse că ea nu cunoștea nici o moșie, nici un tîrg sau castel cu acest nume, la mai multe leghe de jur-împrejur, cu toate că ea, acum în vîrstă de șaptezeci de ani, bătuse din copilărie toate locurile de primprejur, căci își ducea viața nenorocită umblînd și cerșind pe drumuri și drumeaguri.

Devenise foarte limpede că povestea cu reprezentația comediei era o lovitură plănuită de ticăloși dibaci și perfizi, în folosul vreunei persoane suspuse, care nu putea fi decît Vallombreuse, îndrăgostit de Isabella ; deoarece fusese nevoie de mulți oameni și de o groază de bani spre a face să funcționeze această mașinărie complicată.

Carul se reîntoarse spre Paris ; dar Sigognac, Irod și Scapin rămaseră acolo, avînd de gînd să închirieze, în vreun sat vecin, niște cai care să le îngăduie să pornească, cu mai mult spor, în căutarea și urmărirea răpitorilor.

Isabella, după căzătura baronului, fusese dusă într-o poieniță din pădure, coborîtă de pe cal și urcată în trăsură, în răstimp de mai puțin de trei sau patru minute, cu toate că se zbătuse pe cît putuse mai mult, apoi trăsura se îndepărtase într-un tunet de roți, asemenea carului lui Capaneu[1] pe podul de aramă. În fața ei se așezase respectuos bărbatul mascat care o dusese pe șa.

La o mișcare pe care o făcu Isabela spre a-și scoate capul pe portieră, bărbatul întinse brațul și o opri. Nu-i era cu putință să lupte împotriva acestui braț de fier. Isabella se așeză din nou și începu să strige, nădăjduind că va fi auzită de vreun trecător.

— Domnișoară, liniștiți-vă, vă rog, spuse misteriosul răpitor cu toate formele celei mai alese politeți. Nu mă siliți să întrebuințez constrîngerea fizică împotriva unei persoane atît de încîntătoare și de adorabile. Nu vi se vrea răul, ba, poate chiar vi se vrea mult bine. Nu vă încăpățînați în răzvrătiri inutile; dacă veți fi cuminte, voi avea față de dumneavoastră atitudinea cea mai cuviincioasă, și nici chiar o regină în captivitate nu ar fi mai bine tratată; însă dacă faceți tărăboi, dacă vă agitați și strigați după un ajutor care nu vă va veni nicidecum, atunci am cu ce să vă constrîng. Asta o să vă facă mută, iar astălaltă o să vă facă să stați liniștită.

---

[1] Una dintre cele șapte căpetenii care au asediat Teba.

Și omul scoase din buzunar un căluș lucrat cu multă artă și o frînghie lungă de mătase, încolăcită de mai multe ori.

— Ar fi o barbarie, continuă el, să aplici soiul ăsta de botniță sau de iabașă pe o gură atît de fragedă, de trandafirie și de dulce ca mierea; ochiurile din frînghie, recunoașteți și dumneavoastră, s-ar potrivi și ele, de asemenea, foarte rău la niște încheieturi micuțe și delicate, făcute pentru a purta brățări de aur constelate cu diamante.

Tînăra comediană, oricît ar fi fost de mîniată și de întristată, se supuse în fața acestor argumente, care, într-adevăr, erau temeinice. Rezistența fizică nu putea sluji la nimic. Isabella se refugie așadar în colțul trăsurii și rămase tăcută. Dar suspine îi umflau pieptul și din frumoșii ei ochi se rostogoleau lacrimi peste obrajii palizi, asemenea unor picături de ploaie pe un trandafir alb. Gîndul o purta la primejdiile ce-i pîndeau virtutea și la disperarea lui Sigognac.

„După criza nervoasă, gîndi bărbatul mascat, urmează criza umedă; lucrurile își continuă cursul lor regulat. Cu atît mai bine, mi-ar fi displăcut să mă port cu brutalitate cu fata asta drăguță".

Pitită în colțul ei, Isabella arunca din cînd în cînd cîte o privire temătoare înspre paznicul ei, care observă acest lucru și îi spuse cu o voce pe care se străduia s-o facă blajină, cu toate că era de felul ei aspră:

— Domnişoară, nu aveţi de ce să vă temeţi de mine, eu sînt un bărbat curtenitor şi nu voi făptui nimic care să nu vă fie pe plac. Dacă soarta m-ar fi răsfăţat mai mult cu darurile sale, fără nici o îndoială, aşa cinstită, frumoasă şi înzestrată cum sînteţi, nu v-aş fi răpit în folosul altuia ; dar asprimile soartei silesc uneori scrupulele să săvîrşească nişte acte puţin cam bizare.

— Recunoaşteţi, aşadar, spuse Isabella, că aţi fost plătit spre a mă răpi, faptă infamă, nedreaptă şi crudă.

— După cele ce-am făcut, răspunse bărbatul mascat cu tonul cel mai liniştit, ar fi cu totul de prisos s-o mai neg. Sîntem astfel pe caldarîmul Parisului un anumit număr de filozofi, fără de pasiuni, care, pentru bani, ne interesăm de pasiunile altora şi aranjăm lucrurile astfel încît să şi le poată satisface, împrumutîndu-le spiritul şi curajul nostru, creierul şi braţul nostru. Dar, ca să schimbăm discuţia, cît de fermecătoare eraţi în ultima comedie ! Aţi declamat scena mărturisirii cu o graţie fără de asemănare. V-am aplaudat grozav de zgomotos. Perechea aceea de mîini care răsunau ca lopeţile de bătut rufe, ale spălătoreselor, eu eram !

— Am să vă spun la rîndul meu : să isprăvim cu vorbele şi complimentele acestea deplasate. Încotro mă duceţi astfel, în ciuda voinţei mele, şi în dispreţul oricărei legi şi bune-cuviinţe ?

— N-aş putea să vă spun, şi de altminteri acest lucru v-ar fi cu desăvîrşire inutil; sîntem obligați să păstrăm secretul asemenea duhovnicilor şi doctorilor; discreția cea mai desăvîrşită este absolut necesară în soiul acesta de treburi oculte, periculoase şi bizare, care sînt conduse de umbre anonime şi mascate. Adeseori, pentru mai multă siguranță, noi nu-l cunoaştem pe cel care ne pune la lucru şi nici el nu ne cunoaşte.

— Aşadar, nu ştii mîna care te împinge la fapta aceasta insultătoare şi vinovată de a răpi o tînără ce călătoreşte pe şosea, din mijlocul tovarăşilor ei ?

— Chiar dacă ştiu, chiar dacă nu ştiu, înseamnă acelaşi lucru, deoarece conştiința îndatoririlor mele îmi ferecă pliscul. Căutați printre îndrăgostiții dumneavoastră pe cel mai înflăcărat şi față de care vă purtați mai cu asprime. De bună seamă că acesta este, fără nici un pic de îndoială.

Văzînd că nu va mai scoate nimic de la el, Isabella nu mai adresă nici o vorbă paznicului ei. Dealtminteri, ea nu se îndoia cîtuşi de puțin că Vallombreuse era autorul loviturii: modul amenințător în care îi aruncase, din pragul uşii, cuvintele: „La revedere, domnişoară !“ cu prilejul vizitei din strada Dauphine, i se întipărise în memorie, şi cu un bărbat de acest soi, atît de furios în dorințele sale, atît de violent în capriciile sale, această simplă frază nu prevestea nimic bun. Convingerea aceasta îi îndoia spaimele bietei co-

mediene, care pălea gîndindu-se la asalturile pe care avea să le îndure neprihănirea sa sufletească din partea acestui senior trufaş, mai rănit în orgoliu decît în iubire. Ea nădăjduia că are să-i vină în ajutor curajul lui Sigognac. Dar acest prieten credincios şi viteaz reuşi-va el să o descopere la timp, în ascunzişul greu de dibuit unde o duceau răpitorii ei ? „Oricum, îşi spuse ea, dacă acest duce rău va voi să mă înfrunte, am la piept cuţitul Chiquitei şi îmi voi sacrifica viaţa onoarei". Luarea acestei hotărîri îi aduse un pic de linişte.

Caleaşca gonea in acelaşi ritm de două ore, fără altă oprire decît pentru cîteva minute spre a schimba caii la un popas hotărît dinainte. Deoarece perdelele lăsate împiedicau vederea, Isabella nu putea ghici în ce direcţie era dusă. Cu toate că nu cunoştea regiunea, dacă ar fi avut posibilitatea să privească afară, ea s-ar fi orientat cît de puţin după soare ; dar era dusă cu sila, neştiută de nimeni, spre necunoscut.

Răsunînd pe bîrnele ferecate ale unei podişti de castel, roţile caleştii o înştiinţară pe Isabella că ajunseseră la capătul drumului. Într-adevăr, trăsura se opri, portiera se deschise, şi bărbatul mascat întinse mîna tinerei comediene spre a coborî.

Isabella aruncă o privire în jurul ei şi văzu o curte mare, mărginită de patru clădiri din cărămidă, a căror culoare roşiatică timpul o schimbase într-o nuanţă mohorîtă, destul de lugubră. Ferestre strîmte şi lungi străpungeau faţadele in-

terioare, şi îndărătul geamurilor verzui se zăreau obloane închise, ceea ce însemna că încăperile pe care le luminau erau nelocuite de multă vreme. Fiecare dală din curte era încadrată într-o ramă de muşchi, iar la picioarele zidurilor groase crescuseră cîteva buruieni. În partea de jos a peronului, doi sfincşi în stil egiptean îşi întindeau, pe un soclu, ghearele năpădite de muşchi, iar pete din acea lepră, galbenă şi cenuşie, ce se prinde de pietrele vechi, le tărcau crupele rotunde. Deşi pătruns de acea tristeţe pe care absenţa stăpînului o imprimă locuinţelor, castelul necunoscut avea încă o înfăţişare foarte bună şi trăda marea nobleţe. Era pustiu, dar nu părăsit şi nu se observa nici un semn de ruină. Trupul era intact, numai sufletul lipsea.

Bărbatul mascat o dete pe Isabella în grija unui soi de lacheu îmbrăcat într-o livrea cenuşie. Lacheul o conduse pe o scară spaţioasă, cu balustrada bogat ornamentată, ce se răsucea în sumedenii de încolăciri şi arabescuri lucrate în fier, la modă sub trecuta domnie, spre un apartament care, odinioară, de bună seamă că fusese considerat *nec plus ultra* al luxului, şi a cărui bogăţie ofilită preţuia nici vorbă cît eleganţa modernă. Pereţii primei camere erau căptuşiţi cu lemn de stejar vechi, reprezentînd arhitecturi cu pilaştri, cornişe şi rame din frunze sculptate, care încadrau tapiţerii de Flandra ce înfăţişau felurite peisaje. În

cea de-a doua încăpere, îmbrăcată de asemenea în lemn de stejar, dar cu o ornamentație mai meșteșugită și mai bine scoasă în relief de poleielile cu aur, picturile luaseră locul tapițeriilor și reprezentau alegorii al căror sens ar fi fost destul de greu de descoperit sub fumul așternut de vreme și sub straturile de lac galben ; părțile întunecate se lățiseră și numai regiunile luminoase se mai deosebeau. Aceste figuri de divinități, de nimfe și de eroi se desprindeau pe jumătate din obscuritate și, neputînd fi deslușite decît prin părțile lor luminoase, produceau un efect ciudat, care, seara, la lumina îndoielnică a unei lămpi, putea deveni înfricoșător. Patul ocupa un iatac spațios și era acoperit cu o cuvertură din tapițerie lucrată cu acul, vărgată cu benzi de catifea ; totul era neînchipuit de măreț, dar în tonuri potolite. Cîteva fire de aur și de argint străluceau printre mătăsurile și veșmintele de lînă decolorate, iar rosături vinețiі răsfrîngeau nuanța altădată roșie a stofei. Pe o măsuță de toaletă, admirabil sculptată, se apleca o oglindă de Veneția care îi arătă Isabellei paloarea și trăsăturile de nerecunoscut ale chipului. Un foc zdravăn, care dovedea că tînăra comediană era așteptată, ardea în cămin, un monument spațios susținut de hermeși fixați în socluri, și totul încărcat de volute, console, ghirlande și ornamente de o bogăție puțin cam greoaie, în mijlocul cărora era înrămat portretul unui

dovadă de o putere neobişnuită de a turna pe gît. Era omul care o dusese pe Isabella de-a curmezişul calului şi, întrucît îşi scosese masca, oricui îi era îngăduit să-i contemple faţa albă ca brînza în care pîlpîia un nas înfierbîntat pînă la roşu. După nasul acesta de culoarea cireşii, l-am recunoscut pe Malartic, prietenul lui Lampourde.

bărbat, a cărui expresie o izbi tare mult pe Isabella. Această figură nu-i era necunoscută: i se părea că și-o reamintește așa cum la deșteptare îți reamintești una din acele imagini zărite în vis și care, nerisipindu-se odată cu visul, te urmărește vreme îndelungată în viață. Era un cap palid, cu ochi negri, cu buze rumene, cu părul castaniu, ce mărturiseau vîrsta de patruzeci de ani și o mîndrie plină de noblețe. O cuirasă din oțel lustruit, vărgată de panglici de aur încrustate cu email negru, și peste care era petrecută o eșarfă albă, îi acoperea pieptul. Cu toate gîndurile năpădite de griji și de groază, foarte îndreptățite, pe care i le insufla situația sa, Isabella nu se putea opri să nu privească la acest portret și să nu-și ațintească ochii asupra lui ca fascinată. Era în această figură o oarecare asemănare cu chipul lui Vallombreuse; dar expresia era atît de diferită, încît această legătură se risipea numaidecît.

Isabella se găsea în această stare de reverie cînd lacheul în livrea cenușie, care se depărtase pentru cîteva momente, se întoarse cu doi valeți ce purtau o măsuță cu un singur tacîm, și ii spuse captivei: „Domnișoara este servită". Unul dintre valeți apropie, în liniște, un fotoliu, altul dete la o parte capacul unei supiere de argint vechi, masiv, din care se înălță un vîrtej de abur ce răspîndea un miros agreabil, vestind o supă tare gustoasă.

urcat drept în sus, pieptiş, căptuşeala din piatră a şanţului. Un soi de alee, alcătuită din arbori seculari plantaţi în jurul reşedinţei, o împiedica cu totul să privească în zare. De la ferestre nu se zăreau decît crengile încolăcite ale copacilor, care, chiar dezbrăcate de frunze, astupau perspectiva. Trebuia să renunţe la orice speranţă de fugă sau de eliberare, şi să aştepte întîmplările cu acea nelinişte nervoasă, poate mai rea decît catastrofa cea mai teribilă.

Pe bună dreptate biata Isabella tresărea la cel mai uşor zgomot. Murmurul apei, un suspin al vîntului, o trosnitură a lemnăriei, piriitul focului, îi iscau pe spate broboane reci. În fiecare moment aştepta să se deschidă o uşă, să se deplaseze vreun panou, trădînd un coridor secret, iar din acest cadru sumbru să iasă *cineva*, om sau fantomă. Poate că spectrul ar fi înspăimîntat-o chiar mai puţin. Odată cu crepusculul ce se lăsa tot mai mult, spaimele îi sporeau ; pe uşă intră un lacheu viguros, aducînd un sfeşnic încărcat cu luminări ; Isabella fu cît pe-aci să leşine.

În timp ce Isabella tremura de groază în apartamentul ei singuratic, răpitorii benchetuiau într-o sală scundă : întrucît ei trebuiau să rămînă în castel ca un fel de garnizoană, în cazul unui atac din partea lui Sigognac. Beau cu toţii ca nişte bureţi, însă unul dintre ei, mai cu seamă, dădea

În ciuda supărării pe care i-o provocase această aventură, Isabella simțea că-i e foame, fapt pentru care se dojenea, ca și cum natura ar uita vreodată de drepturile sale ; dar gîndul că aceste bucate ar putea să conțină vreun narcotic ce-ar lăsa-o pradă, fără de apărare, în fața atacurilor, o opri și îndepărtă farfuria în care apucase să vîre lingura.

Lacheul în livrea cenușie păru să-i ghicească teama și, în fața Isabellei, gustă din vin, din apă și din toate bucatele ce erau așezate pe masă. Prizoniera, un pic mai liniștită, luă o înghițitură de supă, mîncă o îmbucătură de pîine, supse o aripă de pui și odată terminată această masă ușoară, cum emoțiile de peste zi îi pricinuiseră friguri, își apropie fotoliul de foc și rămase astfel o bucată de vreme, cu cotul rezemat de brațul jilțului, cu bărbia în mînă și cu gîndurile pierdute într-o vagă și dureroasă visare.

Isabella se ridică apoi și se apropie de fereastră, spre a vedea ce perspectivă i se deschide în fața ochilor. Nu existau nici zăbrele, nici bare, nici ceva care să-i reamintească de-o închisoare. Dar, aplecîndu-se, văzu, la poalele zidului, apa stătută și înverzită a unui șanț adînc ce înconjura castelul. Podișca peste care trecuse trăsura era ridicată și, afară numai dacă n-ai fi trecut șanțul înot, orice mijloc de comunicare cu exteriorul era cu neputință. Chiar și atunci, ar fi fost tare greu de

XVI

VALLOMBREUSE

Rămasă singură în această încăpere necunoscută, în care primejdia putea să se ivească dintr-un moment într-altul sub o formă misterioasă, Isabella își simțea inima apăsată de-o spaimă de nedescris, cu toate că viața ei rătăcitoare o făcuse mai curajoasă decît sînt femeile de obicei. Cu toate acestea, locul nu avea nimic sinistru, cu luxul lui vechi, dar bine conservat. Flăcările dansau voioase peste butucii enormi din cămin ; luminările aruncau o lumină vie, care pătrundea pînă în cele mai mici unghere, izgonind odată cu întunericul himerele fricii. O căldură dulce domnea în încăpere și totul îmbia la moliciunile traiului tihnit. Picturile din cadre primeau prea multă lumină pentru a căpăta aspecte fantastice, iar, în rama sa bogat împodobită, de deasupra căminului, portretul de bărbat care îi atrăsese atenția Isabellei nu avea acea privire fixă și care totuși pare că te urmărește, atît de înfricoșătoare la unele portrete.

Părea mai degrabă să surîdă cu o bunătate liniștită și protectoare, asemenea unei icoane de sfînt pe care îl poți invoca în clipele de primejdie. Toate aceste lucruri calme, liniștitoare, ospitaliere, nu-i destindeau deloc nervii Isabellei, ce vibrau asemenea corzilor întinse ale unei chitare pe care tocmai le-ai făcut să tremure ; ochii îi rătăceau de jur-împrejur, căutînd neliniștiți și pe furiș, voind să vadă și temîndu-se să vadă, iar simțurile sale ațîțate peste măsură deslușeau cu groază, în mijlocul adîncii liniști a nopții, acele zgomote imperceptibile care înseamnă vocea tăcerii. Doar Dumnezeu știa ce sensuri teribile le dădea ea ! În curînd neliniștea îi deveni atît de puternică, încît se hotărî să părăsească această încăpere atît de luminată, de caldă și de tihnită, spre a se aventura prin coridoarele castelului, cu pericolul de a se întîlni cu niscaiva fantome, în căutarea vreunei ieșiri uitate sau a unui loc de refugiu. După ce s-a asigurat că ușile camerei sale nu erau încuiate cu cheia întoarsă de două ori, luă de pe măsuță lampa pe care lacheul o lăsase pentru noapte și, apărînd-o cu mîna, porni la drum.

Mai întîi întîlni scara cu rampa cu ornamente complicate din fier, pe care o urcase sub escorta slugii ; o coborî, gîndindu-se, pe bună dreptate, că nici o ieșire favorabilă evadării sale nu se putea afla la primul etaj. În josul scării, sub vestibul, zări o ușă mare cu două canaturi ; răsucind clanța,

ușa se deschise în fața ei cu o trosnitură de lemn și cu un scîrțîit din țîțîni, al căror zgomot i se păru aidoma tunetului, cu toate că ar fi fost cu neputință să-l auzi la trei pași. Lumina slabă a lămpii ce pîrîia în aerul jilav al unui apartament mult timp închis îi înfățișă sau mai degrabă o făcu pe tînăra comediană să zărească o încăpere vastă, nu dărăpănată, dar avînd acel aspect mort al camerelor ce nu mai sînt locuite ; bănci mari de stejar se rezemau de pereții îmbrăcați în tapete înfățișînd felurite personaje, de care atîrnau trofee de arme, mănuși de oțel, spade și scuturi, ce-și trădau existența prin străfulgerări bruște. O masă grea, cu picioare masive, de care tînăra fu cît pe-aci să se lovească, trona în mijlocul încăperii ; o ocoli, dar care nu-i fu groaza cînd, apropiindu-se de ușa ce se afla față în față cu aceea pe unde intrase, și care dădea în sala următoare, zări două forme omenești înarmate din cap pînă-n picioare, ce stăteau nemișcate în chip de sentinele de fiecare parte a pervazului ușii, cu mănușile de oțel încrucișate pe garda spadelor nemaipomenit de mari, ce-și înfigeau vîrfurile în pămînt ; deschizăturile căștilor le făceau să semene cu niște chipuri de păsări hidoase, găurile imitînd luminile ochilor, iar partea din vizieră ce apăra nasul aducînd cu un cioc ; pe coamele coifului se zbîrleau, ca niște aripi agitate și palpitînde, foițe de fier cizelate în formă de pene ; pîntecele plastronului, peste care fusese aplicată o pojghiță strălucitoare,

se bomba într-un chip ciudat, de parcă ar fi fost săltat de o respiraţie adîncă; din genunchiere şi din apărătoarele coatelor ţîşnea cîte un vîrf de oţel curbat ca o gheară de vultur, iar vîrful apărătoarelor picioarelor se alungea în chip de pinten. La lumina şovăitoare a lămpii ce tremura în mîna Isabellei, aceste două fantome de fier căpătau o înfăţişare cu adevărat înfricoşătoare şi tare nimerită pentru a înspăimînta pînă şi firile cele mai curajoase. De aceea, pe bună dreptate, palpita atît de puternic inima bietei Isabella, încît îi auzea bătăile şi îi simţea zvîcniturile pînă în grumaz. Să fiţi convinşi că în acele momente Isabella regreta că îşi părăsise camera pentru această plimbare nocturnă plină de riscuri. Totuşi, întrucît războinicii nu se mişcau cîtuşi de puţin, deşi ar fi trebuit să-i remarce prezenţa, şi cum nu aveau aerul că vor să-şi agite spadele spre a-i bara trecerea, Isabella se apropie de unul dintre ei şi îi puse lampa sub nas. Omul înarmat nu se emoţionă cîtuşi de puţin şi îşi păstră ţinuta cu o desăvîrşită nepăsare. Isabella, prinzînd curaj şi bănuind adevărul, îi săltă viziera care, deschisă, lăsa să se vadă doar un gol cufundat în întuneric, asemenea căştilor cu care sînt împodobite blazoanele. Cele două sentinele nu erau altceva decît panoplii, armuri germane curioase, puse acolo pe scheletul unui manechin. Însă iluzia îi era pe deplin îngăduită unei biete prizoniere ce rătăcea la vreme de noapte printr-un castel singuratic, într-atît

acele carapace metalice, turnate pe un trup omenesc ca niște statui ale războiului, aminteau de forma omului chiar fiind goale, și o făceau chiar mai înspăimîntătoare prin severitatea unghiurilor și a nodurilor de la articulații. Isabella, cu toată tristețea ce-o stăpînea, nu se putu opri să nu surîdă recunoscîndu-și greșeala, și, asemenea eroilor din romanele cavalerești, care, cu ajutorul unui talisman, au sfărîmat vraja ce apăra un castel fermecat, ea păși vitejește în cea de-a doua sală, fără să-i mai pese de aici înainte de cei doi paznici neputincioși.

Era o sufragerie spațioasă, așa cum stăteau mărturie bufetele înalte din lemn de stejar sculptat, în care licăreau nedeslușit grămezi de argintărie : ibrice, solnițe, cutii pentru mirodenii, cupe mari cu picior, vase pîntecoase, farfurii mari de argint sau de argint aurit, asemănătoare unor scuturi sau roți de car, sticlării de Boemia și de Veneția, cu forme subțiratice și capricioase, care surprinse de lumină, aruncau focuri verzi, roșii și albăstrii. Scaune cu spătarul pătrat orînduite în jurul mesei păreau să aștepte niște invitați ce nu aveau să vie, iar peste noapte, puteau să slujească unui festin de umbre. O piele veche de Cordoba, gofrată cu aur și acoperită cu flori, așternută deasupra unei căptușeli din lemn de stejar ce se ridica pînă la jumătatea peretelui, era luminată pe alocuri de reflexe roșietice și dădea

obscurității o bogăție caldă și sumbră. Isabella întrevăzu dintr-o privire aceste vechi măreții și se grăbi să pășească pragul celei de-a treia porți.

Această sală, care părea să fie salonul de onoare, era mai mare decît celelalte, și ele dealtminteri foarte spațioase. Lumina săracă a lămpii nu lumina ungherele îndepărtate, iar slaba ei lucire se stingea, la cîțiva pași de Isabella, în firicele gălbui asemenea razelor unei stele prin ceață. Oricît de palidă ar fi fost, lumina aceasta era îndestulătoare pentru a se putea vedea prin întuneric și pentru a da tenebrelor întruchipări înfricoșătoare și diforme, schițe vagi, pe care teama le desăvîrșea. Fantome se drapau cu faldurile perdelelor ; brațele fotoliilor păreau să învăluiască spectre, iar stafii monstruoase se înghemuiau prin ungherele întunecate, încolăcite în chip hidos sau agățate cu unghii de liliac.

Înfrînîndu-și spaimele himerice, Isabella își continuă drumul și văzu în fundul sălii un baldachin seniorial acoperit cu pene, împodobit cu armorii, al căror blazon ar fi fost tare greu de descifrat, care se înălța deasupra unui jilț în formă de tron, așezat pe o estradă, acoperită cu un covor, la care se ajungea prin trei trepte. Toate acestea, stinse, confuze, scăldate în întuneric și trădate numai de cîte un reflex de lumină, căpătau, datorită misterului, o măreție sălbatică și uriașă. Ai fi spus că e un scaun demn de a prezida un sanhedrin de spirite, și n-ar fi fost nevoie de un

mare efort de imaginație spre a vedea acolo un înger sumbru, așezat între lungile-i aripi negre.

Isabella iuți pasul și, oricît de ușor i-ar fi fost mersul, scîrțiitul încălțămintei sale căpăta, în mijlocul acestei tăceri, rezonanțe îngrozitoare. Cea de-a patra sală era o cameră de culcare, ocupată în parte de un pat enorm, ale cărui perdele, din damasc de India, de un roșu închis, cădeau greoaie în jurul așternutului. În spațiul dintre pat și perete lucea un crucifix de argint, așezat deasupra unui scaun de rugăciune din abanos.

Un pat cu perdelele trase, chiar și ziua, are ceva neliniștitor. Te întrebi ce se află înapoia acestor draperii lăsate ; dar noaptea, într-o încăpere părăsită, un pat închis complet este înfricoșător. El poate să ascundă un somnoros, la fel de bine ca și un cadavru sau chiar un om viu ce stă la pîndă. Isabellei i se păru că aude îndărătul perdelelor ritmul intermitent și profund al unei respirații de om adormit ; să fi fost oare o iluzie sau o realitate ? Ea nu îndrăzni să se convingă de acest fapt îndepărtînd faldurile stofei roșii și lăsînd să se abată pe pat razele de lumină ale lămpii ce-o avea.

Biblioteca urma camerei de culcare , în dulapuri, deasupra cărora erau așezate busturi de poeți, de filozofi și de istorici, care o priveau pe Isabella cu ochii lor mari, albi, sumedenie de volume, aflate cam în neorînduială, își arătau cotoarele etichetate, cu cifre și titluri, al căror aur se re-

însufleţea la trecerea luminii. În acel loc clădirea făcea un colţ în unghi drept şi dădeai într-o galerie lungă, ce ocupa o altă faţadă a curţii. Era galeria în care se succedau, în ordine cronologică, portretele de familie. Un şir de ferestre corespundea peretelui pe care erau agăţate portretele prinse în rame de aur vechi şi înroşit. Obloane străbătute în partea de sus de cîte o deschizătură ovală închideau ferestrele, iar această rînduială crea în acel moment un efect ciudat. Luna răsărise, şi prin spaţiul acestor deschizături trimitea o rază care reflecta imaginea pe peretele opus; se întîmpla uneori ca pata de lumină vineţie să cadă pe chipul unui tablou şi să se potrivească acolo asemenea unei măşti palide. În lucirea aceasta magică, pictura căpăta o viaţă ce-ţi stîrnea nelinişte, cu atît mai mult cu cît trupul, rămînînd în întuneric, capetele acestea cu palori argintate, ce se reliefau brusc, păreau să ţîşnească din ramele lor asemenea unor sculpturi, parcă pentru a o vedea pe Isabella cum trece. Altele, pe care le atingea numai lumina palidă a lămpii, îşi păstrau sub lacul îngălbenit atitudinea lor moartă, plină de solemnitate, dar se părea că prin pupilele lor negre sufletul strămoşilor venea să privească lumea ca prin nişte deschizături făcute anume; şi acestea nu erau efigiile cele mai puţin sinistre din colecţie.

Traversarea acestei galerii mărginite de figuri fantastice însemna pentru curajul Isabellei o faptă

la fel de bravă ca aceea a unui soldat de a merge la pas prin fața focului unui pluton. O sudoare rece stîrnită de spaimă îi înmuia cămășuța între umeri și își imagina că, înapoia ei, aceste fantome cu cuirase și cu tunici împodobite cu ordine cavalerești, bătrînele nobile cu gulere înalte încrețite și cu turnele peste măsură de mari, coborau din ramele lor și porneau s-o urmărească într-o procesiune funebră. Isabella credea chiar că le aude pașii de umbre cum ating, pe nesimțite, parchetul, pe urmele ei.

În sfîrșit, ajunse la extremitatea acestui larg coridor, unde întîlni o ușă de sticlă ce dădea în curte; Isabella o deschise, nu fără a-și învineți degetele cu vechea cheie ruginită, pe care o răsuci cu greu în broască, și, după ce avu grijă să pună la adăpost lampa, pentru a o regăsi cînd avea să se reintoarcă, ieși din galerie, locaș de spaime și de iluzii nocturne.

La vederea cerului liber, pe care cîteva stele, nemistuite cu totul de slaba lumină albă a lunii, străluceau cu o sclipire argintie, Isabella se simți năpădită de o bucurie nespus de plăcută și de profundă, ca și cum s-ar fi reîntors de la moarte la viață; i se părea că Dumnezeu o vedea acum de pe bolta sa cerească, în timp ce-ar fi putut prea bine să o uite, pe cînd era pierdută în acele tenebre adînci, sub tavanele opace, prin acel dedal de camere și de coridoare. Cu toate că situația ei nu se îmbunătățise cu nimic, o povară imensă i

se ridicase de pe piept. Isabella își continuă explorările, dar curtea era închisă strașnic de pretutindeni, asemenea incintei unei fortărețe, cu excepția unei poterne sau arcade din cărămizi, ce dădea, probabil, spre șanț · deoarece, aplecîndu-se cu băgare de seamă, simți răceala umedă a apei adînci ce-i atingea fața ca o adiere de vînt, și auzi murmurul slab al unui mic val ce se sparse de piciorul șanțului. Probabil că prin acest loc se aprovizionau bucătăriile castelului ; dar pentru a ajunge sau a te îndepărta de aici, era nevoie de o mică barcă, aflată, fără îndoială, la baza meterezului, în vreun ungher cu apă, la care Isabellei nu-i stătea în putință să ajungă.

Evadarea era deci imposibilă și pe aici, la fel ca și prin celelalte părți. Ceea ce explica libertatea relativă îngăduită prizonierei. Avea colivia deschisă, asemenea acelor păsări exotice ce sînt aduse pe corăbii și despre care se știe că sînt nevoite să se întoarcă și să se agațe de catarg după vreo scurtă excursie, deoarece pămîntul cel mai apropiat se află încă atît de departe, că aripile li s-ar frînge mai înainte de-a ajunge la liman. Șanțul ce da roată castelului îndeplinea rolul oceanului din jurul corăbiei.

Într-un colț al curții, o licăreală roșiatică se furișa prin obloanele unei săli scunde și, în liniștea nopții, o gălăgie nedeslușită venea dinspre acest ungher scăldat în întuneric. Tînăra se îndreptă spre locul de unde porneau razele de

lumină și frînturile de zgomot, împinsă de o curiozitate lesne de conceput; își lipi ochii de crăpătura unui oblon închis mai puțin bine decît celelalte, și putu să descopere cu ușurință ce se petrecea înlăuntrul sălii.

In jurul unei mese pe care o lumina o lampă cu trei feștile, atîrnată de tavan cu un lanț de aramă, chefuiau niște vlăjgani sălbatici și grosolani la înfățișare, în care Isabella, cu toate că nu-i văzuse decît mascați, recunoscu fără greutate pe bărbații care luaseră parte la răpirea ei. Erau Piedgris, Tordguelle, la Râpée și Bringuenarilles [1], al căror fizic răspundea acestor nume încîntătoare. Razele de lumină ce cădeau de sus făceau să le lucească frunțile, le cufundau ochii în întuneric, le scoteau la iveală muchia nasurilor și se agățau de mustățile lor bizare, astfel încît exagerau și mai mult sălbăticia acestor căpățîni, ce nu aveau cîtuși de puțin nevoie de așa ceva pentru a ți se părea înfricoșătoare. Un pic mai departe, la capătul mesei, ca un brigand de provincie ce nu putea sta pe aceeași treaptă cu niște spadasini din Paris, ședea Agostin, care se descotorosise de peruca și de barba falsă ce-i slujiseră să facă pe orbul. La locul de onoare se afla Malartic, ales în unanimitate regele festinului. Fața îi era mai palidă și nasul mai roșu ca de obicei, fenomen care putea fi explicat prin numărul de sticle

[1] Pictor cenușiu, Frînge-mutră, Coate-goale și Prăjină.

goale rînduite pe bufet ca niște trupuri secerate într-o bătălie, precum și prin numărul de sticle pline pe care pivnicerul i le așeza dinainte cu o iuțeală ce nu obosea.

Din vorbăria confuză a băutorilor, Isabella nu desluși decît cîteva cuvinte, al căror sens îi scăpa cele mai adesecori : deoarece erau vorbe de tripou, de cîrciumă și de sală de arme, cîteodată chiar expresii hidoase de argou, împrumutate din dicționarul Curții Miracolelor, unde se vorbesc limbile Egiptului și ale Boemiei ; nu găsi nimic printre aceste vorbe care s-o lămurească asupra soartei ce îi fusese hotărîtă și, pătrunsă un pic de frig, se pregătea să plece, cînd, Malartic, spre a face tăcere, dădu o lovitură îngrozitoare cu pumnul în masă, încît sticlele prinseră să se clatine de parcă ar fi fost bete, iar paharele zornăiră ciocnindu-se unele de altele, stîrnind un clinchet cristalin, ce corespundea cu muzica notelor ut, mi, sol, si. Bețivanii, oricît ar fi fost de îndobitociți, săriră în sus de un cot de pe băncile lor, și toate mutrele se întoarseră, cît ai clipi din ochi, către Malartic.

Profitînd de acest moment de liniște în vacarmul chefului, Malartic se ridică, înălțîndu-și paharul așa ca vinul să scînteieze în lumină ca nestemata unui inel, și luă cuvîntul :

— Prieteni, să ascultați cîntecul ăsta pe care eu l-am făcut, fiindcă mă slujesc de liră la fel de bine ca și de spadă, e un cîntec bahic, așa cum

îi șade bine unui bețiv pe cinste. Peștii, care beau apă, sînt muți ; dacă ar bea vin, cu siguranță că ar cînta. Așadar, să dovedim că sîntem din spița omenească, printr-un chef cu muzică.

— Cîntecul ! cîntecul ! strigară Bringuenarilles, la Râpée, Tordgueule, și Piedgris, incapabil să urmărească această dialectică subțire.

Malartic își drese glasul prin cîteva zdravene hum ! hum ! și, cu toate fasoanele unui cîntăreț, chemat în salonul regelui, cu o voce care, deși puțin cam răgușită, nu era lipsită de calități, cîntă cupletele următoare :

„Lui Bachus, cel bețiv, ce-ntreaga lume-l știe,
Noroc ! noi să-i urăm, cîntînd cu mic cu mare :
Slăvit al viței sînge de-a pururea să fie,
Ce iese din ciorchinii, cu sîrg storșiți în vie !
Trăiască, vivat, ura, rubinul în licoare !

Sîntem preoții viței an de an,
Mereu purta-vom ale vinului culori.
Avem în sticle suliman,
Ce la obraz ne face rumeciori
Iară pe nas ne-așterne flori.

Rușine celui ce din apa chioară a gustat,
În loc cu vinul proaspăt să se îndulcească !
În fața cănilor să stea îngenuncheat,
Sau în broscoi să fie preschimbat,
Și prin băltoace să se bălăcească !“

Cîntecul fu primit cu strigăte de bucurie, şi Tordgueule, care avea pretenţia că se pricepe în materie de poezie, nu se sfii să-l proclame pe Malartic emulul poetului Saint-Amand, părere ce dovedea cît de mult falsifica beţia putinţa de judecată a cumătrului. Se hotărî să se bea cîte un pahar de vin plin ochi în onoarea cîntăreţului, iar cînd cupele fură golite, fiecare şi-o deşertă pe gît pînă la ultima picătură, spre a dovedi că şi-au băut în chip cinstit porţia. Duşca asta îi dete gata pe cei mai slabi din bandă : la Râpée alunecă sub masă, unde sluji de saltea lui Bringuenarilles. Piedgris şi Tordgueule, mai voinici, îşi lăsară doar să le cadă capetele înainte şi adormiră, avînd drept pernă braţele încrucişate. În ceea ce-l privea pe Malartic, se ţinea drept în scaun, cu cana în mînă, cu ochii holbaţi şi cu nasul stacojiu, dar de un roşu atît de viu, că părea să arunce scîntei asemenea unui fier scos din cuptor ; repeta mecanic, cu stupiditatea solemnă a beţiei înfrînate, fără ca nimeni să cînte în cor cu el :

„Lui Bachus, cel beţiv, ce-ntreaga lume-l ştie.
Noroc ! noi să-i urăm, cîntînd cu mic cu mare...“

Dezgustată de acest spectacol, Isabella nu mai privi prin deschizătura oblonului şi îşi continuă investigaţiile, care o aduseră curînd sub bolta unde atîrnau, cu contra-greutăţile lor, lanţurile punţii trasă către castel. Nu exista nici o speranţă să pună în mişcare maşinăria aceasta greoaie, şi

cum trebuia să coboare puntea spre a pleca, locul neavînd altă ieşire, captiva se văzu nevoită să renunţe la orice proiect de evadare. Isabella merse să-şi reia lampa din locul unde o lăsase, în galeria portretelor, pe care o străbătu de data aceasta cu mai puţină groază, deoarece cunoştea acum obiectul spaimei sale, iar frica este stîrnită de necunoscut. Traversă repede biblioteca, sala de onoare şi toate încăperile pe care le explorase cu precauţii pline de spaimă. Armurile de care se speriase atît de mult i se părură aproape vrednice de rîs şi, cu paşi hotărîţi, urcă scara pe care o coborîse cu puţin timp înainte, ţinîndu-şi răsuflarea şi păşind în vîrful picioarelor, de teamă să nu trezească cel mai uşor ecou aţipit în încăperea sonoră de sub scară.

Dar care nu-i fu spaima cînd zări, din pragul încăperii sale, o figură ciudată, aşezată la gura căminului ! Nu era, cu siguranţă, o fantomă, deoarece lumina luminărilor şi reflexele focului din cămin o luminau într-un chip prea desluşit pentru ca să te poţi înşela ; era un trup slăbuţ şi delicat, este adevărat, dar foarte însufleţit, aşa cum o dovedeau doi ochi mari, negri, aruncînd o văpaie sălbatică, ce nu aveau cîtuşi de puţin privirea fără vlagă a spectrelor, şi care se aţinteau cu o linişte fascinantă asupra Isabellei, încadrată de pervazul uşii. Pletele lungi, negre, aruncate pe spate, îţi îngăduiau să vezi în toate amănuntele sale un chip cu pielea măslinie, cu trăsături fin sculptate, de

o slăbiciune tinerească şi vivace, a cărei gură întredeschisă descoperea nişte dinţi de o albeaţă strălucitoare. Miinile pirlite de traiul în aerul liber, dar micuţe, le ţinea încrucişate la piept, de se vedeau unghiile mai palide decît degetele. Picioarele goale nu atingeau podeaua, fiind prea scurte pentru a ajunge de la fotoliu pînă la podea. Prin crăpătura cămăşii grosolane de pînză străluceau în chip vag cîteva boabe dintr-un şirag de mărgăritare.

După acest amănunt al colierului, am recunoscut-o fără îndoială pe Chiquita. Era ea, într-adevăr, dar nu în straie de fată, ci travestită încă odată în băiat, deghizare pe care o folosise spre a face pe călăuza falsului orb. Costumul acesta, alcătuit dintr-o cămaşă şi din nişte pantaloni largi, nu-i şedea deloc rău : deoarece se afla la acea vîrstă cînd este greu să deosebeşti o fetiţă de un băieţandru.

De îndată ce recunoscu bizara făptură, Isabella îşi reveni din emoţia pe care i-o provocase neaşteptata apariţie. Chiquita, prin ea însăşi, nu era tare de temut şi, dealtminteri, ea părea să aibă, faţă de tînăra comediană, un fel de recunoştinţă cam dezordonată şi ciudată, pe care o dovedise, în felul ei, într-o primă întîlnire.

În timp ce-o privea pe Isabella, Chiquita murmura, cu jumătate de glas, acel soi de cîntec în proză, pe care îl fredonase cu un accent de nebu-

nie, pe cînd își vîra trupul prin lucarnă, cu prilejul primei încercări de răpire de la „Stema Franței“ : „Chiquita dansează pe vîrfurile grilajelor, Chiquita trece prin găurile încuietorilor...“

— Mai ai cuțitul, o întrebă ciudata ființă pe Isabella, cînd aceasta se apropiase de cămin, cuțitul acela cu trei dungi roșii ?

— Da, Chiquita, răspunse tînăra, îl port aici, între cămașă și bluză. Dar pentru ce această întrebare ? Îmi este oare viața în pericol ?

— Un cuțit, exclamă micuța, în ai cărei ochi scăpăra o strălucire sălbatică, un cuțit este un prieten credincios ; el nu-și trădează stăpînul, dacă stăpînul său îi dă să bea : deoarece cuțitului îi este sete.

— Tu mă sperii, copil rău, urmă Isabella, pe care o tulburau aceste cuvinte sinistru de bizare, dar care, în situația în care se găsea, puteau să ascundă un avertisment ce-i putea fi de folos.

— Ascute-i vîrful de marmura căminului, continuă Chiquita, iar lama ascute-o pe pielea încălțămintei.

— Pentru ce-mi spui toate acestea ? întrebă comediana tare palidă.

— Într-o doară ; cine vrea să se apere, își pregătește armele, asta-i totul.

Aceste fraze ciudate și sălbatice o îngrijorau pe Isabella, și totuși, pe de altă parte, prezența Chiquitei în camera ei o liniștea. Micuța părea să

nutrească pentru ea un fel de afecțiune, care cu toate că se baza pe un motiv fără de importanță, nu era mai puțin adevărată.

„N-am să-ți tai niciodată gîtul", spusese Chiquita, și, în mintea ei sălbatică, aceasta însemna o promisiune solemnă, un pact de alianță pe care nu trebuia să-l calce

Isabella, în afară de Agostin, era singura ființă omenească ce îi arătase simpatie. Primise de la ea cel dintîi giuvaer cu care își împodobise cochetăria ei copilăroasă și, prea tînără încă pentru a fi geloasă, admira într-un chip naiv frumusețea tinerei comediene. Fața ei dulce o cucerea, deoarece nu mai văzuse pînă atunci decît chipuri rătăcite și sălbatice, pe care puteai desluși gînduri de pradă, de revoltă și de ucidere.

— Cum se face că ești aici ? o întrebă Isabella după un moment de liniște. Ai fost pusă cumva să mă păzești ?

— Nu, răspunse Chiquita ; am venit singură, unde m-au călăuzit lumina și focul. Mă plictiseam să rămîn într-un ungher în timp ce bărbații dădeau pe gît sticlă după sticlă. Sînt atît de mică, de tînără și de slăbuță încît nu sînt luată în seamă mai mult decît o pisică ce doarme sub masă. Cînd gălăgia era în toi, am șters-o afară pe nesimțite. Mirosul vinului și al hălcilor de carne îmi face scîrbă, obișnuită cum sînt cu parfumul buruienilor și cu mireasma de rășină a pinilor.

— Și nu ți-a fost frică să rătăcești fără luminare, de-a lungul acestor coridoare lungi și întunecoase, prin încăperile mari cufundate în beznă?

— Chiquita nu cunoaște frica; ochii ei văd în întuneric, picioarele ei pășesc fără să se poticnească. De întîlnește cumva o buhă, buha închide ochii; liliacul își strînge aripile cînd se apropie Chiquita. Strigoiul se dă la o parte pentru a o lăsa să treacă sau se întoarce înapoi. Noaptea este prietena sa și nu-i ascunde nici o taină. Chiquita știe unde se află cuibul bufniței, tainița hoțului, groapa celui ucis, locul pe unde umblă stafiile; dar niciodată ea nu le-a destăinuit zilei.

Pe cînd rostea aceste cuvinte ciudate, în ochii Chiquitei scăpăra o strălucire supranaturală. Puteai ghici că mintea ei, tulburată din pricina singurătății, se credea înzestrată cu un fel de putere magică. Scenele de tîlhărie și de omor care se învălmășeau cu copilăria ei, de bună seamă că îi influențaseră puternic imaginația aprinsă, primitivă și febrilă. Convingerea ei avea înrîurire și asupra Isabellei, care se uita la ea cu o teamă superstițioasă.

— Vreau mai degrabă, continuă micuța, să rămîn aici, lîngă foc, alături de tine. Ești frumoasă și îmi place să te privesc; semeni cu Prea Curata Fecioară, pe care am văzut-o cum strălucește la altar, dar numai de departe: fiindcă mă izgoneau din biserică cu cîinii, pentru motivul că eram ne-

pieptănată și că fusta mea galbenă ca penele canarului i-ar fi făcut să pufnească în rîs pe credincioși. Cît de albă îți este mîna ! A mea, de-o pun deasupra, seamănă cu o labă de maimuță. Pletele tale sînt fine ca mătasea ; părul meu ciufulit se zbîrlește ca niște mărăcinișuri. Oh ! eu sînt tare urîtă, nu-i așa ?

— Nu, scumpa mea micuță, răspunse Isabella, înduioșată fără să vrea de această admirație naivă ; și tu, de asemenea, ești frumoasă ; nu-ți lipsește decît să te gătești puțintel, ca să fii deopotrivă cu cele mai drăguțe fete.

— Crezi ? Ca să mă dichisesc, am să fur niște haine frumoase, și atunci Agostin are să se îndrăgostească de mine.

Gîndul acesta lumină cu o lucire trandafirie chipul arămiu al copilei, și, timp de cîteva minute, ea rămase ca pierdută într-o visare încîntătoare și adîncă.

— Știi cumva unde ne aflăm ? întrebă Isabella cînd Chiquita își înălță pleoapele adumbrite de lungi gene negre, pe care și le ținuse o clipă plecate.

— Într-un castel ce aparține seniorului care are o groază de bani, și care pusese să te răpească încă la Poitiers. Nu aveam decît să trag zăvorul și totul ar fi fost gata. Însă tu îmi dăruiseși șiragul de mărgăritare, și eu nu voiam să-ți pricinuiesc vreo suferință.

— Totuşi, de data aceasta, ai ajutat să mă răpească, rosti Isabella ; aşadar nu mă mai iubeşti, dacă mă dai pe mîna duşmanilor ?

— Poruncise Agostin : trebuia să ascult. Dealtminteri, ar fi făcut un altul pe călăuza orbului iar eu n-aş mai fi intrat în castel împreună cu tine. Aici poate că îţi voi sluji la ceva. Sînt curajoasă, sprintenă şi puternică, deşi sînt mică, şi nu vreau să ţi se facă nici un rău.

— Castelul acesta, în care sînt ţinută prizonieră, e tare departe de Paris ? întrebă tînăra, apropiind-o pe Chiquita de genunchii ei ; n-ai auzit cumva pe vreunul dintre oamenii aceştia pronunţîndu-i numele ?

— Ba da, Tordgueule a spus că ţinutul se numeşte... cum oare a spus ? exclamă micuţa scărpinîndu-se în cap cu un aer zăpăcit.

— Încearcă să-ţi reaminteşti, copilul meu, rosti Isabella, atingînd uşor cu mîna obrajii oacheşi ai Chiquitei, care se înroşi de plăcere la această mîngîiere, deoarece pînă atunci nimeni nu-i arătase o asemenea bunăvoinţă.

— Cred că e Vallombreuse, răspunse Chiquita silabă cu silabă, ca şi cum ar fi ascultat un ecou interior. Da, Vallombreuse, sînt sigură acum ; acelaşi nume ca şi al seniorului pe care l-a rănit în duel prietenul tău, căpitanul Fracasse. Ar fi fost mai bine de l-ar fi ucis. Ducele ăsta este foarte rău, deşi aruncă aurul cu grămada, cum aruncă

un semănător boabele de grîu. Îl urăşti, nu-i aşa? şi ai fi tare mulţumită dacă ai reuşi să-i scapi?

— O, da! Însă acest lucru e cu neputinţă, exclamă tînăra comediană. Un şanţ adînc înconjoară castelul, puntea este ridicată. Orice evadare este imposibilă.

— Chiquita rîde de gratii, de încuietori, de ziduri şi de şanţuri adînci. Chiquita poate să iasă cînd pofteşte din închisoarea cea mai bine ferecată şi să zboare în lună pe sub ochii temnicerului înmărmurit. Dacă vrea Chiquita, mai înainte de răsăritul soarelui, căpitanul are să ştie unde este ascunsă aceea pe care el o caută.

Auzind aceste fraze incoerente, Isabella se temu ca nebunia să nu fi tulburat cumva şubredul creier al Chiquitei; însă fizionomia copilei era atît de liniştită, ochii aveau o privire aşa de lucidă, iar vocea îi vibra cu un accent aşa de convingător, încît această presupunere nu putea fi împărtăşită; cu siguranţă că ciudata creatură poseda o parte din puterea aproape magică pe care şi-o atribuia

Parcă pentru a o convinge pe Isabella că nu se lăuda, Chiquita îi spuse:

— Am să ies de aici numaidecît, lasă-mă să mă gîndesc o clipă ca să găsesc calea; nu vorbi, opreşte-ţi respiraţia: cel mai mic zgomot face să-mi fugă gîndurile; trebuie să ascult spiritul.

Chiquita îşi lăsă capul în jos, îşi puse o mînă pe ochi spre a se izola de tot ce o înconjura, rămase cîteva minute într-o imobilitate fără de

viață, apoi își ridică fruntea, deschise fereastra, se urcă pe pervaz și pironi în întuneric o privire de o tărie neasemuită. La picioarele zidului clipocea apa mohorîtă din șanț, stîrnită de vîntul nopții.

„Are să-și ia zborul, într-adevăr, ca un liliac ?" se întrebă tînăra actriță, care urmărea cu ochii plini de atenție toate mișcările Chiquitei.

În fața ferestrei, de cealaltă parte a șanțului, se ridica un copac mare, de mai multe ori centenar, ale cărui ramuri principale se întindeau aproape la orizontală, jumătate deasupra pămîntului, jumătate peste apa din șanț ; dar mai lipseau opt sau zece picioare pentru ca vîrful celei mai lungi crăci să ajungă pînă la zid. Pe acest copac își înjghebase Chiquita planul de evadare. Se înapoie în cameră, scoase dintr-unul din buzunare o frînghiuță foarte fină din păr de cal, tare strîns împletită, măsurînd șapte-opt lungimi cît ai ține brațele întinse, o desfășură metodic pe parchet, scoase din celălalt buzunar un fel de cîrlig de fier pe care îl prinse de frînghie ; apoi se apropie de fereastră și azvîrli cîrligul spre ramurile copacului. Prima oară gheara nu se înfipse și căzu împreună cu frînghia, lovindu-se cu zgomot de pietrele zidului. La cea de-a doua încercare, cangea cîrligului pătrunse scoarța și Chiquita trase frînghia, rugînd-o pe Isabella să se atîrne de ea cu toată greutatea sa. Ramura agățată se aplecă atît pe cît îi îngăduia flexibilitatea trunchiului, și se apropie de fereastră cu cinci sau șase picioare.

Atunci Chiquita fixă frînghia de zăbrelele de fier ale balconului cu un nod ce nu se putea desface, şi, săltîndu-şi trupul plăpînd cu o agilitate ciudată, se atîrnă cu mîinile de frînghie şi mutînd cînd o mînă cînd alta, ajunse numaidecît la cracă, pe care încălecă imediat ce o simţi că-i trainică.

— Desfă acum nodul frînghiei ca s-o pot trage la mine, spuse ea prizonierei cu o voce şoptită dar desluşită ; afară numai dacă nu ai poftă să mă urmezi, dar frica ţi-ar tăia răsuflarea iar ameţeala te-ar trage de picioare ca să cazi în apă. Adio ! pornesc la Paris şi am să fiu curînd înapoi. La lumina lunii mergi iute, nu glumă.

Isabella se supuse, iar arborele nemaifiind ţinut, îşi recăpătă poziţia obişnuită, trecînd-o pe Chiquita pe celălalt mal al şanţului. În mai puţin de un minut, ajutîndu-se cu genunchii şi cu mîinile, ea ajunse la poalele trunchiului, pe pămînt solid, şi numaidecît prizoniera o văzu îndepărtîndu-se cu paşi repezi şi pierzîndu-se în întunecimile albăstrii ale nopţii.

Tot ceea ce se întîmplase cu cîteva clipe mai înainte i se părea Isabellei un vis. Pradă unui fel de năucire, Isabella nu închisese încă fereastra şi privea arborele nemişcat care îşi contura în faţa ei liniile negre ale scheletului său pe cenuşiul lăptos al unui nor străbătut de o lumină difuză trimisă de discul astrului, pe care îl ascundea pe jumătate. Isabella se înfioră văzînd cît de subţire era la capăt creanga în care curajoasei şi sprin-

tenei Chiquita nu-i fusese teamă să se încreadă. Era mișcată la gîndul dragostei pe care i-o dovedea această biată făptură nenorocită și sălbatică, ai cărei ochi erau atît de frumoși, de luminoși și de pătimași, ochi de femeie pe un chip de copil, și care arăta atîta recunoștință pentru un dar sărăcăcios. Cum însă răcoarea o pătrundea și micii ei dinți, ca niște mărgăritare, se porniră să clănțăne înfrigurat, Isabella închise fereastra, lăsă perdelele și se ghemui într-un fotoliu, lîngă foc, rezemîndu-și picioarele pe globurile de aramă ale grătarului căminului.

De-abia se așezase în fotoliu, că își făcu apariția majordomul, urmat de aceeași doi valeți de mai înainte, care duceau o măsuță acoperită cu o față de masă scumpă, brodată, lucrată cu multă grijă, pe care era servită o cină nu mai puțin aleasă și delicată decît dejunul. De s-ar fi petrecut cu cîteva minute mai înainte, intrarea lacheilor ar fi zădărnicit evadarea Chiquitei. Isabella, încă nespus de tulburată de emoționanta scenă, nu se atinse deloc de bucatele ce fuseseră așezate înainte-i, și făcu semn să fie luate. Dar majordomul așeză lîngă pat o tavă cu creme și pricomigdale; mai întinse de asemenea pe un fotoliu o rochie, bonete și un halat de noapte, toate împodobite cu dantele și lucrate de o mînă tare pricepută. Niște buturugi enorme fură aruncate peste jăratecul ce stătea să se acopere de spuză, iar lumînările fură schimbate cu altele noi. Acestea odată

împlinite, majordomul îi spuse Isabellei că, dacă-i trebuia o cameristă care s-o ajute, avea să-i fie trimisă de îndată.

Întrucît tînăra comediană făcu un gest de refuz, majordomul se retrase, salutînd în chipul cel mai respectuos de pe lume.

După plecarea majordomului şi a lacheilor, Isabella, aruncîndu-şi halatul de noapte peste umeri, se culcă îmbrăcată, fără să intre în aşternuturi, pentru a fi iute gata, în picioare, în caz de alarmă. Îşi scoase de la sîn cuţitul Chiquitei, îl deschise, îi roti veriga şi îl aşeză lîngă ea, la îndemînă. Odată luate aceste măsuri de prevedere, îşi plecă pleoapele-i lungi, voind să adoarmă, dar somnul se lăsă poftit. Întîmplările de peste zi îi tulburaseră nervii, iar temerile nopţii nu aveau cîtuşi de puţin darul de a-i linişti. Dealtminteri, aceste vechi castele ce nu mai sînt locuite iau, în ceasurile de întuneric, nişte înfăţişări ciudate; ai impresia că deranjezi pe cineva, şi că o gazdă invizibilă se retrage la apropierea ta printr-un culoar secret ascuns în ziduri. Tot soiul de zgomote uşoare, inexplicabile, se stîrnesc pe neaşteptate. O mobilă trosneşte, auzi orologiul morţii, cu loviturile lui seci în căptuşeala de lemn a pereţilor, un şobolan umblă pe după tapet, o buturugă roasă de viermi sare în ţăndări, în foc, asemenea unei plesnitoare cu artificii şi te trezeşti cuprins de spasme chiar în clipa în care era cît pe-aci să

ațipeşti. Ceea ce se întîmpla și cu tînăra prizonieră ; se ridica în capul oaselor, deschidea nişte ochi speriați, își plimba privirile în jurul camerei și, nevăzînd nimic ieşit din comun, își lăsa din nou capul pe pernă.

Într-un sfîrşit, totuşi, somnul reuşi s-o biruie. astfel încît s-o despartă de lumea reală, al cărei vuiet nu mai răzbea pînă la ea. Dacă ar fi fost acolo, Vallombreuse s-ar fi găsit în condițiile cele mai favorabile pentru a-și pune în aplicare planurile temerare și galante, deoarece oboseala învinsese pudoarea. Din fericire pentru Isabella, tînărul duce nu sosise încă la castel. Să nu-l mai fi interesat oare prada sa, acum, cînd o ținea în vizuina lui, ori putința de a-şi satisface capriciul îl făcuse să se stingă ? Nicidecum ; acest duce frumos și rău avea o voință mai tenace, mai cu seamă voința de a face rău : deoarece el resimțea, în afara voluptății, o anumită plăcere perversă să-și bată joc de orice lege divină și omenească ; dar, pentru a îndepărta bănuielile, chiar în ziua răpirii, se arătase la Saint-Germain, își prezentase omagiile regelui, luase parte la vînătoare și vorbise, într-un chip firesc, cu mai multe persoane. Seara, jucase și pierduse, spre a fi văzut de toți, sume ce ar fi fost importante pentru unul mai puțin bogat. Se arătase a fi într-o dispoziție excelentă, mai ales din clipa în care un om de încredere al său, ce călărise într-o goană nebună, se înclinase în fața sa, înmînîndu-i un

plic. Această necesitate de a stabili, în caz de cercetări, un alibi de netăgăduit, îi apărase în acea noapte pudoarea Isabellei.

După un somn bîntuit de vise ciudate, în care, cînd o vedea pe Chiquita alergînd și agitîndu-și brațele ca niște aripi în fața căpitanului Fracasse, aflat călare, cînd îl vedea pe ducele de Vallombreuse, cu ochii aprinși, plini de ură și de dragoste, Isabella se trezi și se miră de timpul cît putuse să doarmă. Luminările arseseră pînă la apărătoarea sfeșnicelor, buturugile se prefăcuseră în scrum, iar o rază veselă de soare, ce pătrunsese prin spațiul dintre perdele, își luase libertatea de a se juca pe patul ei, cu toate că nu-i fusese prezentată.

Faptul că se luminase de zi însemna pentru tînăra femeie o mare ușurare. Situația ei, fără îndoială, nu se îmbunătățise cîtuși de puțin, dar primejdia nu mai era sporită de acele spaime fantastice pe care noaptea și necunoscutul le strecoară pînă și în firile cele mai hotărîte. Cu toate acestea bucuria ei nu fu de lungă durată, întrucît se desluși un zornăit de lanțuri ; puntea se lăsă ; uruitul unei caleşti mînată în goana mare răsună pe blănile podului, bubui sub boltă asemenea unui tunet surd și se stinse în curtea interioară.

Cine ar fi putut să intre în acest chip semeț și impunător dacă nu seniorul locului, ducele de Vallombreuse însuși. După aceeași senzație care o

vestește pe porumbiță de prezența vulturului, cu toate că nu-l vede încă, Isabella simți că el era dușmanul, și nu altcineva. Frumoșii ei obraji deveniră palizi ca și ceara netopită, iar biata ei inimioară se porni să bată a predare în fortăreața pieptului ei, cu toate că nu dorea deloc să capituleze. Numaidecît însă, învingîndu-și slăbiciunea, curajoasa fată își veni în fire și se pregăti de apărare. „Numai de-ar ajunge Chiquita la timp să-mi aducă ajutor !" își spunea ea, iar ochii i se întorceau fără să vrea către medalionul așezat deasupra căminului : „O, tu, care ai înfățișare atît de nobilă și de bună, proteguiește-mă împotriva obrăznicici și perversității neamului tău. Nu îngădui ca aceste încăperi, peste care strălucește chipul tău, să fie martorele dezonoarei mele !"

După ce trecu o oră, vreme pe care tînărul duce o folosi spre a îndrepta neorînduiala adusă întotdeauna veșmintelor de o călătorie făcută în grabă, majordomul intră în chip ceremonios în camera Isabellei și o întrebă dacă îl putea primi pe domnul duce de Vallombreuse.

— Eu sînt prizonieră, răspunse tînăra femeie cu multă demnitate ; răspunsul meu nu este mai liber decît este persoana mea, iar această cerere, care ar fi politicoasă într-o situație obișnuită, nu stîrnește decît hazul în starea în care mă aflu. Eu nu am nici un mijloc să-l împiedic pe domnul duce să intre în această încăpere din care nu pot ieși. Vizita sa, eu nu o accept ; o îndur. Este un caz

de forță majoră. Să vină dacă îi place să vină, la acest ceas sau la altul; îmi este totuna. Duceți-vă de-i repetați cuvintele mele.

Majordomul se înclină, se retrase de-andaratelea către ușă, întrucît i se recomandase să aibă cea mai desăvîrșită considerație față de Isabella, și dispăru pentru a merge să-i comunice stăpînului său că „domnișoara“ consimțea să-l primească.

După cîteva momente majordomul reapăru, anunțîndu-l pe ducele de Vallombreuse.

Isabella se ridicase pe jumătate din fotoliu, în care, datorită emoției, căzu iarăși, cu fața năpădită de o paloare ca de mort. Vallombreuse înaintă spre ea, cu pălăria în mînă, într-o atitudine de respect desăvîrșit. Întrucît o văzu că tresare la apropierea lui, se opri în mijlocul camerei, o salută pe tînăra comediană și îi spuse cu acea voce pe care se pricepea s-o facă atît de dulce spre a seduce:

— Dacă prezența mea îi este prea odioasă acum fermecătoarei Isabella, și dacă ea are nevoie de cîtăva vreme pentru a se obișnui cu gîndul de a mă vedea, am să mă retrag. Ea este prizoniera mea, însă eu nu sînt mai puțin robul ei.

— Această curtenie sosește cu întîrziere, răspunse Isabella, după violența pe care ați folosit-o împotriva mea.

— Iată ce înseamnă, continuă ducele, să scoți oamenii din fire printr-o virtute prea crudă: nemaiavînd nici un pic de speranță, ei recurg la

cele mai cumplite violenţe, ştiind că nu pot nicidecum să-şi înrăutăţească situaţia. Dacă mi-ai fi îngăduit să-ţi fac curte şi ai fi arătat puţină bunăvoinţă faţă de patima mea dogoritoare, aş fi rămas printre adoratorii dumitale, străduindu-mă prin atenţii curtenitoare şi delicate, prin generozităţi izvorite din dragoste, prin acte de devotament cavaleresc, prin pasiune înflăcărată şi stăpînită, să înduioşez încetul cu încetul această inimă rebelă. Ţi-aş fi inspirat dacă nu dragoste, cel puţin acea milă duioasă care cîteodată o precede şi o aduce cu ea. Cu trecerea timpului poate că răceala dumitale s-ar fi dovedit nedreaptă, căci n-aş fi precupeţit nimic spre a-i arăta greşeala făptuită.

— Dacă aţi fi folosit mijloacele acestea atît de cinstite, spuse Isabella, aş fi compătimit o dragoste pe care n-aş fi putut să o împărtăşesc, deoarece inima mea nu se va dărui niciodată, şi, cel puţin, n-aş fi fost nevoită să vă urăsc, sentiment care nu se împacă cu sufletul meu, şi pe care îl încearcă îndurerat.

— Aşadar mă urăşti îngrozitor ? rosti ducele de Vallombreuse cu un tremur de ciudă în voce. Şi cu toate acestea, n-o merit. Greşelile mele faţă de dumneata, dacă pot fi socotite astfel, izvorăsc chiar din pasiunea mea ; şi care femeie, oricît de castă şi de virtuoasă ar fi, urăşte de-a binelea pe un om curtenitor din pricina urmărilor pe care le-au avut farmecele sale, asupra lui, chiar de nu i-a fost aceasta vrerea ?

— Desigur, nu există nici un motiv de ură cînd îndrăgostitul rămîne între marginile respectului și suspină cu o timiditate discretă. Chiar și virtuoasa cea mai prefăcută îl poate răbda; cînd însă nerăbdarea sa obraznică trece dintru început la cele mai neauzite excese și purcede la întinderea de curse, la răpire și la sechestrare, așa cum dumneavoastră nu v-a fost teamă s-o faceți, nici un alt sentiment nu este cu putință, decît o scîrbă de neînvins. Orice suflet, de este un pic dîrz și mîndru, se revoltă cînd vrei să-l constrîngi. Dragostea, care este un har divin, nici nu se impune, nici nu se obține cu de-a sila. Dragostea bate încotro vrea ea.

— Așadar, o scîrbă de neînvins, iată tot cea ce pot aștepta de la dumneata, răspunse Vallombreuse, ai cărui obraji deveniseră palizi, și care își mușcase de mai multe ori buzele, în timp ce Isabella îi vorbea cu acea hotărîre dulce la auz, care însemna tonul firesc al acestei tinere femei, pe cît de înțeleaptă pe atît de amabilă.

— Ați avea o cale spre a-mi recuceri stima și pentru a-mi cîștiga prietenia. Redați-mi în chip nobil libertatea pe care mi-ați luat-o. Dați ordin să mă ducă iarăși la tovarășii mei neliniștiți, care nu știu ce s-a întîmplat cu mine și mă caută cu disperare, îngroziți de moarte. Lăsați-mă să-mi reiau umila mea viață de comediană, mai înainte ca zvonul acestei aventuri, de pe urma căreia cinstea mea ar putea avea de suferit, să se răspîn-

dească în rîndurile publicului, mirat de absenț. mea.

— Ce nenorocire, strigă ducele, să-mi ceri sin gurul lucru pe care nu ți l-aș putea acorda fără a mă trăda pe mine însumi ! De ce nu dorești o împărăție, un tron, că ți le-aș dărui ; o stea, aș porni s-o caut luînd cu asalt cerul. Vrei însă ca eu să-ți deschid poarta acestei colivii în care odată ieșită, n-ai mai intra niciodată. Este cu neputință ! Știu că mă iubești atît de puțin încît nu am altă cale spre a te vedea, decît să te țin ferecată. Oricît de mult ar suferi orgoliul meu din această pricină, mă folosesc de această cale ; deoarece nu mă mai pot lipsi de prezența dumitale, la fel ca o plantă de lumină. Gîndurile mele se întorc către dumneata ca spre soarele lor și este noapte pentru mine acolo unde nu ești de față. Dacă ceea ce am îndrăznit înseamnă o crimă, trebuie ce. puțin să am un folos de pe urma ei, întrucît nu-mi vei ierta-o, cu toate că mi-o spui. Aici, cel puțin, te am în mînă, îți stau în preajmă, iți învălui ura cu dragostea mea, îmi abat răsuflarea caldă a pasiunii mele peste sloiurile de gheață ale răcelii tale. Luminile ochilor tăi sînt silite să-mi răsfrîngă chipul, urechile să-mi asculte sunetul vocii. Ceva din mine se insinuează, fără să vrei, în sufletul tău ; am o înrîurire asupra ta, de n-ar fi decît prin spaima pe care ți-o provoc, iar zgomotul pașilor mei ce răsună în anticameră te face să tresari. Și apoi, această captivitate te

separă de acela pe care îl regreți și pe care îl urăsc cumplit, deoarece a ademenit o inimă care ar fi fost a mea. Gelozia mea satisfăcută se reduce la această firavă fericire și nu vrea să o pună în primejdie înapoindu-ți libertatea, pe care a-i folosi-o împotriva mea.

— Și pînă cînd, întrebă tînăra, vreți să mă țineți sechestrată, nu ca un senior creștin, ci ca un pirat african necredincios ?

— Pînă în clipa în care mă vei iubi sau îmi vei spune-o, ceea ce înseamnă același lucru, răspunse tînărul duce cu o seriozitate absolută și cu aerul cel mai convins din lume. Apoi făcu Isabellei cel mai grațios salut și se retrase într-un chip foarte degajat, ca un adevărat curtean pe care nici o situație nu-l pune în încurcătură.

O jumătate de oră după aceea, un lacheu aducea un buchet, împreunare a celor mai rare flori, ce-și amestecau culorile și parfumurile ; dealtminteri, toate erau rare la această epocă a anului, și fusese nevoie de tot talentul grădinarilor și de vara contrafăcută a serelor spre a hotărî pe acele fermecătoare fiice ale Florei să îmbobocească atît de timpuriu. Coada buchetului era strînsă într-o brățară minunată, demnă de o regină. Printre flori atrăgea privirile o hîrtie albă, împăturită. Isabella o luă, deoarece, în situația în care se afla, aceste detalii mărunte de curtenie nu mai aveau semnificația pe care ar fi avut-o dacă ar fi fost liberă.

Hîrtia era o scrisoare a lui Vallombreuse, con-

cepută în termenii ce vor urma, așternută cu un scris îndrăzneț, ce se potrivea cu caracterul personajului. Prizoniera recunoscu în scrisoare mîna care scrisese *Pentru Isabella*, pe caseta cu bijuterii lăsată în camera ei de la Poitiers :

„Scumpă Isabella,

Îți trimit aceste flori, cu toate că sînt sigur că nu vor fi bine primite. Venind din partea mea, frăgezimea și noutatea lor nu vor fi pe placul asprimii dumitale fără de seamăn. Dar, oricare le-ar fi soarta, chiar de te-ai interesa de ele numai pentru a le arunca pe fereastră în semn de mare dispreț, prin însăși mînia dumitale, ele îți vor sili gîndurile să se oprească o clipă, fie doar spre a-l blestema, asupra aceluia care se declară, în ciuda oricăror fapte, adoratorul dumitale îndărătnic.

Vallombreuse“

Această scrisoare, de o curtenie prețioasă, dar care trăda tenacitatea extraordinară a celui care o scrisese, tenacitate pe care nimic n-ar fi putut s-o descurajeze, produse în parte efectul sperat de duce. Isabella o ținea în mînă cu un aer posomorît, iar chipul lui Vallombreuse îi apărea în fața ochilor minții sub o înfățișare diabolică. Florile, cele mai multe aduse din țări străine, fuseseră așezate de lacheu lîngă ea, pe o măsuță, și parfumurile lor se ințețeau la căldura din încăpere, iar aromele exotice se revărsau puternice și amețitoare. Isabella le luă și le aruncă în anticameră,

fără să scoată brățara de diamante ce înconjura cozile florilor, fiindu-i teamă să nu fi fost impregnate cu vreun filtru subtil, narcotic sau afrodisiac, în stare să tulbure mințile. Nicicînd flori mai frumoase n-au fost mai vitregite, și cu toate acestea Isabella le iubea nespus de mult; dar îi era teamă că, de le-ar fi păstrat, înfumurarea neroadă a ducelui ar fi sporit și mai mult; și, dealtminteri, aceste flori cu forme bizare, cu culori ciudate, cu parfumuri necunoscute, nu aveau farmecul modest al florilor obișnuite; frumusețea lor orgolioasă amintea de aceea a lui Vallombreuse și prea îi semăna mult.

De-abia apucă să pună buchetul proscris pe o mescioară din camera invecinată, și să se așeze într-un fotoliu, că se înfățișă o cameristă spre a o ajuta să se aranjeze. Fata, destul de drăguță, foarte palidă, cu o înfățișare tristă și blîndă, avea în zelul ei ceva inert, și părea distrusă de o teroare tainică sau de o autoritate îngrozitoare. Își oferi serviciile Isabellei aproape fără s-o privească, și cu o voce fără vlagă, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu fie auzită de urechile zidurilor. La un semn de încuviințare al tinerei femei, îi pieptănă cosițele bălaie, aflate în mare neorînduială în urma scenelor violente din ajun și a neliniștilor nervoase de peste noapte, îi legă buclele mătăsoase cu panglici de catifea și își îndeplini lucrul ca o coafeză ce se pricepe în meserie. Scoase apoi dintr-un dulap instalat în perete mai multe

rochii de o rară bogăție și eleganță, care păreau croite pe talia Isabellei, dar tînăra actriță nu se apropie de ele, cu toate că rochia îi era decolorată și mototolită ; altfel ar fi părut că poartă livreaua ducelui, iar intenția ei, foarte hotărîtă, era să nu primească nimic ce venea de la el, chiar de i s-ar fi prelungit captivitatea mai mult decît gîndea.

Camerista nu insistă și îi respectă capriciul, așa cum celor ce sînt condamnați li se lasă posibilitatea să facă ce vor înlăuntrul temniței lor. S-ar fi zis, de asemenea, că ocolea să lege prietenie cu stăpîna sa vremelnică, de teamă să nu-i stîrnească o simpatie inutilă. Se mărginea, atît pe cît îi stătea în putință, la o stare de automat. Isabella, care avea de gînd să obțină de la ea unele desluşiri, înțelese că era de prisos s-o întrebe ceva, și se lăsă în voia îngrijirilor ei mute, nu fără a fi cuprinsă de un fel de groază.

Cînd camerista se retrase, fu adusă masa de prînz și, cu toată situația tristă în care se afla, Isabella mîncă vîrtos : natura își reclamă în chip imperios drepturile, chiar și în cazul celor mai delicate persoane. Prînzul îi redădu puterile de care avea mare nevoie, forțele sale fiindu-i sleite de feluritele emoții și zdruncinări sufletești. Cu mintea ceva mai liniștită, prizoniera prinse să gîndească la curajul lui Sigognac, care se purtase atît de vitejește și care ar fi smuls-o din mîinile răpitorilor, cu toate că era singur, dacă n-ar fi

pierdu câteva minute spre a se descotorosi de scrisoarea aruncată de orbul trădător. De bună seamă că acum era înștiințat și fără nici o îndoială că avea să alerge spre a o apăra pe aceea pe care o iubea mai mult decît propria-i viață. La gîndul pericolelor la care avea să se expună el în această acțiune primejdioasă, întrucît ducele nu era omul care să lase să-i scape prada fără rezistență, din pieptul Isabellei se revărsă un suspin, iar o lacrimă porni dinspre inimă în ochi ; îi părea rău că este pricina acestor conflicte și aproape că-și blestema frumusețea, izvorul tuturor necazurilor. Cu toate acestea Isabella era modestă și nu căutase deloc să ațîțe pasiunile în jurul ei prin cochetărie, așa cum fac multe comediene, și chiar doamne din lumea mare, sau unele burgheze.

Pe aici se afla în reveria ei cînd, dinspre fereastră, se auzi o lovitură ușoară și scurtă, iar un ochi de geam se crăpă în chip de stea, ca și cum ar fi fost lovit de un bob de grindină. Isabella se apropie de fereastră și o văzu în arborele din față pe Chiquita care îi făcea semn, în chip misterios, să-i deschidă fereastra și legăna frînghia prevăzută la capăt, cu o gheară de fier. Comediana prizonieră înțelese gîndul copilei, ascultă de semnul ei, iar cramponul, azvîrlit cu o mînă sigură, se prinse de balustrada balconului. Chiquita înnodă celălalt capăt al frînghiei de cracă și se atîrnă de ea la fel ca și în ajun ; dar nu ajunsese la jumătatea drumului că nodul se des-

făcu, spre marea groază a Isabellei, şi frînghia se desprinse de copac. În loc să cadă în apa verde din şanţ, cum era de temut, Chiquita, căreia acest accident, dacă era cu adevărat un accident, nu-i tulburase prezenţa de spirit, se lovi, împreună cu frînghia prinsă de balcon cu cramponul de fier, de zidul castelului, sub fereastră, la care ajunse numaidecît, ajutîndu-se cu mîinile şi cu picioarele, pe care le sprijinea de zid. Apoi sări peste balcon şi se avîntă cu uşurinţă în cameră ; văzînd-o pe Isabella grozav de palidă şi aproape leşinată, îi spuse surîzînd :

— Ţi-a fost frică şi ai crezut că Chiquita o să se întîlnească cu broaştele din şanţ. Nu legasem creanga decît cu un ochi, spre a putea trage frînghia spre mine. La capătul undiţei ăsteia negre, de bună seamă că, aşa slabă şi negricioasă cum sînt, aveam înfăţişarea unui păianjen care se urcă pe firul ţesut de el.

— Scumpa mea micuţă, exclamă Isabella, sărutînd-o pe Chiquita pe frunte, eşti un copil viteaz şi curajos.

— Ţi-am văzut prietenii, te căutaseră într-una ; dar fără de Chiquita n-ar fi descoperit niciodată ascunzişul tău. Căpitanul umbla încoace şi încolo ca un leu ; capul parcă îi fumega, din ochi arunca fulgere, nu altceva. M-a urcat pe oblîncul şeii şi s-a ascuns cu camarazii lui într-o pădurice, aflată nu departe de castel. Nu trebuie să fie văzuţi. Diseară, de cum o cădea întunerecul, au să încerce

să te scape; o să se lase cu lovituri de spadă și cu focuri de pistol. Are să fie grozav. Nimic nu este mai frumos decît să vezi bărbați care se luptă; dar să nu te sperii și să te pornești pe țipete. Țipetele femeilor tulbură curajul. Dacă vrei, am să stau lîngă tine ca să prinzi curaj.

— Fii liniștită, Chiquita, n-am să-i stingheresc prin spaime prostești, pe bravii mei prieteni care își pun în primejdie viața spre a mă salva.

— Atunci e bine, continuă micuța, apără-te pînă diseară cu cuțitul pe care ți l-am dat. Lovitura trebuie s-o dai de jos în sus, să nu uiți asta. Cît despre mine, deoarece nu trebuie să fim văzute împreună, am să caut vreun colțișor unde să pot să dorm și eu. Mai cu seamă, să nu te uiți deloc pe fereastră, lucrul acesta ar stîrni bănuieli și ar arăta poate că aștepți ajutor dintr-acolo. Atunci s-ar porni să cerceteze cu de-amănuntul în jurul castelului și prietenii tăi ar fi descoperiți. Lovitura ar da greș, și ai rămîne în ghearele acestui Vallombreuse pe care îl urăști.

— Nu mă voi apropia de fereastră, răspunse Isabella, îți promit, oricît m-ar împinge curiozitatea.

Liniștită dinspre partea acestui punct însemnat, Chiquita dispăru și se duse în sala scundă să-i reintîlnească pe spadasini, care, înecați în băutură, doborîți de un somn animalic, nici nu-i observaseră măcar lipsa. Se rezemă de perete, își împreună

ce da spre apă, şi luntrea, împinsă cu o prăjină, afişiind acoperămîntul verde-vinețiu al lintiței, ajunse numaidecît la o scară strîmtă, tăiată în căptuşeala şanțului.

— Tu, se adresă Malartic lui la Râpée, cîn oamenii săi se urcară pe marginea din afară a talazului, tu ai să rămîi aici şi ai să păzeşti luntrea, în cazul în care inamicul ar voi să pună mîna pe ea spre a pătrunde în cetate. În afară de asta, mi se pare că nu prea te ții vîrtos pe reazemul picioarelor. Noi ăştilalți o să patrulăm şi o să răscolim un pic tufişurile ca să-şi ia zborul păsărelele.

Malartic, urmat de cei doi acoliți ai lui, se plimbă prin jurul castelului preț de mai bine de un ceas, fără să întîlnească nimic suspect; iar cînd se reîntoarse la locul de unde pornise, îl găsi pe la Râpée dormind de-a-npicioarelea, rezemat de un copac.

— Dacă am fi fost o trupă regulată, îi spuse el trezindu-l cu o lovitură de pumn, aş pune să fii executat pentru că ai dormit în timp ce erai de gardă, fapt contrar oricărei bune discipline marțiale; dar, pentru că nu pot să-ți trag cîteva focuri de archebuză, te iert, şi te condamn numai să bei o cană cu apă.

— Prefer mai curînd două gloanțe în cap decît o cană cu apă în stomac, răspunse bețivul.

mîinile pe piept, ceea ce însemna poziția sa preferată, închise ochii și nu zăbovi să adoarmă: căci micile ei picioare de căprioară făcuseră, în noaptea ce se scursese, mai mult de opt leghe, între Vallombreuse și Paris. Întoarcerea pe cal, mers cu care nu era obișnuită, o obosise, poate, și mai mult. Cu toate că trupul ei slăbuț avea vigoarea oțelului, era frîntă de oboseală, iar somnul îi era atît de adînc, încît părea că-i moartă.

— Cît mai dorm și copiii ăștia! exclamă Malartic, care se trezise, în sfîrșit; cu tot zaiafetul nostru a dus-o numai într-un somn! Ei! voi! animale frumușele, încercați să vă săltați pe labele dinapoi și duceți-vă în curte să vă turnați cîte o găleată de apă rece peste căpățînă. Circe[1] a beției a făcut din voi niște purcei; deveniți iarăși oameni prin acest botez, și apoi o să mergem în inspecție ca să vedem de nu se urzește ceva în sprijinul frumuseții, a cărei pază și apărare ne-au fost încredințate de seniorul Vallombreuse.

Duelgiii se ridicară cu greutate și părăsiră încăperea, nu fără a contura mai întîi niște schimbări bruște de direcție de la masă spre ușă, spre a da ascultare ordinelor atît de înțelepte ale căpeteniei lor. Cînd se treziră aproape de-a binelea, Malartic îi luă cu el pe Tordgueule, Piedgris și pe la Râpée, se îndreptă spre posternă, descuie lacătul care închidea lanțul bărcii trasă la ușa bucătăriei

[1] Vezi nota din vol. II, p (56).

care anunță vizita ducelui de Vallombreuse. El intră după valet și își salută captiva cu cea mai desăvîrșită politețe. Era, într-adevăr, de-o frumusețe și de-o eleganță inegalabile. Chipul său încîntător trebuia să inspire dragoste oricărei inimi neprevenite. Vesta de satin de culoarea mărgăritarului, pantalonii pînă la genunchi din catifea de un roșu pal, cizmele în formă de pîlnie, din piele albă, garnisite cu dantele, eșarfa din brocart de argint de care atîrna o spadă cu mîner bătut în pietre prețioase, îi scoteau în chip minunat în evidență darurile cu care îl înzestrase natura, și era nevoie de întreaga virtute și constanță a Isabellei spre a nu fi emoționată.

— Am venit să văd, adorabilă Isabella, rosti el așezîndu-se într-un fotoliu lîngă tînăra femeie, dacă voi fi mai bine primit decît buchetul meu ; nu am înfumurarea s-o cred, dar vreau să te obișnuiești cu mine. Mîine, un nou buchet și o nouă vizită.

— Buchetele și vizitele vor fi inutile, răspunse Isabella ; politeței mele îi vine greu s-o spună, dar sinceritatea mea nu trebuie să vă lase nici o speranță.

— Ei bine, exclamă ducele cu un gest de nepăsare semeață, am să mă lipsesc de speranță și mă voi mulțumi cu realitatea. Așadar, nu știi, biată copilă, cine este Vallombreuse, tu, care încerci să-i reziști. Niciodată vreo dorință nepotolită nu și-a avut lăcașul în sufletul său ; merge către ceea

— Răspunsul ăsta este straşnic, rosti Malartic, şi demn de un erou al lui Plutarh[1]. Greşeala îţi este iertată fără de vreo pedeapsă, dar să nu mai cazi în păcat.

Patrula se înapoie, iar barca fu legată din nou cu grijă şi incuiată cu lacătul, luîndu-se precauţiile ce se obişnuiesc într-o cetate. Mulţumit de inspecţia sa, Malartic îşi spuse în sinea lui : „Dacă fermecătoarea Isabella iese de aici, sau dacă viteazul căpitan Fracasse pătrunde încoace, fiindcă trebuie să prevezi cele două cazuri, atunci alb să mi se facă nasul sau obrazul să mi se înroşească."

Rămasă singură, Isabella deschise un volum din *Astréea*, scris de domnul Honoré d'Urfé, ce se găsea uitat pe un raft. Încercă să-şi îndrepte gîndurile spre lectură. Însă numai ochii urmăreau în chip mecanic rîndurile. Mintea îi zbura departe de pagini, şi nu se intovărăşea o clipă cu acele scene pastorale ce erau, chiar şi la acea epocă, învechite. De plictiseală, aruncă volumul şi îşi încrucişă braţele în aşteptarea evenimentelor. Se săturase de atîtea presupuneri cîte făcuse şi, fără să mai încerce să ghicească cum avea s-o elibereze Sigognac, se bizuia pe devotamentul nemărginit al acestui om curtenitor.

Se lăsase seara. Lacheii aprinseră lumînările şi peste puţin timp îşi făcu apariţia majordomul,

---

[1] Scriitor şi istoric grec, autorul *Vieţilor paralele* (50—125 e.n.).

ce vrea, şi nimic nu-l poate îndupleca sau abate din drum: nici lacrimi, nici rugăminţi fierbinţi, nici strigăte, nici cadavre aruncate de-a curmezişul, nici ruine fumegînde; prăbuşirea universului nu l-ar uimi, şi pe dărîmăturile lumii şi-ar satisface capriciul. Nu-i înţeli pasiunea prin farmecul imposibilului, imprudento, care duci mielul pe la nările tigrului şi apoi i-l iei înapoi.

Isabella fu înspăimîntată de schimbarea fizionomiei săvîrşite pe chipul lui Vallombreuse în timp ce rostea aceste cuvinte. Expresia graţioasă dispăruse. Nu se mai citea pe chip decît o răutate rece şi o hotărîre implacabilă. Printr-o mişcare instinctivă, Isabella îşi trase înapoi fotoliul şi duse mîna la corsaj pentru a simţi dacă este acolo cuţitul Chiquitei. Vallombreuse îşi apropie scaunul fără afectare. Stăpînindu-şi mînia, îşi şi luase din nou pe faţă acel aer încîntător, voios şi tandru, care pînă atunci fusese irezistibil.

— Domină-ţi voinţa; nu te mai întoarce către o viaţă care trebuie să-ţi fie de aici înainte ca un vis uitat. Renunţă la încăpăţînările astea de fidelitate himerică faţă de o dragoste ce lîncezeşte, nedemnă de tine, şi gîndeşte-te că în ochii lumii îmi aparţii încă de pe acum. Gîndeşte-te mai cu seamă că te ador cu o furie, cu o frenezie, cu un delir, pe care nici o femeie nu mi le-au însufleţit vreodată. Nu încerca să scapi de această văpaie care te învăluie, de această voinţă căreia nu i te poţi împotrivi şi pe care nimic nu poate s-o abată

din calea ei. Asemenea unui metal rece azvîrlit într-un creuzet unde fierbe metalul topit, indiferența ta aruncată peste pasiunea mea se va topi acolo unindu-se cu ea. Orice vei face, ai să mă iubești cu voie ori fără de voie, pentru că vreau acest lucru, pentru că ești tînără și frumoasă și pentru că sînt tînăr și frumos. În zadar ții piept și te zbați, n-ai să desfaci brațele ce s-au strîns peste tine. Așadar, orice rezistență ar fi împotriva rațiunii, pentru că este inutilă. Resemnează-te surîzînd ; la urma urmei, să însemne oare o atît de mare nenorocire să fii iubită nebunește de ducele de Vallombreuse ? Această nenorocire ar face fericirea multor femei.

În timp ce vorbea cu acest entuziasm înflăcărat ce îmbată mintea femeilor și le învinge pudoarea, dar care, de data aceasta, nu avea nici o înrîurire, Isabellei, atentă la cel mai neînsemnat zgomot din afară, de unde trebuia să-i vină scăparea, i se păru că aude un vuiet ușor, aproape imperceptibil, ce venea dinspre celălalt mal al șanțului. Era un zgomot surd și ritmic, asemenea hîrîitului provocat de o activitate regulată, făcută cu precauție, împotriva unui obstacol. Temîndu-se ca nu cumva Vallombreuse să-l ia în seamă, tînăra femeie răspunse în așa chip, încît să rănească înfumurarea orgolioasă a tînărului duce. Îi plăcea mai mult ca ducele să fie aprins de mînie decît îndrăgostit, și îi prefera izbucnirile,

eternul şi fadul: „Te iubesc", cu care femeile îţi fac greaţă.

Înfricoşată de hotărirea lui Vallombreuse, Isabella se ridicase şi îşi scosese de la piept cuţitul Chiquitei.

— Bun! exclamă ducele văzind-o înarmată pe tînăra femeie, ai şi fluturat pumnalul în vînt! Dacă n-ai fi uitat istoria romană, ai fi ştiut, frumoasa mea, că doamna Lucreţia nu s-a slujit de cuţitul ei decît după atentatul lui Sextus[1], feciorul lui Tarquinius Superbus. Exemplul acesta din Antichitate este bun de urmat.

Şi, fără să se sinchisească mai mult de cuţit decît de acul unei albine, înaintă spre Isabella, pe care o prinse în braţe mai înainte ca ea să fi avut timpul să-şi ridice pumnalul.

În aceeaşi clipă se auzi o trosnitură, urmată imediat de un zgomot năprasnic; fereastra, ca şi cum ar fi primit, din afară, lovitura de genunchi a unui uriaş, se prăvăli, cu o zarvă nemaipomenită de geamuri sparte, în cameră, unde pătrunseră mormane de crăci care alcătuiau un fel de catapultă rămuroasă şi de pod mişcător.

Era creştetul copacului care înlesnise ieşirea şi reîntoarcerea Chiquitei. Trunchiul, tăiat cu ferăstrăul de Sigognac şi de tovarăşii lui, se supu-

---

[1] *Sextus Tarquinius*, fiul lui Lucius Tarquinius Superbus, cel de-al VII-lea şi ultimul rege al Romei, a violat-o pe Lucreţia, care apoi s-a sinucis.

dovezilor de iubire. Ea spera, dealtminteri, că, certindu-se cu el, il va împiedica să audă ceva.

— Această fericire ar fi o rușine de care aș scăpa prin moarte, dacă n-aș avea altă cale. N-ai să ai vreodată de la mine decit cadavrul meu. Îmi erai indiferent ; acum te urăsc pentru purtarea insultătoare, infamă și violentă. Da, il iubesc pe Sigognac, pe care ai încercat în mai multe rinduri să-l asasinezi.

Ușorul zgomot se auzea mereu, iar Isabella, nemaipăstrind nici o măsură, ridica vocea spre a-l acoperi.

La aceste cuvinte îndrăznețe, Vallombreuse păli de furie, iar ochii săi aruncară niște priviri de viperă ; o spumă ușoară îi musti la colțul buzelor ; își duse în chip spasmodic mîna la garda spadei. Gîndul de a o ucide pe Isabella îi străbătuse creierul ca un fulger ; dar, printr-un uimitor efort de voință, se stăpini și se porni pe un rîs strident și nervos, în timp ce înainta spre tînăra comediană.

— Pe toți diavolii, strigă el, să știi că îmi placi așa ; cînd îmi arunci ocări, ochii tăi prind să lumineze neobișnuit, iar chipul tău capătă o strălucire supranaturală ; ești și mai frumoasă. Ai făcut bine că ai vorbit sincer. Aceste rețineri mă plictiseau. Aha ! il iubești pe Sigognac ! cu atît mai bine ! Are să-mi facă și mai multă plăcere să te am. Ce desfătare să sărut aceste buze care îți spun : „Te urăsc" ! Are mai mult farmec decit

nea legilor gravitației. Căderea sa fusese astfel îndreptată încît să arunce un soi de trăsură de unire, pe deasupra apei, între malul șanțului și fereastra Isabellei.

Surprins de năvala fără de veste a acestui arbore ce se amesteca într-o scenă de dragoste, Vallombreuse dete drumul tinerei actrițe și își scoase spada, gata să întîmpine pe cel dintîi ce avea să pornească la asalt.

Chiquita, care intrase în vîrful picioarelor, ușoară ca o nălucă, o trase pe Isabella de mînecă, și îi spuse :

— Adăpostește-te înapoia acestei mobile, are să înceapă dansul.

Micuța spunea adevărul, două sau trei lovituri de foc răsunară în liniștea nopții. Garnizoana descoperise atacul.

XVII

INELUL CU AMETIST

Urcînd treptele cîte patru deodată, Malartic, Bringuenarilles, Piedgris şi Tordgueule alergară în camera Isabellei spre a înfrunta atacul şi spre a da ajutor lui Vallombreuse, în timp ce la Râpée, Mérindol şi duelgiii de casă ai ducelui, pe care îi adusese cu el, traversau şanţul în barcă spre a efectua o învăluire şi spre a lua inamicul pe la spate. Strategie savantă şi demnă de un priceput comandant de oşti !

Creştetul copacului astupa fereastra, dealtminteri destul de strîmtă, iar crăcile sale se întindeau aproape pînă în mijlocul camerei ; aşadar nu se putea expune atacurilor un front destul de larg de luptă. Malartic se trase împreună cu Piedgris de o parte a peretelui, şi îi aşeză, de cealaltă parte, pe Tordgueule şi Bringuenarilles, ca să nu aibă de înfruntat prima furie a atacului şi spre a fi mai la adăpost. Mai înainte de a pătrunde în cetate, trebuia să treci prin acest gard alcătuit din nişte bărbaţi vînjoşi şi sălbatici, care erau gata

de luptă, cu spada într-o mînă și cu pistolul în cealaltă. Își puseseră cu toții din nou măștile: deoarece nici unul dintre acești oameni cinstiți nu ținea să fie recunoscut în cazul în care lucrurile ar fi luat o întorsătură proastă, iar cei patru bărbați cu fețele negre, nemișcați și tăcuți asemenea unor stafii, alcătuiau o priveliște destul de înfricoșătoare.

— Retrageți-vă sau puneți-vă masca, îi spuse Malartic în șoaptă lui Vallombreuse, este inutil să fiți văzut în această încăierare.

— Ce-mi pasă! răspunse tînărul duce, nu mă tem de nimeni în lume și cei care vor fi apucat să mă vadă, n-au să mai aibă prilejul s-o spună, adăugă el agitîndu-și spada în chip amenințător.

— Duceți-o cel puțin într-o altă încăpere pe Isabella, Elena acestui alt război al Troii, pe care vreun plumb de pistol rătăcit ar putea s-o ucidă din întîmplare, și asta ar fi păcat.

Ducele, găsind că sfatul este chibzuit, înaintă spre Isabella, care se adăpostise împreună cu Chiquita îndărătul unui dulap de stejar și o luă în brațe, cu toate că ea se agăță cu degetele crispate de reliefurile sculpturilor și se împotrivi eforturilor lui Vallombreuse în chipul cel mai energic; această fată virtuoasă, invingînd timiditatea gintei feminine, prefera să rămînă pe cîmpul de bătălie, expusă gloanțelor și vîrfurilor de spadă care i-ar fi ucis doar viața, decît să rămînă sin-

gură cu Vallombreuse, ferită de primejdiile luptei, dar expusă unor atacuri ce i-ar fi ucis onoarea.

— Nu, nu, lasă-mă ! striga ea, zbătîndu-se şi prinzîndu-se cu o sforţare disperată de pervazul uşii, deoarece simţea că Sigognac nu putea să fie departe. În sfîrşit, ducele reuşi să întredeschidă canatul uşii şi era pe cale s-o ducă pe Isabella cu el în cealaltă cameră, cînd tînăra femeie se desprinse din miinile lui şi alergă către fereastră ; dar Vallombreuse o prinse iarăşi, o săltă de la pămînt şi o duse spre fundul apartamentului.

— Salvează-mă, strigă ea cu o voce slabă, deoarece se simţea la capătul puterilor, salvează-mă, Sigognac !

Se auzi un zgomot de crăci strivite, iar o voce puternică, ce părea că vine din cer, tună în cameră aceste cuvinte : „Iată-mă !“ şi, cu iuţeala fulgerului, o umbră neagră trecu printre cei patru duelgii, împinsă de un aşa elan, încît se şi afla în mijlocul încăperii, cînd patru detunături de pistol trăsniră aproape în acelaşi timp. Nori de fum se răspîndiră în fulgi deşi care ascunseră pentru cîteva clipe rezultatul acestui împătrit foc ; cînd norii se mai risipiră puţin, duelgiii îl văzură pe Sigognac, sau mai bine-zis pe căpitanul Fracasse, întrucît ei nu-l cunoşteau decît sub acest nume, în picioare, cu spada în mînă şi fără altă rană decît că pana de la pălărie îi fusese retezată, rotiţele şi cremenele pistoalelor neputînd funcţiona

așa de repede încît să-l atingă gloanțele, pe cînd trecuse, pe cît de neașteptat pe atît de iute. Dar Isabella și Vallombreuse nu se mai găseau acolo. Ducele profitase de zarvă spre a-și duce prada pe jumătate leșinată. O ușă solidă, un zăvor tras, se ridicau între biata comediană și generosul ei apărător, ce era tare încurcat cu banda ce-i rămăsese în spinare. Din fericire, Chiquita, sprintenă și suplă ca o șopîrlă, în speranța de a-i fi de folos Isabellei, se strecurase prin ușa întredeschisă, pe urmele ducelui, care, în dezordinea provocată de acțiunile violente, în mijlocul zgomotelor armelor de foc, nu o luase în seamă, cu atît mai mult cu cît ea se ascunsese numaidecît într-un ungher întunecos al vastei săli, luminată destul de slab de o lampă așezată pe o mescioară.

— Mizerabililor, unde este Isabella? strigă Sigognac, văzînd că tînăra comediană nu se afla acolo; chiar adineauri i-am auzit vocea.

— Nu ne-ai dat-o s-o păzim, răspunse Malartic cu cel mai perfect sînge rece de pe lume, și dealtminteri noi sîntem niște *dueñe* destul de nepricepute.

Și, rostind aceste cuvinte, țîșni cu sabia întinsă asupra baronului, care-l întîmpină într-un mod corespunzător. Nu era un adversar de disprețuit acest Malartic; el trecea, după Lampourde, drept cel mai dibaci gladiator din Paris; dar nu era capabil să-i țină mult timp piept lui Sigognac.

— Stați de pază la fereastră, în timp ce eu mă ocup de cumătrul ăsta, le spuse el, pe cînd își încrucișa spada. lui Piedrigris. Tordgueule și Bringuenarilles, care își reîncărcau pistoalele în mare grabă.

În aceeași clipă un nou asediator răsări în cameră, printr-un periculos salt acrobatic. Era Scapin, căruia fostele lui meserii de scamator și de ostaș îi dădeau o ușurință deosebită pentru asemenea ascensiuni folosite în asedii. Dintr-o aruncătură rapidă de ochi văzu că miinile duelgiilor erau ocupate să verse în arme praf de pușcă și gloanțe, și că își puseseră spadele alături de ei ; iute ca fulgerul, profită de o clipă de nesiguranță a inamicului uimit de bizara sa intrare, adună spadele și le aruncă pe fereastră ; apoi alergă spre Bringuenarilles, îl apucă de brîu și își făcu un scut din inamicul său, împingîndu-l în față și învîrtindu-l astfel încît să-l înfățișeze țevilor pistoalelor îndreptate asupra sa.

— Pe toți diavolii, nu trageți, urla Bringuenarilles pe jumătate sufocat de brațele vînjoase ale lui Scapin, nu trageți : o să-mi zdrobiți șalele sau capul, și ar fi nespus de jalnic să fiu rănit de camarazii mei.

Spre a nu le înlesni lui Tordgueule și lui Piedgris posibilitatea de a-l ochi pe la spate, Scapin, în mod prudent, se rezemase de perete, așezîndu-le în față pe Bringuenarilles în chip de meterez ; și, în scopul de a schimba ținta, îl clătina

cînd încoace, cînd încolo pe duelgiu care, cu toate că atingea uneori pămîntul cu picioarele, nu recăpăta forțe noi asemenea lui Anteu.

Jocul acesta era tare chibzuit: deoarece Piedgris, care nu ținea cine știe ce la Bringuenarilles și căruia îi păsa de viața unui om tot atît cît și de un pai, chiar dacă acest om ar fi fost tovarășul său, ochi capul lui Scapin, a cărui talie depășea cu puțin talia spadasinului; lovitura porni, dar comedianul se aplecase, ridicîndu-l pe Bringuenarilles spre a se pune la adăpost, iar glonțul merse de găuri lemnăria, luînd cu el urechea nenorocitului, care se porni să urle: „Sînt mort! sînt mort!" cu o vigoare ce dovedea că era viu de-a binelea.

Scapin, care nu era dispus să aștepte un al doilea foc de pistol, știind prea bine că, spre a-l nimeri, glonțul ar trece prin trupul lui Bringuenarilles, sacrificat de niște amici puțin delicați, fiind astfel cu putință să fie rănit grav, se sluji de rănit ca de un proiectil și îl azvîrli cu atîta violență în Tordgueule, care înainta ținînd aplecată țeava armei, încît pistolul îi scăpă din mînă și duelgiul se rostogoli claie peste grămadă, pe dușumea, laolaltă cu camaradul său, care îl stropea cu sînge pe față, orbindu-l. Căzătura fusese atît de violentă, încît rămase cîteva momente lat la pămînt și amețit, ceea ce dădu timp lui Scapin să împingă pistolul, cu piciorul, sub o mobilă și să-și scoată pumnalul spre a-l întîmpina pe Piedgris,

care îl ataca spumegînd de furie, cu pumnalul în mînă, turbat că nu-şi nimerise ţinta.

Scapin se aplecă, şi cu mîna stîngă apucă încheietura braţului în care ţinea Piedgris pumnalul şi îl forţă să rămînă cu el în aer, în vreme ce cu cealaltă mînă, înarmată cu un pumnal lung, îi dete duşmanului său o lovitură care cu siguranţă că l-ar fi ucis, de n-ar fi fost grosimea pieptarului său din piele de bivol. Lama traversă totuşi pielea, îşi croi drum prin carne, dar alunecă de-a lungul unei coaste. Cu toate că nu era mortală, nici măcar tare periculoasă, rana îl descumpăni pe Piedgris şi îl făcu să se clatine, astfel încît comedianul, imprimînd braţului pe care nu-l slăbise o smucitură violentă, reuşi lesne să-şi răstoarne inamicul, care se şi prăvălise pe un genunchi. Ca un plus de precauţie, îi mai ciocăni puţin căpăţîna cu călcîiul ca să rămînă liniştit de-a binelea.

În timp ce se petreceau aceste fapte, Sigognac se duela cu Malartic, cu furia rece a unui om care poate pune o ştiinţă desăvîrşită în slujba unui mare curaj. Para toate loviturile spadasinului şi îi şi zdrelise braţul, aşa cum o dovedea o roşeaţă subită apărută pe mîneca lui Malartic. Acesta, simţind că era pierdut dacă se prelungea lupta, se hotărî să facă un efort suprem şi se fandă la maximum spre a-i plasa lui Sigognac o lovitură directă. Cele două lame se ciocniră cu o mişcare atît de rapidă şi de bruscă, încît izbitura făcu să

sară scîntei ; dar spada baronului, înşurubată într-un pumn de bronz, înlătură spada descumpănită a duelgiului. Vîrful trecu pe sub subţioara căpitanului Fracasse, zgîriindu-i stofa tunicii, fără a-i rupe ţesătura. Malartic se ridică ; dar, mai înainte de a-şi fi reluat poziţia de defensivă, Sigognac făcu să-i zboare spada din mînă, puse piciorul pe ea şi, ducînd lama la gîtul adversarului, îi strigă :

— Predă-te, sau eşti mort !

În acest moment critic, un trup puternic, zdrobind ramurile mărunte, îşi făcu intrarea în mijlocul bătăliei, iar noul venit, constatînd situaţia perplexă a lui Malartic, îi spuse cu un ton plin de autoritate :

— Poţi să te supui viteazului acesta fără ca să fii dezonorat ; viaţa ta se află în vîrful spadei sale ! Ţi-ai făcut datoria în chip leal ; consideră-te prizonier de război. Apoi, întorcîndu-se spre Sigognac : Încredeţi-vă în cuvîntul lui, spuse el, este un om corect în felul său, şi nu va mai săvîrşi de acum înainte nimic împotriva dumneavoastră.

Malartic făcu un semn de învoire, şi baronul îndepărtă vîrful teribilei sale spade. Cît despre duelgiu, îşi adună arma de pe jos cu un aer destul de jalnic, o vîrî în teacă şi se aşeză, în tăcere, într-un fotoliu, după care îşi strînse cu batista braţul pe care se lăţea pata roşie.

— În privinţa păcătoşilor ăştia, mai mult sau mai puţin răniţi ori morţi, spuse Lampourde (fi-

încă el era), este bine să ne luăm măsurile de siguranță și, dacă nu aveți nimic împotrivă, o să le legăm labele ca unor orătănii pe care le duci la tîrg, cu capul în jos. Ar putea să se ridice de jos și să muște, fie chiar și de călcii. Sînt niște canalii în toată legea, capabili să se prefacă grozav că nu se mai pot bate, spre a-și cruța pielea, care, cu toate acestea, nu valorează mare lucru.

Aplecîndu-se peste trupurile ce zăceau pe podea, scoase din buzunarul pantalonilor niște bucăți de frînghie subțire, cu care legă, cu o dexteritate uimitoare, picioarele și miinile lui Tordgueule, care simulă că se împotrivește, ale lui Bringuenarilles, care se porni să scoată niște strigăte ca de gaiță jumulită de vie, și chiar ale lui Piedgris, cu toate că nu mișca mai mult decît un cadavru, avînd și aceeași paloare lividă.

Dacă ne stîrnește uimire faptul că îl vedem pe Lampourde printre asediatori, vom răspunde că duelgiul căpătase o admirație fanatică pentru Sigognac, a cărui metodă extraordinară îl încîntase așa de mult, în întîlnirea avută cu el pe Pont-Neuf, încît își pusese serviciile la dispoziția căpitanului, servicii care nu erau de disprețuit în aceste grele și periculoase împrejurări. Dealtminteri, se întîmpla adeseori ca, în asemenea aventuri primejdioase, camarazi plătiți de interese diferite să se întîlnească, cu sabia în vînt sau cu pumnalul scos, dar din această pricină nu-și făceau nici un fel de mustrare de cuget.

Nu am uitat faptul că la Râpée, Agostin, Mérindol, Azolan și Labriche traversaseră, cu barca, șanțul cu apă, încă de la începutul atacului și ieșiseră din castel pentru a crea o diversiune, căzînd în spatele inamicului. Ocoliseră șanțul într-o liniște desăvîrșită și ajunseseră la locul unde arborele cel mare, desprins de trunchi, căzuse de-a curmezișul apei și slujea în același timp de pod mișcător și de scară liberatorilor tinerei comediene. Bravul Irod, așa cum ne închipuiam, nu uitase să-și ofere brațul și vitejia lui Sigognac, pe care îi prețuia nespus de mult și pe care l-ar fi urmat pînă în fundul iadului, chiar dacă n-ar fi fost vorba de scumpa Isabella, iubită de întreaga trupă și de el în chip cu totul deosebit. Dacă nu l-am văzut încă făcîndu-și apariția în toiul bătăliei, acest fapt nu are nici o legătură cu lașitatea, întrucît, deși histrion, era la fel de curajos ca un căpitan. O pornise călare pe copac, la fel cu ceilalți, săltîndu-se cu mîinile și înaintînd prin smucituri, spre paguba pantalonilor, al căror fund se destrăma de zor din pricina scoarței pline de zgrunțuri. În fața lui călărea, de bine de rău, portarul teatrului, un om zdravăn și energic, obișnuit să împartă pumni și să se apere împotriva asalturilor mulțimii. Portarul, ajuns în locul unde se bifurcau crăcile, apucă o ramură groasă și își continuă ascensiunea ; dar, cînd sosi la capătul trunchiului, Irod, dăruit cu o corpolență de Goliat, foarte potrivită pentru rolurile de tiran,

însă deloc nimerită pentru escaladări, simţi cum se îndoaie ramurile sub el şi le auzi troznind într-un chip îngrijorător. Privi în jos şi întrezări în întuneric, la vreo treizeci de picioare adîncime, apa mohorîtă a şanţului. Această perspectivă îl făcu să reflecteze şi să se aşeze pe o porţiune de cracă mai solidă, în stare să-i susţină trupul.

— „Hmm ! işi zise el în forul său interior, un elefant ce-ar dansa pe un fir de păianjen ar fi la fel de înţelept ca şi mine de m-aş aventura pe rămurelele astea pe care le-ar apleca şi o vrabie. Asta e nimerită pentru îndrăgostiţi, pentru alde Scapin şi alţi firtaţi sprinteni, nevoiţi să fie slabi din pricina rolului pe care îl joacă. Eu, rege şi tiran de comedie, care preferă mesele întinse alergatului după femei, nu sînt deprins cu sprintenelile astea acrobatice şi cu mersul pe frînghie. De fac un pas mai mult spre a porni în ajutorul căpitanului, care de bună seamă că se află la nevoie, fiindcă înţeleg după detunăturile pistoalelor şi după zăngănitul spadelor că lupta trebuie să fie aprigă, mă rostogolesc în apa asta stygiană, groasă şi neagră ca cerneala, înverzită de plante vîscoase, ce mişună de brotaci şi de broaşte rîioase, şi mă scufund în nămol pînă peste cap, moarte lipsită de glorie, mormînt fetid, sfîrşit cu totul nefericit şi fără de nici un profit, fiindcă n-am băgat în spital nici un inamic. Nu-i nici o ruşine să fac cale întoarsă. Curajul aici nu are nici o putere. Chiar de-aş fi Ahile, Roland sau Cidul, şi tot nu

m-aş putea împiedica să cîntăresc două sute patruzeci de livre şi cîteva uncii pe o cracă groasă cît degetul cel mic. Aceasta nu mai este chestiune de eroism, ci de statică. Aşadar, să facem stînga-mprejur; am să găsesc eu desigur vreun mijloc ca să pătrund pe furiş în fortăreaţă şi să-i fiu de folos bravului baron, care, în momentul de faţă, de bună seamă că se îndoieşte de prietenia mea, de are cumva vreme să se gîndească la cineva sau la ceva."

Odată terminat acest monolog, cu iuţeala cuvîntului lăuntric, de o sută de ori mai prompt decît celălalt, căruia, cu toate acestea, bunul Homer îi dă epitetul de înaripat, Irod făcu o pivotare bruscă pe calul său de lemn, adică pe trunchiul arborelui, şi îşi începu, în chip prudent, coborîrea. Deodată se opri. Un zgomot uşor, semănînd cu acela stîrnit de un genunchi ce se freacă de scoarţă, precum şi o răsuflare de om care se sforţează să urce, îi ajunseră la urechi şi, cu toate că noaptea era întunecoasă, iar bezna era sporită şi mai mult de umbra castelului, i se păru că desluşeşte o formă vagă ce alcătuia un gheb pe linia dreaptă a arborelui. Spre a nu fi zărit, se aplecă, se turti pe cît îi permitea pîntecul său maiestuos, şi îl lăsă să înainteze, rămînînd ca o stană de piatră şi oprindu-şi răsuflarea. După vreo două minute se săltă un pic şi, văzînd că adversarul se află lîngă el, se ridică brusc, înfăţişîndu-şi capul mare

cît o baniță dușmanului perfid care socotea să-l surprindă și să-l lovească pe la spate. Pentru a nu-și stingheri mîinile ocupate cu escaladarea, Mérindol, șeful atacului, își ținea cuțitul între dinți, ceea ce, în întuneric, îți lăsa impresia că are niște mustăți nemaipomenit de mari. Cu mîna sa puternică Irod îl apucă de gît și așa îl strînse de beregată încît Mérindol, strangulat de parcă ar fi avut capul trecut prin nodul ștreangului, deschise ciocul ca să mai respire și dete drumul cuțitului care căzu în șanț. Cum apăsarea beregatei nu contenea, genunchii i se înmuiară, brațele ce îi atîrnau făcură cîteva mișcări convulsive, și numaidecît zgomotul unei căderi grele răsună în întuneric, iar apa din șanț țîșni în stropi pînă la picioarele lui Irod.

„Unu pînă acum ! își spuse Tiranul ; dacă nu s-a sufocat, are să se înece. Această alternativă îmi place tare mult. Dar să ne continuăm coborîrea noastră periculoasă."

Mai înaintă cîțiva pași. O mică licărire albăstruie tremură la o mică depărtare de el, trădînd feștila unui pistol ; mecanismul rotiței se declanșă cu un zgomot sec, o lumină străbătu bezna, se auzi o detunătură iar un glonte trecu la două sau trei degete deasupra lui Irod, care se aplecase de îndată ce văzuse punctul strălucitor și își băgase capul între umeri, asemenea unei broaște țestoase

ce-şi vîră capul în carapacea sa ; ceea ce îi prinse tare bine.

— Triplu corn de încornorat ! mormăi o voce răguşită, care nu era alta decît a lui la Râpée, nu mi-am atins ţinta.

— Cu puţin, puişorule, răspunse Irod, şi eu mi-s cu toate astea destul de bărdăhănos ; se vede că eşti nemaipomenit de stîngaci ; cît despre tine, fereşte-te de asta !

Şi tiranul ridică un retevei pe care-l ţinea legat de încheietura mîinii cu o curea de piele, armă puţin nobilă, dar pe care o mînuia cu o admirabilă dexteritate, întrucît, în turneele sale, venise mult timp în contact cu ciomăgarii din Rouen. Reteveiul întîlni spada pe care spadasinul o scosese din teacă, după ce îşi vîrîse în cingătoare pistolul devenit inutil, şi o făcu să zboare în ţăndări, ca sticla, astfel încît în mîna lui la Râpée nu mai rămăsese decît un ciot. Capătul ciomagului îi atinse chiar umărul şi îi făcu o vînătaie, destul de uşoară, este adevărat, întrucît forţa loviturii fusese atenuată.

Cei doi inamici, aflaţi faţă în faţă, întrucît unul cobora mereu iar celălalt se străduia să se urce, se înhăţară de brîu şi încercară să se arunce unul pe altul în prăpastia şanţului negru, căscată sub ei. Cu toate că la Râpée era un ticălos plin de vigoare şi îndemînatec, o greutate ca a Tiranului nu era uşor de clătinat. Mai degrabă ai fi încercat

să scoţi un turn din temelii. Irod îşi încolăcise picioarele pe după trunchiul copacului, şi se ţinea de el de parcă ar fi fost prins cu nişte scoabe zdravăn înfipte. Strîns între braţele sale nu mai puţin musculoase decît cele ale lui Hercule, pe la Râpée îl treceau sudorile şi gifîia din greu. Aproape turtit pe bustul larg al Tiranului, îşi sprijinea mîinile pe umerii lui, pentru a încerca să scape de grozava strînsoare. Printr-o prefăcătorie abilă, Irod slăbi un pic menghina, iar spadasinul se înălţă, trăgînd adînc în piept o duşcă zdravănă de aer ; apoi Irod, dîndu-i brusc drumul, îl apucă mai de jos, neputînd să-l prindă de şale, şi, ridicîndu-l în aer, îl desprinse din punctul său de sprijin. Tiranului îi era acum de-ajuns să-şi desfacă mîinile spre a-l expedia pe la Râpée să facă o gaură în lintiţa din şanţ. Deschise larg mîinile şi duelgiul se prăvăli ; dar era un vlăjgan sprinten şi robust, aşa după cum am mai spus-o, şi cu degetele crispate se apucă de copac, bălăbănindu-şi trupul atîrnat deasupra prăpastiei, spre a încerca să prindă trunchiul cu coapsele sau cu pulpele. Nu izbuti şi rămase alungit ca un I majuscul, cu braţul teribil de încleştat din pricina greutăţii restului. Degetele, ce nu voiau să-şi dea drumul, se înfundau în scoarţa copacului ca nişte gheare de fier, iar vinele se întindeau pe mînă cît pe-aci să se rupă, asemenea corzilor de vioară cînd întorci prea mult şurubul. Dacă ar fi fost

lumină şi nu beznă, s-ar fi putut vedea cum ţîşneşte sîngele din unghiile învineţite.

Poziţia nu era plăcută. Agăţat cu un singur braţ pe care îl întindea îngrozitor greutatea trupului său, la Râpée, în afară de suferinţa fizică, încerca groaza ameţitoare a prăbuşirii, amestecată cu atracţia pe care ţi-o inspiră suspendarea deasupra unei prăpăstii. Ochii lui holbaţi priveau fix la adîncul întunecat; urechile îi zbîrnîiau; prin tîmple îi treceau şuierături ca nişte săgeţi; îl năpădea dorinţa să se azvîrle, căreia însă îi punea mereu frîu instinctul neadormit al conservării: nu ştia să înoate, şi, pentru el, acest şanţ însemna mormîntul.

În ciuda înfăţişării sale sălbatice şi a sprîncenelor smolite, judecînd bine, Irod avea un suflet destul de bun. I se făcu milă de nenorocitul care atîrna în vid de cîteva minute, lungi ca veşnicia, şi a cărui agonie se prelungea cu nişte spaime atroce. Aplecîndu-se pe trunchiul copacului, îi spuse lui la Râpée:

— Blestematule, dacă-mi promiţi pe viaţa ta din lumea cealaltă, pentru că aia de aici e la discreţia mea, că n-ai să te mai amesteci în luptă, am să te despironesc de pe lemnul de care atîrni ca tîlharul răstignit alături de Isus.

— Ţi-o jur, horcăi cu o voce înăbuşită la Râpée, aflat la capătul puterilor; dar mai repede, fie-ţi milă, cad!

Cu mîna sa herculeană, Irod prinse braţul ticălosului şi, datorită puterii sale uimitoare, ridică trupul pînă la copac, unde îl puse călare, în faţa sa, mînuindu-l la fel de uşor ca pe o păpuşă de cîrpă.

Cu toate că la Râpée nu era o femeiuşcă sclifosită, gata să leşine la tot pasul, era aproape leşinat cînd bravul comedian îl trăsese de deasupra prăpastiei, unde, dacă n-ar fi fost mîna viguroasă care să-l susţină, s-ar fi prăvălit ca o masă inertă.

— N-am nici săruri, să-ţi dau să le respiri, nici pene să ţi le ard pe sub nas, îi spuse Tiranul scotocindu-se prin buzunare ; dar iată un leac întăritor care îţi va face bine, e rachiu curat de Hendayes, caimac de soare.

Şi puse gîtul sticlei pe buzele duelgiului pe jumătate mort.

— Haide, suge din zerul ăsta ; încă două sau trei înghiţituri şi ai să fii la fel de viu ca şi un şoim căruia i s-a scos gluga de peste ochi.

Băutura puternică îşi făcu de îndată efectul asupra spadasinului, care îi mulţumi lui Irod şi îşi mişcă braţul amorţit spre a-şi recăpăta supleţea.

— Acum, spuse Irod, fără să ne mai pierdem vremea cu fleacuri, să coborîm de pe stinghia asta de coteţ, unde nu mă prea simt la largul meu, pe prea sfîntul pămînt gol, care se potriveşte mai bine cu trupul meu zdravăn. Mergi în faţă, adăugă el, întorcîndu-l pe la Râpée şi punîndu-l călare în cealaltă direcţie.

La Râpée se lăsă să alunece şi Tiranul il urmă. Ajuns la picioarele arborelui, cu Irod înapoia lui, spadasinul desluşi pe marginea şanţului un grup ce sta la pîndă, alcătuit din Agostin, Azolan şi Basque.

— Prieteni, le strigă el cu glas tare, şi, întorcîndu-şi capul ii spuse comedianului pe şoptite: Nu scoate o vorbuliţă şi mergi după mine.

Cind ajunseră jos, la Râpée se apropie de Azolan şi ii şopti la ureche parola. Apoi adăugă:

— Eu şi camaradul acesta sîntem răniţi şi o să ne retragem puţin de o parte, ca să ne spălăm rănile şi să le legăm.

Azolan făcu un semn de aprobare. Nimic nu era mai firesc decît această poveste. La Râpée şi Tiranul se îndepărtară. Cînd intrară sub adăpostul arborilor, care, deşi erau dezgoliţi de frunze, puteau, cu ajutorul nopţii, să-i ascundă, spadasinul îi spuse lui Irod :

—Mi-ai cruţat în chip mărinimos viaţa. Eu te-am salvat acum de la moarte, fiindcă hăidăii ăştia trei te-ar fi ucis. Mi-am plătit datoria, dar nu mă socotesc descărcat : dacă vei avea vreodată nevoie de mine, ai să mă găseşti. Acum pleacă şi vezi-ţi de treburi. Eu o iau pe aici, apuc-o pe acolo.

Irod, rămas singur, continuă să meargă pe alee, privind, printre arbori, la castelul blestemat în care nu putuse pătrunde, spre marele său regret.

Nici o lumină nu strălucea la ferestre, cu excepția părții unde se dăduse atacul; restul castelului era cufundat în beznă și în tăcere. Totuși, luna care răsărea începea să-și răspîndească pe colțul fațadei lucirile-i blînde și poleia cu argint ardeziile viorii ale acoperișului. În lumina ce mijea se putea vedea un om de strajă, plimbîndu-și umbra pe o mică esplanadă aflată la marginea șanțului. Era Labriche, care păzea luntrea, cu ajutorul căreia Mérindol, la Râpée, Azolan și Agostin traversaseră șanțul.

Această priveliște îl făcu pe Irod să reflecteze: „Ce dracu poate să facă omul ăsta singur cuc în locul acesta pustiu, în timp ce tovarășii lui mînuiesc de zor cuțitele? Fără îndoială, de teama vreunei surprize sau pentru a asigura retragerea, păzește vreo trecere secretă, vreo poternă ascunsă, pe unde, poate, dacă l-aș ameți cu o lovitură de retevei în cap, aș reuși să pătrund în castelul ăsta afurisit și să-i dovedesc lui Sigognac că nu l-am uitat.

Tot chibzuind astfel, Irod, de-abia călcînd și nefăcînd mai mult zgomot decît dacă tălpile i-ar fi fost căptușite cu pîslă, se apropia de sentinelă cu acea încetineală molatecă și felină, cu care sînt înzestrați oamenii ce atîrnă greu. Cînd fu aproape, îi trase în țeastă o lovitură tocmai bună ca să-l scoată din luptă, dar nu să-l și ucidă pe cel ce o încasase. După cum am putut vedea,

Irod nu era dealtminteri crud, şi nu dorea moartea păcătosului.

Tot aşa de surprins ca şi cum trăznetul l-ar fi lovit în cap pe o vreme senină, Labriche se rostogoli cu picioarele în sus şi nu se mai clinti, întrucît puterea loviturii îl zăpăcise şi-l făcuse să leşine. Irod înaintă pînă la parapetul şanţului şi zări că în dreptul unei tăieturi înguste a parmalîcului dădea o scară diagonală, tăiată în căptuşeala şanţului şi care ducea la baza lui sau cel puţin pînă la nivelul apei ce clipocea pe ultimele ei trepte. Tiranul coborî treptele cu precauţie şi, simţind că i se udă picioarele, se opri, încercînd să străpungă bezna cu privirea. Desluşi imediat forma bărcii, plasată în umbra zidului, şi o trase de lanţul cu care era legată la baza scării. Să rupă lanţul nu a însemnat decît o joacă pentru zdravănul nostru tragedian ; apoi păşi în luntre, care, sub greutatea sa, fu cît pe-aci să se răstoarne. Cînd clătinăturile se potoliră iar echilibrul se restabili, Irod prinse să mînuiască încetişor singura vîslă ce se afla în partea dindărăt a bărcii, ce slujea în acelaşi timp de vîslă şi de cîrmă. Barca, datorită impulsului, ieşi curînd din beznă, pentru a pătrunde în zona luminoasă, unde, pe apa uleioasă, fluturaşii de argint ai lunii tremurau ca nişte solzi de albişoară. La lumina palidă a astrului, Irod văzu, la temelia castelului, o scară mică ce se deschidea sub o arcadă de cărămidă. Trase

la mal aici şi, ţinînd-o pe sub boltă, ajunse fără de vreo piedică în curtea interioară, cu totul pustie în acel moment.

„Iată-mă aşadar în inima cetăţii, îşi spuse Irod frecîndu-şi mîinile ; curajul meu are un reazim mai solid pe lespezile largi şi bine tencuite între ele decît pe acel băţ bun pentru papagali, de pe care am coborît. Acum, să ne orientăm şi apoi la drum, să-i regăsim pe tovarăşii noştri."

Zări peronul păzit de cei doi sfincşi de piatră şi gîndi foarte sănătos că intrarea aceasta arhitecturală ducea la sălile cele mai bogate ale palatului, unde, fără îndoială, Vallombreuse o dusese pe tînăra comediană şi unde, de bună seamă, clocotea bătălia în onoarea acestei Elene fără de Menelaos şi virtuoasă mai cu seamă faţă de Paris. Sfincşii nu aveau aerul că vor să ridice gheara spre a-l opri din drum.

Victoria părea că a rămas de partea atacatorilor. Bringuenarilles, Tordgueule şi Piedgris zăceau pe podea ca nişte viţei pe paie. Malartic, capul bandei, fusese dezarmat. Însă, în realitate, învingătorii erau captivi. Uşa încăperii, închisă pe dinafară, se interpunea între ei şi obiectul căutării lor, iar această uşă, din stejar gros, împodobită cu ferecături elegante din oţel lustruit, putea să devină un obstacol de netrecut pentru nişte oameni care nu aveau nici topoare, nici răngi pentru a o sparge. Sigognac, Lampourde şi Scapin,

proptindu-şi umerii de canaturi, se străduiau s-o deschidă, însă uşa rezista zdravăn, iar forţele lor reunite se înmuiau din ce în ce mai mult.

— Dacă i-am da foc? rosti Sigognac, cuprins de disperare; în vatră sînt nişte buşteni aprinşi.

— Ar ţine prea mult timp, răspunse Lampourde: inima stejarului arde anevoie; să luăm mai degrabă scrinul de colo şi să facem din el un fel de catapultă sau de berbece, bun ca să sfărîme obstacolul ăsta atît de supărător.

Zis şi făcut, iar curioasa mobilă, lucrată în sculpturi delicate, înşfăcată cu brutalitate şi aruncată cu putere, se izbi de uşa solidă, fără alt succes decît zgîrierea luciului şi decapitarea unui cap drăguţ de înger sau de amor, sculptat cu gingăşie, care alcătuia unul din colţurile sale. Baronul turba, deoarece ştia că Vallombreuse părăsise camera luînd-o cu el pe Isabella, cu toată împotrivirea disperată a tinerei fete.

Deodată se auzi un zgomot asurzitor. Crăcile care astupau fereastra dispăruseră, iar arborele se prăvălea în apa şanţului cu un pîrîit năprasnic în care se amestecau strigăte omeneşti, acelea ale portarului teatrului, care se oprise în suişul său, craca fiind prea slabă pentru a-l susţine. Azolan, Agostin şi Basque avuseseră ideea triumfătoare de a împinge arborele în apă, spre a tăia retragerea asediatorilor.

— Dacă nu dăm la pămînt uşa asta, spuse Lampourde, sîntem prinşi ca nişte şobolani în cursă. La dracu cu meşterii de odinioară ce lucrau într-un chip atît de trainic! Am să încerc să tai lemnul în jurul broaştei cu pumnalul, ca s-o sfărîm, fiindcă rezistă atît de vîrtos. Trebuie să ieşim de aici cu orice preţ; nu mai avem posibilitatea să ne agăţăm de copacul nostru, aşa cum se slujesc urşii de trunchiurile arborilor în gropile Bernei din Elveţia.

Lampourde era pe cale să se apuce de lucru, cînd un scîrţîit uşor, asemănător cu acela al unei chei ce se învîrteşte, răsună în broască, iar uşa atacată în zadar se deschise de la sine.

— Cine este îngerul cel bun, care ne vine astfel în ajutor? strigă Sigognac, şi prin ce miracol uşa asta cedează de bunăvoie, după ce s-a împotrivit atîta?

— Nu există nici înger, nici miracol, răspunse Chiquita ieşind de după uşă şi aţintindu-şi asupra baronului privirea misterioasă şi liniştită.

— Unde este Isabella? strigă Sigognac, răscolind cu ochii încăperea slab luminată de lucirile tremurătoare ale unei mici lămpi.

Mai întîi n-o zări. Ducele de Vallombreuse, surprins de brusca deschidere a canaturilor, se vîrîse într-un colţ, aşezînd-o în spatele lui pe tînăra comediană, pe jumătate leşinată de groază şi de oboseală; ea se lăsase în genunchi, cu capul re-

zemat de perete, cu părul despletit şi fluturînd, cu veşmintele în dezordine, cu capsele şi bumbii corsajului sfărîmate, într-atît se răsucise cu disperare între braţele răpitorului, care, simţind că-i scapă prada, încercase zadarnic să-i fure cîteva sărutări lascive, asemenea unui faun urmărit ce tîrăşte o tînără fecioară în desişul pădurilor.

— Se află aici, spuse Chiquita, în colţul ăsta, înapoia seniorului Vallombreuse; dar ca să ai femeia, trebuie să ucizi bărbatul.

— Să nu-ţi pese de asta, am să-l omor, exclamă Sigognac, îndreptîndu-şi spada către tînărul duce care îşi şi luase poziţia de apărare.

— Vom vedea acest lucru, domnule căpitan Fracasse, cavaler al ţigăncilor, răspunse tînărul duce cu un aer de total dispreţ.

Lamele se încrucişau şi se urmăreau, rotindu-se una în jurul celeilalte, cu acea încetineală prudentă de care se slujesc virtuoşii scrimei în luptele ce se dau pe viaţă şi pe moarte. Vallombreuse nu era de forţa lui Sigognac; însă el, aşa cum se cădea pentru un om de rangul său, frecventase multă vreme academiile, udase de năduşală multe cămăşi în sălile de arme şi lucrase cu cei mai buni maeştri. Aşadar nu ţinea spada ca pe o mătură, dacă am folosi expresia dispreţuitoare a lui Lampourde la adresa duelіştilor stîngaci, care, după el, dezonorează meseria. Ştiind cît de temut era adversarul său, tînărul duce se mărginea la de-

fensivă, para atacurile şi nu dădea lovituri. Spera să-l extenueze pe Sigognac, care era obosit de atacul asupra castelului şi de duelul său cu Malartic, întrucît auzise prin uşă zăngănitul spadelor. În acest timp, pe cînd înlătura lama baronului, cu mîna stîngă căuta la piept un fluier mic de argint, atîrnat de un lănţişor. Cînd dete de el, îl duse la buze şi scoase un sunet ascuţit şi prelung. Această mişcare era cît pe-aci să-l coste scump; mult n-a lipsit ca spada baronului să-i ţintuiască mîna pe gură; însă vîrful, înălţat de o ripostă puţin cam tardivă, îi zgîrie doar degetul cel gros. Vallombreuse îşi reluă poziţia de apărare. Ochii săi aruncau priviri sălbatice, asemenea celor ale vrăjitorilor şi ale basilicilor, care au darul de a ucide; un surîs de o răutate diabolică îi crispa colţurile gurii, radia de ferocitate satisfăcută, şi fără să se lase descoperit, înainta spre Sigognac, atacîndu-l cu lovituri mereu parate.

Malartic, Lampourde şi Scapin priveau cu admiraţie lupta aceasta aşa de interesantă, de care atîrna soarta bătăliei, capii celor două tabere duşmane aflîndu-se faţă în faţă şi luptînd corp la corp. Scapin chiar adusese candelabrele din cealaltă cameră pentru ca rivalii să se poată vedea mai bine. Mişcătoare atenţie!

— Nu combate rău micul duce, spuse Lampourde, apreciind în mod imparţial meritele, nu l-aş fi crezut în stare de o asemenea apărare; dar dacă întinde braţul este pierdut. Căpitanul Fracasse

are brațul mai lung decît el. Ah! drace, parada asta de semicerc este prea largă. Ce vă spuneam? iată spada adversarului care trece prin deschizătură. Vallombreuse este atins; nu, a făcut o retragere tocmai la timp.

În același moment se auzi un zgomot vijelios de pași care se apropiau. O tăblie a ușii se desprinse cu un trosnet năprasnic, și cinci sau șase lachei înarmați se repeziră cu furie în sală.

— Duceți de aici pe femeia aceasta, le strigă Vallombreuse, și luați la goană secăturile. Cît despre căpitan, mă ocup eu de el, și alergă spre el cu spada întinsă.

Năvala ticăloșilor îl surprinse pe Sigognac. Strînse ceva mai puțin garda spadei, deoarece o urmărea din ochi pe Isabella, care leșinase de-a binelea, și pe care o duceau spre scară doi lachei, protejați de duce, iar spada lui Vallombreuse îi atinse ușor la încheietura mîinii. Această zgîrietură făcîndu-l iarăși atent asupra situației în care se afla, îi expedie ducelui o lovitură violentă care îl atinse deasupra claviculei și îl făcu să se clatine.

În acest moment Lampourde și Scapin îi luau în primire pe lachei așa cum se cuvenea: Lampourde îi înțepa cu spada lui cea lungă, ca pe niște șobolani, iar Scapin le ciocănea capetele cu patul unui pistol pe care îl culesese de pe jos. Văzîndu-și stăpînul rănit, care se rezema de perete și se sprijinea de garda spadei sale, cu figura

acoperită de o paloare neobișnuită, aceste canalii netrebnice, lași la suflet și fără curaj, părăsiră lupta și o luară la picior. Este adevărat că Vallombreuse nu era iubit de slujitorii săi, pentru că se purta mai degrabă ca un tiran decît ca un stăpîn și îi brutaliza cu o ferocitate de necrezut.

— Ajutor, ticăloșilor! Ajutor! suspină el cu o voce slabă. Îl lăsați voi astfel pe ducele vostru fără de sprijin și fără de ajutor?

În vreme ce se petreceau aceste întîmplări, așa cum am mai spus, Irod, cu un pas atît de ușor pe cît îi îngăduia corpolența sa, urca scara cea mare, luminată, de la sosirea lui Vallombreuse la castel, cu un felinar mare, împodobit cu multe ornamente și atîrnat de un cordon de mătase. Ajunse pe palierul primului etaj chiar în momentul în care Isabella, despletită, palidă, înțepenită, era dusă ca o moartă de lachei. Crezu că datorită împotrivirii ei virtuoase, tînărul duce o omorîse sau poruncise să fie ucisă, iar furia sa întețindu-se la acest gînd, tăbărî cu niște lovituri grozave de spadă peste ticăloși, care, surprinși de această agresiune neașteptată împotriva căreia nu se puteau apăra, avînd mîinile ocupate, deteră drumul prăzii și o rupseră la fugă de parcă ar fi fost urmăriți de Scaraoțchi în persoană. Irod, aplecîndu-se, o ridică pe Isabella, îi rezemă capul de genunchiul său, îi puse mîna pe inimă și se convinse că bătea încă. Fata părea să nu aibă nici o

rană și începu să suspine slab, asemenea cuiva care își recapătă încetul cu încetul cunoștința.

In această situație, peste puțin timp, dete de el Sigognac, care se descotorosise de Vallombreuse, administrîndu-i acea furioasă lovitură cu vîrful, tare admirată de Lampourde. Baronul îngenunche lîngă prietena sa, îi luă mîinile într-ale sale, și cu o voce pe care Isabella o auzea nedeslușit, de parcă venea din străfundurile unui vis, îi spuse :

— Revino-ți în fire, sufletul meu, și nu-ți mai fie teamă. Te afli în brațele prietenilor tăi, și nimeni nu va mai putea să-ți facă acum vreun rău.

Cu toate că nu deschisese încă ochii, un surîs plin de dor se schiță pe buzele fără de culoare ale Isabellei, iar degetele ei palide, umede de sudorile reci ale leșinului, strînseră aproape pe nesimțite mîna lui Sigognac. Lampourde privea cu un aer înduioșat acest grup emoționant · deoarece aventurile amoroase îl interesau, iar el pretindea că se pricepe mai bine decît oricare altul în treburile inimii.

Deodată, un semnal poruncitor din corn răbufni în liniștea care urmase după agitația furtunoasă a bătăliei. După cîteva minute, semnalul se repetă cu o furie stridentă și prelungă. Era un ordin al stăpînului căruia trebuia să te supui. Se auziră zornăituri de lanțuri. Un zgomot surd arătă că puntea fusese lăsată ; un vîrtej de roți bubui pe sub boltă, și la ferestrele scării scînteiară deodată

lucirile roşii ale torţelor împrăştiate prin curte. Uşa vestibulului se trînti cu zgomot, iar paşi grăbiţi răsunară în cămăruţa sonoră de sub scară.

Numaidecît apărură patru lachei în livrea de zile mari, purtînd lumînări de ceară aprinse, cu acel aer impasibil şi cu acel zel mut pe care îl au valeţii de casă mare. Îndărătul lor se urca un bărbat cu înfăţişare aristocratică, îmbrăcat din cap pînă-n picioare în catifea neagră, împodobită cu ceaprazuri din jeuri. Un ordin din acelea pe care şi le rezervă regii şi principii sau pe care ei nu le acordă decît celor mai ilustre personaje, strălucea la pieptul său pe fondul închis al stofei. Odată ajunşi pe palier, lacheii se rînduiră la perete, ca nişte statui ce ţin în mînă torţe, fără ca vreo mişcare a pleoapelor, fără ca vreo tresărire a muşchilor să trădeze în vreun chip faptul că priveau la spectacolul destul de ciudat totuşi ce se desfăşura sub ochii lor. Întrucît stăpînul nu pronunţase încă nici un cuvînt, ei nu trebuiau să aibă vreo opinie.

Seniorul îmbrăcat în negru se opri pe palier. Cu toate că vîrsta îi întipărise încreţituri pe frunte şi pe obraji, cu toate că îi îngălbenise pielea feţei şi îi albise părul, puteai încă să recunoşti în el originalul portretului care atrăsese privirile Isabellei în clipele sale de restrişte, şi căruia i se rugase fierbinte ca unui chip de prieten. Era prinţul, tatăl lui Vallombreuse. Fiul purta numele unui

ducai, aşteptînd ca ordinea naturală a succesiunilor să-l facă, la rîndul său, cap de familie.

La vederea Isabellei, susţinută de Irod şi de Sigognac, şi căreia paloarea sa, fără un pic de sînge, îi dădea înfăţişarea unei moarte, prinţul ridică braţele către cer, suspinînd.

— Am ajuns prea tîrziu, spuse el, cu toată strădania pe care mi-am dat-o, şi se plecă spre tînăra comediană, luîndu-i mîna inertă.

Pe mîna ei, albă ca şi cum ar fi fost sculptată în alabastru, strălucea la degetul inelar un inel, în care era prins un ametist destul de mare. Bătrînul senior păru peste măsură de tulburat la vederea inelului. Îl scoase din degetul Isabellei cu un tremur convulsiv, făcu semn unuia din lacheii ce purtau torţe să se apropie, şi la lumina ei mai vie descifră blazonul gravat în piatră, apropiind inelul foarte mult de lumină şi apoi îndepărtîndu-l, pentru a observa mai bine amănuntele, cu vederea sa de om bătrîn.

Sigognac, Lampourde şi Irod urmăreau cu neliniştc gesturile fără noimă ale prinţului şi schimbările fizionomiei sale la vederea acestei bijuterii pe care părea s-o cunoască tare bine, şi pe care o sucea şi o răsucea în mîini, ca şi cum nu s-ar fi putut hotărî să împărtăşească un gînd dureros.

— Unde este Vallombreuse, strigă el, în sfîrşit, cu o voce tunătoare, unde este acest monstru nedemn de neamul meu ?

El recunoscuse, nemaiputînd fi nici o îndoială, în acest giuvaer, inelul împodobit cu un blazon imaginar cu care își sigila odinioară scrisorile pe care i le trimitea Corneliei, mama Isabellei. Cum de se găsea acest inel la degetul tinerei actrițe răpite de Vallombreuse și de la cine îl avea ea oare? „Să fie ea fata Corneliei și a mea? își spunea prințul. Meseria ei de comediană, vîrsta, chipul ei unde se regăsesc cîteva trăsături îndulcite ale mamei sale, totul se potrivește și mă face să cred acest lucru. Atunci, acest blestemat de libertin se ținea după sora lui; dragostea asta este un incest; oh! cumplit mai sînt pedepsit pentru o greșeală veche!“

Isabella deschise în sfîrșit ochii, iar prima ei privire îl întîlni pe prinț, ce ținea în mînă inelul pe care i-l scosese din deget. I se păru că mai văzuse acest chip, dar tînăr încă, fără păr alb și fără barbă căruntă. Ai fi spus că este copia îmbătrînită a portretului așezat deasupra căminului. La vederea lui inima Isabellei fu copleșită de un sentiment de adîncă venerație. Mai văzu lîngă ea și pe viteazul Sigognac și pe bunul Irod, amîndoi sănătoși și teferi, iar spaimelor luptei le urmă liniștea mîntuirii. Nu mai avea de ce să se teamă, nici pentru prietenii ei, nici pentru ea. Ridicîndu-se pe jumătate, își înclină capul în fața prințului, care o contempla cu o atenție pătimașă și

părea să caute în trăsăturile tinerei fete o asemănare cu un model odinioară mult iubit.

—Domnişoară, cine v-a dat acest inel care îmi redeşteaptă anumite amintiri? este al dumneavoastră de multă vreme? întrebă bătrînul senior cu emoţie în glas.

— Îl am din copilăria mea, şi este unica moştenire pe care am primit-o de la mama, răspunse Isabella.

— Şi cine era mama dumneavoastră, ce făcea ea? întrebă prinţul cu un interes sporit.

— Se numea Cornelia, adăugă cu modestie Isabella, şi era o biată comediană de provincie care juca în roluri de regine şi de prinţese tragice, în trupa din care fac încă parte.

— Cornelia! nu mai poate fi nici o îndoială, rosti prinţul tulburat, da, ea este; dar, stăpînindu-şi emoţia, îşi reluă un aer măreţ şi calm, şi îi spuse Isabellei: Îngăduie-mi să păstrez acest inel. Am să ţi-l înapoiez atunci cînd va trebui.

— Se află la adăpost în miinile senioriei-voastre, răspunse tînăra comediană, în mintea căreia, printre amintirile învăluite în ceaţă ale copilăriei, se profila amintirea unui chip pe care, în vremea cînd era micuţă, îl văzuse aplecîndu-se peste leagănul ei.

— Domnilor, rosti prinţul, aţintindu-şi privirea hotărîtă şi deschisă asupra lui Sigognac şi a tovarăşilor săi, în orice altă împrejurare aş putea să găsesc stranie prezenţa dumneavoastră înar-

mată în castelul meu; însă cunosc motivul care v-a făcut să năvăliți în acest lăcaş, pînă astăzi respectat cu sfințenie. Violența atrage după sine violență, şi o justifică. Voi închide ochii asupra celor ce s-au petrecut. Dar unde este ducele de Vallombreuse, acest fiu degenerat care îmi dezonorează bătrînețele?

Ca şi cum ar fi răspuns la chemarea tatălui său, Vallombreuse apăru chiar în aceeași clipă în pragul sălii, susținut de Malartic; era groaznic de palid, iar mîna sa crispată apăsa o batistă la piept. Mergea cu toate acestea, dar aşa cum merg fantomele, fără să ridice picioarele. O voință teribilă, cu prețul unui efort ce dădea trăsăturilor sale imobilitatea unei măşti săpate în marmoră, doar ea îl ținea pe picioare. Auzise glasul tatălui său, de care, oricît de ticăloşit ar fi fost, se temea încă, şi spera să-i ascundă rana căpătată. Își muşca buzele ca să nu strige, şi își înghițea spuma însîngerată ce îi înflorea la colțurile gurii; își scoase chiar şi pălăria, cu toată durerea atroce pe care i-o provoca ridicarea brațului, şi rămase astfel descoperit şi tăcut.

— Domnule, rosti prințul, faptele dumitale nesocotite depăşesc toate limitele, şi duci o asemenea viață destrăbălată încît voi fi silit să implor regelui, pentru dumneata, favoarea unei temnițe sau a unui exil perpetuu. Răpirea, sechestrarea, violul, acestea nu mai înseamnă aventuri amoroase şi, dacă pot să trec cu vederea din rătăcirile unei

tinereți destrăbălate, nu voi scuza niciodată crima plănuită la rece. Știi oare, monstrule, continuă el apropiindu-se de Vallombreuse și vorbindu-i la ureche așa încît să nu fie auzit de altcineva, știi cine este această fată, Isabella aceasta pe care ai răpit-o cu toată împotrivirea ei virtuoasă ?... este sora ta !

— Fie ca ea să-l înlocuiască pe fiul ce-l vei pierde ! răspunse Vallombreuse, cuprins de o sfîrșeală ce făcu să-i apară pe fața lividă sudorile agoniei ; însă nu sînt vinovat așa cum socotești. Isabella este neprihănită, iau mărturie pe Dumnezeu în fața căruia mă voi înfățișa. Moartea nu are obiceiul să mintă, și poate fi crezut cuvîntul unui gentilom care își dă sfîrșitul !

Această frază fusese rostită destul de tare spre a fi auzită de toți. Isabella își întoarse frumoșii ei ochi scăldați în lacrimi către Sigognac, și citi pe chipul acestui îndrăgostit desăvîrșit că, spre a crede în virtutea aceleia pe care o iubea, nu așteptase mărturisirea *in extremis* a lui Vallombreuse.

— Dar ce ai ? întrebă prințul, intinzînd mîna către tînărul duce, care se clătina, cu tot sprijinul lui Malartic.

— Nimic, tată, răspunse Vallombreuse de-abia mai rostind cuvintele... nimic... mor ! și se prăvăli deodată pe dalele palierului, fără ca Malartic să-l poată reține.

— N-a căzut în nas, spuse în chip sentenţios Jacquemin Lampourde, nu este decît un leşin; poate să mai scape. Noi ăştia, care mînuim spada, ne pricepem mai bine în treburile astea decît oamenii cu lanţetele şi decît spiţerii.

— Un doctor! un doctor! strigă prinţul, uitînd la această privelişte de toate sentimentele de ură şi de ostilitate; poate că mai există vreo speranţă. Dăruiesc o avere celui care îmi va salva copilul, ultimul vlăstar al unei nobile seminţii! Duceţi-vă odată! ce faceţi acolo? alergaţi, porniţi în goană!

Doi dintre lacheii impasibili care luminaseră cu torţele lor această scenă, fără să clipească măcar din ochi, se desprinseră de lîngă perete şi se grăbiră să execute ordinele stăpînului lor. Alte slugi ridicară trupul lui Vallombreuse cu toate precauţiile ce se pot închipui şi, la ordinul tatălui său, îl transportară în apartamentul lui, unde îl întinseră pe pat.

Bătrînul senior urmări jalnicul cortegiu cu o privire în care durerea şi gonise mînia. Vedea cum i se sfîrşise neamul odată cu acest fiu iubit şi urît în acelaşi timp, dar ale cărui vicii le uita în acest moment pentru a nu-şi reaminti decît de calităţile lui strălucite. O melancolie adîncă îl năpădea şi rămase cîteva minute cufundat într-o tăcere pe care o respectară toţi cei de faţă.

Isabella, care îşi revenise cu totul după leşin, stătea în picioare, cu ochii aplecaţi, lîngă Sigognac

și Irod, îndreptîndu-și cu o mînă rușinoasă dezordinea veșmintelor. Lampourde și Scapin, ceva mai îndărăt, se retrăgeau în lături ca niște personaje de al doilea plan, iar în cadrul ușii se vedeau capetele curioase ale duelgiilor, care luaseră parte la luptă și care nu erau prea liniștiți în privința soartei lor, întrucît se temeau să nu fie trimiși la galere sau la spînzurătoare, ca unii care îl ajutaseră pe Vallombreuse în acțiunile sale pline de răutate.

În sfîrșit, prințul întrerupse această tăcere supărătoare și spuse :

— Părăsiți castelul în această clipă, voi toți care v-ați pus spadele în slujba patimilor urîte ale fiului meu. Sînt prea gentilom pentru a face treaba arcașilor și a călăului ; fugiți cît mai repede, dispăreți din ochii mei, vîrîți-vă în vizuinile voastre de hoți. Justiția se va pricepe să vă regăsească acolo.

Complimentul nu era prea amabil ; însă n-ar fi fost momentul potrivit să arate o susceptibilitate prea deosebită. Duelgiii, pe care Lampourde îi dezlegase încă de la începutul acestei scene, o luară la sănătoasa, cu Malartic în frunte.

După ce dispărură, tatăl lui Vallombreuse o luă pe Isabella de mînă și, desprinzînd-o de grupul în care se găsea, o așeză lîngă el și îi spuse :

— Rămîi acolo, domnișoară ; locul dumitale este de acum înainte alături de mine. E tot ceea ce se poate acum, să-mi redai o fiică, deoarece mi-ai

luat un fiu. Şi îşi şterse o lacrimă care, fără voia lui, i se revărsase peste pleoapă. Apoi, întorcîndu-se către Sigognac cu un gest de o nobleţe incomparabilă, rosti : Domnule, puteţi pleca cu tovarăşii dumneavoastră. Isabella nu are nimic de ce să se teamă lingă tatăl ei, iar acest castel va fi de aici înainte căminul ei. Acum, cînd familia ei este cunoscută, nu se cuvine ca fiica mea să se reîntoarcă la Paris. O plătesc destul de scump pentru a o păstra. Cu toate că mă costă nădejdea perpetuării unui neam, vă mulţumesc că i-aţi cruţat fiului meu săvîrşirea unei fapte ruşinoase, dar ce spun ? a unei crime abominabile ! Prefer pe blazonul meu o pată de sînge unei pete de noroi. Deoarece Vallombreuse era un infam, bine aţi făcut că l-aţi ucis ; v-aţi purtat ca un adevărat gentilom, şi am fost încredinţat că sînteţi într-adevăr, proteguind lipsa de apărare, inocenţa şi virtutea. Era dreptul dumneavoastră. Onoarea salvată a fiicei mele răscumpără moartea fratelui ei. Iată ceea ce îmi spune raţiunea ; dar inima mea de părinte murmură, şi ar putea să mă năpădească gînduri nedrepte de răzbunare, pe care să nu fiu în stare să le stăpînesc. Plecaţi, n-am să purced la nici o urmărire şi voi încerca să uit că o necesitate neîndurătoare a îndreptat spada dumneavoastră asupra pieptului fiului meu !

— Seniore, răspunse Sigognac cu tonul celui mai profund respect, ţin într-atît de mult seama

de durerea unui tată, încît aş fi acceptat ofensele cele mai jignitoare şi mai amare, fără să scot o vorbă, cu toate că în acest conflict nenorocit loialitatea mea nu-şi poate face nici un reproş. N-aş voi să rostesc nimic, spre a mă justifica în ochii dumneavoastră, care să acuze pe nefericitul duce de Vallombreuse ; dar să fiţi convins că nu l-am urmărit, că el s-a aruncat singur în calea mea şi că am făcut totul, şi asta în mai multe întîlniri, pentru a-l cruţa. Aici chiar, furia sa oarbă e cea care l-a azvîrlit în spada mea. O las în mîinile dumneavoastră pe Isabella, care îmi este mai scumpă decît viaţa, şi mă retrag, mîhnit pînă la capătul zilelor din pricina acestei triste victorii, pentru mine o adevărată înfrîngere, deoarece îmi năruieşte fericirea. Ah ! era mai bine să fi fost ucis şi victimă decît ucigaş !

După aceasta, Sigognac îl salută pe prinţ şi, aruncînd Isabellei o lungă privire plină de iubire şi de regret, coborî treptele scării, urmat de Scapin şi de Lampourde, nu fără a întoarce de mai multe ori capul, ceea ce îi îngădui s-o vadă pe tînăra fată rezemată de balustradă, de teamă să nu leşine, ducîndu-şi batista la ochii înecaţi în lacrimi. Să fi plîns ea moartea fratelui ei ori plecarea lui Sigognac ? Noi credem că plîngea din pricina plecării lui Sigognac, întrucît aversiunea pe care i-o inspira Vallombreuse nu avusese încă timpul să se preschimbe la ea în tandreţe, la neaş-

teptată revelaţie a rudeniei. Cel puţin baronul, oricît de modest ar fi fost, judecă astfel şi, ciudat lucru e şi inima omului, se îndepărtă consolat prin lacrimile vărsate de cea pe care o iubea.

Sigognac şi trupa sa ieşiră din castel trecînd peste punte şi, pe cînd mergeau de-a lungul şanţului spre a se duce să-şi ia caii din păduricea unde îi lăsaseră, auziră un glas ce se văicărea, înălţîndu-se din şanţ chiar din locul astupat de copacul prăvălit. Era portarul teatrului, care nu izbutise să se descurce din încîlceala ramurilor, şi care striga după ajutor de ţi se rupea inima, nemaiavînd decît capul în afara apei, şi fiind în pericol să înghită acest neplăcut lichid, pe care îl ura mai mult decît o doctorie amară ca fierea, ori de cîte ori deschidea pliscul spre a chema în ajutor. Scapin, care era foarte agil şi mlădios la trup, se săltă pe copac şi îl pescui îndată pe portar, de pe care curgeau şiroaie de apă şi de ierburi acvatice.

Caii nu se mişcaseră de sub umbrarul lor şi, în curînd, încălecaţi de călăreţii noştri, apucară din nou drumul Parisului, într-un ritm vioi.

— Ce părere aveţi, domnule baron, despre toate aceste întîmplări ? îl întrebă Irod pe Sigognac, care călărea lîngă el. Se însăilează ca un final de tragicomedie. Cine s-ar fi aşteptat, în mijlocul încăierării, la intrarea senorială a acestui tată, precedat de torţe, venind să pună frîu nebuniilor tinereşti, care cam depăşiseră măsura, ale dom-

acestea, nu puteam să-i salvez onoarea decît prin această moarte. Nenorocit ce sînt! Eu însumi am înălțat obstacolul de care trebuie să se zdrobească dragostea mea, și mi-am ucis nădejdea cu spada ce-mi apăra comoara. Pentru a păstra femeia pe care-o iubesc, mi-am îndepărtat-o pe vecie. Cu ce obraz mă voi înfățișa, avînd mîinile înroșite de sînge, înaintea Isabellei îndoliate? Vai! acest sînge l-am vărsat pentru propria ei apărare, dar era sînge de frate! Chiar dacă ea m-ar ierta și m-ar vedea fără ură, prințul, care are acum asupra ei drepturi de tată, l-ar izgoni, blestemîndu-l, pe ucigașul fiului său. Oh! m-am născut într-o zodie păcătoasă.

— Toate astea sînt, fără îndoială, vrednice de plîns, răspunse Irod, dar buclucurile Cidului și ale Himenei erau dealtminteri și mai încurcate, așa cum se vede în piesa domnului Pierre de Corneille, și cu toate acestea, după multe lupte între dragoste și datorie, ele au luat sfîrșit printr-o înțelegere ca între prieteni, nu fără cîteva antiteze și *agudezas*-uri, puțin cam trase de păr, după gustul spaniol, dar de un efect grozav în teatru. Vallombreuse nu e fratele Isabellei decît dinspre unul din părinți. N-au supt laptele de la același sîn, și nu s-au cunoscut ca rude decît cîteva minute, ceea ce micșorează mult ura. Și dealtminteri tînăra noastră nici nu voia să-l vadă în ochi pe acest gentilom pătimaș, care o urmărea cu galanteria sa violentă și scandaloasă.

nului, fiul său ? Şi această recunoaştere a Isabellei cu ajutorul unui inel în care era încrustată o pecete blazonată, n-am mai văzut-o oare noi la teatru ? La urma urmei, pentru că teatrul este imaginea vieţii, viaţa trebuia să-i semene, la fel cum un original seamănă cu portretul său. Auzisem mereu spunîndu-se în trupă că Isabella era de obîrşie nobilă. Blazius şi Leonarda îşi aminteau chiar că l-au văzut pe prinţ, care nu era încă decît duce, pe vremea cînd îi făcea curte Corneliei. Nu o singură dată a îndemnat-o Leonarda pe tînăra fată să-şi caute tatăl ; dar ea, blîndă şi nepretenţioasă, n-a întreprins nimic, nevoind să intre cu de-a sila într-o familie care poate că ar fi respins-o, şi s-a mulţumit cu soarta ei modestă.

— Da, cunoşteam faptele acestea, răspunse Sigognac ; fără a acorda dealtminteri importanţă acestei ilustre obîrşii, Isabella mi-a povestit viaţa mamei sale şi mi-a vorbit despre inel. Se vedea de altfel bine, după gingăşia sentimentelor amabilei fete, că în vinele ei curge un sînge nobil. Aş fi ghicit acest lucru, chiar de nu mi-ar fi spus. Frumuseţea sa castă, fină şi pură îi trăda obîrşia. De aceea dragostea ce i-o purtam a fost întotdeauna însoţită de timiditate şi de respect, deşi curtenia îşi ia vînt uşor cu comedienele. Dar ce fatalitate ca acest blestemat de Vallombreuse să fie tocmai fratele ei ! Între noi doi există acum un cadavru ; un rîu de sînge ne separă şi, cu toate

Prințul însuşi nu era deloc mulțumit de fiul său, care era feroce ca Nero, desfrînat ca Heliogabal, pervers ca Satana, şi care ar fi fost de douăzeci de ori spînzurat pînă acum, de n-ar fi avut calitatea de duce. Nu-ți pierde aşadar toate speranțele. Poate că lucrurile au să ia o intorsătură mai favorabilă decît gîndeşti.

— De-ar da Dumnezeu, bunul meu Irod, răspunse Sigognac, dar mi-a fost dat să n-am parte de fericire. Ghinionul şi ursitoarele cocoşate şi rele la suflet m-au întîmpinat la naştere. Într-adevăr, ar fi fost mai bine pentru mine să fiu ucis, deoarece, prin sosirea tatălui ei, virtutea Isabellei ar fi fost salvată fără de moartea lui Vallombreuse, şi apoi, trebuie să-ți mărturisesc totul, nu ştiu ce groază misterioasă mi-a pătruns cu un fior de gheață pînă în măduva oaselor, cînd l-am văzut pe acel tînăr frumos, atît de plin de viață, de foc şi de pasiune, cum se prăbuşeşte deodată, țeapăn, rece şi palid, la picioarele mele. Irod, moartea unui om este un lucru grav şi, cu toate că nu mă încearcă remuşcările, întrucît n-am făptuit o crimă, îl văd acolo pe Vallombreuse întins, cu părul răspîndit pe marmora scării şi cu o pată roşie la piept.

— Toate acestea sînt năluciri, rosti Irod, l-ați ucis după toate regulile. Conştiința dumneavoastră poate să fie liniştită. Un galop bun vă va risipi aceste scrupule provocate de friguri şi de răcoarea nopții. La ce trebuie să vă gîndiți numaidecît, e să

părăsiţi Parisul şi să porniţi spre un loc de refugiu unde să fiţi dat uitării. Moartea lui Vallombreuse va face vîlvă la Curte şi în oraş, oricîtă grijă s-ar depune spre a fi ascunsă. Şi cu toate că nu este deloc iubit, s-ar putea să vi se caute ceartă. Şi acum, fără să mai pierdem vremea vorbind, să dăm pinteni cailor şi să înghiţim panglica de şosea ce se întinde în faţa noastră, plictisitoare şi cenuşie, între două rînduri de cozi de mătură, sub licărirea îngheţată a lunii.

Caii, îndemnaţi cu călcîiul, se aşternură mai repede la drum ; dar, în timp ce ei călătoresc, să ne reîntoarcem la castel, tot atît de potolit acum pe cît era de zgomotos ceva mai înainte, şi să intrăm în camera în care slugile l-au aşezat pe Vallombreuse. Un sfeşnic cu mai multe braţe, pus pe o măsuţă, răspîndea în încăpere o lumină ale cărei raze cădeau pe patul tînărului duce, nemişcat ca un cadavru, şi care părea şi mai palid pe fondul cărămiziu al perdelelor şi la apele roşii ale mătăsii. Căptuşeala din lemn de abanos a pereţilor, incrustată cu împletituri din aramă, se ridica pînă la înălţimea unui om şi slujea de bază unei tapiţerii mari ce înfăţişa povestea Medeii şi a lui Iason, plină toată de omoruri şi de vrăjitorii sinistre. Aici o vedeai pe Medeea tăindu-l în bucăţi pe Peleas, sub pretextul că îl reîntinereşte ca pe Iason. Dincolo, soţie geloasă şi mamă denaturată, îşi strîngea de gît copiii. Pe un alt cadru, o puteai vedea fugind, beată de răzbunare, în

le poate întipări pe o figură omenească dispăreau aici într-o seninătate marmoreană, şi nicicînd Vallombreuse nu fusese mai frumos. Nici un suflu nu părea să iasă din buzele sale întredeschise, iar rodiile lor făcuseră loc violetelor morţii. Contemplînd acest trup fermecător, care curînd avea să se risipească în nefiinţă, prinţul uita că din el se desprinsese un suflet de demon, şi se gîndea cu tristeţe la acest nume mare pe care secolele trecute şi-l lăsaseră moştenire cu smerenie şi care nu avea să mai ajungă în veacurile viitoare. Ceea ce deplîngea era mai mult decît moartea fiului său, era moartea casei sale : o durere necunoscută de burghezi şi de ţărani. Ţinea mîna îngheţată a lui Vallombreuse între mîinile sale şi, simţind un pic de căldură, nu se gîndea că venea de la el şi se lăsa în voia unei speranţe himerice.

Isabella stătea dreaptă la picioarele patului, cu mîinile împreunate, rugîndu-se lui Dumnezeu cu toată căldura sufletului ei, pentru acest frate a cărui moarte o provocase în chip nevinovat, şi care plătea cu viaţa crima de a fi iubit prea mult, crimă pe care femeile o iartă bucuros, mai cu seamă atunci cînd ele sînt pricina.

— Şi acest doctor care nu mai soseşte ! exclamă prinţul cu nerăbdare, poate că mai există vreun remediu.

Pe cînd rostea aceste vorbe, se deschise uşa şi apăru chirurgul, însoţit de un învăţăcel care îi ducea geanta cu instrumente. După un salut uşor,

carul ei tras de balauri ce scuipau foc. Fără îndoială, tapiţeria era frumoasă şi de preţ, şi lucrată de o mînă de meşter ; dar aceste subiecte de mitologie feroce aveau un nu ştiu ce lugubru şi crud, care trăda firea sălbatică a celui care le alesese. În fundul patului, perdelele ridicate îţi îngăduiau să-l vezi pe Iason luptînd cu monstruoşii tauri de aramă, apărătorii Lînii de aur, şi ai fi putut spune că Vallombreuse, zăcînd neînsufleţit sub ei, era una din victimele lor.

Veşminte de o eleganţă cu totul strălucită, încercate şi apoi dispreţuite, erau aruncate ici şi colo pe scaune, iar într-un cornet mare de Japonia, împodobit cu desene albastre şi roşii, aşezat pe o masă din lemn de abanos, aşa cum erau toate mobilele din cameră, era aşezat un buchet magnific, alcătuit din cele mai rare flori, menit să-l înlocuiască pe acela care fusese refuzat de Isabella, dar care nu ajunsese la destinaţie din pricina atacului neprevăzut al castelului. Florile, larg deschise şi superbe, mărturie încă proaspătă a unei preocupări galante, alcătuiau un ciudat contrast cu trupul întins fără de mişcare, iar un moralist ar fi găsit acolo material berechet ca să filozofeze.

Aşezat într-un fotoliu, lîngă pat, prinţul privea cu ochi întunecaţi la figura tot atît de albă ca şi dantelele pernei ce se revărsau în jurul ei. Paloarea însăşi îi făcea trăsăturile mai delicate şi mai pure. Toate aspectele vulgare pe care viaţa

fără să scoată o vorbă, merse drept la patul unde zăcea tînărul duce, îi pipăi pulsul, îi puse mîna pe inimă şi făcu un semn de descurajare. Totuşi, pentru a da deciziei sale o certitudine ştiinţifică, scoase din buzunar o oglindă mică din oţel lustruit şi o apropie de buzele lui Vallombreuse, iar apoi o examină cu atenţie ; un nor uşor se formase pe suprafaţa metalului şi îl întuneca. Doctorul. mirat, repetă experienţa. O nouă ceaţă acoperi oţelul. Isabella şi prinţul urmăreau cu mare îngrijorare gesturile chirurgului, a cărui faţă se mai descreţise un pic.

— Viaţa nu s-a stins cu totul, rosti el în sfîrşit, întorcîndu-se către prinţ şi ştergîndu-şi oglinda ; rănitul respiră încă, şi, atîta timp cît moartea nu şi-a pus gheara pe un bolnav, există speranţe. Dar, cu toate acestea, nu vă lăsaţi cuprinşi de o bucurie prea timpurie, care v-ar face apoi durerea şi mai amară : am spus că domnul duce de Vallombreuse nu şi-a dat suflarea de pe urmă ; asta-i totul. De aici pînă la a-i reda sănătatea e cale, nu glumă. Acum îi voi examina rana, care s-ar putea să nu fie mortală, deoarece nu l-a ucis imediat.

— Să nu rămîi aici, Isabella, rosti tatăl lui Vallombreuse, asemenea privelişti sînt prea tragice şi prea sfîşietoare pentru o fată tînără. Ai să fii înştiinţată despre decizia doctorului după ce îşi va fi terminat examenul.

Tînăra se retrase, condusă de un lacheu, care o duse într-un alt apartament, întrucît acela pe care

îl ocupa era încă în neorînduială și devastat din pricina luptei ce se dăduse acolo.

Ajutat de învățăcelul său, chirurgul desfăcu tunica lui Vallombreuse, sfîșie cămașa și descoperi pieptul, tot atît de alb ca și ivoriul, pe care ieșea la iveală o rană îngustă și triunghiulară, împodobită de cîteva picături de sînge. Rana sîngerase puțin. Sîngele cursese înăuntru; discipolul lui Esculap răsfrînse buzele ranei și o cercetă. O tresărire ușoară contractă fața rănitului, ai cărui ochi rămîneau tot închiși, și care nu se mișca mai mult decît o statuie de pe un mormînt, dintr-o capelă de familie.

— Îmi place lucrul ăsta, exclamă chirurgul, observînd contracția dureroasă : suferă, deci trăiește. Sensibilitatea aceasta e de bun augur.

— Nu-i așa că va trăi ? rosti prințul ; dacă îl vei salva, am să te fac bogat, am să-ți îndeplinesc toate dorințele ; ce-mi vei cere, vei dobîndi.

— Oh ! Să nu ne grăbim așa, spuse doctorul, eu nu răspund încă de nimic : spada a străbătut partea de sus a plămînului drept. Cazul este grav, foarte grav. Cu toate acestea, cum bolnavul este tînăr, viguros clădit — de n-ar fi fost această blestemată rană — să trăiască o sută de ani, s-ar putea să scape, afară numai de nu s-or ivi complicații neprevăzute : există, pentru cazuri asemănătoare, exemple de vindecare. Natura are atîtea resurse la oamenii tineri ! Seva vieții ce se află încă în ascensiune repară atît de repede pierderile și îndreaptă

atît de bine str[illegible]ciunile ! Cu ajutorul ventuzelor și al scarificărilor am să încerc să liberez pieptul de sîngele care s-a răspîndit înlăuntrul său și care ar fi sfîrșit prin a-l sufoca pe domnul duce, dacă n-ar fi căzut, din fericire, pe mîinile unui om de știință, caz rar în aceste sate și castele îndepărtate de Paris. Hai, secătură, urmă el adresîndu-se învățăcelului său, în loc să te zgîiești la mine ca la panoramă, cu ochii rotunzi și holbați, mai bine înfășoară feșele și împăturește compresele ca să pun primul bandaj.

Operația odată terminată, chirurgul îi spuse prințului :

— Porunciți, vă rog, seniore, să ni se pună un pat de campanie într-un colț al camerei și să ni se servească ceva de mîncare, întrucît eu și cu elevul meu vom veghea cu schimbul la căpătîiul domnului duce de Vallombreuse. Este important să fiu aici, să observ cu atenție fiecare simptom, să-l combat dacă este neprielnic, să-l ajut dacă este favorabil. Aveți încredere în mine, seniore, și să fiți convins că tot ceea ce știința omenească poate întreprinde spre a salva o viață, va fi făcut cu îndrăzneală și cu prudență. Înapoiați-vă în apartamentele dumneavoastră, răspund de viața domnului, fiul dumneavoastră... pînă mîine.

Ceva mai calmat datorită acestei asigurări, tatăl lui Vallombreuse se retrase la el, unde, din oră în oră, un lacheu venea să-i aducă vești despre starea tînărului duce.

În noua locuință ce-i fusese destinată. Isabella o găsi pe aceeași cameristă, posomorîtă și sălbatică, ce-o aștepta spre a-i ajuta să se dezbrace ; numai că expresia figurii sale era cu totul schimbată. În ochii ei strălucea o vîlvătaie ciudată și bucuria vie a urii satisfăcute îi lumina chipul palid. Răzbunarea, ajunsă în sfîrșit la soroc, a unei insulte necunoscute și mistuită în tăcere, în turbarea rece a neputinței, o transformase dintr-un spectru mut într-o femeie vie. Îi aranja frumoasele cosițe ale Isabellei cu o veselie ascunsă fără de îndemînare. își trecea cu multă bunăvoință brațele prin mînecile cămășii de noapte, îngenunchia spre a o descălța și părea tot atît de blîndă pe cît se arătase de ursuză mai înainte. Buzele ei, atît de bine pecetluite nu de mult, clocoteau de întrebări. Însă Isabella, preocupată de întîmplările furtunoase petrecute în acea seară, nu luă în seamă nimic din toate acestea și nici nu remarcă încruntarea sprîncenelor și chipul mînios al fetei, cînd un slujitor veni să spună că nu era pierdută orice speranță în privința domnului duce. La auzul acestei vești, bucuria dispăru de pe chipul ei întunecat, luminat pentru o clipă, și își reluă înfățișarea posomorîtă pînă în momentul în care stăpîna sa îi îngădui să plece, cu un gest binevoitor.

Culcată într-un pat moale, tocmai bine făcut spre a-i servi de altar lui Morfeu, și pe care, cu toate acestea, somnul nu se grăbea să-l viziteze.

Isabella căuta să-și dea seama de sentimentele pe care i le provoca această întorsătură bruscă a destinului. Ieri încă, ea nu era decît o biată comediană, fără alt nume decît porecla cu care era trecută pe afișele de la colțurile răspîntiilor. Astăzi, o persoană cu mare vază o recunoștea drept fiica sa ; ea, floare umilă, se altoia pe una din ramurile acestui puternic arbore genealogic ale cărui rădăcini se afundau atît de departe în trecut, și care, pe fiecare cracă purta cîte un personaj ilustru, un erou ! Acest prinț atît de venerabil, și care nu avea drept superiori decît capetele încoronate, era tatăl ei. Teribilul duce de Vallombreuse, atît de frumos în ciuda perversității sale, se schimba din îndrăgostit în frate și, dacă avea să supraviețuiască, pasiunea sa fără îndoială se va stinge într-o prietenie curată și calmă. Acest castel, altădată închisoarea ei, îi devenise cămin ; se afla aici la ea acasă, iar slujitorii o ascultau cu un respect care nu mai avea nimic forțat sau simulat. Toate visele pe care le-ar fi putut făuri ambiția cea mai nesăbuită, soarta își luase asupra ei să le îndeplinească, în folosul ei și fără ca ea să ia parte în vreun fel. Din ceea ce părea că va fi pierzania ei, norocul răzbătuse surîzător, de necrezut, mai presus de orice așteptări.

Cu toate că era atît de copleșită de fericire Isabella se mira că n-o încearcă sentimentul unei bucurii mai mari ; sufletul ei trebuia să se obișnuiască cu lumea aceasta de gînduri, atît de nouă.

Poate că, fără să-și dea bine seama, regreta chiar viața de teatru; însă ceea ce domina totul, era gîndul la Sigognac. Această schimbare în situația ei o îndepărta sau o apropia oare de îndrăgostitul atît de desăvîrșit, de devotat, de curajos? Săracă fiind, ca nu-l acceptase de soț de teamă să nu-i fie o piedică în calea norocului său; bogată, însemna pentru ea o datorie deosebit de scumpă să-i ofere mîna. Fiica recunoscută a unui prinț, putea să devină foarte bine baroana de Sigognac. Dar baronul era ucigașul lui Vallombreuse. Miinile lor nu s-ar fi putut uni deasupra unui mormînt. Dacă tînărul duce nu avea să-și dea sfîrșitul, poate că avea să păstreze de pe urma rănii și mai cu seamă de pe urma înfrîngerii, întrucît la el orgoliul era mai sensibil decît carnea, o îndelungă dușmănie. Dinspre partea sa, prințul, oricît de bun și de generos ar fi fost, era în stare să nu vadă cu ochi buni pe acela care era cît pe-aci să-i răpească fiul; putea, de asemenea, să dorească pentru Isabella o altă alianță; dar, în forul ei interior, tînăra fată își promise să fie credincioasă iubirii sale de comediană și să ia mai degrabă drumul călugăriei decît să accepte drept soț un duce, un marchiz, un conte, chiar dacă pretendentul ar fi fost nespus de frumos, și înzestrat ca un prinț din basme.

Mulțumită de această hotărîre, era pe cale să adoarmă cînd un zgomot ușor o făcu să redeschidă ochii; și o zări pe Chiquita la picioarele patului, privind-o în tăcere, cu un aer gînditor.

XVIII

ÎN FAMILIE

Chirurgul garantase pînă a doua zi de viața lui Vallombreuse. Promisiunea fusese îndeplinită. Pătrunzînd în camera aflată în neorînduială, în care zăceau pe mese cîrpe însîngerate, lumina zilei îl găsise pe tînărul bolnav respirînd încă. Chiar și pleoapele i se întredeschideau, îngăduindu-i să arunce priviri fără de vlagă și sticloase, împovărate de spaimele nedeslușite ale prăvălirii în neant. Prin ceața leșinurilor îi apăruse chipul descărnat al morții, iar în unele clipe, ochii săi, ațintiți asupra unui punct fix, păreau să deosebească un lucru înfricoșător, invizibil pentru alții. Pentru a scăpa de această halucinație, își pleca genele lungi, ale căror franjuri negre accentuau și mai mult paloarea obrajilor năpădiți de felurite nuanțe ca de ceară, și le ținea cu îndărătnicie coborîte ; apoi vedenia pierea. Chipul său recăpăta atunci o expresie mai puțin înspăimîntată, iar privirea se pornea din nou să plutească în jur. Încet, încet, sufletul i se întorcea de pe tărîmurile nean-

— Ce vrei, sumpa mea copilă? o întrebă Isabella, cu vocea cea mai blîndă, așadar n-ai plecat cu ceilalți? Dacă dorești să rămîi lîngă mine, te voi ține, întrucît mi-ai făcut multe servicii.

— Te iubesc mult, răspunse Chiquita; dar nu pot să rămîn cu tine atîta timp cît va trăi Agostin. Pe fierul armelor din Albaceta stă scris: „*Soy de un dueño*", ceea ce înseamnă: „Eu nu am decît un stăpîn", cuvinte frumoase, demne de oțelul credincios. Am o dorință totuși. Dacă găsești că am plătit colierul de mărgăritare, sărută-mă. N-am fost sărutată vreodată. Trebuie să fie atît de bine!

— Oh! din toată inima! rosti Isabella, luînd capul copilei și sărutînd-o pe obrajii oacheși, care se împurpurară, într-atît de puternică îi era emoția.

— Acum, adio! exclamă Chiquita, care își recăpătase calmul obișnuit.

Era pe cale să se retragă așa cum venise, cînd zări pe masă cuțitul pe care i-l dăduse tinerei comediene și pe care o învățase cum să-l mînuiască spre a se apăra de atacurile lui Vallombreuse; îi spuse Isabellei:

— Iau cuțitul, nu mai ai nevoie de el.

Și dispăru.

tului, iar inima, în tăcere, sub urechea medicului. aplecată peste pieptul bolnavului, reîncepea să bată: zvâcnituri slabe, mărturii nedeslușite ale vieții, pe care numai știința putea să le audă. Buzele întredeschise îngăduiau să se vadă albeața dinților ce păreau să schițeze un surîs lipsit de viață, mai trist decît zgîrcirile feței pe care le naște suferința, întrucît era surîsul pe care îl zugrăvește pe gurile omenești apropierea odihnei veșnice; cu toate acestea, cîteva ușoare nuanțe rumenii se îmbinau cu tonurile violete și arătau că sîngele pornea încetul cu încetul să circule iarăși.

În picioare, la căpătîiul rănitului, maestrul Laurent, chirurgul, observa aceste simptome atît de anevoios de apreciat, cu o atenție ageră și profundă. Era un om instruit acest maestru Laurent, și căruia, pentru a fi cunoscut așa cum merita să fie, nu-i lipsiseră pînă atunci decît ocaziile ilustre. Talentul său nu fusese folosit pînă atunci decît *in anima vili* [1], și tămăduise, neștiut de nimeni, țărani, mici tîrgoveți, soldați, grefieri, procurori și magistrați mărunți ai justiției... El acorda, așadar, vindecării tînărului duce o importanță extraordinară. Amorul lui propriu și ambiția erau, de asemenea, în joc în acest duel pe care îl susținea împotriva Morții. Pentru a-și păstra pentru sine întreaga glorie a triumfului, spusese prințului,

---

[1] Dictonul complet este: *faciamus experimentum in anima (sau corpore) vili*: să facem proba pe corpul unui om de condiție inferioară (lat.).

care voise să aducă din Paris pe cei mai vestiți doctori, că era de ajuns numai el pentru treaba asta, și că nimic n-ar fi fost mai grav în tratarea unei asemenea răni decît o schimbare de metodă.

„Nu, n-are să moară, își spunea el pe cînd îl examina pe tînărul duce ; nu are fața hipocratică, membrele își păstrează supletea, și a suportat cu bine spaima dimineții, care agravează bolile și provoacă crizele funeste. Dealtminteri, trebuie să trăiască, salvarea lui înseamnă norocul meu ; am să-l smulg pe acest tînăr frumos, moștenitor al unei familii nobile, din labele osoase ale cîrnei ! Sculptorii or să mai aștepte încă multă vreme pînă i-or ciopli monumentul funerar. El are să mă scoată din satul ăsta unde vegetez. Să încercăm mai întîi, cu riscul de a provoca febra, să-i dăm un pic de forță cu ajutorul unui întăritor puternic."

Deschizîndu-și singur cutia cu medicamente, deoarece elevul său, care veghiase o parte din noapte, dormea pe patul de campanie improvizat, scoase din ea mai multe flaconașe care conțineau esențe felurit colorate, unele roșii ca rubinul, altele verzi ca smaraldul, altele de un galben-auriu, sau de o transparență ca a diamantului. Etichete latinești prescurtate și asemănătoare, pentru ignoranți, cu niște formule cabalistice, erau lipite pe cristalul flacoanelor. Maestrul Laurent, cu toate că era sigur de el, citi în mai multe rînduri numele fiolelor pe care le pusese de o parte, privi

conținutul lor în lumină, profitînd de o rază a soarelui ce răsărise și care răzbătea prin perdele, cîntări cantitățile pe care le scotea din fiecare sticlă într-o eprubetă de argint a cărei greutate o cunoștea, și combină din toate o poțiune după o rețetă pe care o ținea în mare secret.

Amestecul odată preparat, își trezi învățăcelul și îi porunci să salte puțin capul lui Vallombreuse, apoi descleștă, cu ajutorul unei lopățele subțiri, dinții rănitului și izbuti să vîre între cele două rînduri de perle, gîtul subțire al flaconului. Cîteva picături din lichid pătrunseră în gîtlejul tînărului duce, iar gustul lor amar și puternic îi contractă ușor trăsăturile împietrite. O înghițitură îi coborî în piept, urmată numaidecît de o alta, iar doza întreagă, spre marea mulțumire a doctorului, fu absorbită fără prea multă greutate. Pe măsură ce Vallombreuse bea, o roșeață imperceptibilă i se urca în obraji; o licăreală caldă îi strălucea în ochi, iar mîna sa inertă, întinsă pe cearșaf, căuta să se miște. Scoase un suspin și, ca unul care se trezește dintr-un vis, își plimbă în jurul său o privire în care i se reintorceau gîndurile sale clare.

— „Am riscat tare mult, își zise maestrul Laurent în sinea sa, medicamentul ăsta este un filtru. Poate să ucidă sau să învie. Acum a înviat. Esculap, Hygio și Hippocrate, fiți binecuvîntați!“

În această clipă, o mînă dădu la o parte, cu precauție, tapițeria portierei, iar sub cuta ridicată

apăru venerabilul cap al prințului, obosit și mai îmbătrînit de spaima nopții teribile decît de scurgerea a zece ani.

— Ei bine ! Maestre Laurent ? murmură el cu o voce tare îngrijorată.

Chirurgul își duse un deget la buze și cu cealaltă mînă i-l arătă pe Vallombreuse ușor ridicat pe pernă, și nemaiavînd aspectul cadaveric, întrucît poțiunea îl dogorea și îl reînsuflețea prin focul ei.

Maestrul Laurent, cu acel pas ușor, obișnuit la persoanele care îngrijesc bolnavii, îl întîmpină pe prinț în pragul ușii și, trăgîndu-l un pic de-o parte, îi spuse :

— Vedeți, seniore, starea domnului, fiul dumneavoastră, departe de a se fi înrăutățit, se îmbunătățește vădit. Fără îndoială, nu este încă salvat ; dar, afară numai dacă nu se ivește o complicație neașteptată, pe care mă lupt din răsputeri s-o previn, după părerea mea, va scăpa teafăr și va putea să-și urmeze gloriosu-i destin ca și cum n-ar fi fost rănit.

Un viu sentiment de bucurie părintească lumină chipul prințului ; și, întrucît el înainta în încăpere spre a-și îmbrățișa fiul, maestrul Laurent îl puse în chip respectuos mîna pe mînecă și îl opri :

— Îngăduiți-mi, prințe, să mă opun la îndeplinirea acestei dorințe atît de firești ; doctorii sînt adeseori supărători, iar severitățile medicinei nu le mai întîlnești nicăieri. Vă rog, nu intrați la duce.

Prezenţa voastră iubită şi temută ar putea, în starea de slăbiciune în care se găseşte, să-i provoace o criză periculoasă. Orice emoţie i-ar fi fatală şi capabilă să rupă firul tare plăpînd cu care l-am legat iarăşi de viaţă. În cîteva zile, întrucît rana sa va fi pe cale de cicatrizare, iar forţele îi vor reveni încetul cu încetul, veţi avea plăcerea să-l vedeţi după voia dumneavoastră şi fără de nici o primejdie.

Prinţul, liniştit astfel, se supuse argumentelor juste ale chirurgului şi se retrase în apartamentul său, unde se îndeletnici cu citirea unor cărţi cucernice, pînă bătu de amiază, oră la care majordomul veni să-l anunţe că „prînzul senioriei-sale este servit".

— Să fie înştiinţată contesa Isabella de Lineuil, fiica mea, — acesta este titlul pe care-l va purta de aici înainte — să binevoiască a coborî să ia masa, spuse prinţul majordomului, care se grăbi să aducă la îndeplinire ordinul.

Isabella traversă anticamera cu armuri, cauza spaimelor ei nocturne, şi n-o mai găsi deloc lugubră în limpezimea senină a zilei. O lumină pură se revărsa din ferestrele înalte pe care nu le mai orbeau obloanele închise. Aerul fusese împrospătat. Legături de ienupăr şi lemne aromate, arse în căminuri, cu flacără mare, izgoniseră mirosul de stătut şi de mucegai. Graţie prezenţei stăpînului, viaţa revenise în această locuinţă moartă.

Sufrageria nu mai semăna cu cea dinainte, iar masa, care în ajun părea pusă pentru un festin de spectre, acoperită cu o față de masă scumpă, pe care îndoiturile cutelor desenau pătrate simetrice, căpătase o înfățișare frumoasă, cu vechea sa veselă din argint încărcată de cizelări și blazonată de armorii, cu carafele din cristal de Boemia, poleite cu aur, cu paharele de Veneția cu picior în spirală, cu vasele pentru mirodenii și cu felurile de mîncare din care se ridicau aburi plăcuți la miros.

Din niște butuci uriași azvîrliți pe grătarul căminului, alcătuit din ghiulele mari de metal lustruit, așezate unele peste altele, se revărsau în sus, de-a lungul unei plăci cu blazonul prințului, vîrtejuri bogate de flăcări amestecate cu scăpărări voioase de scîntei, ce răspîndeau o căldură plăcută în vasta încăpere. Argintăriile de pe bufete, poleiala de aur și de argint a tapetului din piele de Cordoba, căpătau, din pricina flăcărilor din cămin, reflexe și sclipiri purpurii, cu toată lumina zilei.

Cînd intră Isabella, prințul luase loc pe scaun, al cărui spătar înalt reprezenta un fel de baldachin. Înapoia lui stăteau doi lachei în livrea de ceremonie. Tînăra fată făcu tatălui ei o reverență modestă, în care nu se simțea influența teatrului și pe care ar fi încuviințat-o orice doamnă din lumea mare. Un slujitor îi apropie un scaun și, fără prea multă emoție, se așeză în fața prințului, în locul pe care acesta i-l indicase cu mîna.

După ce s-a servit supa, mai mare'e sufragiilor despică, pe o mescioară, bucăţile de carne pe care i le aducea de la masă un ajutor de sufragiu şi pe care valeţii le puneau din nou pe masă, tăiate.

Un lacheu îi umplea paharul Isabellei, care nu bea decît vin amestecat cu multă apă, ca o persoană măsurată şi sobră ce era. Tare emoţionată din pricina evenimentelor din ziua şi noaptea trecută, înmărmurită şi tulburată de brusca schimbare a ursitei sale, neliniştită în privinţa fratelui ei atît de grav rănit, nedumerită asupra soartei iubitului ei Sigognac, abia dacă gustă din mîncărurile aşezate în faţa ei.

— Nici nu mănînci, nici nu bei, contesă, îi spuse prinţul ; ia cel puţin aripa asta de potîrniche.

La auzul acestui titlu de contesă, pronunţat cu o voce amicală şi totuşi serioasă, Isabella îşi întoarse către prinţ frumoşii ei ochi albaştri miraţi, cu o privire timidă şi întrebătoare.

— Da, contesă de Lineuil ; este titlul unui domeniu pe care ţi-l dăruiesc : întrucît numele de Isabella, oricît de încîntător ar fi, nu i s-ar mai potrivi fiicei mele fără să fie oricît de puţin însoţit.

Isabella, supunîndu-se unui puternic avînt al inimii, se ridică, trecu de cealaltă parte a mesei şi, îngenunchind lîngă prinţ, îi luă mîna şi i-o sărută în semn de recunoştinţă pentru această mărinimie.

— Ridică-te, fiica mea, continuă prinţul cu un aer înduioşat, şi reia-ţi locul. Ceea ce făptuiesc este

drept. Numai destinul m-a împiedicat s-o fac mai degrabă, iar această teribilă întîlnire, care ne-a strîns pe toți laolaltă, are un tile, în care văd mîna lui Dumnezeu. Virtutea ta a împiedicat să se săvîrșească o crimă îngrozitoare, și te iubesc pentru cinstea ta, chiar de-ar fi ca ea să mă coste viața fiului meu. Dar Dumnezeu îl va salva, pentru a se căi de a fi ofensat nevinovăția cea mai curată. Maestrul Laurent mi-a dat multe speranțe și, din pragul ușii de unde îl priveam zăcînd în pat, Vallombreuse nu mi-a părut deloc să aibă întipărită pe frunte acea pecete a morții pe care noi, cei hîrșiți în lupte, ne pricepem bine s-o recunoaștem.

Li se aduse apă pentru a se spăla, într-un vas splendid din argint aurit, iar prințul, după ce-și aruncă șervetul, se îndreptă spre salon, unde, în urma unui semn, îl urmă și Isabella. Bătrînul senior se așeză lingă cămin, un monument sculptural ce se înălța pînă în tavan, iar fiica sa luă loc alături de el, pe un scaun fără spătar. După ce lacheii se retraseră, prințul luă cu duioșie mîna Isabellei într-ale sale, și cîtva timp își contemplă în tăcere fiica regăsită într-un chip atît de ciudat. Ochii săi exprimau o bucurie întrepătrunsă de tristețe : deoarece, cu toate asigurările doctorului, viața lui Vallombreuse atîrna încă de un fir. Fericit pe de o parte, era nenorocit dinspre alta ; dar chipul fermecător al Isabellei risipi îndată

această impresie dureroasă și prințul îi vorbi astfel noii contese :

— Scumpa mea fiică, cu prilejul acestei intîmplări care ne adună laolaltă într-un chip straniu, romanțios și supranatural, de bună seamă că ți-a trecut prin minte gîndul că în tot răstimpul scurs între copilăria ta și ziua de astăzi, nu te-am căutat deloc, și că numai intîmplarea a înapoiat copilul pierdut tatălui ce și-a uitat îndatoririle. Ar însemna să nu-mi cunoști bine sentimentele, iar tu ai un suflet atît de mărinimos, încît, de bună seamă că ai alungat numaidecît un asemenea gînd. Mama ta, Cornelia, cunoști acest lucru, avea o fire semeață și mîndră ; ea judeca totul stăpînită de porniri impetuoase neobișnuite, iar cînd înalte interese, aș spune aproape rațiuni de stat, m-au forțat să mă despart de ea, peste voința mea, în vederea unei căsătorii poruncite de una din acele dorinți supreme care înseamnă ordine, cărora nimeni nu li se poate opune, cuprinsă de ciudă și de mînie, ea a refuzat cu încăpățînare tot ceea ce ar fi putut să-i îndulcească traiul și să ți-l asigure pe al tău în viitor. Domenii, castele, contracte de rentă, bani, bijuterii, ea mi-a trimis totul înapoi cu un dispreț insultător. La această dezinteresare, pe care o admiram, am răspuns cu aceeași încăpățînare și am lăsat unei persoane de încredere sumele și titlurile înapoiate pentru a le putea lua îndărăt... în cazul cînd i-ar fi trecut toanele. Dar ea a stăruit în refuzurile

nule, schimbîndu-și numele, a trecut în rîndurile altei trupe cu care a început să cutreiere țara, evitînd Parisul și locurile în care mă găseam. l-am pierdut curînd urma, cu atît mai mult cu cît regele, stăpînul meu, mi-a încredințat ambasade și misiuni delicate, care m-au ținut vreme îndelungată pe meleaguri străine. Cînd m-am reîntors, datorită unor oameni de încredere, pe cît de siguri pe atît de isteți, care întrebaseră și descususeră comedianții de la felurite teatre, am aflat de moartea Corneliei, care se stinsese cu cîteva luni în urmă. Cît despre copil, nu s-a mai auzit nimic și nu se știa, ce se întîmplase cu el. Călătoriile fără de sfîrșit ale trupelor comice, poreclele pe care și le iau actorii care le alcătuiesc, și pe care le schimbă adeseori din nevoie sau din capriciu, îngreuiază tare mult cercetările aceluia care nu poate să le facă el însuși. Slabul indiciu care putea călăuzi pe cel interesat nu este îndestulător pentru omul plătit, care este animat doar de impulsul lăcomiei. Mi s-a atras atenția asupra mai multor fetițe din aceste trupe ; dar amănuntele privitoare la nașterea lor nu se potriveau deloc cu nașterea ta. Cîteodată mi-a fost chiar dat să aud minciuni sfruntate din partea unor mame cărora puțin le păsa dacă își păstrau odrasla și a trebuit să mă feresc împotriva acestor șiretlicuri. Nu se atinsese nimeni de banii depuși. Fără nici o îndoială, Cornelia, fire pizmașă, voise să mi-o răpească pe fiica ei și să se răzbune în

acest chip. A trebuit să cred că ai murit; și cu toate acestea, un instinct tainic îmi șoptea că trăiești. Îmi aminteam cît erai de drăgălașă și de micuță în leagăn, și cum cu degetele tale trandafirii mă trăgeai de mustăți, negre pe vremea aceea, cînd mă aplecam să te sărut. Nașterea fiului meu reinviase această amintire în loc s-o stingă. Văzîndu-l cum crește în răsfățul luxului, îmbrăcat în panglici și dantele ca un copil de rege, avînd drept jucării giuvaeruri care ar fi însemnat fericirea unor familii cinstite, mă gîndeam că, poate, în acele clipe, abia acoperită cu vreo vechitură mototolită de teatru, sufereai de frig și de foame într-o căruță sau într-o șură bătută de vînturi din toate părțile. Dacă trăiește, îmi spuneam, cine știe ce director de trupă se poartă aspru cu ea și o bate. Atîrnată de un fir de alamă, pe jumătate moartă de frică, întruchipează roluri de amorași și de spirite în zborurile din piesele cu mașinării. Lacrimile pe care de-abia și le stăpînește șiroiesc și îi brăzdează fardul grosolan cu care i-au fost mînjiți obrajii palizi, sau, tremurînd de emoție, bolborosește în fumăraia luminărilor un rolișor copilăresc pentru care a încasat sumedenie de palme. Și mă învinovățeam că n-am răpit copilul de la sînul mamei încă din ziua în care se născuse; dar pe atunci credeam eternă această iubire. Mai tîrziu, m-au încercat alte chinuri. În această viață rătăcitoare și des-

frînată, frumoasă așa cum făgăduia că va fi, cîte atacuri n-avea să sufere puritatea sa sufletească din partea libertinilor care roiesc în jurul comedienelor ca fluturii în jurul luminărilor; iar roșeața mi se suia în obraji la gîndul că sîngele meu, care curge în vinele sale, suferea astfel de jigniri. De multe ori, manifestînd mai multă înclinare față de comedie decît nutream într-adevăr, mă duceam la teatre, căutînd să descopăr printre ingenue vreo tînără de vîrsta pe care ar fi trebuit s-o ai, și frumoasă cum îmi închipuiam că ești. Dar n-am văzut decît mutre afectate și fardate, și doar nerușinare de curtezană sub grimase de inocență. Nici una din acele neisprăvite nu puteai să fii tu.

Așadar am renunțat, plin de tristețe, la speranța de a-mi regăsi fiica, a cărei prezență mi-ar fi înseninat bătrînețele; prințesa, soția mea, moartă după trei ani de căsătorie, nu-mi dăruise alt copil decît pe Vallombreuse, care, datorită caracterului său neînfrînat, îmi pricinuia multă mîhnire. Acum cîteva zile, aflîndu-mă la Saint-Germain, în preajma regelui, pentru îndatoriri cerute de funcția mea, am auzit niște persoane de la Curte vorbind frumos despre trupa lui Irod, și cuvintele rostite mi-au stîrnit dorința să asist la un spectacol al acestor comedieni, cei mai buni din cîți veniseră de multă vreme încoace, din provincie la Paris. Era lăudată mai cu seamă o anumită

Isabella, pentru jocul ei corect, decent, firesc și plin de o grație naivă. Acest rol de ingenuă, pe care îl interpreta atît de bine în teatru, ea îl continua, după cum se afirma cu tărie, și în viața de toate zilele, iar cele mai răutăcioase limbi rămîneau mute în fața virtuții ei. Frămîntat de o presimțire tainică, m-am dus în sala unde declamau acești actori și te-am văzut jucînd, în aplauzele generale. Înfățișarea ta de tînără cinstită, ținuta timidă și modestă, sunetul vocii tale atît de fraged și atît de argintiu, toate acestea îmi tulburau sufletul într-un chip ciudat. Chiar și ochilor unui tată le este cu neputință să recunoască în frumoasa fată de douăzeci de ani, pe copilul pe care nu l-a mai văzut din leagăn, și mai cu seamă în lucirile luminărilor, prin strălucirea teatrului ; dar mi se părea că dacă un capriciu al soartei ar fi împins pe scenă o tînără de neam, ea ar fi avut această înfățișare rezervată și discretă, care ține la distanță pe ceilalți comedieni, această distincție care îi făcea pe toți să exclame : „Cum de se află oare aici ?“ În aceeași piesă juca și un pedant al cărui obraz încins de băutură nu-mi era necunoscut. Anii nu-i schimbaseră cu nimic urițenia grotescă, și mi-am amintit că încă pe atunci juca în roluri de Pantalone și de bătrîni ridiculi, în trupa în care juca Cornelia. Nu știu pentru ce imaginația mea făcea o legătură între tine și acest Pedant, camaradul de odinioară al mamei tale. În zadar susținea rațiunea că acest

actor putea să se fi angajat în trupă, fără ca prin aceasta să fii și tu acolo; mi se părea că ținea în mîinile sale capătul firului misterios cu ajutorul căruia urma să mă călăuzesc în acest dedal de întîmplări obscure. De aceea am luat hotărîrea să-i pun cîteva întrebări, și aș fi făcut-o, dacă, atunci cînd am trimis după el la hanul din strada Dauphine, nu mi s-ar fi spus că Irod și comedienii lui plecaseră spre a da o reprezentație într-un castel din împrejurimile Parisului. Aș fi rămas liniștit pînă la reîntoarcerea actorilor, dacă un servitor de ispravă n-ar fi venit să-mi aducă la cunoștință, de teama vreunei încăierări supărătoare, că ducele de Vallombreuse, îndrăgostit la nebunie de o comediană numită Isabella, care îi rezista cu cea mai hotărîtă virtute, plănuise s-o răpească în timpul acestei expediții, presupuse adevărate, cu ajutorul unei bande de spadasini plătiți, acțiune peste măsură de neobișnuită și de violentă, în stare să se sfîrșească grav, întrucît tînăra fată era întovărășită de prieteni care nu călătoreau fără arme. Datorită acestei înștiințări, bănuiala privitoare la nașterea ta îmi stîrni în suflet o tulburare nespus de greu de închipuit. M-am cutremurat la gîndul acestei iubiri criminale care se preschimba într-o dragoste monstruoasă, dacă presimțirile mele nu mă înșelau, deoarece, în cazul în care ele ar fi fost adevărate, atunci erai propria soră a lui Vallombreuse. Am aflat că răpitorii urmau să te aducă în acest castel

și m-am grăbit să vin aici cît mai repede. Te-am găsit eliberată, fără ca onoarea ta să fi avut de suferit, iar inelul cu ametist a confirmat ceea ce îmi spunea vocea sîngelui la vederea ta.

— Credeți-mă, seniore și tată, răspunse Isabella, nu v-am învinovățit niciodată. Obișnuită din copilărie cu această viață ambulantă de comediană, mi-am primit cu ușurință soarta, necunoscînd și nevisînd alta. Puținul pe care îl știam despre lume mă făcea să înțeleg că aș fi înfăptuit ceva împotriva bunei-cuviințe de aș fi vrut să intru într-o familie ilustră, pe care, fără îndoială, rațiuni puternice o forțau să mă lase în obscuritate și să mă dea pradă uitării. Amintirea confuză a obîrșiei mele îmi inspira uneori orgoliu și îmi spuneam, cînd vedeam aerul disprețuitor pe care îl luau doamnele din lumea mare față de comediene: „Și eu sînt de neam nobil!" Dar aceste fumuri se risipeau îndată, și nu păstram decît respectul de neînfrînt față de mine însămi. Pentru nimic în lume n-aș fi pătat sîngele curat care îmi curgea prin vine. Destrăbălarea din culise și urmăririle a căror țintă sînt actrițele, chiar cînd sînt lipsite de frumusețe, nu-mi inspirau decît dezgust. Am trăit în teatru aproape ca într-o mînăstire, deoarece poți să fii pretutindeni cuminte, atunci cînd vrei. Pedantul era pentru mine ca un tată, și cu siguranță că Irod ar fi sfărîmat oasele oricui ar fi îndrăznit să mă atingă chiar și cu un deget, sau să-mi spună

numai o vorbă necuviincioasă. Deși comedieni, sînt oameni foarte de ispravă și vă rog să-i sprijiniți dacă se vor găsi cîndva la vreo nevoie. Lor le datoresc în mare parte faptul de a-mi putea înfățișa fruntea buzelor dumitale fără să roșesc și de a mă numi cu mîndrie fiica dumitale. Singurul meu regret este de a fi fost cauza inocentă a nenorocirii întîmplate domnului duce, fiul dumitale, și aș fi dorit să intru în familia dumitale sub auspicii mai favorabile.

— N-ai nimic să-ți reproșezi, scumpa mea fiică, tu nu puteai să ghicești aceste mistere, ce s-au lămurit deodată, printr-un concurs de împrejurări pe care le-ai găsi romanțioase de le-ai întîlni într-o carte; iar bucuria mea de a te revedea tot atît de demnă de mine ca și cum n-ai fi trăit printre întîmplările unei vieți rătăcitoare și ale unei profesiuni puțin riguroase de obicei, umbrește durerea în care m-a cufundat nefericita rană a fiului meu. Fie că va trăi, fie că va muri, n-aș putea să te urăsc. Oricum, virtutea ta l-a scăpat de la săvîrșirea unei crime. Astfel, să nu mai vorbim de lucrul acesta. Dar, printre cei care te-au eliberat, cine era tînărul care părea să conducă atacul și care l-a rănit pe Vallombreuse? Un comedian, fără îndoială, cu toate că mi s-a părut că avea o înfățișare tare mîndră și un curaj plin de îndrăzneală.

— Da, tată, răspunse Isabella, ai cărei obraji se acoperiră de o ușoară și pudică roșeață, un comedian. Dar dacă îmi este îngăduit să trădez un secret, care nu mai înseamnă o taină pentru domnul duce, am să vă spun că acest pretins căpitan Fracasse (acesta este rolul său în trupă) ascunde sub masca sa o figură nobilă, și sub numele său de teatru un nume de neam ilustru !

— Într-adevăr, răspunse prințul, cred că am auzit vorbindu-se despre acest lucru. Ar fi fost uimitor ca un comedian să se expună la actul temerar de a se împotrivi unui duce de Vallombreuse, și de a se lupta cu el. Trebuie să-ți curgă în vine un sînge aprig pentru asemenea cutezanță. Numai un gentilom poate să învingă un gentilom, la fel după cum un diamant nu este zgîriat decît de un diamant.

Orgoliul nobiliar al prințului încerca o oarecare consolare gîndindu-se că fiul său nu fusese rănit de un om de rînd. Lucrurile luau astfel un aspect conform cu regulile. Lupta devenea un fel de duel desfășurat între oameni de condiție egală, iar motivul său putea fi mărturisit ; mîndria nu avea nimic de suferit din pricina acestei întîlniri.

— Și cum se numește acest valoros campion, continuă prințul, acest viteaz cavaler apărător al nevinovăției ?

— Baronul de Sigognac, răspunse Isabella cu o voce ușor tremurîndă ; îi destăinuiesc numele

fără teamă în fața generozității dumneavoastră. Sînteți prea drept pentru a-l urmări pentru nefericirea unei victorii pe care-o deplînge.

— Sigognac! rosti prințul: credeam că-i stins neamul acesta. Nu e oare o familie din Gasconia?

— Da, tată, castelul său se găsește în împrejurimile orașului Dax.

— Fără îndoială, acesta este. Cei din familia Sigognac au armorii foarte expresive; pe un scut de azur, trei berze de aur, două și una. Noblețea lor e străveche. Palamède de Sigognac a luat parte în chip glorios la prima cruciadă. Un Raimbaud de Sigognac, tatăl acestuia, fără îndoială, era prieten la toartă și tovarăș nedespărțit al lui Henric al IV-lea, în vremea tinereții acestuia, dar nu l-a urmat la Curte: deoarece, după cum se spune, treburile îi erau în mare neorînduială, și nu se cîștigau decît lovituri de pe urma bearnezului.

— În așa de mare neorînduială, încît trupa noastră, silită de o noapte ciuruită de ploaie să caute un adăpost, l-a găsit pe fiu într-un turn cu bufnițe, ruinat de tot, unde i se prăpădeau tinerețile, și pe care l-am smuls din acest castel al mizeriei, temîndu-ne să nu moară acolo de foame, din mîndrie și din melancolie; n-am văzut niciodată o soartă nefericită îndurată mai bărbătește.

— Sărăcia nu-i o crimă, rosti prințul, și orice casă nobilă care nu și-a pătat onoarea poate să se înalțe iarăși. De ce, în marea lui restriște, ba-

ronul de Sigognac nu s-a adresat vreunuia dintre vechii tovarăşi de arme ai tatălui său, sau chiar regelui, protectorul înnăscut al tuturor gentilomilor ?

— Nenorocirea te face timid, oricît ai fi de brav, răspunse Isabella, şi amorul propriu strunește curajul. Venind cu noi, baronul se gîndea că va întîlni la Paris un prilej favorabil, care însă nu s-a ivit ; pentru a nu însemna o povară pentru noi, a vrut să înlocuiască pe unul dintre camarazii noştri ce murise pe drum, şi cum acest rol se joacă cu mască, a socotit că nu-şi va compromite demnitatea.

— Sub această deghizare comică, fără ca să fiu ghicitor, întrevăd un firicel de iubire, rosti prințul surîzînd cu o bunătate şireată ; dar lucrurile acestea nu mă privesc ; îți cunosc îndeajuns virtutea şi nu mă neliniştesc pentru cîteva suspine discrete ce-ți sînt destinate. Dealtminteri, n-a trecut destul timp de cînd sînt tatăl tău pentru a-mi îngădui să te dojenesc.

În timp ce vorbea astfel, Isabella îl privea țintă pe prinț cu ochii ei mari şi albaştri, în care străluceau nevinovăția cea mai curată şi cinstea cea mai deplină. Nuanțele trandafirii care îi coloraseră frumosul chip la auzul numelui lui Sigognac, se risipiseră ; pe fața ei nu se putea citi nici un semn de ruşine sau de încurcătură. Privirea unui tată, privirea chiar a lui Dumnezeu, de-ar fi fost să ci-

tească în inima ei, n-ar fi găsit nimic vrednic de dojană.

Convorbirea ajunsese aici, cînd fu anunțat ciracul maestrului Laurent; aducea un buletin favorabil despre sănătatea lui Vallombreuse. Starea rănitului era cît se putea de satisfăcătoare; după ce înghițise doctoria, avusese loc o criză fericită, iar doctorul răspundea de aici înainte de viața tînărului duce. Vindecarea lui nu mai era decît o chestiune de timp.

Cîteva zile mai tîrziu, susținut de două sau trei perne, îmbrăcat într-o cămașă cu guler din dantelă de Veneția, cu părul pieptănat și aranjat, Vallombreuse, stînd în pat, primea vizita credinciosului său prieten, cavalerul de Vidalinc, căruia nu i se permisese încă să-l vadă. Prințul stătea pe un scaun între pat și perete, privind cu o adîncă bucurie paternă la figura palidă și slăbită a fiului său, dar pe care nu se mai deslușea nici un simptom îngrijorător. Buzele își căpătaseră iarăși culoarea, iar scînteia vieții îi strălucea în ochi. Isabella stătea în picioare la căpătîiul patului. Tînărul duce îi ținea mîna între degetele sale subțirele și de o albeață vineție, ca acelea ale bolnavilor lipsiți o bucată de vreme de aerul liber și de soare. Întrucît îi era încă oprit să vorbească altfel decît prin monosilabe, își mărturisea în acest chip simpatia față de aceea care era pricina fără de voie a rănii sale, și îi dădea să înțeleagă că o

ierta din tot sufletul. La el, fratele luase locul iubitului, iar boala, potolindu-i dogoarea, nu contribuise în mică măsură la această dificilă schimbare. Isabella era într-adevăr, pentru el, contesa de Lineuil, și nu comediana din trupa lui Irod. Îi făcu un semn prietenesc din cap lui Vidaline și își retrase o clipă mîna din aceea a surorii sale spre a i-o întinde. Era tot ceea ce permitea doctorul de data aceasta.

După ce au trecut două sau trei săptămîni, Vallombreuse, întremat de o hrană ușoară, putu să petreacă pe un scaun alungit cîteva ceasuri și să înfrunte aerul proaspăt, încărcat cu adierile îmbălsămate ale primăverii, ce pătrundea printr-o fereastră deschisă. Isabella îi ținea adeseori de urît și îi citea din cărți, ocupație în care, datorită vechii ei îndeletniciri de comediană, se pricepea de minune, prin obișnuința de a nu încetini glasul și de a schimba intonațiile acolo unde era nevoie.

Într-o zi, după ce sfîrșise un capitol și avea de gînd să înceapă un altul, al cărui rezumat îl și citise. ducele de Vallombreuse îi făcu semn să pună jos cartea, și îi spuse :

— Scumpa mea soră, aventurile acestea sînt cele mai amuzante de pe lume, iar autorul lor se poate socoti printre oamenii cei mai de duh de la Curte și din oraș ; pe toate ulițele nu se vorbește decît despre cartea lui, dar mărturisesc că acestei lecturi îi prefer conversația ta încîntătoare. N-aș fi crezut

să cîștig atîta, pierzînd orice speranță. Fratele este văzut de tine cu ochi mult mai buni decît iubitul ; pe cît erai de aspră cu unul, pe atît ești de blîndă cu celălalt. Găsesc în acest simțămînt liniștit un farmec pe care nu-l bănuiam deloc. Îmi dezvălui un întreg aspect necunoscut al femeii. Tîrît de pasiuni aprinse, urmărind plăcerea pe care mi-o făgăduia frumusețea, exaltat și aprins de mînie din pricina piedicilor, eram asemenea crudului vînător din legendă, pe care nimic nu-l oprește ; nu vedeam decît o pradă în ceea ce iubeam. Gîndul unei împotriviri mi se părea cu neputință. Cuvîntul virtute mă făcea să ridic din umeri, și pot să spun fără înfumurare neroadă, singurei care nu mi-a cedat, că aveam multe temeri să nu cred în el. Mama mea murise pe cînd nu împlinisem decît trei ani ; nu ți se dăduse de urmă, și nu știam nimic din ceea ce este curat, duios, delicat într-un suflet de femeie. Te-am văzut ; o simpatie de nestăvilit, în care de bună seamă că și vocea tainică a sîngelui își spunea cuvîntul, m-a tîrît spre tine, și pentru prima dată în inima mea un simțămînt de stimă s-a întrepătruns cu iubirea. Caracterul tău, cu toate că mă arunca pradă deznădejdii, îmi plăcea. Încuviințam statornicia modestă și politicoasă cu care-mi respingeai omagiile. Cu cît mă izgoneai, cu atît mai mult te găseam demnă de mine. Mînia și admirația urmau una după alta în sufletul meu și cîteodată sălășluiau

împreună. Chiar și atunci cînd eram stăpînit de cele mai cumplite pasiuni, te-am respectat întotdeauna. Presimțeam îngerul, dincolo de femeie, și eram dominat de puterea morală a unei purități cerești. Acum sînt fericit, deoarece am tocmai ce doream de la tine, fără s-o știu, acea dragoste eliberată de orice amestec terestru, de nezdruncinat, eternă ; în sfîrșit, există un suflet care este al meu.

— Da, scumpul meu frate, răspunse Isabella, este al tău, și sînt nespus de fericită că-ți pot spune aceasta. Ai în mine o soră devotată, care te va iubi îndoit pentru timpul pierdut, mai cu seamă dacă, așa cum ai făgăduit, ai să-ți potolești pasiunile înfocate care îl neliniștesc pe tatăl nostru și n-ai să dai la iveală decît ceea ce este mai bun în tine.

— Ia te uită la drăguța noastră predicatoare, rosti Vallombreuse surîzînd ; este adevărat că sînt un monstru nemaipomenit, dar mă voi îndrepta, dacă nu de dragul virtuții, cel puțin pentru a nu-mi vedea ilustra soră luînd un aer sever la vestea vreunei noi escapade. Cu toate acestea, mă tem că întotdeauna voi întruchipa smintealа, după cum tu vei reprezenta mereu înțelepciunea.

— Dacă îmi faci asemenea complimente, zise Isabella cu un aer ușor de amenințare, am să iau iarăși cartea, și vei fi nevoit să asculți cu de-amănuntul povestea pe care tocmai urma să i-o spună corsarul african, în cabina galerei sale,

neasemuitei prințese Amenaida, captiva lui, așezată pe perne din brocart de aur.

— N-am meritat o pedeapsă atît de aspră. Chiar de-ar trebui să par un flecar, am poftă să vorbesc. Blestematul ăsta de doctor mi-a așternut pecetea tăcerii atît de mult timp pe buze și m-a făcut să semăn cu o statuie a lui Harpocrate[1]!

— Dar nu te temi că ai să obosești? Rana de-abia ți s-a cicatrizat. Maestrul Laurent m-a sfătuit atîta să-ți citesc, pentru ca, ascultînd, să-ți cruți pieptul!

— Maestrul Laurent nu știe ce vorbește, și vrea să-și mai prelungească importanța. Plămînii mei aspiră și dau aerul afară cu aceeași ușurință de mai înainte. Mă simt foarte bine și am o poftă nebună să încalec pentru a face o plimbare prin pădure.

— Atunci tot mai bine este să stăm de vorbă; primejdia, cu siguranță, are să fie mai mică.

— Peste puțin timp voi fi iarăși pe picioare, surioară, și te voi prezenta în lumea în care te cheamă rangul și unde frumusețea ta atît de desăvîrșită nu va întîrzia să-ți aducă la picioare sumedenie de adoratori, printre care contesa de Linceuil își va putea alege un soț.

— N-am nici o poftă să mă căsătoresc și crede mă că nu sînt cîtuși de puțin vorbe de clacă

[1] *Harpocrate*, zeul tăcerii la greci. Derivat din Horus, zeul egiptean.

aruncate de o fată care ar fi tare supărată de-ar fi crezută numaidecît. Mi-am dăruit destul mîna, la sfîrșitul pieselor în care jucam, ca să nu fiu atît de grăbită s-o fac și în viața reală. Nu visez altă viață mai dulce decît să rămîn lîngă prinț și lîngă tine.

— Un tată și un frate nu sînt întotdeauna de ajuns, chiar și pentru făptura cea mai desprinsă de lucrurile lumești. Iubirile acestea nu-ți umplu întreaga inimă.

— Pe a mea au s-o umple totuși, în întregime, și dacă mă vor părăsi într-o zi, voi lua calea mînăstirii.

— Ar însemna, într-adevăr, să împingi austeritatea prea departe. Oare cavalerul de Vidalinc nu ți se pare că are tot ceea ce-i trebuie pentru a fi un soț desăvîrșit ?

— Fără îndoială. Femeia pe care o va lua de soție se va putea socoti fericită ; dar, oricît de fermecător ar fi prietenul tău, scumpul meu Vallombreuse, n-am să fiu niciodată această femeie.

— Cavalerul de Vidalinc e puțin cam roșcovan, și poate că te asemeni regelui nostru Ludovic al XIII-lea, căruia nu-i place culoarea asta, foarte prețuită totuși de către pictori. Dar să nu mai vorbim de Vidalinc. Cum ți se pare marchizul de l'Estang, care a venit zilele trecute să se intereseze cum îmi mai merge și nu te-a mai slăbit din ochi cît a ținut vizita ? Era atît de uimit de

grația ta, atît de orbit de frumusețea ta fără de asemănare, încît se încurca în complimente și nu făcea altceva decît să se bîlbîie. Lăsînd la o parte această timiditate, care trebuie să-și găsească scuze în ochii tăi, deoarece tu i-ai pricinuit-o, este un cavaler desăvîrșit. E frumos, tînăr, de neam ales și grozav de bogat. Ți s-ar potrivi de minune.

— De cînd am onoarea să aparțin ilustrei voastre familii, răspunse Isabella, puțin cam scoasă din răbdări de glumele acestea, prea multă umilință nu mi-ar ședea bine. Nu voi spune așadar că mă consider nedemnă de o asemenea căsătorie; însă dacă marchizul de l' Estang ar cere tatei mîna mea, l-aș refuza. Ți-am mai spus-o, frate, nu vreau să mă căsătoresc și o știi bine, tu care mă chinuiești astfel.

— Oh! ce fire virginală și sperioasă mai ai, scumpa mea soră! Nici Diana nu-i mai sălbatică, în pădurile și văile ei din Hemus [1]. Ba chiar, dacă ar fi să dăm ascultare bîrfelilor mitologice, tînărul Endymion a fost privit cu ochi tare buni. Te superi pentru că, vorbind între noi, îți propun cîteva partide potrivite; dacă astea nu-ți plac, o să-ți găsim altele.

— Nu mă supăr, frate; dar, negreșit, vorbești prea mult pentru un bolnav, și am să-l pun pe maestrul Laurent să te dojenească. N-ai să-ți primești la cină aripa de pui.

---

[1] Vechea denumire a Munților Balcani.

— Dacă așa stau lucrurile, am să tac, rosti Vallombreuse cu un aer de supunere; dar să fii convinsă că n-ai să te măriți decît cu cel pe care ți-l voi alege eu.

Drept răzbunare față de zeflemelele înverșunate ale fratelui ei, Isabella începu să citească povestea corsarului african, cu o voce tare și vibrantă, care o acoperea pe aceea a lui Vallombreuse: „Tatăl meu, ducele de Fossombrone, se plimba cu mama mea, una dintre cele mai frumoase femei, dacă nu cea mai frumoasă din ducatul Genovei, pe țărmul Mediteranei, spre care cobora scara unei superbe vile, unde locuiau pe timpul verii, cînd pirații din Alger, ascunși îndărătul stîncilor, se aruncară asupra lui, îi învinseră rezistența deznădăjduită, datorită numărului lor, îl lăsară mort pe loc și o tîrîră pe ducesă, pe atunci însărcinată cu mine, cu toate strigătele ce le scotea, pînă la barca lor, care se îndepărtă repede, întrucît pirații vîsleau din răsputeri, și ajunseră la galera căpeteniei, ce era adăpostită într-un mic sîn de mare. Mama mea, înfățișată *bei*-ului, îi plăcu și ajunse favorita lui..."

Vallombreuse, pentru a dejuca gluma răutăcioasă a Isabellei, închise ochii și, la acest pasaj plin de interes, se prefăcu adormit.

Somnul, pe care Vallombreuse mai întîi îl simulase, deveni curînd adevărat, iar tînăra fată, văzîndu-și fratele adormit, se retrase în vîrful picioarelor.

Această conversație, în care ducele părea că a vrut să introducă o intenție răutăcioasă, o tulbură pe Isabella fără să vrea. Vallombreuse, păstrîndu-i o pică tainică lui Sigognac, cu toate că nu-i pronunțase niciodată numele de la atacul castelului încoace, căuta oare să ridice, printr-o căsătorie, un obstacol de netrecut între baron și sora sa, ori dorea numai să știe dacă actrița, transformată în contesă, nu își schimbase sentimentele ca și soarta ? Isabella nu putea să răspundă la aceste două întrebări ce i se înfățișau, pe rînd, în reveria sa. Întrucît ea era sora lui Vallombreuse, rivalitatea dintre Sigognac și tînărul duce cădea de la sine ; însă, pe de altă parte, era greu de presupus ca un caracter atît de trufaș, de orgolios și de răzbunător, să fi uitat rușinea unei prime înfrîngeri și, mai cu seamă, a celei de-a doua. Cu toate că pozițiile se schimbaseră, Vallombreuse, în inima sa, de bună-seamă că nu încetase să-l urască pe Sigognac. Chiar de-ar fi fost atît de mărinimos pentru a-l ierta, generozitatea sufletească nu-i putea impune să-l iubească și să-l admită în familia sa. Trebuia să renunțe la speranța unei împăcări. Prințul, dealtminteri, n-ar vedea niciodată cu plăcere pe acela care pusese în primejdie viața fiului său. Aceste reflecții o cufundau pe Isabella într-o melancolie de care încerca zadarnic să scape. Atîta timp cît ea se socotise, datorită stării sale de comediană, ca un obstacol în calea fericirii lui Sigognac, respinsese orice gînd de a se căsători cu el ; însă

acum, cînd o învîrtitură neașteptată a roții norocului o copleșea cu tot ceea ce ar fi putut dori, ar fi ținut să-l răsplătească, dăruindu-i mîna, pe acela care i-o ceruse atunci cînd era disprețuită și săracă. Socotea că ar fi adus a josnicie faptul de a nu împărtăși situația fericită cu tovarășul de sărăcie. Dar, tot ceea ce putea să facă era să-i păstreze o fidelitate nestrămutată, întrucît nu îndrăznea să intervină în sprijinul lui nici pe lîngă prinț, nici pe lîngă Vallombreuse.

În curînd, tînărul duce se simți destul de bine pentru a lua masa împreună cu tatăl și cu sora lui ; la aceste mese, arăta prințului o deferență respectuoasă, iar Isabellei o iubire plină de atenții și delicată, și dovedea că, cu toată frivolitatea sa aparentă, spiritul îi era mai înzestrat decît te-ai fi putut aștepta de la un tînăr căruia îi plăceau fără măsură femeile, duelurile și tot felul de petreceri. Isabella intervenea cu modestie în aceste conversații și puținele cuvinte pe care le rostea erau atît de chibzuite, așa de pline de finețe și de la locul lor, încît prințul era fermecat, cu atît mai mult cu cît tînăra fată, cu un tact desăvîrșit, evita orice prețiozitate și pedanterie.

Vallombreuse, restabilit pe deplin, îi propuse surorii sale o plimbare călare prin parc și cei doi tineri străbătură la pas o alee lungă, ai cărei arbori seculari se uneau în chip de boltă și alcătuiau un acoperiș prin care nu pătrundeau razele soarelui ; devende își recăpătase întreaga sa frumusețe, Isa-

bella era fermecătoare și niciciînd n-au călărit alături doi tineri mai grațioși. Numai că pe fața tânărului se putea citi veselia, iar pe cea a fetei melancolia. Uneori, vorbele de duh ale lui Vallombreuse îi aduceau pe buze un surîs nedeslușit și ușor, apoi cădea iarăși într-o visare plină de sfîrșeală ; însă fratele ei nu părea să observe această tristețe și își ințețea verva.

— Oh ! ce lucru minunat înseamnă să trăiești ! spunea el ; nici nu ne închipuim cîtă plăcere găsești în acest act atît de simplu : a respira ! Niciodată arborii nu mi s-au părut atît de verzi, cerul atît de albastru, florile atît de înmiresmate ! E ca și cum m-aș fi născut ieri și parcă aș vedea creațiunea pentru prima oară. Cînd mă încearcă gîndul că aș fi putut zace întins sub o lespede de marmoră, și cînd acum mă plimb cu scumpa mea soră, nici nu știi cît de fericit sînt ! Rana nu mă mai doare cituși de puțin și cred că am putea încerca un mic galop la întoarcerea la castel, unde prințul se plictisește așteptîndu-ne.

Cu toate obiecțiile Isabellei, mereu plină de teamă, Vallombreuse își îndemnă calul din pulpe și cele două animale porniră să alerge destul de iute. La baza peronului, pe cînd își ridica sora din șa, tînărul duce îi spuse :

— Acum iată-mă băiat mare, și am să capăt permisiunea să ies singur !

— Ce! de-abia te-ai vindecat și vrei să ne și părăsești, răutăcios ce ești!

— Da, trebuie să fac o călătorie de cîteva zile, răspunse în chip neglijent Vallombreuse.

Într-adevăr, a doua zi porni la drum după ce-și luă rămas-bun de la prinț, care nu se împotrivi la călătorie, și îi spuse Isabellei pe un ton enigmatic și ciudat:

— La revedere, surioară, vei fi mulțumită de mine!

XIX
URZICI ŞI PÎNZE DE PĂIANJEN

Sfatul lui Irod era înţelept, iar Sigognac se hotărî să-l urmeze; dealtminteri, odată ce Isabella ajunsese din comediană o doamnă din lumea mare, nimic nu-l mai lega de trupă. Trebuia să dispară pentru cîtva timp, să se cufunde în uitare, pînă ce ura stîrnită de moartea probabilă a lui Vallombreuse se va fi potolit. De aceea, după ce-şi luă rămas-bun, nu fără emoţie, de la aceşti bravi actori, care se dovediseră atît de buni camarazi pentru el, Sigognac părăsi Parisul, călare pe un căluţ viguros, cu buzunarele destul de bine încărcate cu pistoli, reprezentînd partea ce i se cuvenea din încasări.

Fără să străbată cale lungă peste zi, se îndrepta spre castelul său, deoarece, după vijelie, pasărea se întoarce totdeauna la cuibul ei, chiar de ar fi el încropit din aşchii şi din paie vechi. Era singurul lăcaş unde putea să se refugieze şi, în disperarea sa, încerca un fel de plăcere să se întoarcă la sărmanul conac al strămoşilor săi, pe care poate ar fi făcut

mai bine să nu-l părăsească. Intr-adevăr, soarta sa nu se îndreptase cituşi de puţin, iar ultima aventură nu putea decît să-i păgubească. „Haida de, îşi spunea el mergînd pe drum, mi-a fost ursit să mor de foame şi de plictiseală între zidurile astea crăpate, sub acoperişul prin care trece apa ca printr-un ciur. Nimeni nu se poate împotrivi soartei ce i-a fost scrisă, şi eu am să mi-o împlinesc pe a mea; am să fiu ultimul din neamul Sigognac !"

Este de prisos să descriem pe îndelete această călătorie care a ţinut vreo douăzeci de zile şi n-a fost înveselită de nici o întîlnire mai aparte. Va fi de ajuns să spunem că, într-o seară, Sigognac zări din depărtări cele două turnuri ale castelului său, luminate de razele asfinţitului, şi care se desprindeau limpede pe fundalul violet al orizontului. Un capriciu al luminii le făcea să apară şi mai apropiate decît erau în realitate şi, într-unul din rarele geamuri ale faţadei, soarele înrăma o scînteiere roşie, de o strălucire de nespus. Ai fi zis că e un rubin singuratic.

Această privelişte stîrni în sufletul baronului o înduioşare ciudată ; fără îndoială, avusese mult de suferit în acest castel ruinat, şi cu toate acestea, revăzîndu-l, încerca acea emoţie pe care ţi-o stîrneşte întoarcerea unui vechi prieten, a cărui absenţă a făcut să-i fie uitate defectele. Viaţa i se scursese acolo, sărmană, obscură, singuratică, dar nu fără cîteva tainice bucurii ; deoarece

tinerețea nu poate fi pe de-a-ntregul nefericită. Chiar și cea mai părăsită de curaj, tot își făurește visuri și nutrește speranțe. Deprinderea cu o suferință capătă pînă la urmă un anumit farmec și regreți unele tristeți mai mult decît anumite bucurii.

Sigognac dădu pinteni calului pentru a-și iuți pasul, astfel încît să ajungă înainte de lăsarea nopții. Soarele coborîse de tot și, deasupra liniei întunecate, trasată de landă pe cer, nu se mai putea vedea decît un segment subțire din discul său scobit, astfel încît lucirea roșiatică a geamului se stinsese, iar castelul nu mai alcătuia decît o pată cenușie, care se confunda aproape cu întunericul ; dar Sigognac cunoștea bine drumul și curînd o apucă pe calea bătută odinioară, pustie acum, care ducea la castel. Ramurile sălbatice ale gardului îi biciuiau cizmele, iar broscuțele sperioase săreau prin iarba umedă de rouă, ferindu-se din calea copitelor calului ; un slab și îndepărtat lătrat de cîine, ce nu stătea locului parcă spre a-i trece de urît, răzbătea prin liniștea adîncă în care era cufundată cîmpia. Sigognac își opri calul spre a putea asculta mai bine. Crezuse că recunoaște glasul răgușit al lui Miraut. În curînd lătratul se auzi mai aproape și se schimbă într-un hămăit voios, mereu reînnoit, întrerupt de o goană gîfîindă ; Miraut își descoperise stăpînul și alerga cu toată iuțeala pe care i-o îngăduiau labele lui bătrîne. Baronul fluieră într-un anumit chip și, după

cîteva minute, credinciosul şi bravul cîine ţîşni impetuos printr-o spărtură a gardului, urlînd, plîngînd, scoţînd strigăte aproape omeneşti. Cu toate că îşi pierduse răsuflarea şi gîfîia din greu, sări la botul calului, încercînd să se urce pe şa spre a ajunge la stăpînul său, şi dădu cele mai bizare dovezi de bucurie cîinească pe care le-a exprimat vreodată un animal din neamul său. Nici chiar Argus, cînd l-a recunoscut pe Ulysse, la Eumea, nu era atît de mulţumit ca Miraut. Sigognac se aplecă şi îi mîngîie capul cu mîna spre a-i potoli furia de simpatie.

Satisfăcut de chipul în care fusese întîmpinat şi vrînd să ducă vestea cea bună locuitorilor castelului, adică lui Pierre, lui Bayard şi lui Belzebut, Miraut porni ca o săgeată şi începu să latre în aşa chip înaintea bătrînului servitor ce stătea în bucătărie, încît acesta pricepu că se întîmpla ceva cu totul deosebit.

„Să se fi întors tînărul meu stăpîn ?" îşi spuse Pierre ridicîndu-se şi apucînd-o pe urmele lui Miraut, care îl trăgea de pulpana cojocului. Deoarece se făcuse noapte, Pierre aprinsese de la focul din cămin, unde fierbea cina lui modestă, o scurtătură din lemn de brad, a cărei lumină roşiatică şi fumegîndă îl lumină deodată pe Sigognac şi calul său, aflaţi la capătul drumeagului.

— Dumneavoastră sînteţi, domnule baron ! strigă tare vesel bravul Pierre, la vederea stăpî-

nului său ; Miraut mi-o şi spusese pe limba lui cinstită de cîine : căci sîntem atît de singuri aici, încît oameni şi dobitoace, vorbind doar între ei, ajung să se înţeleagă. Cu toate acestea, nefiind înştiinţat de întoarcerea dumneavoastră, mă temeam să nu mă înşel. Aşteptat sau nu, fiţi binevenit pe domeniile dumneavoastră ; o să încercăm să vă sărbătorim pe cît putem mai bine.

— Da, chiar eu sînt, bunul meu Pierre, Miraut nu te-a minţit ; eu, în persoană, dacă nu mai bogat, cel puţin sănătos şi teafăr. Haidem, porneşte înainte cu torţa şi să intrăm în casă.

Pierre, nu fără opinteli, deschise cele două canaturi ale vechii porţi, iar baronul de Sigognac trecu pe sub portalul luminat într-un chip fantastic de lucirile torţei. În licăreala ei, cele trei berze sculptate pe blazonul de pe boltă părură că se însufleţesc şi că dau din aripi ca şi cum ar fi vrut să salute reîntoarcerea ultimului vlăstar al familiei pe care ele o simbolizaseră vreme de atîtea secole. Deodată, se auzi un nechezat prelung, asemenea unei trîmbiţe. Era Bayard, care, din fundul grajdului său, îşi simţise stăpînul şi scotea din bătrînii lui plămîni astmatici o cîntare strălucitoare ca de trîmbiţă !

— Bine, bine, te aud, bietul meu Bayard, rosti Sigognac pe cînd descăleca şi îi arunca frîiele lui Pierre ; am să vin să-ţi dau bună-seara. Şi se îndreptă spre grajd, cînd fu cît p-aci să cadă jos ; o grămăjoară negricioasă i se încurca printre

picioare, miorlăind, torcînd, încovrigîndu-se. Era Belzebut, care își exprima bucuria prin toate mijloacele pe care natura le-a dăruit neamului pisicesc. Sigognac îl luă în brațe și îl săltă pînă în dreptul obrazului. Cotoiul era în culmea fericirii ; în ochii lui rotunzi se aprindeau luciri fosforescente ; datorită tremurăturilor nervoase își deschidea și-și închidea pe rînd labele cu ghearele ce se trăgeau înapoi ca într-o teacă. Se înăbușea și mai multe nu, de graba cu care torcea și, cu o pasiune nebună, își vîra botul negru și cu umflături ca un nas de bețivan, în mustața lui Sigognac. După ce-l dezmierdă pe îndelete, întrucît nu disprețuia mărturiile de dragoste ale prietenilor umili, baronul, în chip delicat, îl lăsă jos pe Belzebut și veni la rînd Bayard, pe care îl mîngîie de mai multe ori, lovindu-l ușor cu latul palmei peste gît și peste crupă. Credinciosul animal își așeză capul pe umărul stăpînului său, scurmă pămîntul cu copita, iar cu picioarele dinapoi încercă să facă o plecăciune vioaie. Bayard întîmpină în chip politicos căluțul, care fu instalat alături de el, simțindu-se sigur de afecțiunea lui Sigognac și poate satisfăcut că avea să aibă de-a face cu un animal din neamul său, lucru ce nu i se mai întîmplase de tare multă vreme.

— Acum, după ce am răspuns politețelor dobitoacelor mele, îi spuse Sigognac lui Pierre, n-ar fi poate prea nepotrivit să merg în bucătărie să văd

ce ai prin dulap ; de dimineață, masa a fost tare anemică, cît despre prînz, nici gînd de așa ceva, deoarece voiam să ajung la capătul călătoriei mai înainte de a se lăsa noaptea. La Paris mi-am cam pierdut din obiceiurile mele de cumpătare, și nu mi-ar părea rău să iau cina, chiar de ar fi vorba numai de niște fărîmituri.

– Stăpîne, se mai găsește oleacă de plăcintă de mei, un pic de slănină și de brînză de capră. Sînt bucate aspre și țărănești, pe care poate că nu le veți mai găsi bune de mîncat după ce ați gustat din bucătăria aleasă. Dacă nu vă vor desfăta cerul gurii, cel puțin vă vor împiedica să muriți de foame.

Asta-i tot ce poate să ceară un om de la hrană, răspunse Sigognac, și nu sînt deloc nerecunoscător, cum s-ar părea că o crezi, față de bucatele simple care m-au întărit în tinerețe și m-au făcut sănătos, sprinten și puternic ; servește-mi plăcinta ta de mei, slănina și brînza cu mîndria unui bucătar-șef, ce ar aduce pe o farfurie de aur un păun ce-și rotește coada !

Liniștit în privința bucatelor, Pierre așternu în grabă peste masa pe care Sigognac își lua de obicei sărăcăciosul prînz, o față de masă de culoare cenușie, dar curată ; așeză într-o parte paharul, iar în cealaltă oala de gresie plină cu o poșircă acră, spre a stabili armonia cu bucata de plăcintă, și rămase în picioare îndărătul stăpînului său, asemenea unui majordom ce slujește un prinț. După

anticul ceremonial, Miraut, stînd pe coadă, la dreapta lui, şi Belzebut, ghemuit la stînga, priveau în extaz la baronul de Sigognac şi urmăreau călătoriile pe care le săvîrşea mîna sa, de la farfurie pînă la gură şi de la gură pînă la farfurie, în aşteptarea unei bucăţele pe care le-o arunca în chip nepărtinitor.

Bizarul tablou era luminat de scurtătura din esenţă răşinoasă pe care Pierre o înfipsese într-un cîrlig de fier, înlăuntrul vetrei, pentru ca fumul să nu se răspîndească în încăpere. Tabloul repeta atît de exact scena descrisă la începutul acestei povestiri, încît baronul, izbit de asemănare, îşi închipuia că visase şi că nu ieşise niciodată din castelul lui.

Timpul care, la Paris, se scursese atît de repede şi fusese plin de întîmplări, părea că se oprise în loc la castelul Sigognac. Orele adormite nu se osteniseră să-şi întoarcă nisiparniţa plină de colb. Toate se găseau în acelaşi loc. Păianjenii dormitau mai departe prin unghere, în hamacele lor cenuşii, aşteptînd să pice vreo muscă improbabilă. Unii chiar îşi pierduseră curajul şi nu-şi mai reparaseră pînzele, nemaiavînd destulă substanţă pentru a-şi toarce firul din pîntec; pe cenuşa albă din vatră, un tăciune, care părea că nu mai arsese de la plecarea baronului, scotea o dîră subţire de fum, asemenea aceleia ce se ridică dintr-o lulea gata să se stingă; numai urzicile şi cucuta crescuseră în curte, iar iarba care înconjura lespezile era mai

înaltă ; o creangă a unui copac, care nu ajungea odinioară decît pînă la fereastra bucătăriei, își vîra acum un lăstar plin de frunze prin ochiul unui geam spart. Acestea erau singurele noutăți.

Fără de voia lui, Sigognac se simțea subjugat iarăși de această atmosferă. Vechile sale gînduri i se întorceau ca niște puhoaie ; se cufunda în visări tăcute, pe care Pierre le respecta și pe care Miraut și Belzebut nu îndrăzneau să le tulbure prin mîngîieri nepotrivite. Toate cîte i se întîmplaseră nu-i mai făceau decît impresia unor aventuri pe care le-a citit într-o carte și a căror amintire i-ar fi rămas în chip nedeslușit în minte. Căpitanul Fracasse, pe jumătate șters de pe acuma, nu-i mai apărea, în depărtare, decît asemenea unui spectru palid ce a purces și s-a desprins din el pentru totdeauna. Lupta cu Vallombreuse nu i se schița în memorie decît sub forma unui șir de mișcări bizare, în care voința sa nu se amestecase nicidecum. Nici una din faptele săvîrșite în acest răstimp nu i se părea că a depins de el, iar reîntoarcerea sa la castel rupsese firele care îl legau de viață. Numai iubirea sa pentru Isabella nu se risipise, și o regăsea mereu vie în inima sa, dar mai degrabă ca o aspirație a sufletului decît ca o pasiune reală, întrucît cea care însemna ținta pasiunii nu putea să-i mai aparțină. Sigognac înțelegea că roata carului său, îndrumată o clipă pe o altă cale, căzuse iarăși pe făgașul ei fatal, și se resemna la acest gînd cu o descurajare

liniştită. Se dojenea numai pentru faptul că nutrise cîteva clipe de speranță şi de iluzii. De ce dracu cei nenorociți aspiră şi ei la fericire ? Ce prostie !

Totuşi reuşi să se scuture de această toropeală şi, cum vedea în ochii lui Pierre mijind întrebări timide, Sigognac îi povesti pe scurt vrednicului slujitor faptele mai de seamă care puteau să-l intereseze în această istorisire ; la auzul povestirii celor două dueluri ale elevului său cu Vallombreuse, bătrînelul, mîndru de a fi crescut un asemenea discipol, strălucea de bucurie și repeta, cu ajutorul unui băț, loviturile pe care i le descria Sigognac, avînd ca adversar peretele.

— Vai ! Scumpul meu Pierre, exclamă baronul oftînd, mi-ai arătat prea bine toate aceste secrete ale scrimei, pe care nimeni nu le stăpînește ca tine. Victoria aceasta m-a pierdut și m-a aruncat iarăşi, pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna, în acest sărman şi trist castel. Ce noroc ciudat mai am şi eu : triumful mă doboară și îmi strică toate treburile în loc să le aranjeze. Ar fi fost mult mai bine dacă aș fi fost rănit sau chiar ucis în această întîlnire neplăcută.

— Cei din neamul Sigognac nu pot să fie înfrînți, exclamă în chip sentențios bătrînul slujitor. Orice s-ar întîmpla, stăpîne, sînt mulțumit că l-ați omorît pe acest Vallombreuse. De bună-seamă că faptele s-au petrecut conform regulilor, sînt convins de acest lucru, iar altceva nu mai este necesar.

Ce pretenţii să aibă un om care moare din pricina unei lovituri straşnice de spadă, fiind în gardă ?

— Nici una, cu siguranţă, răspunse Sigognac, pe care filozofia de ofiţer de jandarmi a bătrînului maestru de arme îl făcu să surîdă ; însă mă simt puţin cam obosit. Aprinde lampa şi condu-mă la camera mea.

Pierre se supuse. Baronul, precedat de slujitor şi urmat de cîine şi de pisică, urcă încet vechea scară cu fresce stinse şi decolorate. Herculii, pe suporturile lor, din ce în ce mai palizi, se străduiau să susţină cornişa falsă, a cărei greutate părea să-i zdrobească. Îşi umflau cu disperare muşchii vlăguiţi, dar cu toate acestea nu putuseră împiedica să se desprindă din perete cîteva bucăţi de tencuială. Împăraţii romani nu se prezentau deloc mai bine şi, cu toate că îşi luau aere de mari viteji şi de învingători, îşi pierduseră care coroana, care sceptrul, care purpura. Zăbrelele pictate, de pe boltă, se surpaseră în mai multe locuri, iar ploile de peste ierni, care răzbiseră prin crăpăturile zidului, geografiaseră nişte Americi noi, alături de vechile continente şi de insulele care fuseseră trasate mai de demult.

Toată această dărăpănare, pe care Sigognac, mai înainte de a fi ieşit din conacul său, n-o băgase deloc în seamă, îl impresionă şi îl cufundă, în timp ce urca scara, într-o adîncă melancolie. Vedea aici inevitabila şi fatala decadenţă a neamului său şi îşi spunea : „Dacă această boltă ar resimţi

un pic de milă față de familia pe care a adăpostit-o pînă acum, ar trebui, de bună-seamă, să se prăbușească și să mă strivească pe loc !" Odată ajuns la ușa apartamentelor, luă lampa din mîinile lui Pierre, căruia îi mulțumi, spunîndu-i că poate să se retragă ; nu voia să fie văzut cît era de emoționat.

Sigognac străbătu încet prima sală unde se desfășurase, cu cîteva luni în urmă, cina comedienilor. Amintirea acestui tablou voios o făcea și mai lugubră. Tulburată o clipă, liniștea părea să fi pus din nou stăpînire aici, pentru totdeauna, mai posomorîtă, mai adîncă, mai grozavă. În acest mormînt, ronțăitul unui șobolan ce-și tocea incisivii căpăta rezonanțe ciudate. Luminate de licărirea slabă a lămpii, portretele, sprijinindu-se cu coatele de ramele lor ofilite de aur, ca de niște balcoane, deveneau îngrijorătoare. S-ar fi zis că voiau să se smulgă din fundalul lor de întuneric și să coboare să-l salute pe nefericitul lor vlăstar. O viață spectrală însuflețea aceste efigii antice ; buzele lor pictate se mișcau, murmurînd cuvinte pe care le auzea sufletul în locul urechilor ; ochii li se ridicau cu tristețe către tavan și, pe obrajii lor lăcuiți, sudoarea umezelii se condensa în picături mari, care străluceau în lumină asemenea unor lacrimi. Spiritele strămoșilor rătăceau, fără îndoială, în jurul acestor imagini care înfățișau forma pămînteană pe care o însuflețiseră altădată, iar Sigognac le simțea prezența invizibilă în groaza

dragoste, intre faldurile perdelelor, chipul ei curat și fermecător, asemenea chipului unei soții caste, care așteaptă reîntoarcerea soțului.

Pentru a pune capăt acestor vedenii care îi moleșeau curajul, se dezbrăcă și se culcă, sărutind locul ocupat altădată de către Isabella; însă, cu toată oboseala, somnul zăbovi mult, iar ochii îi rătăciră mai bine de o oră în jurul încăperii dărăpănate, cind urmărind vreo răsfringere ciudată a razelor lunii pe geamurile ce-și pierduseră lustrul, cind privind țintă, în chip inconștient, la vinătorul de rațe sălbatice din pădurea de arbori albaștri și galbeni, înfățișați pe vechea tapițerie.

Dacă stăpînul veghea, în schimb animalul dormea netulburat. Belzebut, încovrigat la picioarele lui Sigognac, sforăia ca motanul lui Mahomet pe mineca profetului. Liniștea desăvirșită și adincă a ființei necuvintătoare sfirși prin a-l cuprinde și pe om, iar tînărul baron porni spre țara visurilor.

Cind se vesti aurora, Sigognac fu și mai izbit decit fusese în ajun, de halul de pustietate in care se găsea castelul său. Lumina zilei nu știe ce-i compătimirea față de ruine și de vechituri; ea dezvăluie cu cruzime sărăcia, zbirciturile, petele, lucrurile spălăcite, pulberea și colbul, mucegaiurile; noaptea, mai milostivă, îndulcește totul cu umbrele sale, ce-i sînt prietene, și cu trena vălului șterge lacrimile lucrurilor. Camerele atit de vaste odinioară, îi apăreau mici, și se mira cum de le

tainică a acestei semi-obscurități. Toate chipurile acestea cu cuirase sau cu turnele aveau un aer jalnic și năpădit de mîhnire. Numai ultimul portret, acela al mamei lui Sigognac, părea că suride. Lumina cădea drept deasupra lui și, fie că pictura mai recentă și făcută de o mînă mai meșteră crea această iluzie, fie că, într-adevăr sufletul venise o clipă să dea viață acestei aparențe, portretul exprima o dragoste încrezătoare și voioasă, care îl miră pe Sigognac și îl făcu s-o ia drept o prevestire favorabilă, deoarece expresia acestui cap i se păruse întotdeauna melancolică.

În sfîrșit, Sigognac păși în camera sa și puse lampa pe măsuța pe care mai zăcea încă volumul lui Ronsard, pe care îl citea atunci cînd comedienii bătuseră la vreme de noapte la poarta castelului. Hîrtia, plină de ștersături, ciorna unui sonet neterminat, se afla tot în același loc. Patul, care nu mai fusese făcut, păstra întipărită urma ultimelor persoane care se odihniseră în el. Isabella dormise acolo. Capul ei drăguț se rezemase de perna aceasta, confidentă a nenumărate visuri !

La gîndul acesta, Sigognac își simți inima torturată, într-un chip voluptos, de o durere plăcută, dacă pot fi puse împreună aceste cuvinte inamice prin firea lor. În imaginația sa îi apăreau cu vioiciune farmecele adorabilei fete : rațiunea îi șoptea, cu o voce plictisitoare și supărată, că Isabella era pierdută pe veci pentru el și, cu toate acestea, i se părea că vede, datorită unor năluciri stîrnite de

păstrase atît de mari în amintirea sa; dar în curînd Sigognac se obişnui din nou cu dimensiunile locuinţei sale şi reintră în viaţa lui de altădată, aşa cum îmbraci o haină veche pe care ai părăsit-o o bucată de vreme, spre a purta una nouă; se simţea în largul său în acest veşmînt uzat, ale cărui cute fuseseră făcute de obiceiurile sale. Ziua şi-o rînduia astfel. Se ducea să facă o scurtă rugăciune în capela ruinată, unde repauzau strămoşii săi, smulgea nişte mărăcini de pe vreo lespede de mormînt sfărîmată, îşi lua în grabă masa puţină şi cumpătată, se exersa la scrimă împreună cu Pierre, încăleca pe Bayard sau pe căluţul pe care îl păstrase şi, după o lungă excursie, se întorcea acasă, tăcut şi posomorît ca altădată; apoi cina între Belzebut şi Miraut şi se culca răsfoind, spre a-i veni somnul, unul din volumele desperechiate şi citite de o sută de ori, din biblioteca sa, devastată de şobolanii leşinaţi de foame. După cum se vede, nu supravieţuia nimic din strălucitul căpitan Fracasse, din îndrăzneţul rival al lui Vallombreuse; Sigognac redevenise de-a binelea castelanul din castelul sărăciei.

Într-una din zile, coborî în grădina în care le condusese pe cele două tinere comediene. Grădina era mai în paragină, mai în dezordine şi mai năpădită de buruieni ca niciodată; cu toate acestea, măceşul care dăruise un trandafir pentru Isabella şi un boboc pentru Sérafina, spre a nu se putea spune că două doamne ieşeau dintr-o grădină fără

să se fi gătit cît de cît cu flori, părea că de data aceasta, ca și atunci, se ambiționase strașnic. Pe aceeași ramură, se răsfățau doi trandafirași fermecători, cu petale plăpînde, ce înfloriseră în dimineața aceea și care păstrau încă, în inima lor, două sau trei mărgăritare de rouă.

Priveliștea lor îl înduioșă într-un chip deosebit pe Sigognac, datorită amintirii pe care i-o treziseră. Își aduse aminte de vorbele rostite de Isabella : „În timpul plimbării noastre prin grădină, cînd îndepărtai mărăcinii din fața mea, mi-ai cules un mic trandafir sălbatic, singurul dar pe care puteai să mi-l faci ; am lăsat să picure o lacrimă peste el, mai înainte de a-l adăposti la sinul meu, și, in tăcere, ți-am dat inima mea în schimb".

Sigognac luă trandafirul, îi aspiră cu pasiune mireasma și își lipi buzele de petale, închipuindu-și că sînt buzele prietenei sale, nu mai puțin dulci, mai rumene și mai parfumate. De cînd se despărțise de Isabella, gîndul lui o urmărea fără contenire, și înțelegea că nu mai putea să se lipsească de ea. În primele zile, tulburarea stîrnită de mulțimea întîmplărilor ce sosiseră una după alta, zăpăceala iscată de întorsăturile soartei, călătoria care-i silise gîndurile să zboare aiurea, toate îl împiedicaseră să-și dea seama de adevărata lui stare sufletească. Dar, întors iarăși în singurătate, în calm și în tăcere, el o regăsea pe Isabella la capătul tuturor

sături regulate, demne de o statuie antică, ar fi putut stîrni gelozia a sumedenie de femei.

Acest cavaler desăvîrşit nu păru să-i facă lui Sigognac o impresie agreabilă, deoarece păli uşor şi dintr-o săritură alergă să-şi ia spada, atîrnată la căpătîiul patului: o scoase din teacă şi trecu în poziţia de apărare.

— La dracu! Domnule duce, credeam că v-am omorît de-a binelea! Dumneavoastră sînteţi sau umbra dumneavoastră care îmi apăreţi astfel ?

— Sînt eu însumi, Hannibal de Vallombreuse, răspunse tînărul duce, eu însumi în carne şi oase, pe atît de puţin decedat pe cît este cu putinţă : dar băgaţi cît mai iute spada aceea în teacă. Ne-am bătut de două ori pînă acum. E de ajuns. Proverbul spune că lucrurile repetate îţi fac plăcere, dar că a treia oară ele ajung plictisitoare. N-am venit ca duşman. Dacă am să-mi reproşez cîteva mici păcate faţă de dumneata, ţi-ai luat revanşa din plin. Aşadar, nu ne mai datorăm nimic unul altuia. Pentru a-ţi dovedi bunele mele intenţii, iată un brevet semnat de rege, care îţi dăruieşte un regiment. Tatăl meu şi cu mine i-am amintit majestăţii-sale despre devotamentul arătat de neamul Sigognac faţă de regi, strămoşii săi. Am vrut să-ţi aduc personal această veste bună ; şi acum, întrucît îţi sînt oaspete, dă poruncă să se răsucească nişte gîturi de orice-ar fi, să se pună la frigare orice vei pofti ; dar, pentru numele lui Dumnezeu,

visărilor sale. Îi absorbea toate gîndurile şi toate simţămintele. Chiar şi imaginea Yolandei dispăruse ca un abur uşor. Nici nu se mai întreba măcar dacă iubise vreodată acea frumuseţe orgolioasă ; nu se mai gîndea la acest lucru. „Şi cu toate acestea, Isabella mă iubeşte !“ îşi spunea el, după ce recapitulase pentru a suta oară toate obstacolele ce se ridicau împotriva fericirii sale.

Trecură astfel două sau trei luni, şi Sigognac se afla în camera sa, căutînd trăsătura finală a unui sonet în care îşi preaslăvea iubita, cînd Pierre veni să-l anunţe pe stăpînul său că sosise un gentilom care doreşte să-i vorbească.

— Un gentilom care vrea să-mi vorbească ! exclamă Sigognac ; ori visezi tu, ori se înşeală el. Nimeni pe lume nu are să-mi spună ceva ; cu toate acestea, dată fiind ciudăţenia faptului, introdu-l pe neobişnuitul muritor. Cel puţin spune-mi care-i este numele.

— N-a vrut să şi-l spună, pretinzînd că acest nume nu v-ar lămuri cu nimic, răspunse Pierre, deschizînd cele două canaturi ale uşii.

În prag apăru un tînăr frumos, îmbrăcat într-un elegant costum de călărie din postav cenuşiu roşcat, împodobit cu verde, încălţat cu cizme de pîslă cenuşie, cu pinteni de argint şi ţinînd în mînă o pălărie cu boruri largi, împodobită cu o pană lungă, verde, ceea ce îngăduia să-i vezi în plină lumină capul mîndru, delicat şi încîntător, ale cărui tră-

dă-mi să mănînc. Hanurile de pe drumurile acestea sînt tare nenorocite, iar în carele mele, împotmolite în nisip la o oarecare distanță de aici, se află toate proviziile mele.

Îmi este tare teamă, domnule duce, ca dejunul meu să nu ți se pară o răzbunare, răspunse Sigognac cu o curtenie plină de voioșie ; dar să nu pui pe seama picii biata masă pe care o vei lua. Purtarea dumitale sinceră și călduroasă m-a mișcat pînă în adîncul sufletului, și nu vei avea de aici înainte un prieten mai devotat decît mine. Cu toate că n-ai nici o nevoie de serviciile mele, îți sînt la dispoziție. Hei ! Pierre, găsește niște pui de găină, ouă, carne, și străduiește-te să-l ospătezi cît mai bine pe acest senior care moare de foame și care nu este obișnuit cu aceasta ca noi.

Pierre puse în buzunar cîțiva dintre pistolii trimiși de stăpînul său, și de care încă nu se atinsese, încălecă pe căluț și alergă în galop pînă în satul cel mai apropiat, în căutare de provizii. Găsi cîțiva pui, o șuncă, o butelie cu vin vechi și, la preotul de prin partea locului, pe care îl convinse, nu fără osteneală, să i-l dea, un pateu din ficat de rață, mîncare aleasă, demnă să figureze la ospățul unui episcop sau al unui prinț.

După un ceas se reîntoarse, lăsă în seama unei fete slabe și zdrențăroase pe care o întîlnise pe drum și o trimisese la castel, grija să întoarcă frigarea, și așeză masa în sala portretelor, alegînd

printre farfuriile și vasele de faianță de prin dulapuri pe acelea care erau ciobite sau crăpate doar o dată, întrucît nici nu putea fi vorba de argintărie, ultima piesă fiind topită de multă vreme. După ce isprăvi, veni să-și anunțe stăpînul că „domnii erau serviți".

Vallombreuse și Sigognac se așezară față în față, pe cele mai puțin șchioape dintre cele șase scaune, iar tînărul duce, pe care îl amuza situația aceasta nouă pentru el, porni la atacul bucatelor, strînse cu atîta trudă de către Pierre, cu o amuzantă și cruntă poftă de mîncare. Dinții săi frumoși, după ce au devorat un pui întreg, care, este drept, părea mort din pricina slăbiciunii, se înfipseră plini de voioșie în halca trandafirie dintr-o șuncă de Bayonne, de făcea, cum se spune, să sară firimituri pînă în tavan. Proclamă ficații de rață o mîncare delicată, aleasă, ambroziană și găsi că brînzulica de capră, vărgată și punctată cu nuanțe verzi, însemna un pinten strașnic care îți dădea ghies la băut. Aduse de asemenea laude vinului, care era vechi și de viță bună, și a cărui frumoasă culoare se înroșea ca purpura în vechile pahare de Veneția. O dată chiar, așa de bine dispus era, încît fu cît pe-aci să pufnească în rîs văzînd chipul înspăimîntat al lui Pierre, surprins că l-a auzit pe stăpînul său numindu-l „domnul duce de Vallombreuse" pe acest om viu ce trecea drept răposat. Pe cînd îi ținea piept pe cît putea mai bine tînărului duce, Sigognac era uimit că-l vede la el

pe care mi-o inspirase Isabella se preschimbase într-o prietenie curată şi sfîntă, nu mai aveam nici un motiv să te urăsc. Nu mai erai rivalul meu. Un frate nu poate să fie gelos pe sora lui ; îţi sînt recunoscător pentru iubirea respectuoasă pe care n-ai încetat să i-o porţi atunci cînd se afla într-o situaţie care îngăduia familiarităţile exagerate. Ai fost cel dintîi care a ghicit acest suflet încîntător sub deghizarea ei de comediană. Sărac fiind, ai oferit femeii dispreţuite cea mai mare bogăţie pe care poate s-o posede un nobil, numele strămoşilor săi. Ea îţi aparţine, aşadar, acum cînd are un nume ilustru şi este bogată. Iubitul Isabellei trebuie să fie soţul contesei de Lineuil.

— Dar, răspunse Sigognac, ea m-a respins întotdeauna cu încăpăţînare, atunci cînd putea crede în totala mea dezinteresare.

— Supremă delicateţe, susceptibilitate îngerească, spirit curat de sacrificiu ; se temea să nu-ţi pună piedici în cale şi să nu-ţi dăuneze fericirii ; dar recunoaşterea ce a intervenit a schimbat cu totul situaţia.

— Da, acum eu sînt acela care aş putea fi un obstacol pentru înalta ei situaţie. Am oare dreptul să mă arăt mai puţin devotat decît ea ?

— O mai iubeşti încă pe sora mea ? rosti ducele de Vallombreuse pe un ton grav ; în calitate de frate, am dreptul să-ţi pun această întrebare.

acasă, rezemîndu-se în chip familiar cu coatele de masa lui, pe acest elegant şi mîndru senior, altădată rivalul său în dragoste, a cărui viaţă se aflase de două ori în vîrful spadei sale, şi care încercase în mai multe rînduri să-l expedieze pe lumea cealaltă cu ajutorul duelgiilor.

Ducele de Vallombreuse pricepu gîndurile baronului fără ca acesta să şi le fi exprimat, iar cînd bătrînul slujitor se retrase, după ce aşezase pe masă o sticlă cu vin tare şi două pahare mai mici decît celelalte, pentru a sorbi preţioasa licoare, îşi răsuci între degete vîrful mustăţii fine, şi se adresă baronului cu o sinceritate prietenească :

— Văd bine, scumpul meu Sigognac, că, în ciuda politeţii dumitale, acţiunea mea ţi se pare puţin cam ciudată şi neaşteptată. De bună-seamă că-ţi spui : „Cum se face oare că acest Vallombreuse, atît de trufaş, de arogant, de poruncitor, să fi devenit din tigrul care era, un miel pe care o păstoriţă l-ar putea duce de capătul unei panglici ?" În răstimpul celor şase săptămîni cît am rămas ţintuit la pat, am chibzuit la unele lucruri, aşa cum şi cel mai viteaz om îşi poate îngădui în faţa veşniciei : deoarece moartea nu înseamnă nimic pentru noi nobilii, care ne jucăm cu viaţa noastră, cu o eleganţă pe care burghezii nu vor lua-o nici odată drept pildă. Am înţeles deşertăciunea multor lucruri şi mi-am făgăduit, de aveam să mă însănătoşesc, să mă port altfel. Din moment ce iubirea

— Din tot sufletul, din toată inima, cu tot sîngele meu, răspunse Sigognac ; mai mult decît a iubit vreodată un bărbat o femeie pe acest pămînt, unde nimic nu este desăvîrşit, afară de Isabella.

— În acest caz, domnule căpitan de muşchetari, în curînd guvernator de provincie, porunceşte să-ţi înşăueze calul, şi vino cu mine la Vallombreuse să te prezint după regulile cuvenite prinţului, tatăl meu, şi contesei de Lineuil, sora mea. Isabella a refuzat ca soţ pe cavalerul de Vidalinc, pe marchizul de l'Estang, doi tineri tare frumoşi, pe legea mea, dar cred că, fără să se lase prea mult rugată, are să-l accepte pe baronul de Sigognac.

A doua zi, ducele şi baronul călătoreau unul lîngă altul, pe drumul ce ducea spre Paris.

XX
DECLARAȚIA DE DRAGOSTE A CHIQUITEI

O mulțime compactă umplea piața Grève, cu toate că era încă dis-de-dimineață, după cum arăta orologiul Primăriei. Marile acoperișuri ale lui Dominique Bocador se profilau într-o nuanță cenușiu-viorie pe un cer de un alb lăptos. Umbra lor rece se întindea pînă în mijlocul pieței, și învăluia o schelărie sinistră, ce depășea cu unul sau două picioare înălțimea frunților, mînjită într-un roșu sîngeriu. Pe la ferestrele caselor apăreau cîteva capete, ce se trăgeau numaidecît înapoi, văzînd că spectacolul nu începuse. O bătrînă chiar își arătă fața zbîrcită la o lucarnă a foișorului ce se înălța în colțul pieței, de unde, așa după cum vrea tradiția, doamna Marguerite a privit la supliciul lui la Molle și al lui Coconas[1] : schimbare

[1] Coconas și La Molle au conspirat împotriva lui Carol al IX-lea, regele Franței (1574). Ducesa de Nevers și Marguerite de Valois (Regina Margot) au pus să îmbălsămeze capetele iubiților lor.

mod instinctiv spre eşafod sau spre chei, pe unde trebuia să-şi facă apariţia condamnatul.

În rîndurile grupurilor puteau fi văzute cîteva chipuri cunoscute : un nas roşu în mijlocul unei figuri palide îl semnala pe Malartic, şi din profilul coroiat al lui Jacquemin Lampourde răzbătea îndeajuns peste faldul unei mantii aruncate pe umăr, după moda spaniolă, pentru a nu ne mai putea îndoi de identitatea sa. Cu toate că îşi trăsese pălăria peste ochi, pînă la sprîncene, spre a ascunde absenţa urechii ce-i fusese sfîrtecată de glonţul lui Piedgris, era lesne să-l recunoşti pe Bringuenarilles în puşlamaua voinică ce stătea pe o bornă şi trăgea dintr-o pipă lungă de Olanda, ca să-i mai treacă vremea. Piedgris discuta cu Tordgueule, iar pe treptele Primăriei se plimbau, în chip peripatetic, vorbind despre unele şi altele, mai mulţi obişnuiţi ai hanului „La ridichea încoronată". Piaţa Grève, unde, mai curînd sau mai tîrziu, trebuiau să ajungă în mod fatal, exercită o fascinaţie ciudată asupra ucigaşilor, spadasinilor şi pungaşilor. Această piaţă sinistră, în loc să-i respingă, îi atrage. Se învîrtesc în jurul ei, descriind mai întîi nişte cercuri largi, apoi mai strîmte, pînă ce se prăvălesc ; le place să privească spînzurătoarea de care vor fi aninaţi ; îi contemplă cu aviditate aspectul oribil şi învaţă din schimonoselile osîndiţilor să se familiarizeze cu moartea ;

nefericită a unei frumoase regine într-o vrăjitoare urîtă ! De crucea de piatră împlîntată la marginea povîrnişului care cobora spre fluviu, se atîrnase un copil, ce se căţărase cu mare greutate acolo, şi care îşi ţinea braţele petrecute peste traversă, cu genunchii şi cu picioarele strîngînd vîrtos trunchiul, într-o poziţie la fel de chinuitoare ca şi aceea a tîlharului nepocăit de pe cruce, dar pe care n-ar fi părăsit-o nici pentru o jimblă sau pentru o plăcintă cu mere. De acolo i se arătau toate amănuntele interesante ale eşafodului, roata pe care urma să fie tras osînditul, frînghiile cu care avea să fie legat, drugul cu care aveau să i se zdrobească oasele ; toate, lucruri ce meritau să fie examinate.

Cu toate acestea, dacă, printre spectatori, vreunul s-ar fi gîndit să studieze cu nişte ochi mai atenţi copilul acesta astfel cocoţat, ar fi desluşit în expresia de pe figura sa un alt sentiment decît acela al unei curiozităţi vulgare. Nu feroceea atracţie a unui supliciu o adusese acolo pe tînăra fiinţă cu chip negricios, cu ochi mari, traşi, cu cearcăne întunecate, cu dinţi strălucitori, plete lungi, negre, ale cărei mîini înmănuşate de dogoarea soarelui se crispau pe traversele de piatră. Fineţea trăsăturilor sale părea chiar să trădeze alt sex decît cel arătat de veşmintele ei ; dar nimeni nu privea în această parte şi toate capetele se întorceau în

fect cu totul contrar concepției justiției, anume de a înfricoșa scelerații la privirea torturilor.

În afară de aceasta, ceea ce explică îmbulzeala unor asemenea desfrînați în zilele de execuție este și faptul că protagonistul tragediei este întotdeauna o rudă, o cunoștință, adeseori un complice. Se duc să vadă cum îi este spînzurat vărul, cum este tras pe roată un prieten apropiat, cum este fiert omul darnic care îți punea în circulație monedele false. Să lipsească de la această sărbătoare ar fi însemnat o impolitețe. Este agreabil pentru un condamnat să aibă în jurul eșafodului un public alcătuit din figuri cunoscute. Lucrul acesta te întărește și îți reînsuflețește energia. Nimeni nu vrea să fie laș în fața celor care prețuiesc adevăratul merit, și orgoliul vine în ajutorul suferinței. Cutare, înconjurat de asemenea spectatori, moare ca un roman, pe cînd, dacă ar fi fost ucis pe ascuns, în fundul unei pivnițe, s-ar fi purtat ca o muierușcă.

Bătură șapte ore. Execuția trebuia să aibă loc abia la orele opt. De aceea, auzind cum răsună orologiul, Jacquemin Lampourde îi spuse lui Malartic :

— Vezi prea bine c-am fi avut timp să mai dăm pe gît o sticlă ; dar așa ești tu întotdeauna nerăbdător și nervos. Dacă ne-am reintoarce la „Ridichea încoronată ?" Mă plictisesc să aștept într-una și să mă învîrtesc pe loc. Merită oare atîta

aşteptare ca să vezi cum îl trage pe roată pe un biet amărit ? Supliciul ăsta-i anost, burghez şi comun. Dacă ar fi fost cel puţin vorba de o rupere straşnică în bucăţi, cu patru cai încălecaţi fiecare de către un arcaş al armaşului, de vreo tortură cu cleşti înroşiţi în foc, de vreun tratament cu smoală fierbinte şi cu plumb topit, ceva ingenios în materie de schingiuiri şi sălbatic de dureros, care să facă cinste imaginaţiei judecătorului sau dibăciei călăului, oh ! atunci, nu spun nu. Aş fi rămas, pentru amorul artei ; dar, pentru atît de puţin, la naiba !

— Găsesc că eşti injust în privinţa roţii, răspunse în chip sentenţios Malartic frecîndu-şi nasul mai stacojiu ca niciodată ; roata îşi are părţile ei bune.

— Nu se poate discuta despre gusturi. Fiecare este atras de propria sa plăcere, după cum spune un autor latin tare vestit, al cărui nume l-am uitat, întrucît memoria mea nu reţine lesne decît numele marilor căpitani. Îţi place roata ; n-am să te contrazic în această privinţă, şi am să-ţi ţiu tovărăşie pînă la sfîrşit. Eşti de acord, cu toate acestea, că tăierea unei căpăţîni executată cu o lamă damaschinată, avînd pe spate o scobitură umplută cu argint viu spre a-i spori greutatea, cere ochi ageri, vigoare, dexteritate şi îţi oferă un spectacol pe cît de nobil pe atît de atrăgător.

— Da, fără îndoială, dar lucrurile se petrec prea repede, nu e decît un fulger ; și apoi decapitarea este rezervată gentilomilor. Butuoul este unul din privilegiile lor. Printre supliciile de rînd, mi se pare că roata biruie vulgara spînzurătoare, bună cel mult pentru răufăcătorii de mîna a doua. Agostin este mai mult decît un simplu hoț. Merită un tratament mai bun decît frînghia, iar justiția a avut față de el considerațiile care i se cuvin.

— Ai avut totdeauna o slăbiciune pentru Agostin, și asta fără îndoială din pricina Chiquitei, a cărei ciudățenie îți întărîtă ochii tăi desfrînați ; eu nu-ți împărtășesc admirația ce-o porți acestui bandit, făcut mai degrabă să lucreze la drumul mare și prin trecătorile munților, ca un *salteador*, decît pentru a opera cu delicatețea potrivită în mijlocul unui oraș civilizat. Nu știe nimic din rafinamentele artei. Apucăturile îi sînt morocănoase, sălbatice și provinciale. La cel mai mic obstacol mînuiește cuțitul și ucide la întîmplare, în chip crud. A tăia nodul gordian nu înseamnă a-l desface, orice-ar spune Alexandru cel Mare. Și, în afară de aceasta, nu se folosește de spadă ; ceea ce este lipsit de noblețe.

— Specialitatea lui Agostin este *navaja*, unealta ținutului său natal ; n-a bătut ca noi, ani de zile, pardoseala sălilor de arme. Procedeul său e plin de neprevăzut, are îndrăzneală, originalitate. Lovitura lui reunește însușirile plăcute ale balisticii

cu siguranța discretă a armei albe. Individul este atins, la douăzeci de pași, fără de zgomot. Regret tare mult că i-a fost întreruptă cariera așa de curînd. Făcea figură frumoasă ; avea un curaj de leu.

— Cît despre mine, răspunse Jacquemin Lampourde, eu sînt pentru metoda academică. Fără forme, toate își pierd valoarea. Ori de cîte ori atac, îmi bat omul pe umăr și îi las răgazul să-și ia poziția de apărare ; se apără dacă vrea. Este un duel, nu mai este un omor. Sînt un spadasin, nu un asasin. Este adevărat că profunda mea știință a scrimei îmi asigură sorți de izbîndă și că spada mea aproape că nu dă greș ; dar a cunoaște bine jocul, nu înseamnă a trișa. Adun punga, ceasul, bijuteriile și mantia mortului ; ar face-o alții în locul meu. Întrucît eu sînt cel care am dus greul, este firesc să am profitul. Orice-ai spune, treaba aceasta cu cuțitul îmi repugnă ; este bună la țară și cu oameni de gloată.

— Oh ! tu, Jacquemin Lampourde, ești plin pînă peste cap de principii ; nimeni n-ar putea să te facă să renunți la ele ; cu toate acestea, un pic de fantezie nu prinde rău în artă.

— Aș fi de acord cu o fantezie savantă, complicată și delicată ; dar această brutalitate dezlănțuită și sălbatică îmi displace. Dealtminteri, Agostin se lasă îmbătat de sînge și, în beția sa roșie, lovește la întîmplare. Aceasta înseamnă o slăbiciune : cînd bei din cupa amețitoare a omoru-

lui, trebuie să ai capul ager. De pildă, în casa aceea unde a pătruns nu de mult ca să fure niște bani, l-a omorît pe bărbat, care se trezise, și a ucis-o și pe femeie, care dormea ; omor de prisos, prea din cale-afară de crud și puțin curtenitor. Nu trebuie să ucizi femeile decît atunci cînd țipă, chiar și atunci este mai bine să le pui căluș în gură : căci dacă ești prins, măcelurile astea emoționează judecătorii și mulțimea, și ai aerul unui monstru.

— Vorbești ca sfîntul Ioan Gură de Aur, răspunse Malartic, într-un chip atît de magistral și de peremptoriu, încît nu găsesc nimic spre a-ți răspunde ; dar ce-are să se întîmple cu biata Chiquita ?

Pe cînd Jacquemin Lampourde și Malartic filozofau astfel, o caleașcă ce venea dinspre chei pătrunse în piață și stîrni unduiri și vîrtejuri în rîndurile mulțimii. Caii tropăiau fără să poată înainta, și uneori copitele lor se prăvăleau peste cizme, ceea ce stîrni între pușlamale și lachei niște dialoguri arțăgoase, amestecate cu înjurături.

Pietonii striviți în acest chip ar fi luat bucuros cu asalt caleașca dacă armoriile ducale zugrăvite pe tăblia ușii nu le-ar fi inspirat un soi de teroare, cu toate că erau oameni ce nu respectau mai nimic. Curînd grupurile deveniră atît de dese, încît echipajul fu nevoit să se oprească în mijlocul pieței, unde, de departe, vizitiul, nemișcat pe capra caleștii, părea că stă așezat deasupra capetelor.

Pentru a-şi deschide drum şi a răzbate dincolo, ar fi trebuit să strivească prea multă mojicime, şi această mojicime, care, în piaţa Grève se afla la ea acasă, poate că n-ar fi îngăduit aşa ceva.

— Netrebnicii ăştia aşteaptă vreo execuţie şi n-au să lase drumul liber decît după ce condamnatul o să fie trimis pe lumea cealaltă, spuse un tînăr frumos, îmbrăcat splendid, unui prieten, de asemenea foarte arătos la înfăţişare, dar purtînd un costum mai modest, care stătea alături de el, în fundul caleştii. La dracu' cu imbecilul ăsta care şi-a găsit să fie tras pe roată tocmai la ora cînd traversăm noi piaţa Grève ! Nu putea oare să amîne lucrul pe mîine ?

— Să fii convins că asta este şi dorinţa lui, şi că întîmplarea este şi mai neplăcută pentru el decît pentru noi, răspunse prietenul.

— Lucrul cel mai bun care ne rămîne de făcut, scumpul meu Sigognac, este să ne resemnăm, să întoarcem capul de cealaltă parte, dacă spectacolul ne dezgustă, lucru dificil totuşi, dacă lîngă tine se petrece ceva îngrozitor : martor ne stă sfîntul Augustin, care a deschis ochii în circ, la un ţipăt grozav scos de mulţime, cu toate că îşi făgăduise să-i ţină închişi.

— În orice caz, nu avem multă vreme de aşteptat, răspunse Sigognac ; priveşte acolo, Vallombrouse : mulţimea se dă în lături în faţa căruţei în care se găseşte condamnatul.

— Îmi amintesc, răspunse Vallombreuse, şi am-ris din toată inima de păţanie: dar, de atunci, se pare că ticălosul s-a consacrat unor isprăvi mai serioase. Ambiţia l-a dus la pierzanie; dealtminteri se prezintă destul de bine.

Agostin, puţin cam palid sub pieliţa sa arsă de soare de felul ei, îşi plimba peste mulţime o privire preocupată, care părea să caute pe cineva. Trecînd pe lîngă crucea de piatră, zări copilul cocoţat de care a fost vorba la începutul acestui capitol şi care nu-şi părăsise locul.

La vederea lui, un fulger de bucurie îi străluci în ochi, iar un zîmbet uşor îi întredeschise buzele; făcu din cap un semn imperceptibil, rămas bun şi testament în acelaşi timp, şi rosti cu jumătate de voce:

— Chiquita!

— Fiule, ce vorbă ai pronunţat? întrebă capucinul clătinîndu-şi crucifixul; sună ca un nume de femeie; vreo ţigancă fără îndoială sau vreo fată desfrînată. Gîndeşte-te mai curînd la izbăvirea ta; eşti cu un picior pe pragul veşniciei.

— Da, părinte, şi cu toate că părul mi-e negru, eşti mai tînăr decît mine cu barba dumitale albă. Fiecare învîrtitură de roată către această lemnărie mă îmbătrîneşte cu zece ani.

— Pentru un brigand de provincie, pe care ar trebui să-l intimideze faptul că va muri în faţa parizienilor, rosti Jacquemin Lampourde, care se

apropiase de eşafod slujindu-se de coate printre atîţia gură-cască şi cumetre, acest Agostin se poartă destul de bine ; nu e nici prea desfigurat şi nici nu are, ca unii, în mod anticipat, înfăţişarea cadaverică a celor osîndiţi la supliciu. Capul nu i se bălăbăne ; îl ţine sus şi drept ; ca un semn de curaj, a privit ţintă la maşina eşafodului. Dacă experienţa mea nu mă înşeală, are să-şi dea un sfîrşit corect şi decent, fără să geamă, fără să se zbată, fără să ceară să facă mărturisiri pentru a cîştiga timp.

— Oh ! cît despre asta, nu este nici o primejdie ; la tortură a lăsat să i se înfigă opt pene mai degrabă decît să descleşteze dinţii şi să-şi trădeze un tovarăş.

În timpul acestor scurte dialoguri, căruţa ajunsese la picioarele eşafodului, ale cărui trepte Agostin le urcă încet, precedat de ajutorul călăului, sprijinit de capucin şi de gîde. În mai puţin de un minut fu întins şi legat strîns de roată, de către ajutoarele călăului. Acesta, după ce îşi aruncă mantaua roşie brodată la umăr cu nişte şireturi albe, îşi sumese mîneca în jurul braţului, ca un colac, spre a avea mişcările mai libere şi mai uşoare, şi se aplecă să apuce drugul fatal.

Era momentul suprem. O curiozitate plină de nelinişte apăsa piepturile spectatorilor. Lampourde şi Malartic deveniseră serioşi ; chiar şi Bringuena-

Într-adevăr, se vedea înaintînd o căruţă, trasă de o gloabă după care tînjea spînzurătoarea de la Montfaucon, înconjurată de cîţiva arcaşi călări ; stîrnind un zgomot de fiare vechi şi străbătînd grupurile de curioşi, ea se îndrepta către eşafod. Pe o scîndură aşezată de-a curmezişul loitrelor stătea Agostin, lîngă un călugăr capucin cu barbă albă, care îi ducea la buze un crucifix din aramă galbenă, lustruit de săruturile celor aflaţi în agonie, deşi erau în deplină sănătate. Părul banditului era prins într-o basma, ale cărei capete înnodate îi atîrnau în josul cefei. O cămaşă din pînză groasă şi nişte pantaloni din saia veche însemnau toate veşmintele sale. Era în ţinută de eşafod ; ţinută simplă. Călăul şi pusese mîna pe ţoalele condamnatului, după cum îi era dreptul, şi nu-i lăsase decît aceste zdrenţe, prea de ajuns ca să termine cu viaţa. O serie de frînghii, al căror capăt era ţinut de gîde, aflat în urma căruţei, pentru a nu fi văzut de condamnat, îl legau pe Agostin, lăsîndu-i o libertate aparentă. Un ajutor al călăului, aşezat de o parte, pe una din hulubele căruţei, ţinea hăţurile şi biciuia din răsputeri mîrţoaga costelivă.

— Ia priveşte, rosti Sigognac în caleaşcă, ăsta e banditul care m-a oprit odată la drumul mare, în fruntea unei trupe de manechine ; ţi-am povestit întîmplarea asta în timpul călătoriei noastre, cînd am trecut prin locul unde s-a petrecut.

riile-s nu mai pufăia din pipa pe care și-o scosese dintre buze. Tordgueule, mirosind că putea să i se întîmple și lui o aventură asemănătoare, luase un aer melancolic și visător. Deodată, un fel de freamăt străbătu mulțimea. Copila cocoțată pe cruce își dete drumul alunecînd pînă la pămînt și, strecurîndu-se ca o șopîrlă printre grupuri, ajunse la eșafod, îi urcă treptele din două sărituri și apăru în fața gîdelui mirat, care și ridicase bara, cu chipul ei palid, scînteietor, sublim, iluminat de o asemenea hotărîre, încît călăul se opri fără de voie și nu slobozi lovitura gata să cadă.

— Piei de acolo, puștoaico, strigă călăul, sau drugul o să-ți zdrobească țeasta.

Dar Chiquita nici gînd să-l asculte. Puțin îi păsa dacă avea să fie omorîtă. Aplecîndu-se asupra lui Agostin, îl sărută pe frunte și îi spuse: „Te iubesc!"; apoi, cu o mișcare mai iute decît fulgerul, îi împlîntă în inimă *navaja* pe care și-o luase înapoi de la Isabella. Lovitura fusese dată de o mînă atît de sigură, încît moartea fu aproape instantanee: Agostin de-abia mai avu timpul să spună: „Mulțumesc".

„Cuando esta vivora pica,
No hay remedio en la botica"

murmură copilul cu un hohot de rîs sălbatic și nebun, repezindu-se în josul eșafodului, unde călăul, încremenit din pricina întîmplării, își lăsase

în jos drugul nefolositor, nehotărît fiind dacă trebuia să zdrobească oasele unui cadavru.

— Bine, Chiquita, foarte bine! nu se putu stăpîni să strige Malartic, care o recunoscuse sub hainele ei de băiat.

Lampourde, Bringuenarilles, Piedgris, Tordgueule și prietenii „Ridichii încoronate", minunați de această faptă, se rînduiră în chip de gard compact, astfel încît să-i împiedice pe soldați să poată alerga după Chiquita. Certurile și îmbrîncelile, amestecate cu lovituri de pumn, stîrnite de această zăpăceală prefăcută, îi dădură micuței răgazul să ajungă la caleașca lui Vallombreuse, oprită în colțul pieței. Ea se săltă pe scara trăsurii și, agățîndu-se cu mîinile de portieră, îl recunoscu pe Sigognac, căruia îi spuse cu o voce gîfîindă :

— Am salvat-o pe Isabella, salvează-mă.

Vallombreuse, pe care această scenă bizară îl interesase în chip deosebit, strigă vizitiului :

— Pornește cu toată iuțeala și, de va trebui, poți să treci peste burțile acestor ticăloși.

Dar vizitiul nu avu nevoie să strivească pe nimeni. Mulțimea deschidea cu grabă cale liberă caleștii și închidea iarăși, numaidecît, drumul, pentru a opri urmărirea nu prea energică a soldaților. În cîteva minute, caleașca ajunse la poarta Saint-Antoine și, cum zvonul unei întîmplări atît de recente nu putuse să fi răzbit pînă aici, Vallombreuse

porunci vizitiului să domolească iuțeala, cu atît mai mult cu cît un echipaj ce gonea cu o asemenea viteză ar fi părut, pe drept cuvînt, suspect. După ce lăsară în urmă foburgul, spuse Chiquitei să intre în trăsură. Fără să scoată o vorbă, ea se așeză pe o pernă, în fața lui Sigognac. Sub înfățișarea cea mai calmă, era pradă unei exaltări fără de margini. Nu i se mișca nici un mușchi al feței, dar un val de sînge îi împurpura obrajii, de obicei atît de palizi, și dădea ochilor ei mari, ațintiți, care priveau fără să vadă, o strălucire supranaturală. Un fel de transfigurare se petrecuse în Chiquita. Acest efort violent sfîșiase crisalida copilărească în care dormea fata. Împlîntîndu-și cuțitul în inima lui Agostin, ea și-o deschisese, cu aceeași lovitură, pe a ei. Dragostea ei se născuse din acest omor ; ființa bizară, aproape fără de sex, jumătate copil, jumătate drăcușor, care fusese pînă atunci, nu mai exista. De aici înainte era femeie, iar pasiunea ei înflorită într-un minut, avea să fie eternă. Un sărut, o lovitură de cuțit, aceasta însemna dragostea Chiquitei.

Caleașca mergea într-una și se și vedeau răsărind de după copaci acoperișurile mari, de ardezie, ale castelului. Vallombreuse îi spuse lui Sigognac :

— Vino în apartamentul meu și aranjează-te puțin, înainte de a te prezenta surorii mele, care nu știe de călătoria mea și de sosirea dumitale ; am

mea ; am să mă culc în pragul uşii tale ; asta n-are să te stingherească deloc. Cînd vei avea nevoie de mine, vei fluiera aşa — şi Chiquita fluieră —, iar eu am să apar numaidecît ; vrei ?

Isabella, drept orice răspuns, o strînse la piept pe Chiquita, îi atinse fruntea cu buzele şi primi fără de înconjur acest suflet care i se dăruia.

pregătit lovitura asta de teatru care sper că va reuşi straşnic. Coboară burduful dinspre partea dumitale ca să nu fi văzut, pentru ca surpriza să fie deplină. Dar ce ne facem cu puiul ăsta de drac ?

— Porunciţi, spuse Chiquita, care, prin adînca ei reverie auzise vorbele lui Vallombreuse, porunciţi să fiu dusă la doamna Isabella ; ea să fie judecătorul soartei mele.

Cu perdelele lăsate, caleaşca intră în curtea de onoare : Vallombreuse il luă de braţ pe Sigognac şi il conduse în apartamentul său, după ce spusese unui lacheu s-o ducă pe Chiquita la contesa de Lineuil.

Văzînd-o pe Chiquita, Isabella îşi puse de o parte cartea pe care voia să o citească şi îşi îndreptă asupra fetei o privire plină de întrebări.

Chiquita rămase nemişcată, fără să scoată o vorbă, pînă ce lacheul părăsi încăperea. Atunci, cu un fel de solemnitate ciudată, înaintă spre Isabella, îi luă mîna şi spuse :

— Cuţitul este înfipt în inima lui Agostin ; nu mai am stăpîn, şi simt nevoia să mă devotez cuiva. După el, care acum este mort, pe tine te iubesc cel mai mult pe lume ; mi-ai dat şiragul de mărgăritare şi m-ai sărutat. Mă vrei să-ţi fiu sclavă, cîine, spiriduş ? Porunceşte să-mi dea o zdreanţă neagră ca să port doliu după iubirea

XXI

HYMEN, O, HYMENES!

Isabella, obişnuită cu purtările enigmatice şi bizare ale Chiquitei, n-o întrebase nimic, gîndindu-se să-i ceară explicaţii cînd ciudata fiinţă avea să fie mai calmă. Presimţea, neîndoielnic, întîmplări îngrozitoare îndărătul acestor lucruri; dar sărmana copilă îi adusese asemenea servicii, încît trebuia s-o primească, în această stare, vădit deznădăjduită, fără s-o mai descoasă cu felurite întrebări.

După ce-o dădu în grija unei cameriste, îşi reluă lectura întreruptă, cu toate că n-o interesa cituşi de puţin cartea; după cîteva pagini, întrucît mintea nu mai urmărea rîndurile, puse semnul de carte între pagini şi aşeză volumul pe masă, printre feluritele broderii începute. Cu capul sprijinit în mînă, cu privirile pierdute în depărtări, ea păşi pe drumul obişnuit al visărilor ei. „Ce s-o fi întîmplat cu Sigognac, îşi spunea ea, se mai gîndeşte oare la mine, mă mai iubeşte oare? Fără îndoială că s-a întors în castelul lui sărăcă-

cios şi, crezîndu-mi fratele mort, nu îndrăzneşte să dea nici un semn de viaţă. Obstacolul acesta fără de temei îl opreşte. Ar fi încercat, altminteri, să mă revadă ; cel puţin mi-ar fi scris. Poate gîndul că acum însemn o partidă bogată, îi înfrînează curajul. Dacă m-o fi uitat ? Oh ! nu ; e cu neputinţă. Ar fi trebuit să-l înştiinţez că Vallombreuse s-a vindecat de pe urma rănii primite ; dar nu şade bine unei tinere de neam să aţiţe astfel pe un iubit aflat în depărtări, spre a se înapoia ; lucrul acesta ar jigni toate susceptibilităţile feminine. Adeseori mă întreb dacă n-ar fi fost mai bine pentru mine să rămîn umila comediantă care eram. Puteam, cel puţin, să-l văd în fiecare zi şi, sigură de virtutea mea ca şi de respectul lui, să gust în linişte din fericirea de a fi iubită. Cu toată dragostea înduioşătoare a tatălui meu, mă simt tristă şi singură în acest castel magnific ; cel puţin dacă ar fi aici Vallombreuse, tovărăşia lui m-ar distra ; dar absenţa lui se prelungeşte şi caut zadarnic sensul vorbelor ce mi le-a spus la plecare, însoţite de un surîs : «La revedere, surioară, ai să fii mulţumită de mine». Uneori, mi se pare că înţeleg, dar nu vreau să mă opresc la un asemenea gînd : decepţia ar fi prea dureroasă. Dacă ar fi adevărat, ah ! aş deveni nebună de bucurie !"

Contesa de Lineuil, deoarece este poate un pic cam familiar s-o numim pur şi simplu Isabella pe fiica recunoscută a unui prinţ, ajunsese aici cu

monologul ei interior, cînd un mai mare peste lachei veni să întrebe dacă doamna contesă putea să-l primească pe domnul duce de Vallombreuse, care sosise din călătorie și voia s-o salute.

— Să vină numaidecît, răspunse contesa, vizita sa îmi face cea mai mare plăcere.

De-abia trecuseră cinci sau șase minute și tînărul duce intră în salon cu chipul strălucitor, ochii ageri, călcătura sigură și ușoară, cu acel aer glorios pe care îl avea înainte de a fi rănit; își aruncă pălăria de fetru cu pană pe un fotoliu și, luînd mîna surorii sale, o duse la buze într-un chip pe cît de respectuos, pe atît de tandru.

— Scumpa mea Isabella, am întîrziat mai mult decît aș fi vrut, deoarece pentru mine înseamnă un mare neajuns să nu te văd, într-atît de repede m-am deprins cu plăcuta obișnuință a prezenței tale; dar în timpul călătoriei am lucrat în folosul tău, și speranța că îți voi face plăcere mă despăgubea întrucîtva.

— Cea mai mare plăcere pe care ai fi putut să mi-o faci, răspunse Isabella, ar fi fost să rămîi la castel, lîngă tatăl tău și lîngă mine, și nu să pornești la drum, cu rana de-abia închisă, pentru nu știu ce fantezie.

— Am fost oare rănit? spuse rîzînd Vallombreuse; pe legea mea dacă îmi amintesc; nu țin minte deloc. Niciodată nu m-am simțit mai sănătos, iar această mică excursie mi-a prins tare bine. Șaua îmi priește mai mult decît canapeaua.

Dar pe tine, scumpă soră, te găsesc puțin cam slăbită și palidă ; te-ai plictisit cumva ? Castelul ăsta nu e vesel, iar singurătatea nu le prinde bine fetelor tinere. Lectura și brodatul devin cu timpul niște ocupații melancolice, și sînt momente cînd celei mai înțelepte dintre fete, sătulă să tot privească pe fereastră la apa înverzită din șanț, i-ar plăcea să vadă chipul vreunui mîndru cavaler.

— Cît mă necăjești cu vorbele tale de șagă, frate, și cum îți place să-mi sicîi tristețea cu năzbîtiile tale ! Nu mi-a ținut oare de urît prințul, cu atîta bunăvoință părintească, neostenit în vorbe înțelepte și pline de învățăminte ?

— Fără îndoială, prea cinstitul nostru tată e un gentilom perfect, chibzuit la sfat, îndrăzneț la faptă, curtean desăvîrșit în preajma regelui, mare senior la el acasă, doct și priceput în tot felul de științe ; dar genul de distracție pe care ți-l stîrnește este o distracție serioasă, și eu nu vreau ca scumpa mea soră să-și treacă tinerețea într-un chip solemn și posac. Deoarece nu l-ai vrut pe cavalerul de Vidalinc și nici pe marchizul de l'Estang, m-am apucat eu să caut și, în călătoriile mele, am găsit ce-ți trebuia : un soț fermecător, desăvîrșit, ideal, care o să-ți placă la nebunie, sînt convins de acest lucru.

— E o cruzime, Vallombreuse, să mă persecuți cu glumele astea. Știi doar, frate rău, că nu vreau să mă căsătoresc ; n-aș putea să-mi dau doar

mîna, fără de inimă, iar inima mea nu-mi mai aparține.

— N-ai să mai vorbești așa cînd am să-ți prezint soțul pe care ți l-am ales.

— Niciodată, niciodată, răspunse Isabella cu o voce schimbată de emoție ; am să rămîn credincioasă unei amintiri nespus de scumpe, deoarece nu-mi închipui că ai de gînd să-mi constrîngi voința.

— Oh ! nu, nu sînt pînă într-atît de tiranic ; eu îți cer numai să nu-mi respingi protejatul mai înainte de a-l fi văzut.

Fără să mai aștepte consimțămîntul surorii sale, Vallombreuse se ridică și trecu în salonul vecin. Se întoarse numaidecît aducîndu-l cu el pe Sigognac, a cărui inimă bătea grozav de tare. Cei doi tineri, ce se țineau de mînă, rămaseră cîtva timp în pragul ușii, sperînd că Isabella are să-și întoarcă ochii spre ei, dar ea și-i ținea plecați, cu sfiiciune, privind la vîrful corsajului și gîndindu-se la acel prieten pe care nu-l bănuia atît de aproape de ea.

Văzînd că nu îi ia în seamă, și că se cufundă din nou în visările ei, Vallombreuse făcu cîțiva pași către sora sa, ducîndu-l pe baron de vîrful degetelor, așa cum conduci o doamnă la dans, și făcu un salut ceremonios, salut repetat și de Sigognac. Numai că Vallombreuse surîdea, în timp ce Sigognac pălea grozav. Viteaz în fața băr-

baţilor, era timid cu femeile, asemene tuturor inimilor generoase.

— Contesă de Lineuil, exclamă Vallombreuse pe un ton uşor emfatic şi parcă exagerînd în chip intenţionat eticheta, permiteţi-mi să vă prezint pe unul dintre bunii mei prieteni, pe care sper că îl veţi întîmpina în chip favorabil : baronul de Sigognac.

La auzul acestui nume, pe care îl luă la început drept o glumă a fratelui ei, Isabella tresări, totuşi aruncă o privire grăbită către noul venit. Dîndu-şi seama că Vallombreuse n-o înşelase, o emoţie extraordinară puse stăpînire pe Isabella. Mai întîi se făcu albă ca varul, tot sîngele năvălindu-i spre inimă; apoi, în virtutea reacţiei, o roşeaţă plăcută îi învălui, ca un nor trandafiriu, fruntea, obrajii şi cît se zărea din sînul ei, acoperit de pieptar. Fără să scoată o vorbă, se ridică şi se aruncă de gîtul lui Vallombreuse, ascunzîndu-şi capul pe umărul tînărului duce. Două-trei hohote de plîns frămîntară trupul graţios al fetei, iar cîteva lacrimi udară catifeaua tunicii în locul unde îşi rezemase capul. Prin gestul acesta drăguţ, atît de pudic şi de feminin, Isabella îşi dezvălui toată gingăşia sufletului ei. Îi mulţumea lui Vallombreuse, a cărui bunătate ingenioasă o înţelesese şi, neputînd să-şi îmbrăţişeze iubitul, îşi îmbrăţişa fratele.

Cînd socoti că Isabella avusese răgazul să se liniştească, Vallombreuse se desprinse încetişor din îmbrățișarea ei și, îndepărtîndu-i mîinile, cu care își acoperea fața spre a-și ascunde lacrimile, îi spuse :

— Scumpa mea soră, îngăduie-ne un pic să-ți vedem chipul fermecător, altminteri protejatul meu va crede că nutrești față de el o silă de nestăpînit.

Isabella se supuse şi îşi îndreptă spre Sigognac frumoşii ei ochi luminați de o cerească bucurie, în ciuda perlelor strălucitoare care îi mai tremurau încă pe lungile-i gene : îi întinse mîna ei frumoasă, pe care baronul, înclinîndu-se, o sărută în chipul cel mai drăgăstos. Senzația resimțită ajunse pînă în inima tinerei, care fu cît pe-aci să leşine ; dar îți revii repede după aceste emoții desfătătoare.

— Ei bine, rosti Vallombreuse, nu aveam oare dreptate cînd susțineam că ai să-l primeşti bucuroasă pe pretendentul ales de mine ? Cîteodată este bine să-ți aperi fanteziile cu înverşunare. Dacă nu m-aş fi arătat tot atît de încăpățînat pe cît erai de hotărîtă tu, scumpul Sigognac ar fi pornit iarăşi spre domeniile sale, fără a te fi văzut, şi ar fi fost păcat, recunoşti acest lucru.

— Recunosc, scumpul meu frate ; ai fost în cele petrecute de o bunătate vrednică de toată lauda. Numai tu puteai, în aceste împrejurări, să duci

la bun sfîrşit împăcarea, întrucît numai tu ai suferit.

— Da, rosti Sigognac, domnul duce de Vallombreuse a dat dovadă, față de mine, că are un suflet mare şi generos ; a lăsat deoparte simțămintele de ură care puteau să pară îndreptățite, şi a venit la mine cu mîna întinsă şi cu cugetul curat. Pentru răul pe care i l-am făcut, se răzbună cu noblețe, obligîndu-mă la o recunoştință veşnică, povară uşoară, pe care o voi purta bucuros pînă la moarte.

— Nu mai vorbi de aceste lucruri, scumpe baroane, răspunse Vallombreuse ; ai fi făcut întocmai ca mine, în locul meu. Doi viteji termină totdeauna prin a se înțelege ; spadele ce se încrucişează înfrățesc sufletele, iar noi, mai curînd sau mai tîrziu, trebuia să devenim doi prieteni, ca Tezeu[1] şi Pirithous, ca Nisus şi Euryale, ca Pythias şi Damon[2] ; dar nu te mai ocupa de mine. Spune mai degrabă surorii mele cît o regretai şi cît te mai gîndeai la ea în conacul Sigognac,

[1] Rege legendar al Atenei. Eroul cel mai popular al Atticei. Împreună cu Pirithous, prietenul său, a pătruns în Infern pentru a o răpi pe Persefona. Hercule i-a salvat de la osînda lui Hades.

[2] Filozofi pitagoreici din Syracusa (sec. IV î.e.n.). În timpul domniei lui Denys cel Tînăr, Pythias, condamnat la moarte, a cerut un răgaz. Damon a consimțit să moară în locul prietenului său dacă acesta nu avea să se înapoieze la termenul fixat.

îndrăgostiţi. Oricît de agreabilă ar fi fost tovărăşia lui, absenţa sa era şi mai plăcută.

Sigognac se apropie de Isabella şi îi luă mîna, pe care ea nu şi-o retrase. Timp de cîteva minute tînăra pereche se privi cu ochi în care se citea extazul. Asemenea tăceri sînt mai elocvente decît cuvintele ; lipsiţi aşa de multă vreme de plăcerea de a se vedea, Isabella şi Sigognac nu se puteau sătura unul de altul ; în sfîrşit baronul îi spuse tinerei sale iubite :

— Abia îndrăznesc să cred în atîta fericire. Oh ! ce stea ciudată am şi eu ! m-ai iubit pentru că eram sărac şi nenorocit, iar ceea ce trebuia să mă ducă la pieire, este pricina fericirii mele. O trupă de comedieni îmi hărăzea un înger de frumuseţe şi de virtute ; un atac înarmat mi-a dăruit un prieten, iar răpirea ta a făcut să fii recunoscută de un tată care te căuta în zadar ; toate acestea pentru că un car s-a rătăcit prin lande într-o noapte întunecoasă.

— Acolo sus era scris că trebuia să ne iubim. Sufletele înfrăţite sfîrşesc prin a se găsi cînd ştiu să aştepte. La castelul Sigognac am simţit într-adevăr că mi se împlinea destinul ; cînd te-am văzut, inima din piept, pe care nici un fel de atenţie curtenitoare n-a reuşit s-o mişte, a fost zguduită. Timiditatea ta a făcut mai mult decît toate îndrăznelile, şi din acel moment m-am hotărît pentru totdeauna să nu-ţi aparţin decît ţie sau lui Dumnezeu.

unde mi s-a servit una dintre cele mai bune mese din viaţa mea, deşi susţineai că regula ce domneşte acolo este să mori de foame.

— Şi eu am cinat acolo de minune, rosti Isabella surizînd, iar amintirea ce-o păstrez este tare plăcută.

— Veţi vedea că toată lumea va fi luat parte la festine demne de Baltazar, în acest turn al foametei, replică Sigognac ; dar eu nu roşesc din pricina fericitei sărăcii ce ţi-a înduioşat sufletul, scumpă Isabella ; o binecuvîntez ; îi datoresc totul.

— Sînt de părere, rosti Vallombreuse, că aş face bine să mă duc să-l salut pe tata şi să-l anunţ despre sosirea ta, la care se aşteaptă un pic, e cazul s-o mărturisesc. Dar, contesă, îl accepţi într-adevăr de soţ pe baronul de Sigognac ? n-aş vrea să fac cine ştie ce greşeală nemaipomenită. Îl accepţi ? foarte bine. În acest caz pot să mă retrag : logodnicii au să-şi spună cîteodată lucruri foarte inocente, dar prezenţa unui frate i-ar stînjeni ; vă las unul altuia, convins fiind că îmi vei mulţumi ; şi apoi meseria de *dueña* nu mă interesează. La revedere ; am să mă înapoiez curînd ca să-l iau pe Sigognac, spre a-l prezenta prinţului.

După ce aruncă aceste cuvinte cu un aer degajat, tînărul duce îşi puse pălăria pe cap şi părăsi încăperea, lăsîndu-i singuri pe cei doi minunaţi

— Şi totuşi, rea ce eşti, mi-ai refuzat mîna cînd ţi-am cerut-o în genunchi : ştiu foarte bine că o făceai din generozitate ; dar era o generozitate plină de cruzime.

— Am s-o îndrept pe cît voi putea mai bine, scumpul meu baron, şi iată-mi mîna, împreună cu inima, care erau ale tale de mult. Contesa de Lineuil nu este obligată să aibă aceleaşi scrupule ca şi sărmana Isabella. Nu aveam decît o singură teamă, că n-ai să mă mai vrei din mîndrie. Dar, spune drept, renunţînd la mine, nu te-ai fi căsătorit cu altă femeie ? Mi-ai fi rămas credincios, chiar fără să nutreşti vreo speranţă ? Te gîndeai oare la mine cînd a venit Vallombreuse să te plictisească, la castelul tău ?

— Scumpa mea Isabella, ziua orice gînd îmi zbura către tine, iar seara, cînd îmi puneam capul pe perna atinsă o dată de fruntea ta curată, rugam fierbinte zeităţile visului să-mi înfăţişeze fermecătoarea ta icoană în oglinda lor fantastică.

— Şi aceste bune divinităţi ţi-au împlinit adeseori ruga ?

— Nu m-au amăgit niciodată, şi numai venirea dimineţii te făcea să dispari prin poarta de ivoriu. Oh ! ziua îmi părea tare lungă, şi aş fi vrut să dorm într-una.

— Şi eu te-am văzut multe nopţi în şir. Inimile noastre îndrăgostite îşi dădeau întîlnire în acelaşi vis. Dar, Domnul fie lăudat, iată-ne reuniţi pentru multă vreme ; pentru totdeauna, sper. Prinţul,

cu care Vallombreuse trebuie că s-a învoit, întrucît fratele meu nu te-ar fi îndemnat în chip uşuratic la acest pas, fără nici o îndoială, va primi favorabil cererea ta. În mai multe rînduri, mi-a vorbit frumos despre tine, şi îmi arunca priviri ciudate, care mă tulburau nespus de mult, şi al căror tîlc nu îndrăzneam atunci să-l pricep, întrucît Vallombreuse încă nu spusese că nu te va mai urî.

În acest moment tînărul duce se reintoarse şi îi spuse lui Sigognac că îl aşteaptă prinţul.

Sigognac se ridică, se înclină în faţa Isabellei şi îl urmă pe Vallombreuse de-a lungul mai multor apartamente, la capătul cărora se găsea camera prinţului. Bătrînul senior, îmbrăcat în veşminte negre, decorat cu ordinele primite, stătea lîngă fereastră, într-un fotoliu mare, înapoia unei mese acoperite cu un covor turcesc şi încărcată cu hîrtii şi cărţi. Cu tot aerul binevoitor, figura îi era un pic gravă, ca aceea a unei persoane care aşteaptă o vizită solemnă. Lumina care aluneca pe fruntea sa în luciri mătăsoase făcea să-i strălucească, asemenea unor şuviţe de argint, cîteva fire de păr desprinse din buclele pe care pieptenele valetului le aranjase de-a lungul tîmplelor. Privirea îi era blîndă, hotărîtă şi deschisă, iar timpul, care lăsase pe figura aceasta nobilă urme ale trecerii sale, îi reda în măreţie ceea ce îi răpise în privinţa frumuseţii. La vederea prinţului, chiar de-ar fi fost lipsit de însemnele rangului său, era cu neputinţă să nu încerci un sentiment de veneraţie. Bădăranul

cel mai necioplit şi mai sălbatic ar fi recunoscut în el un adevărat mare senior. Prinţul se ridică din fotoliul său spre a răspunde salutului lui Sigognac şi îi făcu semn să ia loc.

— Prea cinstite tată, spuse Vallombreuse, ţi-l prezint pe baronul de Sigognac, altădată rivalul meu, acum prietenul meu, în curînd ruda mea dacă îţi vei da consimţămîntul. Lui îi datorez faptul că m-am cuminţit. Nu-i o obligaţie uşoară. Baronul vine în chip respectuos, să-ţi facă o cerere şi aş fi foarte încîntat de i-ai îndeplini-o.

Prinţul făcu un gest de învoire ca pentru a-l îndemna pe Sigognac să vorbească.

Astfel încurajat, baronul se ridică, se înclină şi rosti :

— Prinţe, vă cer mîna contesei Isabella de Lineuil, fiica dumneavoastră.

Parcă pentru a avea un răgaz de gîndire, bătrînul senior păstră cîteva momente de tăcere, apoi răspunse :

— Baroane de Sigognac, primesc cererea dumitale şi consimt să se încheie această căsătorie, doar dacă voinţa mea părintească se potriveşte cu dorinţa fiicei mele, pe care nu vreau să o silesc cituşi de puţin. Nu vreau să folosesc tirania, şi numai contesa de Lineuil este în măsură să decidă în această privinţă, în ultima instanţă. Trebuie s-o consult. Fanteziile tinerilor sînt uneori ciudate.

Prinţul rosti aceste cuvinte cu maliţiozitatea fină şi cu surisul spiritual al curteanului, ca şi cum

n-ar fi știut de multă vreme că Isabella îl iubea pe Sigognac; însă era de demnitatea lui de tată să pară că nu știe acest lucru, lăsînd totuși să se întrevadă că nu se îndoia cîtuși de puțin.

După o pauză, continuă:

— Vallombreuse, du-te de cheam-o pe sora ta. întrucît fără ea, nici vorbă, nu pot să-i dau un răspuns baronului de Sigognac.

Vallombreuse dispăru și se reintoarse numaidecît cu Isabella, mai mult moartă decît vie. Cu toate asigurările fratelui ei, Isabella nu putea încă să creadă în atîta fericire; pieptul îi palpita de-i ridica corsajul, obrajii nu mai aveau pic de culoare, iar genunchii i se muiaseră de tot. Prințul o trase lîngă el și fu nevoită, într-atît tremura de mult, să se sprijine de brațul jilțului spre a nu cădea jos de-a binelea.

— Fiica mea, rosti prințul, iată un gentilom care îți face onoarea să-mi ceară mîna ta. Eu aș vedea bucuros această căsătorie: deoarece este de viță veche, are o reputație fără de pată și mi se pare că reunește toate condițiile dorite. Eu sînt satisfăcut; dar s-a priceput el oare să se facă plăcut de tine? capetele bălaie nu judecă totdeauna la fel ca cele cărunte. Cercetează-ți inima, întreabă-ți sufletul, și spune dacă îl primești pe domnul baron de Sigognac de soț. Fără pripeală; cînd e vorba de un lucru atît de serios, nu trebuie să te grăbești.

După surîsul binevoitor şi călduros al prinţului se vedea bine că glumeşte. De aceea Isabella, devenind mai îndrăzneaţă, îşi trecu braţele pe după gîtul tatălui ei şi îi spuse cu o voce dezmierdătoare :

— Nu-i nevoie să mă gîndesc atîta. Întrucît baronul de Sigognac îţi place, senior şi tată al meu, am să mărturisesc, cu o sinceritate curată şi plină de modestie, că îl iubesc de cînd l-am văzut şi că n-am dorit niciodată alt soţ. Să-ţi dau ascultare va fi fericirea mea cea mai mare.

— Ei bine, daţi-vă mîna şi îmbrăţişaţi-vă în semn de logodnă, rosti vesel ducele de Vallombreuse. Romanul se termină mai bine decît s-ar fi putut crede după începutul tare încurcat. Pe cînd nunta ?

— Croitorilor le trebuie opt zile ca să taie stofele şi să fie gata cu veşmintele, zise prinţul, tot pe atît şi caretaşilor pentru a aranja caleştile ; pînă atunci, Isabella, iată-ţi zestrea : comitatul de Lineuil al cărui titlu îl porţi şi care aduce o rentă de cincizeci de mii de scuzi cu pădurile, livezile, eleşteiele şi ogoarele sale (şi îi întinse un teanc de hîrtii). În ceea ce te priveşte, Sigognac, ţine această ordonanţă regală prin care eşti numit guvernator al unei provincii. Nimeni nu este mai potrivit decît dumneata în acest loc.

Către sfîrşitul acestei scene Vallombreuse se eclipsase, dar reapăru în curînd, urmat de un

lacheu, care purta o cutie învelită într-o îmbrăcăminte de catifea roşie.

— Surioara mea, spuse el tinerei logodnice, iată darul meu de nuntă, şi îi înfăţişă cutia. Pe capac se putea citi : „Pentru Isabella“. Era sipetul pe care i-l oferise odinioară comedienei şi pe care ea, virtuoasă, îl respinsese. De data aceasta ai să-l primeşti, adăugă el cu un zîmbet fermecător ; nu îngădui ca aceste diamante cu ape atît de superbe şi perlele acestea cu luciu desăvîrşit să ajungă să fie pîngărite. Să rămînă la fel de pure ca şi tine !

Isabella, zîmbind, luă un colier şi îl trecu pe după gît spre a dovedi frumoaselor pietre că nu le purta ură. Apoi îşi puse în jurul braţului sidefiu un şir întreit de perle, şi îşi atîrnă la urechi doi cercei scumpi.

Ce să mai adăugăm la toate acestea ? Odată trecute cele opt zile, capelanul castelului Vallombreuse îi uni pe Isabella şi pe Sigognac, cărora le sluji de martor marchizul de Bruyères, în capela castelului, împodobită toată cu buchete de flori şi strălucind de lumînări. Muzicanţi aduşi de tînărul duce cîntară cu glas ce părea că pogoară din cer şi se suie într-acolo, un motet de Palestrina [1]. Sigognac era radios, Isabella adorabilă sub lungile sale văluri albe, şi nicicînd, afară numai dacă

[1] *Giovanni Pierluigi da Palestrina* (1524—1594), compozitor italian.

nu ştiai mai dinainte, n-ai fi putut bănui că această frumoasă persoană, atît de nobilă şi de modestă în acelaşi timp, care semăna cu o prinţesă de sînge, apăruse în comedii, în faţa luminărilor scenei. Sigognac, guvernator de provincie, căpitan de muşchetari, îmbrăcat în chip minunat, nu avea nimic de-a face cu nenorocitul de gentilom a cărui mizerie a fost descrisă la începutul acestei povestiri.

După o masă strălucitoare la care au luat parte prinţul, Vallombreuse, marchizul de Bruyères, cavalerul de Vidalinc, contele de l'Estang şi cîteva doamne virtuoase, prietene ale familiei, cei doi soţi dispărură ; dar trebuie să-i părăsim în pragul camerei nupţiale cîntînd cu jumătate glas: „Hymen, o, hymenes!" după obiceiul antic. Misterele fericirii trebuie respectate, şi de altminteri Isabella este atît de pudică, încît ar muri de ruşine dacă ar fi să i se scoată în chip indiscret chiar şi un ac de la corsaj.

XXII
ASTFELUL FERICIRII

E lesne de închipuit că buna Isabella, devenită baroană de Sigognac, n-a uitat, în mijlocul onorurilor de care se bucura, de bravii ei tovarăşi din trupa lui Irod. Deoarece n-a putut să-i invite la nuntă din pricina situaţiei lor, care nu se mai potrivea cu a sa, ea le-a oferit tuturor daruri, cu o graţie atît de fermecătoare încît le îndoia valoarea. Mai mult, pînă la plecarea trupei, ea se duse adeseori să-i vadă jucînd, aplaudîndu-i la momentul potrivit, ca o persoană care se pricepea în materie : deoarece noua baroană nu ascundea că fusese comediantă, mijloc excelent de a tăia gurilor rele pofta de a o spune — ceea ce ele n-ar fi uitat s-o facă, dacă Isabella ar fi vrut să tăinuiască faptul. De altminteri, sîngele ilustru ce-i curgea prin vine închidea gura tuturor, iar modestia sa cuceri în curînd toate inimile, chiar şi pe cele ale femeilor, care ajunseră la părerea că este o doamnă nobilă cum nu se găseşte nici una la Curte. Regele Ludovic al XIII-lea, auzind despre

întîmplările Isabellei, o lăudă tare mult pentru înțelepciunea sa și îi arătă lui Sigognac o stimă deosebită pentru atitudinea sa rezervată, neplăcîndu-i, ca unui monarh cast ce era, tineretul îndrăzneț și corupt. Vallombreuse, venind des în legătură cu cumnatul său, se îndreptase în chip vădit, ceea ce îi pricinuia prințului o mare bucurie. Tinerii soți duceau așadar o viață încîntătoare, tot mai îndrăgostiți unul de altul, și neîncercînd acea îndestulare de fericire care dăunează și traiurilor celor mai armonioase. Cu toate acestea, de la un timp, Isabella părea insuflețită de o activitate misterioasă. Avea convorbiri secrete cu intendentul ei ; venea să o vadă un arhitect care îi prezenta planuri ; sculptori și pictori primiseră ordine din partea ei și porniseră spre o destinație necunoscută. Toate acestea se făceau pe ascuns, fără de știrea lui Sigognac, în înțelegere cu Vallombreuse, care părea să cunoască taina.

Într-o bună dimineață, după ce se scurseseră cîteva luni, necesare, fără îndoială, pentru aducerea la îndeplinire a proiectelor sale, Isabella îi spuse lui Sigognac, ca și cum o idee neașteptată i-ar fi trecut prin minte :

— Scumpul meu senior, nu te gîndești niciodată la sărmanul tău castel Sigognac și n-ai dori oare să revezi leagănul iubirii noastre ?

— Nu sînt atît de ingrat, și nu o singură dată m-am gîndit la el ; dar n-am îndrăznit să te invit la această călătorie, neștiind dacă va fi pe gustul

tău. Nu mi-aş fi îngăduit să te răpesc din mijlocul desfătărilor de la Curte, a cărei podoabă eşti tu, spre a te duce în acest castel plin de crăpături, lăcaş al şobolanilor şi al bufniţelor, pe care, cu toate acestea, îl prefer celor mai bogate palate, întrucît este reşedinţa de secole a strămoşilor mei şi locul unde te-am văzut pentru prima oară ; el va fi pentru mine totdeauna sfînt şi l-aş însemna bucuros cu un altar.

— Cît despre mine, continuă Isabella, m-am întrebat adeseori dacă măceşul din grădină mai are flori.

— Mai are, rosti Sigognac, aş putea să jur : aceşti arbuşti de cîmp trăiesc vreme îndelungată şi, de altminteri, odată ce i-ai atins tu, trebuie să înflorească mereu, chiar şi în hatîrul singurătăţii.

— Spre deosebire de soţii obişnuiţi, răspunse rîzînd baroana de Sigognac, eşti mai curtenitor după căsătorie decît înainte şi îi ticluieşti soţiei tale la madrigale ca unei iubite. Întrucît dorinţa ta se potriveşte cu capriciul meu, n-ai vrea să plecăm chiar în săptămîna aceasta ? Timpul este frumos, căldurile cele mari au trecut şi o să călătorim în chip tare plăcut. Are să vină cu noi şi Vallombreuse ; am s-o iau şi pe Chiquita, căreia îi va face plăcere să revadă locurile pe unde a copilărit.

Pregătirile fură repede terminate şi porniră la drum. Merseră întins şi călătoria fu încîntătoare ;

deoarece Vallombreuse dăduse dinainte porunci pentru schimburile cailor, la capătul cîtorva zile ajunseră la răspîntia unde se unea şoseaua cu aleea ce ducea la castelul de Sigognac. Să fi fost orele două după amiază şi cerul strălucea împrăştiind o lumină vie.

În momentul în care caleaşca cîrmi spre a intra pe alee şi perspectiva castelului se desfăşură dintr-o dată ochilor, Sigognac crezu că-i vine ameţeala : nu mai recunoştea aceste locuri, atît de familiare totuşi în memoria sa. Pe drumul nivelat nu mai întîlneai nici cel mai mic făgaş. Gardurile înfrunzite, curăţate de ramurile nefolositoare, îngăduiau călătorului să treacă fără să-l mai zgîrie cu ghearele lor. Arborii, tăiaţi cu măiestrie, aruncau o umbră agreabilă, iar arcada lor încadra o priveliştе cu totul nouă.

În locul tristei dărăpănături a cărei jalnică descriere ne revine în minte, se înălţa, în lumina unei voioase raze de soare, un castel cu totul nou, asemănător celui vechi, aşa cum un fiu seamănă tatălui său. Cu toate acestea, în forma sa nimic nu se schimbase. Avea aceeaşi orînduire arhitecturală ; numai că, în cîteva luni întinerise cu mai multe secole. Bucăţile de piatră căzute fuseseră puse la locul lor. Foişoarele, zvelte şi albe, împodobite cu acoperişuri frumoase din ardezii, ce conturau felurite simetrii, se ţineau mîndre, ca nişte paznici feudali, în cele patru colţuri ale

castelului, înălțîndu-și în azurul cerului giruetele aurite. Un acoperiș ascuțit, împodobit cu o creastă elegantă de metal, luase locul vechii învelitori surpate, cu țigle pline de pete și acoperite cu mușchi. La ferestre, cărora li se înlăturaseră scîndurile ce le astupau, străluceau geamuri noi, încadrate în rame de plumb, întruchipînd cercuri și romburi ; nici o crăpătură nu se căsca pe fațada complet restaurată. O splendidă poartă de stejar, sprijinită de ferecături scumpe, închidea porticul pe care altădată îl lăsau deschis cele două canaturi vechi și mîncate de carii, cu pictura spălăcită. Deasupra bolțarului arcadei, în mijlocul ornamentelor scobite de o daltă pricepută, străluceau armoriile lui Sigognac : trei berze pe cîmp de azur, cu nobila deviză, odinioară ștearsă, acum perfect citeață, în litere de aur : *Alta petunt* [1].

Sigognac, cîteva minute, nu scoase o vorbă, contemplînd acest spectacol minunat, apoi se întoarse către Isabella și îi spuse :

— Ție, zînă grațioasă, îți datorez această transformare a castelului meu. Ți-a fost de-ajuns să-l atingi cu nuielușa ta spre a-i reda splendoarea, frumusețea și tinerețea. Îți voi purta o recunoștință veșnică pentru această surpriză ; e încîntătoare și nespus de plăcută, ca tot ceea ce pornește de la tine. Fără ca să fi rostit un cuvînt, mi-ai ghicit dorința tainică a sufletului.

---

[1] Tind spre înălțimi (lat.).

— Mulţumeşte-i şi unui anumit vrăjitor care m-a ajutat tare mult în toate acestea, răspunse Isabella, şi i-l arătă pe Vallombreuse, aşezat într-un colţ al caleştii. Baronul strînse mîna tînărului duce.

În răstimpul acestei discuţii, caleaşca ajunsese într-o piaţă bine proporţionată, situată în faţa castelului, din ale cărui hornuri de cărămizi aurii se înălţau către cer vîrtejuri de fum alb, aducînd dovadă că erau aşteptaţi oaspeţi de seamă.

Pierre, îmbrăcat într-o frumoasă livrea nouă, stătea în pragul uşii de la intrare, ale cărei canaturi le dete în lături la apropierea trăsurii de unde coborîră la picioarele scării baronul, baroana şi ducele. Opt sau zece lachei, rînduiţi în chip de gard, pe trepte, se plecară adînc în faţa noilor stăpîni, pe care nu-i cunoşteau încă.

Pictori îndemînatici dăduseră iarăşi frescelor de pe ziduri prospeţimea dispărută. Herculii de pe reazemele lor susţineau cornişa falsă cu un aer de uşurinţă datorat muşchilor umflaţi după moda florentină. Împăraţii romani se lăfăiau în purpura lor strălucitoare. Apa de ploaie infiltrată nu mai geografia bolta cu pete, iar prin gratiile simulate se putea vedea un cer fără de nori.

O metamorfoză asemănătoare avusese loc pretutindeni. Lemnăriile şi pardoselile fuseseră refăcute. Mobile noi, avînd o formă asemănătoare, le înlocuiseră pe cele vechi. Amintirea era întinerită.

şi nu învălmăşită. Tapiţeria de Flandra cu vînătorul de raţe sălbatice acoperea mai departe pereţii camerei lui Sigognac, dar fusese spălată în chip meşteşugit, şi astfel culorile i se învioraseră. Patul era acelaşi ; numai că un sculptor în lemn, plin de răbdare, astupase găurile făcute de cari, potrivise figurinelor de pe friză nasurile şi degetele care lipseau, împlinise frunzişul căzut, redase ornamentelor tocite contururile de mai înainte şi adusese mobila veche la integritatea ei iniţială. O draperie de mătase ţesută cu bogate ornamente, verde şi albă, cu acelaşi desen ca şi cealaltă, cădea în falduri între spiralele coloanelor răsucite, bine ceruite şi frecate.

Delicata Isabella nu voise să se pornească pe un lux nepotrivit, totdeauna foarte uşor de înfăptuit cînd ai bani cu nemiluita ; ea se gîndise să farmece sufletul unui soţ iubit cu duioşie, redîndu-i impresiile din copilărie, dezbrăcate de sărăcia şi tristeţea lor. Totul părea vesel în acest castel, odinioară atît de melancolic. Chiar şi portretele strămoşilor, spălate de murdărie, restaurate şi lăcuite, surîdeau în ramele lor de aur, cu un aer tineresc. Bătrînele văduve nobile, ursuze, călugăriţele cu aer de mironosiţe nu-i mai făceau, ca altădată, mutre Isabellei, devenită din comediană, baroană ; o primeau ca pe cineva din familie.

Nu mai aflai în curte urzici, cucută, şi nici vreun alt soi de buruieni pe care le ocrotesc umezeala, singurătatea şi nepăsarea. Dalele de piatră, prinse între ele cu ciment, nu mai prezentau acel chenar verde, semnul caselor abandonate. Prin geamurile curate de la ferestrele camerelor, ale căror uşi fuseseră altădată zăvorîte, puteau fi văzute perdele din stofe alese, care arătau că sînt gata să primească oaspeţi.

Coborîră în grădină, păşind pe un peron ale cărui trepte, întărite şi curăţate de muşchi, nu mai tremurau sub piciorul prea încrezător. La poalele parmalîcului se răsfăţa, păstrat cu mare îngrijire, trandafirul sălbatic care îşi dăruise floarea tinerei comediene, în dimineaţa plecării lui Sigognac. Mai avea un trandafir pe care Isabella îl culese şi-l puse în sîn, văzînd aici o fericită prevestire pentru trăinicia iubirii ei. Grădinarul nu se ostenise mai puţin decît arhitectul ; datorită foarfecelor sale, se făcuse iarăşi ordine în această pădure virgină. Nu mai întîlneai ramuri crescute sălbatic, ce-ţi închideau drumul, şi nici mărăcinişuri cu unghii ascuţite ; puteai să treci fără să-ţi laşi rochia pradă spinilor. Arborii îşi reluaseră obişnuinţa de a făuri bolţi de verdeaţă şi alei. Tufele de merişor, tăiate proaspăt, încadrau în parcelele respective toate florile pe care le poate revărsa coşul Florei. În fundul grădinii, Pomona, tămăduită de lepră, îşi arăta alba-i goliciune de

zeiță. Un nas de marmură lipit cu îndemînare îi restabilea profilul grec. În coșul ei se găseau fructe sculptate, și nu ciuperci veninoase. Botul de leu revărsa în bazin rîulețe de apă cristalină. Plante agățătoare, de care se legănau clopoței de toate culorile și care își prindeau cîrceii de niște zăbrele trainice, vopsite în verde, ascundeau în chip pitoresc zidul împrejmuitor și dădeau o înfățișare plăcut rustică micului pavilion din scoici și pietricele ce slujea de nișă statuii. Niciodată, chiar și în cele mai fericite zile ale lor, nici castelul și nici grădina nu fuseseră gătite cu atîta bogăție și gust.

Fala domeniului Sigognac, eclipsată așa de mult timp, strălucea în toată splendoarea sa! Sigognac, uimit și fermecat de parc-ar fi pășit în vis, strîngea la piept brațul Isabellei și, fără să se rușineze, lăsă să-i curgă pe obraji două lacrimi de înduioșare.

— Acum, rosti Isabella, după ce-am văzut totul pe îndelete, trebuie să vizităm și pămînturile pe care le-am răscumpărat pe sub ascuns spre a reconstitui vechea baronie de Sigognac, cum a fost, sau aproape cum a fost. Îngăduie-mi să mă duc să-mi pun un costum de călărie. N-am să întîrzii mult, întrucît prima mea meserie m-a obișnuit să mă schimb repede. Între timp alegeți-vă caii și dați poruncă să fie înșeuați.

Vallombreuse îl conduse pe Sigognac, care văzu în grajd, odinioară pustiu, zece cai frumoși, des-

În curînd apăru Isabella, îmbrăcată într-un costum de amazoană, nespus de elegant, care îi punea în lumină liniile frumoase ale taliei sale, atît de bine făcute, și care era alcătuit dintr-o vestă de catifea albastră împodobită cu nasturi, cu ceaprazuri și cu găitane de argint, cu pulpanele ce-i cădeau peste o fustă lungă din atlas de culoarea mărgăritarului.

Pe cap purta o pălărie bărbătească, din pîslă albă, umbrită de o pană albastră încrețită care se întindea, la spate, pînă pe gît. Pentru ca iuțeala cursei să nu-i răvășească cosițele aurii, tînăra femeie și le strînsese într-o plasă de culoarea azurului, semănată cu mici perle de argint, de o cochetărie fermecătoare.

Gătită astfel, Isabella era încîntătoare și, în fața ei, frumusețile cele mai semețe de la Curte ar fi fost nevoite să se declare învinse. Costumul acesta cavaleresc scotea în relief, în grația de obicei atît de modestă a baroanei, o fațetă a mîndriei, care îi trăda obîrșia ilustră. Era tot aceeași Isabella, dar era, de asemenea, fiica unui prinț, sora unui duce, soția unui gentilom a cărui noblețe data încă dinainte de cruciade. Vallombreuse remarcă acest fapt și nu se putu opri să nu spună :

— Surioară, ce înfățișare falnică ai astăzi ! Nici Hippolyta, regina amazoanelor, nu era, de bună seamă, mai trufașă și mai triumfătoare !

părţiţi prin stănoage din lemn de stejar, ce călcau cu picioarele aşternutul din paie împletite. Crupele lor puternice şi netede străluceau cu un luciu catifelat şi, auzindu-i pe cei ce intraseră, nobilele animale îşi întoarseră spre ei ochii inteligenţi. Deodată răsună un nechezat: era bravul Bayard, care îşi recunoscuse stăpînul şi îl saluta în felul lui; acest bătrîn slujitor, pe care Isabella nu se gîndea să-l izgonească, ocupa, la capătul rîndului, locul cel mai călduros şi mai bun. Ieslea îi era plină cu ovăz măcinat, pentru ca dinţii săi lungi să nu se trudească cu sfărîmatul grăunţelor; între picioarele sale dormea camaradul lui, Miraut, care se ridică şi veni să lingă mîna baronului. Cît despre Belzebut, dacă nu şi-a făcut încă apariţia, nu trebuie să învinovăţim buna sa inimioară de motan, ci obiceiurile prudente ale neamului său, pe care toată această harababură, într-un loc odinioară atît de liniştit, îl înspăimînta grozav. Pitit într-un hambar, aştepta căderea nopţii ca să se arate şi să-şi prezinte omagiile stăpînului iubit.

Baronul, după ce-l mîngîie pe Bayard, alese un roib frumos, ce fu scos îndată din grajd; ducele luă un cal scund de Spania, cu capul curbat, demn să fie încălecat de un infante, iar pentru baroană fu pusă o şa bogată, de catifea verde, pe un încîntător cal alb de paradă, al cărui păr lucea ca argintul.

Isabella, căreia Sigognac îi ținu piciorul, se săltă cu ușurință în șa; ducele și baronul își încălecară caii, iar cavalcada ieși în esplanada castelului, unde se întîlni cu marchizul de Bruyères și cu cîțiva gentilomi din partea locului, care veniseră să-i felicite pe noii căsătoriți. Așa după cum cereau legile politeții, voiră să-i însoțească, însă oaspeții susținură că nu vor să fie niște oameni atît de supărători, încît să întrerupă o plimbare începută, și își întoarseră caii spre a ține tovărășie tinerei perechi și ducelui de Vallombreuse.

Grupul de călăreți, sporit cu cinci sau șase persoane în costume de paradă, întrucît boiernașii se gătiseră cît putuseră mai bine, căpătase un aer ceremonios și magnific. Era un adevărat cortegiu de prințesă. Apucînd pe un drum bine întreținut, străbătură fînețe înverzite, pămînturi lucrate, care își recăpătaseră fertilitatea, moșioare unde munca era în toi, păduri în care se tăiau arborii cu pricepere. Toate acestea aparțineau lui Sigognac. Landa, cu ierburile sale violete, părea că se îndepărtase din preajma castelului.

Pe cînd treceau printr-o pădure de brazi, la hotarele baroniei, se auzi lătrat de cîini și îndată își făcu apariția Yolanda de Foix, urmată de unchiul ei, comandorul, și de unul sau doi admiratori. Drumul era îngust și cele două grupuri de călăreți se atinseră în treacăt, în sens contrar, cu toate că fiecare căuta să-i facă loc celuilalt.

Yolanda, al cărui cal lovea pămîntul cu picioarele dinainte și se cabra, atinse ușor, cu fusta ei, fusta Isabellei. Ciuda îi împurpura obrajii, iar mînia ei căuta vreo insultă ; dar Isabella avea un caracter ce se afla deasupra vanităților feminine ; gîndul de a se răzbuna pentru privirea plină de dispreț pe care i-o aruncase altădată Yolanda, însoțită de cuvîntul „țigancă", aproape chiar în acest loc, nici nu-i trecu măcar prin minte ; ea se gîndi că acest triumf al unei rivale putea să rănească, dacă nu inima, cel puțin orgoliul Yolandei și, cu un aer demn, modest și grațios, o salută pe domnișoara de Foix, care fu nevoită să răspundă printr-o ușoară înclinare a capului, motiv pentru care era cît pe-aci să turbeze de furie. Baronul de Sigognac îi adresă, cu un aer detașat și liniștit, un salut foarte respectuos, și Yolanda nu surprinse în ochii fostului ei adorator nici măcar o scînteiere din vechea flacără. Își cravașă calul și porni în galop, luînd după ea mica-i trupă.

— Pe toate Venerele și pe toți Cupidonii, rosti plin de veselie Vallombreuse către marchizul de Bruyères, alături de care călărea, iată o fată frumoasă, dar ce aer al dracului de ursuz și de sălbatic mai are ! Ce priviri arunca surorii mele ! Ai fi zis tot atîtea lovituri de stilet.

— Cînd ai fost regina unui ținut, răspunse marchizul, nu-ți pare bine să fii detronată, iar vic-

toria este, hotărît lucru, a doamnei baroane de Sigognac.

Cavalcada se reîntoarse la castel. Un dejun strălucit, servit în sala în care odinioară bietul baron îi ospătase pe comedianți cu propriile lor merinde, prin cămara sa fluierînd vîntul, îi aștepta pe oaspeți, care fură încîntați de felul frumos în care era așezată masa. O argintărie scumpă, cu armoriile lui Sigognac, scînteia pe o față de masă de damasc, a cărei urzeală înfățișa, printre înflorituriIe sale, berze heraldice. Cele cîteva piese din vechiul serviciu, care mai puteau fi cît de puțin întrebuințate, fuseseră păstrate cu sfințenie și erau amestecate cu piesele moderne, pentru ca acest lux să nu pară prea recent, și pentru ca vechiul Sigognac să contribuie puțin la splendorile celui nou. Se așezară la masă. Locul Isabellei era același pe care îl ocupa în acea faimoasă noapte care schimbase destinul baronului : Isabella se gîndea la acest fapt, la fel ca și Sigognac, deoarece soții schimbară între ei un surîs ca între iubiți, înduioșat de amintire și luminat de nădejde.

Lîngă mescioara pe care mai marele chelnerilor tăia bucățile de carne, stătea în picioare un bărbat cu talie atletică, cu o față mare, palidă, înconjurată de o barbă deasă, oacheșă, îmbrăcat în catifea neagră și purtînd la gît un lanț de argint, care, din cînd în cînd, dădea porunci lacheilor, cu un aer maiestuos. Lîngă un bufet încărcat cu sticle,

unele pîntecoase, altele subțiri și lungi, cîteva îmbrăcate într-un fel de împletituri după proveniență, se învîrtea de colo pînă colo, cu mult sirg, în ciuda tremuratului de om senil, o apariție hazlie, cu un nas rabelais-ian împodobit cu sumedenie de bubulițe, cu obrajii sulemeniți de must, cu ochii mici, ceacîri, răutăcioși, deasupra cărora se găseau sprîncenele în chip de accent circumflex. Sigognac, privind din întîmplare într-acolo, recunoscu în primul pe tragicul Irod, iar în al doilea pe grotescul Blazius. Isabella, văzînd că Sigognac și-a dat seama de prezența lor, îi spuse la ureche că, spre a-i pune pe acești oameni cumsecade la adăpost, de aici înainte, de neajunsurile din viața teatrului, pe unul îl făcuse intendentul, iar pe celălalt pivnicerul lui Sigognac, slujbe foarte ușoare și care nu cereau cine știe ce muncă ; fapte cu care baronul fu de acord și o aprobă pe soția sa.

În timp ce mesenii se ospătau, iar sticlele, înlocuite cu sîrg de către Blazius, urmau unele după altele fără întrerupere, Sigognac simți cum i se sprijină un cap pe unul din genunchi, iar pe celălalt, niște gheare ascuțite îi cîntă o binecunoscută arie la chitară. Erau Miraut și Belzebut, care, profitînd de faptul că o ușă era întredeschisă, se strecuraseră în sală și, cu toată frica pe care le-o insufla splendida și numeroasa adunare, veniseră să-i ceară stăpînului partea lor din festin. Sigognac, trăind acum în belșug, nu avea de gînd

să-şi izgonească umilii prieteni din vremurile de restrişte ; il mîngîie pe Miraut cu mîna, scărpină scăfîrlia fără de urechi a lui Belzebut şi le împărţi amîndurora cu dărnicie bucăţele straşnice. Firimiturile însemnau, de data aceasta, bucăţele de slănină din pateuri, resturi de potîrnichi, porţii de peşte şi alte bucate gustoase. Belzebut era în culmea fericirii şi, cu lăbuţa sa cu ghearele desfăcute, cerea mereu noi fărîmituri, fără a clinti marea răbdare a lui Sigognac, pe care îl amuza grozava lăcomie. În sfîrşit, umflat ca un burduf, mergînd cu picioarele crăcănate, de-abia putînd să mai toarcă, bătrînul motan negru se retrase în camera cu tapiţerii de Flandra, ce reprezentau felurite peisaje, şi se răsuci ca un covrig, în locul său obişnuit, pentru a digera masa copioasă.

Vallombreuse ţinea piept marchizului de Bruyères, iar gentilomii din împrejurimi nu conteneau să tot închine cupe de vin pline-vîrf, în sănătatea soţilor, la care Sigognac, sobru din fire şi din obişnuinţă, răspundea muindu-şi vîrful buzelor în paharul mereu plin, întrucît nu-l golea niciodată. În sfîrşit, gentilomii, ameţiţi bine de băutură, se ridicară de la masă, clătinîndu-se şi, ajutaţi puţin de lachei, se îndreptară spre apartamentele ce le fuseseră pregătite.

Isabella, pretextînd că-i obosită, se retrăsese la desert. Chiquita, ridicată la rangul de cameristă, o dezbrăcase şi o aranjase pentru noapte, cu acea

hărnicie tăcută care îi caracteriza munca. Chiquita era acum o fată frumoasă. Pielița feței, pe care n-o mai argăseau asprimile anotimpurilor, se luminase, păstrînd totuși acea paloare puternică și pasionată pe care pictorii o admiră așa de mult. Părul, care făcuse cunoștință cu pieptenele, era prins cuviincios cu o panglică roșie, ale cărei capete fluturau pe ceafa ei oacheșă ; la gît purta și acum șiragul de mărgăritare dăruit de Isabella și care, pentru ciudata fată, întruchipa semnul vizibil al renunțării ei voluntare la libertate, un fel de subjugare pe care numai moartea putea s-o frîngă. Purta o rochie de culoare neagră, în semn de doliu după o iubire unică. Stăpîna sa nu se împotrivise la acestă fantezie. Chiquita, nemaiavînd nimic de făcut în cameră, se retrase, după ce îi sărută mîna Isabellei, așa cum nu uita s-o facă în fiecare seară.

Cînd Sigognac intră în această cameră unde petrecuse atîtea nopți solitare și triste, ascultînd minutele, lungi ca orele, căzînd picătură cu picătură, și vîntul gemînd jalnic înapoia vechii tapițerii, zări, la lucirea unui felinar chinezesc atîrnat de tavan, între perdelele de brocart verde și alb, capul drăguț al Isabellei, care se apleca spre el cu un surîs cast și fermecător.

Era împlinirea desăvîrșită a visului ce-l nutrise, pe vremea cînd, fără vreo speranță, și crezîndu-se despărțit pentru totdeauna de Isabella, privea

patul gol cu o adîncă melancolie. Negreșit, destinul potrivea bine lucrurile !

Către dimineață, Belzebut, pradă unei agitații ciudate, își părăsi fotoliul unde petrecuse noaptea și se cățără cu greu pe pat. Ajuns acolo, se izbi cu nasul de mîna stăpînului său, adormit încă, și încercă să scoată un sfîrîit care aducea cu un horcăit. Sigognac se trezi și îl văzu pe Belzebut privindu-l, ca și cum ar fi implorat un ajutor omenesc, și holbîndu-și peste măsură marii săi ochi verzi, care și deveniseră sticloși și pe jumătate stinși. Blana sa își pierduse luciul strălucitor și se lipea parcă scăldată de sudorile agoniei : era cuprins de tremurături și făcea sforțări grozave spre a se ține pe labe. Întreaga sa înfățișare trăda viziunea a ceva groaznic. În sfîrșit, căzu pe o parte, fu zguduit de cîteva mișcări convulsive, scoase un suspin asemănător cu strigătul unui copil ce-i sugrumat, și se înțepeni ca și cum niște mîini invizibile i-ar fi întins peste măsură picioarele. Murise. Urletul funebru o deșteptă din somn pe tînăra femeie.

— Sărmanul Belzebut ! exclamă ea văzînd trupul fără de viață al motanului, a răbdat sărăcia din castelul Sigognac, nu va avea parte să cunoască și zilele de prosperitate !

Belzebut, trebuie s-o mărturisim, murea victimă a lipsei lui de cumpătare. O indigestie îl sufocase. Stomacul său leșinat de foame nu era obișnuit

cu asemenea ospețe. Moartea lui îl mișcă pe Sigognac mai mult decît s-ar putea spune. El nu gîndea că necuvîntătoarele ar fi simple automate și admitea că ele au un suflet de o natură mai prejos decît cea a omului, dar în stare totuși să înțeleagă și să aibă simțăminte. Această opinie, de altminteri, este împărtășită de toți aceia care, ducînd vreme îndelungată o viață singuratică în tovărășia vreunui cîine, a vreunei pisici sau a oricărui alt animal, au avut răgazul să-l observe și să statornicească cu el legături prelungite. De aceea, cu ochii înlăcrămați și cu inima pătrunsă de tristețe, îl înfășură cu grijă pe sărmanul Belzebut într-o bucată de stofă, pentru a-l îngropa pe întuneric, faptă care ar fi apărut poate ridicolă și nelegiuită în ochii prostimii.

Cînd se lăsă noaptea, Sigognac luă o sapă, un felinar și trupul lui Belzebut țeapăn în lințoliul lui de mătase. Coborî în grădină și începu să sape pămîntul la rădăcina trandafirului sălbatic, în lumina slabă a felinarului, ale cărui raze trezeau gîngăniile și atrăgeau fluturii de noapte ce veneau să zbîrniie din aripile lor prăfuite. Era o beznă adîncă ; de-abia se ghicea un colț de lună prin crăpăturile unui nor de culoarea cernelii, iar scena se bucura de mai multă solemnitate decît ar fi meritat funerariile unei pisici. Sigognac săpa într-una, deoarece voia să-l îngroape pe Belzebut destul de adînc, astfel încît fiarele de pradă să

nu-l poată trage afară. Deodată fierul sapei scoase scîntei, ca și cum s-ar fi ciocnit cu o cremene. Baronul socoti că e vorba de o piatră și își îndoi loviturile ; dar ele sunau într-un chip ciudat, și lucrul nu înainta. Atunci Sigognac apropie felinarul spre a-și da seama despre ce obstacol este vorba și văzu, nu fără surprindere, capacul unui fel de cufăr din lemn de stejar, acoperit peste tot cu plăci groase din fier ruginit, însă foarte trainice încă ; eliberă lada săpînd pămîntul de jurîmprejur și, slujindu-se de sapă ca de o pîrghie, izbuti să ridice cufărul misterios, cu toată marea lui greutate, pînă la marginea gropii și să-l împingă pe pămîntul tare. Apoi îl puse pe Belzebut în golul lăsat de ladă și astupă groapa.

Odată terminată această muncă, Sigognac încercă să transporte lada găsită la castel ; dar povara era prea mare pentru un singur om, chiar viguros de-ar fi fost, și se duse să-l caute pe credinciosul Pierre, ca să-l ajute. Valetul și stăpînul apucară fiecare de cîte una din toartele cufărului și îl duseră la castel, încovoindu-se sub povară.

Pierre sparse încuietoarea cu o secure, iar capacul, sărind în lături, dete la iveală un morman însemnat de piese de aur : uncii, cuadrupli, țechini, genovezi, portughezi, ducați, cruzade, angeloți și alte monede de diferite valori și din felurite țări, dar nici una dintre ele nu era modernă. Bijuterii vechi, împodobite cu pietre prețioase, erau ameste-

cate printre piesele de aur. Sigognac găsi, pe fundul cufărului golit, un pergament sigilat cu armoriile familiei Sigognac, însă umezeala ştersese scrisul. Doar semnătura era încă puţin vizibilă şi, literă cu literă, baronul descifră aceste cuvinte : Raymond de Sigognac. Numele acesta era al unuia dintre strămoşii săi, plecat într-un război din care nu se mai înapoiase niciodată, lăsînd nelămurită taina morţii sau a dispariţiei sale. Nu avea decît un fiu, copil încă, şi în momentul în care pornise într-o expediţie periculoasă, îşi îngropase comoara, neîmpărtăşind secretul decît unui om de încredere, pe care moartea îl surprinsese, fără îndoială, mai înainte de a putea destăinui moştenitorului legitim locul unde era ascunsă. O dată cu acest Raymond începea decăderea casei Sigognac, odinioară bogată şi puternică. Acesta era, cel puţin, romanul foarte probabil pe care şi-l imagină baronul, după aceste slabe indicii ; dar ceea ce nu era deloc îndoielnic, era faptul că această comoară îi aparţinea. O chemă pe Isabella şi îi arătă mormanul de aur.

— Negreşit, rosti baronul, Belzebut era geniul bun al familiei Sigognac. Murind, mă face bogat, şi pleacă atunci cînd soseşte îngerul. Nu mai avea nimic de făcut, pentru că tu îmi aduci fericirea.